IMASCON 2024 AUTUMN

NOV 29-30, 2024 KOCAELİ / TÜRKİYE

13. INTERNATIONAL MARMARA SCIENCE AND SOCIAL SCIENCES CONGRESS

SOCIAL SCIENCES PROCEEDINGS BOOK

IMASCONGRESS

WWW.IMASCON.COM

IMASCON 2024 AUTUMN

INTERNATIONAL MARMARA SCIENCE AND SOCIAL SCIENCES CONGRESS

SOCIAL SCIENCES PROCEEDINGS BOOK

NOV 29-30, 2024

KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ ANITPARK KAMPÜSÜ

KOCAELİ / TÜRKİYE

www.imascon.com

info@imascon.com

ISBN:

EDITORS

- Prof. Dr. Öznur Gökkaya, Kocaeli University
- Lecturer Mustafa Of, Kocaeli University
- Lecturer İsmail Kılıçaslan, Kocaeli University
- Lecturer Phd. Barış Demir, Kocaeli University
- Lecturer Kazım Kahraman, Kocaeli University

All Rights Reserved
All Responsibilities of The Articles Belong to The Authors

SUPPORTERS

KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ
1992
Polytechnic University of Coimbra
KOCAELİ BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ
KÖRFEZ BELEDİYESİ
KARTEPE BELEDİYESİ 2009
GÖLCÜK BELEDİYESİ
1923 İZMİT BELEDİYESİ

Dear participants,

IMASCON 2024 AUTUMN Congress is an internationally recognized academic event. With this congress, where face-to-face and remote participation is supported, you will have the opportunity to present your scientific publications. Our congress, which is attended by respected names in the scientific community, is a candidate congress to bring new horizons to science.

From 12 countries 489 participants applied to the congress. Participants presented their papers for two days in the congress.

We are also grateful to the esteemed participants, our keynote speakers, our referees for their support and contributions to the success of this congress. Thank you for attending our academic event and supporting us.

The IMASCON congress will be held every year by raising its target higher. It will reach out to wider communities and increase the number of papers and participants.

Any kind of feedback about the congress is very important to us. You can reach our congress from our web page, info@imascon.com e-mail address and official social media accounts.

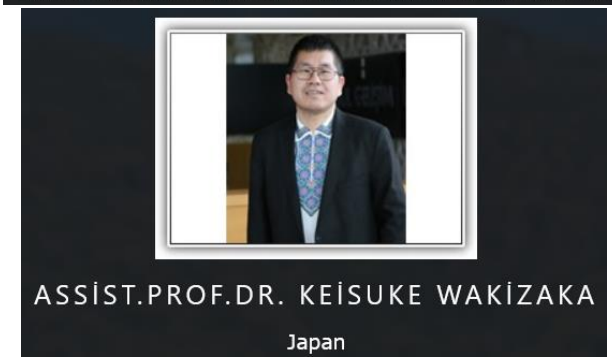
IMASCON ORGANIZING COMMITTEE 25.12.2024

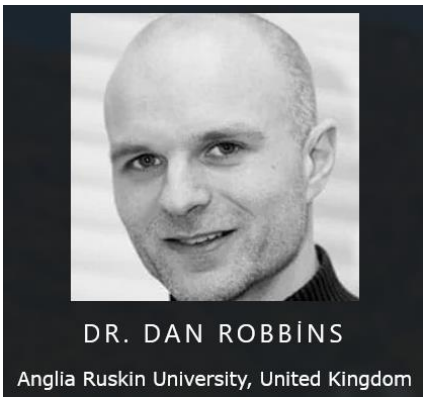
KEYNOTE SPEAKERS

SCIENCE COMMITTEE

Listed in alphabetical order

- Prof. Dr. Ahmet Küçük, Kocaeli University
- Prof. Dr. Ahmet Duran Şahin, İstanbul Technical University
- Prof. Dr. Alaeddin Bobat, Kocaeli University
- Prof. Dr. Arif Özkan, Kocaeli Üniversitesi
- Prof. Dr. Ayşe GÜNSEL, Kocaeli University
- Prof. Dr. Engin Özdemir, Kocaeli University, Teknoloji Fakültesi
- Prof. Dr. Fatma Çanka Kılıç, Kocaeli University, Teknoloji Fakültesi
- Prof. Dr. C. Gazi Uçkun, Kocaeli University
- Prof. Dr. Hanefi Bayraktar, Atatürk University
- Prof. Dr. Hasan Latif, Kocaeli University
- Prof. Dr. Hristo Ivanov Katrandzhiev, Marketing and Strategic Planning, University of National and World Economy, Bulgaria
- Prof.Dr. Hüseyin Dikme, İstanbul Gelişim University
- Prof. Dr. Hysen Mankolli, Editor of IJEES, Health and Environment Association, U.S.A.
- Prof. Dr. İlyas Uygur, Düzce University, Mühendislik Fakültesi Dekanı
- Prof. Dr. Juan Carlos, ROCA University OF Huelva, Spain
- Prof. Dr. Kadri Süleyman Yiğit, Kocaeli University
- Prof. Dr. Luis M. F. Roseiro, ISEC
- Prof. Dr. Maan T. J. MAAROOF, Mousul University, Vetrinary Faculty, Animal Health & animal Hygiene Department, Mousul, Iraq
- Prof. Dr. Mahmut Durmuş, Gebze Technical University
- Prof. Dr. Mehmet Demirtaş, Bitlis Eren University, Rektör Yardımcısı
- Prof. Dr. Melda Yardımoğlu Yılmaz, Kocaeli University
- Prof. Dr. Mustafa Yaşar, Karabük University
- Prof. Dr. Nardane Yusifova, Azerbaycan Milli ilimler Akademisi, Milli Tarih Müzesi
- Prof. Dr. Novo Palakalovic, Faculty of Economics, University of East Sarajevo, Bosnia and Herzegovina
- Prof. Dr. Olena Demyanyuk, Institute of Agroecology and Environmental Management, Kyiv, Ukraine
- Prof. Dr. Orhan Gezici, Ömer Halis Demir University
- Prof. Dr. Osman Taylan, King Abdulaziz University, Saudi Arabia
- Prof. Dr. Özgür Sarı, Sinop University
- Prof. Dr. Resul Kara, Düzce University
- Prof. Dr. Sibel Zor, Kocaeli University
- Prof. Dr. Şükrü Dursun, Konya Technical University
- Prof. Dr. Şükran Güzin Ilıcak Aydınalp, İstanbul Gelişim Üniversitesi
- Prof. Dr. Tamara Milenkovic Kerkovic, Faculty of Economics, University of Nis, Serbia
- Assoc. Prof. Dr. Ednan Ayvaz, Kocaeli Üniversitesi
- Assoc. Prof. Dr. Ayşegül Türk, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi
- Assoc. Prof. Dr. Azeta Tartaraj, Aleksander Moisiu Durres University, Dean of Economic Faculty, Albania
- Assoc. Prof. Dr. Derya Davarcı, Gebze Teknik Üniversitesi
- Assoc. Prof. Dr. Flora Merko, Aleksander Moisiu Durres University, Business Faculty, Albania

- Assoc. Prof. Dr. Eda Bezhani, Aleksander Moisiu Durres University, Business Faculty, Albania
- Assoc. Prof. Dr. Elif Şenkuytu, Atatürk University
- Assoc. Prof. Dr. Brunela Trebicka, Aleksander Moisiu Durres University, Business Faculty, Albania
- Assoc. Prof. Dr. Etem Yeşilyurt, Akdeniz University
- Assoc. Prof. Dr. Ercan Arpaz, Kocaeli University
- Assoc. Prof. Dr. Lyudmyla Symochko, Uzhhorod National University, Ukraine
- Assoc. Prof. Dr. Mehboob Nagarbawdi, Aki's Poona College Of Arts, Science Commerce, India
- Assoc. Prof. Dr. Mehmet Kerim Güllap, Atatürk University
- Assoc. Prof. Dr. Nagip Skenderi, Faculty of Economy, University of Prishtina, Kosovo
- Assoc. Prof. Dr. Natalya Gudkova, The State Ecological Academy, Ministry of Ecology and Natural Resources of Ukraine
- Assoc. Prof. Dr. Taner Erdoğan, Kocaeli University
- Assoc. Prof. Dr. Ylber Aliu, AAB College, Public Administration Faculty, Kosovo
- Assoc. Prof. Dr. Yoshito Ando, Kyushu Institute of Technology
- Assoc. Prof. Dr. Arif Özkan, Kocaeli University
- Assoc. Prof. Dr. Erdinç Doğancı, Kocaeli University
- Assoc. Prof. Dr. Fatih Koç, Kocaeli University
- Assoc. Prof. Dr. Halil Atmaca, Artro Klinik
- Assoc. Prof. Dr. Hasan Kaya, Kocaeli University
- Assoc. Prof. Dr. Hülya Ünver, Düzce University
- Assoc. Prof. Dr. Ömer Güngör, Kocaeli Üniversitesi
- Assoc. Prof. Dr. Samad Rahimi Aghdam, Tabriz University
- Assoc. Prof. Dr. Seher Uçkun, Kocaeli University
- Assoc. Prof. Dr. Selda Uca, Kocaeli University
- Assoc. Prof. Dr. Sinan Aydın, Kocaeli University
- Assist. Prof. Dr. Mazin Nazar Fadhel, College of Environmental Science and Technology Mosul university, Musul, IRAQ
- Assist. Prof. Dr. Mehlika Kocabaş Akay, Kocaeli University
- Assist. Prof. Dr. A. Arzu Arı Bural, Kocaeli University
- Assist. Prof. Dr. Aslıhan Kuyumcu Vardar, Düzce University
- Assist. Prof. Dr. Berna Kavaz Kındığılı, Atatürk University
- Assist. Prof. Dr. Fatih Sevgi, Selçuk University
- Assist. Prof. Dr. Handan Özçelik Bozkurt, Sinop University
- Assist. Prof. Dr. İpek Sucu, Gelişim University
- Assist. Prof. Dr. Keisuke Wakizaka, Gelişim University
- Assist. Prof.Dr. Oğuz Polatel, Kocaeli University
- Assist. Prof. Dr. Larissa Shragina, Odessa I. I. Mechnikov University
- Assist. Prof. Dr. Rüştü Taştan, Kocaeli University
- Assist. Prof. Dr. Seyil NAJIMUDINOVA, Kırgızistan Türkiye Manas University
- Assist. Prof. Dr. Vystavkina Daria, Odessa I. I. Mechnikov University
- Assist. Prof. Dr. Vedat Tümen, Bitlis Eren University
- Assist. Prof. Dr. Yusuf Budak, Kocaeli University
- PTech. Dr. Noor Zaitun Yahaya, Universiti Malaysia Terengganu, Malaysia
- PTech. Dr. Isma Rosila, Universiti Malaysia Terengganu, Malaysia

- Phd. Alba Ramallari, Economics Department Faculty of Bussines “Aleksandër Moisiu” University Durrës, Albania
- Phd. Alma Zisi, Economics Department Faculty of Bussines “Aleksandër Moisiu” University Durrës, Albania
- PhD. Blerina Vrenozi, Tirana University, Albania
- Phd. Daniela Lika, Aleksander Moisiu Durres University, Albania
- PhD. Gülşah Keklik, İstanbul Technical University
- PhD. Mirela Alushllari, University of Albania, Albania
- PhD. Jonida Gashi, Aleksander Moisiu Durres University, Albania
- PhD. Olta Nexhipi, “Aleksandër Moisiu” University Durrës, Albania
- PhD. Violeta Neza, Aleksander Moisiu Durres University, Albania
- PhD. Ariola Harizi, Aleksander Moisiu Durres University, Albania
- PhD. Saeid Shojaei, University of Tabriz Department of Electronics and Photonics
- PhD. Ada Aliaj, “Aleksandër Moisiu” University Durrës, Albania
- PhD. Moses M. Solomon, King Fahd University of Petroleum and Minerals
- PhD. Emma Gurashi Nikolaoy, University Of Patras, Greece
- PhD. Hisham M. Alidrisi, King Abdulaziz University, Saudi Arabia
- PhD. Ruhan Özel, Kocaeli University, Turkey
- PhD. Thawee Numsakulwong, Rajamangala University of Technology Isan, Tayland
- PhD. Reyhan Dadash, Azerbaycan National Pedagogy University, Literature, Azerbaycan
- Lect. Dr. Barış Demir, Kocaeli University
- Lect. Mustafa Of, Kocaeli University
- Lect. Dr. Soner Enekci,Kocaeli Üniversitesi

CONTENTS

ABSTRACTS / POSTERS 1

GENDER ROLE EVOLUTION IN THE ISLAMIC REPUBLIC OF IRAN: THE IDEAL FEMALE TYPE 2

SOCIAL AND RELIGIOUS LIFE IN KARAMAN SARIVELILER DISTRICT 3

THE TRANSFORMATION OF THE CULTURE THROUGH LANGUAGE IN THE FOCUS OF THE RELATIONSHIP BETWEEN LANGUAGE, CULTURE AND ENLIGHTENMENT 4

AN EXPLORATION OF EFL TURKISH AND ARABIC LEARNERS' UNWILLINGNESS TO COMMUNICATE IN PREPARATORY SCHOOL CONTEXT 5

EXPLORING TURKISH EFL LEARNERS' CONCEPTION OF ASSESSMENT IN PREPARATORY SCHOOL 6

EXAMINATION OF THE PERCEIVED GREEN ORGANIZATIONAL SUPPORT CONCEPT WITH BIBLIOMETRIC ANALYSIS METHOD 7

ECONOMETRIC RELATIONSHIP BETWEEN FAMILY INCOME AND CHILD'S CAREER DREAM 8

NATURAL DISASTER, ENTREPRENEURSHIP AND REGIONAL DEVELOPMENT 9

ANALYZING THE ARCHETYPAL FIGURES IN THE NOVEL LORD OF THE FLIES BY WILLIAM GOLDING 10

MANAGEMENT ACCOUNTING APPROACH IN THE SPIRAL OF SKEPTICISM AND DOGMATISM 11

RAMIZ ASKER AND HIS LITERARY HISTORIOGRAPHY 12

THE INTELLECTUAL TEACHER: HOW SHOULD THEY BE? 13

AN ANALYSIS OF POSTGRADUATE THESES ON EMOTION IN THE FIELD OF PRESCHOOL EDUCATION IN TURKEY 14

HUMAN-CENTERED APPROACHES IN LOGISTICS WITHIN THE SCOPE OF INDUSTRY 5.0: A SYSTEMATIC REVIEW 15

DESCRIPTIVE CONTENT ANALYSIS ON GREEN ACCOUNTING ISSUES 16

BRAND STRATEGIES AND BRAND MANAGEMENT "AN ANALYSIS ON COMPANIES IN KONYA" 17

POLITICAL DECISION-MAKING MECHANISM: INVESTIGATION FROM A GENDER PERSPECTIVE 18

SUSTAINABILITY IN ART AND ENVIRONMENTAL AWARENESS: CREATIVE REFLECTIONS OF ECOLOGICAL SENSITIVITY 19

ANALYSIS OF STUDENTS' ARGUMENT LEVELS REGARDING UNCONSCIOUS DRUG USE 20

QUALITY AND SATISFACTION IN PUBLIC HEALTH INSTITUTIONS FROM A COMMUNICATION PERSPECTIVE 21

AN INVESTIGATION OF TURKISH EFL LEARNERS' CONCEPTION OF ASSESSMENT IN PREPARATORY CLASS CONTEXT 22

THE RELATIONSHIP BETWEEN ATTACHMENT STYLES, RELATIONAL AUTHENTICITY, AND THE SATISFACTION OF BASIC PSYCHOLOGICAL NEEDS 23

AN INVESTIGATION OF UNWILLINGNESS TO COMMUNICATE IN EFL CLASSROOMS IN PREPARATORY SCHOOL CONTEXT 24

AI-SUPPORTED CREATIVITY: A CONCEPTUAL ANALYSIS OF THE TRANSFORMATION OF INDIVIDUAL AND SOCIAL PROCESSES IN ORGANIZATIONS 25

THE REFLECTION OF MIGRATION ON DOMESTIC POLITICS: THE ISSUE OF MIGRATION IN THE 2023 ELECTION MANIFESTOS OF TURKEY AND GREECE 26

THE LEGAL STATUS OF MOTORCYCLE COURIERS IN THE REPUBLIC OF TÜRKIYE: IN LIGHT OF DIRECTIVE NUMBER 2024/2831 27

PORTRAYING ARTIFICIAL INTELLIGENCE AS AN ALLY IN CINEMA 28

THE TENDENCY OF THESES CONTAINING DIGITAL APPLICATIONS IN TURKISH EDUCATION 29

MENSTRUATION PEDAGOGY TRAINING PROGRAM FOR TEACHER CANDİDATES: A NEEDS ASSESSMENT STUDY 30

COLLECTIVE SECURITY TREATY ORGANIZATION'S ATTITUDE TOWARDS THE SECOND KARABAKH WAR: A CRITICAL APPROACH 31

THE MEDIATING ROLE OF PERSONAL SENSE OF UNIQUENESS IN THE RELATIONSHIP BETWEEN MINDFULNESS AND ONTOLOGICAL WELL-BEING IN ADULTS AGED 18-40 32

PRE-SERVICE TEACHERS' PERCEPTIONS OF PHILOSOPHY AND MATHEMATICS CONCEPTS: A METAPHOR STUDY 33

THE REFLECTION OF TURKISH-GERMAN CULTURE IN FAKIR BAYKURT'S MIGRANT LITERATURE WORK "TELLI YOL" 34

AGING AND ACTIVE AGING IN RURAL AREAS 35

CHALLENGING LINEAR TIME AND BINARY IDENTITIES IN ALI SMITH'S AUTUMN AND HOW TO BE BOTH 36

EXAMINATION OF THESES ON 'EMOTION SOCIALIZATION' IN PRESCHOOL FIELD IN TURKEY 37

DISASTERS, SOCIAL POLICY, AND THE EFFECTIVENESS OF CIVIL SOCIETY ORGANIZATIONS: DOCUMENT ANALYSIS OF THE RED CRESCENT'S ACTIVITIES IN THE FEBRUARY 6, 2023 KAHRAMANMARAS EARTHQUAKES 38

INVESTIGATION OF STUDIES ON GEOMETRIC REASONING 39

A REVIEW OF STUDIES ON ACADEMIC DISILLUSIONMENT IN MATHEMATICS EDUCATION 40

COMPUTATIONAL THINKING AND REASONING SKILLS OF GRADUATE STUDENTS STUDYING IN MATHEMATICS EDUCATION PROGRAM 41

AI RADIO PRESENTERS FROM THE LISTENER PERSPECTIVE: INNOVATION OR DISTANCE? 42

THE IMPORTANCE OF INVESTIGATING "WOMEN'S RESILIENCE" IN THE CONTEXT OF COMMUNITY RESILIENCE FROM A GENDER PERSPECTIVE 43

A CONTENT ANALYSIS OF THESES UTILIZING THE WORD ASSOCIATION TEST AS A DATA COLLECTION TOOL 44

A GENERAL EVALUATION OF ATTIC-STYLE SARCOPHAGI WITH MYTHOLOGICAL THEMES FOUND IN ANATOLIA 45

DIGITAL MARKETING ETHICS, CONSUMERS PERCEPTION, ETHICAL PRACTICES 46

VIRTUAL INFLUENCERS IN THE CONTEXT OF CULTURE INDUSTRY: THE EXAMPLE OF ALIN AND SEREN AY 47

ECONOMIC ANALYSIS OF ALI ECONOMIC COUNCIL REPORTS 48

THE BUSINESSES PERCEPTION ON MARKETING ETHICAL PRACTICES IMPLEMENTATION BASED ON IT'S LOCATION, ACTIVITY, ORIGIN, STATUS AND PRESENCE OF MARKETING DEPARTMENT 49

CRYPTOCURRENCY AND FAN TOKEN - TARAFTAR TOKEN MARKET STATUS IN TURKEY.. 50

TRENDS IN RESEARCH ON GENDER INEQUALITY AND CLIMATE CHANGE: A BIBLIOMETRIC ANALYSIS (2008-2024) 51

TURKEY'S EAST MEDITERRANEAN POLICY 2015-2021 52

DYNAMICS OF THE ESTABLISHMENT OF SUFI BROTHERHOODS IN IVORY COAST 53

SUFI ORDERS AND SHI'ISM IN CÔTE D'IVOIRE: SPIRITUAL COEXISTENCE AND COMMUNITY CHALLENGES..... 54

MATHEMATICS TEACHER CANDIDATES' PERCEPTIONS OF MATHEMATICAL REASONING: A METAPHOR STUDY 55

CAN ILO C190 ELIMINATE VIOLENCE AND HARASSMENT IN WORK LIFE? 56

INVESTIGATION OF THE TEACHER-CHILD RELATIONSHIP IN TERMS OF DIFFERENT VARIABLES DURING THE PRESCHOOL PERIOD 57

THE RELATIONSHIP BETWEEN MATERIAL, FORM AND MEANING IN GEORG BASELITZ'S SCULPTURES 58

THE ROLE AND REQUIREMENTS OF ACADEMIC WRITING AS A MEANS AND METHOD OF COMMUNICATION IN UNIVERSITIES 59

THE ROLE OF WEAVING ART IN CITY MUSEUMS AS BEARERS OF CULTURAL HERITAGE.. 60

THE FUTURE OF THE GRAIN CORRIDOR AGREEMENT..... 61

THE RELATIONSHIP BETWEEN EXERCISE ADDICTION AND EATING ATTITUDES: THE MEDIATING ROLE OF SOCIAL MEDIA 62

LITURGICAL OBJECTS IN BYZANTINE ICONOGRAPHY: THE SYMBOLIC MEANING OF THE PATEN 63

TURKEY'S RELATIONS WITH BRICS: NEW ECONOMIC AND DIPLOMATIC PURSUITS IN A MULTIPOLAR WORLD ORDER 64

WILHELM VON HUMBOLDT'S BILDUNG CONCEPT AND ITS DEVOUT ORIGINS 65

PLASTER MATERIAL AND AUGUSTE RODIN IN ROMANTIC PERIOD SCULPTURE ART..... 66

THE EFFECT OF DIGITAL GAME-SUPPORTED MATHEMATICS TEACHING ON THE MATHEMATICAL PROBLEM SOLVING SKILLS OF SECONDARY SCHOOL STUDENTS 67

THE RIGHT TO REMAIN SILENT IN TERMS OF THE OBLIGATION TO PROVIDE INFORMATION AND DOCUMENTS IN THE ORDINARY OVERSIGHT OF REGULATORY AND SUPERVISORY AUTHORITIES IN TURKISH ADMINISTRATIVE LAW 68

THE USE OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE IN MARKETING: TEXT MINING INSIGHTS WITH LEXIMANCER 5.0 SOFTWARE 69

ENTITLEMENT OF LEGAL HEIRS TO RETIREMENT BONUS IN CASE OF DEATH OF A PUBLIC OFFICIAL IN TERMS OF EQUALITY PRINCIPLE 70

BARLEY AND HUMANS IN MEDIEVAL TURKEY 71

A CONVERSATION ANALYTIC EXAMINATION OF THE ROLE OF 'SO' IN TASK-BASED, VIDEO-MEDIATED INTERACTION AMONG DYADS..... 72

HAIR AND BEARD IN MEDIEVAL ANATOLIA: INDIVIDUAL IDENTITY AND SOCIAL SYMBOLS 73

A STUDY ON THE UNETHICAL PRO-ORGANIZATIONAL BEHAVIOR 74

DOES MICRO CREDIT REALLY SAVE PEOPLE FROM POVERTY? EVIDENCE FROM AZERBAIJAN..... 75

AN ANALYSIS OF THESES ON INNOVATIVENESS IN THE FIELD OF PRESCHOOL EDUCATION IN TÜRKİYE 76

EXAMINING TEACHERS' PERSPECTIVES ON THE EFFECTIVENESS OF STORY-BASED 5E TEACHER E-WORKSHOPS 77

THE HIDIRELLEZ TRADITION OF BOSNIANS LIVING IN KOCAELI KARAMÜRSEL 79

EXAMINING THE RELATIONSHIP BETWEEN ARTIFICIAL INTELLIGENCE LITERACY AND ATTITUDES TOWARDS TECHNOLOGY 80

AN EXAMINATION OF THE RELATIONSHIP BETWEEN GRADUATE STUDENTS' PERCEPTIONS ABOUT THE USE OF TECHNOLOGY IN MATHEMATICS TEACHING AND THEIR ARTIFICIAL INTELLIGENCE SELF-EFFICIENCY 81

MATHEMATICAL SELF-THINKING: A SCALE DEVELOPMENT STUDY 82

INVESTIGATING THE RELATIONSHIP BETWEEN MATHEMATICS TEACHERS' FLEXIBLE THINKING SKILLS IN LEARNING AND THEIR PSYCHOLOGICAL RESILIENCE 83

INVESTIGATION OF MATHEMATICS TEACHERS' ATTITUDES TOWARDS STUDENTS WITH SPECIAL LEARNING DISABILITIES AND THEIR SELF-EFFICACY PERCEPTIONS 84

INVESTIGATING THE RELATIONSHIP BETWEEN ATTITUDE TOWARDS OPERATIONAL ESTIMATION AND METACOGNITIVE AWARENESS 85

VISUAL BEHAVIOR AND SHOOTING ACCURACY IN BASKETBALL: THE ROLE OF ENVIRONMENTAL CONSTRAINTS AND SHOOTING POSITIONS 86

FULL TEXT PAPERS 87

KARAMAN SARIVELİLER İLÇESİNDE SOSYAL VE DİNİ HAYAT 88

EVRENSEL KÜLTÜRÜN DİL YOLUYLA EVRİLMESİ-WİLHELM VON HUMBOLDT PERSPEKTİFİNDEN KURAMSAL BİR ANALİZ 95

AN EXPLORATION OF EFL TURKISH AND ARABIC LEARNERS' UNWILLINGNESS TO COMMUNICATE IN PREPARATORY SCHOOL CONTEXT 99

EXPLORING TURKISH EFL LEARNERS' CONCEPTION OF ASSESSMENT IN PREPARATORY SCHOOL 109

ALGILANAN YEŞİL ÖRGÜTSEL DESTEK KAVRAMININ BİBLİYOMETRİK ANALİZ YÖNTEMİ İLE İNCELENMESİ 117

ŞÜPHECİLİK VE DOGMATİZM SARMALINDA YÖNETİM MUHASEBESİ YAKLAŞIMI 126

RAMİZ ASKER VE EDEBİYAT TARİHÇİLİĞİ 136

ENTELEKTÜEL BİR ÖĞRETMEN NASIL OLMALIDIR?* 144

YEŞİL MUHASEBE KONULARI İLE İLGİLİ BETİMSEL İÇERİK ANALİZİ 152

SİYASAL KARAR ALMA MEKANIZMASI: TOPLUMSAL CİNSİYET PERSPEKTİFİNDEN İNCELENMESİ 167

SANATTA SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK VE ÇEVRE BİLİNCİ: EKOLOJİK DUYARLILIĞIN YARATICI YANSIMALARI 172

ÖĞRENCİLERİN BİLİNÇSİZ İLAÇ KULLANIMINA İLİŞKİN 180

ARGÜMAN SEVİYELERİNİN ANALİZİ 180

BAĞLANMA STİLLERİ, İLİŞKİSEL OTANTİKLİK VE TEMEL PSİKOLOJİK İHTİYAÇLARIN DOYUMU ARASINDAKİ İLİŞKİ 187

GÖÇÜN İÇ SİYASETE YANSIMASI: TÜRKİYE VE YUNANİSTAN'DA SON GENEL SEÇİMLERDE KAZANAN PARTİLERİN GÖÇ SORUNU KARŞISINDA TUTUMLARI 194

TÜRKİYE CUMHURİYETİ'NDE MOTOKURYELERİN HUKUKİ STATÜSÜ: 2024/2831 NUMARALI DİREKTİF IŞIĞINDA 203

YAPAY ZEKANIN SİNEMADA BİR MÜTTEFİK OLARAK TASVİR EDİLMESİ 211

TÜRKÇE EĞİTİMİNDE DİJİTAL UYGULAMALARI İÇEREN TEZLERİN EĞİLİMİ 218

18-40 YAŞ ARASI YETİŞKİNLERDE BİLİNÇLİ FARKINDALIK İLE ONTOLOJİK İYİ OLUŞ ARASINDAKİ İLİŞKİDE KİŞİSEL BİRİCİKLİK ALGISININ ARACILIK ROLÜ 228

ÖĞRETMEN ADAYLARININ FELSEFE VE MATEMATİK KAVRAMLARINA İLİŞKİN ALGILARI: BİR METAFOR ÇALIŞMASI 237

KIRSAL ALANDA YAŞLILIK VE AKTİF YAŞLANMA 254

DEPREMLER, SOSYAL POLİTİKA VE SİVİL TOPLUM KURULUŞLARININ ETKİNLİĞİ: 6 ŞUBAT 2023 KAHRAMANMARAŞ DEPREMLERİNDE KIZILAY'IN FAALİYETLERİNE YÖNELİK DOKÜMAN ANALİZİ 259

TOPLULUK DAYANIKLILIĞI BAĞLAMINDA "KADIN DAYANIKLILIĞININ" TOPLUMSAL CİNSİYET PERSPEKTİFİNDEN ARAŞTIRILMASININ ÖNEMİ 267

VERİ TOPLAMA ARACI OLARAK KELİME İLİŞKİLENDİRME TESTİ KULLANILAN TEZLERİN İÇERİK ANALİZİ 275

ANADOLU'DA BULUNAN MİTOLOJİK KONULU ATTİKA TİPİ LAHİTLER ÜZERİNE GENEL BİR DEĞERLENDİRME 283

ALİ İKTİSAT MECLİSİ RAPORLARININ İKTİSADİ ANALİZİ 295

THE BUSINESSES PERCEPTION ON MARKETING ETHICAL PRACTICES IMPLEMENTATION BASED ON ITS LOCATION, ACTIVITY, ORIGIN, STATUS AND PRESENCE OF MARKETING DEPARTMENT 302

ILO C190, ÇALIŞMA YAŞAMINDA ŞİDDET VE TACİZİ ORTADAN KALDIRABİLİR Mİ? 307

GEORG BASELITZ'İN HEYKELLERİNDE MALZEME, BİÇİM VE ANLAM İLİŞKİSİ 313

THE ROLE AND REQUIREMENTS OF ACADEMIC WRITING AS A MEANS AND METHOD OF COMMUNICATION IN UNIVERSITIES 321

BİZANS İKONOGRAFİSİNDE LİTÜRJİK NESNELER: PATENİN SEMBOLİK ANLAMI 327

ROMANTİK DÖNEM HEYKEL SANATINDA ALÇI MALZEME VE AUGUSTE RODİN 339

ORTAÇAĞ ANADOLU'SUNDA SAÇ VE SAKAL, BİREY VE TOPLUM 346

ABSTRACTS / POSTERS

The abstract fields of the papers that have met all the conditions of the IMASCON 2024 AUTUMN congress as abstract, poster and full text will be shown on the following pages. In addition, the full texts of the papers that have been applied as full text are available on the following pages.

GENDER ROLE EVOLUTION IN THE ISLAMIC REPUBLIC OF IRAN: THE IDEAL FEMALE TYPE

Lecturer PhD. NURULLAH GÖZCÜ
Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi, -, Türkçe Öğretimi Uygulama ve Araştırma Merkezi
nrlhgzc@gmail.com

Abstract
Following the Iranian Revolution, the country implemented profound changes in its bureaucracy while continuing to experience the lingering effects of past modernization efforts. The Constitutional Revolution of 1906 and the Pahlavi Era are pivotal in this modernization process. While the Constitutional Revolution granted various rights to the Iranian people, significant advancements in women's social status primarily occurred during the Pahlavi period. However, the nation-building policies of the Pahlavi regime framed women's rights within a narrow and restrictive scope. After the Islamic Revolution of 1979, women, who were at the center of the revolutionary movement, argue that the rights they had previously gained diminished, and their new demands were sidelined. In addition to the policies of the new regime, the traditional societal structure and the country's increasing isolation on the international stage have, according to Iranian women, further entrenched social stratifications. This study examines the impact of the post-1979 transformations in Iran's governance and societal structures on women's rights. It investigates whether practices concerning women's rights are rooted in Islamic principles or patriarchal norms. Based on social role theory, the research demonstrates that gender roles are shaped by societal expectations. Within this framework, the study explores the reflections of this theory in the context of Iran, focusing on the idealized image of women. The findings reveal that addressing the issue of gender in Iran requires an integrated analysis encompassing social, economic, cultural, psychological, and political dimensions. The analysis of rights movements and expressed demands indicates that the pursuit of rights, which began with the Constitutional Revolution of 1906, has not achieved the progress desired by women. Furthermore, it is observed that, in the post-revolutionary period, educated women were more likely to find employment if they adhered to Islamic values, highlighting that women's participation in education and the workforce is contingent upon ideological conformity. Lastly, Islamic feminists' calls for a reinterpretation of the Qur'an and their argument that patriarchal norms are incompatible with Islamic principles reflect an effort to pursue rights claims in a more organized and impactful manner.

Keywords: Iran, Women's Rights Movement, Ideal Female Type

SOCIAL AND RELIGIOUS LIFE IN KARAMAN SARIVELILER DISTRICT

Halide Özdemir
Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Din Sosyolojisi
ozdmr1470@gmail.com

Abstract
In research, issue of social religious life in the Sarıveliler district of Karaman province in the Central Anatolia region is examined. Theoretical level of study is belief practices of the religion that is common among people, practical level is examination of the religious beliefs, attitudes behaviors of the people of Sarıveliler. Aim of study is to investigate social life of districts villages that are experiencing transition from traditional to modern, religious structures beliefs, which are one of most important phenomena affecting social life. First of all, general framework of religious structure is created based on folk religion religiosity, then on shrines visiting places that affect society. Social religious life, which is examined by taking into account religious characteristics of people, is evaluated according to various variables. In the research, everything that is looked at listened to for the purpose of obtaining data is evaluated within observation technique. External participatory observation techniques are used for this research. In addition, the observation made here is limited to people living in the district center of Sarıveliler. With data obtained the literature review, social religious life of the people living in Sarıveliler district is examined within the framework of different variables. Social religious life of 18 years of age older living in Merkez District, Baş Neighborhood Ulucami Neighborhood in Sarıveliler district is evaluated with a relational approach with objective data observation technique on the sample group. The research consists of five topics. In the first title, subject, purpose importance of research; Information about methods techniques is given. In second chapter, under the name of religion society, importance of the concept of religion problem of definition, definitions of religiosity, dimensions of religiosity, typologies religion-society relations are discussed. In third heading, findings related to social life in Sarıveliler District, which is application area, are analyzed. First of all, information about general characteristics of the region is given, then economic status population characteristics of research area are determined. Religion belief forms that significantly affect the social religious life of district, as well as important places to visit, are mentioned. In fourth fifth headings, findings are evaluated concluded.

Keywords: Religion, Religiosity, Religious Life, Faith, Socio-Cultural, Society

THE TRANSFORMATION OF THE CULTURE THROUGH LANGUAGE IN THE FOCUS OF THE RELATIONSHIP BETWEEN LANGUAGE, CULTURE AND ENLIGHTENMENT

ÖZGÜN ŞERİF SAĞDIÇ
Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eğitimin Felsefi, Sosyal ve Tarihi Temelleri
sagdic@ankara.edu.tr

Abstract
Dialogue, as a concept fundamental to the realization of human subjectivity within communities of free individuals, is central to the linguistic theory and philosophical anthropology of the Enlightenment thinker Wilhelm von Humboldt (1767-1835), a linguist and political theorist. Humboldt developed a distinctive approach to the dialogic aspect of truth by treating language as a constitutive character. The fact that this approach is a mediating element in the social and universal dimensions of culture makes it worth investigating what role it plays in the evolution of culture. The aim of this study is to present a philosophical discussion in order to reveal the mediating role of language in cultural transformation in the focus of Humboldt's views. In this study, Humboldt's concept of language and culture is explored through his works and secondary sources. Document analysis is the scientific method of the study. For Humboldt, the original character of a dialogue is central to the political and cultural orientation towards the realization of human freedom. By understanding language in an anthropological sense, Humboldt explains what it means to be a human being through language. In this context, language becomes a mediating element in the acculturation of an enlightened individual, because language can be understood as the link between enlightenment, which is the universal power of human thought, and culture, which is the embodiment of this power in particular cultural traditions. As defined by the Enlightenment thinker Moses Mendelssohn (1729-1786), the social aspect of culture refers to the practical aspect of human life. Our ability to move from the social aspect of culture to the development of a universal worldview is determined by our interaction with different worldviews (Weltansichten) embodied in different world languages. Humboldt sees language as a determination of humanity, as a mirror of humanity's intellectual development, and states that cultural diversity becomes recognizable through it. Within the framework of these findings, it will be clarified how, from Humboldt's perspective, language, culture and enlightenment can be constructed in a relationship of determination with each other. In conclusion, the philosophical debate demonstrates how language is a determinant and transformer of universal culture.

Keywords: Enlightenment, Language, Dialogue, Culture, Wilhelm von Humboldt

AN EXPLORATION OF EFL TURKISH AND ARABIC LEARNERS' UNWILLINGNESS TO COMMUNICATE IN PREPARATORY SCHOOL CONTEXT

SEDA ELİTAŞ
İstanbul Aydın Üniversitesi, İngiliz Dili Eğitimi Bilim Dalı, Yabancı Dil Öğretimi
sedaelitas1@stu.aydin.edu.tr

Abstract
As a second language, in teaching and learning environment, to be effective participant and productive plays a vital role to gain a desired language. One of the main obstacles which teachers run across is that learners are generally inactive, inattentive, and reluctant to speak in the classroom environment. The aim of this study is to investigate and analyse unwillingness about communicating in English between Turkish and Arabic EFL learners in Istanbul Aydin University Preparatory school context in Turkey. This study was conducted between 32 Turkish and 23 Arabic totally 55 EFL learners who are currently studying in Istanbul Aydin University, English preparatory school. The students participated to the survey by including their majors and gender. Data were gathered through twenty-four modified questionnaire items as an instrument by Burgoon (1976) and it was applied in Google Form online platform. To obtain required information, quantitative method was preferred. The findings of the study revealed that there is no significant correlation between students' unwillingness to communicate based on their major (Faculty of Applied Sciences, Faculty of Social Sciences and Faculty of Engineering and Architecture). Besides, between students' gender and their unwillingness to communicate in EFL classrooms are not significantly correlated. This study had some suggestions and recommendations for the further research. All in all, this survey revealed via some questionnaire items' responses that students had a reluctance to communicate in EFL classrooms, irrespective of their gender or major. This paper suggests a requirement for further research, potentially with a larger and more diverse student population. Researchers in future investigations may also explore factors such as cultural factors or personality in speaking, consider students' needs and other influences on their unwillingness to participate in various learning skills, including writing, reading, and listening processes

Keywords: unwillingness to communicate (UTC), English as a foreign Language (EFL), gender, major.

EXPLORING TURKISH EFL LEARNERS' CONCEPTION OF ASSESSMENT IN PREPARATORY SCHOOL

SEVDA ELİTAŞ
İstanbul Aydın Üniversitesi, İngiliz Dili Eğitimi Bilim Dalı, Yabancı dil öğretimi
selitas@stu.aydin.edu.tr

Abstract
Learners can comprehend assessment with different visions and perspectives. Their thoughts give a shape to the aim of the assessment in some way. They see that assessment is for fun, educational institutions and learners' accountability and it is ignored in terms of a reason like unfairness. The main objective of this study is to find out learners' awareness and discover the link among four perceptions and examine if the conceptions alter or not effectively. The participants are 79 Turkish EFL Preparatory school students. As measuring tool, SCoA- II version is implemented. This instrument is improved by Brown (2017). There are 11 items. The finding showed that Fun dimension was seen to be moderately correlated with school accountability and strongly correlated with student accountability. Ignored dimension was not really related to any other subscale. Student accountability and school accountability subscales were strongly connected each other. "Fun" is the most strongly taken conception. However, "Ignored" the least taken one by learners. The students who viewed assessment as a personal responsibility, might reduce to blame the school or teacher, take assessment seriously, and give attention to it.All in all, I must say that with this study I am aware of Turkish EFL learners' views about assessment in preparatory school after collecting the data. This study shed light on both learners and teachers' considerations of assessment.

Keywords: Conception of assessment, assessment, ignored, accountability, fun

EXAMINATION OF THE PERCEIVED GREEN ORGANIZATIONAL SUPPORT CONCEPT WITH BIBLIOMETRIC ANALYSIS METHOD

Nazlı Ece BULGUR
Yıldız Teknik Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İşletme
nazliecebulgur@gmail.com

Assoc. Prof. Dr. Ayşe Demirhan
Yıldız Teknik Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İşletme
aysedemirhan74@gmail.com

Abstract
The main purpose of the study is to conduct a comprehensive bibliometric analysis on the subject of perceived green organizational support. The bibliometric analysis is to follow scientific development trends on the concept of perceived green organizational support from the past to the present. It is to refer to the scientific development paths in detail, to draw the lines of studies to be conducted in this field and to guide researchers. The WOS database was used in this study. 262 studies conducted between 1992-2024 were reached. The data was visualized through the VOSviewer program. Studies on the subject were mostly in the fields of environmental sciences, environmental studies, management and business. It was determined that the United States is the country that has conducted the most studies on the subject, the most articles were published in the Sustainability journal, the most cited author was Afsar and the most used keyword was perceived organizational support. The number of bibliometric analysis studies on this study is limited. It is thought that the interest in the subject will progress with the studies to be conducted. The use of the WOS database, the evaluation of only articles in the analysis, and the use of the VOSviewer program constitute certain limitations of the study.

Keywords: Perceived Green Organizational Behaviour, Bibliometric Analysis, Web of Science, VoSviewer

ECONOMETRIC RELATIONSHIP BETWEEN FAMILY INCOME AND CHILD'S CAREER DREAM

BUSE MELEK ÖZTÜRK
Yıldız Teknik Üniversitesi, İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi, İktisat
ozturkbusemelek@gmail.com

Prof. Dr. Murat Anıl Mercan
Yıldız Teknik Üniversitesi, İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi, İktisat
mamercan@yildiz.edu.tr

Abstract
The primary objective of this study is to understand and analyze the relationship between children's occupational preferences and family income from an econometric perspective. During the critical period when children begin to contemplate their future and develop an awareness of various occupations, it is essential to consider the economic and social status of their families. During this time, children should be evaluated alongside their families as a cohesive unit. Consequently, the roles of family structure and economic level in shaping children's occupational preferences emerge as significant areas for research. The main data source for this project will be the Turkey Child Survey Micro Data Set, conducted by the Turkish Statistical Institute in 2022. This dataset encompasses information collected from the parents of 14,705 children aged between 0 and 17. The ISCO-08 International Standard Classification of Occupations will be utilized to analyze children's occupational preferences. The research will assess the relationship between children's occupational preferences and family income using logistic regression analysis. Logistic regression is an appropriate method for analyzing binary and multi-class discrete variables. In this context, this analytical method will be employed to explain children's occupational preferences (1: target occupation, 0: other occupations). The analysis will include control variables such as age, gender, and parental marital status, which may influence children's occupational preferences. This approach will clarify the impact of economic inequalities on children's future occupational orientations. The findings of the study will enhance our understanding of the dynamics between children's occupational preferences and family income levels, paving the way for policy recommendations aimed at increasing social awareness. The project outputs aim to deepen our understanding of the interplay between children's occupational preferences and family income while fostering social awareness. The study's results will provide valuable insights that can assist educators, guidance counselors, and policymakers in offering more effective guidance regarding children's futures. It is anticipated that the study will significantly contribute to the "Decent Work and Economic Growth" goal outlined in the United Nations Sustainable Development Goals.

Keywords: Child, family, occupation, income, regression

NATURAL DISASTER, ENTREPRENEURSHIP AND REGIONAL DEVELOPMENT

Assoc. Prof. Dr. SONYEL OFLAZOĞLU DORA
Mustafa Kemal Üniversitesi, İİBF, İşletme
oflazoglusonyel@gmail.com

Abstract
Natural disasters can have a devastating impact on communities, but they also create unexpected opportunities for entrepreneurship. Natural disasters disrupt existing business models and structures, but also open up new business opportunities. The post-disaster period creates an environment that requires rapid adaptation and innovation, opening a window of opportunity for entrepreneurs. The entrepreneurship ecosystem plays a critical role in post-disaster reconstruction. New business ventures can accelerate economic recovery and support regional development. Entrepreneurs take an active role in rebuilding communities by providing innovative solutions that respond to local needs. This process not only generates economic benefits, but also promotes long-term development by increasing social resilience. However, the challenges and opportunities entrepreneurs face are also part of this rebuilding process. The devastation caused by disasters can lead to lasting changes in the world of work, requiring entrepreneurs to develop a strategic resilience to adapt to the new normal. Public and private sector partnerships, financial support mechanisms and risk management strategies play a critical role in the sustainable rebuilding of entrepreneurship. The study focuses on how entrepreneurs develop strategies in reconstruction processes after natural disasters, how they cope with environmental uncertainty, how social networks and resources are mobilized in the reconstruction process, and the motivations behind their decisions to stay or withdraw from the market. In this context, the sample of the study consists of former and new entrepreneurs in Hatay, one of the provinces most affected by the February 6 earthquakes. In the study, in-depth interviews were conducted with a total of 8 entrepreneurs, 4 pre-existing and 4 new entrepreneurs, with qualitative research management. The results of the study revealed the guiding role of understanding disaster entrepreneurship and post-crisis entrepreneurship activities in regional development.

Keywords: Creative destruction, Entrepreneurial intentions, Natural disasters, Entrepreneurial opportunities, Entrepreneurial action

ANALYZING THE ARCHETYPAL FIGURES IN THE NOVEL LORD OF THE FLIES BY WILLIAM GOLDING

Lecturer PhD. DUYGU KORONCU ÖZBİLEN
Yıldız Teknik Üniversitesi, Yabancı Diller aYüksekokulu, Temel İngilizce Bölümü
ozbilenduygu@gmail.com

Abstract
This study examines Carl Jung's archetypes and how they help us understand human behavior, particularly through the characters and themes in William Golding's Lord of the Flies (2012). The focus is on the moral and social implications of human behavior in the absence of rules or structure. Jung, a key figure in psychology, initially followed Freud but later developed his own theories, introducing the concept of archetypes (Kavut, 2020). Archetypes, such as the persona, anima/animus, shadow, and self, represent universal patterns of behavior that shape human experience. Jung emphasized that these archetypes are expressed symbolically in the conscious mind (Johnson & Morgan, 2020). In Lord of the Flies, Jungian archetypes manifest through various characters (Fitzgerald, 2023). The novel follows a group of children stranded on an island during World War II, exploring how quickly social systems disintegrate in isolation. Ralph represents the hero archetype, fighting for order and democracy among the children. His struggle reflects the conflict between civilization and savagery. Jack embodies the shadow archetype, as he descends into violence and power-hunger, symbolizing the rejection of societal values. Piggy, with his intelligence and logic, represents the wise old man archetype, acting as the voice of reason. Simon is the innocent archetype, whose understanding of human nature reveals that the true monster lies within the group. His tragic death shows how easily innocence can be lost. Roger represents the darker aspects of the shadow, showing how people can become increasingly cruel when freed from social constraints. Through Jung's archetypes, the novel illustrates how morality can shift when societal norms disappear, revealing humanity's potential for both order and chaos.

Keywords: English literature, archetypes, Jung, personality, civilization

JEL Kodları: Z1, O1, P2

References

Fitzgerald, C. (2023). Character development in higher education using classical archetypes. Journal of College and Character, 24(1), 21-40. https://doi.org/10.1080/2194587x.2022.2157438

Golding, W. (2012). *Lord of the flies: New educational edition*. Faber & Faber.

Johnson, J., & Morgan, H. (n.d.). Jung And Racism. Retrieved September 28, 2024, from https://Britishpsychotherapyfoundation.org.uk/İnsights/Blog/Jung-And-Racism

Kavut, S. (2020). Carl Gustav Jung: Kavramları, Kuramları ve Düşünce Yapısı Üzerine Bir İnceleme. Uluslararası Kültürel ve Sosyal Araştırmalar Dergisi (UKSAD). https://doi.org/10.46442/intjcss.620975

MANAGEMENT ACCOUNTING APPROACH IN THE SPIRAL OF SKEPTICISM AND DOGMATISM

Assoc. Prof. Dr. İLKNUR ESKİN
Trakya Üniversitesi, UZUNKÖPRÜ UYGULAMALI BİLİMLER YÜKSEKOKULU, MUHASEBE VE FİNANS YÖNETİMİ
ilknureskin@hotmail.com

Prof. Dr. Süleyman YÜKÇÜ
Dokuz Eylül Üniversitesi, İİBF, İŞLETME
suleyman.yukcu@deu.edu.tr

Abstract
Scepticism and dogmatism are two opposed ideas that are represented in the philosophy of science. The idea of dogmatism defines the attitude that adopts knowledge without study or questioning, solely in line with personal tendencies, whereas the idea of scepticism asserts the impossibility of certain knowledge. In the accounting literature, the concept of scepticism has evolved around the auditor's professional scepticism. The use of estimations in the assessment of fair accounting and financial statement items has pushed the term of professional scepticism, which is regarded vital for the auditing profession and stressed in auditing standards, to the fore. Studies on dogmatism in accounting science are insufficient. In this context, in this study, the ideas of skepticism and dogmatism were first examined in terms of philosophy of science, and then the relationship of these concepts with accounting was evaluated. In this study seeks an answer to the question of where the accountant scepticism and dogmatism diagram should be in the accounting profession's implementation. In addition, with the management accounting approach, it is aimed to analyse the incomes and costs that the skeptical or dogmatic attitude provides to the person. Since management accounting involves estimation-based calculations, the skepticism or dogmatism of professional accountants will have different effects on costs and revenues. Skepticism is more advantageous than dogmatism in increasing revenue and reducing costs. In addition, the skeptical or dogmatic attitude of the internal auditors and independent auditors during the audit will be an important factor in increasing the audit quality.

Keywords: Skepticism, Dogmatism, Professional Skepticism, Accounting

RAMIZ ASKER AND HIS LITERARY HISTORIOGRAPHY

GUNEL AHMADOVA
Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı
gunelnizam@gmail.com

Prof. Dr. ATABEY KILIÇ
Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı
atabeykilic@gmail.com

Abstract
Standing at the intersection of history and literature literary history is defined as the branch of science that examines literary figures, works and events through a certain classification. The first scientific examples of this discipline, one of the three branches of literary scholarship, emerged in Western literature. In Azerbaijan, literary history continued its existence within the genres such as tezkire, cönk, and mecmû'a until the emergence of modern literary historiography. However, since the beginning of the 20th century, works titled "Azerbaijani Literature" have found a place in our field of literary history. The first authors, Feridun Bey Köçerli (1863-1920), Yusuf Vezir Çemenzeminli (1887-1942), Emin Abid Güntekin (1898-1938), Bekir Çobanzâde (1893-1937) and Mehemmed Emin Resulzâde (1884-1955), filled a serious gap in this field by focusing on studies and research on Azerbaijani history and literature, in addition to their literary and political activities. In this study, we examined the creativity of Azerbaijan's famous Turkologist Ramiz Asker (1954-2024) as a whole, based on the author's thoughts on literary history, his attitude towards continuing the tradition of literary history from the past, the method he used and the books he wrote in this field. Particular emphasis placed on the researcher's works "Türk Halkları Edebiyatı Oçerkleri – 1" (2011) and "Bağımsızlık Dönemi Azerbaycan Edebiyatı" (2016).

Keywords: Literary history, literary historiography, Azerbaijani literature, Ramiz Asker, Feridun Bey Köçerli

THE INTELLECTUAL TEACHER: HOW SHOULD THEY BE?

SONGÜL DENAT
Kırıkkale Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Matematik ve Fen Bilimleri Eğitimi Bölümü
songuldenat@hotmail.com

Assoc. Prof. Dr. SALİH ÖKTEN
Kırıkkale Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Matematik ve Fen Bilimleri Eğitimi Bölümü
salihokten@kku.edu.tr

Abstract
The purpose of this study is to examine the concept of the intellectual throughout its historical process, identify the characteristics of an intellectual, and evaluate how a teacher with these characteristics should be. The concept of the intellectual carries various meanings in different societies and cultures, making it difficult to establish a universal definition. However, while the core traits of an intellectual may show similarities to other concepts, these concepts may not fully overlap with one another. Terms such as literatus, intelligentsia, scholar, sage, philosopher, enlightened thinker, and scientist are related to the concept of the intellectual. Although each of them plays different roles in the production of knowledge and thought, they share both commonalities and distinctions with the concept of the intellectual. Therefore, each term must be understood within its cultural and historical context. An intellectual person is essentially someone who is just, advocates for freedom, is well-equipped with knowledge, and guides society through their intellectual depth. An intellectual is someone who uses their mind effectively, questioning and criticizing the prevailing thought and belief systems in society. It is beneficial both for individuals and society as a whole for teachers to be intellectuals, as they contribute significantly to raising individuals who can benefit and guide society. Intellectual teachers are important figures in shaping the future of individuals and society. Teachers with these qualities contribute to societal development by enabling individuals to realize their potential and become active, conscious members of society. In this context, the role of teachers should not be limited to merely imparting academic knowledge; they should also prepare students for life, instill values, and develop critical thinking skills. This is crucial for improving the quality of education and shaping the future. Of course, being a teacher is not enough to be considered an intellectual. To become an intellectual teacher, one must possess both the qualities of an intellectual and the competencies of a teacher. Therefore, institutions that train teachers should aim to cultivate their candidates as intellectual individuals.

Keywords: Intellectual, intellectual teacher, teacher candidate, enlightened thinker, and scientist

AN ANALYSIS OF POSTGRADUATE THESES ON EMOTION IN THE FIELD OF PRESCHOOL EDUCATION IN TURKEY

NİGAR CAN
Kocaeli Üniversitesi, Eğitim fakültesi, Okul öncesi öğretmenliği
nigarc501@gmail.com

Abstract
Emotions are important for healthy development of individuals. Through emotions, individuals take action for behavior, make decisions, establish social relationships, make sense of their experiences and, as evidenced by various studies, improve their academic skills. In this context, individuals need to be aware of emotions and be able to regulate them in various situations. This study aims to examine the postgraduate theses on emotion in preschool period in Turkey. In line with this purpose, answers to the following questions were sought in the postgraduate theses conducted in the field of emotion in preschool period between 2013-2023: How is the distribution according to years and thesis type? How is the distribution according to universities? How is their distribution according to the provinces where their samples are located? How is the distribution according to the branch of science studied? What is the distribution of the sub-topics addressed within the scope of emotion? What is the distribution of the sub-topics that are handled together? How is the distribution according to the research method? How is the distribution according to the size of the study group/sample? How is the distribution according to the data collection tools used to evaluate the concept of emotion? What is the distribution of the methods used in analyzing the data obtained about emotion?

Keywords: Pre-School, Emotion, Preschool Education

HUMAN-CENTERED APPROACHES IN LOGISTICS WITHIN THE SCOPE OF INDUSTRY 5.0: A SYSTEMATIC REVIEW

Assist. Prof. Dr. SUZAN OĞUZ
Çağ Üniversitesi, Meslek Yüksekokulu, Dış Ticaret
suzanoguz@cag.edu.tr

Abstract
While production and logistics systems focus on automation and efficiency thanks to the technological advances enabled by Industry 4.0, the cognitive state and emotional well-being of employees are often ignored. In contrast, Industry 5.0 aims to create more efficient and sustainable processes by emphasizing human and machine collaboration. The aim of this study is to systematically examine human-centered approaches in logistics processes within the scope of Industry 5.0. As a result of the review, it was found that the focus is on the use of biosensor technologies to evaluate and improve human-centered processes in production and logistics operations. The integration of these technologies allows for a better understanding of the cognitive load of employees and the development of strategies to reduce this load. In addition, real-time data can be used to monitor employees' emotional states and take concrete steps to improve work environments. This study is important as it emphasizes the importance of considering biosensor data in process design. Developing human-centered solutions increases employee satisfaction and increases productivity. In this context, adopting a strategy that prioritizes the human factor will not only optimize production processes but also contribute to the overall well-being of employees.

Keywords: Industry 5.0, logistics, human-centered approach, biosensor technologies

DESCRIPTIVE CONTENT ANALYSIS ON GREEN ACCOUNTING ISSUES

Assist. Prof. Dr. İPEK YAYLALI
İstanbul Medipol Üniversitesi, İŞLETME VE YÖNETİM BİLİMLERİ FAKÜLTESİ,
ULUSLARARASI TİCARET ve FİNANSMAN BÖLÜMÜ
ipek.yaylali@medipol.edu.tr

Abstract
One of the most important problems emerging in today's world is environmental problems. Rapid population growth, unlimited needs of human beings, technological development, industrialization, expanding industrial production, etc. factors have gradually increased environmental problems and made environmental problems inextricable. At the point of increasing environmental problems and shrinking living spaces, sensitivity to the environment is increasing in individuals as well as businesses. All these factors have led to changes in consumption habits in individuals and the calculation of environmental costs in businesses. Therefore, these steps have accelerated competition in businesses and led to new searches. The aim of this study is to examine national and international scientific studies on green accounting within the scope of descriptive content analysis. For this purpose, through Web of Science (WOS) and Dergipark database, it was tried to examine whether the studies on green accounting issues between 2019-2024 (31.10.2024) focus on environmental problems or whether they create the necessary benefit and value in reducing environmental problems. With this study, it is also tried to evaluate the effectiveness of the literature on green accounting issues in Turkey. Within the scope of the research, a total of 37 articles were accessed. In the results obtained, it is observed that green accounting issues are generally handled theoretically in the national field and mostly bibliometric studies are conducted. In international studies, it is seen that green accounting issues are addressed in various aspects, there are important initiatives for a cleaner environment, methods are developed to prevent environmental problems and companies that are effective in the emergence of environmental problems are the subject of studies.

Keywords: Green Accounting, Web of Science, Dergipark

BRAND STRATEGIES AND BRAND MANAGEMENT "AN ANALYSIS ON COMPANIES IN KONYA"

AHMET FURKAN ÖZLER
Selçuk Üniversitesi, iletişim fakültesi, reklamcılık
ozlerahmetfurkan7@gmail.com

Prof. Dr. HÜSEYİN ALTUNBAŞ
Selçuk Üniversitesi, iletişim fakültesi, reklamcılık
huseyinaltunbas@gmail.com

Abstract
This study examines the topic of branding in Konya. Although branding has not yet fully taken root in Konya, increasing awareness across various sectors and steps being taken indicate that the city is moving toward establishing a unique brand identity in the future. Compared to larger cities: In comparison with advertising ecosystems in major cities such as Istanbul and Ankara, Konya's variety of services and budgets remain more limited. As Konya is highly developed in the industry and automotive sectors, advertising targeted toward these sectors also holds a significant share. Advertising agencies provide services for industrial companies such as corporate identity creation, product catalogs, and industrial photography. The limited number of local media outlets lead to the same audience to reach most advertisements. While the diversity of media channels in larger cities allows the same message to effectively reach various demographic groups, Konya's limited variety restricts the flexibility firms need in their promotional efforts. This situation limits the visibility of some Konya-based firms to a broader audience. An examination of export data reveals that in 2023, Konya accounted for 1.49% of the country's total exports. With annual exports exceeding $3.3 billion, Konya reached the highest level in its history and ranked 10th among the provinces with the highest exports. By taking several strategic steps toward branding, Konya-based firms can increase their recognition in both local and national markets. Although branding is a long-term investment, implementing the right strategies can help gain customer trust and a competitive advantage.

Keywords: Brand, branding, advertising, consumer

POLITICAL DECISION-MAKING MECHANISM: INVESTIGATION FROM A GENDER PERSPECTIVE

NECLA KICIR
Kocaeli Üniversitesi, SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ, ÇALIŞMA EKONOMİSİ VE ENDÜSTRİ İLİŞKİLERİ
necla.kicir@hotmail.com

Abstract
Gender inequality exists wherever there is political decision-making. When the decision-making mechanism in Turkey is analyzed, it is understood that women are underrepresented in the political sphere due to the social structure. This situation reveals many factors that prevent women from being visible in the political sphere. First of all, preventing gender-based discrimination is important for the political sphere to become more functional. It is also a big step forward for Turkey, which has a patriarchal social structure. Women's active role in political decision-making contributes to the strengthening of democracy. Therefore, the aim of this study is to examine the main reasons for the underrepresentation of women in political decision-making processes in the light of the historical background and to evaluate this situation from a sociological perspective. In this context, the study aims to analyze the representation of women in the political sphere; to identify the obstacles and inequalities they are exposed to; and to determine the steps towards ensuring gender equality as a solution.

Keywords: Politics, Democracy, Gender Inequality

SUSTAINABILITY IN ART AND ENVIRONMENTAL AWARENESS: CREATIVE REFLECTIONS OF ECOLOGICAL SENSITIVITY

Assist. Prof. Dr. GÜL AYDIN
Batman Üniversitesi, Tekstil Giyim Ayakkabı ve Deri Bölümü, Giyim Üretim Teknolojisi
gul.aydin@batman.edu.tr

Abstract
The relationship between art and nature has evolved through various stages, reaching into contemporary times. In different eras, artists have used nature as a medium to raise awareness about environmental issues, moving beyond the gallery to outdoor spaces. As nature became central to art, ecological sensitivities came to the forefront. In recent years, concerns about environmental crises and sustainability have significantly influenced artistic production. Artists have leveraged their creations to convey social messages, encouraging audiences to adopt a more environmentally conscious mindset. The shift of art towards environmental themes has enabled it to function not only as a medium of aesthetic expression but also as a means of direct action and awareness. Contemporary environmental issues such as soil, water, and air pollution, as well as the depletion of natural resources, have been creatively explored by artists across various disciplines and platforms. This evolution emphasizes that artists should approach their work with both aesthetic value and a sense of social and political responsibility. In the 21st century, sustainability and environmental consciousness have become crucial not only in science and policy but also in the arts. Artists have employed various artistic fields and disciplines to highlight environmental issues, spread ecological awareness, and propose sustainable solutions. This study examines the concepts of sustainability and environmental awareness in art, exploring the works of artists engaged in this context and discussing the role of materials and methods used from a sustainability perspective.

Keywords: Environmental art, sustainability in art, ecological awareness, environmental issues in art, nature and art

ANALYSIS OF STUDENTS' ARGUMENT LEVELS REGARDING UNCONSCIOUS DRUG USE

Dilara VELİOĞLU
Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Eğitim Fakültesi / Matematik ve Fen Bilimleri Eğitimi, Fen Bilgisi Eğitimi
dilara.velioglu61@gmail.com

Assoc. Prof. Dr. Mehmet YAKIŞAN
Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Eğitim Fakültesi / Matematik ve Fen Bilimleri Eğitimi, Biyoloji Eğitimi
yakisan@omu.edu.tr

Abstract
The research aims to analyze the argument levels of students about unconscious drug use. For this purpose, 41 students from the 6th grade of a state secondary school in Giresun province participated in the study. A case study using qualitative research methods was used. The activity sheet on unconscious drug use is a data collection tool. The activity sheet was prepared using the Argumentation-Based Science Learning approach. The activity sheet asked whether it was right or wrong for an individual to take and use vitamin C to protect himself from the disease and strengthen his immunity. Students were asked to justify their claims about this topic and give examples to support them. After completing the activity papers, a scientific discussion was started with the students, who had different views and were asked to rebut each other's claims and opinions. The descriptive analysis method was used. Students' statements were categorized as 1, 2, 3, 4. They are as follows: Level 1 (claim only), Level 2 (claim and justification), Level 3 (claim, justification and supporting), and Level 4 (claim, justification, supporting and rebuttal). According to the analyses, the levels of the students were determined as 7,3% Level 1, 26,8% Level 2, 48,8% Level 3, 17,1% Level 4. According to the results, almost half of the students succeeded in using claim, justification, and support. A significant number of students also used rebuttals. It was determined that the activity related to unconscious drug use had a positive effect on students' argument levels. It was determined that the students participated actively in the in-class discussion during the argumentation process and produced quality arguments. It is recommended that different studies be carried out to improve students' argument levels.

Keywords: Argumentation, argument levels, unconscious drug use, secondary school students

QUALITY AND SATISFACTION IN PUBLIC HEALTH INSTITUTIONS FROM A COMMUNICATION PERSPECTIVE

Prof. Dr. Hüseyin Dikme
İstanbul Gelişim Üniversitesi, İKTİSADİ İDARİ VE SOSYAL BİLİMLER FAKÜLTESİ, HALKLA İLİŞKİLER VE TANITIM
hdikme@yahoo.com

Assist. Prof. Dr. İpek Işılay
İstanbul Gelişim Üniversitesi, İKTİSADİ İDARİ VE SOSYAL BİLİMLER FAKÜLTESİ, HALKLA İLİŞKİLER VE TANITIM
isucu@gelisim.edu.tr

Asma Mohamed Farah
İstanbul Gelişim Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Sağlık Yönetimi
asmanuh8@gmail.com

Abstract
The main characteristics of family physicians are to provide consultancy and service to individuals regarding their health and conditions from birth to death, and to provide the solution of most of the efficient health services by paying close attention to all the health-related problems experienced by the recipients of health services, as well as to the environmental factors experienced by them. The family physician provides services in a controlled and coordinated manner with all other health institutions. When the patient has health problems, he applies the first treatment period related to his field, and if he determines that it is not sufficient, he transfers it to the next level and follows the patient's examinations closely. As a result, the Health Transformation Program initially started as an initiative aimed at improving quality and satisfaction for healthcare providers and recipients. However, today it is observed that the program has transformed into a structure in which various problems have become more evident.

Keywords: Health transformation program, primary health care, health management

AN INVESTIGATION OF TURKISH EFL LEARNERS' CONCEPTION OF ASSESSMENT IN PREPARATORY CLASS CONTEXT

MUALLA MAZMAN
İstanbul Aydın Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, İngiliz Dili Eğitimi
muallamazman@stu.aydin.edu.tr

Abstract
Assessment from students' conception is divided into four major ways (i.e., assessment is affective, assessment has external factors, assessment improves teaching and learning, assessment is irrelevant) by Brown (2017). The main aim of this study is to investigate Turkish EFL learners' conception of assessment, analyse the relationship among four conceptions and detect whether the conceptions differ in terms of how strongly they are held by the students or not. 69 Turkish EFL students who are currently studying in Istanbul Aydin University, English preparatory school are the participants of this study. As a measurement of this study, SCoA-VI self-inventory questionnaire, which was developed by Brown (2017), was used based on 33 items and a checklist. The findings indicated that the conceptions of affective, external and improvement are strongly correlated with one other, yet, irrelevant conception has a weak correlation, also, affective is the most strongly held conception while irrelevant conception is the least by the students.

Keywords: Assessment, Conception, Affective, External, Improvement, Irrelevant

THE RELATIONSHIP BETWEEN ATTACHMENT STYLES, RELATIONAL AUTHENTICITY, AND THE SATISFACTION OF BASIC PSYCHOLOGICAL NEEDS

ASLIHAN METEOĞLU
İstanbul Arel Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Klinik Psikoloji
asliodabasoglu@hotmail.com

PhD. TUBANUR BAYRAM KUZGUN
İstanbul Arel Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Klinik Psikoloji
tubanurbayram@arel.edu.tr

Abstract
The aim of this study is to examine the relationship between attachment styles and the satisfaction of basic psychological needs in romantic relationships, as well as the mediating role of relational authenticity in this relationship. The sample of the study consists of 390 young adults aged between 18 and 30. The study utilized a demographic information form, the Experiences in Close Relationships Inventory-II (ECR-II), the Basic Psychological Needs Satisfaction in Romantic Relationships Scale, and the Relational Authenticity Scale. The findings reveal significant differences across various dimensions based on relationship type and duration. The results indicate that married individuals score higher on dimensions such as love and freedom in romantic relationships, and that married and engaged individuals show significant differences in power needs and risk-taking dimensions. In longer-term relationships, participants' needs for love, freedom, and fun are higher, whereas avoidant and anxious attachment styles are more pronounced in shorter-term relationships. Additionally, it was found that attachment styles significantly predict the satisfaction of basic psychological needs and relational authenticity. Specifically, anxious and avoidant attachment styles negatively impact need satisfaction and reduce relational authenticity, while relational authenticity positively influences need satisfaction. According to the mediation analysis results, relational authenticity plays an important mediating role in the relationship between attachment styles and the satisfaction of basic psychological needs. These findings demonstrate that attachment styles and authenticity have a determining effect on the satisfaction of basic psychological needs in romantic relationships. The results highlight the impact of the dynamics between attachment styles, relational authenticity, and need satisfaction on romantic relationship quality. This study contributes to the field by providing insights into how the complex structure of romantic relationship dynamics is shaped through attachment styles and relational authenticity, and how these variables affect relationship satisfaction.

Keywords: Attachment styles, relational authenticity, basic psychological needs in romantic relationships

AN INVESTIGATION OF UNWILLINGNESS TO COMMUNICATE IN EFL CLASSROOMS IN PREPARATORY SCHOOL CONTEXT

Hatice Kübra Mazı
İstanbul Aydın Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, İngiliz Dili Eğitimi
haticekubraer@aydin.edu.tr

Abstract
The aim of this study is to investigate unwillingness to communicate among learners in English as foreign language classrooms at Istanbul Aydin University Preparatory School in Turkey. 24 female and 40 male, totally 64 students participated by considering their proficiency level (A1, A2 and B1) and mother tongue (Turkish, Arabic and Persian) in this study. The questionnaire, which was developed by Burgoon(1976), adapted, and used in online platform by the researcher. In addition, the questionnaire consisted of two parts and total number of the items was 26. To gain necessary data, quantitative method was used. The findings of the study revealed that there is no significant correlation between students' unwillingness to communicate based on their proficiency level. Moreover, between students' mother tongue and their unwillingness to communicate in EFL classrooms are not notably correlated. The study was concluded by shortly stating suggestions and recommendations for the further research.

Keywords: Unwillingness to communicate (UTC), English as a foreign Language (EFL), mother tongue

AI-SUPPORTED CREATIVITY: A CONCEPTUAL ANALYSIS OF THE TRANSFORMATION OF INDIVIDUAL AND SOCIAL PROCESSES IN ORGANIZATIONS

Lecturer PhD. BEGÜM AL
Marmara Üniversitesi, Finansal Bilimler Fakültesi, Sigortacılık
begum.al@marmara.edu.tr

Abstract
Creativity emerges as a fundamental component of organizations' innovation capacity, born from the interaction of individual and social processes. Artificial intelligence (AI) reshapes organizational structures as a transformative technology that mediates the evolution of individual motivation, cognitive skills, and social context. This study provides a multidimensional examination of how creativity processes are either supported or constrained by AI. Grounded in Amabile's componential theory of creativity and the social constructivist theory, the research analyzes how the elements of individual creativity and socially constructed creative processes are redefined through the integration of AI. Amabile's componential theory of creativity examines the individual elements of creativity—intrinsic motivation, domain-relevant knowledge, and problem-solving skills—while discussing how these elements are influenced by AI-enabled tools. For instance, data analytics and algorithmic recommendation systems hold the potential to accelerate creative thinking processes but also carry the risk of standardizing thought and limiting creative diversity. The social constructivist theory posits that creativity is a phenomenon constructed through community dynamics and social contexts. The study examines AI's role in facilitating information sharing, enhancing collaboration, and fostering community engagement, while also addressing its potential to weaken social bonds. The question of whether AI functions as a tool that strengthens or constrains the dynamics of creative teams lies at the core of this analysis. Furthermore, this study explores the role of AI in the transition from individual to collective creativity through the lens of the diffusion of innovations theory. It examines the influence of AI on leadership, collaboration, and decision-making dynamics in innovation processes, spanning from individual to organizational levels. The ethical, emotional, and social limitations imposed by AI on these innovation processes are also integral to the theoretical discussion. In conclusion, this research aims to offer a new perspective on the transformation of creativity within organizations by evaluating the impacts of AI on individual and social creativity processes through a theoretical framework. The opportunities and constraints of AI-supported creative processes are discussed comprehensively in the context of interactions between individuals and communities within organizations. This study seeks to contribute both theoretically and practically to the management and organizational literature.

Keywords: Artificial Intelligence, Creativity, Social Constructivist Theory, Componential Theory of Creativity, Diffusion of Innovations Theory

THE REFLECTION OF MIGRATION ON DOMESTIC POLITICS: THE ISSUE OF MIGRATION IN THE 2023 ELECTION MANIFESTOS OF TURKEY AND GREECE

Lecturer SAKİNE EYLEM DANA USTA
Kastamonu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İLişkiler
edana@kastamonu.edu.tr

Abstract
The mass migration movements triggered by the war in Syria have had a significant impact on both Turkey and Europe. Individuals who decided to migrate due to the war in Syria began crossing into European territories through Turkey. A large portion of these migration movements took place through illegal channels, leading to numerous tragedies. Both Turkey and many European countries have been affected by these migration flows, both economically and socially. The perception that migrants contribute to unemployment and their challenges in integrating into society have caused the emergence of critical issues. Consequently, the topics of migration and migrants have become central in the domestic politics of these countries. Particularly for Turkey, a transit country, and for European Union member states, which are often the final destination, the issue of migration has become a politicized matter. This paper aims to explore the migration policies of Turkey and Greece by examining how the ruling parties in these countries have addressed migration in their most recent election manifestos. The study employs document analysis as research methods. Document analysis entails the examination of various sources such as documents, books, letters, images, videos, photographs, and similar materials

Keywords: Migration, Election, Türkiye, Grecee.

THE LEGAL STATUS OF MOTORCYCLE COURIERS IN THE REPUBLIC OF TÜRKIYE: IN LIGHT OF DIRECTIVE NUMBER 2024/2831

Assistant Orhan Ürüncan YÜCEL
Ankara Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri
orhanuruncanyucel@gmail.com

Abstract
During the COVID-19 pandemic, when life was fitted into homes, meeting needs without encountering the risk of disease transmission and curfew restrictions became a problem that needed to be solved. A solution to this problem came from motorcycle couriers who undertook the risk of illness and were exempt from curfews. The number of motorcycle couriers increased during the pandemic and continued to rise in the post-pandemic period. In terms of food delivery, motorcycle couriers who typically worked for fixed establishments before the pandemic began working on platforms owned by global capital during the pandemic. As dependent employment replaced by self-employed couriering, the protective mechanisms of traditional labour law were abandoned. While the issues arising from this form of work have led to numerous actions, some legal regulations have been introduced recently. The most notable among these is Directive number 2024/2831, adopted by the European Parliament and the European Council on 23 October 2024. This Directive, which regulates the improvement of working conditions in platform economies and the protection of personal data, includes provisions aimed at determining the employment/legal status of motorcycle couriers. In this research, semi-structured interviews previously conducted in Ankara with couriers from Fiyuu – Tıkla Gelsin, Getir, Paket Taxi, Trendyol, Vigo, and Yemek Sepeti were utilized. The data currently obtained are valuable for revealing the employment status of motorcycle couriers in the Republic of Türkiye, guided by the recent Directive. This qualitative study, which adopts the case study method, focuses on the employment status of motorcycle couriers as its research object, examines the working conditions of motorcycle couriers as the research unit, and motorcycle couriers as its observation unit. In this study, which involves the secondary analysis of existing data, purposive sampling was preferred. In this context, the employment status of motorcycle couriers working on platforms in the Republic of Türkiye is explained through the analysis of existing data in light of the Directive.

Keywords: Platform Work, Employment Status, Self-Employed Courier, Dependent Work.

PORTRAYING ARTIFICIAL INTELLIGENCE AS AN ALLY IN CINEMA

KÜBRANUR GİZEM KAYA
Düzce Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Sinema ve Televizyon
kubranurkilic@windowslive.com

Abstract
In a time when artificial intelligence technology is rapidly developing and becoming more integrated into our daily lives, depicting artificial intelligence as an ally in cinema is a remarkable storytelling trend. The emergence of AI as a narrative element in cinema marks a fundamental change in storytelling dynamics in an era when cinema traditionally served as a means of telling human stories. The study aims to explore the ethical dilemmas arising from the portrayal of AI as a friend in cinema by examining the complex relationships between humanity and machines. From an interdisciplinary perspective, this study analyzes the evolving role of artificial intelligence in cinema and its contemporary representations, while also addressing its historical development. The study aims to deepen our understanding of the ethical dimensions of AI integration in cinema and to evaluate how cinematic narratives can shape our collective ethical consciousness regarding AI. The article combines film studies, ethical analysis, and cultural analysis to examine the nuanced roles assigned to AI in cinema. The study focuses on ethical considerations, particularly autonomy, moral responsibility, and the consequences of human-machine collaboration. Through thematic analysis, the research aims to contribute to our understanding of the ethical complexities of accepting AI as an ally in cinema and its broader implications for our relationship with AI in the real world.

Keywords: Artificial Intelligence, Cinema, Ethics, Cinematic Representations, Technology

THE TENDENCY OF THESES CONTAINING DIGITAL APPLICATIONS IN TURKISH EDUCATION

PhD. ORHAN ÖZEN
Atatürk Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, TÜRKÇE EĞİTİMİ
orhanozen25@gmail.com

Abstract
We are witnessing that social and cultural life is changing rapidly in the light of technological advances. Education also has its share of this change. Both digital tools (mobile phones, tablets, computers, smart boards, etc.) and digital applications developed with them (web 2.0 tools, artificial intelligence applications, social media applications, digital content producers, etc.) have brought about the need to redesign or update educational activities. This situation has attracted the attention of researchers to this field and has been the source of many thesis studies. In this study, it is aimed to determine the general trends of theses prepared on technology-supported education practices. The study, in which 50 theses prepared in the last 10 years were examined, was designed as a qualitative case study and content analysis method was used in the research. The importance of the theses examined in terms of the method used, participants, analysis methods, data collection tools in terms of the literature is discussed. In the light of the studies, technology-supported education applications were evaluated multidimensionally and suggestions were made to researchers for new studies.

Keywords: technological education, digital learning, innovative approaches

MENSTRUATION PEDAGOGY TRAINING PROGRAM FOR TEACHER CANDİDATES: A NEEDS ASSESSMENT STUDY

MEŞUDE SUBAŞI
Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, EĞİTİM BİLİMLERİ, EĞİTİM PROGRAMLARI VE ÖĞRETİM
mesudesubasi40@gmail.com

Assoc. Prof. Dr. OSMAN YILMAZ KARTAL
Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, EĞİTİM BİLİMLERİ, EĞİTİM PROGRAMLARI VE ÖĞRETİM
osmanykartal@comu.edu.tr

Abstract
Menstruation, also known as menstruation or menses, is vaginal bleeding that occurs regularly every month from puberty to menopause in women. Although there are studies on menstruation-related issues such as access to information, health and hygiene, there is a need for more research on what the phenomenon of menstruation pedagogy is, what problems it addresses and how it should be addressed. In addition to the seven types of knowledge identified in Shulman's (1987) study on teacher knowledge types and subsequently developed, today “menstruation pedagogy” is an important area of knowledge that teachers should possess. In this study, menstruation pedagogy refers to all pedagogical components of a teacher's ability to manage menstruation-related opportunities and barriers while designing-implementing-evaluating their teaching. In order to provide this type of knowledge to teacher candidates in pre-service teacher education, there is a need for a menstruation pedagogy training program. Needs assessment, which is an important stage of the program development process, constitutes the main purpose of this study. The needs assessment study on menstruation pedagogy education was conducted with the democratic approach, one of the needs assessment approaches, and the questionnaire technique, one of the needs assessment techniques. The data were collected with the questionnaire form developed by the researcher with the voluntary participation 341 prospective teachers studying at the Faculty of Education for the 2023-2024 academic year and analyzed with a quantitative data analysis program. Menstruation pedagogy needs are structured to cover individual, group, climate, capital, teaching, assessment, out-of-class and skills dimensions. According to the results of the study, it was revealed that both male and female teacher candidates had needs for menstruation pedagogy in each dimension. In particular, it was found that female teacher candidates had a higher need for menstruation pedagogy than male teacher candidates. This finding may be associated with the fact that women experience menstruation personally and feel the need to support their students more in this regard. As a result, it is recommended that menstruation pedagogy should be given more space in teacher training programs and the process of developing a menstruation pedagogy training program should be completed.

Keywords: Menstruation, Menstruation Pedagogy, A Needs Assessment Study, Program Development, Teacher Candidates.

COLLECTIVE SECURITY TREATY ORGANIZATION'S ATTITUDE TOWARDS THE SECOND KARABAKH WAR: A CRITICAL APPROACH

Assist. Prof. Dr. Keisuke Wakizaka
İstanbul Gelişim Üniversitesi, İktisadi İdari ve Sosyal Bilimler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü
kwakizaka@gelisim.edu.tr

Abstract
This work aims to analyze Collective Security Treaty Organization critically in the context of Marxism, especially the world-systems theory against the security-community theory, referring to CSTO's attitude towards the Second Karabakh War. It will argue that Collective Security Treaty Organization is used as a tool to maintain a Russian-centered "world system" rather than to protect security inside the region and to resolve issues between its members. As for research methods, the article benefits from content analysis and uses internet news agencies as well as secondary resources. As for the article's structure, chapter one will determine the theoretical structure and provide information about Marxist theory against the security-community theory. Chapter two will explain the historical process and structure of CSTO. Chapter three will discuss the relations between Russian-centered world system and CSTO, focusing on its attitude towards the Second Karabakh War. In the part of conclusion, these 3 chapters will be summarized and emphasize that CSTO plays a role of a tool to keep Russian-centered world system.

Keywords: Collective Security Treaty Organization, Marxist Theory, Russian-Centered World System, The Second Karabakh War

THE MEDIATING ROLE OF PERSONAL SENSE OF UNIQUENESS IN THE RELATIONSHIP BETWEEN MINDFULNESS AND ONTOLOGICAL WELL-BEING IN ADULTS AGED 18-40

KEMAL KOÇAK
İstanbul Arel Üniversitesi, Psikoloji Anabilim Dalı, Klinik Psikoloji Tezli Yüksek Lisans
pskkemalkocak@gmail.com

Assist. Prof. Dr. TUBANUR BAYRAM KUZGUN
İstanbul Arel Üniversitesi, Psikoloji Anabilim Dalı, Klinik Psikoloji
tubanurbayram@arel.edu.tr

Abstract
Ontological well-being refers to the evaluation of one's life as a project, considering the past, present, and future in this context. This study explores the mediating role of the perception of personal uniqueness in the relationship between mindfulness and ontological well-being in a non-clinical sample, based on self-reported scales. Data were collected from 300 participants (152 men, 148 women; mean age = 26.9) aged between 18 and 40, using a convenience sampling method. Participants completed an Information and Consent Form, a Personal Information Form, the Mindfulness Scale, the Ontological Well-Being (Life Project) Scale, and the Perception of Personal Uniqueness Scale. The data were analyzed using SPSS 25.00, and the mediation test was conducted with structural equation modeling in AMOS. The results indicated that the data were normally distributed and had high reliability coefficients. There were no significant differences in the perception of personal uniqueness scores based on gender, age, or education level. Pearson correlation analysis revealed a low positive and significant relationship between mindfulness and the perception of personal uniqueness. A moderate positive and significant relationship was found between the perception of personal uniqueness and ontological well-being. Structural equation modeling showed that the perception of personal uniqueness mediated the relationship between mindfulness and ontological well-being. The findings suggest that mindfulness has a significant impact on ontological well-being, both directly and indirectly through the perception of personal uniqueness. This research contributes to the field by enhancing our understanding of how mindfulness shapes and influences ontological well-being through the perception of personal uniqueness.

Keywords: Mindfulness, Ontological Well-Being, Personel Sense of Uniqueness

PRE-SERVICE TEACHERS' PERCEPTIONS OF PHILOSOPHY AND MATHEMATICS CONCEPTS: A METAPHOR STUDY

DİLAN RABİYE KOZLUCA
Kocaeli Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Matematik ve Fen Bilimleri Eğitimi Anabilim Dalı
dlnkozluca@gmail.com

Assist. Prof. Dr. AYŞE ARZU ARI
Kocaeli Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Matematik ve Fen Bilimleri Eğitimi Anabilim Dalı
abural@kocaeli.edu.tr

Abstract
The aim of this study is to reveal mathematics and philosophy pre-service teachers' perceptions of the concepts of “mathematics”, “philosophy” and “mathematics-philosophy relationship” through metaphors. The data of this study were collected from a total of 53 pre-service teachers, including 20 volunteer mathematics pre-service teachers and 33 volunteer philosophy pre-service teachers taking formation courses in the spring semester of 2021-2022 at a state university in the Marmara region. In order to reveal the mental images of pre-service teachers, they were asked to complete the sentences “philosophy is like..... (-like) because.....”, “mathematics is like..... (-like) because.....” and “the relationship between philosophy and mathematics is like..... (-like) because.....”. In this study, the phenomenological method was used to reveal the perceptions of pre-service teachers about the concepts of mathematics and philosophy. The data of the study were evaluated using content analysis technique. As a result of the study, it is seen that mathematics and philosophy pre-service teachers have common perceptions about the concept of philosophy as being based on thinking and showing variability; when the metaphors they created for the concept of “mathematics” are examined, it is seen that both groups perceive mathematics as a useful, facilitating, functional science. Finally, when the metaphors created for the concept of “philosophy-mathematics relationship” were examined, it was seen that most of the pre-service teachers had similar perceptions indicating that these two disciplines are based on thinking and questioning and that they support each other.

Keywords: Mathematics, Philosophy, Mathematics-Philosophy Relationship, Metaphor, Pre-service Mathematics Teachers, Pre-service Philosophy Teachers

THE REFLECTION OF TURKISH-GERMAN CULTURE IN FAKIR BAYKURT'S MIGRANT LITERATURE WORK "TELLI YOL"

Assist. Prof. Dr. RECEP BODUR
Amasya Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, İng. Mütercim-Tercümanlık
recep.bodur@amasya.edu.tr

Abstract
As one of the powerful voices of migrant literature, Fakir Baykurt began his literary career in Turkey and later continued it in Germany after migrating there. In his works, Baykurt deeply explores the struggles of rural people, the phenomenon of migration, and the socio-cultural issues caused by migration, especially among Turkish families living in Germany. The stories depicted in his works are not based on his own experiences but are instead crafted from the experiences of those around him, presented in a realistic or near-realistic manner to his readers. The protagonists of his works are predominantly Turkish workers who migrated from rural Turkey under poor economic conditions after the Recruitment Agreement signed between Turkey and Germany in 1961. These individuals, mostly unemployed and with low levels of education, faced numerous challenges in Germany, and Baykurt provides glimpses into their struggles in his narratives. In our study, we focus on Baykurt's Telli Yol, which portrays the cultural conflicts, efforts at adaptation, and the emergence of new identities experienced by individuals migrating to Germany for work. At the same time, the book offers a comprehensive depiction of the interaction between two cultures. While reflecting the inner worlds of Turkish workers, Baykurt thoroughly addresses social problems and presents migration as a significant societal issue for his readers. Thus, this short story collection is not only a narrative of individuals but also a document that reflects the collective memory of a society. In this context, the work holds a significant place in migrant literature and exemplifies the cultural conflicts experienced by Turkish workers caught between two cultures. In our study, the cultural shock arising from the encounter between Turkish and German cultures will be tried to be reflected in detail through the work Telli Yol.

Keywords: Fakir Baykurt, Migrant Literature, Migration Phenomenon, Culture Shock

AGING AND ACTIVE AGING IN RURAL AREAS

SADIK ÇELİK
KTO Karatay Üniversitesi, EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ, SOSYAL HİZMET
celiksadik1948@gmail.com

Abstract
This research aims to identify the challenges faced by elderly individuals living in rural areas by evaluating their active aging processes and to offer concrete suggestions for solving these challenges. In the research based on the literature review, it was determined that elderly individuals living in rural areas struggle with multidimensional problems such as loneliness, social exclusion, economic insecurity, difficulties in accessing health services, and lack of social participation. Elderly individuals living in urban areas have more advantages than those living in rural areas in terms of physical, cognitive, and social functionality. Although there are regional differences in rural areas of Turkey, economic inadequacy, loneliness, and lack of access to health services stand out as common problems that negatively affect the life quality of the elderly population in rural areas. The research emphasizes the importance of developing policies to increase the quality of life of elderly individuals living in rural areas. In this context, it is recommended to improve the infrastructure in rural areas, facilitate access to health services, strengthen social support networks, and implement programs that encourage social participation. Thus, the active aging process can be supported. In addition, some studies show that social exclusion, economic insecurity, and problems of accessing health services are universal for elderly individuals living in rural areas, but they occur in different ways depending on the local context. This situation reveals that it is of high priority to produce solutions that are suitable for the unique needs of rural areas. This study addresses the needs of elderly individuals in rural areas and provides a perspective that will serve as a resource for research in this area. The findings emphasize the necessity of developing policies that adopt a sustainable aging approach to increase the quality of life of the elderly population and support active aging.

Keywords: aging, active aging, rural area, social service

,

CHALLENGING LINEAR TIME AND BINARY IDENTITIES IN ALI SMITH'S AUTUMN AND HOW TO BE BOTH

Assistant ALEYNA DURMUŞ
Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Batı Dilleri ve Edebiyatları
aleynadurmus@mu.edu.tr

Abstract
Ali Smith, in her novels Autumn (2016) and How to Be Both (2014) delves into the modern-day complexities of issues such as identity and belonging in a fragmented world, especially against the polarizing discourse of post-Brexit Britain. Smith rejects the binaries of linear time, rigid and fixed identity categories, and isolated nations through her contrasting fragmented narratives and fluid character identities. Instead, she fuses the past and present into a series of interwoven stories that criticize social disintegration and present a vision of communal healing through shared histories. In Autumn, Smith portrays the friendship between Elisabeth, a young art lecturer, and her elderly neighbor Daniel and presents their relationship as bridging generational gaps, collapsing distinctions between past and present. With Brexit as the sociopolitical backdrop, the novels emphasize integration while criticizing isolationist, dualistic rhetoric dominant at the time. The storylines of Francesco del Cossa, a 15th-century fresco painter who lives in a transitional space between gender and time, and George, a teenage girl in modern-day England who is grieving for her mother, are likewise interwoven in How to Be Both. The novel's non-linear structure allows readers to enter either story first, highlighting the fluidity of time and identity. George's evolving understanding of Francesco's frescoes mirrors the layering of history and identity. Smith's characters and narratives dismantle the binaries of man versus woman, self versus other, and nation versus immigrant, exposing their artificial nature. These issues are woven into the portrayal of the characters as well: Elisabeth and Daniel's relationship goes beyond traditional bounds, while Francesco represents gender ambiguity. With these narratives, Smith challenges the pitfalls of binary thinking and instead, presents the notion that accepting continuity and connection across time and space is crucial to real societal healing. In this vein, through Henri Bergons' concept of durée, the exploration of fluidity will be traced to the fostering of a society in which unity triumphs over conflict and the universal human nature transcends ideological and temporal boundaries.

Keywords: Identity, Belonging, Post-Brexit Britain, Fragmentation, Henri Bergson, Ali Smith

EXAMINATION OF THESES ON 'EMOTION SOCIALIZATION' IN PRESCHOOL FIELD IN TURKEY

Büşra Erdoğan
Kocaeli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Okul Öncesi Eğitimi
busrayvazz@gmail.com

Abstract
This study aims to examine theses on the concept of 'Emotion Socialization' in the preschool field in Turkey. A simple descriptive screening model was used in the study. The sample of the study consists of 28 theses written in the preschool field and addressing the concept of emotion socialization. All theses were accessed from the National Thesis Center. The distribution of the theses according to their type, year, university, branch of science, research model, provinces where the sample is located, sample size, data collection tools used and topics associated with the concept of emotion socialization was revealed. As a result, the majority of the studies conducted were master's theses and were conducted at Gazi University. Theses on emotion socialization were written between 2015-2024 and the majority belong to 2022. Most theses were written in the field of education and training. It was found that the most studies in the examined theses were conducted with preschool children and their mothers. When the provinces where the samples were located were examined, it was seen that the most studies covering all of Turkey were conducted. Among the data collection tools used in theses, it was observed that the 'Children's Negative Emotions Coping Scale (Fabes, Eisenberg, & Bernzweig, 1990)' was used the most. In addition, it was observed that the concept of emotion socialization was most associated with children's emotion regulation skills in theses, followed by children's social competence. The relational screening model was used in the vast majority of studies. This study will guide researchers interested in the concept of emotion socialization from various perspectives. Since the vast majority of the samples were selected from mothers, working with fathers may bring a new perspective to the literature. A study conducted by selecting only one region of Turkey may provide information about the emotion socialization behaviors of parents specific to that region. Studies conducted using another data collection tool to measure emotion socialization behaviors may yield different results. Finally, examining the topics associated with the concept of emotion socialization and focusing on other topics may add variety to the literature.

Keywords: Preschool, emotional socialization, emotion regulationemotion regulation

DISASTERS, SOCIAL POLICY, AND THE EFFECTIVENESS OF CIVIL SOCIETY ORGANIZATIONS: DOCUMENT ANALYSIS OF THE RED CRESCENT'S ACTIVITIES IN THE FEBRUARY 6, 2023 KAHRAMANMARAS EARTHQUAKES

Assist. Prof. Dr. MERYEM TEKİN EPİK
Süleyman Demirel Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri
meryemtekin@sdu.edu.tr

Abstract
Disasters are crisis situations that test the effectiveness of social policy, and the role of civil society organizations (CSOs) during these processes is critically important. This study aims to examine the effectiveness of the activities carried out by the Turkish Red Crescent, particularly during and after the crisis of the February 6, 2023 earthquakes, within the context of social policy. In this study, the emergency aid, reconstruction, social solidarity, and psychosocial support activities carried out by the Red Crescent in the disaster area have been evaluated using the document analysis method. This review encompasses both the emergency interventions during the crisis and the long-term recovery and sustainability projects following the earthquake. The findings of the research reveal the contributions of the NGO to post-disaster societal recovery and the roles of social policies in their implementation, demonstrating that civil society is an important actor in disaster management.

Keywords: Disaster Management, Earthquake, Social Policy, Non-Governmental Organizations, Turkish Red Crescent

INVESTIGATION OF STUDIES ON GEOMETRIC REASONING

PhD. BARIŞ DEMİR
Kocaeli Üniversitesi, HEREKE Ö.İ.U. MYO, YÖNETİM ORGANİZASYON
barisprof@yahoo.com

MERYEM YILMAZ
Kocaeli Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, İ.Matematik Öğretmenliği
meryem21ylmz@hotmail.com

ADEM UYĞUN
Kocaeli Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, İ.Matematik Öğretmenliği
uygunadem12@gmail.com

RAMAZAN DEMİRTAŞ
Kocaeli Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Matematik Öğretmenliği
ramazan.dem57@gmail.com

Abstract
The aim of this study is to analyze the scientific studies conducted in the field of geometric reasoning in Turkey between 2012 and 2024 and to reveal what kind of a trend there is in this field. The studies within the scope of the research were accessed from Google Scholar and YÖK National Thesis Center database. The title of the study was scanned as “geometric reasoning”, “geometric reasoning” and “reasoning in geometry learning domain”. Each study was content analyzed and their distribution in terms of types, years of publication, purposes, keywords used, methods, designs, sample types and sizes, data collection tools and data analysis techniques were examined. The data obtained were shown in tables and graphs, and the results were interpreted by giving frequencies and percentages. It was seen that the studies discussed within the scope of the research were mostly carried out in thesis type. Within the scope of the research, the purposes of the studies were examined and divided into themes and it was determined that the majority of the studies were conducted for level determination. A word cloud was created by determining the keywords used in the analyzed studies and their frequencies. According to the data obtained, it was seen that the most commonly used keywords were “geometric reasoning” and “geometric reasoning”.It was seen that the studies within the scope of geometric reasoning were mostly conducted with qualitative method (57.7%) and case study was used as the most common design. When the studies within the scope of the research were examined in terms of participant characteristics, it was determined that data were obtained mostly from secondary school students and at least from primary school students as the sample group, and no study was conducted with individuals at preschool and graduate level. In terms of the number of samples, it was seen that studies were conducted with a minimum of 1-10 people and a maximum of 500-600 people. In the studies conducted, it was seen that interview forms were mostly used as data collection tools and descriptive analysis and content analysis were mostly used as data analysis techniques.

Keywords: Geometric reasoning, geometric reasoning, mathematics education, content analysis.

A REVIEW OF STUDIES ON ACADEMIC DISILLUSIONMENT IN MATHEMATICS EDUCATION

RAMAZAN DEMİRTAŞ
Kocaeli Üniversitesi, EĞİTİM FAKÜLTESİ, İLKÖĞRETİM MATEMATİK ÖĞRETMENLİĞİ
ramazan.dem57@gmail.com

PhD. BARIŞ DEMİR
Kocaeli Üniversitesi, HEREKE Ö.İ.U. MYO, YÖNETİM ORGANİZASYON
barisprof@yahoo.com

MERYEM YILMAZ
Kocaeli Üniversitesi, EĞİTİM FAKÜLTESİ, İLKÖĞRETİM MATEMATİK ÖĞRETMENLİĞİ
meryem21ylmz@hotmail.com

ADEM UYĞUN
Kocaeli Üniversitesi, EĞİTİM FAKÜLTESİ, İLKÖĞRETİM MATEMATİK ÖĞRETMENLİĞİ
uygunadem12@gmail.com

Abstract
The aim of this study is to analyze the scientific studies on academic resilience in mathematics education in Turkey between 2015 and 2024 and to reveal what kind of a trend there is in this field. The studies within the scope of the research were accessed from Google Scholar and YÖK National Thesis Center database. The title of the study was scanned as “academic resilience”, “mathematical resilience” and “mathematical resilience”. Each study was content analyzed and their distribution in terms of types, years of publication, purposes, keywords used, methods, designs, sample types and sizes, data collection tools and data analysis techniques were examined. The data obtained were shown in tables and graphs, and the results were interpreted by giving frequencies and percentages. It was seen that the studies discussed within the scope of the research were mostly articles and no doctoral thesis was found during the research. All thesis studies mentioned throughout the study consisted of master's theses. Within the scope of the research, the purposes of the studies were examined and divided into themes, and it was determined that the majority of the studies were conducted to determine the relationship. A word cloud was created by determining the keywords used in the analyzed studies and their frequencies. It was seen that the most commonly used keywords in mathematics education in Turkey between 2015-2024 were “mathematical resilience”, “mathematics achievement”, “mathematical resilience”. It was seen that the studies addressed within the scope of academic resilience in mathematics education were mostly conducted with quantitative method (75%); relational survey and descriptive survey were mostly used as designs.It was determined that data were mostly obtained from secondary school students as the sample group, and no study was conducted with individuals at primary school and graduate level. In terms of the number of samples, it was seen that studies were conducted with a minimum of 1-100 people and a maximum of 1200 or more people. In the studies, it was seen that scales were mostly used as data collection tools and correlation test, t-test and ANOVA were mostly used as data analysis techniques.

Keywords: Academic resilience, mathematical resilience, mathematical resilience,math education, content analysis

COMPUTATIONAL THINKING AND REASONING SKILLS OF GRADUATE STUDENTS STUDYING IN MATHEMATICS EDUCATION PROGRAM

PhD. BARIŞ DEMİR
Kocaeli Üniversitesi, HEREKE Ö.İ.U. MYO, YÖNETİM ORGANİZASYON
barisprof@yahoo.com

ESRA ALGAN
Kocaeli Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, İ.Matematik Öğretmenliği
alganesra.3437@gmail.com

Assoc. Prof. Dr. ALİ FUAT YENİÇERİOĞLU
Kocaeli Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, İ.Matematik Öğretmenliği
barisproff@yahoo.com

PhD. RÜMEYSA BEYAZHANÇER
Uludağ Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Matematik Öğretmenliği
rumeysahan@hotmail.com

Abstract
In this study, it is aimed to examine the relationship between computational thinking (CT) and creative reasoning skills of the students who receive graduate/undergraduate education in the field of mathematics education. In addition, it will be examined whether the levels of CT and reasoning skills differ according to the variables of gender, faculty of graduation, previous reasoning, algorithm-programming course. Relational survey model, one of the quantitative research designs, was used in the study. The sample consisted of 26 participants who are/were studying for a master's degree at Kocaeli University. The research data were collected using the Computational Thinking Scale developed by Üzümcü (2023) to measure computational skills and the Hypothetical-Creative Reasoning skills scale developed by Duran (2014) to measure reasoning skills. ANOVA, t-test and correlation were used to analyze the data. According to the results of the study, a positive, moderate relationship was found between reasoning skills and CT skills. In addition, it was seen that these levels differed according to some demographic variables.

Keywords: Computational thinking, reasoning, graduate education

AI RADIO PRESENTERS FROM THE LISTENER PERSPECTIVE: INNOVATION OR DISTANCE?

PhD. NİHAL ERDOĞAN SEPETCİ
Bir kuruma bağlı çalışmıyorum., Bir kuruma bağlı çalışmıyorum., Yeni medya ve iletişim
nihalsepetci07@gmail.com

Abstract
In recent years, the rapid development of technology has enabled innovations that were once unimaginable to quickly integrate into our daily lives. Among these innovations, artificial intelligence (AI) technology stands out as one of the most remarkable. Having made significant impacts in fields such as medicine and engineering, AI has also secured its place in the broadcasting industry, paving the way for new applications in the use of traditional communication tools. AI technology has been utilized in radio broadcasting for some time now. One notable example is the AI radio host operating under Alem FM. This AI host broadcasts a two-hour program once a week, planning its own content and schedule. It delivers current topics to listeners in a humorous and engaging tone, simulating the style of a human presenter. As the first of its kind in Turkey, this AI radio host has been on air for seven months and has quickly gained acceptance and appreciation from listeners. The aim of this study is to explore how listeners perceive the AI radio host. To achieve this, in-depth interviews were conducted with five individuals, all regular listeners of the AI-based radio host "Meltem" and representing various demographic profiles. The data collected were analyzed through the lens of Everett Rogers' Diffusion of Innovations theory. The findings reveal that listeners are generally satisfied with listening to the AI host and show a tendency to accept it as a radio presenter.

Keywords: Artificial intelligence, artificial intelligence radio host, artificial intelligence listener

THE IMPORTANCE OF INVESTIGATING "WOMEN'S RESILIENCE" IN THE CONTEXT OF COMMUNITY RESILIENCE FROM A GENDER PERSPECTIVE

Assist. Prof. Dr. NAZLI YÜCEOL
İstanbul Gelişim Üniversitesi, SAĞLIK HİZMETLERİ MESLEK YÜKSEKOKULU, TIBBİ HİZMETLER VE TEKNİKLER
nyuceol@gelisim.edu.tr

Abstract
This study aims to underscore the significance of examining the theory of Community Resilience, which explores the capacity of communities to endure disasters and crises, through a Gender Perspective with a particular focus on "women's resilience." Despite facing different and often disadvantaged conditions shaped by gender inequalities and roles, women play critical roles in developing community resilience. Addressing women in the context of community disaster resilience is important to take into account specific issues arising from gender roles, inequalities and the fragile nature of communities. Although women are often more vulnerable to the impacts of disasters, they also have significant capacity to enhance community resilience in the face of such challenges. Offering implications for future research on women's resilience, this study highlights the essential role of investigating and strengthening women's resilience through a Gender Perspective in advancing community resilience.

Keywords: Resilience, Community Resilience, Women's Resilience, Gender Perspective

A CONTENT ANALYSIS OF THESES UTILIZING THE WORD ASSOCIATION TEST AS A DATA COLLECTION TOOL

CEREN DOĞAN
Kocaeli Üniversitesi, Fen Bilimleri Ensititüsü İlköğretim matematik Öğretmenliğ iYüksek Lisans Programı, İlköğretim Matematik Öğretmenliği
cerendogan4418@outlook.com

Assoc. Prof. Dr. Sinan AYDIN
Kocaeli Üniversitesi, Ali Rıza Veziroğlu Meslek Yüksekokulu, Muhasabe ve Vergi, Muhasabe ve Vergi Uygulamaları Programı, Muhasebe ve Vergi Bölümü
sinan.aydin@kocaeli.edu.tr

Abstract
This study aims to examine theses in Turkey that utilize the Word Association Test (WAT) to identify gaps in the field, analyze current trends, and provide guidance for future research. In line with this aim, 29 postgraduate theses related to the Word Association Test, which were available in full text and accessible through the National Thesis Center database between 2012 and 2024, were included in the scope of the research. The research method employed is descriptive content analysis, one of the qualitative research approaches. The theses were examined in detail based on publication years, types, objectives, the universities they were conducted at, research approaches, sample groups, sample sizes, data collection tools, and data analysis methods. Analyses in these categories were presented using descriptive statistical techniques such as frequency and percentage.According to the findings, the first study on the Word Association Test was conducted in 2012, and the number of studies has increased in recent years, with the highest number of studies carried out in 2019. All the analyzed theses were at the master's level, with the majority conducted at Necmettin Erbakan University and Niğde Ömer Halisdemir University. Most theses were conducted under the Institutes of Educational Sciences. The primary objective of the theses was to examine students' cognitive structures based on selected variables.In terms of research approaches, most studies were found to employ qualitative methods. The analysis of sample groups revealed that middle school students were predominantly chosen as participants, with sample sizes typically ranging between 0-50 and 200-250. The Word Association Test was used as the data collection tool in all theses. Frequency tables were the most commonly used method for data analysis.While the number of theses utilizing the Word Association Test has increased in recent years, there is a notable lack of doctoral-level research in this area. The findings of this study are expected to be beneficial in identifying the strengths and weaknesses of existing research and serve as a resource to guide future studies. Based on the results, various recommendations for future research have been proposed.

Keywords: Word Association Test, Cognitive Structure, Content Analysis

A GENERAL EVALUATION OF ATTIC-STYLE SARCOPHAGI WITH MYTHOLOGICAL THEMES FOUND IN ANATOLIA

HALİL İBRAHİM SAĞDIÇ
Dumlupınar Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Arkeoloji Ana Bilim Dalı
halil.sagdic@ogr.dpu.edu.tr

Assoc. Prof. Dr. FİGEN ÇEVİRİCİ COŞKUN
Dumlupınar Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü
figen.coskun@dpu.edu.tr

Abstract
One of the most significant branches of sculptural art during the Roman Imperial Period is the production of relief-decorated sarcophagi. In Anatolia, the earliest known examples of this tradition date back to the Late Archaic Period. The most intensive production phase, however, occurred during the 2nd and 3rd centuries CE, coinciding with the Roman Imperial Period. This trend is directly linked to Roman burial customs. Throughout the Roman Imperial Period, burial practices varied over time. While cremation was prevalent during the Early Imperial Period, inhumation became the dominant practice by the 2nd century CE. The form of inhumation burial practices differed according to social status; members of the wealthy and noble classes were interred in elaborate sarcophagi, whereas individuals from lower social strata were buried in simple earthen graves. Sarcophagi, crafted from various materials, gained popularity with the Roman Empire's dominance over the Mediterranean, becoming significant commodities in Mediterranean trade. This study focuses on mythological-themed sarcophagi classified as Attic-type sarcophagi, produced in Attica—a region recognized as one of the three major sarcophagus production centers alongside Rome and Dokimeion. Specifically, it evaluates examples discovered in Anatolia, exploring their cultural and archaeological significance within the broader context of Roman marble exports throughout the imperial territories.

Keywords: Roman Imperial Period, Sarcophagus, Attica, Anatolia, Sculpture, Mythology.

DIGITAL MARKETING ETHICS, CONSUMERS PERCEPTION, ETHICAL PRACTICES

CELNİK MUJOLLARİ
Aleksander Moisiu Durres, Albania, Faculty of Business, Department of Tourism
celnikmujollari@uamd.edu.al

Assoc. Prof. Dr. Azeta Tartaraj
Aleksander Moisiu Durres, Albania, Faculty of Business, Department of Marketing
azetatartaraj@yahoo.co.uk

Prof. Dr. Elena Horská
Slovak University of Agriculture in Nitra, Faculty of Economics and Management, Department of Marketing
elena.horska@gmail.com

Abstract
Digital marketing, not only around the world but as well in Albania, in the last decades has become increasingly very important for businesses. As many scientific research have shown, being ethical increases consumers trust and changes their behavior and perception towards goods and services. This paper explores many elements of ethical practices that businesses in Albania that are enforcing from their point of view that the consumers have about their implementation and enforcement of ethical practices. By analyzing ethical frameworks this paper provides guidelines for businesses to review, improve or change the way of approach to consumers regarding ethics in digital marketing. Implementing and applying ethical practices are not to be underestimated as it builds a long-term benefit for businesses.

Keywords: Digital Marketing Ethics, Consumers Perception, Ethical Practices

VIRTUAL INFLUENCERS IN THE CONTEXT OF CULTURE INDUSTRY: THE EXAMPLE OF ALIN and SEREN AY

Assoc. Prof. Dr. ANIL KAAN UÇAR
Ordu Üniversitesi, Ulubey Meslek Yüksekokulu, Gazetecilik ve Habercilik Bölümü
anilkaanucar@gmail.com

Abstract
In social media spaces where real people produce content as influencers, virtual influencers have started to be used with the development of artificial intelligence technology. The development and use of virtual influencers in the context of marketing and consumption strategies transforms social media platforms into an area shaped by consumption practices and influenced by the culture industry. Virtual influencers prepare the ground for the continuity of the culture industry by sharing visuals that will influence their followers. The social media space where virtual influencers, who are digital characters, are used is mostly Instagram. In this study, the Instagram posts of Alin, a digital character created by Koç Holding and designated as the brand ambassador of Ford Turkey, and Seren Ay, a virtual character created by Medusa Aigency, in August, September and October 2024 were analyzed by content analysis method. As a result of the analysis, it was pointed out that virtual influencers have an impact on the reproduction of the culture industry in the digital context and that such artificial intelligence technologies have an important potential in the context of the culture industry.

Keywords: Virtual Influencers, Culture Industry, Alin, Seren Ay

ECONOMIC ANALYSIS OF ALI ECONOMIC COUNCIL REPORTS

Assist. Prof. Dr. BENGÜ DOĞANGÜN YASA
Kocaeli Üniversitesi, SBF, İKTİSAT
bengu.dogangun@kocaeli.edu.tr

Abstract
The Ali Economic Council is an economic advisory institution established in 1927 to determine economic policies and enable rapid economic development. The institution prepared 13 reports between 1927 and 1935. The reports prepared by the Ali Economic Council were analyzed in the study, and the economic problems focused on during the period it was active were discussed. The reports in the Prime Ministry Republic Archives were classified according to the subjects they contained; the basic characteristics of the economic views of the Council and the economic perspective that determines these characteristics were analyzed. In this context, it is seen that the economic perspective of the Council has liberal characteristics with its openness to the outside world and its prioritization of private enterprise. This structure reveals that the Ali Economic Council has a stance close to the Classical School of Economics.

Keywords: Ali Economic Council, Ali Economic Council Reports, Turkish Economic History

THE BUSINESSES PERCEPTION ON MARKETING ETHICAL PRACTICES IMPLEMENTATION BASED ON IT'S LOCATION, ACTIVITY, ORIGIN, STATUS AND PRESENCE OF MARKETING DEPARTMENT

CELNİK MUJOLLARİ
Aleksander Moisiu Durres, Albania, Faculty of Business, Department of Tourism
celnikmujollari@uamd.edu.al

Assoc. Prof. Dr. Azeta Tartaraj
Aleksander Moisiu Durres, Albania, Faculty of Business, Department of Marketing
azetatartaraj@yahoo.co.uk

Prof. Dr. Elena Horská
Slovak University of Agriculture in Nitra, Faculty of Economics and Management, Department of Marketing
elena.horska@gmail.com

Abstract
This study focuses on understanding how businesses in Albania perceive the importance of ethical practices in their day-to-day operations and decision-making processes. It explores how these perceptions are shaped by several factors such as: -The cultural context of the business's location, as it impacts how businesses interpret ethics and their responsibility to operate in a morally sound manner. - Another important element in this study is the presence or absence of dedicated marketing departments or personnel focused on digital marketing. - Additionally, the nature of business activities conducted by these firms is taken into account. Different industries may have varying ethical expectations and challenges, which can affect how businesses operate. - The origin of the business owners or shareholders is also examined, as their backgrounds can influence the ethical standards they uphold within their companies. -The nature of the business activities and the level of digitalization, are also considered in the analysis. -The status of the business itself—whether it is a small startup or a larger established company—can greatly affect its approach to ethics. - Finally, the level of digitalization within these companies is considered, as businesses with more advanced technology and online presence may have greater access to resources that encourage ethical practices. Collectively, these factors provide a comprehensive view of the motivations and barriers that influence the ethical landscape for businesses in Albania.

Keywords: Marketing ethics, Businesses perception, Ethical Practices implementation

CRYPTOCURRENCY AND FAN TOKEN - TARAFTAR TOKEN MARKET STATUS IN TURKEY

MUHAMMED ERKAM DOĞAN
Cumhuriyet Üniversitesi, sosyal bilimler enstitüsü, muhasebe finans ve bankacılık
m.erkamdogan@gmail.com

Assist. Prof. Dr. MEHMET ZAFER TAŞCI
Cumhuriyet Üniversitesi, Zara Veysel Dursun UBYO, sigortacılık
mztasci@cumhuriyet.edu.tr

Abstract
While cryptocurrencies offer a decentralised approach to the financial world with blockchain technology, they have also led to new applications in the sports industry. Fan tokens, one of these innovations, are digital assets that aim to establish a digital bond between fans and clubs. Fan tokens offer an innovative revenue model for clubs, while providing fans with advantages such as voting rights, access to special content and rewards. This study aims to examine the state of the fan token market in Turkey. The fan token trend, which started in the world in 2019, has been rapidly adopted in Turkey with clubs such as Galatasaray and Fenerbahçe. Turkey has become a global actor in the fan token market with the cooperation of companies such as Socios and Bitci. However, issues such as the volatility of token prices, lack of legal regulations, and technological challenges faced by fans are also noteworthy. In the future, Turkey is expected to maintain its leadership in this field by supporting fan tokens with legal regulations and improving the technological infrastructure. While clubs can increase their financial sustainability through fan tokens, they aim to establish a stronger digital bond with fans.

*This paper is derived from the unpublished thesis titled "CRYPTO CURRENCY MARKET and FAN TOKENS: Selection of Fan Tokens as an Investment Instrument with MCDM Methods", carried out by the first author under the supervision of the second author, at Sivas Cumhuriyet University Social Sciences Institute, Department of Accounting, Finance and Banking. Master's Student, Sivas Cumhuriyet University, Institute of Social Sciences, Department of Accounting, Finance and Banking, m.erkamdogan@gmail.com, ORCID ID: 0009-0006-4052-4214 Dr. Lecturer, Sivas Cumhuriyet University Zara Veysel Dursun UBYO, Department of Insurance, mztasci@cumhuriyet.edu.tr, ORCID ID: 0000-0001-5848-259X

Keywords: Cryptocurrency, Fan Tokens, MCDM

TRENDS IN RESEARCH ON GENDER INEQUALITY AND CLIMATE CHANGE: A BIBLIOMETRIC ANALYSIS (2008-2024)

Assist. Prof. Dr. ELİF CEMEK
Adıyaman Üniversitesi, İİBF, İşletme
ecemek@adiyaman.edu.tr

Abstract
This study investigates the evolving body of research on gender inequality and climate change. Using bibliometric analysis, 187 publications from 2008 to 2024 were selected from the Web of Science database. The study results show that Lund University leads in productivity whereas the USA, the UK, Australia, South Africa, and China are the most productive countries. The publication trend shows a noticeable rise starting in 2020 and peaking in 2023, which highlights growing academic attention, especially in recent years. The most frequent terms are climate change, vulnerability, women, adaptation, gender, impact, health, management, and poverty respectively. This study contributes to the literature by revealing trends, research gaps, and noteworthy advancements in studies related to gender inequality and climate change.

Keywords: Bibliometric Analysis, Gender Inequality, Climate Change, Biblioshiny

TURKEY'S EAST MEDITERRANEAN POLICY 2015-2021

EBRU GEDİK
Erciyes Üniversitesi, İKTİSADİ VE İDARİ BİLİMLER FAKÜLTESİ, SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ
ebruyurdakul018@gmail.com

Prof. Dr. HAKKI BÜYÜKBAŞ
Erciyes Üniversitesi, İKTİSADİ VE İDARİ BİLİMLER FAKÜLTESİ, SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ
hakkibuyukbas@erciyes.edu.tr

Abstract
Foreign policy is a way for states to express themselves in the international arena, a defense strategy and an area of maneuver, but it is also a concept that is effective in domestic politics. States' consistent and rational methods in their foreign policies, their ability to foresee the elements of danger, and their defense strategies can make them a stable and powerful state. It provides countries with different economic, military, social and political outputs. Due to its geographical location and foreign policy approach, Turkey is a state that tries to exhibit concrete attitudes in the Middle East. In line with political developments, Turkey's foreign policy moves in the Eastern Mediterranean are influenced by the long years of civil unrest in Middle Eastern countries, especially in Libya, the political problems experienced, and the political forces supported by different countries in the region. In this context, relations with the countries bordering the Eastern Mediterranean are analyzed as actors in Turkish Foreign Policy. The aim of this study is to explain the parameters of Turkey's foreign policy activities in the region in accordance with international law and to examine Turkey's objectives in the Eastern Mediterranean. The foreseen problems that Turkey may face in the Eastern Mediterranean region, which maintains its importance in the international arena and will continue to be a critical region where the conflicts of interest of states will increase in the coming years, will be illuminated. In addition, this study aims to be a scientific source that explains Turkey's position in the Eastern Mediterranean Policy objectively and with the most up-to-date information.

Keywords: Foreign Policy, Eastern Mediterranean, Turkey, Maritime Area

DYNAMICS OF THE ESTABLISHMENT OF SUFI BROTHERHOODS IN IVORY COAST

ABDOUL AZIZ BANSE
İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Temel İslam Bilimleri
banse.abdoul@std.izu.edu.tr

Abstract
This statement analyzes the dynamics of the establishment of Sufi brotherhoods in Ivory Coast. An establishment closely linked to social transformations and economic growth in West Africa. These brotherhoods, rooted in an Islamic revolution in the Sudanese region, developed between the 18th and 20th centuries, favored by migratory movements and economic growth. The first Sufi mosques and Quranic schools, established by different Muslim communities in various West African countries, including Senegal, Mali, Guinea, Nigeria and Burkina Faso, played a central role in the spread of Brotherhood Islam, supported by religious figures such as Diaka Mama Traoré and Fetigui Konaté. The expansion of Islam from north to south was facilitated by the movements of marabouts and cross-border spiritual visits. The dynamics of interaction shaped by the colonial context. Tensions between certain Sufi religious leaders and the colonial administration, as well as the rivalry between the Tijaniyya and the Qadiriyya, had repercussions on the establishment of Sufism in Côte d'Ivoire. These tensions sometimes gave rise to intra- and extra-brotherhood conflicts, which nevertheless contributed to strengthening the dynamics of the establishment of Sufi orders in the country.

Keywords: Brotherhoods, Islam, Religious Guide, Qadiriyya, Tijaniyya

SUFI ORDERS AND SHI'ISM IN CÔTE D'IVOIRE: SPIRITUAL COEXISTENCE AND COMMUNITY CHALLENGES

ABDOUL AZIZ BANSE
İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Temel İslam Bilimleri
banse.abdoul@std.izu.edu.tr

Abstract
This statement explores the interactions between Shi'ism and Sufi brotherhoods in Côte d'Ivoire, highlighting the religious, cultural, and geopolitical dynamics that shape them. Historically, Shi'ism began to establish itself in West Africa through Lebanese immigration, predominantly Shiite, as early as the 19th century. After the Iranian Revolution, institutions such as the El-Gadir Islamic Center and the Imam Sadiq Francophone University were created to spread Shiite doctrine. These initiatives target local elites and Sunni students, with a clear strategy of religious and cultural influence. Shi'ism has sought to draw closer to the Sufis by emphasizing doctrinal similarities, such as the concepts of wilayat (spiritual authority) and ismah (infallibility), which are similar to the Sufi concepts of wali (friend of God) and mysticism. This rapprochement also relies on a common opposition to Wahhabism. However, doctrinal tensions have emerged, particularly around temporary marriage and the imamate. The growing influence of Shi'ism is perceived as a geopolitical strategy by Iran to weaken Sunni hegemony in Africa. In Côte d'Ivoire, this expansion has been accompanied by the construction of educational and cultural centers, as well as active promotion among local populations, beyond the Lebanese migrants. This has strengthened the Shiite presence in religious, economic, and social spheres. In conclusion, Shi'ism in Côte d'Ivoire reflects an organized strategy aimed at redefining religious balances in West Africa. While Sunnis strive to protect their influence, Shi'ism continues to expand, particularly through education and local alliances. This dynamic highlights major challenges for Sunnis, requiring strategic responses to such ideological and cultural expansion.

Keywords: Islam, Shi'ism, Sufi orders, Sunnis, Imamiyya, Ivory Coast

MATHEMATICS TEACHER CANDIDATES' PERCEPTIONS OF MATHEMATICAL REASONING: A METAPHOR STUDY

PhD. BARIŞ DEMİR
Kocaeli Üniversitesi, HEREKE Ö.İ.U. MYO, YÖNETİM ORGANİZASYON
barisprof@yahoo.com

PhD. RÜMEYSA BEYAZHANÇER
Uludağ Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, İ.Matematik Öğretmenliği
rumeysahan@hotmail.com

SEVDE KÖK
Kocaeli Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, İ.Matematik Öğretmenliği
ssevdekok@gmail.com

ELİF ALTIPARMAK
Kocaeli Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Matematik Öğretmenliği
elifa8220@gmail.com

Abstract
The aim of this study is to examine the perceptions of pre-service elementary mathematics teachers towards the concept of "reasoning" through metaphors. The study was conducted with the participation of 53 volunteer pre-service elementary mathematics teachers studying at a state university in the Marmara Region in the fall semester of the 2024-2025 academic year. Twenty-six of the participants had taken the course titled "Logical Reasoning" and 27 of them had not. The data were collected through a questionnaire in which the participants were asked to complete the statement "Reasoning is like ... because ...". The participants were asked to produce two metaphors about the concept and justify each metaphor. The collected metaphors were categorized into thematic categories according to their content. In order to ensure reliability in the coding process, two different researchers conducted independent analysis and the results were compared. Inter-coder agreement was calculated with Cohen's Kappa coefficient and a consistency of 85% was obtained; this shows that the analysis is reliable. The analysis revealed that pre-service teachers who took the logical reasoning course perceived the concept of "reasoning" more positively and in depth. While pre-service teachers in this group produced metaphors most frequently in the "action" category (10 metaphors), pre-service teachers who did not take the course produced metaphors most frequently in the "object" category (14 metaphors). The pre-service teachers who took the course perceived reasoning as a complex, step-by-step process that requires abstract thinking, whereas the pre-service teachers who did not take the course evaluated reasoning in a more concrete and limited context. The results show that the logical reasoning course deepened pre-service teachers' thinking processes and developed positive perceptions of the concept. The high level of reliability in the coding process supports the robustness of the results obtained. The wider inclusion of such structured courses in teacher education programs can make a critical contribution to the development of preservice teachers' pedagogical and cognitive competencies.

Keywords: Reasoning, metaphor, pre-service mathematics teacher

CAN ILO C190 ELIMINATE VIOLENCE AND HARASSMENT IN WORK LIFE?

Assist. Prof. Dr. NEŞE YILDIZ
Karabük Üniversitesi, İşletme Fakültesi, Uluslararası Ticaret ve Finansman
neseyildiz@karabuk.edu.tr

Abstract
The issue of violence and harassment in the workplace is examined from various perspectives, including its causes, consequences, the harm it inflicts on victims, and the characteristics of perpetrators. Violence and harassment in the workplace harms everyone from working individuals to families, businesses to the whole of society. The lives, sense of joy, dignity, health, psychological well-being, work performance, motivation, and job commitment of those subjected to violence and harassment are significantly impacted. According to global research led by the International Labour Organization (ILO), violence and harassment in the workplace are widely seen. The ILO reports that 23% of employed individuals have experienced physical, psychological, or sexual violence and harassment at work. In recent years, while addressing the issue of violence and harassment in the world of work, great importance is attached to the adoption of Convention No. 190 on the Violence and Harassment (C190) by the International Labour Organization (ILO) in 2019, the year of its 100th anniversary. This study examines the content and innovations introduced by C190 and questions whether the Convention can contribute to preventing violence and harassment in the workplace.This study evaluates the handling of the issue around the concept of gender as a reductionist approach while addressing C190. It argues that C190 enables important searches together with the social partners towards preventing violence and harassment in working life, which is one of the important problems of working life, and places teaching at the center of the Convention.

Keywords: ILO, C190 Convention, Working Life, Violence and Harassment in Working Life

INVESTIGATION OF THE TEACHER-CHILD RELATIONSHIP IN TERMS OF DIFFERENT VARIABLES DURING THE PRESCHOOL PERIOD

MELİKE AYKUT
Kocaeli Üniversitesi, SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ, OKUL ÖNCESİ ÖĞRETMENLİĞİ
melikeogretmen_@outlook.com

Abstract
The teacher-child relationship is an important factor affecting the social, emotional and behavioral development of children. This relationship is shaped by the support, trust and guidance that the teacher provides to the student. While a positive teacher-child relationship increases the motivation of students, a negative teacher-child relationship decreases the motivation of children and causes them to drift away from school (Hamre and Pianta, 2001). The teacher-child relationship is of critical importance in the social, emotional and academic development of children. The nature of this relationship may vary depending on many variables. The research was conducted in schools affiliated with the Ministry of National Education in Kocaeli in 2022-2023. The sample group of the study consists of 100 preschool students aged 60-72 months.The screening method was used in the research and the 'Teacher-Child Relationship Form' was used as the data collection tool. The main purpose of this research is to look at the effects of the factors that are thought to affect the teacher-child relationship on the relationship.

Keywords: Teacher-Child relationship, Education level, Sibling order

THE RELATIONSHIP BETWEEN MATERIAL, FORM AND MEANING IN GEORG BASELITZ'S SCULPTURES

Assistant AHMET AYDIN ATMACA
Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, güzel sanatlar fakültesi, heykel
ahmet.atmaca@msgsu.edu.tr

Abstract
This study aims to examine Georg Baselitz's sculptures in terms of material, subject matter and position in contemporary sculpture. Known as a painter and graphic artist, Georg Baselitz began to make painted wooden sculptures that oscillated between figurative and abstract understandings after his figurative wooden sculpture titled "Model for a Sculpture", which he exhibited at the Venice Biennale in 1979, using the possibilities of the wooden material, rough masses, large adze and saw marks and voids. Baselitz's approach to the material has become the common language of his works over time and has spread to all of his works. Baselitz's sculptures, which have gradually grown in size and approached a more monumental understanding from 1979 to the present, have diversified into standing figures, groups of figures, abstract figurative approaches and self-portraits. While Baselitz's sculptures bear traces of his own painting and graphic works, they also reflect influences from African and Oceanian art, folk art, expressionist artists and the traumatic post-war environment of his childhood. Baselitz is known in art history for his paintings consisting of figures upside down, which have turned into his signature. In 1969, the artist decided to exhibit his paintings upside down in order to overcome the representational structure of his previous works and to reveal the emotion created by Germany's wartime atrocities, and later began to paint and exhibit all his paintings in this way. Baselitz's art has been shaped around the subjects of German identity, German history and the destruction caused by the war, and has developed a mythology and iconography of its own over time. Baselitz's wooden sculptures, which form the main axis of this paper, will be explained with the importance of these works in the artist's artistic life and examples from the exhibition titled "Baselitz as Sculptor" opened in the Museum of Modern Art in Paris in 2011.

Keywords: Georg Baselitz, Wooden Sculpture, expressionism, Modern Art, Abstract Figurative

THE ROLE AND REQUIREMENTS OF ACADEMIC WRITING AS A MEANS AND METHOD OF COMMUNICATION IN UNIVERSITIES

PhD. Dhurata Turku
University Aleksander Xhuvani, Elbasan, Albania, Faculty of Educational Sciences, Department of Psychology of Education
dhurata.turku@yahoo.com

Abstract
This paper aims to emphasize the importance of academic writing in university studies. It deals theoretically and very briefly with the issues of the role and requirements of academic writing as a means and method of university communication, to continue further with the problems and consequences of writing problems. The purpose of the study is to identify and analyze the problems that students encounter regarding academic writing during university studies. The methodology of the study is based on the collection or aggregation of data, to provide answers to the research questions of the study, through the application of two classical research methods: quantitative and qualitative. The quantitative approach of the study was carried out through questionnaires with students, through which data were collected, which were then used as a basis to identify and analyze the problems that students encounter, regarding academic writing at university. In this study, a questionnaire with 22 questions was designed and used with a focus on the experiences that students have with academic writing. While the qualitative approach of the study was carried out through semi-structured interviews with students. The population of this study from which the sample was selected is composed of students of the Faculty of Educational Sciences, of the ″Aleksandër Xhuvani″ University, Elbasan, Albania. The sample consists of 70 students randomly selected from bachelor and master programs for primary and special education teachers. Based on the responses received, a number of problems were identified. The identified problems were listed and ranked, and the relevant conclusions and suggestions were drawn.

Keywords: academic writing, university, student, problem

THE ROLE OF WEAVING ART IN CITY MUSEUMS AS BEARERS OF CULTURAL HERITAGE

Lecturer PhD. Nil SÜNNETCİLER
Marmara Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, Geleneksel Türk Sanatları
nil.sunnetciler@marmara.edu.tr

Abstract
Handicraft products, considered a testament to the rich history of Turkish culture and defined within the scope of intangible cultural heritage, serve as documents representing the lifestyle, traditions, beliefs, social and human dynamics, and creative power of the society to which they belong. One of the oldest arts in human history, the art of weaving emerged to meet basic human needs such as shelter, covering, clothing, and ornamentation. Over time, these products evolved, shaped by interactions between societies and the characteristics dictated by living conditions. They gained sustainability by being passed down to future generations. In this sense, the art of weaving has become one of the most crucial elements of cultural transmission. Museums, which play a critical role in bridging the past to the present and the present to the future, are the most significant institutions for preserving, safeguarding, and exhibiting cultural heritage both tangible and intangible.City museums, often regarded as the memory of a city, hold great importance as places that reflect the history, social structure, and cultural values of their respective cities. They serve as key venues for understanding and sustaining the identity of the cities in which they are situated. In Turkey, as in all societies, the primary purpose of establishing city museums is to present the millennia-old history of cities and the cultural heritage left behind by civilizations that have lived there, while simultaneously transmitting this legacy to future generations. City museums, designed as memory spaces that emphasize "city-specific" values and narrate "the unique history of the city," began to gain momentum in Turkey starting in the 2000s. The connection between city museums and the art of weaving is profoundly rooted in historical and cultural contexts. By showcasing weaving traditions that shed light on the history and culture of local communities, city museums introduce this art to a broader audience. They address weaving both artistically and socially, playing a pivotal role in sustaining the cultural heritage of a city and transferring traditional knowledge in this field to future generations.

Keywords: textile, weaving, museum, cultural heritage

THE FUTURE OF THE GRAIN CORRIDOR AGREEMENT

Assoc. Prof. Dr. OKAN GAYTANCIOĞLU
Namık Kemal Üniversitesi, Ziraat Fakültesi, Tarım Ekonomisi
ogaytancioglu@nku.edu.tr

ONUR HARUN KAMIŞ
Namık Kemal Üniversitesi, Ziraat Fakültesi, Tarım Ekonomisi
onurharunkamis.mtb@gmail.com

Abstract
Agricultural sector is a strategic position that hasn't alternative since it meets one of the two basic reflexes of human beings: defense and nutrition. The strategic importance of sector is increasing day by day due to global pandemics, regional conflicts, climate change and intense pressure of the human population on scarce resources. Recently, with the Covid-19 outbreak, a unique process has been entered into all over the world. In this context, there have been disruptions in the sustainability of agriculture, global agricultural trade, food security and supply chain. As this process continued, war broke out between Ukraine and Russia on February 24, 2022. The war between Russia, an exporter of many agricultural products, especially cereals, and Ukraine, known for years as the “breadbasket of Europe”, jeopardized world trade and countries' access to food. The fact that these two countries, which are among the successful actors in the world grain trade, use the Black Sea as a logistics route for the export of agricultural products has made Turkey directly strategic in this trade. With the recent escalation of tensions between Russia and Ukraine, the problems in the supply of agricultural products around the world continue to cause concern for countries. Signed in 2022 under the auspices of the United Nations (UN) and led by Turkey, the Grain Corridor Agreement aims to ensure the safe export of Ukrainian agricultural products to other countries via Black Sea ports. While trade initially went smoothly, the escalation of the war disrupted the world grain trade. Uncertainty persists as the duration of the agreement is also limited. In this study assesses how the Grain Corridor Agreement will affect Turkey and other countries that are net importers of grains. In this sense, first, the importance of the agricultural supply chain and food security is explained. Then, the historical process between Ukraine and Russia is analyzed and the grain corridor agreement and its importance is explained. Then, the reasons for the breakdown of the agreement were tried to be revealed. Finally, Turkey's position in the agreement and what might happen if the agreement does not continue are discussed.

Keywords: Grain Corridor Agreement, Russia-Ukraine War, Food Security

THE RELATIONSHIP BETWEEN EXERCISE ADDICTION AND EATING ATTITUDES: THE MEDIATING ROLE OF SOCIAL MEDIA

Edanur Kaya Topal
Ege Üniversitesi, Madde bağımlılığı toksikoloji ve ilaç bilimleri enstitüsü, Madde bağımlılığı
edanurkkya@gmail.com

Assoc. Prof. Dr. Umut Kırlı
Ege Üniversitesi, Madde bağımlılığı toksikoloji ve ilaç bilimleri enstitüsü, Madde Bağımlılığı
umut.kirli@ege.edu.tr

Abstract
Exercise is defined as physical activities performed regularly and systematically. While exercise is associated with both physical and psychological well-being, engaging in it compulsively can lead to addiction. Signs of exercise addiction include an inability to regulate the duration and intensity of exercise, developing tolerance to exercise, and experiencing symptoms when not exercising. The aim of this study is to investigate the relationship between exercise addiction and eating behavior attitudes, and if such a relationship exists, to examine the mediating role of social media in this relationship. The study was conducted with 259 participants (118 women and 141 men) who had been exercising regularly for at least one year and were members of a fitness center. Participants were included in the study on a voluntary basis. Data collection tools included a demographic form along with the Exercise Addiction Inventory, Eating Attitudes Test, Orthorexia Nervosa Scale, Social Media Appearance Consciousness Scale, and Social Media Addiction Scale. Linear regression was used for data analysis.The study found a significant relationship between exercise addiction and eating attitudes (B=0.231, 95% CI: 0.141 - 0.455, $p<0.001$), between exercise addiction and orthorexia nervosa (B=-0.280, 95% CI: -1.62 - -0.066, $p<0.001$), and between social media addiction and eating behaviors (B=0.313, 95% CI: 0.307 - 0.671, $p<0.001$). However, no relationship was found between exercise addiction and social media addiction, leading to the rejection of the mediation hypothesis.This study indicates that social media use is more closely related to eating attitudes than to exercise addiction. Furthermore, a significant relationship between exercise addiction and eating attitudes was identified.

Keywords: exercise addiction, orthorexia nervosa, eating attitudes, social media addiction

LITURGICAL OBJECTS IN BYZANTINE ICONOGRAPHY: THE SYMBOLIC MEANING OF THE PATEN

Assistant ÇAĞLA ÇAYLI
Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Sanat Tarihi
caglacayli06@gmail.com

Abstract
In Byzantine art, the paten is depicted across various mediums, including icons, frescoes, and mosaics, particularly in scenes such as Christ Pantocrator, Communion depictions, and angelic representations. Its detailed portrayal highlights not only the artistic styles of different periods but also the intertwining of ecclesiastical practice with the sociopolitical fabric of the Byzantine Empire. These representations elevate the paten beyond its functional purpose, embedding it with theological and spiritual meanings. The paten symbolizes salvation, representing God’s grace to humanity by bearing Christ's body. Its artistic evolution over the Byzantine period reflects broader changes in liturgical objects. Decorative features such as carvings, crosses, and religious motifs enhanced the paten's theological messages and artistic value. Depictions often show gilded patens adorned with crosses or other sacred symbols, emphasizing their dual role as practical liturgical tools and conveyors of divine messages. Through its visual portrayal, the paten invited viewers into a liturgical experience, bridging the sacred and the material. The iconographic emphasis on the paten’s role within the Eucharist underscores its importance in expressing the relationship between the divine and humanity in Byzantine religious thought. These representations embody a theological narrative, where art serves as a medium for spiritual reflection and engagement. The Byzantine paten, therefore, transcends its role as a mere liturgical object, embodying a profound theological and artistic legacy that reflects the spiritual and cultural values of the Byzantine Empire, inviting believers into a deeper connection with the divine through its sacred symbolism and intricate depictions.

Keywords: Byzantine Iconography, Byzantine Painting, Christianity, Liturgy

TURKEY'S RELATIONS WITH BRICS: NEW ECONOMIC AND DIPLOMATIC PURSUITS IN A MULTIPOLAR WORLD ORDER

GAUHAR SUGİRALİYEVA
Sakarya Üniversitesi, İşletme fakültesi, Uluslararası ticret
gauhar.sugiraliyeva@ogr.sakarya.edu.tr

Abstract
BRICS, established in the early 21st century with the goal of economic growth and political cooperation, aims to promote mutual solidarity among its member countries and balance global power. This study aims to analyze Turkey's relations with BRICS (Brazil, Russia, India, China, and South Africa) in the context of economic and diplomatic strategies. Specifically, it focuses on assessing Turkey's potential to deepen cooperation with BRICS within the framework of a multipolar world order. For successful collaboration between Turkey and BRICS, strategic flexibility and careful management of foreign policy are required. This study intends to contribute to the development of international cooperation strategies by evaluating the potential and challenges that Turkey may face in its relations with BRICS. The research will be based on interviews shared on YouTube between 24.08.2023 and 28.10.2024, involving politicians, journalists, and bureaucrats. The data will be analyzed using content analysis, a qualitative research technique.

Keywords: BRICS, Turkey, Multipolar World Order, Content Analysis

WILHELM VON HUMBOLDT'S BILDUNG CONCEPT AND ITS DEVOUT ORIGINS

ÖZGÜN ŞERİF SAĞDIÇ
Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eğitimin Felsefi, Sosyal ve Tarihi Temelleri
sagdic@ankara.edu.tr

Abstract
Bildung is a concept that finds its place in the debates of the German Enlightenment and is in a decisive relationship with the Enlightenment. The idea of man's spiritual inculturation, expressed as self-cultivation, is found in ancient Greece. The idea of the creation of man in the image of God, expressed as imago dei, belongs to Christian theology. In the second half of the 18th century, the Enlightenment debates in Germany took on a philosophical dimension and were closely related to the questioning of theological issues. In the Berlinische Monatsschrift, a prominent publication devoted to the German Enlightenment, the definition of the Enlightenment was explored in articles written in response to an open question on a theological problem. The examination of the German perspective of the Enlightenment through a theological debate led to the view that the German Enlightenment was not a movement against religion, but a reform project of the Lutheran clergy. Bildung was then to be the ideal that gave form to worldly salvation. The inclusion of an aesthetic view of ancient Greece in education in this context, the fact that Bildung was an instrument of the effort to become independent of French civilization, and the fact that Bildung was inspired by the idea of human salvation in its theological origins led to the interpretation that German educational thought was not a secularization process. Humboldt's approach to education, which represented the neo-humanist approach to Bildung modelled on antiquity, was seen as a spokesman for the ideal of bringing the human spirit to perfection under Luther's influence. In order to justify this claim, a similarity was drawn between the limitation of state power based on Humboldt's concept of energy (Kraft) and God's understanding of self-diminution to create the earth. In the light of these findings, the relationship between the theoretical foundations of Humboldt's approach to Bildung and divine faith will be analyzed and it will be clarified at what points this connection can be established. In conclusion, these connections will be analyzed and the study will end with a philosophical discussion.

Keywords: Enlightenment, Bildung, Cultivation, Theology, Human salvation

PLASTER MATERIAL AND AUGUSTE RODIN IN ROMANTIC PERIOD SCULPTURE ART

Assistant PhD. TOLGA YURTÖZVERİ
Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, Heykel Bölümü
tyurtozveri@gmail.com

Abstract
The materials used in the art of sculpture have their own language, formed in terms of both their physical and chemical qualities, and various symbolic meanings that find correspondence in the emotional and thought world of the artist who will transform it into a work. Therefore, understanding the essence of this language and the meanings it carries undoubtedly requires establishing a mutual relationship with them at both conceptual and artistic levels. In this dialectical process, the artist manages to establish a harmonic bond between the grammar of the material and its unique language of plastic form and content. In this dialogue in which the audience will also participate, the artist begins to shape the material by becoming aware of what forms he can give it and what meanings he can attribute to it. This collaborative work, which in a sense expresses the process of artistic creation, allows the artist, who directs himself to a certain material, adhering to his own will, to transform the real forms of nature into sensory forms and discover the inherent form of a more substantial truth underlying this reality. The purpose of this paper is to try to convey, through various examples, the inspiration that Rodin took from the plaster and mold techniques that he pragmatically used when creating a brand new human form, especially in the Romantic period sculpture art, by transforming objective forms of nature into sensory appearances in his works, with the awareness that art was born from his own actions.

Keywords: Sculpture Art, Plaster Material, Romantic Period, Auguste Rodin

THE EFFECT OF DIGITAL GAME-SUPPORTED MATHEMATICS TEACHING ON THE MATHEMATICAL PROBLEM SOLVING SKILLS OF SECONDARY SCHOOL STUDENTS

Aslı BARMAN
Yıldız Teknik Üniversitesi, FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ, MATEMATİK EĞİTİMİ
aslibarmanmat@gmail.com

Assoc. Prof. Dr. Doç. Dr. Elif BAHADIR
Yıldız Teknik Üniversitesi, EĞİTİM FAKÜLTESİ, Matematik Ve Fen Bilimleri Eğitimi Bölümü, Matematik Eğitimi
ebahadir@yildiz.edu.tr

Abstract

This research examines the effects of digital game-supported mathematics teaching on mathematical problem-solving skills of middle school students. In mathematics education with traditional teaching methods, concretizing abstract mathematical concepts is insufficient and does not create interesting learning environments for students. Digital game-supported learning environments, on the other hand, can provide a learning experience by concretizing abstract mathematical concepts and making them more understandable by containing remarkable elements with their interactive and rich content. In this study, a quasi-experimental design was used and the study group consisting of 6th grade students studying in a public school in the Gaziosmanpaşa district of Istanbul was selected. The experimental group received digital game-supported mathematics teaching for five weeks, while the control group received in-class teaching with the explanation method for the same period. In the study, the “Problem Solving Skills Scale (PSSS)” with a Cronbach alpha reliability coefficient of 0.971 was used to measure problem-solving skills. ANCOVA analyses of the data were performed using SPSS v.27 software. According to the results of analysis, when students’ problem solving skills pre-test scores are checked, there was a significant difference between the post-test scores of the experimental and control groups. When the size and direction of this difference is examined, the adjusted post-test mean score of the experimental group was found to be statistically higher than the mean score of the control group . It has been determined that the application of digital game-supported mathematics education program has a significant effect on the problem solving skills of secondary school students. The advantages of digital games, such as providing instant feedback to students, visual representation, and encouraging active participation with interactive tasks, make the learning process more efficient. Different studies in the literature also support the findings of this study. The research recommends that digital games be integrated into the curriculum more widely and that teachers receive training in this area to use games effectively. * This study was derived from the unpublished master's thesis of the first author, which was carried out at Yıldız Technical University, Institute of Science under the supervision of the second author.

Keywords: Digital Games, Mathematics Education, Problem Solving Skills, Middle School Students

THE RIGHT TO REMAIN SILENT IN TERMS OF THE OBLIGATION TO PROVIDE INFORMATION AND DOCUMENTS IN THE ORDINARY OVERSIGHT OF REGULATORY AND SUPERVISORY AUTHORITIES IN TURKISH ADMINISTRATIVE LAW

ZUHAL YAĞCI
Kocaeli Üniversitesi, Hukuk Fakültesi, Kamu Hukuku
zuhal.yagci@kocaeli.edu.tr

Abstract
Regulatory and supervisory institutions are public institutions such as the Banking Regulation and Supervision Agency, the Capital Markets Board, and the Radio and Television Supreme Council, and among the authorities of these institutions is the authority to oversight private activities and public activities carried out in their areas of duty. The regulatory and supervisory institutions have the authority to request information and documents from relevant persons within the framework of these ordinary oversight authority. The failure of the relevant person to provide the information and documents requested by some regulatory and supervisory institutions is subject to sanctions in the legislation. These sanctions are administrative fines, judicial fines or imprisonment. İf the relevant person does not want the sanction to be imposed on him, he is obliged to provide the requested information and documents. The requested information and documents may be incriminating to the relevant person or their relatives. Although the legislation imposes sanction for failure to provide the requested information and documents, it does not provide any assurance that such information and documents will not be used later on to incriminate the relevant person or his relatives. According to Article 38, paragraph 5 of the 1982 Constitution, “No one can be forced to make a statement or provide evidence incriminating himself or his relatives specified by law”. This right, which everyone has constitutionally, refer to the right to remain silent. Within the scope of the right to remain silent, the relevant person has the right not to provide information and documents that may incriminate him or his relatives specified by law. The imposition of sanctions for not providing information and documents requested by regulatory and supervisory authorities within the framework of their ordinary oversight authority does not directly violate the right to remain silent. However, the absence of a guarantee in the legislation that these information and documents will not be used in a criminal charge against the relevant person or his relatives specified in the law constitutes a violation of the right to remain silent. Nevertheless, the Constitutional Court does not share this view.

Keywords: Turkish Administrative Law, Regulatory and Supervisory Institutions, Ordinary Oversight, Obligation to Provide Information and Documents, Right to Remain Silent

THE USE OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE IN MARKETING: TEXT MINING INSIGHTS WITH LEXIMANCER 5.0 SOFTWARE

Assistant SEYFETTİN ANMAÇ
Hakkari Üniversitesi, İİBF, İşletme
seyfettinanmac@hakkari.edu.tr

Abstract
The use and applications of artificial intelligence (AI) have significantly increased in recent years, causing marketers to suddenly find themselves amidst considerable complexity, thus creating the need to establish a general framework on the subject. This study aims to contribute to the development of such a framework for AI applications in marketing through text mining analysis. In this context, 533 studies obtained from the Web of Science database were analyzed using Leximancer software, resulting in a conceptual map that identified six main themes: customer, business, innovation, learning, social, and brand. The concepts under these themes were categorized as follows: for the customer theme, experience, product, service, value, human, role, and brand; and for the business theme, digital, data, technology, and performance. Within the social theme, elements such as social media, content, and communication emerged as prominent. The findings of the study also highlight the necessity of optimizing the use of social media platforms, implementing technologies such as augmented reality, chatbots, robo-advisors, and intelligent voice assistants to enhance customer experience, employing AI-driven customer relationship management, and leveraging the potential of AI and machine learning to improve the effectiveness of digital marketing. The results provide insights into how AI can be utilized in marketing strategies within the context of digital transformation processes.

Keywords: Artificial Intelligence, Marketing, Text Mining Analysis, Leximancer 5.0

ENTITLEMENT OF LEGAL HEIRS TO RETIREMENT BONUS IN CASE OF DEATH OF A PUBLIC OFFICIAL IN TERMS OF EQUALITY PRINCIPLE

ZUHAL YAĞCI
Kocaeli Üniversitesi, Hukuk Fakültesi, Kamu Hukuku
zuhal.yagci@kocaeli.edu.tr

Abstract
A public official who has been granted a pension for retirement, ordinary disability or disability for duty or who has received a lump sum payment, is entitled to one month of the amount based on the salary binding for each full year of actual service as a retirement bonus. When a public official dies before receiving his retirement bonus, the rule for those who first became a public officials before October 1, 2008 is that the entire retirement bonus is paid to the widows and orphans who are entitled to a pension or lump sum payment in proportion to their share of the widow's and orphan's pension. However, if the public official dies before receiving the retirement bonus accrued or to be accrued by the Social Security Institution, or if there are no widows and orphans entitled to a pension or lump sum payment at the date of death of the public official, the legal heirs are entitled to the retirement bonus. When an individual who has been a public official for the first time after October 1, 2008 dies, these two situations must occur together in order for his legal heirs to be entitled to a retirement bonus. However, if a public official who is eligible to receive a retirement bonus because he meets the conditions in the law dies without receiving the retirement bonus, the legal heirs must be entitled to the retirement bonus without any other conditions, since the retirement bonus is an asset value in the estate of this public official. Among the persons who are in the same legal situation because they are legal heirs, there is no justified reason why the legal heirs who are not entitled to a widow's or orphan's pension or lump sum payment should not be entitled to a retirement bonus as a rule, therefore, it is contrary the principle of equality that the retirement bonus is not paid as a rule to the legal heirs who are not entitled to a widow's or orphan's pension or lump sum payment.

Keywords: Principle of Equality, Public Official, Retirement Bonus, Legal Heir, Entitlement.

BARLEY AND HUMANS IN MEDIEVAL TURKEY

Assoc. Prof. Dr. MERYEM GÜRBÜZ
Kocaeli Üniversitesi, FEN-EDEBİYAT FAKÜLTESİ, TARİH
meryem.gurbuz@kocaeli.edu.tr

Abstract
When we start telling a fairy tale, with the phrase "We went far, we went long, we went through hills and valleys... when we turned back and looked, we had traveled a barley's length," we are actually emphasizing a historical truth. Barley was used as a unit of length and weight for centuries. For instance, in the medieval Islamic world, it was commonly accepted that six barley grains placed side by side would measure the length of a finger, and a barley grain that was "medium-sized, cut at both ends, and peeled" was recognized as a unit of weight for precious stones. Barley is a Turkish word and one of the plant names that we brought to Anatolia. As understood from Kaşgarlı Mahmud's Dîvân, where he states, "without barley, the horse's food would be meaningless, without the back, the brave's strength would fail," barley was primarily the basic food for horses. It was also considered an appropriate food for humans in certain situations. In times when wheat was scarce, meals like "omaç" and "keşkek" were made from barley, and barley bread, although not recommended for those suffering from diseases or for the elderly, was consumed. Barley, as one of the most economically valuable plants in Medieval Turkey, can be used as the basis for a social history study. For example, the land system, shaped by an agriculture-based economy, reveals that the cultivation of cereals is closely related to the labor force's participation in sustaining the population, particularly the soldiers. The relationship between the state and the people can be understood through wheat and barley. Moreover, in expressions of hard times, barley was also used as a measure. For instance, in Necati Bey's Barley Ode, when describing times of famine, "where barley once gave life to the horse, now the horse dies for barley," he points to the scarcity of barley during tough times. Barley was also used in medical treatments, and its role in the beliefs, perceptions, and expressions of the time provides insight into the life of the medieval people.

Keywords: Barley, Hordeum vulgare, Medieval, Turkey

A CONVERSATION ANALYTIC EXAMINATION OF THE ROLE OF 'SO' IN TASK-BASED, VIDEO-MEDIATED INTERACTION AMONG DYADS

Lecturer ECE DİLBER KARAYEL
Türk Hava Kurumu Üniversitesi, İzmir Havacılık Meslek Yüksekokulu, İzmir Havacılık Meslek Yüksekokulu
dilberece@gmail.com

Prof. Dr. EDA ÜSTÜNEL
Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Yabancı Diller Eğitimi Bölümü
eda.Ustunel@gmail.com

Abstract

Discourse markers like “so” play an integral role in managing conversational transitions, structuring talk, and aligning participants’ actions. Studies that adopt Converstaion Analysis as their methodology show that “so” is understood not merely as a linguistic filler but as an interactionally significant resource that operates within the sequential organization of talk. Bolden (2009) discusses how 'so' is often used for topic shifts, highlighting its function in preparing participants for a continuation or change in the conversation. It is classified within the category of conversational prefaces (Schegloff, 1980) to initiate new sequences or as a marker of the boundary between topics, or to signal shifts in epistemic or interactional states (Heritage, 1984). It is discussed that “so” is employed as a device to create coherence so that the conversational order is maintained or restored (Fox, 2007). A detailed analysis of “so” is provided by Raymond (2004), demonstrating its use in prompting recipient responses or indicating readiness for action, such as agreement or elaboration. Stivers and Rossano (2010) contribute to understanding “so” as a response-mobilizing tool. It serves to prompt acknowledgment, responses, or further explanations by emphasizing the need for the recipient to take action, thereby ensuring progressivity in talk-in-interaction. The present study seeks to examine the use of the discourse marker so in a video-mediated context, focusing on how it is employed by dyads of L2 English speakers during online task completion from the lens of Convesation Analysis. It also examines how the multimodal cues are employed by the speakers in those specific moments in the interaction. The results show that speakers use “so” in differing positions in a turn; i.e at the beginning or in the middle, etc., and for a variety of purposes, such as for sequence organization and topic management. The results align with the previous research on the discourse marker “so” by also offering new insights for its use in video-mediated task-based dyadic interaction.

Keywords: Conversation Analysis, Discourse Marker “So”, Video-mediated Interaction, Task-Based Context

HAIR AND BEARD IN MEDIEVAL ANATOLIA: INDIVIDUAL IDENTITY AND SOCIAL SYMBOLS

Assist. Prof. Dr. HÜSEYİN DOĞAN
Kocaeli Üniversitesi, FEN-EDEBİYAT FAKÜLTESİ, TARİH
huseyincahiddogan@gmail.com

Abstract
In the Middle Ages, hair and beard held significant importance in social life, not just as indicators of health and aesthetic values, but also through their folkloric and religious meanings. For instance, growing a beard was commonly seen as a symbol of masculinity among Muslims, and men without beards were often compared to women. Though the Qur'an mentions the beard in one instance, it became a topic of extensive discussion based on the practices of the Islamic Prophet and his companions, with Muslim scholars offering differing views for a long time. The color, shape, and length of hair and beard were associated with status, wisdom, and even sacredness. The description of the beards of important figures became a standardized part of Islamic historiography, and in some cases, like among the Kalenderî dervishes in medieval Turkey, beards were completely rejected and shaved off. Hair, beard, and eyelash plucking was also used as a form of punishment. Moreover, in the depiction of female beauty, hair played an important role as an expressive tool. The meanings attributed to hair and beard were reflected in the diverse methods proposed for their care. These included methods to prevent graying, dyeing white hair to darken it, lengthening, thickening, and preventing or treating hair loss through the use of plants, animals, and minerals. This paper focuses on examining the meanings attributed to hair and beard specifically in medieval Turkey. By analyzing the meanings and societal perceptions associated with hair and beard, the human body’s hair covering will be compared within itself. Using works written in Turkish as primary sources, the study aims to contribute to understanding the human and societal context of medieval Turkey.

Keywords: History of cosmetics, Cosmetology, Hair, Anatolia, Turkic civilization

A STUDY ON THE UNETHICAL PRO-ORGANIZATIONAL BEHAVIOR

Assist. Prof. Dr. MİNE GÜNDOĞDU
Siirt Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri
mine-gundogdu@hotmail.com.tr

Assist. Prof. Dr. Hazel Ulukaya
Marmara Üniversitesi, İktisat Fakültesi, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri
hazelagun@gmail.com

Abstract
Business ethics are important for the continuity of organisations and provide a set of rules for right and wrong behaviour within the organisation. It helps solve problems in organisations, management and individuals. Unethical activities and behaviour are harmful to organisations and employees. The Unethical pro-organizational Behavior (UPB), which is described as unethical behaviors, is defined as behavior exhibited in order to benefit the organization, management and employees. These behaviours include actions such as misleading society, customers, consumers, competitors and colleagues. Such actions may be undertaken for the benefit of the organisation or for personal gain. It is determined that the factors that cause this behavior are the management style of the organization, employees' personality traits, values, interests and the culture. UPB is a threat that will end the continuity of organisations and the working life of employees. However, it is known that organisations resort to unethical practices for their continuity. It would seem that there has been an increase in the visibility of UPB in business life in recent years. This subject has been studied in the literature for the last fifteen years. This study aims to highlight the importance of UPB, suggest future research and reveal the profile of UPB publications. For this purpose, the Web of Science Core Collection (WoS) database was searched for studies containing the phrase ‘unethical pro-organisational behaviour’ in all fields. The inclusion-exclusion criteria revealed that there were 224 studies on the subject; the most prolific authors were Suchuan Zhang (7 publications), Yahua Cai (6 publications) and Elizabeth Umphress (6 publications), the studies in terms of research areas were management (77 publications), business administration (58 publications), and China (120 publications, 2098 citations) and the USA (57 publications, 3093 citations) led in the distribution of publications by country. Furthermore, the most frequently used keywords related to the subject are organisational identification, moral withdrawal, moral identity, psychological privilege and social change theory. There is little literature on UPB in our country, so there is room for further exploration. A comprehensive examination of the literature with a bibliometric analysis could provide valuable insights for future studies.

Keywords: Unethical Pro-Organizational Behavior, Business Ethics, Bibliometric Analysis

DOES MICRO CREDIT REALLY SAVE PEOPLE FROM POVERTY? EVIDENCE FROM AZERBAIJAN

RAMİL KAMİLLİ
Azerbaycan Devlet İktisat Üniversitesi, İktisat, Makro ekonoik politika
ramilkamilli36@gmail.com

Abstract
The study aims to evaluate the impact of microcredit on individuals' escape from poverty in Azerbaijan. The main objectives of the study are to understand the potential impacts of microcredit programs on economically disadvantaged individuals and to contribute to the literature in this field. The main limitations of the study are the limited sample size and the fact that the results reflect findings only for a specific region. The lack of sufficient temporal data during the study to evaluate the long-term impacts of microcredit can also be considered as a problem. In addition, such limitations partially limit the generalizability of the results. On the other hand, a survey was used as the research method and the data for the study were collected by conducting general interviews with 132 individuals who benefited from microcredit programs in Azerbaijan. The survey focused on the changes in individuals' income levels, their economic independence and quality of life. In particular, it provides new empirical evidence on the limited but positive effects of microcredit on increasing individuals' living standards. The findings suggest that microcredit has achieved partial success in reducing poverty. While some of the participants reported positive changes in their economic situations, the sustainability and scope of these changes were limited. Thanks to the results, we can say that in order for microcredit programs to achieve more effective results, attention should be paid to the effective use of the loans given.

Keywords: Microcredit, poverty, Azerbaijan

AN ANALYSIS OF THESES ON INNOVATIVENESS IN THE FIELD OF PRESCHOOL EDUCATION IN TÜRKİYE

NİLDEN SAĞIRLI
Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Okul Öncesi Eğitimi
nildenok@gmail.com

Assist. Prof. Dr. FİGEN ŞAHİN
Gazi Üniversitesi, Gazi Eğitim Fakültesi, Temel Eğitim Bölümü
figensahin@gazi.edu.tr

Abstract
Studies on preschool teachers' professional characteristics and competencies are increasing in the literature. This study aims to identify the postgraduate theses that address the concept of innovation in preschool education and to present a holistic perspective. The distribution of the studies conducted in preschool education in the field was examined according to the year, type of thesis, study group, method of the study, data collection tools, and the variables addressed in the study. In this descriptive study, the data source of the research was 372 master's and doctoral theses in the field of education and training between 2010 and 2024 in the database of the National Thesis Center of the Council of Higher Education, in which the concepts of "individual innovation, innovation, innovative thinking" were used in the thesis title, index, and abstract. Studies that did not include preschool teachers and pre-service teachers were excluded from the data analysis. The study material of the research included 23 postgraduate theses. It was seen that all of the studies were master's studies, most of the studies were conducted in 2023, mainly quantitative studies were conducted, and in-service teachers were studied. As a result of the research, trends related to innovation in preschool period were identified, and suggestions were made for future studies in this field.

Keywords: Innovation, Individual innovativeness, Teacher, Teacher Candidates, Graduate theses.

EXAMINING TEACHERS' PERSPECTIVES ON THE EFFECTIVENESS OF STORY-BASED 5E TEACHER E-WORKSHOPS

Prof. Dr. Gülden Uyanık
Marmara Üniversitesi, Atatürk Eğitim Fakültesi, Temel Eğitim Bölümü
guyanik@marmara.edu.tr

Assist. Prof. Dr. Büşra Çelik
Sağlık Bilimleri Üniversitesi, Hamidiye Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksek Okulu, Çocuk Gelişimi Programı
busra.celik@sbu.edu.tr

PhD. Demet Aydın
Milli Eğitim Bakanlığı, Dede Korkut İlkokulu, Dede Korkut İlkokulu
demetaydin@marun.edu.tr

Assist. Prof. Dr. Gülşah Günşen
Trakya Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Temel Eğitim Bölümü
gulsahacar@trakya.edu.tr

Assist. Prof. Dr. Tuğba Kontaş
Ordu Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Temel Eğitim Bölümü
tugba.kontas@ordu.edu.tr

PhD. Şeyma Değirmenci
Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Temel Eğitim Bölümü
seyma.degirmenci@mu.edu.tr

Asiye Beyza Kaçıra
Milli Eğitim Bakanlığı, Selçuk Kız Teknik Meslek Lisesi, Selçuk Kız Teknik Meslek Lisesi
beyzakacira@gmail.com

Expert Çağatay Ergan
Milli Eğitim Bakanlığı, Turnasuyu Ortaokulu, Turnasuyu Ortaokulu
ergan.cagatay@gmail.com

Abstract
Exposure to scientific texts from an early age contributes to the development of early literacy and scientific thinking skills. It facilitates the introduction of preschool children to scientific concepts and enhances their inquiry and thinking abilities. The use of picture books in inquiry-based science education encourages children to actively participate in scientific activities, thereby fostering a deeper understanding of scientific practices and concepts. Interactive reading activities conducted in preschool education settings provide a context for developing scientific thinking skills. Integrating picture books into inquiry-based science education practices allows preschool children to experience how scientists think and work. The narrative and visual elements of picture books create an engaging learning environment that fosters curiosity and exploration among preschool children, supporting the effective learning of complex scientific concepts. This versatility underscores the potential of picture books to support various scientific domains and promote a comprehensive understanding of science among

preschool children. The "Story-Based 5E Teacher e-Workshops" were developed based on this idea. This study aims to examine the impact of the "Story-Based 5E Teacher e-Workshops" on preschool teachers' interactive book reading skills and activity processes. The research employs a qualitative case study design. The study group consists of 40 preschool teachers teaching in 5-year-old classrooms in kindergartens affiliated with the district directorates of national education in Istanbul's Ataşehir, Beşiktaş, Beykoz, Çekmeköy, Kadıköy, Kağıthane, Kartal, Küçükçekmece, Maltepe, Şişli, Ümraniye, and Üsküdar districts. These teachers completed the Story-Based 5E Teacher e-Workshop applications over a 10-week period. A semi-structured interview form regarding interactive book reading practices was used as the data collection tool. The collected data were analyzed using the MAXQDA software. The findings indicate that preschool teachers emphasized the contributions of the Story-Based 5E training process to learning processes and experiences, teaching methods and techniques, children's development, teachers' personal and professional growth, as well as classroom management and strategies.

Keywords: Inquiry-Based Science Education, Preschool Period, Interactive Book Reading, Teacher Training, 5E Model

THE HIDIRELLEZ TRADITION OF BOSNIANS LIVING IN KOCAELI KARAMÜRSEL

Assoc. Prof. Dr. Gülşen Erdal
Kocaeli Üniversitesi, Devlet Konservatuvarı, Genel Müzikoloji
glsnerdal@gmail.com

Seda Öztüfekçiler
Kocaeli Üniversitesi, Sosyal bilimler Ens., Geleneksel ve Kültürel Müzikler Ana Bilim Dalı
sedaoztufekciler@gmail.com

Abstract
Bosniaks are one of the oldest peoples of the Balkans. In the last periods of the Ottoman Empire the land losses experienced have caused forced migrations to the Motherland. 93 War in the following years, many migrations to Turkey took place. The largest of these migrations is Rumeli their migration. Most of the Bosniaks living in Karamürsel came to Turkey at the end of the 1800s and the 1900s he emigrated at the beginning of the years. Bosniaks living in Turkey, living in Bosnia and Herzegovina the traditions and customs of Bosniaks have changed over time, especially in Turkey Bosniaks have either completely forgotten many of their traditions as a result of acculturation or they've changed it. In the interviews conducted, in the past, unity and togetherness about social life were more it is different, and now many practices of everyday life no longer continue it has been observed. During the meetings held in Karapınar and Hayriye Villages, Hidirellez must be a the feast is celebrated with enthusiasm and it has been informed that preparations are being made for this special day. But in recent years (about 5-10 years), they have stated that no one celebrates Hıdrellez anymore. This year Prepared by the Karamürsel Bosnia and Herzegovina Turks Solidarity and Solidarity Association “1. Hidirellez festival was held in Ayazma village on May 4, 2024 under the name of "Traditional Spring Festival and with the intense interest of the Bosniak villages in the vicinity, a crowded participation took place. At the Event; Such as Bosniak Butcher (Treskat), Bosniak çiftetellisi, Ramo Ramo, Jusufe and Bosanska kolo in addition to traditional games, popular game airs were played. Towards the end of the event a wish is made by jumping over the burning fire in the middle. With the changing world and developing technology together, the cultural characteristics that encompass tradition and custom undergo change and dynamically he has left his place to other activities.

Keywords: Bosniaks, Bosniak Identity, Bosniak Culture, Hidirellez, Hidirellez Culture in Bosniaks

EXAMINING THE RELATIONSHIP BETWEEN ARTIFICIAL INTELLIGENCE LITERACY AND ATTITUDES TOWARDS TECHNOLOGY

MAZLUM YERGİN
Kocaeli Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Matematik Eğitimi
mazlumyergin123@gmail.com

AYŞEGÜL ORUÇ
Kocaeli Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Matematik Eğitimi
aysgulorc@gmail.com

PhD. BARIŞ DEMİR
Kocaeli Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Matematik Eğitimi
barisprof@yahoo.com

Abstract
The world of technology, which is indispensable in the lives of human beings, has gained a different dimension with artificial intelligence technologies. So much so that artificial intelligence technologies are used in many areas of life, including education. In this context, the attitudes of future mathematics teachers towards technology and artificial intelligence literacy status are curious. In line with this curiosity, it was aimed to examine the relationship between artificial intelligence literacy levels of undergraduate and graduate students in the field of mathematics education and their attitudes towards technology. In addition, artificial intelligence literacy levels and attitudes towards technology were examined according to demographic variables. The sample of the study consists of 133 undergraduate and graduate students studying in the field of mathematics education at Kocaeli University. In the method of the study, relational survey was used and the data were collected with 'Artificial Intelligence Literacy Scale and Attitude Towards Technology Scale'. The data were analysed in the SPSS program and as a result of the analysis, it was seen that their attitudes towards technology and artificial intelligence literacy levels were at a medium level. It was determined that these levels differed according to some demographic variables and that there was a high positive relationship between attitudes towards technology and artificial intelligence literacy.

Keywords: Mathematics education, technological attitude, artificial intelligence literacy.

AN EXAMINATION OF THE RELATIONSHIP BETWEEN GRADUATE STUDENTS' PERCEPTIONS ABOUT THE USE OF TECHNOLOGY IN MATHEMATICS TEACHING AND THEIR ARTIFICIAL INTELLIGENCE SELF-EFFICIENCY

GÖZDE ALEMDAR
Kocaeli Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Matematik Eğitimi
alemdargozde0@gmail.com

PhD. Barış Demir
Kocaeli Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Matematik Eğitimi
barisprof@yahoo.com

Abstract
In this study, the relationship between mathematics education graduate program students' perceptions of the use of technology in mathematics teaching and their self-efficacy in artificial intelligence was examined. At the same time, it was examined whether these two levels differed depending on variables such as gender, undergraduate major, and graduate university. This study, which was conducted by adopting a quantitative research approach, was structured within the framework of descriptive relationship survey model. The sample of the study consisted of 32 participants who were graduate students at two state universities in the Marmara Region. In the data collection process, the Perception Scale on the Use of Technology in Mathematics Teaching in Elementary Education was used to assess graduate students' perceptions of technology use and the Brief Artificial Intelligence Self-Efficacy Scale was used to measure their AI self-efficacy. According to the results obtained by analyzing in the SPSS program, it was seen that the participants' perceptions about the use of technology and artificial intelligence self-efficacy were at a high level. It was determined that these levels did not show a significant difference according to demographic variables, but there was a moderate positive relationship between perceptions of technology use and AI self-efficacy.

Keywords: Technological perception, artificial intelligence self-efficacy, mathematics teaching

MATHEMATICAL SELF-THINKING: A SCALE DEVELOPMENT STUDY

ZAHİDE DİLEK
Kocaeli Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Matematik eğitimi
dilekzahidedilek@gmail.com

Selinay ÖZER
Kocaeli Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Matematik Eğitimi
ozerselinay60@gmail.com

PhD. Barış DEMİR
Kocaeli Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Matematik Eğitimi
barisprof@yahoo.com

Prof. Dr. Ahmet KÜÇÜK
Kocaeli Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Matematik Eğitimi
ahmet.kucuk@kocaeli.edu.tr

Abstract
The purpose of this study is to develop a scale to reveal the mathematical self-thinking skills of primary school mathematics teachers and candidates. A literature review was conducted for the development process of the scale. An item pool of 80 items was created by using the "Four-Fold Thinking Model" approach. The scale items were created by referencing the four-fold thinking model and expert recommendations. The items were in a five-point Likert type and were rated as completely agree (5), agree (4), partially agree (3), disagree (2), and completely disagree (1). Adopting a quantitative approach, this study was conducted using the descriptive screening model. In order to ensure the content validity of the obtained form, a 40-item scale was obtained as a result of expert opinion. The pilot application will be carried out with mathematics teacher candidates. Exploratory (EFA) and confirmatory (CFA) analyses will be conducted to determine the factor structure of the scale. It is thought that this research will contribute to the research to be conducted in the field of mathematical self-thinking with primary school mathematics candidates.

Keywords: Fourfold Thinking Model, Mathematical Self-Thinking, Mathematical Self-Thinking Scale

INVESTIGATING THE RELATIONSHIP BETWEEN MATHEMATICS TEACHERS' FLEXIBLE THINKING SKILLS IN LEARNING AND THEIR PSYCHOLOGICAL RESILIENCE

HİLAL SAKLI
Kocaeli Üniversitesi, Eğitim, Matematik Eğitimi
saklihilal0@gmail.com

BETÜL CİNAZ
Kocaeli Üniversitesi, Eğitim, Matematik Eğitimi
betulcinaz23@gmail.com

PhD. BARIŞ DEMİR
Kocaeli Üniversitesi, Eğitim, Matematik Eğitimi
barisprof.@yahoo.com

Assist. Prof. Dr. AYŞE ARZU ARI
Kocaeli Üniversitesi, Eğitim, Matematik Eğitimi
abural@kocaeli.edu.tr

Abstract
In this study, the relationship between mathematics teachers' flexible thinking skills in learning and their psychological resilience was examined. In addition, it was examined whether flexible thinking skills and psychological resilience levels vary according to gender, age, type of high school graduated from, marital status, and work experience variables. This study, which adopted a quantitative approach, was conducted using a descriptive relational survey model. The study group of the research consists of 105 mathematics teachers. In the data collection process, the Flexible Thinking in Learning Scale was used to measure mathematics teachers' flexible thinking skills and the Brief Psychological Resilience Scale was used to measure teachers' psychological resilience. In the study, frequency, percentage, arithmetic mean, standard deviation, t test and ANOVA test were used to determine the flexible thinking skills and psychological resilience levels of mathematics teachers and the differences of these levels according to demographic variables. In addition, correlation analysis was conducted to determine the relationship between mathematics teachers' flexible thinking skills and their psychological resilience. As a result of the analyses, it was seen that mathematics teachers' flexible thinking skills in learning showed a significant difference in terms of gender, marital status, age, work experience, but not in terms of the type of high school graduated from. On the other hand, psychological resilience of mathematics teachers showed a significant difference according to all demographic characteristics we examined. According to the results of the research, it was determined that there was a positive, low-level relationship between mathematics teachers' flexible thinking skills in learning and their psychological resilience.

Keywords: Psychological resilience, flexible thinking in learning, mathematics teachers

INVESTIGATION OF MATHEMATICS TEACHERS' ATTITUDES TOWARDS STUDENTS WITH SPECIAL LEARNING DISABILITIES AND THEIR SELF-EFFICACY PERCEPTIONS

ABDULKERİM AKBALIK
Kocaeli Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Matematik Öğretmenliği
kerimakblk@gmail.com

ŞAHİN ÇAKMAK
Kocaeli Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Matematik Öğretmenliği
matsahincakmak@gmail.com

Assist. Prof. Dr. BARIŞ DEMİR
Kocaeli Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Matematik Eğitimi
barisprof@yahoo.com

Abstract
The aim of the study is to examine the relationship between mathematics teachers' attitudes towards students with specific learning disabilities (SLD) and their self-efficacy perceptions. The study was designed in survey model. The study group consisted of 200 mathematics teachers working in public and private schools in Turkey in the 2024-2025 academic year. Data were collected through the teachers' attitudes towards students with specific learning disabilities scale developed by Yaşar Sağlık (2024) and the teacher efficacy scale for students with specific learning disabilities developed by Deniz & Sarı (2021). T-test and ANOVA tests were used to determine how teachers' attitudes and self-efficacy differed according to gender, length of employment, institution of employment, and in-service training for SLD. In addition, the relationship between math teachers' attitudes and self-efficacy perceptions was determined by Pearson correlation coefficient. As a result of the analyses, there was a statistically significant difference in mathematics teachers' attitudes towards students with SLD according to the variables of gender and in-service training received, but no difference was observed according to the variables of working time and institution. On the other hand, mathematics teachers' perceptions of self-efficacy towards students with SLD did not show a statistically significant difference according to the variables of institution and working time in the profession, but there was no statistically significant difference according to the variables of graduated department and in-service training received.

Keywords: Specific Learning Disability, Mathematics Teachers, Attitude, Self-Efficacy Perception.

INVESTIGATING THE RELATIONSHIP BETWEEN ATTITUDE TOWARDS OPERATIONAL ESTIMATION AND METACOGNITIVE AWARENESS

BUSE GÜVEN
Kocaeli Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Matematik Eğitimi
buse7828@hotmail.com

RÜMEYSA AKGÜNEŞ
Kocaeli Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Matematik Eğitimi
rumeysaakgunesfb1907@gmail.com

PhD. BARIŞ DEMİR
Kocaeli Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Matematik Eğitimi
barisprof@yahoo.com

Assist. Prof. Dr. CÜNEYT YAZICI
Kocaeli Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Matematik Eğitimi
cyazici1@gmail.com

Abstract
In this study, the relationship between mathematics students' attitudes towards procedural estimation and their metacognitive awareness levels was examined. In addition, it was examined whether the relationship between the scales varies depending on gender and grade level variables. This study, which adopted a quantitative approach, was conducted using a descriptive relational survey model. The sample of the study consisted of a total of 138 students studying mathematics, 130 undergraduate and 8 graduate students from the faculty of education at Kocaeli University. In the data collection process, Attitude Towards Operational Estimation Scale and Metacognitive Awareness Scale were used. In the study, t-test and ANOVA statistical tests were used to determine the differences between the attitudes towards procedural estimation and metacognitive awareness levels of mathematics students in the context of gender and grade levels. The data were analyzed in the SPSS program, and as a result of the analysis, it was seen that their attitudes towards procedural estimation and metacognitive awareness were at a medium level. These levels differed according to some demographic variables and it was determined that there was a positive moderate relationship between their attitudes towards procedural estimation and metacognitive awareness.

Keywords: Operational Estimation, Metacognitive Awareness, Pre-service mathematics teachers, Mathematics education

VISUAL BEHAVIOR AND SHOOTING ACCURACY IN BASKETBALL: THE ROLE OF ENVIRONMENTAL CONSTRAINTS AND SHOOTING POSITIONS

CATARINA MIGUENS AMARO
University Coimbra, Faculty of Sports Science and Physical Education, Sports Science
catarinammamaro@gmail.com

Prof. Dr. BEATRIZ BRANQUINHO GOMES
University Coimbra, Faculty of Sports Science and Physical Education, Sports Science
beatrizgomes@fcdef.uc.pt

Prof. Dr. MARIA ANTÓNIO CASTRO
University Coimbra, Faculty of Science and Technology of the University of Coimbra, Mechanical Engineering
maria.castro@ipleiria.pt

Prof. Dr. RUI MENDES
Coimbra Polytechnic- ISEC, Superior School of Education, Superior School of Education
rmendes@esec.pt

Abstract
Visual behavior is a critical factor in basketball shooting accuracy, especially under varying environmental constraints and shooting positions. This work integrates findings from two complementary studies that evaluated the impact of shooting distances, angles, and external factors such as gym audience noise and simulated opposition on athletes' performance. Using Tobii Pro Glasses 3, the studies measured number and duration of fixations, alongside shooting accuracy, across different conditions. Results revealed that greater distances to the basket and the introduction of environmental constraints significantly decreased the total fixation time and number of fixations, leading to reduced shooting accuracy. While baseline conditions allowed for longer and more frequent fixations, constraints such as noise and opposition prompted athletes to adopt alternative visual strategies, ultimately affecting performance. These findings highlight the importance of targeted visual training to enhance performance in realistic game scenarios and underscore potential applications in rehabilitation, cognitive-motor support systems, and training methodologies for high-pressure environments.

Keywords: Basketball Shooting, Fixations, Gym Audience Noise, Opposition, Tobii Pro Glasses 3

ACKNOWLEDGEMENTS

This research was sponsored by national funds through FCT–Fundação para a Ciência e a Tecnologia under the grant 2023.05546.BD. The authors acknowledge the support of the Research Unit for Sport and Physical Activity, CIDAF, of the University of Coimbra, which is sponsored by Fundação para a Ciência e Tecnologia (FCT) (UIDP/04213/2020|UI0224|Lugus 793158), Centre for Mechanical Engineering, Materials and Processes, CEMMPRE, of the University of Coimbra, which is sponsored by Fundação para a Ciência e Tecnologia (FCT) (UIDB/00285/2020, LA/P/0112/2020).

FULL TEXT PAPERS

In this area, there are full-text papers sent to the IMASCON 2024 AUTUMN congress that meet the conditions of the congress.

KARAMAN SARIVELİLER İLÇESİNDE SOSYAL VE DİNİ HAYAT

Halide Özdemir
Karamanoğlu Mehmet Bey Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü / Din Sosyolojisi Yüksek Lisans Programı
ozdmr1470@gmail.com, ORCID: 0000-0003-2588-1126

Özet

Araştırmada İç Anadolu bölgesinde bulunan Karaman ilinin Sarıveliler ilçesinde sosyal ve dini hayat konusu irdelenmektedir. Çalışmanın teorik düzeyini halk katında yaygın olan dinin inanç ve uygulamalarını, pratik düzeyini ise Sarıveliler halkının dini inanç, tutum ve davranışlarının incelenmesi oluşturmaktadır. Çalışmanın amacı geleneksellikten modernliğe geçiş sürecini yoğunluklu olarak yaşayan ilçe ve köylerin sosyal hayatı ile sosyal hayatı etkileyen en önemli fenomenlerden biri olan dini yapı ve inançları araştırmaktır. Öncelikle halk dini ve dindarlık üzerinden daha sonra ise toplumu etkileyen türbe ve ziyaret yerlerinden hareketle dini yapının genel çerçevesi oluşturulmaktadır. Halkın bağlı bulunduğu dini özellikler de göz önünde bulundurularak incelenen sosyal ve dini hayat, çeşitli değişkenlere göre değerlendirilmektedir.

Araştırmada veri edinme amacıyla kendisine bakılan, dinlenen her şey gözlem tekniği içinde değerlendirilmektedir. Bu araştırma için dışarıdan ve katılarak gözlem teknikleri kullanılmaktadır. Ayrıca burada yapılan gözlem Sarıveliler ilçe merkezinde yaşayan halkla sınırlıdır. Elde edilen veriler ve literatür taramasıyla, Sarıveliler ilçesinde yaşayan halkın sosyal ve dini hayatı farklı değişkenler çerçevesinde incelenmektedir. Sarıveliler ilçesinde Merkez Mahallesi, Baş Mahalle ve Ulucami Mahalle'sinde yaşayan 18 yaş ve üstü, örneklem grubu üzerinde yapılan nesnel veriler ve gözlem tekniğiyle, sosyal ve dini hayat ilişkisel bir yaklaşımla incelenerek değerlendirilmektedir.

Araştırma beş başlıktan oluşmaktadır. Birinci başlıkta araştırmanın konusu, amacı ve önemi; metot ve teknikleri hakkında bilgiler verilmektedir. İkinci başlıkta, "din ve toplum" adı altında, din kavramının önemi ve tanımlanma problemi, dindarlık tanımlamaları, dindarlık boyutları, tipolojileri ve din-toplum ilişkileri ele alınmaktadır. Üçüncü başlıkta uygulama alanı olan Sarıveliler İlçesi'nde sosyal hayatla ilgili bulgular tahlil edilmektedir. Öncelikle yörenin genel özellikleri hakkında bilgi verilmekte, daha sonra araştırma alanının ekonomik durumu ve nüfus özellikleri tespit edilmektedir. İlçenin sosyal ve dini hayatını önemli ölçüde etkileyen din ve inanış şekilleriyle beraber önemli ziyaret yerlerine değinilmektedir. Dördüncü ve beşinci başlıklar da ise elde edilen bulgular değerlendirilip sonuçlandırılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Din, Dindarlık, Dini Hayat, İnanç, Sosyo-Kültürel, Toplum

SOCIAL AND RELIGIOUS LIFE IN KARAMAN SARIVELILER DISTRICT

Abstract

In research, issue of social religious life in the Sarıveliler district of Karaman province in the Central Anatolia region is examined. Theoretical level of study is belief practices of the religion that is common among people, practical level is examination of the religious beliefs, attitudes behaviors of the people of Sarıveliler. Aim of study is to investigate social life of districts villages that are experiencing transition from traditional to modern, religious structures beliefs, which are one of most important phenomena affecting social life. First of all, general framework of religious structure is created based on folk religion religiosity, then on shrines visiting places that affect society. Social religious life, which is examined by taking into account religious characteristics of people, is evaluated according to various variables.

In the research, everything that is looked at listened to for the purpose of obtaining data is evaluated within observation technique. External participatory observation techniques are used for this research. In addition, the observation made here is limited to people living in the district center of Sarıveliler.

With data obtained the literature review, social religious life of the people living in Sarıveliler district is examined within the framework of different variables. Social religious life of 18 years of age older living in Merkez District, Baş Neighborhood Ulucami Neighborhood in Sarıveliler district is evaluated with a relational approach with objective data observation technique on the sample group.

The research consists of five topics. In the first title, subject, purpose importance of research; Information about methods techniques is given. In second chapter, under the name of religion society, importance of the concept of religion problem of definition, definitions of religiosity, dimensions of religiosity, typologies religion-society relations are discussed. In third heading, findings related to social life in Sarıveliler District, which is application area, are analyzed. First of all, information about general characteristics of the region is given, then economic status population characteristics of research area are determined. Religion belief forms that significantly affect the social religious life of district, as well as important places to visit, are mentioned. In fourth fifth headings, findings are evaluated concluded.

Keywords: Religion, Religiosity, Religious Life, Faith, Socio-Cultural, Society

1. GİRİŞ

Araştırmanın konusu İç Anadolu bölgesinde bulunan Karaman ilinin Sarıveliler ilçesinde sosyal ve dini hayatın irdelenmesidir. Çalışmanın teorik düzeyini halk katında yaygın olan dinin inanç ve uygulamalarını, pratik düzeyini ise Sarıveliler halkının dini inanç, tutum ve davranışlarının incelenmesi oluşturmaktadır. Çalışmanın amacı geleneksellikten modernliğe geçiş sürecini yoğunluklu olarak yaşayan ilçe ve köylerin sosyal hayatı ile sosyal hayatı etkileyen en önemli fenomenlerden biri olan dini yapı ve inançları araştırmaktır. Öncelikle halk dini ve dindarlık üzerinden daha sonra ise toplumu etkileyen türbe ve ziyaret yerlerinden hareketle dini yapının genel çerçevesi oluşturulmaktadır. Bu araştırma için dışarıdan ve katılarak gözlem teknikleri kullanılmaktadır. Ayrıca burada yapılan gözlem Sarıveliler ilçe merkezinde yaşayan halkla sınırlıdır. Elde edilen veriler ve literatür taramasıyla, Sarıveliler ilçesinde yaşayan halkın sosyal ve dini hayatı farklı değişkenler çerçevesinde incelenmektedir.

2. DİN, TOPLUM VE DİNDARLIK

Din, insanlık tarihi boyunca, insanlığın doğal akışında daima etkin olmuş; hatta bu akışa ciddi olarak damgasını vurmuştur. Yapılan araştırmalar tarihte bütünüyle dinden uzak bir toplumun mevcut olmadığını, toplumun olduğu her yerde mutlaka din olgusunun kendiliğinden var olduğunu ortaya koymuştur. Din olgusunun ortaya çıkması insan ile çevresi arasındaki ilişkiler içinde insanın açıklayamadığı, denetim altına alamadığı, tersine boyunduruğu altında kaldığı güçlere, doğaüstü, gizemli nitelikler bağlaması, bu güçleri kayırmasını elde etmesine yarayacağını umduğu türlü tapınma biçimleri oluşturması ile gerçekleşmiştir. Din, insanlığın başlangıcından itibaren hem insanın gönlünde hem aklında ve hem de toplum hayatında yer etmiş bir gerçektir. Dün olduğu gibi, bugün de insanın duygularında ve düşüncelerinde silinmez bir şekilde yerini almış olan din, kendini insanoğluna daha hayatın başında duyurmuş olmaktadır. Bu yüzden insanlık varlığının köklerine kadar işlemiş manevi bir olgu olarak din, insanların düşünce ve eylemleri üzerinde de çok derin ve köklü tesirleri vardır. Din, birey olarak insana, dünyadaki var oluşunun anlamı konusunda "bilim üstü" cevaplar vermekte; insan onun sayesinde evren ve dünya ile birlikte, bu varlık formları içinde kendi yerini anlamlandırmakta, temel değer ve ideallerinin önemli bir kısmını bu anlam çerçevesinden türetmektedir. Kısacası, bireysel bir tercih olarak din, hayatı yaşanabilir ve anlamlı kılan değerlerden birisidir (Toköz, 2013).

Din üzerine çalışmak toplumsal imgeleme oldukça bağlı olan özel, meydan okuyucu bir girişimdir. Dinsel pratiklerin çözümlenmesinde, çeşitli kültürlerde bulunan birçok farklı inançları ve var olan gelenekleri anlamamız gerekmektedir. İnananların köklü inançlarının kaynağı olan ama aynı zamanda düşüncelerini dengede tutan fikirlere karşı duyarlı olmamız gerekmektedir. Dinsel grupların, taraftarlarına finansal destek sağlamak gibi oldukça günlük amaçları taşıdıklarının farkına varırken sonsuzluğu araştıran düşüncelerle de yüzleşiriz. Dinler arasındaki çeşitliliğin farkına varmamız ve aynı zamanda genel bir fenomen olarak dinlerin doğasını derinlemesine araştırmamız gerekmektedir. Sosyologlar, dini, kuşatıcı ve doğaüstü olan gerçekliğin bir düşüncesini yaratarak nihai anlam ve amaç

duygusunu sağlayan ritüel ve inançların genel olarak paylaşılan bir kültürel dizge olarak tanımlamışlardır (Giddens, 2012).

Emile Durkheim'in de belirttiği üzere din, bütün insan toplumlarında karşılaştığımız evrensel sosyal bir fenomendir. Çağdaş birçok din bilimci ve sosyal bilimci dinden evrensel bir olgu olarak bahsetmektedir. Örneğin K. Davis'e göre din toplumda öyle evrensel, devamlı ve her şeye nüfuz eden bir olgudur ki eğer onu hakkıyla anlayamazsak toplumu da doğru kavrayamayız. E. Norbeck ise dinin kültürel olarak evrensel olduğunu söylemektedir (Küçükcan, 2013).

Geleneksel olarak dindarlığı, bir kişinin belirli bir dinin yaygın öğretilerini ya da o din mensuplarının çoğunluğunun doğrudan ya da dolaylı olarak onayladığı davranışları gönülden özümseme ve yerine getirmesi olarak tanımlamak mümkündür. Dindarlık Tanrı ya da ilahi bir varlığa bağlı olma bilincinden hareketle ahlak ve ibadetle ilgili çeşitli davranışlarını; yaşantı, inanç ve kişiliğini bu bağlılığa göre şekillendirmektir. Dindarlığı oluşturan faktörlerden bahsetmekte sistematik bir tanım ortaya atmak kadar güç gözükmektedir. Çünkü bu faktörler sıralandığı zaman dindarlığa uyan ilkelere birlikte başka ilkelerde "dindar olmamaya neden olur mu?" sorusu ortaya çıkmaktadır. Bu açıdan din psikolojisi alanı dindarlığı tanımlama konusunda bazı kavram ve sınıflandırmalar geliştirmişlerdir. Çok boyutlu bir kavram olan dindarlığı belirli inanç ve eylemlerin bütünleşmesi olarak tanımlayan; ayrıca dindarlığın ideolojik, ritüel, entelektüel, yaşantısal ve sonuç boyutlarını içerdiği konusunda tanımlar çıkmaktadır (Cirhinlioğlu ve Ok, 2013). Freud dindarlığı hastalıklı bir ruh hali olarak ifade ederken onun aksine James, Jung, Allport, Frankl ve Maslow gibi psikologlar ve psikiyatrılar dinin ruh sağlığı için olumlu olduğunu belirtmiştir. Ayrıca Okumuş (2005), gösterişçi dindarlık olarak tanımladığı dindarlığı hakiki dindarlık karşısında hakiki olmayan, yapay bir dindarlık olarak tanımlar.

3. SARIVELİLER İLÇESİ, COĞRAFİ ÖZELLİKLERİ VE İNANÇ YAPISI

Sarıveliler ilçesi, Karaman iline bağlı Akdeniz Bölgesinin kuzeyinde Orta Torosların güney yamaçlarında Göksu havzasını kapsayan, Taşeli Platosunda yer almaktadır. İlçenin 2023 yılı nüfusu 11.884 olarak kayda geçmiştir. Osmanlı Devleti zamanında Ermenek'e bağlı bir yerleşim yeri olarak kalan ilçe, Cumhuriyetin kuruluşundan itibaren 1967 yılına kadar köy statüsünde olup, 1967 yılında Turcalar ve Küçük Karapınar köyleri ile Sarıveliler köyünün birleşmesiyle kasaba olmuş, 27 Mayıs 1990 tarihinde ise ilçe olmuştur. Tarihi kalıntılar, Sarıveliler ve çevresinde, Hititler 'in (M.Ö 1000), Romalıların (M.S 103), Bizanslıların ve Selçukluların (M.S 1115), Karamanoğullarının (M.S 1213-1228) ve Osmanlıların (1487) yaşadığını göstermektedir. İlçenin ekonomik durumu genel olarak tarım ve hayvancılığa dayanmaktadır. Fakat son zamanlarda arıcılık, sebze ve meyvecilik alanında gözle görülür gelişmeler olmaktadır. Arıcılık ve halı-kilim dokumacılığı ve keçe imalatı da önemli gelir kaynağıdır (Şimşek 2008).

Halk bilimimiz eski inanışları kendisine örnek alarak çağımızın şartlarına göre kendisini yenileyerek, yeni içerik ve anlatım tarzlarıyla şekillenir. İnanış kelimesi, inanç kelimesi ile paralellik göstermektedir. "İnanç, sözlük anlamı ile kişice ya da toplumca, bir düşüncenin, bir olgunun, bir nesnenin, bir varlığın gerçek olduğunun kabul edilmesidir". Sarıveliler İlçesi'nin kırsal bir bölge olması, ilçenin merkeze uzak olması nedeniyle halk içerisinde çok değişik inanış çeşitleriyle karşılaşılmaktadır. Bu inanışların başında nazar gelmektedir. Nazar değen kişiyi hocaya okuturlar. Bununla iyileşmezse, muska yaptırılır. Sonra o yaptırdıkları muskayı nazar değen kişinin boynuna veya iç gömleğine takarlar. Nazar çoğu zaman çok fazla kıskanmanın sonunda meydana gelmektedir (Şimşek, 2008).

İlçeye inanç coğrafyası açısından baktığımızda, nüfusun tamamının Müslümanlardan olduğunu söylememiz yanlış olmaz. 1 Müftülük, ilçe merkez ve köylerinde 30 camisi bulunmaktadır. İlçe içerisinde bazı ağaç ve ören yerleri ziyaret ve çaput bağlama amacıyla kullanılmaktadır. Ziyaret yerleri şöyledir:

Akpınar, Avdın Dedesi, Azim Sofu Dedesi, Boyalık, Civandere Dedesi, Darman Dede, Dedemin Gözü Mağarası, Dede Pelit, Dede Pınarı, Delik Taş, Erenler, Evliya Değirmeni, Götürotu, Gurra Efendi, Hocalar, Kan Dedesi, Kereviş Dedesi, Koca Söğüt, Mıhlıca Dedesi, Pancar Dedesi, Sarıaladın Türbesi, Sarı Dede, Siyam Efendi (Alata), Süt Dedesi, Şaban Dedesi, Termiye Dedesi, Toz Muğar Mağarası, Ulu Değirmen, Yeşil Direk, Yılancık Ocakları Lavsa Yılancık Ocağı.

3.1. Aksakal Ümm-i Sinan Türbesi

Aksakal Ümm-i Sinan Türbesi Aksakal Ümm-i Sinan'ın Orta Asya'dan gelen erenlerden olduğu ve peygamber soyundan yani Seyit olduğu söylenmektedir. Ümm-i Sinan'ın aksakallı olarak doğduğu ve doğar doğmaz da beşiğinin arkadaşına saklanarak kıyafet istediğinden dolayı Aksakal Ümm-i Sinan olarak anıldığı söylenmektedir. Yazılı belgelerde Aksakal'ın adı Yusuf olarak geçer. Babasının adını kendisi "Kutbü'l-Meani" eserinde İbrahim olarak belirtmiştir. Bulunduğu yörede de bu şekilde bilinmektedir. Devrinin ünlü âlimlerinden olan Aksakal Sarıveliler halkı içinde önemli bir yerde olsa da mezarının bulunduğu kabul edilen yer günümüzde tamamen âtıl, çöplük içinde bir yer durumundadır. Adağı olan halk burada bulunan ağaçlara, çalı çırpılara bir şeyler bağlayarak ya da kanlı kansız kurbanlar vererek adaklarını gerçekleştirmektedirler (Yüksel, 2019).

3.2. Yeşildirek Mağarası

Sarıveliler yerleşim biriminin 4 km. kuzeyinde yer alan Yeşildirek Mağarası, 02.12.1998/347 tarih sayılı doğal sit alanıdır. Dedekoyağı mevkiinde kalkerli karstik arazi içerisinde uzun tip bir mağaradır. Yaklaşık 750 metre uzunluğa sahiptir. Doğal bir tepenin güney yamaçlarında yer alan giriş çok geniş değildir. Dar zaman zaman genişleyen bir koridor halinde devam eden mağara içerisinde bol miktarda sarkıt dikit oluşumu bulunmakta ve oluşum devam etmektedir. Ortalarda bir yerde de temiz bir kaynak suyu bulunmaktadır. Kireçtaşı oluşumundan dolayı mağara içerisi koyu siyahtan yeşile doğru dönüşen bir renk almıştır. Mağara bazı kişilerce adak yeri olarak kullanılmaktadır. Bu ziyaretçiler bazı sarkıt ve dikitler üzerine özellikle çocuk giysileri bırakmakta, mağara sonlarına doğru yine mağara içinden kazıdıkları kırmızı çamurdan çocuk figürleri yapmakta ve mağara sonundaki düzlüğe bırakmaktadırlar. Bu ritüeli çocuğu olmayanlar yapmaktadır. Mağara astım gibi hastalıklara da iyi geldiği söylenmektedir (www.karamandan.com).

3.3. Büklü (Büyülü) Dede Türbesi

Büklü dede (Büyülü Dede) Karamanoğulları Türkmenlerindendir. Karamanoğulları Türkmenleri Fariske'ye (Göktepe'ye) geldiklerinde, onlarla beraber gelmiş, Menik çevresine yerleşmiş âlim bir din adamıdır. Müridiyle birlikte burada yaşamış, araları bozulunca müridinin vücudunun her yerine egzama meydana gelmiş, şu an türbenin bulunduğu yerin bahçesinde çıkan bir çamurla vücudunu yıkayıp şifa bulacağının söylemiş. Müridini affettiği zaman çamur kaynamaya başlamış ve iyileşmiş. O zamandan beri şifalı olduğuna inanılmaktadır. Büklü Dede bu mahallede yetmiş sene yaşayıp ölmüş. Halk cenazesini tekkesinin olduğu yere defnetmiş. Müridi de vefat edince, onun cenazesi de Büklü Dede'nin mezarının arka kısmına defnedilmiş. Bu mezarların üzeri 2005 yılında türbe yapılarak kapatıldı. Türbenin içindeki mezarın kıble tarafta, önde bulunan mezar Büklü Dede'nin, arkasındaki mezar da müridinin mezarıdır. Büklü Dede ve müridinin mezarı o zamandan beri hastalara, dertlilere, sevdalılara ümit kapısı olmuş. Mezarının başında yağ, mum yakılmış. Çaput bağlanmış ve para atılmış. Çevresine bulgur, buğday serpilmeye başlanmış. Kaynayan çamurlu bulanık sudan da sürülmeye devam edilmektedir (Çataltaş, 2007'den akt. Yüksel, 2019).

4. BULGULAR VE SONUÇ

İnancın olmadığı bir din düşünmek imkânsızdır. En ilkelinden en yükseğine kadar, hak veya batıl olsun bu inançlar o dinin ayrılmaz bir parçasını oluşturmaktadır. Her dinin kaynağı dini tecrübe, sezgi, ilham veya vahiy olan asgari bir teorik anlatıma, birtakım inançlar, tasavvurlar ve fikirlere dayanmaktadır. Kalp veya aklın barındığı yer, itikadı prensiplerin kabul edildiği yerdir. Dil, bunu ikrar eder ve kabul edilen bu ilkeler, İslam toplumunun diğer üyeleriyle beraber sosyal hayatta yansımasını bulmaktadır (Balamir, 2008).

Dinin inanç boyutunu cinsiyet değişkeni açısından değerlendirirsek Ergin 'e göre araştırmasında katılımcıların cinsiyetleri ile dini inanç boyutuna yönelik tutum düzeyleri arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır (Ergin, 2004).

Balamir'in araştırma sonuçlarına göre ise her ne kadar kadınlar erkeklerden daha fazla ibadetlerini aksatsa da erkeklerden daha fazla dinle ilgili olup, daha dindar olduklarını belirtmektedir (Balamir, 2008). Yukarıdaki araştırma sonuçları ele alındığı zaman Sarıveliler ilçesinde de cinsiyetler ilgili

herhangi bir anlamlı farklılık olmadığı gözlemlenmektedir. Fakat yaz aylarında tarım ve hayvancılıkla uğraşan halk dini inanç ve ibadetlerini yerine getirmede bazı sıkıntılar yaşadıkları görülmektedir.

Taş'ın araştırma sonucunda kadınların erkeklere oranla daha az katılım sağlamasını şu şekilde açıklamaktadır: Türkiye genelinde olduğu gibi, kadınların henüz modern toplumsal şartların gerektirdiği bazı nitelik ve donanımlara sahip ve hazır olmamasıyla- okuma yazma bilmemek, kamusal hayatın gerekliliklerine uzak olmak gibi- durumlarla açıklanabilir (Taş, 2011). Bu araştırmada olduğu gibi Sarıveliler ilçesinde orta yaş ve üzeri özellikle kadınlarda okuma yazma bilmeyen ve kamusal alana yeteri kadar dahil olamamış bireylerin varlığı araştırma kapsamında gözlemlenmektedir.

Diğer araştırma sonuçlarına bakıldığı zaman Sarıveliler ilçesinde de inanç boyutunun yaşla doğru orantılı bir şekilde ilerlediği gözlemlenmektedir. Gündelik işlerini orta yaşlardan sonra yerine getirmekte zorlanan bireyler Allah inancı ve ibadetlere daha sıkı tutunduğu görülmektedir. Ayrıca ölüm fenomeni ahiret hayatına verilen önemi tetikleyici bir unsur olarak da değerlendirilmektedir. Genç ve yetişkin yaş gruplarında ise inanç boyutuna yönelik tutumların daha esnek ve modern çağın getirilerine uygun olarak şekillenmekte olduğu gözlemlenmektedir.

Erdoğmuş araştırmasına göre; evlilerin bekârlara göre dini tutumlarının daha yüksek olduğu, değişime yönelik tutumların ölçüldüğü dini yaşayışta geleneksel bir duruşu benimsediği, bekârların ise modern seküler yaşam biçiminin etkilerine daha açık olduğu sonuçlarına ulaşmaktadır. İnanç boyutuna yönelik tutumlarda boşanmışların da dünyevileşme, bireyselleşme, akılcılaşma yönündeki değişimler karşısında onların da evliler gibi daha geleneksel bir tutuma sahip olduğunu belirtmektedir (Erdoğmuş, 2019). Araştırma sonuçlarından elde edilen bir diğer genel yardı ise boşanmış kişilerin varlığının yok denecek kadar az olmasıdır. Hatta muhafazakâr ve küçük topluluklarda, geleneksel hayatın getirisi olarak boşanmış bireylere rastlanmamaktadır.

Sarıveliler ilçesinde de yapılan araştırmalara paralel olarak medeni durumla ilgili inanç boyutuna yönelik tutumlarda evli olanların daha olumlu yaklaşmakta olduğu gözlemlenmektedir. Özellikle çocuklu ailelerde Allah inancı ve dini hayata yönelim daha yoğun bir şekilde görülmektedir. Bekâr kesimi ise daha çok gençler oluşturmakta onların tutumu ise evlilere oranla daha olumsuz olarak karşılanmaktadır. Boşanmış bireylerin olmaması konuyla ilgili araştırmaların sonuçlarından yararlanmamıza neden olmaktadır. Eşi vefat etmiş bireylerde yine aynı inanç boyutuna yönelik olumlu tutum ve davranışlar görülmektedir.

Çelik araştırmasında elde ettiği verilerden hareketle öğrenim durumu ile dini tutum ve yaşayış durumu arasında anlamlı bir ilişki bulunduğunu savunmaktadır. Eğitim durumu arttıkça dindarlık durumunun düştüğünü söylemektedir (Çelik, 2010). Balamir'in araştırmasına göre; dindarlık düzeyi açısından ilkokul mezunlarıyla mezun olmayanların arasında az bir fark olsa da genel olarak eğitim düzeyi arttıkça dindarlık düzeyinde bir düşüş göze çarpmaktadır. Lise ve üniversite mezunlarında ibadetini aksatanlar ile yapanların oranı birbirine yakındır. Eğitim düzeyi arttıkça dine ilgi duymayanlar artmaktadır. Buna göre bunun nedeni, eğitim düzeyi açısından düşük kesim genellikle yaşlılardan oluşmaktadır. Bu kesim gerek yaşa bağlı olarak gerekse de din adamlarının dini telkinlerinden dolayı, genç ve eğitimli kesime nazaran dine karşı daha fazla ilgi duyabilmektedirler (Balamir, 2008).

Çelik ve Balamir'in araştırma bulguları dikkate alındığı zaman Sarıveliler ilçesinde eğitim seviyesi genç ve yetişkinlerde daha yüksek orandadır. Bu durumda inanç ve tutumları yaş ve eğitim açısından değerlendirdiğimiz zaman eğitim seviyesi yüksek genç bireylerde dini ilginin azalmakta olduğu söylenebilir. Katılımcı gözlem sonuçlarına göre yeni ve genç neslin dini gereklilik ve ibadetlerine gerekli önemi vermemekte olduğu görülmektedir.

Engin, araştırmasıyla din eğitimi vermede câminin ve Kur'an kurslarının merkezi rolü devam ederken ailenin de din eğitimi vermede fonksiyonel olduğunu söylemektedir. Özellikle bölgede eğitim kurumlarının yaz tatiline girmesinden sonra ailelerin çocuklarını câmilere ve Kur'an kurslarına gönderdiklerini bu sayede çocuklarının az da olsa din eğitimini almalarını sağlamaya çalıştıklarını tespit edilmiştir. Genel olarak örneklem grubunun dini bilgilerini ailesinde, câmide ve Kur'an kursunda almış olduğu sonucuna ulaşmaktadır (Engin, 2004).

Dini hayat araştırmalarında belirtildiği gibi din eğitiminin öncelikli verildiği yer aile olmaktadır. Diğer kısmı ise Kuran kursları oluşturmaktadır. İlgili araştırma ve gözlem sonuçlarıyla Sarıveliler ilçesinde de din eğitimi birincil olarak ailede daha sonra genellikle yaz aylarında camilerde Kuran ve din dersleri verilerek sağlanmaktadır. Ayrıca okullarda verilen Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi yine ilçede din eğitimine katkı sağlamakta olduğu gözlemlenmektedir.

Erdoğmuş 'a göre dini inanış ve tutumların şekillenmesinde meslek gruplarının anlamlı etkileri bulunmaktadır. Bulgulara bakıldığında inanç, ibadet ve diyanet ve dini gruplar boyutlarında öğrencilerden sonra en düşük ortalamalara genellikle işçi ve unvanlı-unvansız memurların, en yüksek ortalamalara ise zanaatkâr, esnaf/ ticaret erbabı ve ev hanımlarının sahip olduğu görülmektedir. Öğrencilerin gençlik döneminin vermiş olduğu dinamizm ve sorgulamalarla daha az dindar olduğu düşüncesi yaşa göre yapılan testler sonuçlarıyla da doğrulanmış idi. Bu sebeple burada da benzer bulgulara rastlanmıştır. Genç nesil ve dolayısıyla öğrencilerin dini tutumlarının düşük dini değişim tutumlarının ise yüksek olduğu, modern ve seküler değerlere, düşünce biçimlerine adapte olmaya daha açık oldukları söylenebilir (Erdoğmuş, 2019). Küp araştırmasına göre meslek ve halk dindarlığı ile ilgili olarak elde edilen veriler ev hanımı grubunun halk dindarlık düzey inin diğer gruplara göre daha yüksek olduğunu göstermektedir. "Ev hanımı" grubunu "esnaf ve zanaatkâr" grubu izlerken en düşük düzeye ise memur kategorisindekiler sahiptir. "Memur" grubunun en düşük seviyede olmasında bu memurların hemen hemen hepsinin üniversite mezunu olmaları, belli bir eğitim seviyesine sahip olmaları etkili olabilir (Küp, 2006).

Araştırmaların sonuçları itibariyle: Sarıveliler ilçesinde yaşayan halkın uğraş alanı olan meslek grubu çoğunlukta çiftçi ve ev hanımı kategorisini oluşturmaktadır. Bu durum gösteriyor ki dini tutum ve inanç boyutuyla bakıldığı zaman bu meslek grupları dine olumlu bakan kesimi oluşturmaktadır. Diğer meslek gruplarından ise öğrenci ve memur gibi bir çoğunluğa ulaşmak mümkündür. Gözlem ve araştırma sonuçları itibariyle de ilçe de modern ve seküler yaşama ayak uydurma çabasında olan bu meslek grupları din tutumlarının daha olumsuz olduğu söylenebilir.

Balamir'in çalışma bulgularına göre gelir seviyesinin dindarlık ve dini tutumla bağlantısı olduğunu belirtmektedir. Deneklerin ekonomik seviyeleri yükseldikçe dindarlık düzeyin de bir düşüş olduğu görüşüne ulaşmaktadır. Dine ilgi duymayan grup en fazla çok zengin kesimdi (Balamir, 2008). Gümüş'ün çalışmasına göre gelir düzeyi ile dini ve sosyal yaşam arasında ilişki bulunmaktadır. Coğrafi konum, mesleki durum, medeni hal, eğitim durumlarının dini algı biçimini etkilemesi gibi ekonomik durum da dini algı biçimini etkilemektedir. Genel olarak gelir düzeyi düşük ya da orta kesimin daha dindar iken, gelir düzeyi yükseldikçe dindarlık oranı azalmaktadır (Gümüş, 2014).

Taş araştırma bulgularına göre, insanlar belirli bir refah düzeyi yakaladıkları zaman dini, salt ibadetlerden müteşekkil bir yapı olarak algılamayı bırakıp bir yaşam tarzı olarak dini üretmeye doğru evrilirler. Refah düzeyi, dindar insanlara dinin estetik ve sosyal yönünü görmeyi ilham eder. Hiç artı değer üretmeyen, mesleği/donanımı olmayan, eksi taraflarını telafiye gayret etmeyen birey, dinin emrettiği hükümleri tedvir etse bile, İnancın özü olan ahlâka sahip çıkması, dürüst ve şeffaf üretim yapması imkânsız gibi görünmektedir (Taş, 2011).

Literatür taraması sonucu elde edilen bulgular ışığında gelir düzeyi yüksek bireylerde dini inanç boyutunda bir azalma görülmektedir. Diğer yandan ise gelir düzeyi düşün bireylerde ise Allah inancı ve ibadetlerini yerine getirme daha yüksektir. Yine araştırmaların sonucu olarak gelir düzeyi düşük kesimler genel itibariyle tarım ve hayvancılıkla uğraşmaktadır. Meslek gruplarından bahsettiğimiz gibi tarım ve hayvancılıkla uğraşan kesimlerde dini inanç ve tutum daha yüksek görülmektedir.

5. TARTIŞMA

Yapılan gözlem ve literatür taraması sonucunda halk dindarlığı ve inanç boyutunun Sarıveliler'de önemle sürdürüldüğü tespit edilmektedir. Halk inançları yönünden sosyal ve dini hayatta (cin, büyü, muska, nazar) ister eğitim görsün ister görmesin herkesin belli ölçülerde inandığı ortaya çıkmaktadır. Öğrenim, cinsiyet, yaş, medeni ve mesleki durum üzerinde halk dindarlığı düzeylerinde farklılıklar olduğu gözlemlenmektedir. Cinsiyet ve halk dindarlığı ile ilgili olarak farklılıklar olduğu kadınların erkeklerden daha fazla halk dindarlığı düzeyine ve halk inanışlarına sahip olduğu araştırmaların

sonucunda gözlemlenmektedir. Eğitim düzeyi yükseldikçe dini pratik ve inanışların düştüğü orta yaş ve yaşlılarda ise bu duyguların güçlendiği sonucuna varılmaktadır. Sonuç olarak Sarıveliler'in dini, sosyal ve kültürel açıdan standart Türk kimliğinden ayrı ve bağımsız bir düzeyde olduğundan söz edilemez. Gelenek ve göreneklerini hala canlı tutmakta dini inanç ve ritüeller konusunda her ne kadar sekteye uğrasa da hala devam ettirilmektedir. Ayrıca Türk toplumunun genelinde yaşanmakta olan, modern hayatın getirilerinde olan değişimin açık izleri de görülmektedir. Bu anlamda din ve inanç boyutu olarak literatüre katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

KAYNAKLAR

01 Kasım 2024 tarihinde Karaman'dan sitesi: https://www.karamandan.com/Ilceler-Karaman_Sariveliler_Ilcesi-h46249.html adresinde alındı.

03. Kasım 2024 tarihinde Nüfusu sitesi: https://www.nufusu.com/ilce/sariveliler_karaman-nufusu adresinden alındı.

Balamir, F. (2008), *Karakoyunlu'da Sosyal Ve Dini Hayat*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Ana Bilim Dalı Din Sosyolojisi Bilim Dalı: Konya.

Cirhinlioğlu, Z., Ok Ü., Cirhinlioğlu F. (2013). *Dindarlık Ruh Sağlığı ve Modernite,* Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.

Çelik, A. (2010), *İstanbul İli Başakşehir İlçesinde Sosyal ve Dini Hayat,* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Ana Bilim Dalı Din Sosyolojisi Bilim Dalı: Konya.

Erdoğmuş, F. Z. (2019), *Sosyal Değişim Sürecinde Dini Hayat: Gerede Örneği,* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı Din Sosyolojisi Bilim Dalı: İstanbul.

Ergin, R. (2004), *Tarsus'ta Dini Hayat,* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Din Sosyolojisi Anabilim Dalı: Ankara

Ertaş, M. (2009), *Taşeli'nin Batmayan Güneşi Karacaoğlan*, Konya: Ertaş Yayınları.

Ertaş, M. (2015), *Destelenmiş Güle Benzer*, Konya: Ertaş Yayınları.

Giddens, A. (2012), *Sosyoloji*, İstanbul: Kırmızı Yayınları.

Gümüş, M. (2014), *Simav'da Sosyal ve Dini Hayat*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı Din Sosyolojisi Bilim Dalı: Konya.

Kurt, A. (2009), Dindarlığı Etkileyen Faktörler, *Uludağ Üniversitesi İlâhiyat Fakültesi Dergisi*, 18(2), 1-26.

Küçükcan, T. (2013), *Din Sosyolojisi,* Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.

Küp, N. (2006), *Halk Dindarlığı Üzerine Bir Din Sosyolojisi İncelemesi -Pınarbaşı Örneği-*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı Din Sosyolojisi Bilim Dalı: Kayseri.

Okumuş, E. (2005), *Gösterişçi Dindarlık,* İstanbul: Özgü Yayınları.

Şimşek, R. G. (2008), *Barçın Yaylası (Başyayla-Sarıveliler-Ermenek) Folkloru*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı Türk Halk Edebiyatı Bilim Dalı: Konya.

Tapur, T. (2008), Sarıveliler İlçesi'nin (Karaman) Nüfus Coğrafyası, *Selçuk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Edebiyat Dergisi*, 20, 219-238.

Taş, M. (2011), *Bozkır'da Sosyal Ve Dini Hayat,* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı Din Sosyolojisi Bilim Dalı: Konya.

Toköz, M. (2013), *Konya İli Yalıhüyük İlçesi'nde Sosyal ve Dini Hayat,* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı: İzmir.

Yüksel, H. Nur (2019), *Sarıveliler Folklor Ve Yörükleri*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili Ve Edebiyatı Anabilim Dalı: Aydın.

EVRENSEL KÜLTÜRÜN DİL YOLUYLA EVRİLMESİ-WİLHELM VON HUMBOLDT PERSPEKTİFİNDEN KURAMSAL BİR ANALİZ

Doktora Öğrencisi. Özgün Şerif Sağdıç
Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eğitimin Felsefi, Sosyal ve Tarihi Temelleri
sagdic@ankara.edu.tr, https://orcid.org/0000-0003-4370-0384

Özet

Diyalog, insan öznelliğinin gerçekleşmesinin temelindeki bir kavram olarak, dilbilimci, aydınlanma düşünürü ve siyaset felsefecisi Wilhelm von Humboldt'un (1767-1835) dil felsefesinde ve felsefi antropolojisinde merkezi bir yere sahiptir. Humboldt dili sosyal boyutuyla kurucu bir karakter olarak ele almıştır. Bu yaklaşıma göre kültürün toplumsal ve evrensel boyutlarında rol oynayan dilin kültürün evriminde nasıl bir aracı unsur olduğu araştırılmaya değerdir. Bu çalışmada, dilin kültürel dönüşümdeki konumunu ortaya çıkarmak için Humboldt'un görüşleri odağında felsefi bir tartışma sunulması amaçlanmaktadır.

Antropolojik bir yaklaşımla dilin ele alınması, Humboldt açısından, insan olmanın ancak dil ile mümkün olduğunu açıklamaktadır. Dilin insan düşüncesinin evrensel gücü olan aydınlanma ile bu gücün belirli kültürel geleneklerde somut halini bulması olarak ifade edilebilecek kültürün birlikte deneyimlenmesinin birleşim noktası olarak anlaşılması dilin aydınlanmış bireyin kültürlenmesinin bir aracı olduğunu göstermektedir. Kültürün sosyal boyutundan üniversal bir dünya görüşü geliştirme kapasitemizi belirleyen öge, Humboldt açısından, çeşitli dünya dillerinde somutlaşan dünya görüşleriyle (*Weltansichten*) olan etkileşimimizdir. Bu bulgular bağlamında, Humboldt'un gözünden, kültür ile dilin birbirleriyle nasıl bir belirlenim ilişkisi içerisinde olabileceğine açıklık getirilecektir. Son olarak, dilin, evrensel kültüre nasıl bir dönüşüm etkisi olduğu felsefi bir analizle ortaya çıkartılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Dil, Diyalog, Kültür, Weltansicht Wilhelm von Humboldt

THE EVOLUTION OF UNIVERSAL CULTURE THROUGH LANGUAGE - A THEORETICAL ANALYSIS FROM WILHELM VON HUMBOLDT'S PERSPECTIVE

Abstract

Dialogue, as a fundamental concept to the realization of human subjectivity, plays a central role in the linguistic philosophy and philosophical anthropology of the Enlightenment thinker Wilhelm von Humboldt (1767-1835). Humboldt considered language as constitutive in its social dimension. According to this approach, it is worth investigating how language is a mediating factor in the evolution of culture. This study aims to present a philosophical discussion centered on Humboldt's views in order to reveal the position of language in cultural transformation.

According to Humboldt, an anthropological approach to language explains that being human is only possible through language. Furthermore, if language is understood as the point of conjunction of enlightenment, which is the universal power of human thought, and the experience of culture, which can be expressed as the incarnation of this power in particular cultural traditions, then language is understood as the point of conjunction of the acculturation of the enlightened individual. As Humboldt sees it, what determines our ability to develop a universal worldview from the social dimension of culture is our interaction with worldviews embodied in different world languages. In the context of these findings, it will be clarified how, from Humboldt's perspective, culture and language can be in a determining relationship with each other. Finally, a philosophical analysis will reveal how language has a considerable influence on the evaluation of universal culture.

Keywords: Language, Dialogue, Culture, Weltansicht, Wilhelm von Humboldt

1. GİRİŞ

Çalışmanın girişi olarak, dilin hem aydınlanmış bireyin hem de toplumun kültürlenmesinin bir aracı olarak insan olmanın dil ile bağlantısını açıklayan Humboldt'un dili hangi yönleriyle incelediği anlatılacaktır. 19'uncu yüzyıl eğitim reformlarında etkili bir isim olarak öne çıkan devlet adamı, siyaset kuramcısı, dilbilimci ve felsefeci Wilhelm von Humboldt, birçok kıtada farklı kültürleri özellikle dilbilimsel ve antropolojik bakımdan araştırmıştır. Humboldt, Meksika körfezinden İspanya ve Fransa'ya kadar uzanan yolculuklarında azınlıktaki bir çok halkın dilini öğrenerek bu halkların etnografik unsurlarını araştırmıştır. Modern araştırmalar, 19'uncu yüzyılın başından itibaren önceki dönemlerde "hümanite hareketinin tüm ışınlarının kendisinde birleştiği" "insanlık idealinin asıl filozofu" olarak gösterildiği (Spranger, 1909, ss.12-13) düşüncesini aşan şekilde onun empirik gözlemlerle etnograf yönünü ortaya çıkartan çalışmalar bulunmaktadır (Mattig, 2019, s.42). Bu yönüyle Humboldt, gerçek yaşam problemlerinden uzak "çağının tipik bir aristokratı" olmayan, keşif çağının öne çıkan ismi Alexander kadar olmasa da etnograf olarak görülebilecek zenginliktedir.

2. MATERYAL VE METOD

Humboldt'un dil kavramının kültürel dönüşümle bağlantısını incelemek için onun dil felsefesine dair çalışmalarının yanı sıra etnoloji ve antropoloji kapsamında değerlendirilebilecek seyahat notlarından yararlanılacaktır. Ayrıca, araştırma problemi odağında ikincil kaynaklar ele alınacaktır. Dokümanların karşılaştırmalı incelenmesi, değerlendirilmesi ve yorumlanması süreçlerini kapsayan nitel araştırma yöntemlerinden doküman analizinden, çalışmanın tasarlanmasında yararlanılmıştır.

3. HUMBOLDT-KÜLTÜREL ETKİLEŞİM VE DİYALOG KAVRAMI I

Diyalog kavramı, Humboldt'a göre eğitimin gerçekleşmesinin şartlarından birisi olan özgürlüğe sahip bireylerden oluşan topluluklar içinde insan öznelliğinin gerçekleşmesinin temelinde bulunan bir kavramdır. Bu kavram, Humboldt'un dilbilim kuramında ve felsefi antropolojisinde merkezi bir yer tutar. Humboldt, dli bu bağlamda kurucu bir karakter olarak ele almış ve dilin diyalogla ilgili yönü üzerine kendine özgü bir yaklaşım geliştirmiştir. Bu yaklaşım, bu çalışmada incelenen kültürün toplumsal ve evrensel boyutlarında aracı bir unsur olduğu için incelememize konu olmaktadır. Peki Humboldt için kültürü tanımanın yolu nedir, yalnızca o toplum hakkında okuyarak veya daha önce yapılmış antropolojik gözlemlere güvenerek mi hareket etmeliyiz? Humboldt, bu soruya kesin bir dille "hayır" yanıtını verecektir.

4. HUMBOLDT-KÜLTÜREL ETKİLEŞİM VE DİYALOG KAVRAMI II

Humboldt açısından diyalog kavramını açıklamak için bu noktada onun ifadelerine başvurarak kültürlerin canlı bir resmini nasıl elde ettiğini anlatmaya çalışalım:

> Yabancı yerlerin kendine özgülüğünü canlı bir ifade elde etmek benim seyahatlerde öncelikli hedeflediğim şeydir. Yabancı ülkeleri bilimsel açıdan tanımak için onları birebir ziyaret etmek nadiren gereklidir. Bunun için kitaplar ve mektuplaşmalar; her defasında eksik olan ve nadiren güvenilir olan haberleri toplamaya göre daha güvenilir kaynaklardır. Ancak yabancı bir milleti gerçek anlamda kavramak için, tek başına onun yazarlarını gerçek manasıyla anlamak için bile, onu kendi gözlerimizle görebilmek mutlaka şarttır (Humboldt, 1904, s. 30).

Bu yaklaşımından edindiğimiz kadarıyla, Humboldt hem bireyleri hem de toplumu genel kanının aksine estetik yönleriyle değil insani durumların çeşitliliği içerisinde sosyal boyutlarıyla ele alan bir perspektife sahip olmuştur. Onların kültürlerini keşfedebilmek için dillerini ve folklorik özelliklerini tanımak gerektiğini ve onlarla canlı bir etkileşim içinde bulunmak gerektiğini gözlemlemiştir (Menze, 1965). Humboldt, dili, insanlığın bir belirlenimi, insanlığın entelektüel gelişiminin bir aynası olarak görerek kültür çeşitliliğinin onunla tanınır hale geldiğini ifade etmektedir. Peki kültür çeşitliliğini Humboldt, dil ile nasıl tanınır hale geldiğini göstermektedir, diğer bir değişle dil ile kültürel çeşitlilik arasında nasıl bir ilişkiyi kurgulamaktadır?

5. HUMBOLDT'UN EĞİTİM ANLAYIŞI BAKIMINDAN DİL-KÜLTÜR-AYDINLANMA İLİŞKİSİ I

Humboldt'un döneminde dilin kültürle ve aydınlanmayla ilişkisini ne ölçüde kurguladığını gösterebilmemiz için Aydınlanma dönemi filozoflarından Moses Mendelssohn'un bu konudaki kavramsal analizine başvurabiliriz. Humboldt, bu analizle benzer bir eğilimde olup dilin, aydınlanma ve kültürdeki öneminin altını çizmektedir. Mendelssohn, 1784 tarihli "Aydınlanmanın Ne Olduğu Sorusu Üzerine" isimli makalesinde öncelikle Bildung olarak nitelendirdiği ve Alman dilinde pedagojik anlamda yeni yeni kullanılmaya başlandığını belirttiği ifadeyi aydınlanma ve kültür bağlamında ele almaktadır. Bu bağlamda dilin zenginleşmesiyle ilgili şu ifadeleri kullanmıştır:

> Bir ulusun dili, onun kültürünün en iyi göstergesi olmaktadır. Bir dil, aydınlanmayı ancak bilimlerle birlikte, kültürü ise toplumsal çevre, şiir ve hitabet yoluyla elde eder (Mendelssohn, 1784/1974).

Mendelssohn, aydınlanmanın yaşamın teorik yönünü, kültürün ise pratik yönünü ifade ettiğini söyleyerek ikisinin bir arada eğitimin "dilini" oluşturduklarını söyler.

Öyleyse, bir toplum bilim yoluyla ne kadar aydınlanmışsa ve ahlak ile törelerle ne kadar kültürlü hale gelirse, bu topluma o ölçüde eğitimli denebilir ve aydınlanma çağının idealine yaklaşmış olur.

6. HUMBOLDT'UN EĞİTİM ANLAYIŞI BAKIMINDAN DİL-KÜLTÜR-AYDINLANMA İLİŞKİSİ II

Humboldt'un bu noktada kültür ve aydınlanma arasında yaptığı ayrımın Mendelssohn'un yaptığı ayrıma aykırı düşmediğini gözlemlemekteyiz. Ancak Humboldt, ahlak ve alışkanlıklar gibi pratik oluşumları "uygarlık" olarak, bilim ve sanatı ise "kültür" olarak adlandırmıştır. Bu kullanımlar, bu kavramların günümüzdeki karşılıklarına yakındır. Biz, uygarlıktan teknolojik ilerlemeyi, politik ve kamusal düzenin yerleşmesini anlarken, kültürü daha çok bilim, sanat, töreler ve geleneklerle ilişkilendirme eğilimindeyiz. Mendelssohn'un belirttiği gibi ikisi birbirini bütünleştirmektedir. Birisi yaşamın teorik, diğeri pratik yönelimine karşılık gelmektedir.

7. HUMBOLDT'UN DİLİ TANMLAMASIYLA EVRENSEL PERSPEKTİFİ ARASINDAKİ İLİŞKİ

Humboldt'un dil tanımı, onun düşüncesindeki evrensel kimliğe işaret etmektedir. Bunun nedenleri arasında dilin, eğitilmiş bireyin hangi yolla tasvir edildiğini bize anlatmasından geçmektedir. Eğitilmiş insan, dili kullanarak konuşma biçimlerinin oluşturulması ile düşünümün, düşünce içeriği ve bilincin birbiriyle karşılıklı etkili etkileşimini yönetmektedir. Bildung'un oluşması, zihnin, var olan içeriğe ulaşan ve yenisini beraberinde getiren sonsuz yeniden tekrarlanan düşünceleri dil yoluyla oluşturarak ifade edilmesiyle gerçekleşir. Humboldt'a göre, bu girişimde bulunarak ses oluşturma haritasındaki alanlara girmekte ustalaşan ve kendilerini bu haritalara göre yönlendirenler eğitimli olmaktadır. Düşünce içeriği ve bilincin karşılıklı etkileşiminin dili kullanarak düşüncenin ifade edilmesi şartıyla gerçekleşmesi, dilin önemine vurgu yaparak onu eğitilmiş insanı nasıl oluşturduğunu anlatmaktadır (Underhill, 2009). Etkili bir karşılıklı iletişim, düşünce içeriğiyle bilincin karşılıklı etkileşimini beraberinde getireceği ve bu yolla Bildung'un oluşması için bir arka plan oluşturacağı açıklanmaktadır.

Becker'in yaptığı güncel araştırmalara göre, Humboldt'un dil tanımıyla onun dinamik etkileşim sistemi, onun bakış açısının evrenselliğine işaret etmektedir. İnsan benliğinin doğası ve dünyanın nasıl şekillendiğini öğrenmek için farklı dillerde ifade edilen dünya görüşlerinin çeşitliliğini analiz etmekle ilgilenmiş olması Humboldt'un Bildung kavramının evrensel geçerliliğine işaret etmektedir (Becker, 2013).

Başka bir değişle, olgun ve farklılaşmış bir "dünya görüşü" (*Weltansichten*) geliştirme kapasitemiz, önemli ölçüde, kendi dilimiz dışındaki dillerde somutlaşan dünyayı algılamanın diğer biçimleriyle olan etkileşimlerimizin çeşitliliğine ve bunu yaparken kendi dünyayı algılama biçimimizi sorgulama becerimize bağlıdır (Walker, 2017).

8. HUMBOLDT'UN DİL-EVRENSEL KÜLTÜR BAĞLANTISI NEDİR

Son olarak, Humboldt'un dil incelemelerinin hem evrensel hem de tekil varlık olarak insanın bilgisi hakkında önemine değinilecektir. Humboldt'a göre insanlığın, bir amaca ulaşabilmek için ikili bir yol izlemesi gerekmektedir. Bunlardan bir tanesi, deneyimin yolu, diğeri ise aklın yoludur. Bu iki yol insanların yaşadığı dünyada birbirleriyle çakışmazlar. Humboldt'un kültürel ve politik ekseni ile dil incelemelerinin gerçek bağlantısının kaynağı burada bulunmaktadır. Humboldt bakımından tüm insan kültürünün yaratıcı, bireysel ve etkileşimli karakteri, paradigmatik olarak insan dilinin doğasını yansıtır. Dil incelemeleri, insanlığın kendisinin incelenmesi için bir paradigma olduğu kadar insanın hem evrenselliği hem de bireyselliği hakkındaki bilgimizin kaynağıdır.

KAYNAKLAR

BECKER, R. (2013), Wilhelm von Humboldts Idee der Bildung. Zeitschrift für Kulturphilosophie 2013 (1):127-145

HUMBOLDT, W. (1836). Über die Verschiedenheit des menschlichen Sprachbaues und ihren Einfluss auf die geistige Entwickelung des Menschengeschlechts. Dümmler.

HUMBOLDT, W. V. (1904). *Gesammelte Schriften, herausgegeben von der Königlich Preußischen. Band. 3*. Berlin: B. Behr's Verlag.

MATTIG, R. (2019), *Wilhelm von Humboldt als Ethnograph: Bildungsforschung im Zeitalter der Aufklärung*. Weinheim: Beltz Juventa.

MENDELSSOHN, M. (1974), Über die Frage: Was heißt aufklären? E. BAHR (Edt.), *Was ist Aufklärung Thesen und Definitionen* içinde (ss. 3-8). Stuttgart: Philipp Reclam jun. GmbH & Co.

MENZE, C. (1965). *Wilhelm von Humboldts Lehre und Bild vom Menschen*. Ratingen: A. Kastellaun: Henn.

SPRANGER, E. (1909), *Wilhelm von Humboldt und die Humanitätsidee*. Berlin: Verlag von Reuther & Reichard.

UNDERHILL, J. W. (2009). *Humboldt, Worldview and Language.* Edinburgh: Edinburgh University Press.

WALKER, J. (2017), *Wilhelm von Humboldt and Transcultural Communication in a Multicultural World: Translating Humanity*. Boydell & Brewer.

AN EXPLORATION OF EFL TURKISH AND ARABIC LEARNERS' UNWILLINGNESS TO COMMUNICATE IN PREPARATORY SCHOOL CONTEXT

Seda ELİTAŞ
Department of English Language Teaching, MA Student, Istanbul Aydin University
sedaelitas1@stu.aydin.edu.tr

Abstract
As a second language, in teaching and learning environment, to be effective participant and productive plays a vital role to gain a desired language. One of the main obstacles which teachers run across is that learners are generally inactive, inattentive, and reluctant to speak in the classroom environment. The aim of this study is to investigate and analyse unwillingness about communicating in English between Turkish and Arabic EFL learners in Istanbul Aydin University Preparatory school context in Turkey. This study was conducted between 32 Turkish and 23 Arabic totally 55 EFL learners who are currently studying in Istanbul Aydin University, English preparatory school. The students participated to the survey by including their majors and gender. Data were gathered through twenty-four modified questionnaire items as an instrument by Burgoon (1976) and it was applied in Google Form online platform. To obtain required information, quantitative method was preferred. The findings of the study revealed that there is no significant correlation between students' unwillingness to communicate based on their major (Faculty of Applied Sciences, Faculty of Social Sciences and Faculty of Engineering and Architecture). Besides, between students' gender and their unwillingness to communicate in EFL classrooms are not significantly correlated. This study had some suggestions and recommendations for the further research.

Keywords: Unwillingness To Communicate (UTC), English As A Foreign Language (EFL), Gender, Major.

1. INTRODUCTION

The aim of teaching English as a second language is to provide learners to practice the language for communicative activities (Kadi & Madini, 2019). Communication which includes desired language forms is a crucial part of classroom activities (Littlewood, 1981). Language learners primarily require to have the faith and ambition to interact with people around them in the target language. To demand to be involved in communication by using desired language is entitled willingness to communicate (Aliakbari et al., 2016). When some language learners are willing to disseminate their opinions or emotions, the others are fairly concerned about having faults in speaking for communicative activities as an individual or group work (Weda S., et al 2020). There are many factors for it. For example, they are stressed and timid, they are not self-assured, they have limited vocabulary usage, they are not used to sharing their thoughts in pair or group work activities, and there are many other communicative, linguistic, and cognitive factors. (Weda S., et al 2020).

One of the aims of the communication research is to guess communication's effects depending on the recognition of versatilities of a person that influence setting of communication (Burgoon & Burgoon, 1974, p.31). Burgoon (1976) also asserts that there are variety of versatilities indicate to the presence of a universal communication construct that might practically be called Unwillingness to communicate and this tendency represents a constant tendency to prevent and/or depreciate verbal communication.

Unwillingness to communicate may be thought as a reason of low quality of WTC (willingness to communicate), and willingness to communicate and unwillingness to communicate are not basically the two pieces of the equal bond (Fukuta, 2017). The reason for this is that zero point of unwillingness does not essentially mean a great amount of willingness to communicate. This unwillingness stimulates classroom quietness, that is a barrier to gain the target language in this learning environment, and eventuate with abstention of communication (Harumi, 2011).

Speaking in L2 is the primary skill to be gained in the process of language's output. At the same time, lack of understanding of communication and the existence of willingness to communicate are the prior conditions for arranging words systematically (Husna, 2019). Moreover, students' willingness and unwillingness to communicate describe themselves as Dörnyei (2003) specifies, ability in target language may not be adequate. Language learners require both to be able to speak and eager to speak in target language. Research has shown that a learner's WTC influences how frequently the learner actively engages in communicating in the L2 (Yashima et al., 2004).

The study has indicated that WTC of a language learner affects how often the language learner effectively keeps in communicating in second language. Therefore McIntyre et al. (1998) recommended that WTC in desired language should be comprehended like a fundamental aim of language education and as a wide notional construction to define, clarify and guess communication attitude of second language.

All in all, there are several arguments that point second language learners' unwillingness to communicate in target language inside of verbal communication lessons and this is main problem which is extensively faced in EFL context. Littlewood (2004) with a study of 567 Hong Kong learners found that there are 6 key elements that obstruct effective attendance in class environment. The findings indicated that they are 1) fatique, 2) fear of making mistake, 3) boredom in the class, 4) inadequate information in the topic, 5) timidity and 6) inadequate time to regulate ideas. The present study may enlighten future studies by exploring the relationship between learners' gender and their unwillingness to communicate, as well as their major and unwillingness to communicate in Istanbul Aydin University Preparatory School context.

2. LITERATURE REVIEW

Learners' unwillingness to communicate (UWTC) refers that the language learners prefer to be quiet, or they don't consider the presented opportunities to speak in English in the classroom (Al-Murtadha & Feryok, 2017). UWTC can be also considered as an individual's preference to prevent communication. Hamouda (2012) claimed that communication is an important barrier for learners' improvement in learning foreign languages, this kind of unwillingness to communicate is a huge obstacle for learners' improvement in learning the foreign language.

The concepts of willingness to communicate and unwillingness to communicate are originally the same apart from the fact that the the prior is named positively while the second is named negatively. In brief, these terms concern with the same category which primarily point to preference to approach or avoid communication. (McCroskey, 1992).

Speaking is one of the most important human characteristics that makes them so different. In the process of second or foreign language learning, some researchers put faith in that it is better for language learners to determine first what sentence they are willing to say. Then, they can convey their ideas in a desired language by making use of suitable structures and words (Rusdiyanti & Andanty, 2023). Yet speaking procedure is more difficult than it seems at first glance. Gaining some grammatical and semantic rules on their own, is insufficient and language learners need to get wise to important patterns of foreign language usage in addition to intra-linguistic and extra-linguistic elements (Mirhassani & Ghaemi, 2007).

In the field of classroom environments, McCroskey and Richmond (2005) pointed that Communication is one of the most important and fundamental elements of the learning process. However, Dörnyei (2003) considered that being master or proficient in second language or that language's communicative competence is not sufficient so language learners also need to be eager to interact in foreign language. Therefore, instructors, while attempting to help learners, should be aware of the types of contexts in which students experience high and low levels of willingness to communicate (WTC). The purpose of the current study was to find answers for these questions: Is EFL learners' unwillingness to communicate affected by their major? And Is EFL learners' unwillingness to communicate influenced by their gender?

3. METHODOLOGY

In this research, Quantitative research method that includes a questionnaire with 24 items was preferred to provide answers of two questions above. To acquire necessary data, learners' thoughts of unwillingness to communicate had a prominent role for their responses. Total number of participants is 55; 24 female, 30 male and 1 prefer not to say. The participants are Preparatory school students at Istanbul Aydin University. Participants were analyzed as a group based on their gender and major. All in all, two discrete participant groups were introduced. This research includes 32 Turkish students, 23 Arabic students.

To explore EFL Turkish and Arabic Learners' unwillingness to communicate, a questionnaire was applied which was originally produced by Burgoon (1976). Totally, Burgoon developed 26 items in her questionnaire. However, 24 items were selected and modified in Google Form. Questionnaire was divided into 2 sections. For the first section, demographic information was collected by the participants. For the second section, 24 question items were answered by the participants by considering perception of their unwillingness to communicate.

Primarily, a consent letter was gained from the owner of the instrument to apply the questionnaire for the research. After that, the investigator created a survey in Google Forms to send it to the students who study at Istanbul Aydin University Preparatory School. The aim of applying Google Forms was to reach students' easily and help them for their questions about questionnaire. The students were supposed to answer the questionnaire by relating their experiences in EFL classrooms. There were totally 24 items with 5 scales. (Strongly Disagree, Disagree, Neutral, Agree, Strongly Agree).

SPSS 26.0 was utilized to perform analyses of the present study. Skewness and kurtosis values were calculated to ensure that parametric statistical tests (i.e., one-way between-subjects ANOVA and independent samples t-test) could be carried out. As all skewness and kurtosis values were within the ±2 range (Table 3), the normality assumption was satisfied, and parametric tests were chosen (George & Mallery, 2010). Furthermore, Shapiro-Wilk test results confirmed that data were normally distributed for all research variables (Table 3).

4. RESULT & DISCUSSION

There were 24 questionnaire items that the participants' responses were essential. Firstly, it has two different sections; first section presents participants' demographic information. Second section presents 24 questionnaire items. The demographic information of participants for the survey of EFL Turkish and Arabic Learners' Unwillingness to Communicate in Preparatory School is indicated in Table 1. For questionnaire 1, the highest response is 35,6% disagreement to be afraid to speak up in conversations. This answer indicates that learners are not afraid to speak up in conversations with their peers. Then questionnaire 2 shows disagreement of 35,6 % that I talk less because I am shy. The highest answer for questionnaire 3 is disagreement and it has 30,5%. It indicates that I talk a lot because I am not shy. In questionnaire 4, with 39%, agreement is high answer for item of I like to get involved in group discussions or debates. In questionnaire item 5, Students agreed that in pair or group work speaking activities, they prefer to listen rather than talk. In questionnaire 6, the highest rate compared to other answers is 40,7% with disagreement. Therefore, students are not nervous when they must talk to others. The highest rate is 52,5% with Agreement for the questionnaire. It means they are not afraid of explaining themselves in a group activity. In questionnaire 8, 59,3% of the students disagreed that they are afraid to explain themselves in a group activity. With a slight high rate of 42,4%, students disagreed with the item of I avoid group work discussions or debates. 37,3% of students got answer of neutral. It implies that during a conversation, students are not sure that they prefer to talk rather than listen.
Furthermore, for item 11, the highest response as 47,5% involves disagreement that they find it difficult to make a conversation with others in class. In questionnaire 12, the highest rate is 52,5% with agreement. The item provides that they find it easy to make a conversation with others in class. For questionnaire item 13, Most of the students (54,2%) indicated their agreement that they don't feel nervous when they speak to others in class. 44,1% of students showed disagreement for questionnaire item 14 that they don't think their classmates are honest in their communication with them. For questionnaire item 15, 69,5% of students disagreed that their classmates don't listen to their ideas and

suggestions. 44,1% of students agreed that they think their classmates are truthful with them in item 16 while 39, % of them are neutral.

Except from these, questionnaire item 17 shows disagreement with a rate of 35,6% that they don't ask for help from their classmates when they have some problems by speaking in English. However, 30,5% of them showed their agreement for this item. In questionnaire item 18, the highest rate is 44,1% that they are not sure to believe that their classmates understand their feelings easily when they talk. For item 19, 45,8% of students disagreed that their classmates don't enjoy discussing their interests and favourite activities with them. In questionnaire item 20, 50,8% of students reflected their agreement that their classmates seek their opinions and advice. For item 21, participants (32,2%) indicated agreement that most of their classmates are friendly just because they want something from them but 28,8% of them disagreed about this idea.
Moreover, in item 22, 55,9% of students disagreed that talking to people out of the classroom is just a waste of time. When comparing with the other answers, many students shared same reflection on this item. By the item 23, 35,6% of them stayed neutral as a high score when 28% of students indicated disagreement for just pretending to listen by others when they talk. For item 24, students (37,3%) shared disagreement as a high score that If they got into some kind of trouble, they couldn't talk to anyone about it.

Table 1. *Participants' Demographic Information*

		N	%
Gender	Female	24	43.6
	Male	30	54.5
	Prefer not to say	1	1.8
Ethnicity	Turkish	32	58.2
	Arabic	23	41.8
Age	18-23	49	89.1
	23-28	5	9.1
	28-33	1	1.8
Proficiency	A1	32	58.2
	A2	19	34.5
	B1-B2	4	7.3
Major	Engineering and Architecture	24	43.6
	Applied Sciences	17	30.9
	Social Sciences	14	25.5
Total		5	100

1. In total, 32 Turkish students, 23 Arabic students are contributors in this survey. There were two distinct groups of participants that were separated into groups by taking their major into consideration. The participants who chose 24 female and 30 male and 1 prefer not to say took place in this survey. Except from this, the students were analyzed according to their major. In Table, it is indicated that there were 24 students who had a major of Engineering and Architecture, 17 students who had a major of Applied Sciences and 14 students who had Social Sciences.

Table 2. *Comparison of Students' Unwillingness to Communicate Levels Based on Their Major in the University and Gender*

		N	Mean	SD	Test	p
Major	Engineering and Architecture	24	2.62	16.93		
	Applied Sciences	17	2.47	17.25	F = 1.07	.35
	Social Sciences	14	2.71	17.77		
Gender	Male	30	2.56	.45		
	Female	24	2.65	.49	t = -.67	.51

SD = standard deviation, $p < .05$

2. To test whether students' major in their undergraduate program affects their unwillingness to communicate in class, a one-way between-subjects ANOVA was conducted (Tablo 2). Test results indicated that there was no significant difference between students from different faculties in terms of their unwillingness to communicate, F (2,52) = 1.07, p = .35.

Additionally, an independent subjects t-test was carried out to see if students' gender made an impact on how unwilling they were to communicate. As results pointed out, male and female students were not significantly different from each other concerning their unwillingness t (52) = -.67, p = .51.

Table 3. *Skewness and Kurtosis Values of Research Variables and the P Statistics of Shapiro-Wilk Normality Test*

Variables	Group	Skewness	Kurtosis	S-W Test
Major	Engineering and Architecture	-.13	-.49	.28
	Applied Sciences	.47	-.30	.27
	Social Sciences	-.36	-.28	.79
Gender	Female	.04	-.61	.54
	Male	.00	-.32	.57

3. Initially, a one-way between-subjects ANOVA was performed to see if students' faculties made a difference in their unwillingness to communicate. Fischer's LSD was selected as the post hoc analysis method. Then, an independent samples t-test was conducted to see if gender affects unwillingness scores.

5. CONCLUSION

A significant obstacle to learners' educational progress and development in EFL classrooms is their reluctance to communicate. This current study focused on Turkish and Arabic learners' unwillingness to communicate in EFL (English as a Foreign Language) classrooms at Aydın University Preparatory School. This research examined two aspects: the impact of their major and gender factors on students' unwillingness to communicate by using Quantitative method. The findings indicated that students' gender did not influence their unwillingness to communicate. In Table 2, it is obvious to analyze the result of it.

Similarly, In Table 2, students' major (Faculty of Applied Sciences, Faculty of Social Sciences and Faculty of Engineering and Architecture) did not significantly affect their unwillingness to communicate. Table 3 also confirmed the result of the impact of these two variables on Unwillingness to Communicate of students.

All in all, this survey revealed via some questionnaire items' responses that students had a reluctance to communicate in EFL classrooms, irrespective of their gender or major. This paper suggests a requirement for further research, potentially with a larger and more diverse student population. Researchers in future investigations may also explore factors such as cultural factors or personality in speaking, consider students' needs and other influences on their unwillingness to participate in various learning skills, including writing, reading, and listening processes.

REFERENCES

Al-Murtadha, M., & Feryok, A. (2017). Studying English in Yemen: Situated unwillingness to communicate in sociohistorical time. *Innovation in Language Learning and Teaching*, *11*(3), 230–240. https://doi.org/10.1080/17501229.2017.131725

Aliakbari, M., Kamangar, M., & Khany, R. (2016). Willingness to communicate in English among Iranian EFL students. *English Language Teaching*, *9*(5), 33. https://doi.org/10.5539/elt.v9n5p33

Burgoon, J. K., & Burgoon, M. (1974). Unwillingness to communicate, anomia-alienation, and communication apprehension as predictors of small group communication. *The Journal of Psychology*, *88*(1), 31–38. https://doi.org/10.1080/00223980.1974.9915710

Burgoon, J. K. (1976). The unwillingness-to-communicate scale: Development and validation.

Communication Monographs, 43(1), 60-69. https://doi:10.1080/03637757609375916

Dörnyei, Z. (2003). Attitudes, orientations, and motivations in language learning: advances in theory, research, and applications. *Language Learning, 53*(1), 3-32. http://dx.doi.org/10.1111/1467-9922.53222

Fawzi Kadi, R., & Ahmed Madini, A. (2019). Causes of Saudi students' unwillingness to communicate in the EFL classrooms. *International Journal of English Language Education, 7*(1), 51. https://doi.org/10.5296/ijele.v7i1.14621

Fukuta, J. (2017). Psychological attributes of unwillingness to communicate and task-based instruction. *TESL-EJ*. https://eric.ed.gov/?id=EJ1164155

George, D., & Mallery, M. (2010). SPSS for Windows step by step: A simple guide and reference, 17.0 update (10a ed.) Boston: Pearson.

Hamouda, A. (2012a). An exploration of causes of Saudi students' reluctance to participate in the English language classroom. *International Journal of English Language Education, 1*(1), 17–34. https://doi.org/10.5296/ijele.v1i1.2652

Harumi, S. (2011). Classroom salience: Voices from Japanese EFL learners. *ELT Journal, 65*, 260-269

Husna, L. (2019). Students' unwillingness to speak in EFL classroom from cultural perspective. https://doi.org/10.31227/osf.io/py7ur

Littlewood, W. (1981*).* Communicative language teaching: An introduction. *Cambridge: Cambridge University Press.*

MacIntyre, P. D., Dörnyei, Z., Clément, R. & Noels, K. A. (1998). Conceptualizing willingness to communicate in a L2: A situational model of L2 confidence and affiliation. *Modern Language Journal, 82*(4), 545-562.

McCroskey, J. C. (1992). Reliability and validity of the willingness to communicate scale. *Communication Quarterly, 40*(1), 16-25. https://doi.org/10.1080/0146337920936981

McCroskey, J. C., & Richmond, V. 2005. An introduction to communication in the classroom: The role of communication in teaching and training. Old Tappan: Pearson Education.

Mirhassani, A., & Ghaemi, F. 2007. Language teaching theories, approaches, methods, and skills. Tehran: Kasa Kavosh.

Rusdiyanti, S., & Andanty, F. D. (2023). EFL students' unwillingness to communicate in English at English language education departement. *International Conference on Language and Language Teaching.* https://incollt.unipasby.ac.id/proceedings/index.php/incollt/article/view/86

Weda, S., Sakti, A. E., & Pasenrigading, A. R. (2020). An exploration of Indonesian EFL learners' unwillingness to communicate. *XLinguae*, 129–141. https://doi.org/10.18355/xl.2020.13.04.09

Yashima, T., Zenk-Nishide, L., & Shimizu, K. (2004). The influence of attitudes and affect on willingness to communicate and second language communication. *Language Learning, 54*(1), 119-152.

George, D., & Mallery, M. (2010). SPSS for Windows step by step: A simple guide and reference, 17.0 update (10a ed.) Boston: Pearson.

Appendix A

An Exploration of EFL Turkish and Arabic Learners' Unwillingness to Communicate in Preparatory School Context

Dear participants,

The aim of this study is to investigate and analyse unwillingness about communicating in English between Turkish and Arabic EFL learners in Istanbul Aydin University Preparatory school context in Turkey. I would appreciate if you could complete this questionnaire. It takes 5 minutes from your precious time.

Thank you for your time and consideration.

Seda ELİTAŞ
sedaelitas1@stu.aydin.edu.tr

PART I- Demographic Information

In this part, please answer each question as accurately as possible by filling the space provided.

1. What is your proficiency level in preparatory school? *
   - ( ) A1
   - ( ) A2
   - ( ) B1-B2

2 What is your gender? *
( ) Female ( ) Male
( ) Prefer not to say

3 What is your nationality?

4 What is your age?
( ) 18-23
( ) 23-28
( ) 28-33

5 Choose your Faculty.
( ) Faculty of Applied Sciences
( ) Faculty of Social Sciences ( ) Faculty of Engineering and Architecture

An Exploration of EFL Turkish and Arabic Learners' Unwillingness to Communicate in Preparatory School Context. The 24 questionnaires including Unwillingness-To-Communicate Scale by J.K. Burgoon are used for students.

Please give your rating how much you agree or disagree with each statement based on YOUR OWN opinion. Use the following rating scale and choose one response.

Note that the first option is STRONGLY DISAGREE and the last option is STRONGLY AGREE, and that the first two options indicate disagreement, thir option.

- *Strongly Disagree*
- *Disagree*
- *Neutral*
- *Agree*
- *Strongly Agree*

1. I'm afraid to speak up in conversations.*
Strongly disagree
Disagree
Neutral
Agree
Strongly agree

2. I talk less because I'm shy.*
Strongly disagree
Disagree
Neutral

Agree
Strongly Agree
3. I talk a lot because I am not shy.*
Strongly disagree
Disagree
Neutral
Agree
Strongly Agree
4. I like to get involved in group discussions or debates.*
Strongly disagree
Disagree
Neutral
Agree
Strongly agree
5. In pair or group work speaking activities, I prefer to listen rather than talk.*
Strongly disagree
Disagree
Neutral
Agree
Strongly agree
6. I feel nervous when I have to speak to others.*
Strongly disagree
Disagree
Neutral
Agree
Strongly agree
7. I am not scared to explain myself in a group activity.*
Strongly disagree
Disagree
Neutral
Agree
Strongly Agree
8. I am afraid to explain myself in a group activity.*
Strongly disagree
Disagree
Neutral
Agree
Strongly Agree
9. I avoid group work discussions or debates. *
Strongly disagree
Disagree
Neutral
Agree
Strongly Agree
10. During a conversation, I prefer to talk rather than listen.*
Strongly disagree
Disagree
Neutral
Agree
Strongly agree
11. I find it difficult to make a conversation with others in class.*
Strongly disagree
Disagree
Neutral
Agree

Strongly agree
12. I find it easy to make a conversation with others in class.*
Strongly disagree
Disagree
Neutral
Agree
Strongly agree
13. I don't feel nervous when I speak to others in class.*
Strongly disagree
Disagree
Neutral
Agree
Strongly agree
14. I don't think my classmates are honest in their communication with me.*
Strongly disagree
Disagree
Neutral
Agree
Strongly Agree
15. My classmates don't listen to my ideas and suggestions.*
Strongly disagree
Disagree
Neutral
Agree
Strongly agree
16. I think my classmates are truthful with me.*
Strongly disagree
Disagree
Neutral
Agree
Strongly agree
17. I don't ask for help from my classmates when I have some problems by speaking in english.*
Strongly disagree
Disagree
Neutral
Agree
Strongly Agree
18. I believe my classmates understand my feelings easily when I talk. *
Strongly disagree
Disagree
Neutral
Agree
Strongly agree
19. My classmates don't enjoy discussing my interests and favourite activities with me.*
Strongly disagree
Disagree
Neutral
Agree
Strongly agree
20. My classmates seek my opinions and advice.*
Strongly disagree
Disagree
Neutral
Agree
Strongly agree

21. Most of my classmates are friendly only because they want something out of me.*
Strongly disagree
Disagree
Neutral
Agree
Strongly agree
22. Talking to people out of the classroom is just a waste of time.*
Strongly disagree
Disagree
Neutral
Agree
Strongly Agree
23. My classmates just pretend to be listening when I talk. *
Strongly disagree
Disagree
Neutral
Agree
Strongly Agree
24. If I got into some kind of trouble, I couldn't talk to anyone about it.*
Strongly disagree
Disagree
Neutral
Agree
Strongly Agree

EXPLORING TURKISH EFL LEARNERS' CONCEPTION OF ASSESSMENT IN PREPARATORY SCHOOL

Sevda ELİTAŞ
Department of English Language Teaching, MA Student, Istanbul Aydin University
sevdaelitas@stu.aydin.edu.tr

Abstract
Learners can comprehend assessment with different visions and perspectives. Their thoughts give a shape to the aim of the assessment in some way. They see that assessment is for fun, educational institutions and learners' accountability and it is ignored in terms of some reasons such as unfairness, or irrelevance. The main objective of this study is to find out learners' comprehension and discover the connections among four conceptions and analyse whether the conceptions change regarding how strongly they are taken by the students or not. There are 79 Turkish EFL Preparatory school students in Istanbul Aydin University. As measuring tool, SCoA- II version is implemented. This instrument is developed by Brown (2017). There are 11 items. The finding showed that Fun dimension was seen to be moderately correlated with school accountability and strongly correlated with student accountability. Ignored dimension was not really correleted to any other subscale. Student accountability and school accountability subscales were strongly related each other. "Fun" is the most strongly taken conception. However, "Ignored" the least taken account of conception by learners.

Keywords: Conception of assessment, assessment, ignored, accountability, fun

1. INTRODUCTION

Assessment has a great effect on how students learn and evaluate learning process (Entwistle & Entwistle, 1991; Marton & Säljö, 1997; Ramsden, 1997). Conceptions are inner capacities to give a meaning of complex situations in real life (Kelly 1991; Thompson 1992). Students' conceptions of assessment are steps for an achievement. These have significant impact on learning process because One can explore the learning outcomes (Kelly, 1991). In order to comprehend how teachers and students see the world with different vision, the research carried on with 'conceptions'. Students' conceptions are shaped by their experiences in their lives. In the previous researches, there was a study to support this idea. In Duit and Treagust' s study (1995), they discussed that primary and secondary school students can comprehend science ıf only they have pre-knowledge about nature. On the other hand high school students can activate their perceptions because they are affected by educational background and environment (Entwistle 1991). Assessment is to comment by giving a shape of information for a student's act and performance. Assessment encourages not only students to evaluate their previous performance but it also provides teachers an opportunity to follow students' learning process and develop teachers' teaching methods and technics while assessing them that's why It leads students to increase their academic achievement. Throughout a few decades, researchers have conducted their survey to understand ways how students comprehend assessment. Pajares and Graham (1998) discussed that students with language art classes prefered appropriate, detail and developing feedback on how to make their academic performances better, while their teachers focused on compliment and positive reinforcement as the crucial reply. On the other hand teachers encouraged students to feel satısfying and good and so refused students to reach constructive feedback to conserve their students against undesired consequences. This research takes into consideration about the conceptions for the purposes of assessment (a) Assessment is Fun (b) Assessment is ignored, (c) School Accountability, and (d) Student Accountability.

In this study, SCoA-II instrument was applied. Turkish EFL students from preparatory school were taken as participants to find what the conceptions of assessment students have and examine the correlation among four conceptions of assessment (a) Assessment is enjoyable experience (Fun), (b) Assessment is ignored by students (Ignoration), (c) Assessment keeps schools accountable (School Accountability), and (d) Assessment holds students accountable (Student Accountability). Although some studies related to learners' conception of assessment are applied with high and secondary school

students, there is few surveys about preparatory school students. So, this paper can conduce toward new research to explore.

The purpose of this study was to answer these two questions: Is there any relationship among four conceptions of assessment? and Do conceptions of assessment change considering how strongly they are taken by students?

2. LITERATURE REVIEW

According to SCoA-II conception there are some items which need to argue. The first item is the enjoyable effect of assessment on learners. This item depends on the capacity of assessment to generate positive sense and interactions in a classroom area (Brown, 2017). Most of the literatures study on learners' behaviours to various types of assessment. For instance, From one of the previous studies supported that learners from Scotland liked the whole assessment types such as formal, informal self and peer assessment (Lai & Schildkamp, 2016). It does not matter whether the aim of the assessment is for accountability or development. One of the research showed that students prefered alternative assessment more. For example; students find themselves in more authentic environment when they choose portfolios, individual projects, self and peer assessment and other types of it. Hence they are positively evaluated. Furthermore these authentic assessment types give them a chance to solve real life problems and improve their critical thinking skill. Dorman et al. (2006) supported that When they are aware of their skill improvement they are more willing to be assessed and they consider assessment as pleasure.

In addition, second factor is that assessment is ignored by students. This item relies on the negative part of assessment. Students tend to ignore results because sometimes they feel that assessment is not fair to be judged in the school. That's why according to students, assessment brings them a feeling of failure especially when they get low grades (Walpole et al. 2005). Because they think that the reason of unfairness is to grade and give a point without looking professionally. Students may not be interested in some assessing tools such as group works. Group works are believed to require team effort not personal. This situation may affect learner's autonomy and academic achievement. They do not have enough attention on performance-based evaluation type like presentation or interaction (Brown and Hattie, 2012). Because they do not have any ability to analyse their errors and correct them in these situations.

Schools often assess and check students' performance and it represents student's accountability. One study of Brookhart and Bronowicz (2003) resulted that most high school students 'were "playing the summative game" that keeping person's fame and self-respect. Even if assessment is considered as school efficiency or to keep school quality, Students were encouraged to see that when they have low grade, failure was a measure of themselves. Pajares and Graham (1998) depicted that the students waited clear and comprehensible feedback on how to develop. The learners believed that taking comments about their performances would lead to self-improvement. School accountability is the process of checking school applications depending on learners performance. It ıs highly important that schools give directions about curriculum and testing process via assessment and they find the way of observing school quality (Brown&Harris, 2012).

3. METHODOLOGY

This paper explored Turkish EFL students' conception of assessment. In addition, it examined whether the learners agree or disagree with the conditions according to their own experience**.** For collecting data Self-report survey questionnaire was conducted. For the method of the research, this study was qualitative. As the further step, Participants were taken place in this paper. After this step there were Instrument and procedure of the study result and discussion parts. As participant there are 79 Turkish EFL students (39 females, 38 males) studying at Istanbul Aydın University in preparatory school. Out of 79 participants, 40 of them are A2, 20 of them are A1 and 15 of them are B1 level students.

First, I took the consent mail from the owner of the questionnaire. To deliver the questionnaire and the items, it was used to Google Forms and a link from the form was delivered to the Istanbul Aydin

University, Preparatory School students. They were kindly asked to complete the questionnaire. As a last, I collected the data and used SPSS by conveying the data, later took the Pearson's Correlation of the SCoA and ANOVA crosschecking the Scores on SCoA.

To collect the data report, self-report questionnaire was distributed to participants. Brown (2017) advanced this report. There were 11 items in the questionnaire. There were four variables such as fun, ignored, school accountability, student accountability. In the first step, The Instrument gave demographic information. SPSS was used and The Pearson Correlation Coefficient and ANOVA were conducted to measure and eliminate the questions of this research.

SPSS 26.0 was employed to carry out analyses of this study. Skewness, kurtosis, and Kolmogorov-Smirnov values were calculated to make sure that parametric statistical tests (i.e., Pearson's correlation and repeated measures ANOVA) could be conducted. Kolmogorov-Smirnov test results only pointed out a normal distribution for the school accountability subscale (Table 4). Yet, all skewness and kurtosis values were within the ±2 range (George & Mallery, 2010). Thus, the normality assumption was satisfied, and parametric tests were chosen.

4. RESULTS & DISCUSSION

Table 1. *Participants' Demographic Information*

		N	%
Gender	Male	38	48.2
	Female	39	49.4
	Prefer not to say	2	2.5
Proficiency	A1	24	30.4
	A2	40	50.6
	B1	15	19.0
Total		79	100

The students' demographic information is demonstrated in *Table 1*, and the participants of 49.4% is female, 48.2% male, 2.5 prefer not to say out of 100%. Considering levels of students, it is indicated that 30.4% of the students are A1 level, 50.6% are A2 level and 19.0% of them are B1 level.

Table 2. *Pearson's Correlation Coefficients of the SCoA Subscales*

	1	2	3	4
1. Fun	—			
2. Ignored	-.02	—		
3. School	.55**	-.05	—	
4. Student	.63**	-.17	.67**	—

Note. * p <.05, ** p <.01

A Pearson's correlation analysis was conducted to assess the linear relationship between SCoA dimensions (i.e., fun, ignored, school accountability, and student accountability). Fun dimension (i.e., assessment is fun) appeared to be moderately correlated with school accountability (r (77) = .55, p <.01) and strongly correlated with student accountability (r (77) = .63, p <.01). Ignored subscale (i.e., assessment is ignored) was not significantly related to any other subscale (p> .05). Additionally, student accountability and school accountability subscales were strongly correlated each other (r (77) = .67, p <.01). According to other study of Brown and Hirschfeld, The models of these correlations depicted the learners who take a pleasure of assessment experience claimed that schools were made accountable instead of students. Furthermore the result of Brown and Hirschfeld's study said that The positive efffect of the student accountability was seen on their academic performance. The conceptions of 'assessment is fun' and 'assessment is ignored' had unfavorable effect on their performance.

Table 3. *Results of the Repeated Measures ANOVA Comparing Subscales of ScoA*

	Mean	SD	F	P

Fun	4.24	1.01		
Ignored	2.50	1.02		
School	4.06	1.24	71.09	**.00**
Student	4.18	1.06		

Note. SD = standard deviation, p <.05

A repeated-measures ANOVA was carried out to compare participants' scores on SCoA subdimensions. Mauchly's test of sphericity indicated that the assumption of sphericity was not satisfied, $X^2(5) = 47.69$, $p = .00$. Henceforth, the Greenhouse-Geiser correction method was implemented ($\varepsilon = .70$) There was a significant difference among subscales (F (2.10, 164.03) = 71.09, $p = .00$). Post hoc tests with Bonferroni correction pointed out that scores on fun subscale were significantly higher than ignored and school accountability, $p < .05$. Ignored was also significantly lower than school and student accountability subscales, $p < .05$. No other comparison was statistically significant, $p > .05$.

As a result of the study, it was clearly seen that "Assessment is fun" conception is highly taken by the learners. Student and school accountability pursued the order but ignored was the least taken account of conception by learners. When comparing to Brown and Hirschfeld's study, it was clearly seen that high school students from New Zealand highly paid attention to student accountability, partially school accountability, slightly fun, and considered to disagree with the conception that assessment is ignored.

Table 4. *Skewness and Kurtosis Values of Research Variables and the P Statistics of Kolmogorov-Smirnov Normality Test*

Subscale	Skewness	Kurtosis	K-S Test
Fun	.00	-1.08	.00
Ignored	.72	.68	.01
School	-.48	-.21	.07
Student	-.01	-.70	.03

As for inferential statistical analyses, first, a Pearson's correlation was done to see whether four subscales of the ScoA were correlated or not. Subsequently, a repeated measures ANOVA was performed to check if these subscales were significantly different from one another. Finally, Bonferroni-adjusted t-tests were carried out to elaborate on the differences between each pair of subscales.

5. CONCLUSION

The measurement of Students' Conception of Assessment inventory was linked to the study with the Turkish EFL learners in preparatory school context. Via SCoA II version, this study revealed students' conception of assessment and the connection among four conceptions and analysed whether these 4 conceptions change regarding how strongly they were taken by the students or not. Fun dimension and student accountability had a strong relationship, while school accountability and Fu were getting a partial connection. On the other hand, Ignorance was thought as the least significant by the learners. The reason why they ignored the assessment is that they can think assessment is not equitable or not fair.

The conception most strongly perceived by students was "Fun" dimension. Student and school accountability followed the order but "Ignored" was the least taken importance by the learners. The reason why Turkish EFL learners thought assessment as fun is that learners may be taken place in an environment including various types of assessments such as self, peer, formal, informal. Moreover, when they face alternative assessment types involving project, portfolios, and any other assessment type, they may consider that they are more authentic and realistic to be evaluated and positively help them to produce something to internalize knowledge. In other words, the learners could think that all types of assessment are very important for getting new perspective and this is the central step of self-arrangement process (Zimmerman, 2008). Self-arrangement is a guide about how to take duty or responsibility to take part in self-learning and becoming free learner while achieving task (Brown and Hirschfeld, 2007). For the last research, SCoA II was conducted by Brown and Hirschfeld (2008), and it was shown that

students' accountability had affirmative impact on learners' academic achievement. On the other hand, conceptions of assessment such as "School accountability", "Assessment is enjoyable" and "Assessment is ignored" had unfavourable impact. Nevertheless, the recent study demonstrated different results. It can be because of the learners' characteristics, perspectives against assessment or the environmental conditions.

The study indicated how Turkish EFL learners get the word of "assessment" and the connections among the four conceptions. In addition, it demonstrated that it was possible to effectively check students' opinions on assessment, and there were important, non-random connections between these views and their academic performance. The students who viewed assessment as a personal responsibility, might reduce to blame the school or teacher, take assessment seriously, and give attention to it.

REFERENCES

Brookhart, S. M., & Bronowicz, D. L. (2003b). 'I don't like writing. It makes my fingers hurt': Students talk about their classroom assessments. *Assessment in Education 10*, 221–242.

Brown, G. T., & Hattie, J. (2012). The benefits of regular standardized asssessment in childhood education: guiding improved instruction and learning. *Contemporary Educational Debates in Childhood Education and Development*, 287-292

Brown, G. T. L. & Harris, L. (2012). Student conceptions of assessment by level of schooling: Further evidence for ecological rationality in belief systems. *Australian Journal of Educational and Developmental Psychology. 12*. 46-59

Brown, G. T. L., & Hirshfeld, G H. F. (2007). Students' conceptions of assessment and mathematics: Self-regulation raises achievement. *Australian Journal of Educational & Developmental Psychology*, *7*, 63-74.

Brown, G. T. L. (2017, February 20). *Codebook/Data Dictionary scoa*. figshare. Retrieved January 4, 2023, from https://doi.org/10.17608/k6.auckland.4557319.v1

Brown, G. T. L., & Hirschfeld, G. H. F. (2008). Students' conceptions of assessment: Links to outcomes. *Assessment in Education: Principles, Policy & Practice*, *15*(1), 3–17. https://doi.org/10.1080/09695940701876003

Brown, G. T. L., Irving, S. E., Peterson, E. R., & Hirschfeld, G. H. F. (2009). Use of interactive–informal assessment practices: New zealand secondary students' conceptions of assessment. *Learning and Instruction*, *19*(2), 97–111. https://doi.org/10.1016/j.learninstruc.2008.02.003

Dorman, J. P., & Knightley, W. M (2006). Development and validation of an Instrument to assess secondary school students' perceptions of assessment tasks. *Educational Studies, 32*, 47-58.

Duit, R. (1995). Constraints on knowledge acquisition and conceptual change: *The Case of Physics. Paper Presented at the 6th European Conference Fro Research on Learning and Instruction, Nijmegen*.

Enwistle, N. J. (1991). Approaches to learning and perceptions of the learning environment: Introduction to the special issue. *Higher Education, 22*,201–204.

George, D., & Mallery, M. (2010). SPSS for Windows step by step: A simple guide and reference, 17.0 update (10a ed.) Boston: Pearson

Kelly, G. A. (1991). The psychology of personal constructs: A theory of personality. *London: Routledge*, *1*.

Lai, M. K., & Schildkamp, K. (2016). In service teacher proffessional learning: use of assessment in data- based decision making. *Handbook of Human and Social Conditions in Assessment*. 77-94

Pajares, F., & Graham, L. (1998). Formalist thinking and language arts instruction. *Teaching and Teacher Education*, *14*(8), 855–870. https://doi.org/10.1016/s0742-051x(98)80001-2

Pajares, M. F., & Graham, L. (n.d.). Formalist thinking and language arts instruction: Teachers' and students' beliefs about truth and caring in the teaching conversation. *Teaching and Teacher Education 14*, 855–870.

Thompson, A. G. (1992). Teachers' beliefs and conceptions: A synthesis of the research. In D. A. Grouws (Ed.), *Handbook of research on mathematics teaching and learning: A project of the National Council of Teachers of Mathematics*, 127–146. Macmillan Publishing

Zimmerman, B. J. (2008). Investigating self-regulation and motivation: Historical background, methodological developments, and prospects. *American Educational Research Journal, 45*(1), 166–183. https://doi.org/10.3102/0002831207312909

Walpole, M., McDonough, P. M., Bauer, C. J., Gibson, C., Kanyi, K., & Toliver, R. (2005). This test is unfair: Urban African American and Latino high school students' perceptions of standardised college admission tests. *Urban Education 40*, 321–349.

Appendix A

In this part, please answer the each question as accurately as possible by filling the space provided.

1.What is your gender?
Female
Male
Prefer not to say

2.What is your nationality?
3.What is your English proficiency level?
A1
A2
B1

4.Which university do you study at?

Please give your rating how much you agree or disagree with each statement based on YOUR OWN opinion. Use the following rating scale and choose one response.
Note that the first option is STRONGLY DISAGREE and the last option is STRONGLY AGREE, and that the first two options indicate disagreement

Strongly Disagree
Mostly Disagree
Slightly Agree
Moderately Agree
Mostly Agree
Strongly Agree

5.Assessment is an engaging and enjoyable experience for me
Strongly Disagree
Mostly Disagree
Slightly Agree
Moderately Agree
Mostly Agree
Strongly Agree
6. Assessment is a positive force for improving social climate in my class
Strongly Disagree
Mostly Disagree
Slightly Agree
Moderately Agree
Mostly Agree
Strongly Agree
7. I ignore or throw away my assessment results
Strongly Disagree
Mostly Disagree
Slightly Agree

Moderately Agree
Mostly Agree
Strongly Agree
8. I do assessments but make little use of the results
Strongly Disagree
Mostly Disagree
Slightly Agree
Moderately Agree
Mostly Agree
Strongly Agree
9. I ignore assessment information
Strongly Disagree
Mostly Disagree
Slightly Agree
Moderately Agree
Mostly Agree
Strongly Agree
10.Assessment measures the worth or quality of my school
Strongly Disagree
Mostly Disagree
Slightly Agree
Moderately Agree
Mostly Agree
Strongly Agree
Assessment keeps schools honest and up-to-scratch
Strongly Disagree
Mostly Disagree
Slightly Agree
Moderately Agree
Mostly Agree
Strongly Agree
Assessment provides information on how well schools are doing
Strongly Disagree
Mostly Disagree
Slightly Agree
Moderately Agree
Mostly Agree
Strongly Agree
13.Assessment is checking off my progress against achievement objectives
Strongly Disagree
Mostly Disagree
Slightly Agree
Moderately Agree
Mostly Agree
Strongly Agree
14.Assessment is assigning a grade or level to my work
Strongly Disagree
Mostly Disagree
Slightly Agree
Moderately Agree
Mostly Agree
Strongly Agree
15.Assessment is comparing my work against set criteria
Strongly Disagree
Mostly Disagree

Slightly Agree
Moderately Agree
Mostly Agree
Strongly Agree

Reflection Paper

My study is to determine Turkish EFL learners' conception of assessment in preparatory school, identify the connection among the four conceptions and examine whether the conceptions change regarding how strongly they are taken by the students or not. This study is normally carried out by Gavin T.L. Brown and Gerrit H.F. Hirschfeld with secondary school students in New Zealand. On the other hand, I thought that I can study on university level students to enhance the perspective of given case.

Learners are assessed by their teachers, but they need to know the reason why they assessed and as teachers we need to state whether their thought and opinions against assessment affect their academic performance or not. The first conception "Fun" is strongly considered by Turkish EFL learners. The main reason might be that they have an exhilaration of variety of assessment tools. In other words, when they are not stuck to single type of assessment, they might witness to get a holistic view of their capacities and abilities by looking at exams, projects, presentations etc. I had an experience this situation in my university years. When I was in preparatory school, my instructor gave me presentation to check my academic performance within specific context. I recognized that I had a pleasure of it because I could improve communicative competence and speaking skill while I was being taken place in performance-based assessment for skill development. Now in my working environment, I observed that some of my Turkish EFL learners ignore the assessment because they thought that the language proficiency exam and especially quizzes are not fair by checking learners' understanding in only specific time and condition. Because they ignored it, their achievement decreased. Considering Brown's study, I thought that the result of my study could give me an opinion that, Students could mostly give attention to the "student accountability". However, in my study, Fun conception was given highly importance by Turkish EFL learners. While conducting this study, I had a difficulty for conducting my data on learners because especially A1 learners did not have much information about assessment and its varieties. Hence firstly I conveyed the knowledge about the definition of assessment before data collection. It can be misunderstood by learners If they are not aware of it in their lives.

All in all, I must say that with this study I am aware of Turkish EFL learners' views about assessment in preparatory school after collecting the data. This study shed light on both learners and teachers' considerations of assessment, and it may lead to examine TCoA (teachers' conception of assessment) and relationship between teachers' and learners' conceptions of it.

ALGILANAN YEŞİL ÖRGÜTSEL DESTEK KAVRAMININ BİBLİYOMETRİK ANALİZ YÖNTEMİ İLE İNCELENMESİ[1]

Doktora Tez Öğrencisi. Nazlı Ece Bulgur
Yıldız Teknik Üniversitesi / İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi/ İşletme
nazliecebulgur@gmail.com, ORCID: 0000-0001-6164-772X

Doç. Dr. Ayşe Demirhan
Yıldız Teknik Üniversitesi / İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi/ İşletme
Aysedemirhan74@gmail.com, ORCID: 0000-0003-0503-2389

Özet

Çalışmanın temel amacı, algılanan yeşil örgütsel destek konusuna ilişkin kapsamlı bir bibliyometrik analiz gerçekleştirmektir. Bibliyometrik analiz ile geçmişten günümüze yeşil örgütsel destek kavramı üzerine bilimsel gelişim trendlerinin takip edilmesi amaçlanmaktadır. Bilimsel gelişim yollarına ayrıntılı bir şekilde değinilerek, bu alanda yapılacak olan çalışmaların hatlarının çizilmesi ve araştırmacılar için yol gösterici olması hedeflenmektedir. Bu çalışmada kullanılan veriler, WOS veri tabanından yararlanılarak elde edilmiştir. 1992-2024 yılları arasında yapılan 262 çalışmaya ulaşılmıştır. VOSviewer programı aracılığıyla veriler görselleştirilmiştir. Konu ile ilgili çalışmaların çoğunlukla çevre bilimleri, çevre çalışmaları, yönetim ve işletme alanında yoğunlaştığı görülmektedir. Amerika Birleşik Devletleri'nin konuya ilişkin en çok çalışmayı yapan ülke olduğu, Sustainability dergisinde en fazla makalenin yayımlandığı, en fazla atıf alan yazarın Afsar olduğu ve en çok kullanılan anahtar kelimelerin ise algılanan örgütsel destek olduğu tespit edilmiştir. Yapılan bu çalışmaya ait bibliyometrik analiz çalışmaları sınırlı sayıdadır. Konuya olan ilginin yapılacak olan çalışmalarla ilerleme göstereceği düşünülmektedir. WOS veri tabanının kullanılması, sadece analizde makalelerin değerlendirilmeye alınması ve VOSviewer programının kullanılması çalışmanın belirli kısıtlarını oluşturmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Algılanan Yeşil Örgütsel Destek, Bibliyometrik Analiz, Web of Science, VOSviewer

EXAMINATION OF THE PERCEIVED GREEN ORGANIZATIONAL SUPPORT CONCEPT WITH BIBLIOMETRIC ANALYSIS METHOD

Abstract

The main purpose of the study is to conduct a comprehensive bibliometric analysis about perceived green organizational support. The bibliometric analysis is to follow scientific development trends on the concept of perceived green organizational support from the past to the present. It is to refer to the scientific development paths in detail, to draw the lines of studies to be conducted in this field and to guide researchers. The WOS database was used in this study. 262 studies conducted between 1992-2024 were reached. The data was visualized through the VOSviewer program. Studies on the subject were mostly in the fields of environmental sciences, environmental studies, management and business. It was determined that the United States is the country that has conducted the most studies on the subject, the most articles were published in the Sustainability journal, the most cited author was Afsar and the most used keyword was perceived organizational support. The number of bibliometric analysis studies on this study is limited. It is thought that the interest in the subject will progress with the studies to be conducted. The use of the WOS database, the evaluation of only articles in the analysis, and the use of the VOSviewer program constitute certain limitations of the study.

[1] Bu çalışma, ilk yazarın ikinci yazar danışmanlığındaki doktora tezinden türetilmiştir.

Keywords: Perceived Green Organizational Behaviour, Bibliometric Analysis, Web of Science, VoSviewer

1. GİRİŞ

Günümüzde, örgütsel destek ve algılanan örgütsel destek konularıyla ilgili yeşil yönetim alan yazını incelendiğinde üzerinde sıklıkla nitel ve nicel araştırmaların yapıldığı bir konu olarak ortaya çıkmaktadır. Organizasyonlarda çalışan bireylerin, kurumların sunmuş olduğu destekleri dikkate almaları konuya olan ilginin artışını sağlayan bir etmen olarak görülmektedir. 1980'li yıllardan sonra örgütsel destek konusuna olan ilginin arttığı görülmektedir. Özellikle bu zaman sonra konuya olan ilginin ilerleyen yıllarda artış göstermesine neden olan unsurun insan kaynaklarının birer rekabet faktörü olarak görülmesidir (Zagenczyk, 2006). 1980'li yıllardan sonra artış gösteren nicel, nitel ve teorik çalışmaların hem yöneticilerin hem de çalışanların örgütsel desteği kurumsal hayat içerisinde önemli bir noktaya getirdiğini işaret etmektedir. Kurumsal sosyal etkileşim ilişkilerin yıllar içerisinde belirli bir değişim ve dönüşüm yaşaması, aynı zamanda çalışanların, kurumlarına olan katkılarının bir değer unsuru olarak görülmesinin yöneticiler tarafından algılanması konu üzerinde yapılacak olan çalışmaların da merkez noktasını oluşturmaktadır (Rhoades vd., 2001). Bu doğrultuda yapılan çalışmalardan yola çıkarak algılanan örgütsel destek kavramının içeriğini şekillendiren tanımlamalara yer vermenin bu noktada önemli olduğu düşünülmektedir. Algılanan örgütsel destek, çalışanların katkılarına değer veren, çalışanların iyi oluşlarını destekleyici adımlar atan, kurumun politikalarını ve prosedürlerini çalışan odaklı olarak değiştiren ve bunların çalışanlar tarafından algılanması kavramı açıklayan en önemli tanımlama olmaktadır (Eisenberger vd., 1997). Algılanan örgütsel destek merkezine, çalışanların öncelikli olarak alınmasıyla beraber çalışanların çevreye olan katkılarının da kurum tarafından belirli bir değer unsuru olarak görülmesi kavrama yeni bir boyut kazandırmaktadır. Bu doğrultuda çalışanların çevre ile ilgili olan faaliyetlerinin ve girişimlerin örgüt tarafından desteklenmesi kavramı açıklayan bir tanımlama olmaktadır (Lamm vd., 2015; Aboramadan vd., 2022). Özet olarak, "Algılanan Yeşil Örgütsel Destek", çalışanların sürdürülebilirlik ve çevresel yönetim, girişim, faaliyet konularına ilişkin verdikleri katkılarının, örgüt tarafından ne derecede fark edildiğini ve karşılık bulduğunu ifade etmektedir (Meraj vd., 2023). Bu bibliyometrik analiz araştırmasının amacı, algılanan yeşil örgütsel destek konusuna ilişkin kapsamlı bir bibliyometrik veriler sunabilmektir. Algılanan yeşil örgütsel destek konusunun yeşil yönetim literatüründe yer almasını sağlayabilecek gelecek araştırmalara rehberlik etmek çalışmanın en önemli amacını oluşturmaktadır. Konuya ilişkin bilimsel gelişmelerin ve araştırma trendlerinin anlaşılmasına ilişkin kapsamlı detaylar sunmaktır. Çalışmanın, algılanan yeşil örgütsel destek üzerine yapılan araştırmalarının sunulması ve gelecekte bu konu üzerine yapılması planlanan araştırmalara bir yol gösterici olması çalışmanın önemini vurgulamaktadır (Kuzgun, 2024; Gürdin, 2020; Ekinci, 2022; Odabaş, 2024, Telli,2023,Ata, 2024, Aydınoğlu vd., 2023; Bayazıt, Gürbüzer, 2024; Özbingöl, Uğurlu, 2024; Kurt,2022).

2. MATERYAL VE METOD

Yeşil yönetim alanlarındaki çalışmaların ve bu alana ait olan ilginin belirli bir artış içerisinde olması yapılan çalışmaların analizini gerektirmiştir. Çalışmaların geçmişten günümüze ilerleyişinin istatistiksel tablolar ve görselleştirme yöntemi ifade edilmesi gelecekte yapılacak olan araştırmalara bir rehber niteliğinde olmaktadır. Bu doğrultuda konuya ilişkin bibliyometrik analiz yöntemlerinin kullanılarak yaklaşılması önemli bir ihtiyaç haline gelmiştir. Alandaki gelişmelerin takip edilmesi, akademik çalışmaların sunulması, akademik çalışmaların gelişim aşamalarının takip edilmesi ve araştırma eğilimlerinin kapsamlı olarak açıklanması önemli bulunmaktadır. Çalışmaların, gerçekleştirilecek olan bibliyometrik analiz yöntemleri ile gelecekte yapılacak olan çalışmalara rehber olması, bu konuya ilişkin çalışmaların teşvik edilmesinin araştırmacılara yardımcı olacağı düşünülmektedir. Bu amaçla araştırma kapsamında aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır.

- Algılanan Yeşil Örgütsel Destek konusundaki makalelerin WOS kategorilerine göre görsel ve sayısal dağılımı nasıldır?
- Algılanan Yeşil Örgütsel Destek ile ilgili makalelerin yıllara göre görsel ve sayısal dağılımı nasıldır?

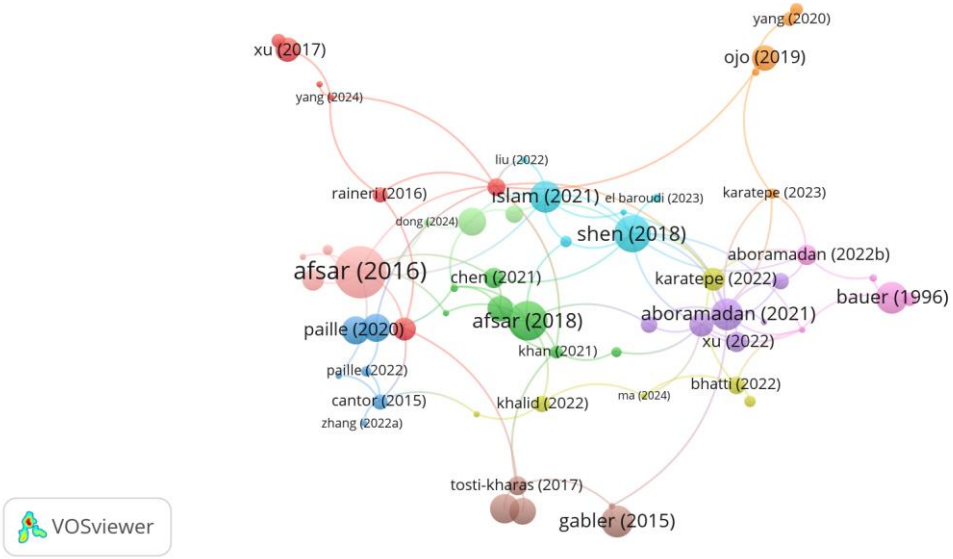
- Algılanan Yeşil Örgütsel Destek ile ilgili makalelerin ülkelere göre görsel ve sayısal dağılımı nasıldır?
- Algılanan Yeşil Örgütsel Destek ile ilgili makalelerin yayımlandığı dergilere göre görsel ve sayısal dağılımı nasıldır?
- Algılanan Yeşil Örgütsel Destek ile ilgili makalelerin yazarlara göre görsel ve sayısal dağılımı nasıldır?
- Algılanan Yeşil Örgütsel Destek ile ilgili makalelerin WOS indekslerine göre görsel ve sayısal dağılımı nasıldır?
- Algılanan Yeşil Örgütsel Destek ile ilgili makalelerin yayımlandığı yayınevlerine göre görsel ve sayısal dağılımı nasıldır?
- Algılanan Yeşil Örgütsel Destek ile ilgili makalelerin yayımlandığı üniversitelere göre görsel ve sayısal dağılımı nasıldır?
- Algılanan Yeşil Örgütsel Destek ile ilgili makalelerin belgelere göre atıflarının sayısal dağılımı nasıldır?
- Algılanan Yeşil Örgütsel Destek ile ilgili makalelerin kaynaklara göre sayısal dağılımı nasıldır?
- Algılanan Yeşil Örgütsel Destek ile ilgili makalelerin yazarlara göre sayısal dağılımı nasıldır?
- Algılanan Yeşil Örgütsel Destek ile ilgili makalelerin üniversitelere göre sayısal dağılımı nasıldır?
- Algılanan Yeşil Örgütsel Destek İle İlgili makalelerin ülkelere göre sayısal dağılımı nasıldır?
- Algılanan Yeşil Örgütsel Destek İle İlgili makalelerde kullanılan anahtar kelimelere göre sayısal dağılımı nasıldır?

Bu araştırmanın evrenini 1992- 2024 (Eylül) yılları arasında Web of Science veri tabanında yayımlanmış 262 adet Algılanan Yeşil Örgütsel Destek konulu çalışmalar oluşturmaktadır. Araştırmada evrenin tamamından belirli filtrelemeler ile belirlenen örneklem oluşturulmuş ve 242 adet makale (article) örneklem üzerinden bibliyometrik araştırma gerçekleştirilmiştir. Bu bibliyometrik araştırmanın belirli sınırlılıkları bulunmaktadır. Birincisi, WOS veri tabanında "*Perceived Green Organizational Behaviour*" kelimeleri taratılarak araştırmanın yürütülmüş olmasıdır. İkincisi, 1992 ve 2024 yılları arasında WOS veri tabanında makaleler, başlık, özet ve anahtar kelime filtrelerinden yararlanıldıktan sonra elde edilen değerlendirilmeye alınmıştır.Bu çalışma nitel veri analiz yöntemlerinden biri olarak nitelendirilen bibliyometrik analiz yöntemine dayanmaktadır. Bibliyometrik analizin temel amacını, bir konuya ait kavramların, çalışmaların geçmişten günümüze doğru gelen trendleri yakalayabilmek oluşturmaktır. Böylelikle konuya dair, geniş kapsamlı bir bakış açısı konulabilmektedir. Bibliyometrik analiz yöntemi VOSviewer programı kullanılarak gerçekleştirilen bir yöntemdir. Bibliyometrik haritalama yöntemi ile istatistiksel tabloların oluşumuna yardımcı olmaktadır. Ayrıca sayısal verilerin görselleştirilmesi konusunda oldukça kullanışlı bulunan bir yöntemdir. Yapılan çalışmaların önemli bulgularına değinilmesine yardımcı olmaktadır. Gelecekte yapılacak olan araştırmalara bir rehber niteliği kazandırmaktır. Konuların gelecekte nasıl bir yol izleyeceğine dair yol göstermektedir. Görselleştirilmiş bilimsel haritalar ile konuya ilişkin bir ağ oluşturmaktadır. Bibliyometrik analiz kapsamında, Web of Science veri tabanında "Perceived Green Organizational Behaviour kelimesi kullanılarak arama yapılmıştır. Bibliyometrik analize dahil edilen zaman aralıkları 1992 ile 12.9.2024 aralığını kapsamaktadır. Bu zaman aralığına dahil olan yayınların listesi araştırmanın içeriğini oluşturmuştur. Bu zaman aralığının seçilmesinin nedeni 1992 ile 12.9.2024, Algılanan Yeşil Örgütsel Destek alanında geçmişten günümüze kadar yapılan araştırmaların konu edilmek istenmesidir. Tarama sonucunda elde edilen verilere dahilinde bilimsel haritalama yöntemi uygulanmıştır. Bilimsel haritalama yönteminin oluşturulabilmesi için VOSviewer programı kullanılmıştır. Tarama sonucunda elde veriler WOS veri tabanından, VOSviwer programında kullanılmaya uygun olan bir dosya formatı ile veriler sistemden çekilmiştir. Bir sonraki aşamada ise öncelikli olarak yüzde ve frekansları içeren veriler toplanıp, düzenlenmiştir. Düzenleme işlemi sonrasında veriler tablolar aracılığı ile aktarılmıştır. Aktarılma aşamasında betimsel analiz yönteminden yararlanılmıştır. Bir sonraki aşamada ise WOS'tan elde edilen veriler kapsamında VOSviewer programında kullanılmak üzere bibliyometrik haritalama yöntemi ile analiz edilmiştir. Bibliyometrik analiz çalışmanın aşamaları aşağıda maddeler halinde sunulmuştur.

- 1. Aşama: "Algılanan Yeşil Örgütsel Destek" (262Yayın)

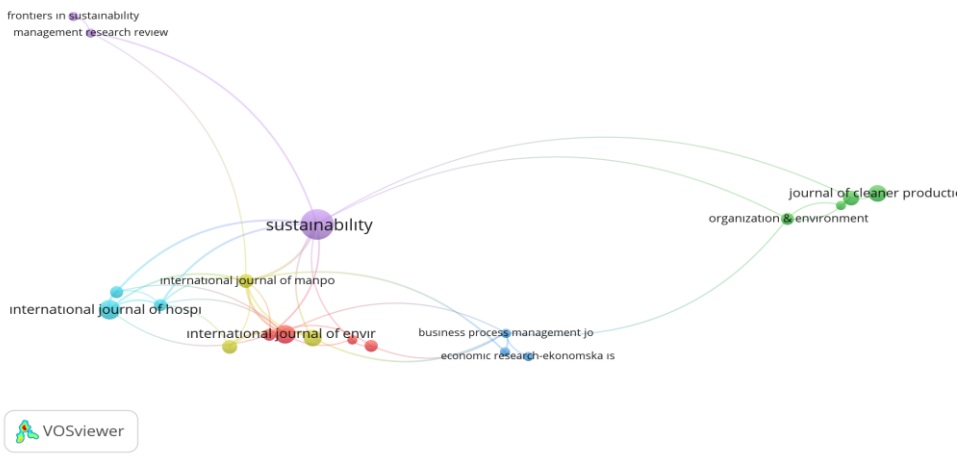
- 2. Aşama: “Konu, Başlık, Özet, Anahtar Kelime” (262 Yayın)
- 3. Aşama: “Makaleler” (242 Yayın)
- 4. Aşama: Verilerin “Plain Text File” olarak indirilmesi
- 5. Aşama: “VOSviewer” programında analizinin yapılması
- 6.Aşama: “VOSviewer” programında atıf analizinin yapılması
- 7.Aşama: “VOSviewer” programında bilimsel ağ haritalarının oluşturulması
- 8.Aşama: Bilimsel ağ haritalarının yorumlanması

3. SONUÇ

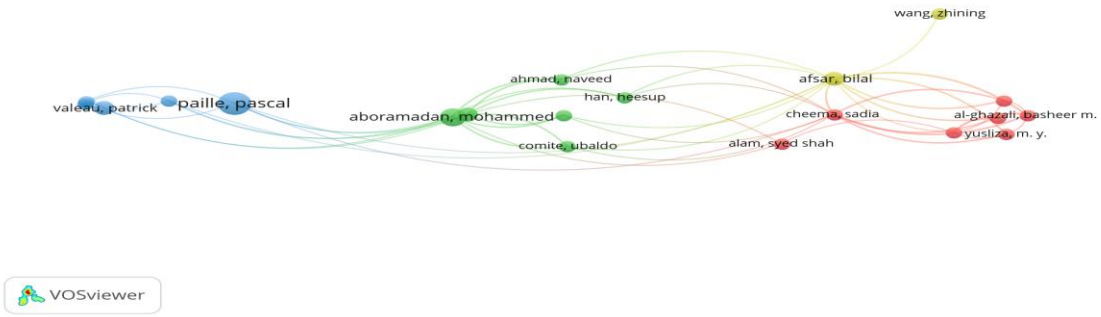
Şekil 1. Belge Atıf Analizine İlişkin Ağ Haritası

Şekil 1’de yer alan belgelerin atıf analizine ilişkin ağ haritasının görselleştirilmiş şekli sunulmuştur. Öncelikli olarak VOSviewer programında citaiton seçeneği seçilmiş olup; ardından belgelere ait atıfların incelenmesi için documents seçeneği seçilmiştir. Toplamda 242 belge tespit edilmiştir. Her belgeye ait mininum doküman sayısı 2 olarak belirlenmiştir. Gerekli seçimler yapılarak toplam 242 belge arasından bu şartlara uyan 199 belgenin olduğu görülmüştür. 199 belge içerisinden 60’nın birbirleriyle bağlantılı olduğu tespit edilmiştir. Analiz doğrultusunda 60 belge ile 11 küme sonucu ortaya çıkmıştır. Bu doğrultuda en çok atıf alan belgenin *“Afsar (2016)”* (291 atıf) olmasıyla beraber sırasıyla *“Yang (2019)”* (214 atıf) ve *“Afsar (2018)”* ise 163 atıf ile 3. Sırada olduğu ve 4. Sırada ise *“Paille (2013)”* (153 atıf) Toplam bağlantı yoğunluğunun ise sırasıyla 10, 0, 7 ve 0 olduğu analiz sonucunda ortaya çıkmıştır

Şekil 2. Kaynak Atıf Analizine İlişkin Ağ Haritası

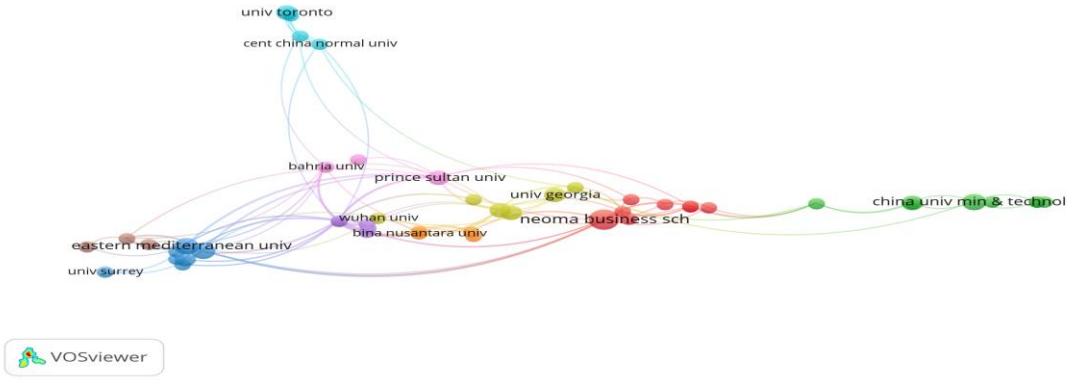
Şekil 2'de yer alan kaynakların atıf analizine ilişkin ağ haritasının görselleştirilmiş şekli sunulmuştur. Öncelikli olarak VOSviewer programında citaiton seçeneği seçilmiş olup; ardından kaynaklara ait atıfların incelenmesi için sources seçeneği seçilmiştir. Toplamda 160 kaynak tespit edilmiştir. Her kaynağa ait mininum doküman sayısı 2 olarak belirlenmiştir. Her kaynağın aldığı atıf sayısının ise minimum 2 olarak seçilmesi söz konusudur. Gerekli seçimler yapılarak toplam 160 kaynak arasından bu şartlara uyan 31 kaynağın olduğu görülmüştür. 31 kaynak içerisinden 20'sinin birbirleriyle bağlantılı olduğu tespit edilmiştir. Analiz doğrultusunda 20 kaynak ile 6 küme sonucu ortaya çıkmıştır. Bu doğrultuda en çok atıf alan kaynağın *"Journal of Business Ethics"* (520 atıf) olmasıyla beraber sırasıyla *"Journal of Environmental Psychology"* (305 atıf) ve *"Sustainability"* ise 303 atıf ile 3. Sırada olduğu görülmüştür. Toplam bağlantı yoğunluğunun ise sırasıyla 4, 7 ve 19 olduğu analiz sonucunda ortaya çıkmıştır.

Şekil 3. Yazar Atıf Analizine İlişkin Ağ Haritası

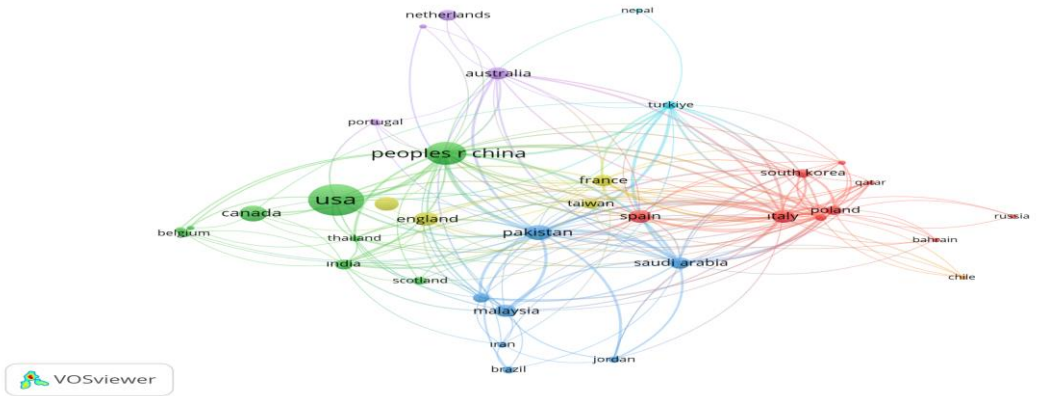
Şekil 3'te yer alan yazarların atıf analizine ilişkin ağ haritasının görselleştirilmiş şekli sunulmuştur. Öncelikli olarak VOSviewer programında citation seçeneği seçilmiş olup; ardından yazarlara ait atıfların incelenmesi için authers seçeneği seçilmiştir. Toplamda 1041 yazar tespit edilmiştir. Her yazara ait mininum doküman sayısı 2 olarak belirlenmiştir. Her yazarın aldığı atıf sayısının ise minimum 2 olarak seçilmesi söz konusudur. Gerekli seçimler yapılarak toplam 1041 yazar arasından bu şartlara uyan 33 yazarın olduğu görülmüştür. 33 yazar içerisinden 20'sinin birbirleriyle bağlantılı olduğu tespit edilmiştir. Analiz doğrultusunda 20 yazar ile 7 küme sonucu ortaya çıkmıştır. Bu doğrultuda en çok atıf alan yazarın *"Afsar, Bilal"* (528 atıf) olmasıyla beraber sırasıyla *"Paille, Pascal"* (452 atıf) ve

"Aboramadan, Mohammad" ise 255 atıf ile 3. Sırada olduğu görülmüştür. Toplam bağlantı yoğunluğunun ise sırasıyla 19, 6 ve 18 olduğu analiz sonucunda ortaya çıkmıştır.

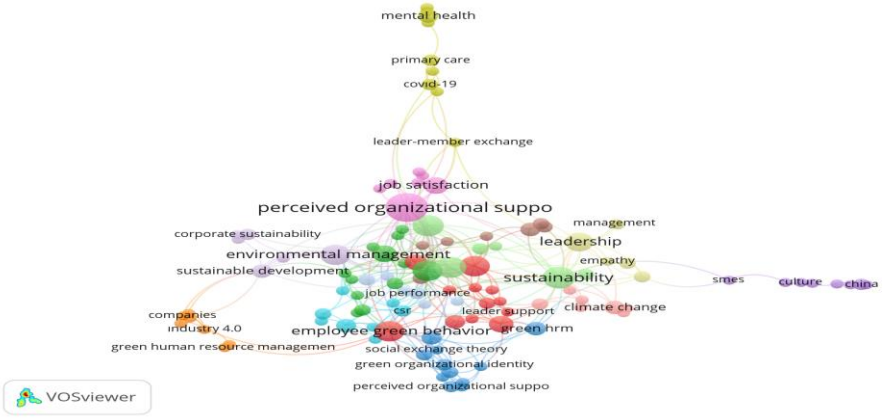
Şekil 4. Üniversiteler Atıf Analizine İlişkin Ağ Haritası

Şekil 4'te yer alan üniversitelerin atıf analizine ilişkin ağ haritasının görselleştirilmiş şekli sunulmuştur. Öncelikli olarak VOSviewer programında citation seçeneği seçilmiş olup; ardından üniversitelere ait atıfların incelenmesi için organizations seçeneği seçilmiştir. Toplamda 608 üniversite tespit edilmiştir. Her üniversiteye ait mininum doküman sayısı 2 olarak belirlenmiştir. Her üniversitenin aldığı atıf sayısının ise minimum 2 olarak seçilmesi söz konusudur. Gerekli seçimler yapılarak toplam 608 üniversite arasından bu şartlara uyan 88 üniversitenin olduğu görülmüştür. 88 üniversite içerisinden 49'unun birbirleriyle bağlantılı olduğu tespit edilmiştir. Analiz doğrultusunda 49 üniversite ile 9 küme sonucu ortaya çıkmıştır. Bu doğrultuda en çok atıf alan üniversitenin *"Bowling Green State University"* (563 atıf) olmasıyla beraber sırasıyla *"Purdue University"* (295 atıf) ve *"Asian Institute Technology'nin"* ise 291 atıf ile 3. Sırada olduğu görülmüştür. Toplam bağlantı yoğunluğunun ise sırasıyla 2, 3 ve 10 olduğu analiz sonucunda ortaya çıkmıştır.

Şekil 5. Ülkeler Atıf Analizine İlişkin Ağ Haritası

Şekil 5'te yer alan ülkeler atıf analizine ilişkin ağ haritasının görselleştirilmiş şekli sunulmuştur. Öncelikli olarak VOSviewer programında citation seçeneği seçilmiş olup; ardından ülkelere ait atıfların incelenmesi için countries seçeneği seçilmiştir. Toplamda 76 ülke tespit edilmiştir. Her ülkeye ait mininum doküman sayısı 2 olarak belirlenmiştir. Her ülkenin aldığı atıf sayısının ise minimum 2 olarak seçilmiştir. Gerekli seçimler yapılarak toplam 76 ülke arasından bu şartlara uyan 48 ülkenin olduğu görülmüştür. 48 ülke içerisinden 36'sının birbirleriyle bağlantılı olduğu tespit edilmiştir. Analiz doğrultusunda 36 ülke ile 7 küme sonucu ortaya çıkmıştır. Bu doğrultuda en çok atıf alan ülkenin Amerika Birleşik Devletleri (2343 atıf) olmasıyla beraber sırasıyla Çin (1387 atıf) ve Pakistan'ın ise 763 atıf ile 3. Sırada olduğu görülmüştür. Toplam bağlantı yoğunluğunun ise sırasıyla 35, 97 ve 127 olduğu analiz sonucunda ortaya çıkmıştır.

Şekil 6. Anahtar Kelime Analizine İlişkin Ağ Haritası

Şekil 6'da yer alan anahtar kelime ağ analizinin görselleştirilmiş şekli sunulmuştur. Anahtar kelime ağ haritası analizin çalışmalarda tekrarlanan anahtar kelimeler tespit edilmek istenmiştir. Bu doğrultuda öncelikli olarak VOSviewer programında co-occurrence seçilmiş olup; ardından anahtar kelimelerin incelenmesi için author keywords seçeneği seçilmiştir. Bu doğrultuda toplamda 908 anahtar kelimeler olduğu tespit edilmiştir. Anahtar kelimelerin minimum düzeyde tekrar sayısı programda 2 olarak belirlenmiştir. Bu şekilde toplamda 121 makalenin bu şartı sağladığı tespit edilmiştir. Verilerin sonuçlarında toplamda 112 öğenin birbiriyle bağlantılı olduğu ve 14 kümenin oluştuğu görülmüştür. Analize göre en çok tekrarlanan anahtar kelimelerin "*Perceived Organizational Support" (18), "Sustainability" (11), "Organizational Identification" (10)* olduğu tespit edilmiştir. Toplam bağlantı yoğunluklarının (Total Link Strength) sırasıyla 27, 24 ve 25 olarak sunulmuştur.

4. TARTIŞMA

Bibliyometrik analiz yöntemi gerçekleştirilen araştırma sonuçlarına göre algılanan yeşil örgütsel destek konusu üzerine çalışma yapan alanların Management, Environmental Studies ve Environmental Sciences alanları olduğu ortaya çıkmıştır. WOS kategorilerine ilişkin ilk 3 dağılım bu alanlar kapsamındadır. Çalışmaların yıllara göre dağılımların da 2022 yılında en çok araştırmanın yayımlandığı tespit edilmiştir. En az çalışmanın ise 2016 yılında yayımlandığı görülmüştür. Diğer yıllara göre makalelerin dağılımları özellikle 2016 yılından 2022 yılına kadar konuya ilişkin yapılan çalışmalarda artış gözlemlendiği sonucuna varılmıştır. Algılanan yeşil örgütsel destek konusunu üzerine çalışmalarını yoğunlaştıran ülkelerden birincisi Amerika Birleşik Devletleri olmuştur. Konu üzerine araştırmalarıyla ön plana çıkan Çin ve Kanada olduğu görülmüştür. Türkiye ise konuyla ilgili çalışmalarında 16. Sırada yer alarak katkılarını devam ettiren ülke konumun olduğu sonucuna varılmıştır. Dergilerin algılanan yeşil örgütsel destek konusuna önem vermesi açısından veriler analize tabii tutulduğunda ise birinci sırada yer alan derginin Sustainability olduğu tespit edilmiştir. Sustainability dergisini takiben International Journal of Hospitality Management , International Journal of Environmental Research and

Public Health olduğu tespit edilmiştir. Algılanan yeşil örgütsel destek konusuna ilişkin araştırmalarını yoğunlaştıran yazarların analizi yapıldığında ise en çok yayına sahip olan yazarın Paillé P olduğu , ardından Aboramadan M, Matthews RA olduğu görülmüştür. Algılanan yeşil örgütsel destek çalışmalarının yer aldığı en önemli indeksler ise sırasıyla Social Sciences Citation Index (SSCI), Science Citation Index Expanded (SCI-EXPANDED) ve Emerging Sources Citation Index (ESCI) olduğu tespit edilmiş olup; konuya ilişkin araştırmaların önemli indekslere dahilinde yayımlandığı görülmüştür. Çalışmaların en çok yayımlandığı yayınevlerinin ise Elsevier, Emerald Group Publishing, Mdpi olduğu tespit edilmiştir. En fazla yayına sahip olan kuruluşun University System of Ohio olduğu bibliyometrik analiz sonucunda elde edilmiştir. Bibliyometrik analiz kapsamında yer alan atıf analizi çalışmanın bir diğer önemli aşamasını oluşturmuştur. Bu doğrultuda atıf analizleri; belgelere, kaynaklara, yazarlara, üniversitelere ve ülkelere göre aldıkları atıflar incelenmiştir. En çok atıf alan belgelerin "Afsar (2016)" olmasıyla beraber sırasıyla "Yang (2019)" , "Afsar (2018)" ve "Paille (2013)" olduğu sonucuna varılmıştır. En çok atıf alan kaynağın "Journal of Business Ethics" olmasıyla beraber sırasıyla diğer kaynakların "Journal of Environmental Psychology" ve "Sustainability" olduğu görülmüştür. Bu doğrultuda en çok atıf alan yazarların birinci sırada "Afsar, Bilal" olmasıyla beraber sırasıyla "Paille, Pascal", "Aboramadan, Mohammad" ikinci ve üçüncü sırasıyla gelen yazarlar olarak ortaya çıkmıştır. En çok atıf alan üniversitelerin sırasıyla "Bowling Green State University" "Purdue University" ve "Asian Institute Technology'nin" geldiği tespit edilmiştir. En çok atıf alan ülkelerin ise sırasıyla Amerika Birleşik Devletleri olmasıyla beraber diğer iki sırada Çin ve Pakistan'ın olduğu görülmüştür. Bibliyometrik analiz kapsamında olan anahtar kelime analizinde ise en çok tekrarlanan anahtar kelimelerin "Perceived Organizational Support" , "Sustainability" , "Organizational Identification" olduğu tespit edilmiştir. Çalışmanın bulguları incelendiğinde algılanan yeşil örgütsel destek konusuna verilen önemin belirli bir zaman içerisinde artış göstermiş olup; belirli bir zamanda sonra konu üzerine yapılan çalışmalardaki azalış çalışma sonucunda gözlemlenen önemli bir nokta olmaktadır. Konunun disiplinler arası çalışmalara konu edinilmesi, farklı temalar dahilinde incelenmesi ve farklı sonuçlar elde edilmesini destekleyici araştırmalara olan ihtiyacın olduğu göze çarpan önemli hususlardan olmaktadır. Konu üzerine yapılan araştırmalarda artış olmasını sağlayacak çalışmaların, algılanan yeşil örgütsel destek konusuna ilişkin daha detaylı ve bütünsel bir bakış açısı sunması açısından faydalı olacağı düşünülmektedir. Algılanan yeşil örgütsel destek konusuna ilişkin hem teorik hem de pratik anlamda zenginlik kazandırması açısından bibliyometrik çalışmanın gelecekteki araştırmacılara kolaylık sağlayacağı düşünülmektedir. Araştırma bibliyometrik analiz kapsamında gerçekleştirilmiş olmakla beraber analizin yapılabilmesine olanak sağlayan WOS veri tabanından yararlanılmıştır. Dolayısıyla WOS veri tabanındaki sadece makalelerin inceleme kapsamına alınması çalışmanın belirli bir sınırlılık dahilinde yapıldığı göstermektedir. Bundan sonraki araştırmacıları makaleler dışında kitap bölümlerinde yayımlanan çalışmaları, kongrelerde yayımlanan bildirileri araştırma alanlarına dahil etmesi parametreler açısından zenginlik oluşturacağı düşünülmektedir. WOS veri tabanındaki verilerden yararlanmak dışında SCOPUS, Springer Link gibi çeşitli veri tabanlarından elde edilecek olan verilerin konuya ilişkin bilgileri genişleteceğini göstermektedir. VOSviewer programının sadece bibliyometrik analiz yapılabilmesi için kullanılması çalışmanın bir diğer kısıtlılığını oluşturmaktadır. Farklı bibliyometrik analiz programları kullanılarak da çalışma gerçekleştirilebilir

KAYNAKLAR

Aboramadan, M., Crawford, J., Turkmenoglu, M. A., &Farao, C. (2022). Green inclusive leadership and employee green behaviors in the hotel industry: Does perceived green organizational support matter? *International Journal of Hospitality Management*, 107, 103330.

Ata, N. S. (2024). Dijital Girişimcilik Kavramına İlişkin Literatürün VOSviewer Kullanılarak Haritalandırılması. *International Journal of Management and Administration*, 8(15), 29-40.

Aydınoğlu, A. U., İlhan, A., & Özer, Ö. K. (2023). Bir sosyal bilimler araştirma yöntemi olarak bibliyometri: akademik girişimcilik örneği. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (55), 235-258.

Bayazıt, A., & Gürbüzer, G. B. (2024). Dinamik Yetenekler Yaklaşımına Yönelik Bibliyometrik Bir Analiz. *İşletme Araştırmaları Dergisi*, *16*(1), 368-380.

Ekinci, G. (2022). Dijital teknolojiler, yapay zekâ, girişimcilik ve inovasyon yayınları bibliyometrik analizi. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (55), 163-188.

Eisenberger, R., Cummings, J., Armeli, S., & Lynch, P. (1997). Perceived organizational support, discretionary treatment, and job satisfaction. *Journal of Applied Psychology*, *82*(5), 812.

Gürdin, B. (2020). Yeşil pazarlamanın bilimsel haritaların görselleştirilmesi tekniğiyle bibliyometrik analizi. *Econder International Academic Journal*, 4(1), 203-231.

Kuzgun, Ş. (2024). Yeşil Girişimcilik Literatürünün Bibliyometrik Analizi. *İşletme Araştırmaları Dergisi*, 16(2), 692-712.

Kurt, Z. (2022). İsrafla mücadelede yeşil yönetim ve yeşil örgütsel davranış: Mersin'de yeşil etiketli işletmelerde araştırma. (Doktora Tezi). Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Mersin.

Lamm, E., Tosti-Kharas, J., & King, C. E. (2015). Empowering employee sustainability: Perceived organizational support toward the environment. *Journal of Business Ethics*, *128*, 207-220.

Odabaş, T. (2024). Yeşil İnovasyon Kavramının Bibliyometrik Analizi: Scopus Veri Tabanında Bir Uygulama. *Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 24(1), 29-47.

Özbingöl, A., & Uğurlu, Y. A. (2024). Yeşil Aklamanın Bibliyometrik Analizi: 2000-2024 Dönemi için Türkiye'deki Ulusal Eğilimler. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, (103), 21-50.

Rhoades, L., Eisenberger, R., & Armeli, S. (2001). Affective commitment to the organization: the contribution of perceived organizational support. *Journal of Applied Psychology*, 86(5), 825.

Telli, E. (2023). Girişimci Esnekliğine İlişkin Küresel Araştırma Trendlerinin Bibliyometrik Analizi. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Dergisi*, 26(2), 357-369.

Zagenczyk, T. J. (2006). A social influence analysis of perceived organizational support. University of Pittsburgh.

ŞÜPHECİLİK VE DOGMATİZM SARMALINDA YÖNETİM MUHASEBESİ YAKLAŞIMI

Prof. Dr. Süleyman YÜKÇÜ
Dokuz Eylül Üniversitesi, İİBF, İşletme Bölümü,
suleyman.yukcu@deu.edu.tr
ORCID: 0000-0002-1514-5953

Doç. Dr. İlknur ESKİN
Trakya Üniversitesi, Uzunköprü U.B.Y.O, Muhasebe Finans Yönetimi Bölümü,
ilknureskin@hotmail.com
ORCID: 0000-0003-2306-7315

Özet
Bilim felsefesinde şüphecilik ve dogmatizm kavramları birbirine karşıt görüş olarak ifade edilmektedir. Şüphecilik kavramı, kesin bilginin imkansızlığını savunurken, dogmatizm kavramı bilgiyi araştırmadan, sorgulamadan sadece kişisel eğilimler doğrultusunda benimseyen tutumu ifade etmektedir. Muhasebe literatüründe şüphecilik kavramı, denetçinin mesleki şüphecilik tutumu konusunda gelişmiştir. Denetim mesleğinin temeli olarak görülen ve denetim standartlarında vurgulanan mesleki şüphecilik kavramı, günümüzde gerçeğe uygun muhasebesi ve finansal tablo kalemlerinin ölçülmesinde tahminlerin kullanılması ile bu kavramı ön plana çıkarmıştır. Muhasebe biliminde dogmatizm konusunda yeterli çalışma bulunmamaktadır. Bu bağlamda bu çalışmada öncelikle şüphecilik ve dogmatizm kavramları bilim felsefesi açısından ele alınmış ve daha sonra bu kavramların muhasebe ile ilişkisi değerlendirilmiştir. Çalışmada muhasebe mesleğinin icrasında muhasebeci şüphecilik ve dogmatizm diyagramın neresinde bulunmalı sorusuna cevap aranmakta, yönetim muhasebesi yaklaşımı ile şüpheci veya dogmatik tutumun kişiye sağladığı gelir ve maliyetlerin analiz edilmesi amaçlanmaktadır. Yönetim muhasebesi tahminlere dayalı hesaplamaları içermesinden dolayı muhasebe meslek mensuplarının şüpheci veya dogmatik tutumlarının maliyet ve gelir üzerinde farklı etkileri olacaktır. Şüpheci tutum hem gelirleri artırmak hem de maliyetleri azaltmak açısından dogmatizmden daha avantajlı olacaktır. Ayrıca iç denetçi ve bağımsız denetçinin denetim süreçlerindeki şüpheci veya dogmatik tutumu denetim kalitesinin artmasında önemli bir unsur olacaktır.

Anahtar Kelimeler : Şüphecilik, Dogmatizm, Mesleki Şüphecilik, Muhasebe

MANAGEMENT ACCOUNTING APPROACH IN THE SPIRAL OF SKEPTICISM AND DOGMATISM

Abstract
Scepticism and dogmatism are two opposed ideas that are represented in the philosophy of science. The idea of dogmatism defines the attitude that adopts knowledge without study or questioning, solely in line with personal tendencies, whereas the idea of scepticism asserts the impossibility of certain knowledge. In the accounting literature, the concept of scepticism has evolved around the auditor's professional scepticism. The use of estimations in the assessment of fair accounting and financial statement items has pushed the term of professional scepticism, which is regarded vital for the auditing profession and stressed in auditing standards, to the fore. Studies on dogmatism in accounting science are insufficient. In this context, in this study, the ideas of skepticism and dogmatism were first examined in terms of philosophy of science, and then the relationship of these concepts with accounting was evaluated. In this study seeks an answer to the question of where the accountant scepticism and dogmatism diagram should be in the accounting profession's implementation. In addition, with the

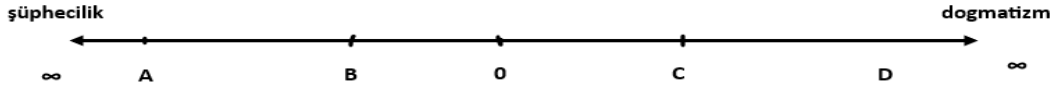
management accounting approach, it is aimed to analyse the incomes and costs that the skeptical or dogmatic attitude provides to the person. Since management accounting involves estimation-based calculations, the skepticism or dogmatism of professional accountants will have different effects on costs and revenues. Skepticism is more advantageous than dogmatism in increasing revenue and reducing costs. In addition, the skeptical or dogmatic attitude of the internal auditors and independent auditors during the audit will be an important factor in increasing the audit quality.

Keywords: Skepticism, Dogmatism, Professional Skepticism, Accounting

1. GİRİŞ

Şüphecilik (septisizm) ve körü körüne inanma (dogmatizm) birbirine karşıt iki felsefi akım veya görüştür. Bizim çalışma konumuzun temelini bu iki kavram oluşturmaktadır. İki kavram çalışma içerisinde ayrıntısıyla incelenmeye çalışılacak, çalışmanın sonucunda etkileri ve sonuçları muhasebe uygulamaları açısından ele alınarak analiz edilecektir.

Şüphecilik (septisizm) her türlü bilgiyi kuşkuyla karşılayan, bunların kesinliğini etkileyen, aklın kesin bir bilgiye erişemeyeceğini, gerçeğe erişilse dahi şüphe içinde kalınması gerektiğini, mutlak doğruya ulaşmanın mümkün olmadığını savunan felsefe akımıdır. Dogmatizm ise, tüm öğretiler ile değerlerin ve bunları oluşturan bilgilerin tartışma ve araştırmaya gerek olmaksızın doğru olduğunu savunan anlayıştır. Yakın veya uzak çevremiz bu iki farkı dünya görüşüne sahip kişiler ile doludur. Her birey biraz veya çok şüpheci veya dogmatiktir. Bizleri bu seviyeye getiren çok sayıda etken vardır. Genlerimiz, içinde yaşadığımız toplum, eğitim düzeyimiz ve icra ettiğimiz meslek şüpheci veya dogmatik seviyemizin şekillendirilmesinde katkıda bulunur. Gelin birlikte düşünelim. Kendimize yakın hissettiğimiz bir kişiyi zihnimize yerleştirelim. Eş, anne, baba, evlat, komşu, arkadaş, eğitici, devlet adamı veya sizce kim ise. Yakın hissettiğiniz kişiyi birçok yönüyle tanıyoruz demektir. Yatay bir eksen çizip, ortasına sıfır, iki ucuna sonsuz şüpheci ve sonsuz dogmatik yazalım. Sıfır ile sonsuza giden uzaklık şüphecilik ile dogmatik derecesini göstermektedir. Şöyle ki;

Şekil 1: Şüphecilik ve dogmatizm diyagramı
Kaynak : Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Kendinize yakın hissettiğimiz kişiyi yukarıdaki şüphecilik-dogmatiklik diyagramında nereye yerleştirirsiniz? B noktasına mı? Yoksa D noktasına mı? Yoksa başka bir noktaya mı ? Asıl önemli soru; siz kendinizi böyle bir diyagramda nereye konumlandırıyorsunuz? A noktasına mı? C noktasına mı? Kendinizi konumlandıracağınız noktadan memnun musunuz? Yoksa "biraz daha sağda veya biraz daha solda olabilirdim" diye mi düşünüyorsunuz? Şimdi "kendimi A noktasına yakın hissediyorum ama çok mutlu hissetmiyorum, biraz daha sağda olabilseydim daha mutlu olabilirdim" düşüncesi veya benzeri bir duygu taşıyor musunuz? Hatta şu soru bile sorulabilir mi? Kişinin mutluluğunun diyagramda bulunduğu yer ile ilişkisi var mıdır? " Eşim (yakınım) biraz daha sağda veya solda olsaydı daha iyi olurdu" diye düşündüğünüz oluyor mu?

Yazarlar olarak bizim çalışma alanımız "muhasebe" olduğu için muhasebe mesleğinin icrasında muhasebeci diyagramın neresinde bulunmalı sorusuna da yanıt aranmalıdır. Bu çalışmanın bir amacı da budur. Bunun yanında, kişilik olarak günlük yaşantımızda, ikili ilişkilerimizde, iş ilişkilerinde (mesleği ne olursa olsun), toplumsal sorumluluğumuzda sıfır noktasının sağında veya solunda bulunabiliriz. Bulunduğumuz nokta sıfıra yakın veya uzak olabilir. Nerede bulursak bulunalım şüpheci veya dogmatik olmanın getirdiği nimetlerden yararlanırız veya maliyetlerine katlanır bedelini öderiz. Bu çalışmanın başka bir amacı şüpheci veya dogmatik bir kişilik ile olaylara yaklaşmanın kişiye sağladığı gelirler ile maliyetleri yönetim muhasebesi yaklaşımı ile analiz etmektir. Okuyucunun dikkatine bir çeşit karakter olan şüpheciliğin ve dogmatikliğin sonuçlarına katlanması gerektiği konusunda bakış açısı kazanmasını sağlamaktır. Çünkü, muhasebe hayatın ta kendisidir.

2. MATERYAL VE METOD

Araştırmanın amacı doğrultusunda, ulusal ve uluslararası literatür kapsamlı bir şekilde incelenmiştir. Araştırmada, öncelikle şüphecilik ve dogmatizm kavramlarının muhasebe ile ilişkisi ele alınmıştır. Daha sonra, muhasebe meslek mensuplarının bu iki kavram arasında nerede durduğu sorusu araştırılmıştır.

4. DOGMATİZM KAVRAMI

Türk Dil Kurumu dogma kavramını ”doğruluğu sınanmadan benimseme, bir öğretinin veya ideolojinin temeli yapılan sav; nas, inak” olarak, dogmatizmi (dogmacılık) kavramını “ öne sürülen öğreti ve ilkeleri eleştirmeden doğru olarak benimseyen ve benimsediği varsayımlardan katı bir yöntemle önermeler türeten anlayış, inakçılık” olarak tanımlanmıştır. Dogma, belirli bir düzen anlayışının temellendirilmesi ve korunması amacıyla oluşturulmuş birtakım kalıplı düşüncelerdir. Dogma, bir düzenin bozulması, karışması ya da ortadan kalkmasına yol açabilecek düşünsel hareketlerin ortaya çıkmasını engellemek amacıyla varedilmiş bir güvenlik sistemi olarak da değerlendirilebilir. Düşüncelerin dogmalar üzerine kurma yöntemine de “dogmatizm/ dogmacılık” olarak ifade edilmektedir (Tuncay, 1999,12). Kant’a göre dogmatizm “ aklın, onun kendi yetisinin ön eleştirisi olmaksızın olumlu ya da dogmatik işleyişidir”. Diğer ifadeyle, dünyayı anlamak ve yorumlamak için herhangi bir zihinsel çabanın olmadığı, zihnin kendisinden ziyade kendi nesnesiyle meşgul olduğu bir yapıdır (Bal, 2018,254).

Felsefe dünyasında dogmatizm, teorik olarak şüpheciliğe, bir yaşam pratiği olarak emprizme (deneycilik) karşı bir tavır olarak ifade edilmektedir. Şüphecilik, prensipte her türlü bilgiden şüphe eden bir anlayış iken, dogmatizm, herhangi bir tartışma veya eleştiri olmaksızın, yalnızca kişisel eğilimlere dayanarak her türlü düşünceyi haklı çıkarma eğilimindedir (Gündoğan, 2000,224-229).

Dogmatik kişiler, onları diğer kişilerden ayıran özelliklere sahiptir. Bu kişiler, farklı inançlara ve düşüncelere sahip insanlarla ilişki kurmayı reddederler, bilgiyi kendi zihinsel yetenekleri yerine bilginin kaynağına veya otoriteye göre değerlendirirler, başkalarına karşı toleransları düşüktür, çevreleriyle iletişimleri zayıftır, problem çözme ve farklı durumlara uyum sağlama yetenekleri yetersiz düzeydedir (Kahveci vd.2019,3). Bu nedenle dogmatik kişiler anti-entelektüeldir. Dogmatik kişi, zaten bilmek istediğinde hep “bilir” (Erdem,2020,15). Gündoğan’a (2000) göre, dogmatizm kendisini çeşitli hoşgörüsüzlük ve fanatizm biçimlerinde göstermektedir. Bu durumlar politik ve dinsel hoşgörüsüzlükler ve fanatizmler olarak insan davranışlarına yansımaktadır. Shearman ve Levine (2006), geliştirdikleri dogmatizm ölçeğinde baskınlık, boyun eğme, bakış açısı ve empati yeteneği değişkenleri ile dogmatizm arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Araştırmada, dogmatik kişilerin otoriteye odaklandıkları için otorite olarak gördükleri kişilere boyun eğdikleri ve itaat etme eğiliminde oldukları, bu nedenle daha düşük statüdeki kişilerin de onlara itaat etme konusunda baskınlık kurabileceği belirtilmiştir. Ayrıca dogmatik kişilerin sadece doğru gördüklerine inandıkları ve farklı görüşlere açık olmadıkları için başkalarının bakış açılarına kapalı oldukları ve empati yeteneklerinin zayıf olduğu iddia edilmiştir. Araştırma sonucunda dogmatizm, baskınlık ve boyun eğme ile pozitif, bakış açısı ve empatik yetenek ile negatif ilişki olduğu tespit edilmiştir.

Dogmatizm sadece insan psikolojisi ile ilgili değildir. Bir sistem, bir doktrin, bilimsel bir yaklaşım da dogmatik olabilir. Bu kavram, insani ya da toplumsal düzeyde ele alınsa bile, her insan ve toplumun gerçeklikle ilgili bazı ortak ön kabulleri vardır. Ön kabullere dayalı olarak kurulan bu dünya tutucudur ve yeni kanıtlar bile bu ön kabulleri değiştirememektedir. Dolayısıyla sistem, eser ya da kişi "bu böyledir" formunda karşımıza çıktığında bu dogmatik nitelik taşımaktadır ve onun karşısında başka dogmatikler de yer alabilmektedir (Gürses, 2002,185-186). Diğer taraftan dogma kavramı olgusal içerikten ve her türlü deneysel destekten yoksun olan şeyler için de kullanılabilmektedir. Örneğin fizikçi, matematikçi ve psikoloji-çevrelerinin oluşturduğu bilimsel toplulukların her biri, kapalı bir topluluk mantığı içinde kamuya örtük bir takım eleştirilemez ön kabullere dayanan paradigmayı ön görüyor ve bu paradigmanın içeriğine ilişkin neyin doğru olduğunu ve neyin içine konulacağını belirleme yetkisini kendinde görüyorsa bu da bir bilimsel dogmatizmdir (Dedeoğlu, 2017,807).

5.ŞÜPHECİLİK KAVRAMI

Türk Dil Kurumu şüphe (kuşku) kavramını ”kuruntu” olarak, şüphecilik (kuşkuculuk) kavramını “ özellikle doğaötesi konularda olumlu veya olumsuz yargıda bulunmaktan çekinme temeline dayanan öğreti, septizm” olarak tanımlanmıştır. Şüphecilik, kesin bilginin imkânsızlığını savunan felsefi görüşün adıdır. Her bilginin şüpheli olduğu ve zihnin asla tereddütten kurtulamayacağını, bu yüzden de asla kesin bilgiye ulaşılamayacağını ileri sürülmektedir. Kesin bilgiye ulaşılmaması sebebiyle hiçbir hakikate, hele

eşyanın özüne erişmeyeceğini savunan bu düşünce, bir şey hakkındaki hükmün daima askıda bırakılması gerekliliği düşüncesini benimsemektedir. Bunun neticesinde de herhangi bir yargıda bulunulmamalı ve her türlü yargıdan çekinmeliyiz (Hızal, 2012, 232). Diğer ifadeyle şüphecilik hiçbir şeyi olduğu gibi kabul etmeme ve her şeyi belli bir eleştiri süzgecinden geçirme düşüncesine dayanmakta ve şüphe duymanın zorunlu ve kaçınılmaz olduğunu savunmaktadır (Uslu, 2022, 44). Şüphecilik, şüpheyi ele alış amacı bakımından tavır olarak, yöntem olarak, deney dışı bilgiye ait ve aşırı şüphecilik olmak üzere dört ana başlıkta incelenmektedir. Bunlar aşağıda açıklanmıştır (Çüçen, 2012, 57-63; Gökduman, 2021, 5-7; Dereli, 2021, 30-31):

Tavır olarak şüphecilik : Tavır olarak şüphecilik, bir bilgi veya durumdan şüphe duymak, onu hemen görüldüğü gibi kabul etmemek demektir. Bu şüphe felsefede sağlıklı bir tavır olarak kabul edilmektedir. Bu yaklaşımın en önemli temsilcilerinden biri olan Kant, bilgi adını almış olan her şey, bilgi olduğunu kanıtlamak zorundadır düşüncesini savunmaktadır. Bu yaklaşımı benimseyen, kendine has tavrı olan felsefecilerden biri de Sokrates'tir. Sokrates'in " bildiğim tek bir şey var, o da hiçbir şey bilmediğimdir" cümlesi onun nasıl şüpheciliği felsefenin bir parçası yaptığını göstermektedir. Sokrates, yaşadığı dönemde gençlere sürekli sorular sorarak onları düşünmeye ve sorgulamaya sevk etmeyi amaçlamıştır. Felsefenin özü de zaten sorgulayıcı bir zihinle olayların sebep sonuç ilişkisini anlamaya çalışmaktır.

Yöntem olarak şüphecilik: Bu şüphe türü şüpheyi bir amaç olarak değil, tersine doğru bilgiyi elde etmek için bir araç olarak kullanmaktadır. Bu anlayışa göre doğru bilgiye ulaşıldığı anda şüphe ortadan kalkmaktadır. Bu yaklaşımın önemli temsilcileri Gazali ve Descartes'tir. Bu felsefeciler kendilerine sunulan bilgiyi veya doğru olarak sunulanları ne derece güvenilebilir olduklarını araştırmaktadır.

Deney dışı bilgiye ait şüphecilik : Bu şüphe türü Locke ve Hume'nın bilgi kuramına göre açıklanmaktadır. Locke göre bilgilerin kaynağı deneylerdir, deneyler haricinde elde ettiğimiz her türlü bilgilerden kuşku duymalıyız. Locke'un deney dışı bilgilere karşı duyduğu kuşkuyu Hume daha ileri götürerek nedensellik ilkesini savunmaktadır. Nedensellik ilkesi her olayın meydana gelmesinin bir nedeni olduğu evrendeki olayların birbirlerine birer neden olarak bağlı olduğunu savunmaktadır. Hume göre bu ilkeyi bilmeden veya açıklamadan bu ilkeye dayanarak elde edilen tüm bilimsel bilgilerden şüphe duymalıyız.

Aşırı şüphecilik : Bu tür bir şüpheyi benimseyen kişiler, bilginin çağdan çağa, toplumdan topluma ve hatta kişiden kişiye değiştiğini düşündükleri için bilgiye asla ulaşılamayacağını iddia ederek bilgi üzerinde herhangi bir çaba sarf etmezler. Bu düşüncelerin altında yatan en önemli sebep değişkenlik içinde akan yaşamda sınırlı bilgi ve duyu kaynaklar nedeniyle bireyin bilgiyi tam olarak bilememesidir.

Literatürde bilime dair aşırı şüpheciliğin bireyler ve toplum üzerinde zarar verici etkileri tartışılmaktadır. Özellikle iklim değişikliği ve aşı karşıtlığı konusundaki şüpheler, bilime karşı şüpheciliğinin yarattığı riskler açısından önemli örneklerdir. 2017 ve 2018' de kızamık salgınlarına yol açan yetersiz aşılama oranları ve dünya çapında birçok ülkede kızamık vakalarında artışlar, halk sağlığı açısından bilim şüpheciliğin sonucunu göstermektedir (Rutjens vd., 2022,102). Aynı şekilde, iklim değişikliği konusunda kamuoyundaki yaygın şüphenin, özellikle hükümetlerin karbon azaltma politikalarına destek verilmemesine ve yenilenebilir enerji kaynaklarına geçişi zorlaştırdığı ifade edilmektedir (Engels vd., 2013,1019). Bilime karşı şüpheci tutumun kaynağı olarak iki konu gösterilmektedir. Birincisi, bugün bilimsel olarak doğru kabul edilenler gelecekte yanlışlanabilir; bu nedenle bilimsel bilgi gerçeği yansıtsa da nihai bir gerçeği içermez. Diğer bir konu ise, insanın tek bir özne olarak gerçekle kurduğu ilişkinin bilimsel olarak analiz etme ve kanıtlara dayalı akıl yürütme yeteneğiyle alâkalı olmasıdır. Bilim insanının çalışmaları ve elde ettiği sonuçlar, bu konuda daha önce yapılmış bilimsel çalışmalarla bağlantılı olmakla birlikte, tek bir öznenin bilimsel içerikle kurulan bağlantıda yaşadığı güçlükler, onun mevcut bilimsel birikime "makul" şüpheyle yaklaşmasına neden olabilmektedir (Karaca, 2022,1597-1598).

6.MESLEKİ ŞÜPHECİLİK

Şüphecilik kavramını genel olarak inceledikten sonra, konuyu muhasebe mesleği açısından ele almak yararlı olacaktır. Muhasebe biliminde mesleki şüphecilik, "sorgulayıcı bir zihin ve denetim kanıtlarının eleştirel bir şekilde değerlendirilmesini içeren bir tutum" olarak tanımlanmaktadır. Mesleki şüphecilik, durumsal karar vermenin bileşeni olarak denetimde tam şüpheden tam güvene uzanan bir süreklilik olarak görülmektedir. Örneğin, denetçi yeterince şüpheci değilse, işletme risklerini hafife alıp buna göre

denetim planı yapabilir ve denetime yetersiz zaman ayırabilir veya tam tersi olabilir (Rodgers vd., 2017,564-566). Mesleki şüphecilik; denetim prosedürlerinin niteliği, zamanlaması ve kapsamının belirlenmesinde ve sonuçlarının değerlendirilmesinde uygun olmayan varsayımların kullanılması riskini azaltmaktadır. Bu nedenle şüphecilik; denetçiler için olası hataları ve usulsüzlükleri fark etmeleri ve varsa yanlış beyanları araştırmaları için itici bir güç olarak görülebilir. Bu, yüksek kaliteli bir denetim için uygun düzeyde bir mesleki şüphecilik gerektiği anlamına gelmektedir (Yılmaz, 2018,840).

Mesleki şüphecilik konusu nitelikler, düşünce yapısı ve eylemler olmak üzere üç unsurla ortaya konulmakta ve bunlar denetim kalitesinin ayrılmaz bir parçası olarak görülmektedir. Bunlar aşağıda açıklanmıştır (Dimitrova ve Sorova, 2016,3) :

Nitelikler (Bilgi, Beceri ve Yetenekler) : Denetim faaliyeti yeterli düzeyde eğitim ve yetkinliğe sahip denetçiler tarafından yapılmalıdır. Denetçiler bilgi, beceri ve yeteneklerine uygun görevlere atanmalıdır.

Düşünce yapısı (Tutum) : Denetçi, yönetimin dürüst olmadığını veya sorgusuz sualsiz dürüst olduğunu varsaymamalıdır. Denetçi, mesleki şüpheyle hareket etmeli, yönetimin dürüst olduğunu düşünerek az sayıda kanıta güvenmemelidir. Denetçi, denetim sürecinde işletme ilgili önceki deneyimleri ve yönetimin dürüstlüğüne olan inancı ne olursa olsun, hileli işlem olasılığını kabul edecek düşünceye sahip olmalıdır.

Eylemler (Kritik değerlendirme) : Denetçinin denetim kanıtlarını toplama ve değerlendirme sürecinde kanıtların yeterli olup olmadığını tespit etmesi gerekmektedir. Bunun için denetçinin denetim sürecinde mesleki şüpheci tutumunu sergilemesi gerekmektedir.

Mesleki şüphecilik konusunda literatürde kabul gören model, Hurtt (2010) tarafından geliştirilen mesleki şüphecilik modelidir (Quadackers vd.,2014; Karahan,2022). Bu modelde denetçinin mesleki şüpheyle hareket etmesini sağlayan sorgulayıcı zihin, yargının ertelenmesi, bilgi arayışı, kişilerarası anlayış, benlik saygısı ve özerklik olmak üzere altı boyut açıklanmaktadır. Sorgulayıcı zihin, yargının ertelenmesi ve bilgi arayışı denetçinin kanıtları inceleme biçimiyle ilişkilendirilmektedir. Bu üç özellik denetçinin denetim görüşünden önce yeterli miktarda kanıt aramaya ve incelemeye istekli olmasıyla açıklanmaktadır. Dördüncü sırada özellik olan kişilerarası anlayış, denetim kanıtlarını değerlendirirken denetimin insani yönlerini dikkate alma gereğini ifade etmektedir. Denetçinin, denetim kanıtı sağlayan kişilerin motivasyonu ve dürüstlüğüne ilişkin anlayışı, kişilerarası anlayış yeteneği açısından önemlidir. Benlik saygısı ve özerklik özellikleri ise denetçinin elde etmiş olduğu bilgilere göre hareket etme yeteneğini göstermektedir. Benlik saygısı, denetçinin kendi yeteneklerine olan güvenini ifade etmektedir. Özerklik, denetçinin bir denetim görüşü oluşturmadan önce denetim kanıtlarının yeterliliğine karar verme yetkisidir (Hurt, 2010,152-156).

Bu kısımda mesleki şüphecilik konusu iç denetim, bağımsız denetim ve yönetim muhasebesi açısından ele alınmış ve konu aşağıdaki üç başlıkta açıklanmıştır.

6.1.İç Denetimde Şüpheciliğin Önemi

İç denetim, işletme ve kurumların risk yönetimi, kontrol ve kurumsal yönetim süreçleri ile ilgili bağımsız ve tarafsız güvence sağlama ve danışmanlık hizmeti sunma faaliyetidir (Cengiz, 2013, 420). İç denetçinin bu faaliyetlerin tüm aşamalarında yeteri kadar mesleki şüpheyle hareket etmesi gerekmektedir. Denetçinin bu şekilde hareket etmesi iç denetimin etkinliğini artıracaktır. Bundan dolayı mesleki şüphecilik, kaynakların etkin ve verimli kullanılıp kullanılmadığının tespiti açısından büyük önem arz etmektedir (Koca ve Hatunoğlu, 2023,126). Bu konuda Uslu'nun (2021) araştırmasında iç denetim faaliyetlerinde iç denetçilerin mesleki şüphecilik özelliği arttıkça, yürüttükleri iç denetim kalitesinin de arttığı belirlenmiştir. Bu araştırmada mesleki şüphecilik alt boyutlarından sorgulayıcı zihin boyutu ile bağımsızlık, yetkinlik, denetim kapsamı ve mesleki dikkat ve özen boyutları arasında anlamlı ve pozitif ilişkinin olduğu tespit edilmiştir. Rahmansyah vd (2021) araştırmalarında denetçinin muhakeme becerisinin ve mesleki şüpheci yaklaşımının iç denetim kalitesi üzerinde pozitif ve anlamlı bir etkiye sahip olduğunu belirlemiştir. Koca ve Hatunoğlu (2023) kamu üniversitelerinde çalışan iç denetçilerin denetim faaliyetinin etkinliğindeki mesleki şüpheciliğin rolünü araştırdıkları çalışmada mesleki şüpheciliğin iç denetim etkinliği üzerine olumlu bir katkısının olduğu tespit edilmiştir. Araştırmada ayrıca mesleki şüphecilik alt boyutlarından bilgi arayışı ve özgüven özelliklerinin iç denetimin etkinliğini artırmada en önemli katkıyı sağladığı belirlenmiştir.

Mesleki şüphecilik, denetçinin hileye ilişkin uyarı işaretlerini (kırmızı bayrakları) belirleme yeteneğini geliştirir; bu da denetim kalitesini iyileştirmede önemli bir unsurdur. İç denetçiler çoğunlukla kendi sektörlerinde deneyimli olmaları ve çalıştıkları şirketin kültürünü, karar alma mekanizmalarını ve yönetişim sürecini bilmeleri nedeniyle, mesleki şüphecilik yaklaşımlarının sonuçlarını bağımsız denetimle ilişkilendirmeleri başarılı sonuçlar getirecektir. Diğer taraftan iç denetçinin yapısal farklılıkları mesleki şüpheciliği azaltan bir unsur olarak görülmektedir. McCoy vd.'ne (2011) göre, iç denetçinin denetlediği şirketin bir çalışanı olması, ekip ruhunu korumaya çalışması, sıradan ve rutin işler yapması, sınırlı kaynaklara sahip olması, veri elde etmede zorluk çekmesi, değişime dirençli bir iş ortamında çalışması ve olaylara ilişkin bir geçmişinin olması gibi faktörler iç denetçinin mesleki şüpheciliğini azaltabilmektedir (McCoy vd. 2011:4-5).

6.2.Bağımsız Denetimde Şüpheciliğin Önemi

Bağımsız denetim standartlarında mesleki şüphecilik "sorgulayıcı bir yaklaşımla hareket ederek, hata veya hile kaynaklı yanlışlığa işaret eden durumlara karşı dikkatli olmayı ve denetim kanıtlarını titiz bir biçimde değerlendirmeyi içeren tutum" olarak ifade edilmektedir (BDS 200, madde 13-g). Denetçinin mesleki şüpheciliği denetim görevini doğru bir biçimde yerine getirmesini, denetlenen kurumun eksikliklerini ortaya çıkarmasını ve şirketin sürekliliğini değerlendirmesine yardımcı olmaktadır. Mesleki şüphecilik yaklaşımı hata ve hilenin ortaya çıkarılması veya önlenmesi ile finansal tabloların doğru sunulmasını sağlayarak finansal bilgi kullanıcılarına yararlı, gerçek bilginin sunulmasına imkân tanımaktadır (Toptan ve Aygün, 2022,778).

Denetimde mesleki şüpheciliğin önemli olabileceği alanlar şu şekilde özetlenebilir (Dimitrova ve Sorova, 2016, 8) :

- Muhasebe Tahminleri : Gerçeğe uygun değer muhasebesinde ve yönetim muhasebesi tahminlerinde kullanılan varsayımların yönetimin çıkarları doğrultusunda oluşturulup oluşturulmadığı gözden geçirilmelidir.
- İşletmenin sürekliliği : Denetçi, yönetimin işletmenin sürekliliğine ilişkin değerlendirmesini ve yönetim planlarının uygulanabilir olup olmadığını incelemelidir. Bu, işletmenin sürekliliğine ilişkin önemli şüpheler olduğunda özellikle önemlidir.
- İlişkili Taraf Açıklamaları : Denetçi, yönetim tarafından ilişkili taraflar hakkında verilen bilgilerin yeterli düzeyde olmayabileceğini göz önünde bulundurarak, ilişkili taraf işlemlerinin arkasındaki mantığını araştırmalıdır.
- Yasa ve Yönetmeliklerin Dikkate Alınması : Denetçi, denetim sürecinde işlemlerin yasa ve yönetmeliklere uygun olmadığına dair göstergelere hazırlıklı olmalıdır.

Yukarıda belirtilen alanlar dışında denetçi, 2017 yılında yürürlüğe giren "BDS 701 Kilit Denetim Konularının Bağımsız Denetçi Raporunda Bildirilmesi" standardı kapsamında, mali tabloların denetiminde en önemli hususları denetim raporlarında belirlemek ve bu hususlara ilişkin hangi denetim prosedürlerini uyguladıklarını açıklamakla sorumludur. Kilit denetim konularının, finansal tabloların denetimi ve görüş oluşturma sürecinde denetçinin mesleki şüphecilik yaklaşımını öne çıkardığını ve mesleki muhakemesinin kullandığının bir göstergesi olduğunu ifade edebiliriz (Akdoğan ve Bülbül, 2019,3-4).

Literatürde mesleki şüphecilik ile denetim arasındaki ilişkiyi inceleyen çok sayıda çalışma bulunmaktadır. Örneğin Kestane (2021) Gaziantep ilinde faaliyet gösteren bağımsız denetçilerin, denetim kalitesi üzerinde mesleki şüphecilik rollerine ilişkin yaş, eğitim, sahip oldukları pozisyonlarının etkili olduğunu fakat cinsiyet durumlarının herhangi bir etkiye sahip olmadığını tespit etmiştir. Karahan (2022) çalışmasında dışadönüklük, vicdanlılık ve deneyime açıklık gibi kişilik özelliklerine sahip bağımsız denetçilerin denetimi mesleki şüphecilik anlayışıyla yürüttüğünü tespit etmiştir. Wahidahwati ve Asyik (2022), Endonezya'daki kamu denetçilerine yaptığı araştırmada denetçinin deneyiminin, etik kurallara uyumunun, mesleki şüpheciliğinin ve kişiliğinin denetçinin hileyi tespit etme yeteneği üzerinde olumlu etkiye sahip olduğunu tespit etmiştir

Şüpheci yaklaşım ile bağımsız denetim mesleğinin icrasında sorumlu bağımsız denetçi açısından ortaya çıkabilecek gelir ve maliyetleri aşağıdaki gibi öngörebiliriz (Tablo 1). Buna göre, bağımsız denetimde şüpheci yaklaşımın denetim kalitesini artırmada dogmatizmden daha etkili olduğunu söyleyebiliriz.

Tablo 1. Bağımsız Denetimde Sorumlu Denetçi Açısından Şüphecilik ve Dogmatik Yaklaşımın Maliyet Analizine İlişkin Bir Öneri

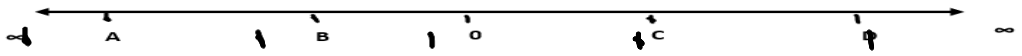
	ŞÜPHECİLİK	**DOGMATİZM**
GELİRLER		
Parasal Gelirler		
Bağımsız Denetim Geliri	Var	Yok
Potansiyel sözleşme	Var	Yok
Parasal Olmayan Gelirler		
Prestijli meslek mensubu olma gururu	Var	Yok (Var)
Kaliteli hayat	Var	Yok
Toplam Gelirler	**Var**	**Yok**
MALİYETLER		
Parasal Maliyetler		
Daha fazla ücrete talebi	Var	Yok
Kadük bir meslek	Yok	Var
Parasal Olmayan Maliyetler		
Doğru raporlama	Var	Yok
Hata ve hile ihtimali	Yok	Var
Mesleğin prestij kaybı	Yok	Var
Toplam Maliyetler	**Var-Yok**	**Yok-Yok**
Net Kâr (Zarar)	**Var**	**Yok**

Kaynak : Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Bağımsız denetçi olarak görev yapan okuyucuların tablo 1'de yer alan maliyetlerle gelirleri karşılaştırma ihtimalini göz önünde bulundurmalarını, bu tabloya kendileri tarafından eklenmesi muhtemel maliyet ve gelirleri gözden geçirmelerini yazarlar olarak beklemekteyiz.

6.3. Yönetim Muhasebesinde Şüpheciliğin Önemi

Şüphecilik ve dogmatizme ilişkin aşağıdaki gibi bir diyagram oluşturulabilir.

Şekil 2 : Şüphecilik ve Dogmatizm Diyagramı

Kaynak : Yazar tarafından oluşturulmuştur.

İç denetim ve bağımsız denetim mesleğinde görev yapan kişiler A,B,C, D noktalarında kişiler olabilir. Aşırı/ umursamaz, aşırı/ az şüphecilik tutumu sergileyebilirler. Bu özellikler görevi ifa eden kişinin kişisel özellikleri ile de ilişkilidir. Bu özellikler; genler, eğitim, aile yapısı, çevre, deneyimler vb. ile ilgili olsa da muhasebe mesleğinin doğasında şüphecilik vardır. Kritik düşünme vardır. Dogmatizm doğası gereği muhasebe mesleğine bir parça uygun olmayan bir yaklaşımdır.

"Yönetim Muhasebesi" seçenekler arasında tercih yapma olarak tanımlanan "karar verme" sürecinde karar ile ilgili maliyet, gider ve gelirleri öngörerek hangi seçeneğin daha uygun olduğu konusunda net parasal analizler yapmaktadır. Parasal analizlerin yanında kararı etkileyen parasal olmayan kazanımlar ve kayıplar da söz konusu olabilir. Yönetim muhasebesi parasal olarak ölçülmesinde zorluk bulunan kazanım ve kayıpları da öngörerek karar vericilerin dikkatine sunar. Karar verici bazı durumlarda parasal olmayan etkileri önemli görerek zarara neden olan kararlar da alabilmektedir. Örneğin, seri biçimde yüzlerce, binlerce adet taşıt araç parçası olan şaft üreten işletmeden bir adet özel ölçülerde şaft talebi geldiğinde; üretim müdürü mamul ambarına kaldırılmış, tamamlanmış bir adet şaftın üretim bölümüne geri alınıp, demonte edilip, istenilen ölçü verildikten sonra montaj, boya, ambalaj işlemlerinin tekrar yapılmasıyla müşteriye teslimini çok maliyetli ve gereksiz bulup reddetmek istemesine rağmen,

yönetim kurulu başkanı müşteri için "onlar bizim rahmetli babamdan beri müşterimiz" diyerek siparişi ayrı fiyattan kabul edip teslimini sağlayacak kararı verebilir.

Bağımsız denetçiler ile iç denetçiler yukarıda açıklanan diyagramın A, B, C veya D noktalarında bulunarak mesleklerini icra ediyor olabilir. Her noktanın yönetim muhasebesi açısından kendine göre maliyet, gider ve gelirleri söz konusu olacaktır. Bazı kişiler çok istese de A veya D noktasında veya başka bir noktada bulanamayabilirler. Ancak meslek mensubu için şüphecilik, dogmatizm diyagramında bir noktada konumlanmak mümkündür. Aslında her kişi bir noktada yer alır. Buna göre maliyete katlanır, gelirlerini elde eder.

Mesleki şüphecilikte iç denetim ve bağımsız denetim fonksiyonları ön plana çıkmaktadır. Muhasebe mesleği şemsiyesi altında YMM, SMMM, kamu denetçileri, banka müfettişliği, şirketlerin yasal denetçileri vb. denetim kurumları ve kişileri dahil olmaktadır.

Hiç muhasebe eğitimi almamış kişiler bile kurumların en basit anlatım ile apartmanların denetçiliğini yapabilmektedirler. Aynı biçimde SMMM unvanı olmasa bile büyük şirketlerde ön muhasebe departmanından fatura ve belge girişi yapabilmektedirler. Ön muhasebe elemanları mesleğin ilk basamağında görev yapıyor olmalarına karşın çok önemli bir görev ifa etmektedirler. Girişini yaptığı belgeyi en az iki hesaba ve alt hesaplarına doğru giriş yapmaları gerekmektedir. Ve şüpheci yaklaşım ile görev ifa etmeleri gerekmektedir. Örneğin; hesaba giriş yapılan belgenin gerçek, doğru belge olup olmadığı, fotokopi veya örnek kopya olup olmadığı konusunda şüpheci yaklaşmaları, fotokopi ve örnek belgelerin aslının başkası tarafından önceden veya sonradan girilebileceği şüphesi ile kontrol ettikten, sorguladıktan sonra belge girişi yapmaları gerekmektedir. Muhasebe söz konusu olduğunda, kişinin pozisyonu ne olursa olsun, hata ve hile olasılığına şüpheyle yaklaşması mesleğin bir gereğidir.

Şüphecilik ve dogmatizmin maliyet ve gelir etkileri, varsayıma dayalı olarak oluşturulan Tablo 2'de görülebilir. Buna göre, şüpheciliğin etkisi hem parasal hem de parasal olmayan gelirler açısından dogmatizme göre daha fazla iken, maliyet açısından daha avantajlıdır.

Tablo 2. Şüpheciliğin ve Dogmatizmin Maliyet ve Gelir Etkisine İlişkin Bir Öneri

	ŞÜPHECİLİK	**DOGMATİZM**
GELİRLER		
Parasal Gelirler		
İlk Seçeneğe inanarak zaman tasarrufu	0	100
Yeni seçenek arama tasarrufu	0	1.000
Daha iyi seçeneği yakalama indirimi	100	
Öğrenmenin yaratacağı yeni gelirler	500	
Parasal Olmayan Gelirler		
Araştırmacı kişilik kazandırır	Var	Yok
Yeni bilgiler kazandırır	Var	Yok
Huzurlu bir yaşantı	Yok	Var
Toplam Gelirler	**1.500**	**1.100**
MALİYETLER		
Parasal Maliyetler		
Yeni seçenek arama maliyeti	1.000	0
Daha iyi seçeneği kaçırma maliyeti	0	1.000
Seçenek arama ile kaybedilen zaman	100	0
Parasal Olmayan Maliyetler		
Zaman kaybı	Var	Yok
Yeni bilgi edinme zorlaşır	Yok	Var
Paranoyak olma ihtimali	Var	Yok
İçine kapanma, alzheimer ihtimali	Yok	Var
Toplam Maliyetler	**1.100**	**1.000**
Net Kâr (Zarar)	**400**	**100**

Kaynak : Yazar tarafından oluşturulmuştur.

7.SONUÇ

Bu çalışmada öncelikle şüphecilik ve dogmatizm kavramları bilim felsefesi açısından ele alınmış ve daha sonra bu kavramların muhasebe ile ilişkisi değerlendirilmiştir. Bu kapsamda konuyla ilgili çalışmalardan ikincil veri kaynağı olarak yararlanılmıştır. Ayrıca, şüphecilik ve dogmatizmin bağımsız denetim ve yönetim muhasebesi açısından ortaya çıkabilecek gelir ve maliyet etkisi varsayıma dayalı olarak oluşturulan örnekle açıklanmıştır. Araştırmada elde edilen bulguları aşağıdaki gibi özetleyebiliriz.

Felsefe bilimi açısından şüphecilik ve dogmatizm kavramları, doğru bilginin mümkün olup olmadığı konusundaki tavrına göre kendilerine yer bulmaktadır. Şüpheci tavır doğru bilginin herkes için geçerli olmadığını belirtirken, dogmatik tavır doğru bilginin herkes için geçerli olduğunu belirtmektedir. Bu nedenle şüpheciler her türlü bilgiyi araştırıp sorgularken, dogmatikler bilginin kaynağına veya otoritesine göre değerlendirme yaparlar. Bu kavramları muhasebe açısından ele aldığımızda şüphecilik yaklaşımı olmadan muhasebe mesleğinin gerçek anlamda icra edilemeyeceğini ifade edebiliriz. Açıklık, objektiflik belge, şeffaflık, tarafsızlık ve belgelendirme, tam açıklama, denetim şüpheciliğini (mesleki şüphecilik) destekleyen muhasebe kavramıdır. Şüpheciliğin karşıtı olan dogmatik yaklaşımı muhasebeye uyguladığımızda; sunulan bilgi ve belgelerin doğruluğunu, mali tabloların gerçeği yansıttığını tartışmasız kabul etmiş sayılırız. Böylesine bir yaklaşım doğru olmadığı gibi "bağımsız denetim" mesleğini de tamamen ortadan kaldırmaktadır

Yönetim muhasebesi, yöneticilerin planlama, kontrol ve karar verme faaliyetlerini gerçekleştirmelerine yardımcı olmak için raporlar düzenlemektedir. Bunun içinde bütçeleme ve performans değerleme konularında veriler üretmektedir. Bu süreçte şüpheci bir tutum, gelirleri artırma maliyetleri düşürme konusunda alınacak kararlarda etkili olacaktır.

Çalışmanın literatüre en önemli katkısı, şüphecilik ve dogmatizm konusunu muhasebe bilimi ile ilişkilendiren çalışmaları derlemesi ve bu konuyu muhasebe bakış açısıyla değerlendirmesidir. Ayrıca çalışmada şüphecilik ve dogmatizm kavramları bilim felsefesi açısından ele alındığından, meslekleri muhasebe olsun ya da olmasın, insanların iki farklı tutumu benimsemeleri halinde katlanacakları maliyet ve gelirleri açıklanmıştır. Çünkü birçok insan ömrünün sonuna gelmesine rağmen böyle bir maliyete ve gelire katlanmanın ne anlama geldiğini bilmeden hayattan ayrılıp gitmektedir.

Bu konuda gelecekte yapılacak çalışmalarda, dogmatik ve şüpheci tutumun muhasebe meslek mensuplarının muhasebe uygulamalarını nasıl etkilediği ampirik çalışmalarla ortaya konulabilir.

8.TARTIŞMA

Literatürde, denetim profesyonellerinin mesleki şüphecilik özelliklerinin hileyi önlemede önemli bir unsur olduğu vurgulanmaktadır. Dogmatik bir yaklaşım sergileyen profesyoneller, hem muhasebe uygulamalarında hem de denetim süreçlerinde potansiyel riskleri belirlemelerini ve önlemelerini zorlaştıracak ve bu durum karar alma süreçlerine olumsuz etki edecektir. Bu nedenle, muhasebe ve denetim profesyonellerinin dogmatizm yerine şüphecilik tutumu benimsemeleri, mesleki uygulamalarını daha güvenilir bir şekilde yürütmelerine yardımcı olacağını ifade edebiliriz.

KAYNAKÇA

Akdoğan, N. ve Bülbül, S. (2019). Bağımsız Denetçi Raporlarında Kilit Denetim Konularının Bildirilmesinde BİST 100 Şirketlerindeki İlk Uygulama Sonuçlarının Değerlendirilmesine Yönelik Bir Araştırma, *Muhasebe ve Denetime Bakış Dergisi*, 56, 3-4.

Bağımsız Denetim Standardı 200 (BDS 200).

Bal, M. (2018). Eleştiri Düşüncesi: Kant'ın Eleştiri Felsefesi 'ne Giriş. *Bursa Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Felsefe Dergisi* , (30) , 254

Cengiz, S. (2013). İşletmelerde Kurumsal Yönetim Kapsamında İç Denetimin Yeri ve Önemi : Borsa İstanbul'da Bir Araştırma, *Afyon Kocatepe Üniversitesi İİBF Dergisi*, 2, 420.

Çüçen, A.K. (2012). Bilim Felsefesine Giriş, 2.baskı, Ankara : Sentez Yayınevi.

Dedeoğlu, M.M. (2017). Bir Zihniyet Tutumu ve Düşünme Formu Olarak Dogmatizm ve Dogmatik Tutum, *OPUS Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 7 (13), 807.

Dereli, N.(2021). *Mesleki Şüphecilik ve Meslek Etiğinin İşlevsel Olmayan Denetçi Davranışları Üzerindeki Etkisi : Bağımsız Denetçiler Üzerine Bir Araştırma*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Muğla.

Dimitrova, J. ve Sorova, A. (2016). The Role of Professional Skepticism in Financial Statement Audit and Its Appropriate Application, *Journal of Economics*, 1 (2), 3-8.

Engels, A., Hüther, O., Schafer, M. ve Held, H. (2013). Public Climate-Change Scepticism, Energy Preferences and Political Participation, *Global Environmental Change*, 23,1019.

Erdem, A.R.(2020), Conceptual Analysis of Discrimination. *International Journal of Humanities and Research*, 5 (4),15.

Gökduman, R.(2021). *Rene Descartes ve David Hume'un Şüpheciliklerinin Karşılaştırılması*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Erciyes Üniversitesi, Kayseri.

Gündoğan, A. O. (2000). Dogmatizm ve dogmatik tutumlar. Felsefe Tartışmaları: Vehbi Hacıkadiroğlu Armağanı, 224-229.

Gürses, İ. (2002). Dogmatik Zihnin Bazı Özellikleri, *T.C. Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 11 (1), 185-186.

Hızal, N. (2012). Gazali'de Bilgi Sistemi ve Şüphe. *Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*,14 (26), 232.

Hurtt, R.K. (2010). Development of a Scale to Measure Professional Skepticism, *American Accounting Association,* 29 (1), 149-171.

Kahveci,H., Gültekin, M., Eker, D. (2019). Üniversite Öğrencilerinin Dogmatik Tutumlarının Bireycilik ve Kolektivizm Değerlerini Yordama Düzeyinin İncelenmesi, *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi,* 49, 3.

Karaca, Ç.(2022). Şüphecilik, Komplo Teorileri ve Bilimsel Otoritenin Epistemolojisi. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi* , 62 (2) , 1597-1598.

Karahan, A. (2022). The Relationship between Personality Traits and Professional Skepticism Traits of Independent Auditors, *Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi*, 24 (2), 261-286.

Kestane, A.(2021). Denetim Kalitesi Üzerinde Mesleki Şüpheciliğin Rolü : Gaziantep İlinde Bir Uygulama, *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi,* 68, 38-48.

Koca, N. ve Hatunoğlu, Z. (2023). İç Denetimin Etkinliğinde Mesleki Şüpheciliğin Rolü : Kamu Üniversiteleri Uygulama Örneği, *Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi*, 25 (1), 131-149.

McCoy.N., Burnett, R.D., Friedman, M.E. ve Morris, M. (2011). Internal Audit: How to Develop Professional Skepticism, *The Journal of Corporate Accounting & Finance*, 22 (4),4- 5.

Quadackers, L., Groot, T. ve Wright, A. (2014). Auditors' Professional Skepticism: Neutrality Versus Presumptive Doubt, *Contemporary Accounting Research*, 31 (3), 639-657.

Rahmansyah, E., Pattawe, A., Meldawati, L., ve Abdullah M.I. (2021). The Effcet of Auditor Judgment and Professional Skepticism on Internal Audit Quality, https://www.atlantis-press.com/proceedings/icosiebe-21/125968813 (Erişim Tarihi :25.07.2023)

Rodgers, W., Mubako, G. ve Hall, L. (2017). Knowledge Management: The Effect of Knowledge Transfer on Professional Scepticism in Audit Engagement Planning, *Computers in Human Behaviour*, 70, 564-566.

Rutjens, B.T., Sengupta, N., Lee, R., Koningsbruggen, G., Martens, J., Rabelo, A. ve Suttın, R. (2022). Science Skepticism Across 24 Countries, *Social Psychological and Personality Science,* 13 (1), 102.

Shearman, S.M. ve Levine, T.R. (2006). Dogmatism Updated: A Scale Revision and Validation, *Communication Quarterly*, 54 (3), 275-291.

Toptan, M. ve Aygün, D. (2022). Denetimde Mesleki Şüpheciliğe İlişkin Modellerin İncelenmesi: Bir Model Önerisi. *Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 13(2), 778.

Tuncay, M. (1999). Dogma ve Drama, *Sanat Dergisi*, 1, 12.

Türk Dil Kurumu Sözlükleri

Uslu, M. (2021). *Mesleki Şüpheciliğin İç Denetim Kalitesine Etkisi : Türkiye'deki Özel Sektör İç Denetçileri Üzerine Bir Araştırm*a. (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Kütahya Dumlupınar Üniversitesi, Kütahya.

Uslu, M. (2022). *İç Denetim Perspektifinde Mesleki Şüphecilik,* Niyazi Kurnaz (Editör), İstanbul: Eğitim Yayınevi.

Wahidahwati W. ve Asyik N.F. (2022) Determinants of Auditors Ability in Fraud Detection, *Cogent Business & Management*, 9, 1-20.

Yılmaz, E.(2018). Bağımsız Denetimde Mesleki Şüphecilik, Mesleki Şüpheciliğin Ölçülmesi ve Meslek Mensupları Üzerinde Bir Araştırma, *Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi*, 20, 840.

RAMİZ ASKER VE EDEBİYAT TARİHÇİLİĞİ

Gunel Ahmadova
Erciyes Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü / Edebiyat Fakültesi / Eski Türk Edebiyatı
gunelnizam@gmail.com, ORCID: 0000-0003-2719-0572

Prof. Dr. Atabey Kılıç
Erciyes Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü / Edebiyat Fakültesi / Eski Türk Edebiyatı
atabeykilic@gmail.com, ORCID: 0000-0002-2627-0995

Özet

Tarih ve edebiyatın kesişme noktasında duran edebiyat tarihi, edebî şahsiyet, eser ve olayları belirli bir tasnif ile inceleyen disiplin olarak tanımlanmaktadır. Edebiyatşinaslığın üç şubesinden biri olan bu disiplinin ilk bilimsel örnekleri, Batı edebiyatında ortaya çıkmıştır. Azerbaycan'da ise edebiyat tarihi, modern edebiyat tarihçiliğinin doğuşuna kadar tezkire, cönk, mecmua gibi türlerin bünyesinde kendi varlığını sürdürmüştür. Ancak 20. yüzyılın başlangıcından itibaren "Azerbaycan Edebiyatı" serlevhalı eserler, edebiyat tarihi sahamızda kendine yer edinmiştir.

İlk müelliflerden olan Feridun Bey Köçerli (1863-1920), Yûsuf Vezir Çemenzeminli (1887-1942), Emin Âbid Güntekin (1898-1938), Bekir Çobanzâde (1893-1937) ve Mehemmed Emin Resulzâde (1884-1955) edebî ve siyasî faaliyetlerinin yanı sıra Azerbaycan tarih ve edebiyatıyla ilgili tetkik ve araştırmalara yönelerek bu sahadaki ciddî bir boşluğu doldurmuşlardır.

Biz bu çalışmada Azerbaycan'ın ünlü Türkolog'u Ramiz Asker'in (1954-2024) yaratıcılığını; yazarın edebiyat tarihi ile ilgili düşünceleri, geçmişten gelen edebiyat tarihçiliği an'anesini devam ettirme tutumu, kullandığı metot ve bu sahada yazdığı kitaplardan hareketle bir bütün hâlinde inceledik. Araştırmacının "Türk Halkları Edebiyatı Oçerkleri – 1" (2011) ve "Bağımsızlık Dönemi Azerbaycan Edebiyatı" (2016) eserleri özellikle mercek altına alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: Edebiyat tarihi, edebiyat tarihçiliği, Azerbaycan edebiyatı, Ramiz Asker, Feridun Bey Köçerli

RAMIZ ASKER AND HIS LITERARY HISTORIOGRAPHY

Abstract

Standing at the intersection of history and literature literary history is defined as the branch of science that examines literary figures, works and events through a certain classification. The first scientific examples of this discipline, one of the three branches of literary scholarship, emerged in Western literature. In Azerbaijan, literary history continued its existence within the genres such as tezkire, cönk, and mecmua until the emergence of modern literary historiography. However, since the beginning of the 20th century, works titled "Azerbaijani Literature" have found a place in our field of literary history.

The first authors, Feridun Bey Köçerli (1863-1920), Yusuf Vezir Çemenzeminli (1887-1942), Emin Abid Güntekin (1898-1938), Bekir Çobanzâde (1893-1937) and Mehemmed Emin Resulzâde (1884-1955), filled a serious gap in this field by focusing on studies and research on Azerbaijani history and literature, in addition to their literary and political activities.

In this study, we examined the creativity of Azerbaijan's famous Turkologist Ramiz Asker (1954-2024) as a whole, based on the author's thoughts on literary history, his attitude towards continuing the tradition of literary history from the past, the method he used and the books he wrote in this field. Particular emphasis placed on the researcher's works "Türk Halkları Edebiyatı Oçerkleri – 1" (2011) and "Bağımsızlık Dönemi Azerbaycan Edebiyatı" (2016).

Keywords: Literary history, literary historiography, Azerbaijani literature, Ramiz Asker, Feridun Bey Köcherli

1. GİRİŞ

Edebiyatşinaslığın üç şubesinden biri olan ve edebiyat ile tarihin kesiştiği noktada duran edebiyat tarihi, genel olarak "Edebî eser ve şahsiyetleri kronolojik ve sistematik olarak inceleyen bilim dalı"[2] olarak tanımlanmaktadır.

Batı âleminde edebiyat tarihini bir bilim dalı olarak ele alıp inceleyen ilk isimlerden olan Gustave Lanson, bu disiplini, medeniyet tarihinin bir terkip üyesi olarak değerlendirmiştir. Ona göre edebiyat tarihi, edebî eser ve sanatçıları sistematik şekilde inceleyerek bir milletin medenî ve fikrî değişimini ortaya çıkarmayı hedeflemektedir.[3]

Azerbaycan'da ise Lanson'un açtığı yoldan ilerleyerek edebiyat tarihinin kuruculuğunu üstlenen isim Feridun Bey Köçerli'dir. Onun edebiyat tarihi alanındaki ilk faaliyetleri 1890'lı yıllara tesadüf etmektedir. 1895 yılında "Новое Обозрение" ("Yeni İnceleme") gazetesinde Azerbaycan edebiyatı tarihine dair silsile yazılar yayımlayan aydın, sonraki yıllarda Azerbaycan ve Anadolu sahası Türk edebiyatına dair çeşitli materyaller toplamaya devam etmiş, yaklaşık 20 yıl süren yoğun bir çalışmanın ardından 1911 yılında 2 ciltlik ünlü "Azerbaycan Türklerinin Edebiyatı"[4] kitabını ortaya koymuştur. Bu kitap, modern manada Azerbaycan edebiyatı tarihinin mihenk taşı sayılabilir. Müellif burada 128 şair ve yazardan bahsederek, Azerbaycan edebiyatının varlığını, kadimliğini ve sanatsal-estetik gücünü inkâr edenlere sağlam bir cevap vermiştir. Köçerli, bu yapıtın hazırlık aşamasında L.A. Âzer'in "Âteş-gede" (18. yy.), A.A. Bakıhanov'un "Gülistân-i İrem" (1841), İ. Şerr'in "Всеобшая История Литературы" ("Umumi Edebiyat Tarihi") (1879), Ş. Sâmî'nin "Kâmûsü'l-A'lâm" (1889-1898), M. Celâl'in "Osmanlı Edebiyatı Nümuneleri" (1894), M.Y. Karabâğî'nin "Mecmûa-ı Dîvân-ı Vâkıf ve Muâsırın-i Diğer" (1856), M.M. Hazânî'nin "Âsâru'l Cemâl" (19. yy.), M.M. Ahundzâde'nin "Şeyh Nizâmî" (1919) kitaplarını mütalaa etmiştir.[5] Köçerli ile Azerbaycan ve umûmen Kafkas'ta edebiyat tarihi sistemli bir bilim dalına dönüşmüş, böylece o hem Azerbaycan, hem de umumi Türk edebiyatına katkıda bulunmuştur. Köçerli'den sonra Y.V. Çemenzeminli "Azerbaycan Edebiyatına Bir Nazar" (1921), E. Âbid "Azerî Edebiyatı Tarihi" (1926), B. Çobanzâde "Azerî Edebiyatının Yeni Devri/ Nasyonalizmden Enternasyonalizme" (1930) ve M.E. Resulzâde "Çağdaş Azerbaycan Edebiyatı" (1936) eserleriyle Azerbaycan edebiyat tarihi sahadaki ciddî bir boşluğu doldurmuşlardır.

2. MATERYAL VE METOD

Bu çalışmada, bağımsızlık dönemi Azerbaycan'ında Türkoloji, filoloji ve edebiyatşinaslık dallarında önemli isim olarak kabul edilen Prof. Dr. Ramiz Asker'in, edebiyat tarihi alanındaki çalışmaları ana hatları belirlenerek tanıtılmaya çalışılmış, bunlardan önemli görülen bir kısmı muhteva, tasnif ve usul yönünden incelenmiş, kongre ve dergi kuralları gereği sayfa sınırı olması hasebiyle fazla teferruattan kaçınılmış, amaca hizmet eden esas bilgiler verilmeye çalışılmıştır.

Çalışma çerçevesinde, Ramiz Asker'in edebiyatşinaslık alanındaki yayımlanmış olan eserlerinin tamamı taranmış ve bunlardan araştırmamız için mühim görülen kısmı takdim edilmiştir.

3. BULGULAR

[2] Okay M.O. 1994. Edebiyat Tarihi. İçinde: *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. İstanbul: TDV Yayınları, 10: 403.
[3] Lanson G. 1937. İlimlerde Usûl: Edebiyat Tarihi, çev. Yusuf Şerif Kılıçel. İstanbul: Remzi Kitabevi, 9-10.
[4] Köçerli F.B. 1925-1926. Azerbaycan Edebiyatı Tarihi Materyalleri, 2 Cilt. Bakü: Azərnəşr.
[5] Köçerli F.B. 2005. Azerbaycan Edebiyatı. Bakü: Avrasiya Press, 8-9.

3.1. Ramiz Asker'in Hayat ve Yaratıcılığı

Azerbaycan Cumhuriyeti'nin bağımsızlığından sonra (1991) modern edebiyat tarihçiliği sorununun gündeme geldiği ve yeni yeni edebiyat tarihlerinin kaleme alındığı dönemde edebiyat tarihi ile Türkoloji arasında ilişki kurarak selefi Köçerli'ye yakın düşünceleri savunan edebiyat tarihçilerinden biri de, Ramiz Asker'dir.

3.1.1. Ramiz Asker'in Hayatı ve Akademik Faaliyetleri

Gazeteci, tercüman, şair, dilci ve edebiyatşinas âlim Ramiz Asker, 10 Ocak 1954 tarihinde Amasiya rayonunun Karaçanta köyünde öğretmen ailesinde dünyaya gözlerini açmıştır.[6] Okulu altın madalya ile bitirmesinin ardından 1972'de Bakü Devlet Üniversitesi'nin Gazetecilik Fakültesi'ne kabul görmüş, aynı sene Azerbaycan Komünist Partisi Merkezi Komitesi I. Kâtibi Haydar Aliyev tarafından Rusya'ya gönderilerek 1978'de Moskova Devlet Üniversitesi Gazetecilik Fakültesi'nden mezun olmuştur. 2004'te filoloji alanında "*Yusuf Balasagunlu'nun 'Kutadgu Bilik' Poemasında Adlar (Azerbaycan Dili ile Mukayesede)*" isimli adaylık, 2009'da "*Mahmud Kaşgarî'nin 'Dîvânü Lugâti't-Türk' Eserinin Morfolojisi*" isimli doktorluk tezlerini savunmuştur.[7]

1978-1983 yılları arasında Azerbaycan Devlet Radyosu'nda redaktör, 1983-1996'lı yıllarda "Azerbaycan Bugün", "Odlar Yurdu", "Halk Gazetesi", "XXI. Asır", "Meydan" gibi gazete ve dergilerde baş redaktör görevlerini yürütmüştür. 1991-1993'lü yıllarda T.C. Uluslararası Haber Ajansı'nın ve "Hürriyet" gazetesinin Azerbaycan özel muhabiri, 1993-1994'te Haricî Turizm Şûrası'nın yönetim başkanı, 1993-1997'de T.C. "Yeni Forum" dergisinin Bakü temsilciliğini yapmıştır. 2003'ten hayatının sonuna dek Bakü Devlet Üniversitesi'nde çalışan aydın, 2007-2012 yılları arasında üniversitenin Bedîî Tercüme İlmî-Tetkikat Laboratuvarı'nın baş ilmî işçisi olmuş, 2012'den Türk Halkları Edebiyatı Kürsüsü'nün[8] ve 2023 yılından itibaren Türkoloji Araştırmalar İlmî-Tetkikat Laboratuvarı'nın müdürlüğü görevlerini yürütmüştür.[9]

Profesör, geçirdiği açık kalp ameliyatı sonrası 22 Mayıs 2024 tarihinde Bakü'de hayata gözlerini yummuştur.

3.1.2. Yaratıcılığından Hareketle Ramiz Asker'in Edebiyat Tarihçiliği

Çeşitli Türk lehçe ve şiveleriyle beraber Rus, Alman ve Ermeniceyi iyi derecede bilen Ramiz Asker Türkoloji, tarih, edebiyatşinaslık ve gazeteciliğe dâir yüzlerce ilmî makale, 32 telif eser kaleme almış, Anadolu, Özbek, Kazak, Uygur, Türkmen, Tatar, Başkurt, Gagavuz Türkçelerinden ve Rusçadan 66 eseri Azerbaycan Türkçesine tercüme edip yayımlamıştır. Aydın hem de "Dîvânü Lugâti't-Türk"ün Azerbaycan Türkçesine ilk mükemmel neşrini hazırlayarak bu değerli yapıtı Azerbaycan bilimine kazandırmıştır.

Muhtelif ülkelerde gerçekleşen 80'den fazla konferans ve sempozyumda iştirak ederek bildiriler sunan Asker, hem de Orhun-Yenisey abidelerini tetkik etmek için Moğolistan'a giden ilk Azerbaycanlı bilim insanıdır. Akademik hayatı boyunca Hakasya, Altay, Tuva, Özbekistan, Kazakistan, Kırgızistan, Tataristan, Türkmenistan ve Türkiye'yi sık sık ziyaret etmiştir.

Âlim, yaratıcılığının son dönemlerinde daha çok edebî eser çevirisiyle meşgul olmuştur. Bunun sebebi Türk halklarının edebiyatının birçok ünlü temsilcisinin eserlerinin Azerbaycan Türkçesine çevrilmemiş olmasıdır. Türk Halkları Edebiyatı kürsüsünün başkanı olduğundan bu açığı ortadan kaldırmak âlimin üzerine düşmüştür. O, Andelîb, Bâbür, Mihrî Hatun ve Şahbende gibi Orta Çağ sanatkârlarının ve XX. Yüzyıl Türk dünyası ediplerinin kitaplarını Azerbaycan Türkçesine tercüme etmiş, onlara geniş ön sözler yazmış, kendi muasırlarından birkaçının jübilesiyle ilgili makaleler kaleme almıştır. Bu seriye Kazak şairi Kasım Amanjolov ve Başkurt şairi Macid Gafûrî'nin jübilelerine dair makaleleri örnek göstermek mümkündür. Âlimin edebiyat tarihini yakinen ilgilendiren "Türk Dünyasına Rehberlik İden

[6] Asker R. 2015. Hâl Tercümesi. İçinde: Köroğlu Dergisi, Ramiz Asker Özel Sayısı, 1(2), 5.
[7] "Ramiz Əsgər Vəfat Etdi", https://axar.az/news/toplum/863778.html (Erişim Tarihi: 23.08.2024)
[8] 2016 yılında Türk Halkları Edebiyatı Kürsüsü, Türkoloji Kürsüsü ile birleşmiş ve Ramiz Asker bu kürsünün müdürlüğüne getirilmiştir.
[9] "Ramiz_Əskər", https://web.archive.org/web/20120719020331/Ramiz_Əskər (Erişim Tarihi: 23.08.2024)

Çağdaş Mehaz”[10], “Türk Edebiyatı Tarihi”[11], “Bin Yıl Evvelki Türk Dünyasının Aynası”[12], “ ‘Kitab-ı Dede Korkut’un Üçüncü Elyazması”[13] ve “Türkmen Edebiyatının Tebliğine Mühim Katkı”[14] gibi makaleler mevuttur.

R. Asker 2009 yılında “XX. Asır Özbek Şiiri Antolojisi”[15] ve 2011 yılında “Türkmen Şiiri Antolojisi: XVII-XIX. Asırlar”[16] eserlerini yayımlamıştır. Bu antolojilerde Özbek ve Türkmen edebiyatlarının bilinen temsilcilerinin kısa hayat öyküsüne ve seçme şiirlerine yer verilmiştir.

Profesör ayrıca Türk edebiyat tarihçilerinin Azerbaycan için özel[17] olarak hazırladığı 2 ciltlik “Türk Edebiyatı Tarihi” kitabının tercümesini yapmış, TÜRKSOY Kütüphanesi Serisi için 2009-2022 yılları arasında kırkı aşkın eser yayımlamıştır.

Âlimin başlıca edebiyat tarihi çalışmaları ise “Türk Halkları Edebiyatı Oçerkleri”[18] ve “Bağımsızlık Dönemi Azerbaycan Edebiyatı”[19] eserleridir.

3.1.3. “Türk Halkları Edebiyatı Oçerkleri”nin Değerlendirilmesi

Ramiz Asker, Türk Halkları edebiyatına dair daha önce bildiri ve makale şeklinde kaleme aldığı çalışmalarını toplayarak 2011 yılında 320 sayfadan müteşekkil bu eseri yayımlamıştır. “Önsöz”de kitap hakkında şu notu düşmüştür:

“*Umut ediyorum ki, bu kitap hem Türk halkları edebiyatının tedrisi zamanı işe yarayacak, hem de mütehassısların ve geniş okuyucu kitlesinin ihtiyacını kısmen ödeyecek. Ancak daha görülecek çok iş var. Bu yüzden bu sahadaki tetkikatları gelecekte de devam ettirmek fikrindeyim (...) Kitabı, Türk dünyasının UNESCO’su sayılan ve Türk halkları arasında medenî entegrasyona büyük katkılar sağlayan TÜRKSOY’a destek amacıyla TÜRKSOY Kütüphanesi Serisi’nden neşrettirdik.*”[20]

Eser, “Önsöz” ve 13 başlıktan teşkil olunmuştur. Yalnız ilk başlık bir devir tasvirini ele almaktadır. Diğer 12 başlığın tamamında Türk dünyasının belli başlı şahsiyetlerine yer verilmiştir.

“Selçuklu Devri Türk Edebiyatına Umumi Bakış” başlığında (s. 5-12), önce tarihe ışık tutularak Türklerin Büyük Selçuklu ve Osmanlı imparatorluklarından, Akkoyunlu ve Karakoyunlu devletlerinden, Karamanoğulları, Menteşeoğulları, Saruhanoğullar vb. beyliklerinden kısaca bahsedilmiştir. Ardından devrin edebî hayatına geçilmiş, “Battalnâme” ve “Danışmendnâme” destanları, Şeyh Evhadüddîn Kirmânî, Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî, Sultân Veled, Şeyyad Hamza, Gülşehrî, Hoca Dehhânî, Ahmed Fakîh, Âşık Paşa, Hoca Mes’ûd, Şeyhoğlu Mustafa, Kadı Burhâneddin, Şeyhî, Ahmedî, Kaygusuz Abdal, İmâdüddin Nesîmî, Mustafa Darîr hakkında 4-5 cümlelik kısa malumat ve en ünlü eserlerinden örnekler verilmiştir. Başlığın sonunda müellif, devrin özeti olarak maddeleri sıralamıştır:

“*1. Selçuk Devrinde şifahî halk edebiyatı devam etmiş, dinî mazmunlu bir sıra destan ve menkıbeler yaranmıştır; 2. Hemen devirde evvelce mülemmalar, daha sonra esas eserlerini Farsça yazan şairler tarafından ara sıra Türkçe eserler yazılmıştır; 3. Sûfî geleneği içerisinde sırf Türkçe eserler yazan Yûnus Emre gibi büyük şairler yetişmiştir; 4. Selçuk Devri Türk edebiyatının inkişafında Fars dilinden tercümeler çok mühim rol oynamıştır. Hemen devirde “Mantıku’t-Tayr”, “Bostan”, “Kabusnâme”, “Kelile ve Dimne” gibi meşhur eserler Türkçeye tercüme edilmiştir.*”[21]

---

[10] Asker R. 2019. Türk Dünyasına Rehberlik İden Çağdaş Mehaz. 525-ci Gazete, 24 Mayıs, 13.
[11] Asker R. 2010. Türk Edebiyatı Tarihi, Respublika Gazetesi, 29 Eylül, 6.
[12] Asker R. 2010. Bin Yıl Evvelki Türk Dünyasının Aynası, Halk Cephesi Gazetesi, 8 Ekim, 14.
[13] Asker R. 2019. ‘Kitab-ı Dede Korkut’un Üçüncü Elyazması, Edebiyat Gazetesi, 19 Ekim, 20-21.
[14] Asker R. 2010. Türkmen Edebiyatının Tebliğine Mühim Katkı, Halk Gazetesi, 19 Kasım, 11.
[15] (2009) XX. Asır Özbek Şiiri Antolojisi: Erkten Söyler Bu Dilim, haz. Babahan Mehemmed Şerif, terc. ve sonsöz Ramiz Asker. Bakü: MBM Neşriyatı.
[16] (2011) Türkmen Şiiri Antolojisi: XVII-XIX. Asırlar, terc., haz. ve önsöz Ramiz Asker. Bakü: MBM Neşriyatı.
[17] Asker R. 2011. Türk Halkları Edebiyatı Oçerkleri – 1. Bakü: MBM Neşriyatı, 3.
[18] Asker R. 2011. Türk Halkları Edebiyatı Oçerkleri – 1. Bakü: MBM Neşriyatı.
[19] Asker R. 2016. Bağımsızlık Dönemi Azerbaycan Edebiyatı. Bakü: BXQR Matbaası.
[20] *A.g.e.*, 4.
[21] *A.g.e.*, 12.

Akabinde gelen kısımda ise (s. 13-314) Selçuklu dönemi Türk edebiyatının ünlü şair ve devlet adamları Sultân Hüseyin Baykara ve Gazi Zahîreddîn Muhammed Bâbür, ilk kadın şairlerden Mihrî Hatun, Umumi Türk edebiyatının önde gelen temsilcileri Nur Muhammed Andelîb, Abdullah Şahbende, Mahtumkulu Firâkî ve Molla Nefes, XX. Yüzyıl Tatar şairi Abdullah Tukay, Başkurt şairi Mecid Gafûrî, Kazak şairi Kasım Amanjolov, çağdaş Türkmen şairi Oraz Yağmur ve Gagavuz şairi Todur Zanet üzerine yazılara yer verilmiştir. Türk dünyasına mâl olmuş bu edebî şahsiyetlerin tanıtım yazılarından sonra eserlerinden örnekler okura sunulmuştur. Şiirlerin tamamı, Sultân Hüseyin Baykara'nın "Risâle"si ve Abdulla Tukay'ın hatıraları âlimin kendisi tarafından orijinalinden tercüme edilmiştir.

Görüldüğü üzere Ramiz Asker'in bu çalışması tam teşekküllü bir edebiyat tarihi olmaktan uzak olsa da, bu hâliyle umumi Türk edebiyat tarihine lokomotiflik edebilecek ciddî bir çalışmadır. Türk dünyasının belli başlı sanatkârları takdim edilirken kronoloji dikkate alınmış, oçerklerin her birinde bahse konu sanatkârın yaşadığı dönem de irdelenmiştir. XI. Yüzyılla başlatılan edebî süreç, XXI. Yüzyıla kadar getirilmiştir.

3.1.4. "Bağımsızlık Dönemi Azerbaycan Edebiyatı"nın Değerlendirilmesi

I. kez 2016 yılında 280 sayfadan müteşekkil olmakla TÜRKSOY Kütüphanesi Serisi'nin 28. kitabı olarak Türkiye Türkçesinde; II. kez 2021 yılında 286 sayfadan müteşekkil olmakla "Mustakillik Devri Azerbaycan Edebiyatı"[22] adıyla aynı serinin 53. kitabı olarak Azerbaycan Türkçesinde neşredilmiştir. Kitapta Sovyetler döneminin edebiyat politikası, Azerbaycan'ın millî egemenlik uğrunda savaş verdiği yıllarda ve sonrasında halkın millî, manevî ve medenî gelişimi meselesinde edebiyatın üstlendiği rol, bağımsızlık yıllarında Azerbaycan şiiri, nesri, dram yazarlığı, edebiyatşinaslık, yeni akım ve 'izmler' gözden geçirilmiştir.

Eser, Yusuf Gedikli tarafından kaleme alınan takdim mahiyetindeki "Ramiz Asker ve 'Bağımsızlık Dönemi Azerbaycan Edebiyatı'" yazısı, 15 (başlık) makale ve müellifin hâl tercümesinden müteşekkildir. Yusuf Gedikli ilk yazıda eseri şöyle tanıtmıştır:

"*Ramiz Asker'in Bağımsızlık Dönemi Azerbaycan Edebiyatı yapıtı bağımsızlıktan, yani 1991'den sonraki Azerbaycan edebiyatına tutulmuş bir mercektir. Yapıt bağımsızlıktan bugüne değin geçen 25 yılda, başka deyişle çeyrek asırda Azerbaycan edebiyatının geçirdiği aşamaları, evreleri, dalgalanmaları akıcı bir dil ve üslupla anlatıyor. İşin doğrusu bağımsızlıktan önceki Azerbaycan edebiyatı hakkında az çok bilgimiz ve fikrimiz vardır. Ancak bağımsızlıktan sonraki Azerbaycan edebiyatını pek bilmiyoruz dersek, yanlış söylemiş olmayız. İşte Ramiz Asker'in kitabı bize bu olanağı sunuyor.*"[23]

"80'li Yılların Politik Ortamı: Perestroyka ve Glastnost" adlı birinci başlıkta, Sovyetlerin kuruluşundan tenezzülüne kadar geçen 74 yıl muhtasar şekilde ele alınmıştır. R. Asker, o yıllara dair kendi izlenimlerini, dönemin Leninizm, Marksizm, Volontarizm, Perestroyka[24] ve Glasnost[25] gibi siyasî terimlerinden ve onların edebiyata tesirlerinden bahsetmiştir. Daha sonra Sovyetlerin yıkımının başlangıcı sayılabilecek 1980'li yıllara gelinmiş, bu on yılda Azerbaycan edebiyatının özellikleri şu şekilde değerlendirmiştir:

"*Hiç kuşkusuz bu dönemde Azerbaycan'da bir edebiyat vardır, fakat şiir türü dışında dönemi doğrudan doğruya yansıtan köklü bir edebiyat yoktur. Edebiyat bu kısa dönemi şaşkınlık içinde yaşamış, fakat ürünlerinde yeterince yansıtmamış veya yansıtamamıştır. Edebiyat kendisini daha fazla basın ve gazetecilik alanında ifade etmiştir. Bu, hayrete şayan bir durumdur.*"[26]

---

[22] Asker R. 2011. Mustakillik Devri Azerbaycan Edebiyatı. Bakü: Füyuzat Neşriyatı.
[23] *A.g.e.*, 6.
[24] Perestroyka (Rusça: перестройка, "Yeniden Yapılanma"), SSCB'de 1980'li yıllardan itibaren gerçekleştirilen ekonomik ve siyasî sistemi yeniden yapılandırma ve reform hareketleri. https://tr.wikipedia.org/wiki/Perestroyka (Erişim Tarihi: 17.11.2024)
[25] Glasnost (Rusça: гла́сность, "açıklık"), Sovyetler Birliği'nin son döneminde Mihail Gorbaçov'un liderliğinde ülkede bilhassa ekonomik sorunlara son vermek amacıyla uygulanmış politikaların tümüne verilen addır. 1985'te uygulanmaya başlamış, Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla son bulmuştur. Glasnost, bir anlamda fikir ve ifade özgürlüklerinin bir bileşkesi olarak görülebilir. https://tr.wikipedia.org/wiki/Glasnost (Erişim Tarihi: 17.11.2024)
[26] *A.g.e.*, 20-21.

"Azerbaycan Edebiyatı ve Sosyalist Realizmi" ve "Azerbaycan Halkının Millî, Manevî ve Sosyal Gelişimi Uğruna Edebiyatın Mücadelesi" başlıklarında (s. 23-58) ilk olarak Azerbaycan edebiyatında 1920-1991 yılları arasında mevcut olan Sosyalist Realizmi cereyanı ve ideolojik sansür irdelenmiştir. Sovyetler Dönemi Azerbaycan edebiyatı 1920-1937, 1937-1960 ve 1960-1980'li yıllar olarak üç devrede taksim edilmiş, ilk devre "oluşum ve gelişim", ikinci devre "ikinci gelişim" ve üçüncü devre "değişim ve yumuşama" dönemi olarak değerlendirilmiştir. Devamında "Edebiyatın misyonu nedir?" sorusuna cevap arayan müellif, bağımsızlıkla beraber Azerbaycan edebiyatının misyon ve hedeflerinin nasıl değiştiği ve nasıl millî havaya büründüğüne dikkat çekmiştir.

"80'li Yılların Şiiri", "80'li Yılların Nesri" ve "80'li Yılların Dram Yazarlığı" başlıklarında (s. 59-86) müellif, dönemin şiiriyatı hakkında şöyle bir tespitte bulunmuştur: "*Joseph Stalin'in ölümünden sonra Sovyetler Birliği'nde meydana gelen nispi yumuşama hemen edebiyata, o sıradan edebiyatın en sevilen, popüler türü olan şiire yansımıştır.*"[27] Akabinde dönemin Azerbaycan şairlerinden Osman Sarıvelli, Mirvari Dilbazî, Nigâr Refibeyli vb.; nâsirlerden Bayram Bayramov, Azize Caferzâde, Vidadi Babanlı vb.; dramaturglardan İlyas Efendiyev, Bahtiyar Vahapzâde, Nabi Hazrî ve başkalarının hayat ve yaratıcılığına kısa kısa değinmiş, en ünlü eserlerinden örnekler vermiştir.

"Bağımsız Ülkenin Özgür Edebiyatı: Yeni Politik ve Edebî Ortamın Algılanması" başlığı (s. 116-128), 18 Ekim 1991 – Azerbaycan Parlamentosu'nun bağımsızlığımızı ilan etmesi tarihî olayı ile başlamış, siyasî hayat çözümlendikten sonra edebî hayata geçilmiştir. Ramiz Asker, dönemin edebiyat alanındaki çalkantılarını ve sancılarını okura aktarmıştır. Acıdır ki, 1991-1992'li yıllar Azerbaycan İlimler Akademisi ve Yazarlar Birliği gibi köklü kurumların kapatılması ile akılda kalmıştır. Akabinde gelen yıllardaysa Haydar Aliyev ülkenin başına gelmiştir ki, onun bilhassa edebiyat alanına katkıları, müellif tarafından detaylıca anlatılmıştır.

"Azerbaycan Nesri 1991-2000 Yıllarında" ve "Azerbaycan Nesri 2001-2015 Yıllarında" başlıklarında (s. 129-170) nesirdeki Karabağ konusu üzerinde durulmuş, Azerbaycan'ın toprak bütünlüğü üzerine verilen mücadelenin edebiyattaki yansımaları okura sunulmuştur. 2001 yılından sonraki Azerbaycan edebiyatının temel özelliklerinden bahsederken, edebiyatın bu dönemde toplum nezdindeki eski büyülü ve mistik gücünü, tılsım ve sihrini kaybettiğini, sıradan bir sanat türü hâline geldiğini savunmuştur: "*Artık edebiyattan eskisi gibi medet umma, satırlar arasına sıkıştırılmış imalar ve çakışmalar arama, Ezop dilini çözme dönemi savuşmuştur.*"[28] Bu başlıklarda bahsedilen nasirlere arasında Zemfira Muharremli, Sabir Ahmedli, Mâhire Abdullah ve başkaları vardır.

"Azerbaycan Şiiri 1991-2000 Yıllarında" ve "Azerbaycan Şiiri 2001-2015 Yıllarında" başlıklarında (s. 171-207), dönemin şiirinin en başlıca konusunun işgal altındaki Karabağ olduğu vurgulanmış, Memmed Aras, Bahtiyar Vahapzâde, Halil Rıza Ulutürk ve başkalarının şiirlerinden örnekler sunulmuştur. Devre hakkında şunlar sıralanmıştır:

"*1991-2000 yılları arasında Azerbaycan şiiri dönemin politik, toplumsal ve sosyo-ekonomik durumuna uygun olarak gelişmiş, sömürgeden kurtularak özgür olan milletin ve ülkenin yeni statükosunu yansıtmıştır; Azerbaycan şiiri yeni misyonuna mukabil biçimde siyasileşmiştir; Şiire yeni temalar, bağımsızlık, milli mücadele, savaş, asker, şehit, ordu vb. temalar girmiştir; Manzumeler çok nadiren kaleme alınmıştır; Lirik şiirler de eski dönemlere nazaran bir hayli azalmıştır.*"[29]

"Azerbaycan Dram Yazarlığı 1991-2000 Yıllarında" ve "Azerbaycan Dram Yazarlığı 2001-2015 Yıllarında" (s. 208-243) başlıklarında ismi anılanlar arasında İlyas Efendiyev, Ali Emirli, Fikret Koca ve başkaları vardır.

"Bağımsızlık Dönemi Azerbaycan Edebiyat Bilimi" başlığında (s. 224-256), edebiyat nazariyesi, edebî tenkit ve edebiyat tarihi üzerine araştırmaları bulunan İsa Habibbeyli, Nizami Caferov, Tevfik Hüseyinoğlu, Celil Nağıyev, Elçin Mehraliyev, Merziye Necefova ve başkalarından bahsedilmiştir.

"Bağımsızlık Dönemi Azerbaycan Edebiyatı Gelişiminin Bazı Sonuçları: Yeni İzmler ve Yeni Akımlar" adlı sonuncu – 15. Başlıkta (s. 257-273), Postmodernizm, Fütürizm, Klasisizm, Natüralizm,

[27] *A.g.e.*, 59-115.
[28] *A.g.e.*, 147.
[29] *A.g.e.*, 184.

Personalizm, Romantizm, Santimantalizm, Sembolizm, Sürrealizm vb. akımlar hakkında malumat verdikten sonra XX-XXI. Yüzyıllarda Azerbaycan edebiyatında kendine yer bulanlarından örnekler vermiştir.

Kitap, Prof. Dr. Ramiz Asker'in hâl tercümesiyle tamamlanmıştır. (s. 274-279)

Eser hakkında fikirlerimizi özetleyecek olursak, Ramiz Asker bu çalışmasıyla XX-XXI. yıllar arasında Azerbaycan'ın sadece edebî değil, siyasî ve medenî çehresini, kendi hatıralarını yazmıştır. Başlıklar makale formunda olup her birinin sonunda kaynakça verilmiştir.

4. SONUÇ

Ramiz Asker, 1987-2004 yılları arasında çok sayıda yapıt ortaya koymuş, Türkoloji camiasında araştırmacı ve eğitimci kimliğini taşıyan önemli bir isimdir. Edebiyatşinaslığın farklı şubelerinde eser vermekle birlikte edebiyat tarihi üzerine de eğilmiştir. İlk olarak "Türk Halkları Edebiyatı Oçerkleri" (2011) adlı eseriyle umumi Türk edebiyat tarihine ciddî bir katkıda bulunan aydın, "Bağımsızlık Dönemi Azerbaycan Edebiyatı" (2016) adlı eseriyle Azerbaycan edebiyatının yaklaşık bir asırlık dönemini ele almıştır. "Türk Halkları Edebiyatı Oçerkleri"nde Araştırmacı, şahıslar üzerine kurulu bir edebiyat tarihi yazımı anlayışını benimsemiş, "Bağımsızlık Dönemi Azerbaycan Edebiyatı"ndaysa kronolojik tasnife gitmiştir.

Eserlerinden hareketle yaptığımız incelemeler sonucunda, Ramiz Asker'in edebiyat tarihçiliğinin belirgin özelliklerini şu başlıklar altında özetlememiz mümkündür:

- Türk dünyasını bir bütün olarak görmesi
- Türklük bilincine sahip olması ve edebiyat tarihi konulu eserlerinde bu bilinci yansıtması
- Türk dünyası edebiyatı şahsiyetleri hakkında geniş bilgiye sahip olması
- Edebî eser ve şahsiyetler hakkında objektif değerlendirmelerde bulunması
- Materyal ve metin seçkisine önem vermesi
- Edebiyat tarihi çalışmalarında Türkoloji ve edebiyatşinaslık bilimlerini harmanlaması
- Türk dünyası dışında Türk edebiyatını tanıtmak için çalışması
- Azerbaycan sınırları dışında Azerbaycan edebiyatını tanıtmak için çalışması

5. TARTIŞMA

Türklük bilincinin Türk medeniyet ve edebiyat tarihinin şekillenmesinde önemli olduğunu düşünen ve çalışmalarını da bu eksende kaleme alan Ramiz Asker, eserleriyle edebiyat tarihimize önemli katkılarda bulunmuştur. Türklerin ortak tarihi ile edebiyat tarihleri arasında doğrudan bir ilişki olduğu düşüncesinden yola çıkarak Türk halklarının içtimaî, siyasî, iktisadî ve medenî hayatını edebiyat tarihinin satır aralarından yansıtan Asker'in edebiyat tarihçiliğinin merkezini, edebiyat ve sanatla ilgili görüşleri oluşturmaktadır. Türk edebiyatının kaynak zenginliğinin bilincinde olan âlim, Türk halklarının umumi edebiyat tarihi meselesi üzerine eğilmiş ve bilhassa Orta Çağlar edebiyatı alanındaki araştırmalarıyla edebiyat tarihine önemle sahip bir edebiyat tarihçisi olmayı başarmıştır.

KAYNAKLAR

ÂBİD, E. (1926), *Azerî Edebiyatı Tarihi* (Bitirme Tezi), İstanbul: Darülfünun Matbaası.

ASKER, R. (2010), Bin Yıl Evvelki Türk Dünyasının Aynası, *Halk Cephesi Gazetesi*, 8 Ekim, 14.

ASKER, R. (2010), Türk Edebiyatı Tarihi, *Respublika Gazetesi*, 29 Eylül, 6.

ASKER, R. (2010), Türkmen Edebiyatının Tebliğine Mühim Katkı, *Halk Gazetesi*, 19 Kasım, 11.

ASKER, R. (2011), *Türk Halkları Edebiyatı Oçerkleri – 1*, Bakü: MBM Neşriyatı.

ASKER, R. (2015), Hâl Tercümesi, *Köroğlu Dergisi Ramiz Asker Özel Sayısı,* 1(2), 5-6.

ASKER, R. (2016), *Bağımsızlık Dönemi Azerbaycan Edebiyatı*, Bakü: BXQR Matbaası.

ASKER, R. (2019), 'Kitab-ı Dede Korkut'un Üçüncü Elyazması, *Edebiyat Gazetesi,* 19 Ekim, 20-21.

ASKER, R. (2019), Türk Dünyasına Rehberlik İden Çağdaş Mehaz, *525-ci Gazete*, 24 Mayıs, 13.

ASKER, R. (2021), *Mustakillik Devri Azerbaycan Edebiyatı*, Bakü: Füyuzat Neşriyatı.

ÇEMENZEMİNLİ, Y.V. (1921), *Azerbaycan Edebiyatına Bir Nazar*, İstanbul: Matbaa-i Âmire.

ÇOBANZÂDE, B. (1930), *Azerî Edebiyatının Yeni Devri/ Nasyonalizmden Enternasyonalizme*, Bakü: Azerbaycan Devlet İlmî-Tetkikat Enstitüsü Neşriyatı.

KÖÇERLİ, F.B. (1925-1926), *Azerbaycan Edebiyatı Tarihi Materyalleri*, 2 Cilt, Bakü: Azərnəşr.

KÖÇERLİ, F.B. (2005), *Azerbaycan Edebiyatı*, Bakü: Avrasiya Press.

LANSON, G. (1937), *İlimlerde Usûl: Edebiyat Tarihi*, çev. Yusuf Şerif Kılıçel, İstanbul: Remzi Kitabevi.

OKAY, M.O. (1994), Edebiyat Tarihi, içinde *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (10: 403-405), İstanbul: TDV Yayınları.

(2009) *XX. Asır Özbek Şiiri Antolojisi: Erkten Söyler Bu Dilim*, haz. Babahan Mehemmed Şerif, terc. ve sonsöz Ramiz Asker, Bakü: MBM Neşriyatı.

(2011) *Türkmen Şiiri Antolojisi: XVII-XIX. Asırlar*, terc., haz. ve önsöz Ramiz Asker, Bakü: MBM Neşriyatı.

"Ramiz Əsgər Vəfat Etdi" (2024), 23 Ağustos 2024 tarihinde https://axar.az/news/toplum/863778.html adresinden alındı.

"Ramiz_Əskər" (2024), 23 Ağustos 2024 tarihinde https://web.archive.org/web/20120719020331/ Ramiz_Əskər adresinden alındı.

"Perestoyka" (2024), 17 Kasım 2024 tarihinde Özgür Ansiklopedi: https://tr.wikipedia.org/wiki/Perestroyka adresinden alındı.

"Glasnost" (2024), 17 Kasım 2024 tarihinde Özgür Ansiklopedi: https://tr.wikipedia.org/wiki/Glasnost adresinden alındı.

ENTELEKTÜEL BİR ÖĞRETMEN NASIL OLMALIDIR?*

Songül Denat[1]

[1]Kırıkkale Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Matematik ve Fen Bilimleri Eğitimi Bölümü, Fen Bilgisi Eğitimi A.B.D., Yahşihan, Kırıkkale, songuldenat@hotmail.com, ORCID ID: https://orcid.org/0000-0001-8766-7999,

Doç. Dr. Salih Ökten[2]

[2]Kırıkkale Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Matematik ve Fen Bilimleri Eğitimi Bölümü, Fen Bilgisi Eğitimi A.B.D., Yahşihan, Kırıkkale, sokten@gmail.com, ORCID ID: https://orcid.org/0000-0001-9656-1803

Özet

Bu çalışmanın amacı entelektüel kavramını tarihsel süreci içinde ele alıp, entelektüel insanın özelliklerini belirleyerek, bu özelliklere sahip bir öğretmenin nasıl olması gerektiği hakkında değerlendirme yapmaktır.

Entelektüel kavramı, farklı toplum ve kültürlerde çeşitli anlamlar taşır ve bu nedenle evrensel bir tanım yapmak zordur. Ancak entelektüelin temel özellikleri, farklı kavramlarla benzerlik gösterse de, bu kavramlar birbirleriyle tam olarak örtüşmeyebilir. Literatus, entelijansiya, âlim, arif, ulema, filozof, münevver, aydın ve bilim insanı gibi terimler, entelektüel ile ilişkili kavramlardır. Her biri, bilgi ve düşünce üretimi açısından farklı roller üstlenmiş olsa da, entelektüel kavramıyla örtüşen veya ayrılan yönleri bulunur. Bu yüzden her kavramın kültürel ve tarihsel bağlamı göz önünde bulundurulmalıdır.

Entelektüel insan temel olarak, adaletli, özgürlük yanlısı, bilgi açısından donanımlı olması ve düşünsel derinliğiyle topluma yön veren kişidir. Entelektüel, aklını etkin şekilde kullanan, toplumda mevcut düşünce ve inanç sistemlerini sorgulayan ve eleştirendir. Topluma faydalı ve toplumu yönlendirebilecek bireylerin yetişmesinde büyük katkısı bulunan öğretmenlerin entelektüel olması hem birey hem de toplumun yararınadır. Entelektüel öğretmenler, bireylerin ve toplumun geleceğini şekillendiren önemli figürlerdir. Bu özelliklere sahip öğretmenler, toplumsal gelişime katkıda bulunarak, bireylerin kendilerini gerçekleştirmelerine ve toplumda aktif ve bilinçli birer üye olmalarına olanak tanırlar. Bu bağlamda, öğretmenlerin rolü, sadece akademik bilgi vermekle sınırlı kalmamalı; aynı zamanda öğrencileri hayata hazırlama, değerler kazandırma ve eleştirel düşünme becerileri geliştirme yönünde de olmalıdır. Bu da eğitimdeki kalitenin artırılması ve geleceğin şekillendirilmesi açısından son derece değerlidir.

Elbette ki öğretmen olmak entelektüel olmak için yeterli değildir. Entelektüel öğretmen olabilmek için entelektüel bir insanın özelliklerine hem de öğretmenlik yeterliliklerine sahip olması gerekir. Bu nedenle öğretmen yetiştiren kurumlar öğretmen adaylarını entelektüel bireyler olarak yetiştirmelidir.

Anahtar Kelimeler: Entelektüel, entelektüel öğretmen, öğretmen adayı, aydın ve bilim insanı

THE INTELLECTUAL TEACHER: HOW SHOULD THEY BE?

Abstract

The purpose of this study is to examine the concept of the intellectual throughout its historical process, identify the characteristics of an intellectual, and evaluate how a teacher with these characteristics should be. The concept of the intellectual carries various meanings in different societies and cultures, making it difficult to establish a universal definition. However, while the core traits of an intellectual may show similarities to other concepts, these concepts may not fully overlap with one another. Terms such as literatus, intelligentsia, scholar, sage, philosopher, enlightened thinker, and scientist are related to the

concept of the intellectual. Although each of them plays different roles in the production of knowledge and thought, they share both commonalities and distinctions with the concept of the intellectual. Therefore, each term must be understood within its cultural and historical context.

An intellectual person is essentially someone who is just, advocates for freedom, is well-equipped with knowledge, and guides society through their intellectual depth. An intellectual is someone who uses their mind effectively, questioning and criticizing the prevailing thought and belief systems in society. It is beneficial both for individuals and society as a whole for teachers to be intellectuals, as they contribute significantly to raising individuals who can benefit and guide society. Intellectual teachers are important figures in shaping the future of individuals and society. Teachers with these qualities contribute to societal development by enabling individuals to realize their potential and become active, conscious members of society. In this context, the role of teachers should not be limited to merely imparting academic knowledge; they should also prepare students for life, instill values, and develop critical thinking skills. This is crucial for improving the quality of education and shaping the future.
Of course, being a teacher is not enough to be considered an intellectual. To become an intellectual teacher, one must possess both the qualities of an intellectual and the competencies of a teacher. Therefore, institutions that train teachers should aim to cultivate their candidates as intellectual individuals.

Keywords: Intellectual, intellectual teacher, teacher candidate, enlightened thinker and scientist

*Bu çalışma “FEN BİLİMLERİ ÖĞRETMEN ADAYLARININ ENTELEKTÜELLİK DÜZEYLERİNİN BELİRLENMESİ” adlı yüksek lisans tezimin bir bölümünü içermektedir.

1. GİRİŞ

Entelektüel, farklı toplum yapılarında çeşitli anlamlar taşıyan, ancak her zaman önemli bir tarihsel ve sosyolojik figür olarak öne çıkan bir kişidir. Topluma yön veren ya da toplumla birlikte hareket eden bir sosyal aktör olarak entelektüel, tarihin ve günlük hayatın şekillenmesine katkı sağlar (Sezer Şanlı, 2018).

Bir ülkenin çağdaş devletler arasında güçlü bir konum elde etmesi ve bu konumu sürdürmesinde önemli rol oynayan unsurlardan biri eğitimdir. Bu sebeple, hem bireylerin hem de toplumların geleceği için büyük önem taşıyan eğitim konusuna kayıtsız kalmak mümkün değildir (Aybek, 2006).

Bilgi toplumu eğitim modelinin önceliği, farklı düşünce, inanç ve yaşam biçimlerine hoşgörülü yaklaşımı; bağımsız ve objektif düşünebilme yeteneğini; sorgulama, araştırma ve eleştiri yapabilme becerisini; üst düzey ahlaki değerlerle donanmayı; bireysel ve toplumsal sorumluluk bilincini kazandırma üzerine kuruludur. Bilgi çağı toplumu öğretmen modeli ise, değişen dünyaya uyum sağlayabilen, geniş bir düşünce perspektifine sahip, bireysel farklılıkları bir zenginlik olarak gören, yaşam boyu öğrenmeyi benimsemiş, düşüncelerini açıkça ifade edebilen bireylerin yetiştirilmesini amaçlar. Atatürk'ün ifade ettiği gibi, fikri hür, irfanı hür, vicdanı hür nesillerin yetiştirilmesi, bu vizyona sahip entelektüel öğretmenlerin katkılarıyla mümkündür (Saygılı, 2013).

Öğretmenler, toplumun bir aynası gibidir; toplumun bilgi düzeyi, alışkanlıkları ve genel yaşam tarzı öğretmenler aracılığıyla yansıtılır. Toplumun sosyal ve kültürel açıdan gelişmiş bir seviyeye ulaşması için öğretmenlerin birçok önemli niteliği kendilerinde barındırması gereklidir. Bu nedenle öğretmenlerin, yalnızca bilgi aktaran kişiler değil; aynı zamanda entelektüel birikime sahip, eleştirel düşünce yeteneği gelişmiş ve topluma rehberlik eden bireyler olarak yetişmeleri önemlidir. Entelektüel bir kimliğe sahip öğretmenler, toplumun gelişiminde kilit rol oynarlar ve bu kimliğin güçlendirilmesi, eğitim sisteminin temel hedeflerinden biri olmalıdır (Yıldız, 2017).

2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

2.1. Entelektüel nedir

Latince kökenli "intellect" ve "intellectuel" terimlerinin tanımı, entelektüel etkinliklerin doğasını anlamak açısından oldukça önemlidir. "Intellect" kelimesi, anlayış, idrak ve şuur gibi derin kavrayışları ifade ederken, "intellectuel" kelimesi bu kavramlarla ilgili olan nitelikleri tanımlar. Bu bağlamda, entelektüel bir etkinlik, olguların ve olayların derinlemesine kavranması ve anlaşılmasına yönelik bir çabayı temsil eder. "İdrak" kelimesi de bu sürecin bir parçası olarak algılama ve kavrama yeteneğini ifade eder (Uçan, 2008). Bu tanımlar, entelektüelliğin hem bireysel bir zihinsel yeti hem de toplumsal bir sorumluluk olduğunu vurgular.

Entelektüel, bireysel veya grup olarak yalnızca bilgi edinmekle kalmaz; aynı zamanda düşünsel ve fikirsel alanlarda aktif rol oynayan bir yapıya sahiptir (Yılmaz, 2007; Şengül, 2022).

Entelektüel, toplum için önemli ve faydalı düşüncelere sahip olan kişidir; toplumu bir arada tutacak fikirler üretebilen ve bu fikirleri hayata geçirecek özgüvene sahip bir birey olarak tanımlanabilir. Bu perspektiften bakıldığında, entelektüellerin öncelikli olarak toplumun gerçekleri ve menfaatleriyle ilgilenmesi gerektiği anlaşılmaktadır. Entelektüeller, toplumların acılarını, baskılarını ve sancılarını derinden hissederler. Bu nedenle, hem topluma yön veren hem de toplumun içinden çıkan kişiler olarak entelektüellerin toplumsal yapıyla karşılıklı bir ilişki içinde oldukları söylenebilir (Atila, 2009).

2.2. ENTELEKTÜELLİĞİN TARİHÇESİ

Entelektüeller, tarihin başlangıcından itibaren soylulara ve yöneticilere rehberlik ederek düşünceyi geliştirme konusunda önemli bir rol üstlenmişlerdir. Ancak, üniversitelerin yükselişi, Aydınlanma dönemi ve sonrasındaki Endüstri Devrimi ile eğitim ve kültür seviyesindeki değişim, entelektüellerin misyonunu da dönüştürmüştür (Yılmaz, 2007).

Özcan'a (2006) göre, entelektüel bireylerin varlığı Antik Yunan dönemine kadar izlenebilir. Özellikle Yunan filozofları, entelektüel tutumlarıyla önemli bir kültür dünyası oluşturmuşlardır; dolayısıyla onların entelektüel olarak nitelendirilmesi yanlış değildir.

Entelektüellerin kökenini Antik Yunan veya Eski Çin medeniyetlerine dayandıran yaklaşımların aksine, bazı düşünürler entelektüellerin modern toplumsal yapının bir ürünü olarak ortaya çıktığını ve özellikle Dreyfus Olayı ile belirginleşen bir süreçte etkili hale geldiklerini savunmaktadır (Aydeniz, 2012).

Alfred Dreyfus, 1893 yılında Fransız Genelkurmayı'nda Yahudi bir yüzbaşı olarak görev yapıyordu. 1894 yılının sonlarına doğru, Alman teğmen Von Shwertzkoppen'e gizli bilgi sızdırmakla suçlandı ve vatana ihanet suçlamasıyla mahkemeye çıkarıldı. 1895 yılında suçlu bulunarak 'Şeytan Adası'na ömür boyu sürgüne gönderildi. 5 Ocak 1895'te rütbeleri sökülen Dreyfus'un davası, 13 Ocak 1895'te 'Küçük Gazete' adlı gazetede "İhanet" başlığı altında yayımlandı (Akın, 2011).

Bu olay büyük yankı uyandırdı ve halkı ikiye böldü. Dreyfus karşıtları ile yanlıları arasında ciddi bir kutuplaşma yaşandı. İnsan hakları savunucuları, adaletin yerini bulması için Dreyfus'un yanında yer alırken, genel olarak Fransız halkı Dreyfus'a karşı durdu. Emile Zola önderliğinde bir araya gelen Dreyfus yanlıları kamuoyu oluşturdu ve Zola, "İtham Ediyorum" başlıklı açık mektubuyla Devlet Başkanı'na hitap etti. Mektubunda, Dreyfus'un suçsuz olduğunu savundu ve kararın yeniden gözden geçirilmesini talep etti (Özcan, 2006; Aydın, 2010). Ertesi gün, aynı gazetede Zola'yı destekleyen gruplar, "Entelektüellerin Protestosu" başlıklı bir bildiri yayımladılar. "Biz Entelektüeller" ifadesiyle başlayan bu bildiri, edebiyat, sanat ve kültür alanında tanınmış birçok kişinin imzasını taşıyordu (Aydın, 2010; Akın, 2011).

Böylece Dreyfus davası, düşünürlerin, sanatçıların ve kültür insanlarının mevcut düzeni sorguladığı, militarist kurumlara karşı çıktığı bir olay haline geldi. Bu davanın ardından entelektüeller, hem teorik hem de pratik yaklaşımlarıyla toplumsal yapının insanlık dışı yönlerine karşı tepki gösterdiler, toplumun bilinçlenmesine katkıda bulundular ve toplumsal yapıyı daha insani bir yönde değiştirme misyonu üstlendiler (Akın, 2011).

2.3. ENTELEKTÜEL BİR İNSANIN ÖZELLİKLERİ

Bu çalışmada, entelektüel bir insanın sahip olması gereken özellikleri ortaya çıkardık. Entelektüel, düşüncelerinde özgünlük ve yenilik aramalı; bilgi üretmeli ve bu bilgiyi çevresine aktarmada güçlü bir heyecan taşımalıdır. Mevcut bilgilerin sadece taşıyıcısı olmaktan öteye geçerek, geniş ve derin alanlarda uzmanlaşmalıdır. Bu özellikler, bir kişiyi gerçek anlamda entelektüel yapan temel unsurlardandır (Atila, 2009). Entelektüelin, dünya sorunlarını doğru bir şekilde anlayabilmesi için sosyal, ekonomik, tarihsel, kültürel ve diğer alanlarda geniş bir bilgi birikimine sahip olması gereklidir. Bu nedenle, entelektüel için önemli niteliklerden biri bilgi yelpazesinin geniş olmasıdır (Yücekaya, 2022).

Entelektüelin sahip olması gereken bazı ilkeler şunlardır: eleştirel düşünme, dogmatik olmama, özgür düşünme, mütevazılık, saygı ve yargılayıcı olmamak (Tokat, 2017). Entelektüel, kendi kusurlarının farkında olan ve bunları anlamaya çalışarak kendini sürekli geliştiren bir kişidir (Yücekaya, 2022). Ayrıca konuşma, yazma, eğitim ve toplumsal sorunları dile getirme yeteneklerine sahip olmalıdır (Akdemir, 2002). Çok okuma veya farklı konularda derin bilgi sahibi olmak da entelektüel kimliğin bir göstergesi olarak kabul edilir (Birkök, 2000).

Entelektüellerin ürettiği bilgiler, toplumu dönüştürme potansiyeline sahip güçlü araçlardır. Bu bilgiler, daha adil ve eşit bir toplum oluşturma yolunda atılan adımları temsil eder ve gelecekteki toplumsal gelişmelerin şekillendirilmesinde kritik bir rol oynar (Atila, 2009).

Entelektüeller, kamu vicdanının sesi, stratejik öngörüye sahip kişilerdir ve eleştirel söylem ile tartışma kültürünün en önemli yapı taşlarını oluştururlar. Aynı zamanda, maddeci ve maneviyatçı kültürel değişimler arasında denge ve uyum sağlamak, politik süreçlere katılmak, kamu politikalarını yönlendirmek ve böylece bir kamunun ve kamuoyunun oluşumunda aktif rol almak gibi pozitif eylemlerde bulunurlar (Sam, 2017b).

Tarih boyunca ve günümüzde, entelektüellerin mevcut düzen ve iktidara karşı aldıkları tutumlar toplumsal rolleri ve sorumlulukları açısından çeşitlilik göstermiştir. Entelektüeller, bazen mevcut düzeni ve iktidarı eleştiren, onları değiştirmeye veya tamamen ortadan kaldırmaya çalışan devrimci figürler olarak ortaya çıkarken, bazen de var olan düzenin ve iktidarın meşruiyetini savunarak muhafazakâr bir rol üstlenebilirler (Dereli, 1974).

Entelektüeller, kullandıkları dil sayesinde "kelâmın efendileri" olarak tanınırlar (Sam, 2017b). Kelâmın efendisi olarak, yaşadıkları toplumda eleştirel söylem kültürünün temel yapı taşlarını inşa ederler. Bu süreçte entelektüeller, toplumsal standartları niteliksel olarak yükseltirler (Sam, 2017a).

Entelektüeller, somut olayların ötesine geçip soyut düşünce seviyesine yükselebilen ve toplumun temel yapıları, meseleleri ve değerleri üzerine derinlemesine düşünebilen kişilerdir. Sosyal, ekonomik ve politik gelişmeleri eleştirme yeteneğine sahiptirler ve genel kabul gören görüşleri, açıklama yöntemlerini ve varsayımları analiz ederek bunlara yenilikler getirebilir veya en azından yorumlayabilirler. Bir kişinin entelektüel sayılabilmesi için resmi bir eğitim almış olması gerekmez. Ayrıca edebi üslup, mesleki unvanlar veya roller ile siyasi ya da idari sorumluluklar, entelektüel olmanın belirleyici unsurları değildir (Dereli, 1974).

2.4. ENTELEKTÜEL ÖĞRETMENİN ÖZELLİKLERİ

İnsanın diğer canlılardan en belirgin farkı, sonsuz bir öğrenme ve öğretme kapasitesine sahip olmasıdır. İnsan, doğduğunda sınırlı bilgi ve becerilere sahip olsa da güçlü bir öğrenme potansiyeli ile donatılmıştır. Bu potansiyel, öğretme eylemini insanlık tarihinin başından beri önemli ve saygın bir meslek haline getirmiştir (Gündüz, 2017). Bu bağlamda öğretmenlik, toplumların geleceğini şekillendiren bir araç olarak görülmektedir. Toplumların geleceği, bilinçli ve nitelikli genç nesiller yetiştirmeye bağlıdır. Bu sorumluluğun en büyük kısmını eğitim sistemi ve bu sistemin temel unsurları olan öğretmenler üstlenir (Taşkaya, 2012).

Çağdaş eğitimin vazgeçilmezlerinden biri, bilgiye nasıl ulaşılacağını ve bu bilginin nasıl kullanılacağını öğretmektir. Bu noktada entelektüellerin bir diğer önemli vasfı ortaya çıkar: öğretmek (Birkök, 2000). Benda (2011), aydınların eğitimli insanlardan oluştuğunu belirtmiştir. Eğitme görevi öğretimle birlikte öğretmenin de bir sorumluluğu olduğuna göre, eğitimli insanları yetiştiren öğretmenlerin de aydın, yani entelektüel, olması gerekmektedir.

Öğretmen yetiştirme programlarının amacı, öğretmen adaylarına yalnızca pedagojik beceriler kazandırmak değil, aynı zamanda entelektüel kimliklerini de güçlendirmektir. Çünkü öğretmenlerin bilgi birikimleri ve eleştirel düşünme becerileri, öğrencilerin akademik ve entelektüel gelişimlerini doğrudan etkiler (Wilson, Schulman ve Richert, 1987).

Ancak, öğretmenlerden beklenen roller konusunda genel bir fikir birliği bulunmamaktadır ve bu durum, eğitim sistemleri ve kültürel farklılıklar nedeniyle daha karmaşık hale gelmektedir (Kumaravadivelu, 2003). Bu nedenle, öğretmenlerin kendilerini sürekli geliştirmeleri ve değişen eğitim ihtiyaçlarına uyum sağlamaları gerekmektedir.

Entelektüel kimliğe sahip bir öğretmen, bireyleri ve toplumu şekillendirme gücüne sahiptir. Bu tür bir öğretmen, bireylerde ve toplumda kökleşmiş önyargıları ve empati yoksunluğunu azaltabilir. Mantıklı ve objektif düşünebilen, özgüveni yüksek ve evrensel değerleri savunan bir öğretmen, sadece kendi fikirlerine yakın olanların değil, tüm bireylerin iyiliğini gözeten bir yaklaşım sergiler (Yıldız, 2017).

Mesleki roller, entelektüel sıfatıyla doğrudan ilişkili değildir. Doktorlar, hukukçular, iktisatçılar veya diğer meslek sahipleri, sadece belirli bir mesleği icra ediyor olmaları nedeniyle entelektüel sayılmazlar. Bir kişinin entelektüel olarak nitelendirilebilmesi, mesleki başarılarından veya unvanlarından ziyade, entelektüel niteliklere sahip olup olmamasına bağlıdır (Dereli, 1974). Bu bağlamda, bir öğretmenin entelektüel sayılabilmesi için hem entelektüel insanın özelliklerine sahip olması hem de öğretmenlik yeterliliklerini taşıması gerekmektedir.

Öğretmenlik mesleği, 1973 tarihli 1739 sayılı Millî Eğitim Temel Kanunu'nda "Öğretmenlik, devletin eğitim ve öğretimle ilgili görevlerini üstlenen özel bir ihtisas mesleğidir" şeklinde tanımlanmıştır. Aynı kanunda, öğretmen adaylarının yükseköğretim görmelerinin zorunlu olduğu ve öğretmenlik mesleğine hazırlığın genel kültür, özel alan eğitimi ve pedagojik formasyonla sağlanacağı belirtilmiştir. Bu düzenlemeyle, öğretmen adaylarının yetişme kriterleri ve öğretmenlerin sahip olması gereken davranış standartları belirlenmiştir (Şahin, 2011).

2017 yılında güncellenen Öğretmenlik Mesleği Genel Yeterlikleri, "mesleki bilgi," "mesleki beceri" ve "tutum ve değerler" olmak üzere, birbirini tamamlayan ve ilişkili üç yeterlik alanından oluşmaktadır. Bu alanlar altında 11 yeterlik ve bu yeterliklere ilişkin 65 gösterge bulunmaktadır (Milli Eğitim Bakanlığı Öğretmen Yetiştirme ve Geliştirme Müdürlüğü, 2017). Bu yeterlilikler, öğretmenlerin hem mesleki performanslarını artırmayı hem de öğrencilerin gelişim süreçlerine en üst düzeyde katkı sağlamalarını hedefler.

A. Alan Bilgisi ve Alan Eğitimi Bilgisi

Bu bölüm, öğretmenlerin branşlarına dair derin bilgiye sahip olmalarını ve bu bilgiyi etkili bir şekilde aktarabilmelerini gerektirir. Alan bilgisi, öğretmenlerin kendi konularında uzmanlaşmalarını ifade ederken, alan eğitimi bilgisi ise bu uzmanlığı öğrencilere en verimli şekilde nasıl öğreteceklerini kapsar. Dolayısıyla öğretmenler, yalnızca konularını iyi bilmekle kalmamalı; bu bilgiyi öğrencilere nasıl aktaracaklarını da etkili bir şekilde öğrenmelidirler. Ayrıca, öğrencilerin bireysel farklılıklarını dikkate alarak derslerini bu doğrultuda planlamaları, öğretim sürecinin verimliliğini artıracaktır.

B. Mesleki Beceriler

Mesleki beceriler, öğretmenlerin eğitim sürecini planlama, öğrenme ortamlarını düzenleme ve süreci yönetme görevlerini etkili bir şekilde yerine getirmelerini ifade eder. Bu yeterlilikler, öğretmenlerin yalnızca ders materyallerini hazırlamakla kalmayıp, aynı zamanda öğrencilerin öğrenme süreçlerini

desteklemek ve bu süreçleri izlemekle de sorumlu olduklarını vurgular. Ayrıca, öğretmenlerin ders işleyişinde zaman yönetimi, öğrenci katılımı ve değerlendirme yöntemlerini etkin bir şekilde kullanmaları gerekir. Öğretmenler, öğrencilerin gelişimlerini sürekli izlemeli ve geri bildirimlerle onları doğru yönlendirmelidir.

C. Tutum ve Değerler

Öğretmenlerin mesleki etik kurallara bağlı kalması, öğrencilere karşı saygılı, empatik ve rehberlik edici bir tutum sergilemeleri beklenir. Bu yeterlilikler, öğretmenlerin öğrencilerin bireysel ve kültürel farklılıklarına duyarlı olmalarını, milli ve evrensel değerlere saygılı bireyler yetiştirmelerini gerektirir. Ayrıca, öğretmenlerin öğrencilerin sadece akademik değil, sosyal ve duygusal gelişimlerine de katkıda bulunmaları önemlidir.

Bu çalışma, entelektüel kimlik ile öğretmenlik mesleği arasındaki ilişkiyi derinlemesine analiz ederek, öğretmenlerin yalnızca eğitim aktarıcıları olarak değil, aynı zamanda toplumsal bir dönüşüm gücü olarak rol oynaması gerektiğini vurgulamaktadır. Entelektüel kimlik, öğretmenlerin sadece bilgi veren bireyler değil, toplumsal olayları eleştirel bir gözle değerlendiren, öğrencilere geniş perspektif sunabilen rehberler olarak toplumu şekillendirme potansiyellerine de işaret eder. Özellikle modern eğitim sistemlerinde, bireylerin eleştirel düşünceye sahip, özgürce düşünebilen ve toplumun refahı için duyarlılık geliştiren birer vatandaş olarak yetiştirilmesi önemlidir. Öğretmenlerin bu sorumluluğu üstlenebilmesi için entelektüel bir bakış açısına sahip olmaları gerekmektedir.

Üniversiteler, genellikle entelektüellerin yetiştiği kurumlar olarak kabul edilir ve toplumun zihni olarak da bilinir (Tokat, 2017). Öğretmenlerin entelektüel bireyler olarak yetiştirilmesi için üniversitede öğretmen adaylarına verilecek eğitimin entelektüel akademisyenler tarafından verilmesi gerekir. Entelektüel sayılabilmek için okumuş ve bilgili olmak şarttır. Fakat her okumuş ve bilgili insan da entelektüel kabul edilemez (Serdaroğlu, 2015). Bu nedenle öğretmenlerin entelektüel seviyeye ulaşmak için daima çalışması, okuması, bilgi birikimini artırması gerekmektedir. Bu noktada öğretmen aynı zamanda her daim öğrenmeye açık olmalıdır.

Gelişen bilgi toplumu çağında, öğretmenlerin entelektüel niteliklere sahip olması, öğrencilerin akademik başarısının yanı sıra, sosyal ve ahlaki gelişimlerine de önemli katkılar sağlamaktadır. Özellikle Atatürk'ün "fikri hür, vicdanı hür, irfanı hür" nesiller yetiştirme vizyonu, entelektüel kimlikli öğretmenler aracılığıyla mümkün olabilir. Ayrıca, entelektüellerin tarih boyunca üstlendiği toplum yapısını sorgulama, dönüştürme ve insan haklarını savunma gibi görevleri göz önünde bulundurulduğunda, öğretmenlerin de entelektüel bir kimlik ile bu rolü üstlenmeleri, toplumun çağdaş ve ilerici bir yapıya sahip olması açısından önemlidir.

3. SONUÇ

Sonuç olarak, öğretmenlik mesleği, yalnızca bilgi aktarımı ile sınırlı bir rol değil, aynı zamanda öğrencilerin topluma duyarlı bireyler olarak yetişmesini sağlayan entelektüel bir kimlik gerektirmektedir. Bu bağlamda, entelektüel özelliklere sahip öğretmenler, sadece öğrencilerin akademik başarısına değil, aynı zamanda onların eleştirel düşünce, etik değerler ve sosyal sorumluluk bilincine de katkı sağlar. Eğitim sistemleri, öğretmenlerin entelektüel kimliklerini güçlendirecek yapısal ve içeriksel düzenlemeler yapmalı ve öğretmenlerin kendilerini sürekli olarak geliştirmelerini teşvik etmelidir. Böylelikle, öğretmenlerin entelektüel niteliklerle donanmış olması, toplumun daha bilinçli, duyarlı ve ilerici bireyler yetiştirmesi açısından kritik bir önem taşımaktadır.

KAYNAKLAR

AKDEMİR, A. (2002), *Entelektüel Liderlik*, 02.09.2024 tarihinde Hürriyet com.tr: https://www.hurriyet.com.tr/gundem/entelektuel-liderlik-104785 adresinden alındı.

AKIN, S. (2011), M. Foucault' da Spesifik Entelektüel Olgusunun Değerlendirilmesi, Yüksek Lisans Tezi, *Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Sivas.

ATİLA, S. (2009), Entelektüeller, üniversiteler ve bilimsel bilginin üretilmesi kapsamında eleştirel bir deneme, *Akademik İncelemeler Dergisi*, 4(2), 81-94.

AYBEK, B. (2006), Konu ve Beceri Temelli Eleştirel Düşünme Öğretiminin Öğretmen Adaylarının Eleştirel Düşünme Eğilimi ve Düzeyine Etkisi, Doktora Tezi, *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Adana

AYDENİZ, H. (2012), Kamusal Entelektüel ve Medya, Doktora Tezi, *İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, İstanbul.

AYDIN, M. K. (2010), Entelektüel tavır ya da kendi inşa ettiği yol üzerinde yürümek, *Bilgi Sosyal Bilimler Dergisi*, 1, 1-12.

BENDA, J. (2011), *Aydınların ihaneti*, Ankara: Doğu Batı Yayınları.

BİRKÖK, M. (2000), Aydınlar ve bazı vasıfları, *Istanbul Journal of Sociological Studies*, 26, 97-111

DERELİ, T. (1974), *Aydınlar, sendika hareketi ve endüstriyel ilişkiler sistemi*, İstanbul: İ.Ü. İktisat Fakültesi Yayınları.

GÜNDÜZ, M. (2017), Eğitim tarihimiz tecrübesinde müderristen muallime, muallimden öğretmene : öğretmenliğin itibar, statü ve değeri, *Eğitime Bakış: Eğitim- Öğretim ve Bilim Araştırma Dergisi*, 13(41), 6-17.

KUMARAVADİVELU, B. (2003), *Beyond methods macrostrategies for language teaching*, New Haven: Yale University Press.

MEB ÖYGM. (2017), *Öğretmenlik mesleği ve genel yeterlilikleri*, T.C. Milli Eğitim Bakanlığı: https://oygm.meb.gov.tr/www/ogretmenlik-meslegi-genel-yeterlikleri/icerik/486 adresinden alındı.

ÖZCAN, Z. (2006), Sosyo-kültürel bir fenomen olarak entelektüeller, *Doğu- Batı Düşünce Dergisi,* 36, 35-62.

SAM, R. (2017a), Entelektüeller: toplumsal değişim ve gelişim sürecinin öncüleri, *Sosyoloji Konferansları*, 55(1), 333–350.

SAM, R. (2017b), Halk ve entelektüel arasındaki karşıtlığı aşmak üzerine, *Kaygı, Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Felsefe Dergisi,* 28, 91–91

.

SAYGILI, S. (2013), Sanayi toplumundan bilgi toplumuna geçis sürecinde egitimde dönüstürücü bir entelektüel olarak öğretmenler, *Sosyal Bilimler Dergisi*, Özel Sayı, 263–274.

SERDAROĞLU, F. (2015), Entelektüel sanatçı ilişkisi ve Türkiye'de entelektüelin konumu, *İletişim Kuram Ve Araştırma Dergisi*, 2015(41), 85-101.

SEZER ŞANLI, A. (2018), Antonıo Gramscı, Mıchel Foucault ve Pıerre Bourdıeu düşüncesinde entelektüel kavramına ilişkin kuramsal bir tartışma, *Journal Of Socıal And Humanıtıes Scıences Research*, 5(21), 797–808.

ŞAHİN, A. (2011), Öğretmen algılarına göre etkili öğretmen davranışları, *Ahi Evran Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 12(1), 239–259.

ŞENGÜL, Y. (2022), Foucault ve Câbirî' de entelektüel özne, *Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 4(1), 71–85.

TAŞKAYA, S.M. (2012), Nitelikli bir öğretmende bulunması gereken özelliklerin öğretmen adaylarının görüşlerine göre incelenmesi, *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 33(2), 283–298.

TOKAT, L. (2017), Entelektüel kimdir? -Türkiye'nin entelektüel sorunu-, *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, 17(3), 9–42.

UÇAN, H. (2008), Entelektüelin kimliği ve bir entelektüel olarak Tanpınar, *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, VIII(2), 117–126.

WİLSON, S. M., SHULMAN, L. S., & RİCHERT, A. (1987), 150 different ways of knowing: Representations of knowledge in teaching, Sussex, England: Holt, Rinehart & Winston.

YILDIZ, F. (2017), *Entellektüelizm üzerinden öğretmene kısa bir bakış*, 01.09.2024 tarihinde Elazığ Hakimiyet Haber: https://www.elazighakimiyethaber.com/amp/yazi/faruk-yildiz/entellektuelizm-uzerinden-ogretmene-kisa-bir-bakis/2645/ adresinden alındı.

YILMAZ, H. (2007), Akademik Yöneticilerin Entelektüel Düzeylerinin Ölçülmesi, Doktora Tezi, *Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Kocaeli.

YÜCEKAYA, Z. (2022), Toplumun 'at sineği' olarak entelektüeller, *Nosyon: Uluslararası Toplum ve Kültür Çalışmaları Dergisi,* 9, 131–141.

YEŞİL MUHASEBE KONULARI İLE İLGİLİ BETİMSEL İÇERİK ANALİZİ

İpek YAYLALI

Dr. Öğr. Üyesi, İstanbul Medipol Üniversitesi, İşletme ve Yönetim Bilimleri Fakültesi,
Uluslararası Ticaret ve Finansman Bölümü,
ipek.yaylali@medipol.edu.tr, ORDIC: 0000-0001-7171-7752

Özet

Günümüz dünyasında ortaya çıkan en önemli problemlerin başında çevresel sorunlar gelmektedir. Hızlı nüfus artışı, insanoğlunun sınırsız ihtiyaçları, teknolojik gelişme, sanayileşme, genişleyen endüstriyel üretim vb. faktörler çevre sorunlarını giderek artırmış ve çevre ile ilgili sorunları içinden çıkılmaz hale getirmiştir. Çevre sorunlarının artması ve yaşam alanlarının daralması noktasında artık çevreye karşı duyarlılık bireylerde artığı kadar işletmeler nezdinde de giderek artmaktadır. Tüm bu etkenler bireylerde tüketim alışkanlıkların değişimine, işletmelerde ise çevresel maliyetlerinin hesaplanmasına yol açmıştır. Dolayısıyla, söz konusu adımlar işletmelerde rekabeti hızlandırarak yeni arayışlara yönlendirmiştir. Bu çalışmanın amacı, yeşil muhasebe ile ilgili ulusal ve uluslararası bilimsel çalışmaların betimsel içerik analiz kapsamında incelenmesi amaçlanmaktadır. Bu amaçla Web of Science (WOS) ve Dergipark veri tabanı aracılığı ile yeşil muhasebe konuları hakkında 2019-2024 (31.10.2024) yılları arasında yapılan çalışmaların çevre sorunlarına odaklanması ya da çevre sorunlarının azaltılmasında gerekli nitelikte yarar ve değer yaratıp yaratmadığı incelenmeye çalışılmıştır. Bu çalışma ile Türkiye'de yeşil muhasebe konuları hakkında literatürdeki etkinliği de değerlendirilmeye çalışılmıştır. Araştırma kapsamına erişime açık toplam 37 makaleye ulaşılmıştır. Elde edilen sonuçlarda yeşil muhasebe konularının ulusal alanda genellikle teorik olarak ele alındığı ve daha çok bibliyometrik çalışmaların yapıldığı gözlemlenmiştir. Uluslararası çalışmalarda ise yeşil muhasebe konularının çeşitli yönleriyle ele alındığı, daha temiz bir çevre için önemli girişimlerin olduğu, çevre sorunlarının önlenmesi noktasında yöntemlerin geliştirildiği ve çevre sorunların ortaya çıkmasında etkili olan şirketlerin çalışmalara konu edildiği görülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Yeşil Muhasebe, Web of Science, Dergipark

Jel Kodları: M40, M41, M42, M49

DESCRIPTIVE CONTENT ANALYSIS ON GREEN ACCOUNTING ISSUES

Abstract

One of the most important problems emerging in today's world is environmental problems. Rapid population growth, unlimited needs of human beings, technological development, industrialization, expanding industrial production, etc. factors have gradually increased environmental problems and made environmental problems inextricable. At the point of increasing environmental problems and shrinking living spaces, sensitivity to the environment is increasing in individuals as well as businesses. All these factors have led to changes in consumption habits in individuals and the calculation of environmental costs in businesses. Therefore, these steps have accelerated competition in businesses and led to new searches. The aim of this study is to examine national and international scientific studies on green accounting within the scope of descriptive content analysis. For this purpose, through Web of Science (WOS) and Dergipark database, it was tried to examine whether the studies on green accounting issues between 2019-2024 (31.10.2024) focus on environmental problems or whether they create the necessary benefit and value in reducing environmental problems. With this study, it is also tried to evaluate the effectiveness of the literature on green accounting issues in Turkey. Within the scope of the research, a total of 37 articles were accessed. In the results obtained, it is observed that green accounting

issues are generally handled theoretically in the national field and mostly bibliometric studies are conducted. In international studies, it is seen that green accounting issues are addressed in various aspects, there are important initiatives for a cleaner environment, methods are developed to prevent environmental problems and companies that are effective in the emergence of environmental problems are the subject of studies.

Keywords: Green Accounting, Web of Science, Dergipark

Jel Code: M40, M41, M42, M49

1.GİRİŞ

Hızlı nüfus artışı, kentleşme ve kaynakların hızlı tüketimi çevre sorunlarının oluşmasına yol açmıştır. Çevre sorunlarının ortaya çıkması beraberinde diğer sorunları da doğurmuştur. Çevre sorunlarının artması ve sürdürülebilirliği tehdit etmesi neticesinde tedbir ve çözüm önerileri hızlıca devreye girmiştir. Çevre duyarlılığı bireylerde zararlı ürünlerin tüketilmemesi ve kaynakların daha temkinli kullanılması şeklinde olup işletmeler açısından ise faaliyetler sonucu çevresel zararların maliyetlerinin hesaplanması ve muhasebe bilim sisteminde yer edinmesinde gerekli uygulamaların başlamasına neden olmuştur.

Çevre sorunu gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde önemli sorunların başında gelmektedir. Özellikle sanayileşme, bilinçsizce tüketim, ormansızlaşma, fosil yakıtların kullanımındaki artış ve insanların sınırsız ihtiyaçları çevre sorunlarını daha da hızlandırmakta olup iklim değişikliğinde ciddi zararlar yaratmaktadır. İklim değişikliğinde meydana gelen olumsuz durumlara karşı farkındalığı yaratmak adına çeşitli önlemler örneğin trafiği engelleme ve sosyal etkinlikleri aksatma gibi eylemler düzenlenmektedir (Canbolat & Tarlakazan, 2024). Aynı zamanda iklim değişikliğinin çevre üzerinde yarattığı baskılar karşısında birçok ülke önemli kaynaklar ayırmaktadırlar (Alaeddinoğlu, 2023). Çevreye verilen zararlar sonucunda öncelikle yaşam alanlarının sınırlandırılması ve ihtiyaçların bilinçsizce tüketilmesi ister istemez tedirginliği artırarak çevre sorunlarına karşı daha duyarlı olmayı ve sorunlarla yüzleşme isteğini ön plana çıkartmaktadır (Orazalin ve diğerleri, 2023).

Çevresel sorunların ortaya çıkması çevresel, sosyal, ekonomik faktörler ile karbon emisyonlarının oluşmasına yol açmaktadır. Dolayısıyla sorunların minimum seviyeye indirilmesi kapsamında işletmeler yeşil teknoloji, yeşil finansal araçlar, karbon ayak izi hesaplama modelleri gibi benzeri uygulamaları benimsemeye başlamışlardır. Bu durum işletmeler açısından itibar ve imajı korumada ve doğa bilincini geliştirmede önem arz etmektedir (Önce & Çavuş, 2020). Aynı zamanda ekonomik eşitsizlik, aşırı tüketim, endüstriyel uygulamalar ve doğaya karşı duyarlılığın azalması çevre üzerinde ciddi zararlara neden olmaktadır (Baah ve diğerleri, 2021). Doğal kaynakların şuursuzca tüketilmesi her açıdan çevreyi olumsuz etkilemekte ve sürekliliği zedelemektedir. İşletmelerde kaynakların verimli ve etkin kullanımı temel amaç olması gerekmekte olup işletmeler sadece kar gütme amacıyla hareket etmektedirler ve kaynakları bilinçsizce tüketmektedirler (Soylu & Uçkun, 2019).

Son yıllarda çevresel zararların baş göstermesi ile ortaya çıkan yeşil muhasebe kavramı, sürdürülebilir gelecek ve çevresel kaygılar işletme faaliyetlerinin çevre bilimi etkilerini değerlendirmek adına önemli bir araç olmuştur. Söz konusu gelişmeler kapsamında yeşil muhasebenin önemi hem işletmelere hem de araştırmacılara olumlu şekilde yansımıştır (Taşar, 2023).

- Kaynakların verimli kullanılmaması ve zararlı ürünlerin tüketilmesi çevrenin tahrip edilmesine, atıklarla dolmasına ve kirliliğin artmasına sebebiyet yaratmaktadır. Bu olumsuz durumlar sürdürülebilirliği tehdit ederek, sürdürülebilirlik konularına daha fazla önem verilmesi kapsamında çevreye karşı duyarlılığın artırılması önem taşımaktadır. Kentleşme ve sanayileşmenin artması ile çevreye olan zararlar giderek artmakta olup gelişmiş ülkelerde çevre sorunlarına karşı daha ciddi çözümler ve çevreye verilen zararları azaltıcı önlemler bulunmaya başlanmıştır (Yalçın & Sarıgül, 2021). Çevre sorunlarının ortaya çıkması sonucu çevreyi koruma bilinci ve duyarlılık dünyanın ekolojik sorunlarıyla yüzleşme isteği son yıllarda giderek önem kazanmaya başlamıştır (Orazalin ve diğerleri, 2023). Dolayısıyla, çevre sorunlarına ilişkin artan tedirginlik işletme ve tüketicileri her konuda bilinçlendirme gerekli olup özellikle çevresel etkileri azaltma önlemleri ve faaliyetlerin ekolojik etkisine ilişkin raporlama konularında işletmeleri teşvik etmelidir (Gunarathne ve diğerleri, 2021).

İçinde bulunduğumuz çevreyi korumak ve sürdürülebilirliği sağlamak adına sosyal sorumluluk gereği her bireyin çevreye karşı duyarlı olması ve üzerine düşeni yapması önemlidir. Fakat ihtiyaçlar gereği

bazen duyarlılık azalmakta ve yasal önlemler alınmaktadır. Söz konusu önlemlerden biri de işletmeler nezdinde faaliyetlerden kaynaklı ortaya çıkan işlemlerin çevreye ciddi zararlar vermesidir. Dolayısıyla zararları ortadan kaldırmak adına çeşitli önlemler alınmaktadır. Bu aşamada çevreyi daha iyi korumak adına çevresel maliyetler muhasebeleştirilirken geleneksel muhasebe uygulamaları yetersiz kalmaktadır (Süklüm, 2019).

Çalışmanın temel amacı, çevre üzerinde olumsuz etkiler yaratan emisyon ve atıkların önlenmesi ve gerekli önlemlerin alınması kapsamında yeşil muhasebe ile ilgili konuların ulusal ve uluslararası alan çalışmaları incelenerek betimsel içerik analizi ile değerlendirilmeye çalışılmıştır. Çalışma kapsamına 2019-2024 (31.10.2024) yıllarında yapılan çalışmalar örneklem alınmış olup beş yıl içerisinde akademik çalışmaların genel nitelikleri analiz edilmeye çalışılmıştır. Diğer ifadeyle, konunun önemini daha net ortaya koymak adına "yeşil muhasebe" konularına yönelik literatürdeki bilimsel çalışmalar incelenmiş ve içeriği yorumlanmıştır.

2. YEŞİL MUHASEBE TANIMI VE KAPSAMI

İşletmeler insan ihtiyaçlarını karşılamak adına ürün ve hizmetlerde çeşitliliğe gitmektedirler. Söz konusu faaliyetlerdeki çeşitlilik kâr amaçlı olsa da ürünlerin çevreye verdikleri zararlar göz ardı edilmektedir. Dolayısıyla işletmeler faaliyetlerde çeşitliliği artırırken sürekli çevreyle etkileşim halinde olduklarından ürün ve hizmetlerden dolayı ekonomik değeri olmayan atıklar ortaya çıkabilmektedir. Ortaya çıkan atıkların giderilmesi ise işletmeler için birer maliyet unsurudur. Böylece işletmeler faaliyetlerde çevresel zararlara neden olabilmektedir. Bireysel olarak da tüketimin yaygınlaşması ve zararlı ürünlerin artması çevreye olan zararı artırmıştır. Söz konusu bu olumsuz faktörler karşısında atıkların ortadan kaldırılması, zararların en az seviyeye indirilmesi, çevresel maliyetlerin muhasebeleştirilmesi çevre muhasebesi, yeşil muhasebe, iklim muhasebesi, karbon ve sürdürülebilir muhasebe kavramlarının uygulanmalarını gerekli kılmaktadır.

- İnsan ihtiyaçlarının artması kapsamında faaliyetlerde artan çeşitlilik iş dünyasında rekabete de yol açmıştır. Söz konusu durum işletmeleri her açıdan tedirgin ederek sürekliliği sağlamak ve varlıklarını güvence altına almak isteyen işletmeleri faaliyetlerde çeşitliliğe yönlendirmiş ve bu durum ister istemez çevreye olan zararları da artırmıştır. Çevresel zararların maliyetlendirilmesinde giderlerin yüksek olması ve desteklenmemesi işletmelerin doğaya karşı duyarsızlaşmasına sebebiyet yaratmıştır. Son zamanlarda çevre ile ilgili zararların gün yüzüne çıkması ve yaşam alanının giderek yok olması devleti harekete geçirerek gerekli alt yapıların oluşmasını hızlandırmıştır. Çevreyle ilgili oluşan tedirginlik bireylerde tüketimin azalmasına işletmeler nezdinde ise maliyetlerin hesaplanmasına yol açmıştır. Fakat günümüz mevcut muhasebe yöntemi çevresel zararların maliyetlendirilmesinde eksik kalmakta ve bir muhasebe kodu bulunmamaktadır. Birçok uzman ve akademisyenler tarafından çevre muhasebesi, yeşil muhasebe vb. muhasebe türleri kaleme alınmış olup duyarlılık eskiye oranla daha da artmıştır.

- Sanayileşme, kentleşme, nüfus artışı ve doğal kaynakları koruma duyarlılığı önemsendiğinde, doğanın korunması ve önlemlerin alınması konusu toplumların en çok üzerinde durduğu konuların başında gelmektedir (Rounaghi, 2019). Dolayısıyla doğayı korumak ve doğal kaynakların devamlılığını koruma kapsamında işletmelerde yeşil muhasebe uygulamaları teşvik edilmeli ve gerekli alt yapıların oluşturulması gerekmektedir (Zrnić ve diğerleri, 2020). İşletmelerin sadece kar gütme amacı ile faaliyetlerini sürdürmeleri ekonominin genişlemesinin arkasındaki itici güçtür. Çünkü işletmeler ekolojik zararda önemli bir rol oynamaktadır (Agyemang ve diğerleri, 2023).

- Sanayide yaşanan hızlı değişim ve gelişmeler beraberinde biyolojik çeşitliliğin azalması, su, hava, toprak kirliliği, atık, ormansızlaşma vb. faktörler iklim değişikliğinin tetiklenmesine yol açmaktadır. Çevre sorunları küresel ve ulusal çapta baş göstermektedir. Bahsi geçen konunun ciddi boyutlara ulaşması işletmeleri, kamuoyunu ve hükümetleri çevreye karşı duyarlılığı artırma ve çevreyi koruma noktasında harekete geçirmeye zorlamaktadır. Sürdürülebilir bir kalkınma için çevreye karşı hesap verebilirlik kavramı, sosyal sorumluluğun önemli alanlarından biridir (Yelgen, 2022). Yaşam alanlarının daralması ve ihtiyaçların karşılanmaması gelecek nesiller için çevreyi ve ekolojiyi korumayı gerektiği anlayışı da son zamanlarda giderek yaygınlık kazanmaktadır (Yusliza ve diğerleri, 2020); (Tiwari ve diğerleri, 2021). Bu kapsamda işletmelerin sürdürülebilirliği sağlamaları noktasında müşteri

taleplerinde çevre ve toplum dostu ürünlere olan istekler etkili olmaktadır (Rehman ve diğerleri, 2021); (Tiwari ve diğerleri, 2022).

- Hem doğanın korunması hem de ekonomik kalkınmanın önemi nedeniyle çevre denetimi ve muhasebesi önemli bir konudur (Toke & Kalpande, 2022) . Doğal kaynakların bilinçsizce tüketiminden dolayı ortaya çıkan israfın önlenmesi için çevre yönetiminin düzenli olarak muhasebeleştirildiği ve güncellendiği etkin bir sistemin kurulmasıyla mümkündür (Tashakor ve diğerleri, 2019). Çevre yönetim muhasebesi anlayışı kapsamında israfların tespit edildiği, izlendiği ve sonuçta işletmelerin iş ve faaliyet sürdürülebilirliğinin iyileştirilmesine yol açan ürünlerin ortaya çıkmasına değer katar (Bresciani ve diğerleri, 2022). Çevreye olan zararların giderek artması işletmelerde çevresel maliyetlere ilişkin bilincin artırılması ve bunların kurumsal hayata entegrasyonu performans raporlaması muhasebenin yeni bir çevresel boyutunun gelişmesine yol açmıştır (Novovic Buric ve diğerleri, 2022).

İşletmeler insan ihtiyaçlarının karşılanmasında mal ve hizmet üretmeye devam etmektedirler. Fakat bu durum çevreye karşı olan duyarsızlığı da yok etmektedir. Bu sorunların önlenmesinde çevresel zararların maliyetlerin tümü yeşil muhasebe sistemi içinde değerlendirilmektedir (Gök & Çarıkçı, 2022). Çevresel zararların hesaplanması, izlenmesi, maliyetlendirilmesi, kontrol edilmesi, önlenmesi ve gerekli tedbirlerin alınması hesap verebilirlik kapsamında sosyal sorumluluk kavramı gereği yeşil muhasebeyi ortaya çıkarmıştır (Şimşek, 2020).

Yeşil muhasebe kavramı, çevresel performansı iyileştiren ve ortaya çıkan maliyetleri kontrol altına alan bir yönetim sistemi şeklinde tanımlanmaktadır (Majumder, 2020). Yeşil muhasebe, işletmelerin ekonomik karar alma aşamasında çevreye karşı süreç, performans ve faaliyetleri hakkında gerçek ve güvenilir bilgiler sağlamak, bilgileri değerlendirmek ve kullanıcılara iletmek olarak ifade edilmektedir (Zrnić ve diğerleri, 2020)

Yeşil muhasebenin birçok faydası olup tüketilen malzeme miktarının minimum seviyeye indirilmesine yarar sağlamaktadır. Yeşil muhasebe olgusu ayrıca işletmelerde kritik ve önemli kararların alınmasına katkı sağlamakta olup çevreyle ilgili bilgilerin daha doğru ve eksiksiz olarak elde edilmesine imkân yaratmaktadır (Sadiku ve diğerleri, 2021).

Geleneksel muhasebe yönteminin çevre ile ilgili zararları muhasebeleştirme konusunda yetersiz kalması işletmelerin performansını belirlemede de önemli bir sorun olabilmektedir. Bu kapsamda muhasebe bilgi sistemi, çevresel zararların belirlenmesi, çözülmesi ve gerekli önerilerinin geliştirilmesi kapsamında yeşil muhasebe uygulamasını geliştirmektedir. Fakat yeşil muhasebe sistemi, işletme faaliyetlerinde uygulanmamakta olup bu konuda yeterli eğitimlerin alınmaması ve meslek mensupların konu hakkında bilgi eksikliği olduğu görülmektedir (Kestane & Çelik, 2023).

İşletmeler faaliyetlerinden kaynaklı çevresel zararları yeşil muhasebe sistemi içinde değerlendirerek karşılaşabilecek çevresel, sosyal, politik ve riskleri minimum seviyeye indirebilecektir. Çevreye karşı duyarlılığın artması kapsamında yeşil muhasebe sistemini uygulayan işletmelerde itibar, imaj ve paydaş takdirini artırır (Sadiku ve diğerleri, 2021).

- Yeşil muhasebe kavramı, varlıkların işlevlerini tarafsız bir şekilde değerlendiren doğal kaynak ve çevresel muhasebe için önemli bir fonksiyondur. Yeşil muhasebe olgusu, maliyetleri izleyen ve kontrol altına alan ve çevresel performansı iyileştiren bir yönetim sistemidir (Majumder, 2020). Çevresel sorunlardan dolayı kaynakların aşırı kullanımı, ozon tabakasının kaybı, küresel ısınma, atmosfer kirliliği ve tehlikeli atıklar neticesinde dünya ve ekonomi zarar görmektedir. Bu aşamada yeşile ilgi çevre muhasebesi ya da yeşil muhasebe uygulamalarının sisteme entegre edilmesi önem taşımaktadır (Wiredu ve diğerleri, 2023).

- Yeşil muhasebe kavramı, çevrenin tahrif edilmesi noktasında işletmelerin bu düzenlemelere uymasına ve bunlardan kaçınmasına yardımcı olabilir. Yeşil muhasebe, maliyet tasarrufu fırsatlarını belirleme, enerji verimliliği tedbirleri, atıkların azaltılması ve diğer sürdürülebilir uygulamalar kapsamında da sayısız faydaları söz konusudur (Ashari & Anggoro, 2021). Aynı zamanda yeşil muhasebe sistemi çerçevesinde işletmeler kendi durumlarını daha iyi ölçebilir, izleyebilir, riskli alanlarını belirleyebilir ve kaynak tüketimi ile emisyonlar noktasında belirlenen çevresel bozulmayı azaltmaya yönelik girişimlerin gerçekleşmesine yardımcı olabilir. Yeşil Muhasebe sistemi, işletmeleri

enerji tüketimini azaltmak ve daha sürdürülebilir uygulamalar benimsemeye teşvik edebilir (Deb ve diğerleri, 2020).

- Yeşil muhasebe olgusu işletmelerin kendi bünyelerinde yer aldığı bir kavram olup üretim süreçlerinde verimliliğe ve etkinliğe öncelik verir. Yeşil muhasebe sistemi, kaynakların sürdürülebilir şekilde kullanılması kapsamında işletme gelişimini çevreyle uyumlu hale getirerek topluma fayda sağlayabilir. Yeşil muhasebenin uygulanma amacı çevre yönetiminin verimliliğini artırmak, çevresel faaliyetleri değerlendirerek; maliyet (çevresel maliyetler), fayda, etki (ekonomik faydalar) ve ayrıca çevresel üretim koruma fonksiyonlarını da dikkate alıp muhasebenin kapsamı hakkında eksiksiz bilgi sağlayarak işletme ve insan yaşam kalitesine katkı sağlar (Endiana ve diğerleri, 2020).

3. YEŞİLMUHASEBE KONULARINA YÖNELİK BETİMSEL BİR İÇERİK ANALİZİ

3.1.Araştırmanın Amacı

Bu çalışmada, 2019-2024 (31.10.2024) yılları arasında ulusal ve uluslararası yapılan çalışmalarda "Yeşil Muhasebe" başlıklarını kapsayan makaleler incelenmiştir. Çalışmanın amacı Dergipark ve Web of Science veri aracılığı ile belirtilen yıllar arasında "Yeşil Muhasebe" konusunun bilinirliği, eğitim, muhasebe ve uygulamadaki önemini ortaya koymak üzere yayınlanan makaleler betimsel içerik analizi ile değerlendirilmeye çalışılmıştır.

3.2.Araştırmanın Yöntemi ve Kısıtları

İklim değişikliğinde yaşanan anormal durumlar çevre sorunlarının artmasına ve yaşam alanlarının daralmasına yol açmıştır. Çevre sorunlarının minimum seviyeye indirilmesi ya da ortadan kaldırılması kapsamında literatürde çalışmalar mevcuttur. Çalışma sadece "yeşil muhasebe" konuları hakkındaki yayımlanan çalışmaları ele alarak literatürde yarattığı değer araştırılmıştır. Bu amaçla yeşil muhasebe konuları hakkında ulusal ve uluslararası alanda yapılan çalışmalara ilişkin 2019-2024 (31.10.2024) yılları arası ilgili makaleler detaylı olarak incelenmiştir. Söz konusu konuyla ilgili kitaplar, tezler, raporlar, bildiriler kapsam dışı tutulmuştur. Bu doğrultuda çalışmada kullanılan veriler, Dergipark ve Web of Science veri tabanında 31.10.2024 tarihinde TITLE "Yeşil Muhasebe", "Green Accounting" başlığı kapsamında sorgulama yapılarak toplam 37 adet makaleye ulaşım sağlanılmıştır.

Araştırma 2019 ve 2024 (31.10.2024) yıllarını kapsamaktadır. 2019 öncesi yeşil muhasebe konuları çalışmaya dahil edilmemiştir. Bu çalışmada yeşil muhasebe konularının uygulama ve teori kapsamında ne düzeyde olduğu ve özellikle çevresel sorunların azaltılması ya da önlenmesi yönünde yarar, değer ve işletmelere katkı sağlayıp sağlamadığını belirlemek adına içerik analizi türlerinden olan betimsel bir içerik analizi ile değerlendirilmeye çalışılmıştır. İçerik analiz yöntemi; *"sözlü, yazılı ya da diğer materyallerin içinde barındırdıkları mesajların, sistematik olacak şekilde ve nesnel olarak sınıflandırılması, sayılara dönüştürülmesi ve çıkarımda bulunulması işlemlerinden oluşur*" (Tavşancıl & Aslan, 2001). *"İçerik analizi kullanılarak veriler tanımlanabilmekte ve kullanılan verilerin içerisinde gizli kalmış birtakım gerçekler tespit edilerek ortaya çıkarılabilmektedir"* (Gülbahar & Alper, 2009).

3.3. Elde Edilen Bulgular

Bu çalışma kapsamında sadece başlık olarak "yeşil muhasebe" konusu hakkında yayımlanan toplam 37 makale incelenmiştir. İlgili makalelerin 15'i ulusal, 22'si ise uluslararası çalışmalardan oluşmaktadır. Söz konusu çalışmalar ulusal ve uluslararası olmak üzere iki gruba ayrıştırılmıştır.

2019-2024 (31.10.2024) yıllarında ulusal ve uluslararası alanda yeşil muhasebe ile ilgili yayımlanmış çalışmaların dağılımı Tablo 1 ve Tablo 2'de görselleştirilmiştir.

Tablo 1. 2019-2024 yılı Dergipark'ta Yayımlanan Çalışmalar

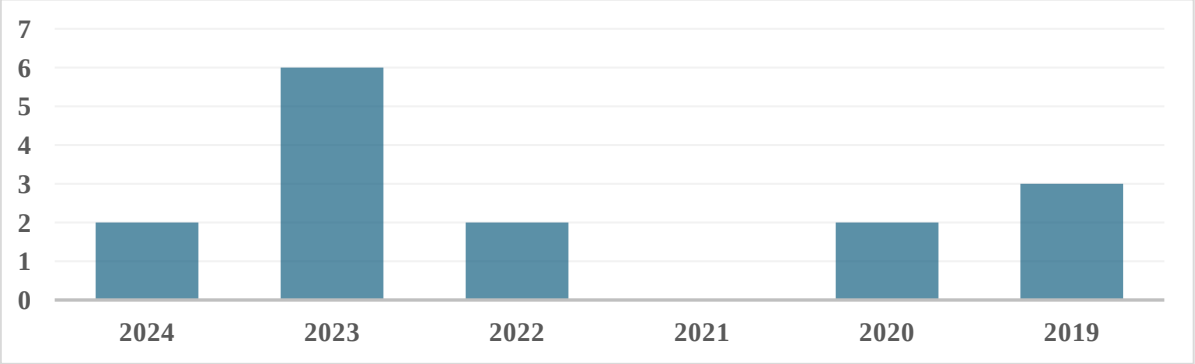
Sıra No	Yıl	Makale	Yazar/Yazarlar	Çalışmanın Amacı	Çalışmanın Sonucu
1	2024	Sağlık Çalışanlarının Yeşil Muhasebe Hakkındaki Görüşleri: Kocaeli İli Örneği	Şükran GÜNGÖR TANÇ ve Şengül SAĞLAM	Yeşil muhasebe hakkında görüş ve farkındalığı ortaya koymak üzere Kocaeli bölgesinde kamu ve özel sağlık kurumlarında çalışan 370 sağlık çalışanı üzerinde araştırma yapılmıştır.	Araştırma sonucunda sağlık çalışanlarının büyük bir çoğunluğunun yeşil muhasebe hakkında eğitim almadıkları, yeşil muhasebe uygulamalarını çevresel sürdürülebilirlik ile bağdaştırdıkları ortaya çıkmıştır. En çok katıldıkları ifadenin ise 'sosyal sorumluluk gereği çevreyi korumak için herkes üzerine düşeni yapmalıdır' şeklinde olup yeşil muhasebe farkındalıklarının yüksek olduğu belirtilmiştir.
2	2024	Yeşil Dönüşüm Kapsamında Muhasebede Dijital Arşivlemeye Geçiş: Meslek Mensupları Üzerinde Nitel Bir Araştırma	Aydın BAĞDAT	Sakarya ve İstanbul illerinde bağımsız çalışan mali müşavirler üzerinde yeşil dönüşüm kapsamında muhasebe süreçlerinde kâğıt tüketimini azaltmak için dijital arşivlemenin uygulanabilirliğini değerlendirmek üzere araştırma amaçlanmıştır.	Araştırma sonucunda muhasebe belgelerinin kayıt, kontrol, iletim, rapor ve saklama gibi faaliyetleri yerine getirmek üzere kâğıt çıktısının alınmaya devam edildiği sonucuna varılmıştır.
3	2023	Sağlık Alanında Yeşil Muhasebe ile İlgili Yapılan Çalışmaların Bibliyometrik Haritalaması	Seyhan ÇİL KOÇYİĞİT, İlknur ARSLAN ARAS, Gülşen ÇELİK, Ezgi ÖRS GÜNENÇ	Sağlık alanında yeşil muhasebe konusunda yapılan çalışmalar bilim haritalama tekniğiyle incelenmiştir. Web of Science veri tabanında 1945-2022 tarihleri arasında 3 farklı arama stratejisi kullanılarak çalışmada yer alan 59 yayın VOSviewer ve R-Stüdyo yazılımı ile analiz edilmiştir.	Araştırma sonunda yayın ve atıf eğilimlerinde düzenli artış olmamakla birlikte en etkili yılın 2018 yılı olduğu, her iki analizde de anahtar kelimeler çevresel muhasebe kümesi etrafında toplandığı belirlenmiştir. Sağlık alanında yeşil muhasebe çalışmak isteyen araştırmacılar, çalışmalarında motor temalardan olan sera gazı, sosyal ve çevresel muhasebe, yeşil büyüme ve biyoçeşitlilik konularına öncelik vermesi gerektiği bildirilmiştir.
4	2023	Kurumsal Sosyal Sorumluluk, Yeşil Strateji, Yeşil Muhasebe İlişkisi ve İşletme Performansına Katkısı Üzerine Nitel Bir Araştırma	Güven KARAMAN ve Mehmet Ozan CİNEL	Kurumsal sosyal sorumluluk, yeşil strateji, yeşil muhasebe ilişkisinin işletme performansına olan katkıları araştırılmıştır.	Araştırma sonucunda işletmeler sosyal sorumluluk bilinci ve yeşil stratejiler izleyerek üretim sürecinde kaynakları etkin ve verimli kullanma yoluyla rekabet gücü kazandıkları ve yeşil muhasebe sistemi aracılığıyla kayıt ve raporlama işlemlerini yapabilmeleri ve kamuoyunu bilgilendirme yükümlülüğünü yerine getirmelerinin mümkün olduğu belirtilmiş olup sosyal sorumluluk, yeşil strateji ve yeşil muhasebe kavramlarının işletmeye itibar kazandırdığı ifade edilmiştir.
5	2023	A Bibliometric Analysis Related to Green Accounting	Sezgin AÇIK TAŞAR	Yeşil muhasebe ile ilgili 2014-2023 yılları arasında yayınlanan lisansüstü tezler incelenmiştir.	Araştırma sonucunda yeşil muhasebe ile ilgili en çok tezin 2019 yılında yazıldığı, konunun kadın araştırmacılar tarafından daha sık konu edinildiği, incelenen zaman diliminde yazılan tezlerin büyük çoğunluğunun nicel yöntemlerle yazıldığı tespit edilmiştir.
6	2023	Yeşil Muhasebenin Muhasebe Eğitimindeki Rolü: Kilis 7 Aralık Üniversitesi'nde Araştırma	Ali KESTANE ve Nurgül ÇELİK	Kilis 7 Aralık Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi'nde muhasebe eğitimi alan öğrencilerin yeşil muhasebeye yönelik algı düzeylerinin belirlenmesi araştırılmıştır.	Araştırma sonucunda öğrencilerin almış oldukları muhasebe eğitiminin, yeşil muhasebe algılarını pozitif yönde etkilediği ve farkındalıklarını artırdığı, fakat öğrencilerin; yaş, cinsiyet, sınıf ve akademik ortalamalarına ilişkin özelliklerinin yeşil muhasebe algıları üzerinde herhangi bir etkisi olmadığı, yeşil muhasebe algılarının bölümlerine göre anlamlı farklılıklar gösterdiği belirtilmiştir.
7	2023	Yeşil Muhasebeye Yönelik Kavramsal Bir Çerçeve	Aysun ATAGAN ÇETİN ve Saime DOĞAN	Yeşil muhasebe konusu teorik olarak çeşitli yönleriyle ele alınarak yeşil muhasebe ile ilgili yapılmış olan çalışmalar incelenmiştir.	Araştırma sonucunda yeşil muhasebe konusunda yapılan çalışmalar, teoride konuyu geliştirmekte ve gündemde tutmaktadır. İşletmelerde yeşil muhasebenin daha yaygın ve verimli kullanılabilmesi, uygulayıcıların konuya ilişkin eğitim düzeylerine bağlı olarak gelişim göstereceği vurgulanmış olup yeşil muhasebe konusunda eğitim programlarının düzenlenmesi ve yeşil muhasebe bilgi sistemine yönelik standartların oluşturulması, uygulamada karşılaşılması muhtemel birçok sorunun engellenebileceği belirtilmiştir.

8	**2023**	Muhasebe Mesleğinde Yeşil Yaklaşımlar: Çevre Dostu Uygulamaların Kullanımı	Mehmet GÖL	Bulut bilişim uygulamalarının muhasebe mesleğinde kullanmanın teknolojik, finansal, sosyal ve çevresel açıdan faydaları araştırılmıştır	Araştırma sonucunda işletmeler bulut bilişim uygulamalarına geçiş yaparak daha az sunucu maliyeti, daha az enerji tüketimine sahip olurken, işletme bazında ortaya çıkan karbon emisyonunun azaltıldığı vurgulanmıştır.
9	**2022**	Yeşil Muhasebe Araştırmalarının Bilim Haritalama Teknikleri ile Bibliyometrik Analizi	Reşat KARCIOĞLU ve Büşra TOSUNOĞLU	2010-2021 yılları arası Web of Science (WOS) veri tabanında yeşil muhasebe ile ilgili bilimsel çalışmalar bibliyometrik göstergeler açısından incelenmiştir.	Araştırma sonunda yeşil muhasebe konusuna ilişkin en fazla makalenin 2020 yılında yapıldığı, dünya çapında ise ABD'nin ilk sırada yer aldığı ve en etkin derginin de "Journal of Environmental Accounting and Management olduğu belirlenmiştir. Anahtar kelime açısından ise çalışmaların büyük çoğunluğunun sürdürülebilirlik boyutuyla ele alındığı belirtilmiştir.
10	**2022**	Yeşil Muhasebe ve Uygulama Örnekleri Üzerine Bir Çalışma	Esin YELGEN	Yeşil muhasebe ile ilgili güncel literatür incelenerek, çevre maliyetlerinin neler olduğu, bu maliyetlerin mevcut muhasebe sistemi içinde nasıl yer alması ve nasıl muhasebeleştirilmesi gerektiği örnekler üzerinden ele alınmıştır.	Araştırma sonucunda mevcut muhasebe sisteminde işletmelerin yürüttüğü çevresel faaliyetlerin, var olan hesapların altında muhasebeleştirildiği yani, çevresel varlıklar, çevresel yükümlülükler, çevresel giderler veya çevresel maliyetler şeklinde ayrı hesaplar oluşturulmadığı için bu faaliyetlerin mali tablo kullanıcıları tarafından izlenebilmesinin mümkün olmadığı ifade edilmiştir. Anahtar kelime açısından ise çalışmaların büyük çoğunluğunun sürdürülebilirlik boyutuyla ele alındığı belirtilmiştir.
11	**2020**	Kurumsal Sosyal Sorumluluk, Yeşil Muhasebe ve Yeşil Denetim İlişkisine Kavramsal Bir Bakış	Nurcan SÜKLÜM	Kurumsal sosyal sorumluluk ilkeleri çerçevesinde yeşil muhasebe ve yeşil denetim kavramları ile olan ilişki ve önemi incelenmiştir.	Araştırma sonucunda çevresel maliyetlerin ve çevre koruma faaliyet sonuçlarının finansal tablolarda ayrıca çevre muhasebesine yönelik hesaplarda izlenmesi ve çevresel bilgilerle ilgili hesapların yer aldığı finansal tabloların bağımsız denetim kuruluşları tarafından denetlenmesine yönelik bir yapı ve sistemin oluşturulması gerektiği, çevrenin korunması amacıyla edinilen tesis, makine veya cihazlar için özel hesapların oluşturulması ve bu hesaplarda izlenerek aktifleştirilmesi sağlanarak çevresel yatırımlar ve maliyetlerin bilançoda ve gelir tablosunda ayrıca takip edilmesine imkân yaratılacağı ifade edilmiştir.
12	**2020**	Üniversite Öğrencilerinin Yeşil Muhasebe Konusundaki Algıları ve Farkındalıkları: Bir Üniversite Örneği	Seyhan ÇİL KOÇYİĞİT ve Sinan TARSUSLU	Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesinde eğitim gören 215 öğrenci üzerinde yeşil muhasebe konusundaki algı ve farkındalık düzeyini ölçmek ve bu algı ve farkındalık düzeyinin demografik değişkenlerden etkilenip etkilenmediği araştırılmıştır.	Araştırma sonucunda öğrencilerin yeşil muhasebe algı ve farkındalıkların demografik değişkenlere göre işletme bölümü öğrencilerinde, muhasebe alanında staj veya iş deneyimi olanlarda, 25 ve üstü yaşa sahip, 4. sınıf olan, ortalaması 2,51-3,00 ve 3,51-4,00 arasında ve mezun olduktan sonra mali müşavirlik muhasebecilik mesleğini seçmeyi düşünen öğrencilerde daha yüksek olduğu belirtilmiştir.
13	**2019**	Yeşil Muhasebe'nin İşletme Lisans Eğitimi Müfredatı İçerisindeki Durumu	Nurcan SÜKLÜM	Devlet ve vakıf üniversitelerinde lisans düzeyindeki işletme bölümü müfredatı içerisindeki yeşil muhasebe derslerinin mevcut olup olmadığı, varsa seçmeli mi, zorunlu mu olduğu ve bu durumun devlet üniversiteleri ve vakıf üniversiteleri açısından farklılık gösterip göstermediği araştırılmıştır.	Araştırma sonucunda sadece devlet üniversitelerinin işletme bölümleri müfredatlarında yeşil muhasebe dersinin yer aldığı, bunların seçmeli olduğu ve bu sayının da oldukça az olduğu belirlenmiştir.
14	**2019**	Yeşil Muhasebe Farkındalığının Sosyal Sorumluluk Çerçevesinde Analizi: Çanakkale On sekiz Mart Üniversitesi Örneği	Nurcan SÜKLÜM	Çanakkale On sekiz Mart Üniversitesi, Çanakkale Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu bünyesinde 2018-2019 eğitim-öğretim yılı güz yarıyılında muhasebe dersi alan toplam 598 ön lisans öğrenci üzerinde yeşil muhasebe hakkındaki farkındalık ve bakış açıları araştırılmıştır.	Araştırma sonucunda öğrencilerin büyük çoğunluğunun yeşil muhasebe hakkında bilgi sahibi olmadıkları ve farkındalık düzeylerinin düşük olduğu görülmüştür. Bu eksikliğin ortadan kaldırılabilmesi için muhasebe eğitimi alan öğrencilerin müfredatlarına yeşil muhasebe dersinin eklenmesi ya da ilgili muhasebe dersleri içerisinde bu konudan detaylı bir şeklide bahsedilmesinin etkili olacağı ifade edilmiştir.
15	**2019**	Muhasebe Eğitimi Alan Öğrencilerde Yeşili Koruma Bilincinin Yeşil Muhasebe Üzerindeki Etkisinin Araştırılması	Ali APALI ve Özge ACUN	Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi bünyesinde bulunan Bucak Hikmet Tolunay Meslek Yüksekokulu ve Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu'nda muhasebe eğitimi alan altı farklı bölümün 1 ve 2. sınıf toplam 138 öğrenci üzerinde yeşili/doğayı koruma bilinçlerinin yeşil muhasebeye olan olumlu yaklaşımları üzerindeki etkisi araştırılmıştır.	Araştırma sonucunda yeşili/doğayı koruma bilincinin yeşil muhasebe kavramına olan yaklaşım üzerinde olumlu bir etkiye sahip olduğu belirtilmiştir.

2019-2024 (31.10.2024) yılları arasında sadece başlık olarak taranan yeşil muhasebe konuları hakkında Dergipark veri aracında toplam 15 makale çalışması yapılmıştır. Bu dönemde yapılan çalışmalar genel olarak yeşil muhasebe konularının teorik kapsamda ele alındığı, yeşil muhasebe ilişkisinin işletme performansına olan etkisi, öğrencilerde algı, farkındalık ve bakış açısının ne yönde olduğu gibi konuların

araştırıldığı görülmektedir. Çevre maliyetlerinin nasıl muhasebeleştirilmesi gerektiği konularında ise çalışmaların az olduğu gözlemlenmiştir. Yeşil muhasebenin bireylerde yarattığı algı ve farkındalığın yanı sıra çevre maliyetlerinin neler olduğu, bu maliyetlerin mevcut muhasebe sistemi içindeki yeri ve en önemlisi hangi hesap kodlarının kullanılarak muhasebeleştirilmesi gerektiği gibi konuların daha ağırlıklı olarak ele alınması gerektiği ve söz konusu durumun işletmeler açısından fayda sağlayacağı düşünülmektedir. Sonraki çalışmalara bakıldığında yeşil muhasebe konuları hakkında bibliyometrik analiz çalışmaların yaygın olarak yapıldığı gözlemlenmiştir. Bahsi geçen çalışmaların yıllar itibariyle değerlendirilmesi yapıldığında en çok çalışmanın 2023 yılında yapıldığı görülmektedir. Dünyada önemli bir problem haline gelen çevresel sorunların önlenmesi ve gerekli tedbirlerin alınması noktasında öneri ve rehber niteliği taşıyacak olan çalışmaların yok denecek kadar az olduğu özellikle işletmeler açısından fayda sağlayacak çalışmaların kaleme alınması ve çevresel sorunların maliyetlendirilmesi ve ilgili hesap kalemlerinin Tek Düzen Hesap Planı (TDHP) kapsamında detaylı ele alınması önem taşımaktadır. İlgili makalelerin yıllara göre dağılımı Grafik 1'de görselleştirilmiştir.

Grafik 1. Yeşil Muhasebe ile İlgili Ulusal Çalışmalar

Yeşil muhasebe konusu hakkında uluslararası toplam 22 makale çalışması bulunmaktadır. 2019-2024 (31.10.2024) yılları arası uluslararası alanda yapılan araştırmalar Tablo 2'de özetlenmiştir.

Tablo 2. 2019-2024 yılı Web of Science'da Yayımlanan Çalışmalar

Sıra	Yıl	Makale	Yazar/Yazarlar	Çalışmanın Amacı	Çalışmanın Sonucu
1	2024	Unveiling The Black Box of Green Accounting Information Disclosure: An Analysis of Disclosure Diversity and Difficulties from a Developing Economy Perspective	Shaizy KHAN, Seema GUPTA and V. K. GUPTA	Hindistan'da yeşil muhasebe kavramının kalitesini analiz etmek olup yeşil muhasebe açıklamalarını engelleyen zorluklar araştırılmıştır.	Araştırma sonucunda Hindistan'da yeşil muhasebe verilerinin raporlanması henüz başlangıç aşamasında olup şirketlerin çevresel finansal bilgilerin detaylı açıklanmasından ziyade daha çok çevre politikalarına odaklanmakta oldukları belirtilmiştir.
2	2024	Assessing the Impact of Financing Decisions and Ownership Structure on Green Accounting Disclosure: Evidence from Developing Economies	Guanghui CHANG, Andrew Osei AGYEMANG, Ummar Faruk SAEED and İbrahim ADAM	2001 ve 2022 yılları arası 172 imalat şirketi üzerinde yeşil muhasebe açıklamalarının finansman kararları ve mülkiyet yapısının etkisi araştırılmıştır.	Araştırma sonucunda borç finansmanı kullanan firmaların yeşil muhasebe açıklama düzeylerinin düşük olduğu, öz kaynak finansmanı kullanan firmaların ise daha yüksek açıklama düzeylerine sahip olduğu tespit edilmiştir.
3	2024	The Role of Environmental Performance in Mediating the Relationship Between Green Accounting and Corporate Social Responsibility	Dwi RATMONO, Rasid MAIL, Nur CAHYONOWATI and Dyah JANIE	Yeşil muhasebenin çevresel performans düzeyi üzerindeki etkisi ve çevresel performansın kurumsal sosyal sorumluluk (CSR) açıklamaları üzerindeki etkisi araştırılmıştır.	Araştırma sonucunda yeşil muhasebenin benimsenmesinin çevresel performansı olumlu bir şekilde etkilediği görülmüştür.
4	2024	Enhancing Kurdistan's Manufacturing Companies' Sustainable Waste Management: A Norm Activation Approach to Green Accounting, CSR, and Environmental Auditing Oversight	Hawta Tareq FAIEQ and Kemal CEK	Irak bölgesinde bulunan sekiz imalat sektörü üzerinde Smart PLS yazılımı ile sürdürülebilir atık yönetimi incelenmiştir.	Araştırma sonucunda kimyasal üretim şirketleri diğer imalat sektörleriyle karşılaştırıldığında muhasebe uygulamalarında çevre denetiminde iyileşmelerin görüldüğü belirlenmiştir.

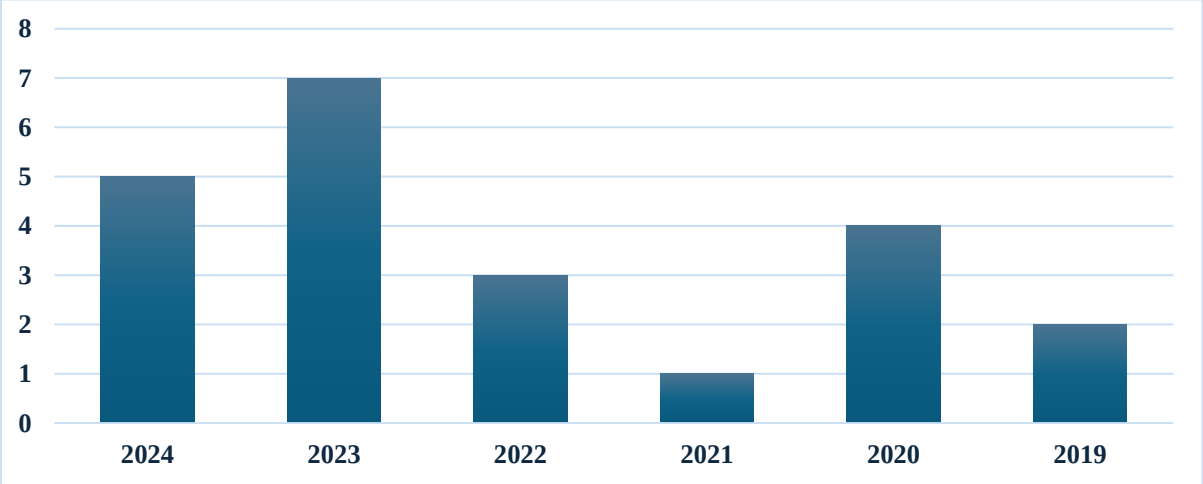
5	**2024**	Green Accounting and Reporting in Bangladesh's Pharmaceutical and Textile Industries: A Holistic Perspective	Mohammad Mizenur RAHAMAN, Shamima AKTER, Md. Alamgir HOSSAIN, Adiba Rahman Bushra CHOWDHURY and Renhong WU	Bangladeş'te ilaç ve tekstil endüstrilerinde yeşil muhasebe ve raporlama uygulamalarını (GARP'ler) etkileyen faktörler araştırılmıştır.	Araştırma sonucunda GARP'ların organizasyonel performanstan ziyade firma özelliklerinden ve dış faktörlerden etkilendiği ve on bir çevresel göstergenin (ayrı ayrı) her iki sektörde de 0,50'den daha düşük bir ortalamaya sahip olduğu belirtilmiştir.
6	**2023**	Using a Hermeneutic Phenomenological Approach to Twitter Content: A Social Network's Analysis of Green Accounting as a Dimension of Sustainability	Shaizy KHAN and Seema GUPTA	Örgütler içinde ve dışında yenilik sürecini geliştirmek amacıyla yeşil muhasebe ve sürdürülebilirliğe teknolojik bir yaklaşım entegre etmeyi amaçlamaktadır.	Araştırma sonucunda Twitter kullanıcılarının yeşil muhasebeye genel olarak olumlu baktıkları, ancak uygulama sürecinde zorluklar yaşadıkları belirtilmiştir. En çok dile getirilen zorluk ise "kurumsal yeşil aklama" olup yeşil muhasebe konusunda en gelişmiş ülke olarak Birleşik Krallık öne çıkarken, yapay zekânın bu alanda uygulanması en çok tartışılan yenilik olduğu ifade edilmiştir.
7	**2023**	The Impact of Green Accounting on Environmental Performance: Mediating Effects of Energy Efficiency	Md. Mominur RAHMAN and Mohammad Ekramol ISLAM	Bangladeş'teki ilaç ve kimya şirketleri üzerinde yeşil muhasebe, enerji verimliliği ve çevresel performans arasındaki ilişki araştırılmıştır.	Araştırma sonucunda yeşil muhasebenin hem enerji verimliliği hem de çevresel performans üzerinde pozitif bir etkiye sahip olduğu belirlenmiştir. Ekonomik, çevresel ve sosyal yeşil muhasebe uygulamaları, enerji verimliliği ve çevresel performansı olumlu yönde etkilemekte olup, en büyük etkinin çevresel uygulamalardan kaynaklandığı vurgulanmıştır. Ayrıca yeşil muhasebe uygulamalarının çevresel sürdürülebilirliği teşvik ederek bu şirketlerin itibar ve rekabet avantajını artırabileceği belirtilmiştir.
8	**2023**	The Interplay of Sustainability, Corporate Green Accounting and Firm Financial Performance: A Meta-Analytical Investigation	Shaizy KHAN and Seema GUPTA	Kurumsal yeşil muhasebe uygulamalarının firma performansı üzerindeki etkisi incelenmiştir.	Araştırma sonucunda kurumsal yeşil muhasebenin firma performansını olumlu yönde etkilediği, ancak ülkeye özgü değişkenlerin bu ilişkiyi moderatör olarak etkilemediği belirtilmiştir. Kurumsal yeşil muhasebe ile firma performansı arasındaki olumlu ilişkinin, çevresel maliyetler açısından ölçüldüğünde daha da güçlendiği ifade edilmiştir.
9	**2023**	Does Green Accounting Influences Ecological Sustainability? Evidence from a Developing Economy	Ishmael WIREDU, Andrew Osei AGYEMANG and Samuel Yayra AGBADZIDAH	Çalışmada 35 ilaç şirketinde 372 çalışan üzerinde yeşil muhasebenin ekolojik dengeler üzerindeki etkisi araştırılmıştır.	Araştırma sonucunda iş verimliliğinin ekolojik sürdürülebilirlik üzerinde önemli bir etkisi olduğu ve çevresel maliyetlerin ekolojik sürdürülebilirliği olumlu yönde etkilediği tespit edilmiştir.
10	**2023**	Challenges in Green Accounting: Sustainable Development for Companies Listed on the Vietnam Stock Exchange	Thi Thuan NGUYEN	Vietnam'da Menkul Kıymetler borsasında işlem gören 283 işletme üzerinde yeşil muhasebe (GA) uygulamalarının benimsenmesi ve bunların nasıl uygulamaları gerektiği konusunda araştırma yapılmıştır.	Araştırma sonucunda iş genişlemesi potansiyeli olarak, devlet düzenleyici kurumları ve kurumsal nitelikler GA'nın uygulanmasını olumlu yönde etkilediğini ve GA'nın kurumsal yönetim üzerinde faydalı etkisi olduğu belirtilmiştir.
11	**2023**	The Influence of Green Accounting on the Company Profitability	Alphasyah Lazuardy SIDARTA, Eko Ganis SUKOHARSONO and Alfauzia Noer Rochmatul LAILY	2021 yılında Endonezya Menkul Kıymetler Borsası'nda yer alan kimya endüstrileri üzerinde yeşil muhasebenin şirket karlılığı üzerindeki etkisi araştırılmıştır.	Araştırma sonucunda yeşil muhasebenin çevresel performans ve şirket karlılığı üzerinde olumlu yönde etkili olduğu tespit edilmiştir.

12	**2023**	Integrated Development of Green Finance and Green Accounting in Policy Banks	Qianqian YANG, Wengang CUI and Xiaofeng WANG	2012-2017 yılları arasında halka açık 1086 Çinli üretici üzerinde yeşil kredi stratejisinin işletmelerin karlılığını artırıp artırılmadığı araştırılmıştır.	Araştırma sonucunda çevre konusunda başarılı olan işletmelerin yeniliklere ve fırsatlara daha fazla fon sağlanıldığı belirtilmiş olup kurumsal çerçevede yeşil kredi politikası, kurumsal yeşil inovasyon, çevresel şeffaflık ve yeşil yıkama gibi temalar içinde hareket edilmesi gerektiği vurgulanmıştır.
13	**2022**	A Framework for a Green Accounting System-Exploratory Study in a Developing Country Context, Colombia	Candy Chamorro GONZALEZ and Jesús PENA-VINCES	Muhasebe sistemleri içinde yeşil muhasebe sistemi ile ilgili çevre kalitesini artıracak daha temiz üretim için çevresel etkileri dikkate alan bir çerçeve önerisi geliştirilerek Kolombiya'da 150 sanayi ve ticari şirketi üzerinde araştırma yapılmıştır.	Araştırma sonucunda 100 ve üzeri işletmenin çevre uygulamalarını hayata geçirmediği belirtilmiştir.
14	**2022**	Research of Attitudes toward Implementation of Green Accounting in Tourism Industry in Montenegro-Practices, and Challenges	Milijana Novovic BURIC, Andjela Jaksic STOJANOVIC, Ana Lalevic FILIPOVIC and Ljiljana KASCELAN	Karadağ'da sürdürülebilir turizmin gelişimi ve Turizm şirketlerinde yeşil konseptin uygulanma konusu araştırılmıştır.	Araştırma sonucunda Karar Ağacı modeli (DT) yöntemi sosyo-demografik faktörlerin turizm sektöründe yeşil muhasebenin anlaşılmasında önemli bir etki yaratacağı ve çoğu turizm şirketinin kurumsal sosyal sorumluluğu faaliyetlerine dâhil ettiği vurgulanmıştır.
15	**2022**	Critical Analysis of Green Accounting and Reporting Practises and its Implication in the Context of Indian Automobile Industry	Lalit K. TOKE and Shyamkumar D. KALPANDE	Hindistan otomotiv endüstrisinde yeşil muhasebe ve raporlama uygulamaları (green accounting and reporting practices) (GARPs) için ekonomik, sosyal ve çevresel konularda yönergeler sunmayı amaçlamaktadır.	Araştırma sonucunda Hindistan otomotiv endüstrisinde yeşil muhasebe ve raporlama uygulamalarının (GARPs) önemli engellerle karşılaştığı, bilgi eksikliği ve yetersiz stratejik planlama gibi sorunların sektördeki ilerlemeyi sınırlandırdığı belirtilmiştir.
16	**2021**	Impact of Social Responsibility Disclosure between Implementation of Green Accounting and Sustainable Development: A Study on Heavily Polluting Companies in Bangladesh	Bablu Kumar DHAR, Sabrina Maria SARKAR and Foster Kofi AYITTEY	2010 ve 2019 yılı arasında Dhaka Menkul Kıymetler Borsası'nda işlem gören 212 şirket üzerinde yeşil muhasebenin uygulama etkisi araştırılmıştır.	Araştırma sonucunda yeşil muhasebenin etkili bir şekilde uygulanmasının çevre kirliliğine neden olan şirketlerin sürdürülebilir kalkınma yeteneklerini önemli ölçüde geliştirdiği vurgulanmıştır.
17	**2020**	Green Accounting in Colombia: A Case Study of the Mining Sector	Candy Chamorro GONZALEZ and Ketty Herrera MENDOZA	Kolombiya'da madencilik şirketlerinde yeşil muhasebenin mevcut durumu incelenmiştir.	Araştırma sonucunda madencilik şirketlerinin %80'inin yeşil muhasebeyi yönetim sistemlerine entegre ettiği belirlenmiştir.
18	**2020**	The Effect of Green Accounting on Corporate Sustainability and Financial Performance	I Dewa Made ENDIANA, Ni Luh Gd Mahayu DICRIYANI, Md Santana Putra ADIYADNYA and I Putu Mega Juli Semara PUTRA	Endonezya'daki imalat şirketlerinin Kurumsal Sürdürülebilirlik Yönetim Sisteminin (CSMS) uygulamasının yeşil muhasebenin finansal performansı nasıl artırıldığı araştırılmıştır.	Araştırma sonucunda Endonezya'daki imalat şirketlerinin, finansal performansı artırmak amacıyla CSMS uygulaması için uygun çevresel faaliyetleri tahsis ederek yeşil muhasebeyi uygulayabildikleri belirlenmiştir.
19	**2020**	Green Reputation of Hotel Improvement through Green Accounting and Harmonious Culture	Tjokorda Gde RAKA SUKAWATI, I Putu ASTAWA and Parulian SILAEN	2016 yılında Endonezya'da 100 otel üzerinde yeşil muhasebe faaliyetleri çevre bilinci, çevresel katılım ve çevresel raporlama kavramları incelenmiştir.	Araştırma sonucunda çevre bilincinin, çevresel katılım ve çevresel raporlamanın otelin yeşil ortamını yaratmada katkısı olduğu belirtilmiştir.
20	**2020**	Intellectual Capital for Green Accounting in Agribusiness	Hsiu-Yu LEE, Chi-Fang LIU, Yu-Sheng YAIN and Chien-Ho LINC	Tarım işletmelerinde yeşil muhasebe uygulamalarının başarısını etkileyen zihinsel sermaye unsurları araştırılmıştır.	Araştırma sonucunda tarım işletmelerinin yeşil muhasebe uygulamalarında başarılı olabilmesi için zihinsel sermaye unsurlarının bir arada değerlendirilmesi gerektiği vurgulanmıştır.
21	**2019**	Top Management Attributes, Psychological Capital, and Green Accounting Effectiveness in Public-Private Partnership Context	Chien-Chi CHU, Yun JI, Hsiu-Yu LEE and Yu-Ting LIN	Üst yönetim nitelikleri ile yeşil muhasebe uygulamalarının benimsenmesinin etkinliği arasındaki ilişkide psikolojik sermayenin rolü incelenmiştir.	Araştırma sonucunda üst yönetim nitelikleri ve psikolojik sermaye arasındaki etkileşimin, yeşil muhasebe uygulamalarının etkinliğini artırmak için önemli olduğu belirtilmiştir.

22	2019	Green Accounting Practices: Lesson from an Emerging Economy	Haruna MAAMA and Kingsley Opoku APPIAH	2006-2015 yılı arasında Gana Menkul Kıymetler Borsası'nda (GSE) işlem gören şirketlerin gönüllü yeşil muhasebe uygulamalarının kapsamı araştırılmıştır.	Araştırma sonucunda madencilik, petrol ve gaz sektörlerinin çevresel sürdürülebilirlik bilgilerini muhasebe sistemlerine entegre edildiği belirlenmiştir.

Uluslararası alan çalışmalarında 2019-2024 (31.10.2024) yılları arasında sadece başlık olarak taranan yeşil muhasebe konuları hakkında Web of Science veri aracında toplam 22 makale çalışması yapılmıştır. İlgili yıllarda yapılan çalışmalar değerlendirildiğinde; yeşil muhasebenin çevresel performans düzeyi üzerindeki etkisi, imalat sektörü üzerinde sürdürülebilir atık yönetimi, ilaç ve tekstil endüstrilerinde yeşil muhasebe ve raporlama, yeşil muhasebenin ekolojik dengeler üzerindeki etkisi, yeşil muhasebenin enerji verimliliği ile çevresel performans arasındaki ilişkisi, kurumsal yeşil muhasebe uygulamalarının firma performansı üzerindeki etkisi, yeşil muhasebenin şirket karlılığı üzerindeki etkisi gibi konuların çalışıldığı görülmekte olup yeşil muhasebe konusunun uluslararası alan çalışmalarında çeşitli yönleriyle ele alındığı gözlemlenmiştir. Genel olarak çalışmaların daha temiz bir çevre adına önemli girişimlerin olduğu diğer ifadeyle çevre sorunlarının azaltılması ve önlenmesi kapsamında yöntemlerin geliştirildiği ve ayrıca çevre sorunlarında kritik noktada olan şirketlerin çalışmalara konu edildiği görülmektedir. Yeşil muhasebe konusu hakkında uluslararası yapılan çalışmaların ulusal çalışmalara kıyasla daha fazla olduğu ve içerik yönünden ele alınan konuların ulusal yayınlara nazaran farklılaşarak daha özgün ve geliştirici yönde olduğu görülmektedir. Yıllara göre bakıldığında çalışmaların her yıl yapıldığı özellikle 2023 ve 2024 yıllarında çalışmaların devam ettiği, bu durumun uluslararası alanda çalışan uzmanların çevre, çevresel sorunlar vb. faktörlerin odak noktalarında olduğunun göstergesi şeklinde yorumlanabilir. Uluslararası makalelerin yıllara göre dağılımı Grafik 2'de sunulmuştur.

Grafik 2. Yeşil Muhasebe ile İlgili Uluslararası Çalışmalar

4.SONUÇ

Çevre sorunlarının hızlıca artması yaşam alanlarının daralmasına yol açarak hem bireylerde hem de işletmeler de tedirginliğe yol açmıştır. Fakat insanoğlu var oldukça ihtiyaçların sonu gelmemekte olup işletmeleri ister istemez faaliyetlerde çeşitliliğe yönlendirmektedir. Her ne kadar işletmeler kar elde etme amacıyla faaliyetlerini sürdürseler de işletmelerin devamlılığını sağlayan sürdürülebilirlik kavramıdır. Küreselleşme ve teknolojinin gelişimi de rekabet etkenini artırarak işletmelerin iş yapış şekillerinde değişimi hızlandırmıştır. Dolayısıyla işletmelerin sürdürülebilirliği sağlamaları artık çevreyle olan uyum beraberliğidir. Bu kapsamda işletmelerin faaliyetlerinde sürdürülebilirliği sağlamanın temel yolu da çevreye karşı duyarlı olması ile ilişkilidir. Diğer ifadeyle faaliyetlerden kaynaklı ortaya çıkan zararların muhasebeleştirilmesi ve raporlandırılması kapsamında gerekli girişimleri sağlamaları ve ilgili alanlarda uygulamaları gerekmektedir.

Bu çalışmanın amacı; tüm dünyada önemli problem haline gelen çevresel sorunların minimum seviyeye indirilmesinde bilinçli toplum, gerekli tedbirlerin alınması, tüketimin azaltılması, üretimden kaynaklı çevresel maliyetlerin kayıt altına alınması ve raporlanması önem taşımakta olup yeşil muhasebe konusu

hakkında uzman ve akademisyenler tarafından ortaya konulan çalışmalar değer ve yarar açısından ele alınmaya çalışılmıştır. Bu düşünceden hareketle, yeşil muhasebe konusu ile ilgili 2019-2024 (31.10.2024) yılları arası yayımlanan çalışmalar betimsel içerik analizi ile değerlendirilmeye çalışılmıştır.

Çalışmada "yeşil muhasebe" konuları hakkında ulusal ve uluslararası alanda yapılan çalışmalara ilişkin 2019-2024 (31.10.2024) yılları arası ilgili makaleler incelenmiştir. Söz konusu konuyla ilgili kitaplar, tezler, raporlar, bildiriler kapsam dışı tutulmuştur. Bu doğrultuda çalışmada kullanılan veriler, Dergipark ve Web of Science veri tabanında 31.10.2024 tarihinde TITLE "Yeşil Muhasebe", "Green Accounting" kapsamında sorgulama yapılarak toplam 37 adet makaleye ulaşım sağlanılmıştır.

Çalışmanın bulgularında ise ulusal alanda yapılan çalışmalarda yeşil muhasebe konularının teorik açıdan ele alındığı, genellikle üniversite öğrencileri üzerinde farkındalık ve algılarının ölçüldüğü görülmekte olup bibliyometrik analiz çalışmalarının da yaygın olarak yapıldığı gözlemlenmiştir. Uluslararası alan çalışmalarında ise yeşil muhasebe konularının çeşitli yönleriyle ele alındığı, özellikle doğayı koruma adına önemli girişimlerin olduğu gözlemlenmiş olup diğer ifadeyle çevre sorunlarının azaltılması ve önlenmesi kapsamında yöntemlerin geliştirildiği ve çevre sorunlarında kritik noktada olan şirketlerin çalışmalara konu edildiği görülmektedir. Dünyanın odak noktası haline gelen çevre sorunlarının yıllar itibariyle uluslararası alanda daha çok ele alındığı söylenebilir. Özetle, çevresel sorunların önlenmesi ve gerekli tedbirlerin alınması noktasında öneri ve rehber niteliği taşıyacak olan çalışmaların ulusal alanda yok denecek kadar az olduğu özellikle işletmeler açısından fayda sağlayacak olan çevresel sorunların maliyetlendirilmesi, raporlandırılması ve ilgili hesap kalemlerinin Tek Düzen Hesap Planı (TDHP) çerçevesinde detaylı olarak ele alınması önem arz etmektedir.

KAYNAKÇA

Agyemang, A. O., Yusheng, K., Twum, A. K., Edziah, B. K., & Ayamba, E. C. (2023). Environmental Accounting and Performance: Empirical Evidence from China. Environment Development and Sustainability, 26(2), 3687-3712.

Alaeddinoğlu, M. F. (2023). İklim ve Turizm İçin Metaverse. *Journal of Humanities and Tourism Research, 13(3), 689-700*.

Apalı, A., & Acun, Ö. (2019). Muhasebe Eğitimi Alan Öğrencilerde Yeşili Koruma Bilincinin Yeşil Muhasebe Üzerindeki Etkisinin Araştırılması. *Oğuzhan Sosyal Bilimler Dergisi, 1(1), 18-36*.

Ashari, M. H., & Anggoro, Y. (2021). How is the Implementation of Green Accounting in Public Hospital? *Journal of Islamic Accounting and Finance Research, 3(1),131-154*.

Baah, C., Agyeman, D. O., Acquah , I. K., Agyabeng-Mensah, Y., Afum, E., Faibil, D., & Abdoulaye, F. M. (2021). Examining the Correlations Between Stakeholder Pressures, Green Production Practices, Frm Reputation, Environmental and Financial Performance: Evidence from Manufacturing SMEs. *Sustainable Production and Consumption, (27), 100-114*.

Bağdat, A. (2024). Yeşil Dönüşüm Kapsamında Muhasebede Dijital Arşivlemeye Geçiş: Meslek Mensupları Üzerinde Nitel Bir Araştırma. *Yaşar Üniversitesi E-Dergisi, 19(74), 82-103*.

Bresciani, S., Rehman, S. U., Giovando, G., & Alam, G. M. (2022). The Role of Environmental Management Accounting and Environmental Knowledge Management Practices Influence on Environmental Performance: Mediated-Moderated Model. *Journal of Knowledge Management, 27(4), 896-918*.

Canbolat, S. C., & Tarlakazan, E. (2024). İklim Krizi ile Mücadele: Dünyaca Ünlü Sanat Eserlerine Yönelik Saldırılar. *Journal of Humanities and Tourism Research, 14(1), 32-46*.

Chang, G., Agyemang , A. O., Saeed, U. F., & Adam , I. (2024). Assessing the Impact of Financing Decisions and Ownership Structure on Green Accounting Disclosure: Evidence from Developing Economies. *Heliyon, 10(5), e26672*.

Chu, C. C., Ji, Y., Lee, H. Y., & Lin, Y. T. (2019). Top Management Attributes, Psychological Capital, and Green Accounting Effectiveness in Public-Private Partnership Context. *Frontiers in Psychology, (10), 1312*.

Çetin, A. A., & Doğan, S. (2023). Yeşil Muhasebeye Yönelik Kavramsal Bir Çerçeve. *Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi, (25), 153-179*.

Deb, B. C., Saha, S., & Rahman, M. M. (2020). Does Green Accounting Practice Affect Bank Performance? A Study on Listed Banks of Dhaka Stock Exchange in Bangladesh. *PalArch's Journal Archaeology of Egypt/Egyptology, 17(9), 7225-7247*.

Dhar, B. K., Sarkar, S. M., & Ayittey, F. K. (2021). Impact of Social Responsibility Disclosure Between Implementation of Green Accounting and Sustainable Development: A Study on Heavily Polluting Companies in Bangladesh. *Corporate Social Responsibility and Environmental Management 28(3), 1-8*.

Endiana, I., Dicriyani, N., Adiyadnya, M., & Putra, I. (2020). The Effect of Green Accounting on Corporate Sustainability and Financial Performance. *Journal of Asian Finance, Economics and Business, 7(12), 731-738*.

Faieq, H. T., & Cek, K. (2024). Enhancing Kurdistan's Manufacturing Companies' Sustainable Waste Management: A Norm Activation Approach to Green Accounting, CSR, and Environmental Auditing Oversight. *Heliyon, 10(12), e32725*.

Gonzalez, C. C., & Mendoza , K. H. (2020). Green Accounting in Colombia: A Case Study of the Mining Sector. *Environment, Development and Sustainability, 23(4), 6453-6465*.

Gonzalez, C. C., & Peña-Vinces, J. (2022). A Framework for a Green Accounting System-Exploratory Study in a Developing Country Context, Colombia. *Environment, Development and Sustainability, 25(47), 9517-9541*.

Gök, A. G., & Çarıkçı, O. (2022). Çevre Muhasebesi Konulu Çalışmaların Bibliyometrik Analizi. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 27(3), 369-391*.

Göl, M. (2023). Muhasebe Mesleğinde Yeşil Yaklaşımlar: Çevre Dostu Uygulamaların Kullanımı. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, (75), 385-396*.

Gunarathne, A., Lee, K. H., & Kaluarachchilage, P. (2021). Institutional Pressures, Environmental Management Strategy, and Organizational Performance: The Role of Environmental Management Accounting. *Business Strategy and the Environment, 30(2), 825-839*.

Gülbahar, Y., & Alper, A. (2009). Öğretim Teknolojileri Alanında Yapılan Araştırmalar. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, 42(2), 93-111*.

Karaman, G., & Cinel, M. O. (2023). Kurumsal Sosyal Sorumluluk, Yeşil Strateji, Yeşil Muhasebe İlişkisi ve İşletme Performansına Katkısı Üzerine Nitel Bir Araştırma. *Külliye Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi, Özel Sayı, 242-256*.

Karcıoğlu, R., & Tosunoğlu, B. (2022). Yeşil Muhasebe Araştırmalarının Bilim Haritalama Teknikleri ile Bibliyometrik Analizi. *Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi, (24), 57-70*.

Kestane, A., & Çelik, N. (2023). Yeşil Muhasebenin Muhasebe Eğitimindeki Rolü: Kilis 7 Aralık Üniversitesi'nde Araştırma. *Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 14(1), 356-369*.

Khan, S., & Gupta, S. (2023). Using a Hermeneutic Phenomenological Approach to Twitter Content: A Social Network's Analysis of Green Accounting as a Dimension of Sustainability. *Qualitative Research in Financial Markets, 15(4), 672-692*.

Khan, S., & Gupta, S. (2023). The Interplay of Sustainability, Corporate Green Accounting and Firm Financial Performance: A Meta-Analytical Investigation. *Sustainability Accounting, Management and Policy Journal, 1-29*.

Khan, S., Gupta, S., & Gupta, V. K. (2024). Unveiling the Black Box of Green Accounting Information Disclosure: An Analysis of Disclosure Diversity and Difficulties from a Developing Economy Perspective. *International Journal of Disclosure and Governance, 1-28*.

Koçyiğit, S. Ç., & Tarsuslu, S. (2020). Üniversite Öğrencilerinin Yeşil Muhasebe Konusundaki Algıları ve Farkındalıkları: Bir Üniversite Örneği. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Dergisi, 23(1), 326-340*.

Koçyiğit, S. Ç., Aras, İ. A., Çelik, G., & Günenç, E. Ö. (2023). Sağlık Alanında Yeşil Muhasebe ile İlgili Yapılan Çalışmaların Bibliyometrik Haritalaması. *Mehmet Akif Ersoy İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 10(2), 1627-1645*.

Lee, H. Y., Liu, C. F., Yain, Y. S., & Lin, C. H. (2020). Intellectual Capital for Green Accounting in Agribusiness. *İnternational Food and Agribusiness Management Review, 23(5), 759-765*.

Maama, H., & Appiah, K. O. (2019). Green Accounting Practices: Lesson from an Emerging Economy. *Qualitative Research in Financial Markets, 11(4), 456-478*.

Majumder, R. (2020). A Study on Green Accounting and its Reporting Practices on Corporate Sectors of Siliguri, North Bengal. *Journal of Digital Business System and Management, 1(1), 27-44*.

Nguyen, T. T. (2023). Challenges in Green Accounting: Sustainable Development for Companies Listed on the Vietnam Stock Exchange. *International Journal of Advanced and Applied Sciences, 10(12), 56-65*.

Novovic Buric, M., Stojanovic, A. J., Filipovic, A. L., & Kascelan, L. (2022). Research of Attitudes Toward Implementation of Green Accounting in Tourisim Industry in Montenegro Practices and Challenges. *Sustainability, (14), 1725*.

Orazalin, N. S., Ntim, C. G., & Malagila, J. K. (2023). Board Sustainability Committees, Climate Change Initiatives, Carbon Performance, and Market Value. *British Journal of Management, 35(1), 295-320*.

Önce, S., & Çavuş, G. (2020). Sürdürülebilirlik Raporlaması ve Finansal Raporlama Kalitesi İlişkisi: BİST'e Kote İmalat İşletmelerinde Araştırma. *Muhasebe Enstitüsü Dergisi, (62), 1-10*.

Rahaman, M. M., Akter, S., Hossain, M. A., Chowdhury,, A., & Wu, R. (2024). Green Accounting and Reporting in Bangladesh's Pharmaceutical and Textile Industries: A Holistic Perspective. *PLoS ONE 19(9), e0310236*.

Rahman, M. M., & Islam, M. E. (2023). The Impact of Green Accounting on Environmental Performance: Mediating Effects of Energy Efficiency. *Environmental Science and Pollution Research, 30(26), 69431-69452*.

Raka Sukawati, T. G., Astawa, I. P., & Silaen, P. (2020). Green Reputation of Hotel Improvement Through Green Accounting and Harmonious Culture. *Quality- Access to Success, 21(174), 112-117*.

Ratmono, D., Mail, R., Cahyonowati, N., & Dyah, N. A. (2024). The Role of Environmental Performance in Mediating the Relationship Between Green Accounting and Corporate Social Responsibility. *Environmental Economics, 15(1), 46-55*.

Rehman, S. U., Kraus, S., Shah, S. A., Khanin, D., & Mahto, R. V. (2021). Analyzing the Relationship Between Green Innovation and Environmental Performance in Large Manufacturing Firms. *Technological Forecasting and Social Change, 163(2), 120481*.

Rounaghi, M. M. (2019). Economic Analysis of Using Green Accounting and Environmental Accounting to Identify Environmental Costs and Sustainability Indicators. *International Journal of Ethics and Systems, 35(4), 504-512*.

Sadiku, M., Tolulope, J. A., Sunday, S. A., & Sarhan, M. M. (2021). Green Accounting: A Primer. *International Journal of Scientific Advances, 2(1), 60-62*.

Sidarta, A. L., Sukoharsono, E. G., & Laily, A. (2023). The Influence of Green Accounting on the Company Profitability. *Management and Administrative Professional Review, 14(6), 9829-9841*.

Soylu, K., & Uçkun, S. (2019). *Yeşil İşletmecilik Uygulamaları ve Yeşil Muhasebe İlişkisi,* (Ed. S. Erdoğan, D. Ç. Yıldırım ve A. Gedikli) Uluslararası Yönetim Ekonomi ve Politika Kongresi Metin Bildiriler Kitabı içinde. İstanbul.

Süklüm, N. (2019). Yeşil Muhasebe Farkındalığının Sosyal Sorumluluk Çerçevesinde Analizi: Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Örneği. *Muhasebe ve Finansman Dergisi, (84), 95-112*.

Süklüm, N. (2019). Yeşil Muhasebe' nin İşletme Lisans Eğitimi Müfredatı İçerisindeki Durumu. *Journal of Social Sciences and Education, 2(1), 162-172*.

Süklüm, N. (2020). Kurumsal Sosyal Sorumluluk, Yeşil Muhasebe ve Yeşil Denetim İlişkisine Kavramsal Bir Bakış. *Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Özel Sayı, 151-163*.

Şimşek, S. (2020). *Yeşil Muhasebe Sisteminin Dalı Olan Karbon Muhasebesi ve Bir Termik Santralde Uygulama.* Trakya Üniversitesi SBE, Yüksek Lisans Tezi. Edirne.

Tanç, Ş. G., & Sağlam, Ş. (2024). Sağlık Çalışanlarının Yeşil Muhasebe Hakkındaki Görüşleri: Kocaeli İli Örneği. *Hacettepe Sağlık İdaresi Dergisi, 27(2), 253-268*.

Tashakor, S., Appuhami, R., & Munir, R. (2019). Environmental Management Accounting Practices in Australian Cotton Farming : The use of the Theory of Planned Behaviour. *Accounting, Auditing & Accountability Journal, 32(4), 1175-1202*.

Taşar, S. A. (2023). A Bibliometric Analysis Related to Green Accounting. *Research Studies Anatolia Journal, 6(4), 636-651*.

Tavşancıl, E., & Aslan, E. (2001). *İçerik Analizi ve Uygulama Örnekleri. İstanbul: Epsilon Yayınları*.

Tiwari, S., Rosak-Szyrocka, J., & Zywiołek, J. (2022). Internet of Things as a Sustainable Energy Management Solution at Tourism Destinations in India. *Energies, 15(7), 1-20*.

Tiwari, S., Tomczewska-Popowycz, N., Gupta, S. K., & Swart, M. P. (2021). Local Community Satisfaction Toward Tourism Development in Pushkar Region of Rajasthan India. *Sustainability, 13(23), 13468*.

Toke, L. K., & Kalpande, S. D. (2022). Critical Analysis of Green Accounting and Reporting Practises and its Implication in the Context of Indian Automobile Industry. *Environment, Development and Sustainability, 26(2), 3243-3268*.

Wiredu, I., Agyemang, A. O., & Agbadzidah, S. Y. (2023). Does Green Accounting Influences Ecological Sustainability? Evidence from A Developing Economy. *Cogent Business & Management, 10(2), 2240559*.

Yalçın, A., & Sarıgül, S. S. (2021). Yeşil Pazarlama ve Yeşil Muhasebe Konularının Görsel Haritalama Tekniğine Göre Bibliyometrik Analizi. *Third Sector Social Economic Review, 56(1), 304-328*.

Yang, Q., Cui, W., & Wang , X. (2023). Integrated Development of Green Finance and Green Accounting in Policy Banks. *Environmental Science and Pollution Research, 30(27), 70742-70759*.

Yelgen, E. (2022). Yeşil Muhasebe ve Uygulama Örnekleri Üzerine Bir Çalışma. *Yönetim Bilimleri Dergisi, Özel Sayı, 100-126*.

Yusliza, M. Y., Yong, J. Y., Tanveer, M. I., Ramayah, T., Faezah, J. N., & Muhammad, Z. (2020). A Structural Model of the İmpact of Green İntellectual Capital on Sustainable Performance. *Journal of Cleaner Production, (249), 119334*.

Zrnić, A., Starčević, D. P., & Mijoč, I. (2020). Evaluating Environmental Accounting and Reporting: The Case of Croatian Listed Manufacturing Companies. *Pravni Vjesnik, 36(1), 47-63*.

SİYASAL KARAR ALMA MEKANIZMASI: TOPLUMSAL CİNSİYET PERSPEKTİFİNDEN İNCELENMESİ

Necla KICIR
Kocaeli Üniversitesi/ Sosyal Bilimler Enstitüsü/ Çalışma Ekonomisi Programı
necla.kicir@hotmail.com, ORCID: 0009-0007-0831-5073

Özet
Siyasal karar alma mekanizmasının olduğu her yerde toplumsal cinsiyet eşitsizliği vardır. Türkiye' deki karar alma mekanizması incelendiğinde, toplum yapısından kaynaklı kadınların siyasi alanda daha az temsil edildiği anlaşılmaktadır. Bu durum, kadınların siyasi alanda görünür olmasını engelleyen birçok faktörü ortaya çıkarır. Öncelikle, cinsiyet temelli ayrımcılığın engellenmesi, siyasi alanın daha işlevsel hale gelmesi açısından önemlidir. Aynı zamanda ataerkil bir toplum yapısına sahip olan Türkiye için de büyük bir adım demektir. Kadınların siyasal karar alma mekanizmasında aktif rol alması, demokrasinin güçlenmesine katkıda bulunur. Dolayısıyla bu çalışmanın amacı, kadınların siyasal karar alma süreçlerinde yeterince temsil edilmemesinin temel sebeplerini tarihsel arka plan ışığında incelemek ve bu durumu sosyolojik açıdan değerlendirmektir. Bu bağlamda çalışma, kadınların siyasi alandaki temsili; maruz kaldıkları engeller ve eşitsizliklerin belirlenmesi; çözüm olarak toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanmasına yönelik adımların belirlenmesi amaçlanmaktadır.

Anahtar kelimeler: Siyaset, Demokrasi, Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği

POLITICAL DECISION-MAKING MECHANISM: INVESTIGATION FROM A GENDER PERSPECTIVE

Abstract
Gender inequality exists wherever there is political decision-making. When the decision-making mechanism in Turkey is analyzed, it is understood that women are underrepresented in the political sphere due to the social structure. This situation reveals many factors that prevent women from being visible in the political sphere. First of all, preventing gender-based discrimination is important for the political sphere to become more functional. It is also a big step forward for Turkey, which has a patriarchal social structure. Women's active role in political decision-making contributes to the strengthening of democracy. Therefore, the aim of this study is to examine the main reasons for the underrepresentation of women in political decision-making processes in the light of the historical background and to evaluate this situation from a sociological perspective. In this context, the study aims to analyze the representation of women in the political sphere; to identify the obstacles and inequalities they are exposed to; and to determine the steps towards ensuring gender equality as a solution.

Keywords: Politics, Democracy, Gender Inequality

GİRİŞ

Siyasal yaşama katılım, insanların varoluş amaçları üzerinde yetki sahibi olmak için yol gösterici olmuştur. Bu yetkiler farklılık göstermesine karşın siyasal olayları takip etmek, bilgi edinmek, farklı eylemlerde bulunmak, oy kullanmak ya da siyasal karar alma süreçlerinde yer almak gibi çeşitli şekil ve boyutlarda kendini ortaya koyabilmektedir (ÖRTLEK & TEKELİOĞLU, 2013).

Demokrasi halkın egemenliğine dayanan, farklı demokrasi uygulama biçimleriyle halkın iktidar olmasını savunan bir anlayıştır. Bu anlayış doğrultusunda kadın ve erkek eşitsizliği sorununu beraberinde getirmiştir. Bunun temel sebebi toplumun halk olarak kastettiği kavram sadece erkeklerin katılımını çağrıştırmasıdır. Bunu değiştirmek birçok toplumun yıllarını almıştır. Değiştirilen demokrasi anlayışının toplum da yer edinebilmesi için kadınların siyasal yaşamda aktif rol alması gerekmektedir. Ancak hala kadınların siyasi yaşama girmesini engelleyecek görünmeyen bariyerler bulunmaktadır. Bu bariyerleri kaldırmak için değişik uygulamalar ortaya konmalı ya da kadın-erkek eşitliği sağlanana kadar pozitif ayrımcılık uygulanmalıdır.

Kısaca kadınların toplumsal ve sosyal hayatın çoğu alanında ikincil pozisyonda yer alması siyasal karar alma mekanizmasında da kendini göstermiştir.

Kadının siyasal alandaki yeriyle ilgili birçok gelişme ve tartışma bulunmaktadır. Kadınlar siyasi arenada yer alabilseler de öncelikle beklenen kadınlık ve annelik görevlerini yerine getirmeleridir. Bu sebeple Türkiye'de siyasetin cinsiyetlendirilmiş yapısından dolayı kadınların siyasi hayatta görünürlülüğü yok denilecek kadar azdır. Eşit koşullara sahip olamayan kadınlar, erkeklerle aynı kulvarda yarışmaları beklendiği için eşitsizlik bu biçimiyle günümüze kadar meşrulaşmıştır. Böyle bir döngüden çıkabilmek için yukarıda da bahsedildiği üzere pozitif ayrımcılık uygulanmalı yani kadın bakış açısıyla ilerlenmelidir (KARAOĞLU, 2020).

TOPLUMSAL CİNSİYET KAVRAMI VE SİYASETLE İLİŞKİSİ

Son zamanlardaki en basit kullanımında "toplumsal cinsiyet" kavramı "kadınlar" ile eş anlamlıdır. Geçtiğimiz birkaç yıl içinde, kadınların tarihini konu alan çok sayıda kitap ve makalenin başlığındaki "kadınlar" sözcüğünün yerini "toplumsal cinsiyet" almıştır (SCOTT, 2010). Oysa erkek ve kadın olarak farklılığımız ve belirlenmemiz sosyo-kültürel bir olgudur. Bu da toplumsal cinsiyet olarak tanımlanabilir. Diğer bir ifadeyle, toplumsal cinsiyet toplumun kadın ve erkek olmaya yüklediği değerler ve beklentiler toplamıdır (ATABEY & HASTA, 2018). Toplumsal cinsiyetin, gerek tarihsel olarak bakıldığında gerekse günümüzde, siyaseti oluşturan ve etkileyen bir unsur olduğudur. Siyaset, kadın-erkek eşitliği ile biçimlenmiş, ataerkil bir alandır. İlk boylukların ortaya çıkmasından günümüze kadar siyaset tamamen erkeklere ait bir alan olarak görülmüştür. Bu nedenle kadınlar siyasetten dışlanmıştır. Kadınların dışlanması, cinsiyetler arasında 'doğal' bir farklılık olduğu varsayımına dayandırılmıştır, kadınların doğaları gereği siyasete uygun olmadıkları ve toplumdaki yerlerinin ev ve aile ile sınırlı olduğu düşünülmüştür. Gerçek siyasi ortam bu biçimiyle yıllarca devam etmiştir. Toplumsal cinsiyet ve siyaset ilişkisini anlamlandırırken altını çizmemiz gereken unsur ise siyasetin toplumsal yaşamı şekillendirmesindeki kritik önemidir. Asıl siyaset kaynakların, hakların ve gücün paylaşıldığı, bu ilişkilerin oluştuğu ve değiştiği mecradır. Bu anlamda siyaset, toplumsal cinsiyet ilişkilerini de önemli ölçüde etkileme ve şekillendirme gücüne sahiptir. Kadınlar hakları ve özgürlükleri için mücadele ederek siyaset yapmalı, siyasete müdahale etmeli ve siyasal alanı dönüştürmelidir (SAYGILIGİL, 2016).

Kadınlar erkeklere kıyasla siyasete farklı oranlarda, farklı yollarla, farklı nedenlerle katıldıklarını; siyaset ve siyasal konular doğrultusundaki tutumlarının da erkeklerden farklı olduğu düşünülmektedir. Ancak siyasal katılım sadece oy kullanmak ve siyasi partiye üye olmak olarak anlaşılırsa, kadın katılımının erkeklerin çok gerisinde kaldığı görülür. Kadınlar, genellikle uygarlık ve siyasal haklar konusunda erkeklerle eşit olmak isterler. Kadınların siyasal karar mekanizmasında eksik, temsili demokrasinin anlamına uygun bir biçimde çalışmasına imkân vermediği gibi 'yönetime katılma' konusunda cinsler arası eşitsizlik sorununu gündeme getirmektedir (ÇAĞLAR, 2011). Ülkelerin genelinde kadın parlamenter sayısı dikkat çekecek derece de yetersizdir. Kadınların üst düzey karar alma mekanizmasında yer alması, seçilmesinden de zor olmaktadır. Güç her zaman erkeklerin egemenliğinde kalmıştır. Kadınlar eşit oy hakkı için bile çok fazla mücadele ederek elde etmişlerdir. Toplumda siyaset, hem ilgi hem uğraş alanı olarak erkeklere özgü bir alan olarak görmüşlerdir. Geçmişte siyasetle ilgilenen kadınların ya 'sembolik' bir değeri olmuş ya da destek hizmetleri görülmüştür. Bu görüş ise gün geçtikçe değişen bir kavram olarak belirtilmiştir. Ancak kadınların siyasette hala az yer almasının ardından kafalar karışmaktadır. Kadınların siyasetten uzak kalışını geleneksel rollerle açıklanmaktadır. Kadınların bu roller dışına çıkması yani bunun dışındaki alanlar için zaman ve enerji harcaması kolay olmadığı gibi, çoğu zaman toplumsal yaptırımlara da maruz kalmaktadırlar. Kadınların asıl uğraşının ev işi ve çocuk bakımı olduğu görüşüne sahip olan toplumlar ülkeyi yönetmeyi de erkeklere bırakılması görüşüne sahiptirler. Bu nedenlerle kadınlar siyasetten gittikçe uzaklaşmış ya da çocuk ve ev bakımından sonra düşünmesi gerekmiştir. Ayrıca kadını bağımlı ve ikinci sınıf yapan ataerkil toplum yapısı değişmedikçe, cinsiyete dayalı roller ve bunu destekleyen kurumlar oldukça kadın üzerinde baskının ve cinsiyet ayrımının ortadan kalkmayacağı düşünülmektedir (TEKELİ & KORAY, 1991).

KADINLARIN SİYASAL HAYATA KATILIMININ TARİHİ GELİŞİMİ

Türkiye'de siyasi yaşam Osmanlı tarihine kadar uzanır fakat Osmanlı'da kadınlara çok fazla etkin rol verilmemiştir. Hatta 1876 tarihli Kanuni Esasi'de kadınları oy kullanma hakları bile verilmediği gözlenmiştir. Kadınların oy kullanmamalarına karşın bazı siyasi imtiyazlar verilmiştir. Örneğin siyasi partilere üye olmaları mümkün kılınmıştı. Böylece kadınlara seçme ve seçilme hakkı verilmemiş buradan da

anlaşılacağı üzere sadece kadınların toplumda var olmaları ve herhangi bir siyasi fikre karışmamaları istenmişti. 1920'li yıllarda ise kadınlara oy verip verilmemesi konusunun Büyük Millet Meclisinde tartışıldığı yıllardır. Ancak herhangi bir sonuç elde edilememiştir. Oy kullanma hakkı 1930'da belediye seçimleriyle beraber kadınlarda ilk defa sandık başına geçmişlerdir (FÜSUN TAYANÇ, 1981). Devamında ise 1933 yılında köy muhtarlığı seçimlerine katılma hakkı kazanmışlardır. Böylece Türk kadını birçok Avrupa ülkesindeki kadınlardan önce seçme ve seçilme hakkı elde etmiştir. Diğer bir deyişle siyasal ve sosyo-ekonomik alanlarda yapılan inkılâplar yoluyla kadınlar, ülke yönetiminde söz sahibi olmuşlardır (KILINÇÇEKER & GÖK, 2019).

Kadınlar açısından Türkiye'de bir devrim yaşanmıştır. Çünkü arkasından kadınlara yönelik hakların devamı gelmiştir. Yani kadınların siyasi yaşamda aktif rol almasını engelleyecek herhangi bir yasal bir durum kalmamıştır. Gittikçe kadın hakları yönünden gelişen cumhuriyet döneminde kadınların Büyük Millet Meclisi seçimlerine katılmaları 1935 yılında olmuştur. 1935 yılı genel seçimlerinde 18 kadın milletvekili Meclis'e girmiş, kadınlar parlamentoda %4,5 oranında temsil edilmişlerdir. Tek partili dönemde kadınlar siyasal haklara aşama aşama ulaşmıştır. Çok partili düzene geçtikten sonra ise bu değişimlerin devamı gelmiştir. 1950 yılı genel seçimleriyle başlayan Türkiye'nin demokratikleşme sürecinde, kadın ve siyaset ilişkisi önemli bir yer tutmamaktadır (GÖKÇİMEN, 2008). 1935–1946 yılları arasında ki seçimlerde milletvekili sayısı artış gözlenmekle beraber bu dönemden sonra çok partili düzene geçilmesiyle kadın milletvekili oranında düşüş yaşanmıştır. Kadınların meclise girmesinin üzerinden 86 yıl geçmiştir. Ancak ülkemizde siyasal tarih boyunca kadınların karar mekanizmasında yer alması sarsıntılı ve zor bir süreçle elde edilmiştir. Buna rağmen günümüzde de devam eden kadınların siyasal katılım azlığı hala devam etmektedir.

KADIN KİMLİĞİNİN SİYASİ YAŞAMDAKİ KONUMU

Tekeli'nin(1982)'de bahsettiği gibi kadınlar oy vermeye erkeklerden daha az yatkındır. Bunun sebebi ise kadınlar tutucu bir yapıya sahip olmasından dolayı oy tercihi daha az yerleşiktir. Aslına bakılırsa kadınların siyasal tercihleri erkeklere oranla daha az istikrarlıdır; kadınlar, ideolojilerden ve parti programlarından çok adayların kişiliğinden etkilenirler. Bunun altında yatan sebepleri incelediğimiz zaman toplumun kadınlar ile bağdaştırdığı sosyal roller göze çarpmaktadır. Erkek egemen bir toplum olan Türkiye'de, kadınların siyasi yaşama katılmamaları için çeşitli engeller konulmuştur. Kadınlar hayatları boyunca annelik ve kadınlık görevleri üstünden değerlendirilmiş farklı alana yönelen kadınlar dışlanmış ya da bu görevleri dışında ikincil bir alan olarak görmüşlerdir. Türkiye'de durum ne kadar değişmiş görünse de siyasi hayatta ki karar alma organlarının kadın sayısındaki düşüklük dikkat çekmektedir (TEKELİ, 1982).

Öte yandan ülkemizin geleneksel yapısında ki ataerkillik devlet yönetimini de fazlasıyla etkilemekte ve kadınların siyasetteki katılımını kısıtlamaktadır. Buradan da anlaşılacağı üzere kadının özel yaşama ait geleneksel sorumluluğu sürdükçe tam anlamıyla siyasi yaşamda özgürleşmesi mümkün değildir. Diğer bir deyişle geleneksel rollerin verdiği sorumluluk nedeniyle cinsiyetler arasındaki beklenti farkları oluşmuştur. Yaramanın(1999) verdiği örnek üzerinden gidersek her iki cinsiyetten birçok seçmen, kadınların saldırgan, hırslı, mücadeleci, açık sözlü olmasını hoş görmemektedir; oysa bunlar erkek ya da kadın siyasal temsilci adaylarının seçimlerini sağlayabilecek niteliklerdir (YARAMAN, 1999). Aynı davranışları erkek adaylar yaptıkları zaman başarılı olarak görülmektedir. Türkiye'de kadınların politikaya katılımı engelleyecek ulusal ve uluslararası yasal düzenlemeler söz konusu değildir. Buna rağmen kadınların politikada daha az yer almasının altında yatan siyasal, kültürel, ekonomik ve sosyal gibi farklı etmenler vardır. Aslında yasaların da eşitleyemediği bu alanlar yüzünden kadınların politikada yer alması gittikçe zorlaşmıştır. Dolayısıyla toplum yapısı gereği kadınlar apolitik alana itilmiştir. Eriş (2000)'de konuşmasında söylediği gibi" *Unutulmaması gereken husus kadın-erkek ayırımcılığını engellemenin, bununla mücadele etmenin ve eşitliği sağlamanın bir kadın meselesi değil, bir demokrasi meselesi olduğudur.*" (ERİŞ, 2000). Demokrasi kavramının ilerlemesi ancak kadın ve erkek eşit şekilde gelişirse ilerleme kaydeder (DENİZ, 2019).

ÇÖZÜM ÖNERİSİ: KOTA UYGULAMASI

Kadınların siyasette eksik temsilinin giderilmesi için siyasal ve kamusal alanda kadınların sayısını artırmak ve kadınların, içinde bulundukları koşulları değiştirmek gerekir. Kota uygulaması kadının siyasal katılımını artırmada önemli bir adımdır. Bu adım, siyasette kadınların tam olarak yer alamama sorununu çözümleyebilecektir. Toplumun zihinsel, sosyal, kültürel ve siyasal değişimlerini hızlandıracak aynı zamanda kadın-erkek eşitliğinden sorumlu olan devlet, siyasi partiler aracılığıyla bu süreci devam

ettireceklerdir. Siyasi partilerde eşitlikçi yapının kurulması, aday seçimlerinin demokratikleşmesi ve cinsiyet kotası kadınların siyasi alanda daha eşitlikçi bir oranda temsilini sağlayacak çözümlerdendir. Kadınların siyasette temsil sayısını artırmak dünyadaki siyasi engeller bitinceye kadar özel önlem politikaları uygulanmalıdır. Yapılacak olan bu önlemler kadınları ayrıcalıklı kılmak değil, onlar için var olan engelleri ve dezavantajları kaldırmaktır. Son yıllarda siyasi ve hukuki gündeme getirilen kota uygulaması kadınların temsilini artırmaya yöneliktir. Bu uygulama sadece kadın hakları açısından değil, cinsiyet eşitliğinin sağlanması yani gerçek anlamda demokrasinin uygulanması için büyük önem taşır. Siyasetin mutfak, vitrin ve koridorlarında olmak, kadının siyasal katılımı anlamına gelmemektedir (CEVİZ, 2021).
Tüm partilerde cinsiyet kotasının uygulanması için anayasada veya seçim yasalarında ve siyasi partilerin tüzüklerinde kota uygulama zorunluluğu yer almalıdır. Gerçek temsil oranı asgari %33 temsil seviyesinin şartı ile başlar. Siyasette kadınlar bu aşamaya ulaştıktan sonra söz sahibi olmaktadırlar. Kadınların hükümet organlarında yalnızca kendileri ile ilgili meselelerle ilişkili görevlerde yer alması da kadınları ötekileştiren bir durumdur. Oysa siyasetin ilgi alanlarındaki bütün meseleler kadınları da ilgilendirir. Bunun önüne geçilmesi için kadınların siyasetin her alanında temsil gücünün sağlanması ile mümkündür ve bunun içinde hükümet organlarında kadınlara seçim veya atama ile gelinen görevlerde en az %30 oranında yer vermesi gereklidir (SAYIN, 2007). Kısaca; kotalar daha çok karar organlarındaki cinsiyetteki dengesizlikleri gidermenin aracı olarak ortaya çıkmaktadır. Uygulama genelde yönetimdeki bireylerin desteğinden yoksun olmakta veya güçlü ataerkil gelenekleri olan toplumlarda muhalefetle karşılanmaktadır. Kota uygulamasına karşı çıkanlar genelde erkekler aleyhine bir ayrımcılığa dönüşeceğini ileri sürmektedirler. Bu yönüyle erkek egemen toplumlarda kadın lehine gerçekleşecek olan kota uygulamasına kayıtsız kalmaktadır (ÇAĞLAR, 2011).

TÜRKİYE'DE KADIN SİYASETÇİ OLMAK

Kadınların siyasal alana katılması Türkiye'de demokrasinin işlenebilir seviyede olmasını sağlar. Kadınlar siyasi partiler aracılığıyla toplum ve yönetim arasındaki köprüyü kuran demokrasiyle birlikte söz sahibi olabilmişlerdir. Demokrasi görevini tam anlamıyla yapabilmesi için siyasi partilerde kadın ve erkeklerin eşit, adil ve dengeli şekilde temsil edilmesiyle mümkündür. Kadın milletvekilleri siyasette daha çok kadının yer alması gerektiğini belirtirken, kadın olmanın siyasete katılmada özel sorun yaratmadığını da söylemektedirler. Ancak yine de evlilik ve çocuğun kadının siyasetle uğraşmasını zorlaştıran etmenler olduğunu kabul etmektedirler. (TEKELİ, 1982). Görülüyor ki, Türkiye'de kadınlar sadece sayısal yetersizlik nedeniyle değil, aynı zamanda seçilen kadınların nitelikleri ve onların sorunlarına duyarsızlık nedeniyle de siyasal karar organlarında yeterince temsil edilememektedir. Siyaset erkek işidir görüşünü benimsemeyen kadın siyasetçiler, yine de siyaseti erkek gibi yapmaktadırlar. Bunun asıl sebebi siyasette erkek gibi davranmanın doğru olduğunu ve bu şekilde kabul göreceklerine inanmalarından kaynaklanmaktadır. Aksi halde siyasette pek şansları olmayacağı görüşüyle kadınca özelliklerinden kaçındıkları gibi, kadının yalnızca kadın olmaktan gelen sorunlarına kayıtsız kalabilmekte, cinsiyet ayrımcılığı gibi söylemlerden uzak durmaktadırlar (TEKELİ & KORAY, 1991). Siyasetçi bir kadın olan Güler Aslan'a göre, kadınlar siyasetin seviyesini olumlu yönde etkilediğini, kadının bulunduğu yerde herkesin daha temkinli, ölçülü davrandığını belirtmiştir. Yerel yönetimleri, belediye başkanlığını kadınların erkeklerden daha iyi yapabileceğini savunan Aslan, ancak milletvekili ve kabine bakanlığı adaylarının özenle seçilmesi gerektiğinin, bazen yanlış seçilen adayların kadınları iyi temsil edemediğinin altını çizmiştir (BÜRGİN, AYDINOĞLU, & YALÇIN, 2015). Özetle; Türkiye'de kadın siyasetçiler sosyo-ekonomik, kültürel, çevresel nedenlerle siyaset hayatları boyunca birçok engelle karşılaşmışlardır. Bu engellerle baş edebilmek için farklı fedakârlıklar veren bu kadınlar toplumda ki geleneksel yargıyı kırabilmek için ellerinden geleni yapmışlardır. Ancak bunun yeterli olamayacağını yasal düzenlemelerle hükümetin de destek olması gerektiğini savunmuşlardır.

SONUÇ

Türkiye'de kadınlar seçme ve seçilme haklarını diğer birçok Avrupa ülkelerine göre daha önce elde etmişlerdir. Ancak ülkemizin demokrasi sürecinde yaşadığı durumların siyasal alana yansıması düşündürücüdür. Kadınlar bu süreçte ataerkil bir toplumun sınırları içerisine kapatılmıştır. Uluslararası alanda bir ülkenin en büyük demokratik göstergelerinden biri kadınlara tanınan haklardır. Bir ülkenin gelişim gösterebilmesi için, kadınların da yönetici pozisyonda yer alması gerekir. Ancak ülkemizde siyasal karar alma mekanizmasında buna yönelik eksiklikler mevcuttur. Temsilde cinsiyet eşitliğini elde etmek için politikada cinsiyet eşitliği sağlanmalıdır. Ekonomik, sosyal, kültürel ve siyasal yaşamda kadınlar için kesin eşitlik sağlayacak geçici özel politikalara ihtiyaç vardır. Bu politikalar cinsiyet ayrımcılığını azaltmak için

kullanılır. Kadınlarla erkekler eşit konuma ulaşıncaya kadar bu uygulamalarla devam edilmelidir. Çünkü kadınların siyasal temsilcisi olmak için sadece kadın olmak yeterlidir demek sorunlu 'apolitik' görüştür. Sosyal yaşamda kadınlara yüklenilen geleneksel roller bu durumu değiştirmektedir (ÖRTLEK & TEKELİOĞLU, 2013). Yani içinde yaşanılan toplumsal yapının belirlediği "kadın" rolünün de, siyasal yaşama katılmasında etkili olduğu belirlenmiştir. Kadınların siyasal yaşamda eksik temsil nedenlerine söz edecek olursak; toplumsal ve kültürel yapı, eğitim sorunu, ekonomik bağımsızlık, siyasi partilerden kaynaklanan sorunlar, kadınların siyasete olan ilgisizliği gibi birçok sebep sayabilmektedir. Kadınların hem ulusal hem de uluslararası karar alma süreçlerinde erkeklerin arka planın da kaldığı ve temsilinin düşük düzeyde olduğu görülmektedir. Toplumsal cinsiyet eşitsizliğine bağlı sorunların farkında olmak ve bu sorunların eşitlik ilkesine aykırı olmadan çözümünü sağlamak demokrasinin önemli bir boyutudur (YAYLI & EROĞLU, 2015).

KAYNAKÇA

ATABEY, G., & HASTA, D. (2018). Siyasal Katılım,Siyasal Yeterlilik ve Toplumsal Cinsiyet. *Nesne Dergisi, 6*(13), 496-497.

BÜRGİN, D. E., AYDINOĞLU, N., & YALÇIN, Y. (2015). *Cumhuriyet'ten Günümüze İzmir'in Kadın Siyasetçileri.* İzmir: İzmir Üniversitesi Yayınları.

CEVİZ, B. (2021). *Kadının Siyasal Katılımı ve Cinsiyet Kota Uygulaması:Aydın İli Örneği.* Aydın: Aydın Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

ÇAĞLAR, N. (2011). Kadının Siyasal Yaşama Katılımı ve Kota Uygulamaları. *Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi, 3*(4), 56-79.

DENİZ, Ş. (2019). *Türkiye'de Kadın ve Siyaset.* Ankara: Detay Yayıncılık.

ERİŞ, M. G. (2000). Avrupa Birliğine Giriş Sürecinde Türkiye Cumhuriyeti Anayasası ve Kadın Erkek Eşitliği Politikalar. T. B. Müdürlüğü (Dü.). içinde, (s. 5-15).

FÜSUN TAYANÇ, T. T. (1981). *Dünyada ve Türkiye'de Tarih Boyunca Kadın.* İstanbul: Tan Kitap Yayınları.

GÖKÇİMEN, S. (2008). Ülkemizde Kadınların Siyasal Hayata Katılım Mücadelesi. *Yasama Dergisi, 10*(5), 21-22.

KARAOĞLU, N. (2020). Türkiye'de Kadın ve Siyaset. *National Geographic Türkiye*. https://www.nationalgeographic.com.tr/turkiyede-kadin-ve-siyaset/ adresinden alındı

KILINÇÇEKER, Ö., & GÖK, S. (2019). Türk Kadının Siyasete Giriş Süreci ve İlk Kadın Saylav Mihri İffet Pektaş. *Mecmua Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi, 8*(48), 48-84.

ÖRTLEK, M., & TEKELİOĞLU, S. (2013). Türkiye'de Siyaset ve Kadın. *Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi, 5*(2), 279.

SAYGILIGİL, F. (2016). *Toplumsal Cinsiyet Tartışmaları.* Ankara: Dipnot Yayınları.

SAYIN, A. (2007). *Kota El Kitabı "Geçici Özel Önlem Politikası:Kota.* Ankara: Kader Yayınları.

SCOTT, J. (2010). Toplumsal Cinsiyet: Faydalı Bir Tarihsel Analiz Kategorisi (D. Demirler & F. Dinçer, Çev.). *Kültür ve siyasette feminist yaklaşımlar*, 112-138.

TEKELİ, Ş. (1982). *Kadınlar ve Siyasal Toplumsal Hayat.* İstanbul: Birikim Yayınları.

TEKELİ, Ş., & KORAY, M. (1991). *Devlet-Kadın-Siyaset.* Türkiye Sosyal Ekonomik Siyasal Araştırmalar Vakfı.

YARAMAN, A. (1999). *Türkiye'de Kadınların Siyasal Temsili.* İstanbul: Bağlam Yayıncılık.

YAYLI, H., & EROĞLU, G. (2015). Yerel Katılım Bağlamında Türkiye'de Kadın Siyaseti. *International Journal of Science Culture and Sport, 3*(11), 519-521.

SANATTA SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK VE ÇEVRE BİLİNCİ: EKOLOJİK DUYARLILIĞIN YARATICI YANSIMALARI

Dr.Öğr.Üyesi Gül Aydın
Batman Üniversitesi / Teknik Bilimler Myo, Tekstil Giyim Deri ve Ayakkabı
gul.aydin@batman.edu.tr, ORCID: 0000-0003-1830-681X

Özet
Sanat ve doğa arasındaki ilişki, tarih boyunca çeşitli evrelerden geçerek günümüze ulaşmıştır. Sanatçılar, yaşadıkları dönemlerde çevreye duyarlılık ve doğa ile ilgili sorunlara dikkat çekmek amacıyla galeri dışı mekânlarda doğadan yararlanarak çalışmalar yapmaya başlamışlardır. Sanatçılar doğayı sadece bir ilham kaynağı olmaktan çıkarak, sanatın merkezine yerleşmesiyle birlikte ekolojik hassasiyetler de ön plana çıkmıştır. Son yıllarda çevresel krizlere ve sürdürülebilirliğe yönelik kaygılar, sanatçıların yaratıcı üretimlerinde önemli bir rol oynamaya başlamıştır. Sanatçılar çevre bilinciyle ürettikleri eserleri ile sanatın toplumsal bir mesaj ileten aracı olarak kullanılmasına olanak sağlamış ve izleyicileri çevreye karşı daha duyarlı olmaya teşvik etmiştir.

Sanatın çevreye yönelimi, çevre sorunlarını estetik bir biçimde ele almanın yanında bir de doğrudan bir eylem ve farkındalık yaratma aracı olarak işlev görmesine neden olmuştur. Güncel çevre problemleri olan toprak, su, hava kirliliği ve doğal kaynakların tükenmesi gibi konular sanatçılar tarafından yaratıcı bir şekilde işlenmiş ve farklı platformlarda ve farklı sanat disiplinleri ile sergilenmiştir. Bu süreç, sanatçıların sadece estetik bir şekilde eser üretmek değil aynı zamanda toplumsal ve politik sorumlulukla da hareket etmeleri gerektiğini vurgulamaktadır.

Sürdürülebilirlik ve çevre bilinci, 21. yüzyılda yalnızca bilim ve politika alanlarında değil, sanatta da kendine önemli bir yer bulmuştur. Sanatçılar, çevresel sorunlara dikkat çekmek, ekolojik bilinci yaygınlaştırmak ve sürdürülebilir çözümler sunmak amacıyla farklı sanat dallarını ve disiplinleri kullanmışlardır. Bu çalışmada, sanatta sürdürülebilirlik kavramı ve çevre bilinci ele alınarak, bu bağlamda çalışan sanatçılar ve onların eserleri üzerinden bir inceleme yapılacaktır. Ayrıca, kullanılan malzemeler ve yöntemlerin sürdürülebilirlik açısından nasıl bir rol oynadığı tartışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Çevresel sanat, sanatta sürdürülebilirlik, ekolojik farkındalık, sanatta çevre sorunları, doğa ve sanat

SUSTAINABILITY IN ART AND ENVIRONMENTAL AWARENESS: CREATIVE REFLECTIONS OF ECOLOGICAL SENSITIVITY

Abstract
The relationship between art and nature has evolved through various stages, reaching into contemporary times. In different eras, artists have used nature as a medium to raise awareness about environmental issues, moving beyond the gallery to outdoor spaces. As nature became central to art, ecological sensitivities came to the forefront. In recent years, concerns about environmental crises and sustainability have significantly influenced artistic production. Artists have leveraged their creations to convey social messages, encouraging audiences to adopt a more environmentally conscious mindset. The shift of art towards environmental themes has enabled it to function not only as a medium of aesthetic expression but also as a means of direct action and awareness. Contemporary environmental issues such as soil, water, and air pollution, as well as the depletion of natural resources, have been creatively explored by artists across various disciplines and platforms. This evolution emphasizes that artists should approach their work with both aesthetic value and a sense of social and political responsibility. In the 21st century, sustainability and environmental consciousness have become crucial not only in science and policy but also in the arts. Artists have employed various artistic fields and disciplines to highlight environmental issues, spread ecological awareness, and propose sustainable solutions. This study examines the concepts of sustainability and environmental awareness in art, exploring the works of artists engaged in this context and discussing the role of materials and methods used from a sustainability perspective.

.

Keywords: Environmental art, sustainability in art, ecological awareness, environmental issues in art, nature and art

1. GİRİŞ

Sanatta sürdürülebilirlik, günümüzde bir zorunluluk haline gelirken, bu konuda üretim yapan sanatçılar, izleyicilere yalnızca estetik deneyimler sunmakla kalmayıp, aynı zamanda çevresel bilinçlenme süreçlerine de katkıda bulunmaktadırlar. Böylece sanat, çevre bilincinin yaygınlaştırılmasında etkili bir araç haline gelmiştir. Ekolojik sanat pratikleri, sürdürülebilir materyallerin kullanımı, doğal malzemelerin sanata dahil edilmesi ve çevre dostu üretim süreçleri ile öne çıkmaktadır. Bu sanat pratikleri ile çevre sorunlarına dikkat çekmeyi, doğayla uyumlu ve doğaya saygılı bir yaşam biçiminin önemini vurgulamayı amaçlanmıştır. Bundan dolayıdır ki çağdaş sanatın doğa ve ekolojiye karşı tavrı, sadece sanat dünyası için değil, toplumsal bağlamda da anlamlıdır. Sanatçıların sürdürülebilir ve ekolojik sanat uygulamaları, doğayla kurdukları derin bağların sonucu olarak şekillenmiştir. Kültürel kimlik krizleri yeni medya teknolojilerinin yaygınlaşması, sanatın yönünü önemli ölçüde değiştirdi. Moda, popüler kültür ve medya dinamikleri, sanatın içerik ve biçimlerini derinden etkiledi. Artık sanat, yalnızca estetik bir araç olmanın ötesine geçerek, dünyayı daha yaşanabilir kılmayı hedefleyen bir toplumsal işlev üstlendi. Bu süreçte sanatçılar, sosyal sorunlara daha fazla odaklanmaya başladılar ve bu odaklanma, eserlerinin biçimlerine de yansıdı. Sanatçılar, bu bilinçle, doğanın tahribatına karşı bir duruş sergileyerek, sanatsal yaratımlarında ekolojik dengeyi koruma arzusunu yansıtırlar. Özellikle yerleştirme, heykel ve performans sanatı gibi disiplinlerde doğrudan doğayı içine alan eserler, izleyicilere çevre sorunlarını deneyimleme ve bu konuda düşünmeye yönlendirme fırsatı sunar. Sanatın bu yönü, hem bireysel hem de toplumsal farkındalık yaratma potansiyeline sahiptir.

1. 2. SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK VE SANAT

Sürdürülebilirlik, son yıllarda gündem olarak tartışmalara sebep olan bir kavram haline gelmiştir. Başlangıçta daha çok çevre sorunlarıyla ilişkilendirilen bu kavram, zamanla sanatçılar ve kültürel aktörler tarafından da benimsenmiş ve sanatsal üretimlerde kendine yer bulmuştur. Eskiden yalnızca çevre politikalarının ve kamu sektörü uygulamalarının konusu olarak görülen sürdürülebilirlik, artık sanatçıların, izleyicilerin ve yaratıcı sektörlerin de sorumluluk alanına girmiştir. Sanatçılar, eserlerinde sürdürülebilirliği merkeze alarak, toplumsal ve çevresel sorunlara dikkat çekerken, izleyicilere bu konularla ilgili farkındalık kazandırmayı amaçlamaktadır.

Sanatın bu alandaki rolü, yalnızca estetik bir ifade değil, aynı zamanda ekonomik, sosyal ve çevresel boyutları olan bir bilinçlendirme aracı haline gelmiştir. Sanatçılar, üretimlerinde hem doğal hem de geri dönüştürülebilir malzemeler kullanarak, sürdürülebilirlik kavramını somutlaştırırken, topluma yeni bir bakış açısı sunmaktadır. Ayrıca, sürdürülebilirlik konusu, çağdaş sanatta giderek artan bir biçimde sosyal adalet, insan hakları ve hayvan hakları gibi temalarla da kesişmektedir. Bu temalar, sanatı yalnızca bireysel bir yaratım aracı olmaktan çıkarıp, kolektif bir sorumluluğun parçası haline getirmiştir. Toplumsal alanda iş dünyasından siyasete kadar sürdürülebilirlik konusunda nasıl çevresel ve toplumsal etkilerini yeniden değerlendirmek zorunda kalıyorsa, sanat dünyası da benzer bir dönüşüm içindedir. Sanatçıların ve kültürel kurumların, çevresel sorunlara duyarlılık gösteren projelere yönelmesi, hem sanatsal üretimin geleceğini hem de sanatın toplumsal rolünü yeniden tanımlamaktadır. Sivil toplum örgütlerinin sanatla işbirliği yaparak sürdürülebilirlik konusunda projeler üretmesi, bu süreci daha da güçlendirmiştir. Sanat, insan hakları, doğa ve çevre gibi konularda toplumsal bilinci artıran ve eyleme geçiren bir platform haline gelirken, sürdürülebilirlik bu yaratıcı çabaların odak noktası olmuştur. Böylece sanat dünyası, sürdürülebilirlik sorumluluğunu üstlenmiş ve küresel sorunlara karşı daha duyarlı bir yaklaşım geliştirmiştir. Bu yaklaşım, sadece sanatın estetik değerini değil, aynı zamanda onun toplumsal ve çevresel değişimdeki rolünü de ön plana çıkarmaktadır.

Güner'in "Çevresel Sürdürülebilirlik" (2020) kitabında belirttiği gibi; "… insan hakları, çevre, doğa, hayvan hakları gibi konularda artan hak talepleri ve mücadele sayesinde güçlenen sivil toplum örgütlerinin Öncelikli ilgi alanı haline geldi. Özellikle son birkaç yılda ise bu ilginin sürdürülebilirlik

konusunda sorumluluk alanını genişlettiğini, saydığımız bu aktörlerin her birine görevler yüklediğini görüyoruz (Güner.2020. s.7).

Sürdürülebilirlik ve sanat günümüzde giderek daha fazla ilişkili hale gelerek iç içe geçmiş iki kavramdır. Sanat, tarih boyunca doğadan ilham alarak insanlığın doğayla ilişkisini sorgulamıştır. Sanat bu ilişkiyi estetize eden bir aracın ötesine geçerek günümüzde çevresel sorunların derinleşmesiyle, sürdürülebilirlik gibi hayati öneme sahip meselelerin çözümüne katkıda bulunan bir alana dönüşmüştür. Sürdürülebilirlik, yalnızca doğal kaynakların korunması değil, toplumsal ve kültürel yapılarla uyumlu bir yaşam biçimini de içerir. Yücel ve Kurnaz 'a göre "Sürdürülebilir olmak, demografiyi anlamak, bu sayede gezegen ve diğer canlıların bir uyum İçerisinde yaşayabileceği dengeyi gözetmektir" (Yücel ve Kurnaz. 2021 s.20). Sanat ise bu uyum arayışında, farkındalık yaratma ve yeni perspektifler sunma gücüne sahiptir. Sanatçılar, üretimlerinde çevresel malzemeler kullanarak, doğaya saygılı üretim süreçleri geliştirmekte ve geri dönüşüm, yeniden kullanım gibi sürdürülebilirlik ilkelerini eserlerine dahil etmektedirler. Bu şekilde sanat, tüketim odaklı bir dünyada alternatif yaşam biçimlerinin savunucusu haline gelmiştir.

Doğa, 1960 yılı öncesinde sanatın konusu olmuştur. Daha sonra doğanın tahrip edilmesi, çevre kirliliği ve getirdiği sorunlar 1960 yılından sonra sanatın konusu olmakla birlikte ayrıca sanatçı, içinde bulunduğu çevrenin tahrip edilmesiyle neden olduğu tehlikelerine karşı toplumu bilinçlendirmek için farkındalık yaratmak görevini üstlenmiştir. Bu tehlikeler karşısında toplumun vermiş olduğu tepkiler sanatın doğaya karşı sanatsal yaklaşımını etkilemiştir. Sanatçılar kendilerini doğa karşısında sorgularken, sanatsal bir dille çevreye karşı olan duyarlılıklarını ve tahribatlara karşı tepkilerini de sanatsal bir dil kullanarak göstermişlerdir. Doğaya karşı duyarlı bir bakış açısıyla yeni bir dil geliştirerek ekolojik sanat pratikleri ve sürdürülebilirlik ile çevre dostu bir yönteme odaklanmışlardır. Çağdaş sanat hareketi ile işbirlikçi çalışmalarla doğayı korumayı merkezlerine alan sanatçılar bu çevre sorunlarının çözümü için sanatsal işler üretmişlerdir. Ayrıca sanatçılar, izleyiciyi çevre konusunda düşünmeye sevk ederek sürdürülebilirliğin kolektif bir sorumluluk olduğuna dikkat çeker. Çevresel farkındalığı artıran enstalasyonlar, performanslar ve kamusal sanat projeleri, izleyiciyi pasif bir gözlemci olmaktan çıkarıp aktif bir katılımcı haline getirmeyi amaçlar. Sanat, bu noktada bir bilinçlendirme aracı olarak işlev görür ve sürdürülebilir bir geleceğin inşasına katkıda bulunur. Karataş'a göre (2020), bu yeni dönem, yeni fırsatlar ve sanat merkezlerinin topladığı sanatçılar, önceki yıllardaki klasik sanat anlayışlarını sorgulamış ve sanatın bu yenidünya düzeninin gereği olarak yeniden ele alınması gerektiğini savunmuşlardır (Karataş.2020, s.728).

Sürdürülebilir sanat ile sanatçılar sadece çevre bilincine farkındalık oluşturmakla sınırlı kalmayıp toplumsal bağlamda da kalıcı bir bilinç geliştirmeyi hedeflemektedirler. Bu sayede sanatın da sürdürülebilirliğini sağlamış olacaklardır. 1960'lardan itibaren heykel ve resim gibi alışılagelmiş geleneksel sanat yaklaşımları olan alanların dışında enstalasyon temelli işler manzarayı ve doğayı daha görünür kılmıştır. Sanatçıların müdahalesiyle manzara gerçek bir mekana dönüştürülerek arazi sanatının temellerini atmıştır. Antmen' in belirttiği gibi "Akımın öncü sanatçılarından Robert Smithson'ın dediği gibi, "fırça yerine buldozer" kullanan bu sanatçılar[...] (Antmen.2013, s.251). Sürdürülebilirlik ve sanat arasındaki kesişim, hem bireysel hem de toplumsal düzeyde dönüşüme ilham veren güçlü bir alandır. Sanat, sürdürülebilir bir dünya için estetik ve pratik çözümler sunarken, doğa ile insan arasındaki dengeyi koruma çabalarını da besler. Sanatçılar, ekolojik kaygıları eserlerine taşırken hem görsel hem de işitsel bir dil aracılığıyla topluma bu bilinci aktarmaktadır. Sanat, toplumun çevre konusundaki farkındalığını artırmak için güçlü bir araç olarak kullanılmaktadır.

1960'lar ve 1970'ler, sanat dünyasında izleyiciyi sanatsal pratiği yeniden düşünmeye zorlayan köklü değişimlerin yaşandığı bir dönemdi. Özellikle doğa ve manzaralar üzerine çalışan sanatçılar, sanatın pazar odaklı estetik değerlerini sorguladı ve bu değerlendirmeleri müzelerin sınırlarını aşarak özgürleştirdi. Sanat, artık sadece sergi salonlarına hapsedilmiş bir olgu değil, doğrudan çevreyle ve izleyiciyle etkileşim halinde olan bir deneyim haline geliyordu. "Yirminci yüzyıl ile artan çevre kirliliğine, iklim krizine karşı insanları duyarlı olmaya çağırarak farkındalık yaratmak amacında olan bir sanat akımıdır" (Özen.2023, s.3). Daha yakın dönemde ise, çağdaş sanatçılar tüketim kültürüne ve onun sembolik kodlarına doğrudan saldırılarda bulunmaya başladı. Bu sanatçılar, çalışmalarında küresel

kapitalizmin getirdiği ekolojik yıkımı, atık sorunlarını ve toplumsal krizleri ele alarak bunları sorgulama altına aldılar.

1970'ler ve 1980'lerde enstalasyon sanatçıları, Robert Smithson, Agnes Denes, Andy Goldsworthy, Nils Udo, Christo ve Jeanne-Claude gibi sanatçılar çalışmalarında tüketici düşünce yapısına ve kurumsal güçlerin otoriter zihniyetine gönderme yaparak eleştirdiler.

Arazi Sanatı'nın en önde gelen isimlerinden biri olan Robert Smithson, 1970 yılında ABD'nin Utah eyaletindeki Büyük Tuz Gölü'nde gerçekleştirdiği "Sarmal Dalgakıran" ile bu sanat akımının en çarpıcı örneklerinden birini ortaya koymuştur. Antmen'in de belirttiği gibi, "Sarmal Dalgakıran", sanatın 'yeni topografilerinin' başlıca örneklerinden biri olarak kabul edilir (Antmen, 2013, s. 254) (Şekil 1).

Şekil 1. Robert Smithson, Spiral Dalgakıran, Büyük Tuz Gölü. Utah, 1970

Agnes Denes, ekolojik sanatın önde gelen isimlerinden biri olarak, çevre bilinci ve sürdürülebilirliğe dair güçlü mesajlar içeren eserler üretmiştir. 1982'de New York'taki Manhattan'da gerçekleştirdiği Wheatfield: A Confrontation adlı eseri, modern şehir yaşamı ve tarım arasındaki zıtlığı çarpıcı bir şekilde gözler önüne sermiştir. Denes, bu eserinde, kentin kalbinde buğday tarlası ekerek ekosistemler ve kentsel yapı arasındaki ilişkiyi sorgulamıştır.

Denes, buğday tarlasını kentin kırsal alanla buluştuğu sınır noktasına yerleştirerek, toprağın hazırlanması, ekim ve hasat süreçleriyle çalışmasının etkisini güçlendirir (Şekil 2). Agnes'in eserleri, Arazi ve Çevre Sanatı'nın birçok örneğinde olduğu gibi, hem politik hem de felsefi bir derinlik içerir, ancak aynı zamanda geniş kitleler için erişilebilir niteliktedir. Özellikle Yüksek Ovalar ve Ortabatı'daki geniş tarım alanlarında, ürünler doğrudan politik bir anlam taşımasa da kendi kendine bir duruş sergiler. Denes'in, eserini kentsel-kırsal bölünmenin ara noktasına yerleştirme konusundaki ısrarı, sanata bir güç kazandırır; bu, geleneksel bir tarım ortamında eksik olacak bir eylemdir (Benham. 2017. s.54)

Şekil 2. Agnes Denes, Buğday Tarlası-Bir Karşılaşma, Battery Park Çöplüğü, Manhattan, 1982

Doğayı sadece estetik bir metaymış gibi algılayıp, onu sadece çıkarlarımız doğrultusunda kullanarak göz ardı edişimize sessiz kalmayan çevreci sanatçı Andy Goldsworthy, 1956 yılında, İngiltere'de

dünyaya gelmiştir ve şu anda İskoçya'da küçük bir köyde yaşamaktadır. Hem heykeltıraş hem de iyi bir fotoğraf sanatçısı olan Goldsworthy, çocukluğunun büyük kısmını çiftliklerde çalışarak geçirmiştir (İlden. 2020, s.70).

Andy Goldsworthy, doğanın sunduğu malzemeleri kullanarak sanatını şekillendiren bir sanatçıdır. Onun anlayışına göre, sanat doğaya zarar vermeden var olabilir ve hatta doğayla bütünleşebilir. Goldsworthy'nin yapıtları, yapraklar, taşlar, buz, dallar ve benzeri doğal malzemelerden meydana gelir. Bu malzemeler, eserlerin geçici ve değişken yapısını ortaya çıkarır, çünkü doğanın sürekli değişen döngüsü içinde zamanla bu unsurlar yok olur veya dönüşüme uğrar. Sanatçı, doğanın geçiciliği ve sürekliliği arasındaki ince dengeyi sanat yoluyla keşfederek, sürdürülebilirliğin sanatta nasıl yansıtılabileceğini vurgular. Goldsworthy'nin eserleri, doğanın döngüsel yapısını sembolize eder ve insan ile doğa arasındaki ilişkinin bir ifadesi olarak karşımıza çıkar. Doğal süreçler içinde eriyip kaybolan bu eserler, kalıcılık yerine geçiciliği kutsayan bir sanat anlayışını temsil eder.

McLean' a göre (2002), Goldsworthy'nin eserleri, doğadaki hareket, değişim, büyüme ve çürüme gibi enerjilerle derin bir bağ kurar. Ayrıca, doğa ile kültür veya tarım ile yüksek sanat kültürü arasında keskin ayrımlar yapmayı reddeder. Bu anlayışla, sanatında geleneksel zanaat becerilerine başvurarak, doğanın her şeyde var olan enerjisini yansıtır. Kuru taş duvar işçiliği gibi geleneksel teknikler kullandığı eserleri, kültürel bir nostalji yaratmaktan uzak olup, tarım ve sanat arasında köprüler kurar (McLean.2002, s.8). Doğadan gelen varlıklar olarak, doğanın bir parçası olduğunu savunan 20. Yüzyılın sanatçıları, aynı zamanda evrenin bütününe yönelik bir anlayış geliştirdikleri söylenebilir. Bu anlayış sanatçılara, kendilerinin ve etraftaki dönen dünyanın nesnel bir şekilde inceleyip dönüştürme kabiliyeti kazandırır. Ancak bu dönüşümleri gerçekleştirirken, doğanın insan müdahalesinden önceki halinin de kendini gösterebilmesine izin verilmesi gerektiğine, bu nedenle, vahşi doğanın korunması ve doğanın kendi içinde var olabileceği alanların bırakılmasının önemli olduğu sonucuna ortaya koydukları eserlerle varılabilir.

Wood' a göre: "Hiçbir sanatçı, doğayı Goldsworthy kadar ustaca dönüştürüp, çalışmalarının sonuçlarını ona geri kazandırarak, doğanın süreçlerine dair bir bakış sunmamıştır. […]. Goldsworthy'nin eserleri, doğanın metaforik kullanımı için güçlü bir argüman sunar" (Wood. 2017, s.30) (Şekil 3).

Şekil 3. Andy Goldsworthy, Isırgan Otu Sapları. Dumfriesshire, 2024

Nils Udo 1937 yılında Almanya'da doğan Nils Udo, insanların doğadaki tahribatlarına yönelik bir farkındalık yaratmak için çalışmalar gerçekleştirmektedir. Covid-19 Pandemisi ile insanlar doğaya daha fazla özlem duymuş ve toprağın, yeşilin kıymetini daha iyi anlayabilmişlerdir. Doğal ürünlere ilgi her geçen gün artarak devam etmektedir. Udo'nun çalışmaları bir uyandırma çabasıdır (Bingöl. 2023. S.140) Nils-Udo, doğal malzemelerle çalışarak sanatında çevre bilincini yansıtan bir diğer sanatçıdır. Çalışmalarında genellikle yapraklar, taşlar ve su gibi doğal materyalleri kullanarak doğaya zarar vermeden geçici yapılar oluşturur. Bu yapılar doğanın kendisiyle birlikte eriyip gider, böylece sanatın doğaya zarar vermeden sürdürülebilir olabileceğini gösterir (Şekil 4).

Şekil 4. Nils Udo, Akça Ağaç Yaprakları, Bavarya,2016

8 Haziran-3 Temmuz 2016 tarihleri arasında on altı gün boyunca İtalya'nın Iseo Gölü'nde uygulanan "Yüzer İskeleler", suyun üzerinde dalgalarla hareketlenen 220.000 polietilen küp modülden oluşan bir yüzer iskele sisteminin 100.000 metrekarelik sarı kumaşla kaplamasıyla oluşmuştur. Bu sayede izleyiciler Iseo Gölü'nün sularına uzanan 3 kilometrelik bir geçitle, "Yüzen İskeleler" tarafından çerçevelenmiş olan San Paolo adasına yürüyerek ulaşabilmişlerdir. Proje, ilk olarak 1970 yılında Christo ve Jeanne-Claude tarafından tasarlansa da 2016 yılında on altı gün boyunca sergilenmiştir (Atar. 2022, s. 36-37) (Şekil 5).

Şekil 5. Christo ve Jeanne- Claude, Yüzen İskeleler, Iseo Gölü, İtalya,2014

Doğaya olan ilgi, sanatçıların çevresel ve ekolojik meseleleri daha fazla gündeme taşımasıyla artarak, çevre sorunlarına yönelik sanatsal ifade biçimlerinin çeşitlenmesine yol açtı. Sanatçılar, kentsel ve çevresel meseleleri ele alarak, doğanın korunması ve sürdürülebilir yaşam temalarını ön plana çıkardılar. Bu da sanatta yeni alanlar ve yaklaşımlar ortaya çıkararak, çevre bilinciyle sanatın birleştirilmesine olanak tanıdı. Sanat, böylece hem sosyal hem de çevresel sorumluluklarla iç içe geçmiş bir hale gelmiştir. Binboğa ve Enes' e göre (2021) " … insanı ele aldığı eserlerinde "insanı insana anlatmanın en iyi yolunun insan" olduğunu ifade ederek, tablolarında portre çalışmalarına ağırlık vermiştir. Sanatçı; sanatı yenilikçi bir biçimde yeniden ele alış şeklinin temelinin, güncel sanatın sahip olduğu ulaşılamaz ve anlaşılamaz algısından duyduğu rahatsızlıktan yola çıkarak oluşturduğunu belirtmektedir. Malzeme olarak tercih ettiği denim kumaşı, sınıflar arası bir ayrıma sahip olmadan herkesin erişebildiği ve tercih ettiği demokratik bir malzeme olarak görmektedir" (Binboğa,& Enes, 2021. s. 894). Sürdürülebilir malzeme kullanımı sadece sanatın üretim aşamasında değil, aynı zamanda sergileme ve dağıtım süreçlerinde de önem taşır. Bu nedenle, çevreci sanatçılar, sergilerinde enerji tüketimini minimumda tutmaya çalışır ve izleyicilerde ekolojik farkındalık yaratmayı amaçlarlar.

2. MATERYAL VE METOD

Bu çalışmada, sanatta sürdürülebilirlik ve çevre bilincini incelemek için çeşitli sanatçıların eserleri ve uygulamaları ele alınacaktır. Çalışmaların kapsamını belirlemek amacıyla kaynak araştırması ile sürdürülebilirlik ve çevre bilinci konularında literatür taraması yapılmış, akademik makaleler, kitaplar

ve sanat dergileri incelenmiştir. Ayrıca, çevre temalı sanat eserleri ve sanatçıları üzerine güncel örnekler derlenmiştir.

Sanatçı Seçiminde; çevresel sorunlara dikkat çekmek için yenilikçi yöntemler kullanan ve sürdürülebilir malzemelerle eserler üreten sanatçılar arasından seçilmiştir. Sanatçıların geçmiş sergileri ve projeleri detaylı bir şekilde incelenmiştir.

Gözlem ve analiz yapılarak sanatçıların eserleri, yaratım süreçleri, kullanılan malzemeler ve yöntemler açısından gözlemlenmiş ve analiz edilmiştir. Eserlerin çevre bilincini nasıl yansıttığı ve toplumsal bir mesaj iletip iletmediği üzerine yorumlar yapılmıştır.

3. SONUÇ

Sanatta çevresel duyarlılık ve sürdürülebilirlik, günümüzün en belirgin sanat eğilimlerinden biri olarak öne çıkmaktadır. İklim değişikliği ve ekolojik krizlerin artışıyla birlikte, sanatçılar eserlerinde bu meselelere daha fazla yer vererek, toplumu bilinçlendirme yolunda önemli adımlar atmaktadır. Dijital sanatçılardan doğa sanatçılarına kadar geniş bir yelpazede, sürdürülebilirlik ve çevre bilinci temaları sanatın merkezine taşınmış durumdadır. Bu tür eserler, çevre sorunlarına dikkat çekip toplumsal farkındalık yaratma konusunda güçlü bir araç haline gelmiştir.

Ekolojik sanat, malzeme seçiminden üretim süreçlerine kadar çevreye duyarlı bir yaklaşımı yansıtarak, hem sanatın kendisinin hem de sanatın sunduğu mesajların sürdürülebilirlik ilkesine dayandığı bir alan yaratır. Sanatçılar, doğal kaynakları dikkatli ve saygılı bir şekilde kullanarak, tüketim kültürüne eleştirel bir bakış sunmakta ve izleyicileri daha sürdürülebilir yaşam biçimlerine yönlendirmektedirler. Bu yaklaşımla sanat, izleyiciye yalnızca estetik bir deneyim sunmakla kalmaz, aynı zamanda çevreyle olan ilişkisini gözden geçirmeye ve doğaya dair sorumluluklarını yeniden değerlendirmeye davet eder.

Sanatta sürdürülebilirlik, bireysel sanat pratiklerinin ötesine geçerek kamusal alanlarda, eğitimde ve sanat kurumlarında da etkisini göstermiştir. Müzeler, galeriler ve kültürel kuruluşlar, çevre bilincini yaymak için sergiler ve etkinlikler düzenleyerek toplumu bu alanda düşünmeye teşvik etmektedir. Bu hareket, sanatın sosyal bir değişim aracı olarak toplumsal sorumluluk üstlenmesi gerektiğini bir kez daha ortaya koymaktadır.

Ekolojik sanat, aynı zamanda insanın doğa üzerindeki etkisini sorgulama ve çevresel farkındalık oluşturma yollarından biri olarak kabul edilmektedir. Doğaya verilen zarar ve kaynakların aşırı tüketimi, sanatsal anlatımlarla görünür hale gelerek, sürdürülebilirlik konusundaki kolektif bilinci harekete geçirme potansiyeli taşır. Bu bağlamda sanat, topluma doğanın korunmasına yönelik bir çağrı sunarken, bireyleri daha duyarlı bir yaşam tarzı benimsemeye davet eder.

Sürdürülebilir sanat, estetik bir ifade biçiminin ötesinde, insanlığın geleceğine dair hayati bir müdahaleyi temsil etmektedir. Sanatçılar, doğayı yalnızca bir ilham kaynağı olarak değil, aynı zamanda korumamız gereken bir değer olarak ele almaktadır. Bu yaratıcı süreç, çevresel sorunlara dair farkındalık yaratmak ve harekete geçme çağrısında bulunmakla kalmaz; sürdürülebilir bir dünyanın temellerini atma yolunda önemli bir örnek teşkil eder. Sanat ve sürdürülebilirlik arasındaki bu ilişki, toplumlara doğanın estetiğini sunarken, aynı zamanda onun korunması ve devamlılığını sağlama gerekliliğini hatırlatan güçlü bir mesaj taşır.

4. TARTIŞMA

Bu çalışmanın sonuçları, sanatın çevre bilincini artırmadaki rolünü ve sürdürülebilirlik kavramının sanat pratiğindeki önemini vurgulamaktadır. Elde edilen bulgular, sanatçıların çevresel sorunları estetik bir dille ele alırken, izleyiciler üzerinde nasıl bir farkındalık yarattıklarını göstermektedir. Sanat eserleri, toplumsal ve politik sorunları gündeme getirirken, aynı zamanda izleyicileri aktif birer katılımcı olmaya teşvik etmektedir. Sanatın sadece bir ifade biçimi olmanın ötesinde, sosyal değişim ve çevresel sürdürülebilirlik için bir araç haline gelmesi, günümüz sanatının önemli bir parçası olarak öne çıkmaktadır. Ayrıca, sanatçıların kullandıkları malzemelerin sürdürülebilirlik açısından değerlendirilmesi, sanatın doğa ile olan ilişkisini yeniden sorgulamamıza olanak tanımaktadır. Elde

edilen veriler, sürdürülebilir sanat uygulamalarının yaygınlaştırılmasının önemini ortaya koymakta ve sanatın, çevresel sorunlara çözüm üretme noktasında nasıl bir etki yaratabileceğini göstermektedir.

Bu çalışma, sanatın çevresel sorunlara dair duyarlılığını ve toplumsal sorumluluğunu artırmada önemli bir rol oynadığını ortaya koymaktadır. Gelecek araştırmalarda, bu alandaki farklı sanat disiplinlerinin karşılaştırılması ve sürdürülebilir sanat uygulamalarının etkilerinin daha kapsamlı bir şekilde incelenmesi önerilmektedir.

KAYNAKLAR

Antmen. A. (2013) Sanatçılardan Yazılar ve Açıklamalarla 20. Yüzyıl Batı Sanatında Akımlar. Sel Yayıncılık

Atar, N. İsmail. (2022). Mekân Dışı Üretimler Çerçevesinden Christo Ve Jeanne-Claude. *Socrates Journal of Interdisciplinary Social Studies, 14*, 13–46. 22.09.2024 tarihinde https://doi.org/10.51293/socrates.144 adresinden alındı.

Binboğa, E. B., Enes, E. (2021). Atık Kot Giysilerden İleri Dönüşüm Yöntemi ile Sanat Eseri Oluşturulması Deniz Sağdıç'ın Portre Çalışmalarının İncelenmesi. Art-E Sanat Dergisi, 14(28), 882-901. 22.09.2024 tarihinde https://doi.org/10.21602/sduarte.989035 adresinden alındı.

Bingöl, M. (2023). Çağdaş Sanatta Doğanın İzlerine Dair Bireysel Söylemler. Türkiye Çevrimiçi Tasarım Sanatı ve İletişim Dergisi, 13(1), 136-154. Erişim tarihi: 24.09.2024 https://doi.org/10.7456//11301100/010 adresinden alındı.

Benham, K.(2017). Wheatfield-A Confrontatıon: The Work Of Agnes Denes. *Landscape Research*.

D.A.C . Christo ve Jeanne- Claude, Yüzen İskeleler, Iseo Gölü, İtalya,2014. 14.10.2024 tarihinde.https://dacistanbul.com/the-floating-piers/ adresinden alındı.

Denes, A Buğday Tarlası, 1982 12.10.2024 tarihinde http://www.agnesdenesstudio.com/works7-WFStatue.html adresinden alındı.

Eliasson, O., Obrist, H. U., & Obrist, H. U. (2008). *Olafur Eliasson*. Walther König.

Güner. U. (2020) Çevresel Sürdürülebilirlik. Utku GÜNER. Trakya Üniversitesi Fen Fakültesi

Goldsworthy, A. (2024). Isırgan Out Sapları. Dumfriesshire, 13.10.2024 tarihinde https://andygoldsworthystudio.com/nettle-stalks/ adresinden alındı.

İlden, S. Y., & Tufan, M. M. (2020). Andy Goldsworthy Eserlerinde Kendiliğindenlik Olgusu. *Sanat Dergisi*, (36), 63-76.

Karataş, T. (2020). Çevresel sanat uygulamalarının sürdürülebilirliğe katkısı ve biyomimikri. *Iğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (24), 721-744.

Kavrakçıoğlu, F. (2015)Çağdaş Sanata Variş 186| Arazi Sanati / Toprak Sanati / Ekolojik Sanat,

Robert Smithson, (1970). Spiral Dalgakıran, , https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/2696747 adresinden alındı.

McLean, I. (2002). Sublime Futures: eco-art and the return of the real in Peter Dombrovskis, John Wolseley and Andy Goldsworthy. *Transformations*, *5*(5), 3.

Özen, Y. (2023). Toplumsal İletişimin Kesişme Noktası/Çevreci Sanat. *Uluslararası Sosyal Bilimler ve Sanat Araştırmaları, 2*(1), 56-65.

Udo, N. (2016) Akça Ağaç Yaprakları, Bavarya. 14.10.2024 tarihinde https://www.nils-udo.com/art-in-nature/?lang=en adresinden alındı.

Yücel. G. Kurnaz. L. (2021) Yeni Gerçeğimiz Sürdürülebilirlik. Yeni İnsan Yayınevi

Wood, R. E. (2017). Nature, Artforms, and the World Around Us: An Introduction to the Regions of Aesthetic Experience. Almanya: Springer International Publishing.

ÖĞRENCİLERİN BİLİNÇSİZ İLAÇ KULLANIMINA İLİŞKİN ARGÜMAN SEVİYELERİNİN ANALİZİ

Dilara VELİOĞLU
Ondokuz Mayıs Üniversitesi / Lisansüstü Eğitim Enstitüsü / Matematik ve Fen Bilimleri Eğitimi
dilara.velioglu61@gmail.com, ORCID: 0000-0001-9583-0100

Mehmet YAKIŞAN
Ondokuz Mayıs Üniversitesi / Eğitim Bilimleri Fakültesi / Matematik ve Fen Bilimleri Eğitimi
yakisan@omu.edu.tr, ORCID: 0000-0002-5359-2826

Özet

Araştırmanın amacı öğrencilerin bilinçsiz ilaç kullanımı ile ilgili argüman seviyelerinin analiz edilmesidir. Bu amaçla çalışmaya Giresun ilinde bir devlet ortaokulunun 6. sınıfında öğrenim görmekte olan 41 öğrenci katılmıştır. Çalışmanın modelini, nitel araştırma yöntemlerinden durum çalışması oluşturmaktadır. Araştırmada veri toplama aracı olarak bilinçsiz ilaç kullanımı ile ilgili etkinlik kâğıdı kullanılmıştır. Etkinlik kâğıdı Argümantasyon Tabanlı Bilim Öğrenme (ATBÖ) yaklaşımına uygun şekilde hazırlanmıştır. Etkinlik kâğıdında, bir bireyin kendini hastalıktan korumak ve bağışıklığını güçlendirmek için C vitamini alıp kullanmasının doğru mu yoksa yanlış mı bir davranış olduğu sorulmuştur. Öğrencilerden bu konu hakkındaki iddiaları, iddialarını gerekçelendirmeleri ve destekleyecek örnekler vermeleri istenmiştir. Etkinlik kâğıtlarını doldurduktan sonra öğrencilerle bilimsel tartışma süreci başlamış ve farklı düşünceleri olan öğrencilerin birbirlerinin iddia ve görüşlerini çürütecek yeni iddia ve gerekçeler ortaya koymaları istenmiştir. Verilerin analizinde betimsel analiz yöntemi kullanılmıştır. Öğrencilerin verdiği cevaplara uygun olarak yazmış oldukları ifadeler argüman seviyeleri açısından seviye 1, 2, 3 ve 4 şeklinde ayrılmıştır. Seviye 1'de yer alan öğrenciler sadece iddiada bulunan gerekçe belirtmeyen öğrencilerdir. Seviye 2'deki öğrenciler hem iddiada bulunan hem de iddialarını gerekçelendiren öğrencilerdir. Seviye 3'teki öğrenciler iddia ve gerekçelerini yazıp onlar için destekleyici kullanan öğrencilerdir. Seviye 4'te yer alan öğrenciler ise iddia, gerekçe, destekleyici ve çürütücü öne süren öğrencilerdir. Araştırma sonuçlarına göre, öğrencilerin argüman seviyeleri % 7,3 Seviye 1 (sadece iddia), % 26,8 Seviye 2 (iddia ve gerekçe), % 48,8 Seviye 3 (iddia, gerekçe ve destekleyici) ve % 17,1 Seviye 4 (iddia, gerekçe, destekleyici ve çürütücü) tespit edilmiştir. Araştırmanın sonucuna bakıldığında öğrencilerin yarısına yakını argümantasyon ögelerinden iddia, gerekçe ve destekleyici kullanmayı başarmışlardır. Öğrencilerin % 17,1'i ayrıca çürütücü de kullanmışlardır. Bilinçsiz ilaç kullanımı ile öğrencilerin argüman seviyelerinin olumlu düzeyde olduğu belirlenmiştir. Ayrıca öğrencilerin argümantasyon süreci içerisinde sınıf içi tartışmaya etkin katıldıkları ve kaliteli argümanlar ürettikleri belirlenmiştir. Öğrencilerin argüman oluşturma seviyelerinin geliştirilmesine yönelik fen konularında farklı çalışmalar gerçekleştirilmesi önerilir.

Anahtar Kelimeler: Argümantasyon, argüman seviyeleri, bilinçsiz ilaç kullanımı, ortaokul öğrencileri.

Bu çalışma Doç. Dr. Mehmet YAKIŞAN danışmanlığında Dilara VELİOĞLU tarafından hazırlanan doktora tezinin bir bölümünden üretilmiştir.

ANALYSIS OF STUDENTS' ARGUMENT LEVELS REGARDING UNCONSCIOUS DRUG USE

Abstract

The research aims to analyze the argument levels of students about unconscious drug use. For this purpose, 41 students from the 6th grade of a state secondary school in Giresun province participated in the study. A case study using qualitative research methods was used. The activity sheet on unconscious drug use is a data collection tool. The activity sheet was prepared using the Argumentation-Based Science Learning approach. The activity sheet asked whether it was right or wrong for an individual to take and use vitamin C to protect himself from the disease and strengthen his immunity. Students were asked to justify their claims about this topic and give examples to support them. After completing the

activity papers, a scientific discussion was started with the students, who had different views and were asked to rebut each other's claims and opinions. The descriptive analysis method was used. Students' statements were categorized as 1, 2, 3, 4. They are as follows: Level 1 (claim only), Level 2 (claim and justification), Level 3 (claim, justification and supporting), and Level 4 (claim, justification, supporting and rebuttal). According to the analyses, the levels of the students were determined as 7,3% Level 1, 26,8% Level 2, 48,8% Level 3, 17,1% Level 4. According to the results, almost half of the students succeeded in using claim, justification, and support. A significant number of students also used rebuttals. It was determined that the activity related to unconscious drug use had a positive effect on students' argument levels. It was determined that the students participated actively in the in-class discussion during the argumentation process and produced quality arguments. It is recommended that different studies be carried out to improve students' argument levels.

Keywords: Argumentation, argument levels, unconscious drug use, secondary school students.

1. GİRİŞ

Bilimsel süreçlerin öğrenme ortamlarına aktarılmasıyla öğrencilerin, dünyayı anlamak için araştırmalar yapması ve bilimsel sürece doğrudan katılarak bilimsel bilginin nasıl geliştiğini anlaması hedeflenmektedir. Bu bakımdan Fen Bilimleri dersi öğretim programında araştırma ve sorgulama temelli öğretim yaklaşımlarına dikkat çekilmektedir. Buna uygun olarak özellikle Argümantasyon Tabanlı Bilim Öğrenme (ATBÖ) yaklaşımına ilişkin uygulamaların önemi vurgulanmaktadır (MEB, 2018). Argümantasyon sürecinde öğrenciler kendi argümanlarını oluşturarak birbirlerine sorular sorarlar, ortaya atılan düşünceler hakkında yorum yaparlar ve bilimsel olarak birbirlerini değerlendirirler (Çınar, 2016).

Argümantasyon kavramı ilk olarak Toulmin (1958) tarafından öne sürülmüştür. Eğitim araştırılmalarında özellikle Toulmin'in Argümantasyon Modeli kullanılmaktadır. Toulmin (1958) kaliteli bir argüman oluşturabilmek için 3 ana ve 3 yardımcı bileşeni içermesi gerektiğini belirtmiştir. 3 ana bileşen; *İddia*: Öne sürülen düşünce, *Veri*: Düşünceyi oluşturan kaynak, *Gerekçe*: İddia ve veri arasındaki bağlantıdır. 3 yardımcı bileşen ise; *Destekleyici:* Gerekçeyi güçlendiren ifadeler, *Çürütücü:* İddianın geçerliliğine karşıt düşünce, *Sınırlayıcı:* İddianın sınırlarını belirleyen ögedir. Toulmin'in tartışma yönteminin eğitimsel açıdan belirli kazanımları vardır. Öğrenciler bilimsel tartışma sürecine katılarak eleştiri almanın doğal bir durum olduğunu öğreneceklerdir. Bilimsel tartışma süreci dinamik bir süreç olduğu için öğrenciler insanların fikirlerinin değişebileceğini ve eleştiriler alabileceğini fark etmektedirler (Johnson ve Blair, 1987, Akt. Aldağ, 2006). Toulmin'e göre bilimsel tartışma sürecinde tartışma detaylandırılarak sonuca varıldığında aynı argüman birçok farklı şekilde yapılandırılabilmektedir (Kaya ve Kılıç, 2008).

Argümantasyon Tabanlı Bilim Öğrenme (ATBÖ), öğrencilerin birbirleriyle etkileşimde bulundukları sorgulamaya dayalı bir yöntemdir (Cavagnetto, Hand ve Norton-Meier, 2010). Argümantasyon süreci içerisinde öğrenciler düşüncelerine ve cevaplarına yönelik konuşmalar gerçekleştirirlerken tereddüt etmekte zorlanmayacakları, risk ve baskı altında hissetmeyecekleri bir öğrenme ortamı içerisinde olacaklardır. Böylece öğrenciler hem kendi düşünceleri sunarken hem de başkalarının düşüncelerini dinlerken daha istekli olacaklardır (Lin ve Mintzes, 2010). Bu bakımdan argümantasyon sürecinde uygun bir sınıf atmosferi oluşturulmalıdır. Eğer uygun öğrenme ortamı oluşturulamaz ise kaybeden taraf olmamak için öğrenciler düşüncelerini iyi bir şekilde ifade edemezler (Duschl ve Osborne, 2002). Argümantasyon sürecinin en etkili şekilde gerçekleşebilmesi için öğrencilerin işbirliği içerisinde karşılıklı etkileşim kurabilecekleri öğrenme ortamlarının oluşturulması gerekmektedir (Cross, Taasoobshirazi, Hendricks ve Hickey, 2008). Öğrencilerin kendi fikirlerine uygun argümanlar hazırlamaları ve destekleyici ya da çürütücü kullanarak savunması hem eleştirel ve bilimsel düşünme hem de iletişim becerilerinin gelişimine katkı sağlayacaktır (Zohar ve Nemet, 2002). Öğrencilerin eleştirel ve bilimsel düşünme becerilerinin gelişmesi, bilimsel okuryazar birer birey olabilmelerinin temel ögesidir. Bu bakımdan argümantasyon yöntemi, öğrencilerin fen ile ilgili düşüncelerini oluşturabilmelerine katkı sağlayan önemli yaklaşımlardan biridir. (Yan ve Erduran, 2008).

Bilimsel okuryazar nesillerin yetiştirilmesi için "fen-teknoloji-toplum" hareketi fen bilimleri öğretim programlarında yerini almıştır (Yang ve Anderson, 2003). Okullarda öğretilen bu hareketin amacı öğrencileri bilim, teknoloji ve toplum arasındaki ilişkileri daha iyi şekilde kavramalarını sağlamaktır (Sadler, 2004). Ayrıca bu hareketin öğrenme ortamında bütünleştirilmesiyle günlük yaşamda güncel konuların önemine uygun fen öğretilmesi öğrencilere konuların daha anlamlı gelmesini sağlamıştır (Zeidler, Sadler, Simmons ve Howes, 2005). Güncel konuların sınıf içerisinde argümantasyon yöntemiyle öğretilmesi, öğrencilerin açıklama, analiz etme, yorumlama ve öz değerlendirme içeren düşünme becerilerini geliştirmelerine imkân sağlar (Facione, 2007). Bu bakımdan çalışmada öğrencilere, günümüzün önemli konularından biri olan bilinçsiz ilaç kullanımının zararlarına karşı dikkat çekmek hedeflenmektedir. Çalışmada, uygulamaya katılan öğrencilerin bilinçsiz ilaç kullanımına ilişkin argüman seviyelerini belirlemek amaçlanmıştır.

2. MATERYAL VE METOD

Çalışmanın bu bölümünde araştırmanın modeli, çalışma grubu, verilerin toplanması ve veri analizi hakkında bilgiler sunulmuştur.

2.1. Araştırmanın Modeli

Bu çalışma, uygulamaya katılan öğrencilerin bilinçsiz ilaç kullanımına ilişkin argüman seviyelerini belirlemek amacıyla yapılan bir durum çalışmasıdır. Çalışmada nitel araştırma yöntemi kullanılmış olup, durum çalışmasına uygun nitelikte gerçekleştirilen öğrenci argümanları incelenmiştir.

2.2. Çalışma Grubu

Araştırma, 2023-2024 eğitim öğretim yılında Giresun ilinde bulunan bir devlet ortaokulunda gerçekleştirilmiştir. Çalışmanın örneklemini, aynı okulun 6. sınıfta öğrenim görmekte olan 22 kız, 19 erkek olmak üzere toplam 41 öğrenci oluşturmaktadır. Çalışmaya katılan öğrenciler uygun örnekleme yöntemiyle seçilmiştir.

2.3. Verilerin Toplanması

Çalışmada veri toplama aracı olarak bilinçsiz ilaç kullanımı ile ilgili ATBÖ yaklaşımına uygun hazırlanan etkinlik kâğıdı kullanılmıştır. Araştırmanın uygulamasında yer alan çalışma kâğıdındaki etkinlik için uzman görüşü alınmıştır. Araştırmaya başlanmadan önce öğrencilere ATBÖ yaklaşımı ve Toulmin'nin argümantasyon bileşenleri olan *iddia, gerekçe, destekleyici, çürütücü* kavramları farklı konuda bir örnek üzerinden öğretilmiştir. İlk olarak öğrenciler gruplara ayrılmış ve etkinlik kağıdı dağıtılmıştır. Etkinlik kağıdında "Ali Covid-19 virüsünün çıkması ile pandemi döneminde kendini hastalıktan korumak ve bağışıklığını güçlendirmek için C vitamini alıp kullanmaya başlamıştır." metni verilmiştir. Buna bağlı olarak öğrencilere Ali'nin yapmış olduğu davranışın doğru mu yoksa yanlış mı olduğu sorulmuş, öğrencilerden bu konu hakkındaki iddiasını, gerekçesini, destekleyici örneklerini vermeleri ve etkinlik kağıdına yazmaları istenmiştir. Daha sonra bilimsel tartışma süreci başlamıştır. Öğrenciler önce kendi gruplarıyla daha sonra diğer gruplarla konu hakkındaki iddialarını gerekçelendirerek ve destekleyici örnekler vererek tartışmıştır. Süreç içerisinde farklı düşünceleri olan öğrencilerden birbirlerinin görüşlerini çürütecek yeni iddia ve gerekçeler ortaya koymaları istenmiştir. Sınıf içerisinde herkes görüşlerini belirttikten ve yazdıktan sonra bilimsel tartışma süreci tamamlanmıştır. Bilimsel tartışma süreci 1 ders saati sürmüştür. Öğretmen tarafından bilinçsiz ilaç kullanımının zararları vurgulanarak değerlendirmeler yapılmış ve ders tamamlanmıştır.

2.4. Veri Analizi

Öğrencilerin ürettikleri argümanların seviyelerini ölçmek amacıyla Sadler ve Fowler'in (2006) argüman seviyesi değerlendirme ölçeği kullanılmıştır. Bu ölçekte iddiada bulunmayanlar Seviye 0, iddia kullanmış ancak gerekçe kullanmamış olanlar Seviye 1, hem iddia hem gerekçe kullanmış olanlar Seviye 2, iddia, gerekçe ve destekleyici kullanmış olanlar Seviye 3, iddia, gerekçe, destek ve çürütücüler kullanmış olanlar Seviye 4 olarak belirlenmiştir. Araştırmacılar tarafından verilerin kontrolü yapılmış, etkinlik kâğıdında alakalı olmayan veriler çıkarılarak analiz ona göre yapılmıştır. Analiz yapılırken öğrencilerin açıklamaları dikkate alınarak argüman seviyeleri belirlenmiştir. Argüman seviyelerinin uygunluğu ile ilgili kontroller araştırmacılar tarafından birlikte yapılmış olup büyük oranda benzerlik

gösterdiği tespit edilmiştir. Çalışmanın verilerinin analizinde araştırmacılar arasında tutarlık sağlanmıştır.

3. BULGULAR

Araştırmada öğrencilere verilen etkinlik kâğıdı içerisinde yer alan "Ali Covid-19 virüsünün çıkması ile pandemi döneminde kendini hastalıktan korumak ve bağışıklığını güçlendirmek için C vitamini alıp kullanmaya başlamıştır." ifadesine yönelik öğrencilerin argümanlarının seviyeleri analiz edilerek Tablo 1'de verilmiştir. Ayrıca öğrencilerin açıklamış oldukları argümanlara da yer verilmiştir.

Tablo 1. Öğrencilerin Argüman Seviyelerine Ait Frekans ve Yüzdeleri

Argüman Seviyesi	f	%
Seviye 0	0	0
Seviye 1	3	7,3
Seviye 2	11	26,8
Seviye 3	20	48,8
Seviye 4	7	17,1

Tablo 1'deki verilere göre, öğrencilerin hepsi iddia belirttiği için, iddia bulunmayanlar kategorisi olan Seviye 0'da öğrenci % 0'dır. Öğrencilerin % 7,3'ü sadece iddiada (1. seviye) bulunmuştur gerekçe, destekleyici, çürütücü ortaya koyamamışlardır. Diğer argümantasyon öğelerini kullanan öğrencilerden % 26,8'i iddia ve gerekçe (2. seviye), % 48,8'i iddia ve gerekçeye ek olarak destekleyici (3. seviye), % 17,1'i ise bunlara ek olarak çürütücü de (4. seviye) kullanmıştır.

Öğrencilerin farklı seviyelerde ortaya koyduğu argümanlarına örnek ifadeleri aşağıda sırasıyla verilmiştir.

Seviye 1

Ö21: *"Hayır, Ali'nin yapmış olduğu davranış yanlıştır."*

Ö24: *"Evet, Ali'nin yapmış olduğu davranış doğrudur."* şeklinde öğrenciler Ali'nin yapmış olduğu davranışın doğru ya da yanlış olduğuna dair sadece iddiada bulunmuştur.

Seviye 2

Ali'nin davranışının doğru olduğunu iddia eden öğrenciler aşağıdaki gerekçeleri sunmuşlardır.

Ö17: *"C vitamini sağlığa faydalı bir vitamindir yani vitamin alan herkes sağlıklı olur."*

Ö19: *"C vitamini bağışıklığı korur ve iyileşme sürecini hızlandırır."*

Ö35: *"C vitamini sağlıklıdır. Kendine bir bariyer oluşturmuş Covid-19'a karşı kendini korumuştur.*

Ali'nin davranışının yanlış olduğunu iddia eden öğrenciler ise düşüncelerini aşağıdaki gibi gerekçelendirmişlerdir.

Ö3: *"Elinde C vitamini hakkında bilgi yok kendi isteğine göre almamalı, C vitamini hakkında doktorlardan bilgi almalı."*

Ö4: *"Doktora görünmeden kafasına göre ilaç almamalıdır. Çünkü ilaç daha çok zarar verebilir. İlaç içerse daha çok Covid-19'a yakalanabilir."*

Ö28: *"Covid-19 virüsü çok güçlü olduğu için ilacın yararı olmaz. Fakat bunları kullanmak için doktorlara sormamız gerekir ve Covid-19'un C vitaminini kullanmamız daha yararlı olur çünkü virüs kapması çok yüksektir."*

Seviye 3

İddia, gerekçe ve destekleyici kullanan öğrenciler aşağıdaki gibi ifadelerini belirtmişlerdir.

Ö10: *"Doktora gitmeden, kimseye danışmadan böyle bir şey yapmaması gerekiyordu. Yaptığı için başka bir hastalığa yakalanabilir. Çünkü insan her ağrıya ya da hastalığa antibiyotik, vitamin vb. şeyler kullanmamalı."* şeklinde iddiasını gerekçelendirmiş, *"Haberlerde doktorlar antibiyotik kullanmanın*

zararlı olduğunu söylüyorlar. İlaç kullandığım zaman karnım daha çok ağrıyor. İzinsiz ilaç kullanmamalıdır." cümleleri ile düşüncesini desteklemiştir.

Ö12: "*Evet doğrudur, bazı hastalıklardan korunmak için takviye gerekli olabilmektedir. Covid-19 vücudun belirli bir bölgesini kötü etkiliyor, C vitamini ise o hasarı azaltıyor veya yok ediyor."* şeklinde iddiasını gerekçelendirirken, *"Kendimi bazen sürekli olarak yorgun hissediyorum. Bunun için doktora gittiğimizde, doktor bana ilaçlarla birlikte vitamin takviyesi de veriyor ve birkaç gün içerisinde eski halime dönüyorum."* ifadeleriyle fikrini desteklemiştir.

Ö14*: "C vitamini bağışıklığı korur bu yüzden önceden önlem alması doğru bir davranıştır. Covid-19 tehlikeli bir hastalıktır, daha çok kullanması gerekir"* şeklinde gerekçe sunarken *"Normalde sürekli hasta olan bir insanım ama annem bana keçiboynuzu, balık yağı ve ismini bilmediğim bir bal veriyor çok sağlıklı bu yüzden hiç Covid veya grip vb. şeyler olmadım."* şeklinde destekleyici sunmuştur.

Ö18: *"Yanlıştır, bazı ilaçlar ve vitaminler kötü yan etki yapabilir. Fazla vitamin değil doğru vitamin kullanılmalıdır."* ifadesiyle iddiasına gerekçe sunmuş, *"Bilim insanları tarafından fazla ilaçların ve vitaminlerin vücuda zarar verdiği açıklanmıştır. Ayrıca sağlıklı ve düzenli beslenmeli hafif sporlar yapmalıyız."* şeklinde destekleyiciler yazmıştır.

Ö36: "*Hayır, çok düşüncesiz bir davranıştır. Doktorun sözü dışı ilaç, vitamin kullanımı daha çok hastalanmaya veya ölüme sebep olabilir."* iddiasına bu gerekçeyi kullanırken, *"Dedeme arkadaşları kendi kullandıkları ilacın güya ona daha iyi geleceğini söylüyor. Dedem ilacı kullandı daha kötü olup hastalandı. Dedem iyileştikten sonra anneannem bir hafta diyet yaptırdı."* şeklinde destekleyici örnek vermiştir.

Seviye 4

İddia, gerekçe, destekleyici ve çürütücü kullanan öğrenciler düşüncelerini aşağıdaki gibi sunmuştur.

Ö13: "*Hayır çünkü bu ilaçları rasgele kullanmak insan vücuduna zarar verebilir ve yan etki yapabilir."* şeklinde iddiasını gerekçelendirmiş, destekleyici olarak "*Bazı ünlüler televizyonda gördüğüm kadar vitamin veya çeşitli sıvılar ve yağlar kullanarak cildi güzelleştirmeye çalışıyorlar. Ama bence bu yanlış çünkü cilde yan etki yapabilir."* ifadesini kullanmıştır. Aynı öğrenci Ö4 numaralı öğrencinin *"İlaç daha çok zarar verebilir. İlaç içerse daha çok Covid-19'a yakalanabilir" ifadesine "Covid ilaç içerek olunan bir hastalık değildir solunumla bulaşıyor."* şeklinde çürütücü kullanmıştır.

Ö16: *"Yanlış bir davranıştır. Hasta olsak bile içmememiz lazım çünkü hasta olmak istemezsek bile daha çok hasta olabiliriz."* şeklinde iddiasını gerekçelendirmiştir. *"Örneğin ben bir gün başım ağrıyor diye kendi kafama göre şurup veya hap yiyordum başım daha fazla ağrıyordu sonra doktora gittik ben yetişkinler için olanı yediğim için bana ağır geliyormuş sonra daha yapmadım."* şeklinde kendi yaşamış olduğu tecrübesinden destekleyici örnek vermiştir. Ö14 numaralı öğrencinin "*Covid-19 tehlikeli bir hastalıktır, daha çok kullanması gerekir."* ifadesini *"C vitaminini çok kullanmamamız gerekir, öğretmenimiz demişti ki bir gün çok mandalina yersen yani günlük aşarsan C vitamini vücuttan hemen dışarı atılır o zaman bir anlamı kalmaz."* şeklinde arkadaşının düşüncesini çürütmüştür.

4. SONUÇ VE TARTIŞMA

Çalışmanın bu bölümünde katılımcılardan elde edilen bulgular, ilgili literatür desteğiyle tartışılmıştır.

6. Sınıf konuları içerisinde yer alan bilinçsiz ilaç kullanımının zararlarına yönelik ATBÖ yaklaşımına uygun gerçekleştirilen uygulamada öğrencilerin argüman seviyeleri belirlenmiştir. Öğrencilerin süreç içerisinde ortaya koydukları argümanların seviyeleri % 7,3 Seviye 1 (sadece iddia kullanan, gerekçe kullanmamış olanlar), % 26,8 Seviye 2 (iddia ve gerekçe kullananlar), % 48,8 Seviye 3 (iddia, gerekçe ve destekleyici kullananlar) ve % 17,1 Seviye 4 (iddia, gerekçe, destekleyici ve çürütücü kullananlar) olarak tespit edilmiştir. Araştırmanın sonucuna bakıldığında öğrencilerin yarısına yakını argümantasyon ögelerinden iddia, gerekçe ve destekleyici kullanmayı başarmışlardır. Buna bağlı olarak çalışmaya katılan öğrencilerin büyük bir bölümü 3. Seviye olarak belirlenmiştir. Argümanlar sunan öğrencilerin % 17,1'i ayrıca çürütücü kullanabilmiştir. Bilinçsiz ilaç kullanımı ile ilgili ATBÖ etkinliğinin sonucunda öğrencilerin argüman seviyelerinin olumlu düzeyde olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca öğrencilerin argümantasyon süreci içerisinde sınıf içi tartışmaya etkin katıldıkları ve kaliteli argümanlar

ürettikleri belirlenmiştir. Benzer şekilde Çetin, Kutluca ve Kaya (2014) çalışmasında, "Gazlar" konusunu senaryo etkinlikli argümantasyon yöntemine dayalı öğretim gerçekleştirmiştir. 9. sınıf öğrencilerinin süreç sonunda argüman kalitelerinde artış olduğu tespit edilmiştir. Aktaş ve Doğan, (2018) laboratuvar dersinde argümantasyon dayalı sorgulama yöntemiyle işlenen "Kuvvet ve Enerji" ünitesinin öğretiminin 7. sınıf öğrencilerin argümantasyon seviyelerini arttırmada önemli bir etkiye sahip olduğunu belirlemişlerdir. Çak (2020), argümantasyon etkinlikleriyle küresel iklim değişikliği konusuna ilişkin öğrencilerin argümanlarını incelemiştir. Öğrencilerin son etkinliklere doğru argüman kalitelerinde artış olduğu gözlemlenmiştir. Ergunt ve Yılmaz (2024) araştırmasında, 8. sınıf öğrencileri Baz istasyonları ve GDO'lar hakkında argümanlar oluşturmuşlardır. Öğrencilerin son süreçte daha fazla ve daha kaliteli argümanlar ürettikleri tespit edilmiştir.

Çalışmada ATBÖ yaklaşımına dayalı etkinliklerin öğrencilerin sınıftaki diğer arkadaşlarıyla tartışarak bilgileri öğrenmelerine ve değerlendirmelerine destek sağladığı söylenebilir. ATBÖ yaklaşımıyla argüman kalitesini artırmada etkili olacak fen konuları ile ilgili yeni çalışmalar planlanabilir. ATBÖ çeşitli yöntemler ve farklı konularla zenginleştirilerek, öğrencilerin sadece fen konularını öğrenmelerini sağlamak için değil, aynı zamanda kendilerini geliştirmeyi yönelik farklı çalışmalar gerçekleştirilebilir.

KAYNAKLAR

Aktaş, T., ve Doğan, Ö. K. (2018). Argümana dayalı sorgulama öğretiminin 7. sınıf öğrencilerinin akademik başarılarına ve argümantasyon seviyelerine etkisi. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, *14*(2), 778-798.

Aldağ, H. (2006). Toulmin Tartışma Modeli, *Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 15*(1), 13-34.

Cavagnetto, A. R., Hand, B. ve Norten-Meier, L. (2010). Negotiating the ınquiry question: A comparison of whole class and small group strategies in grade five science classrooms. *Research in Science Education, 41* (2), 193-209. https://doi.org/10.1007/s11165-009-9152-y

Cross, D., Taasoobshirazi, G., Hendricks S. ve Hickey, T. D. (2008). Argumentation: A Strategy for improving achievement and revealing scientific identities. *International Journal of Science Education, 30*(6), 837-861. https://doi.org/10.1080/09500690701411567

Çak, D. (2020). *Argüman tabanlı sorgulayıcı araştırma etkinlikleri ile küresel iklim değişikliği konusunun öğretiminde öğrencilerin argümanlarının ve görüşlerinin incelenmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi). https://tez.yok.gov.tr/

Çetin, P. S., Kutluca, A. Y., ve Kaya, E. (2014). Öğrencilerin Argümantasyon Kalitelerinin İncelenmesi. *Fen Bilimleri Öğretimi Dergisi, 2*(1), 56-66.

Çınar, B. T. (2016). *Argümantasyona dayalı öğretimin ilköğretim öğrencilerinin başarıları kavramsal anlamaları ve eleştirel düşünme becerileri üzerine etkisi: Yaşamımızdaki Elektrik ünitesi* (Yayımlanmamış doktora tezi). Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Duschl, R. A. ve Osborne, J. (2002). Supporting and promoting argumentation discourse in science education. *Studies in Science Education, 38* (1), 39-72. https://doi.org/10.1080/03057260208560187

Ergunt, E., ve Yılmaz, S. (2024). Sosyobilimsel konularda farklı kaynaklardan bilgi edinen 8. sınıf öğrencilerinin ön ve son argümantasyon kalitelerinin incelenmesi. *Kocaeli Üniversitesi Eğitim Dergisi, 7*(1), 119-142. http://doi.org/10.33400/kuje.1340904

Facione, P. A. (2007). Critical thinking: What it is and why it counts (2007 update). Millbrae, CA: Insight Assessment/California Academic Press LLC. Retrieved April 28, 2009, from www.insightassessment.com/pdf_files/what&why2006. pdf.

Kaya, O. N., ve Kılıç, Z. (2008). Etkin Bir Fen Öğretimi İçin Tartışmacı Söylev. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi, 9*(3), 89-100.

Lin, S. ve Mintzes, J. J. (2010). Learning argumentation skills through instruction in socioscientific issues: the effect of ability level. *International Journal of Science and Mathematics Education, 8*(6), 993–1017. http://dx.doi.org/10.1007/s10763-010-9215-6

MEB (2018). *Fen bilimleri dersi öğretim programı (İlkokul ve Ortaokul 3, 4, 5, 6, 7 ve 8. sınıflar).* Ankara. Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı.

Sadler, T. D. (2004). Informal reasoning regarding SSI: A critical review of research. *Journal of Research in Science Teaching, 41*(5), 513–536.

Sadler, T. D. ve Fowler, S. R. (2006). A threshold model of content knowledge transfer for socioscientific argumentation. *Science Education*, *90*(6), 986-1004. https://doi.org/10.1002/sce.20165.

Schmoker, M. ve Graff, G. (2011). More argument, fewer standards. *Education Week, 30*(28), 31-33.

Toulmin, S. (1958), The Uses of Argument. Cambridge, UK: Cambridge University Press.

Yan, X. ve Erduran, S. (2008). Arguing online: Case studies of pre-service science teachers' perceptions of online tools in supporting the learning of arguments. *Türk Fen Eğitimi Dergisi, 5*(3), 2-31.

Yang, F. Y. ve Anderson, O. R. (2003). Senior high school students' preference and reasoning modes about nuclear energy use. *Journal of Science Education*, *25*(2), 221–224.

Zeidler, D. L., Sadler, T. D., Simmons, M. L. ve Howes, E. V. (2005). Beyond STS: A research-based framework for socioscientific issues education, *Science Education,89*(3), 357–377.

Zohar, A. ve Nemet, F. (2002). Fostering students' knowledge and argumentation skills through dilemmas in human genetics. *Journal of Research in Science Teaching, 39*(1), 35- 62. https://doi.org/10.1002/tea.10008

BAĞLANMA STİLLERİ, İLİŞKİSEL OTANTİKLİK VE TEMEL PSİKOLOJİK İHTİYAÇLARIN DOYUMU ARASINDAKİ İLİŞKİ

Aslıhan Meteoğlu
İstanbul Arel Üniversitesi / Lisansüstü Eğitim Enstitüsü/ Klinik Psikoloji
asliodabasoglu@hotmail.com, ORCID: 0009-0001-5093-5766

Dr. Tubanur Bayram Kuzgun
İstanbul Arel Üniversitesi / Lisansüstü Eğitim Enstitüsü/ Klinik Psikoloji
tubanurbayram@arel.edu.tr, ORCID: 0000-0002-0299-7284

Özet

Bu araştırmanın amacı bağlanma stillerinin romantik ilişkilerde temel psikolojik ihtiyaçların doyumu ile ilişkisini ve bu ilişkide ilişkisel otantikliğin aracı rolünü incelemektir. Araştırmanın örneklemi 18-30 yaş aralığındaki 390 genç yetişkinden oluşmaktadır. Bağlanma stillerinin, temel psikolojik ihtiyaçların doyumunu ve ilişkisel otantikliği anlamlı şekilde yordadığı bulunmuştur. Özellikle kaygılı ve kaçıngan bağlanmanın ihtiyaç doyumunu negatif etkilediği ve ilişkisel otantikliği azalttığı; öte yandan, ilişkisel otantikliğin ihtiyaç doyumunu pozitif yönde etkilediği görülmüştür. Aracılık analizi sonuçlarına göre, bağlanma stilleri ile temel psikolojik ihtiyaç doyumu arasındaki ilişkide ilişkisel otantiklik önemli bir aracı rol oynadığı görülmüştür. Bu sonuçlar, romantik ilişkilerde bağlanma tarzlarının ve otantikliğin temel psikolojik ihtiyaçların doyumu üzerinde belirleyici bir etkisi olduğunu göstermektedir. Sonuçlar, bağlanma stilleri, ilişkisel otantiklik ve temel psikolojik ihtiyaç doyumu arasındaki dinamiklerin romantik ilişki kalitesine olan etkisini vurgulamaktadır. Bu araştırma, romantik ilişki dinamiklerinin karmaşık yapısının, bağlanma stilleri ve ilişkisel otantiklik aracılığıyla nasıl şekillendiğini ve bu değişkenlerin ilişki doyumunu nasıl etkilediğini anlamak açısından alana katkı sağlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: bağlanma stilleri, ilişkide otantiklik, temel psikolojik ihtiyaçlar

THE RELATIONSHIP BETWEEN ATTACHMENT STYLES, RELATIONAL AUTHENTICITY, AND THE SATISFACTION OF BASIC PSYCHOLOGICAL NEEDS

Abstract

The aim of this study is to examine the relationship between attachment styles and the satisfaction of basic psychological needs in romantic relationships, as well as the mediating role of relational authenticity in this relationship. The sample of the study consists of 390 young adults aged 18-30. It was found that attachment styles significantly predict the satisfaction of basic psychological needs and relational authenticity. Specifically, anxious and avoidant attachment negatively affect need satisfaction and reduce relational authenticity, while relational authenticity positively influences need satisfaction. According to the results of the mediation analysis, relational authenticity plays a significant mediating role in the relationship between attachment styles and the satisfaction of basic psychological needs. These findings highlight the significant impact of attachment styles and relational authenticity on the satisfaction of basic psychological needs in romantic relationships. The results emphasize the effect of the dynamics between attachment styles, relational authenticity, and basic psychological need satisfaction on relationship quality. This study contributes to the field by providing insights into how the complex structure of romantic relationship dynamics is shaped through attachment styles and relational authenticity, and how these variables influence relationship satisfaction.

Keywords: attachment styles, relational authenticity, basic psychological needs

1. GİRİŞ

İnsan davranışlarının altında, fizyolojik ve psikolojik ihtiyaçların karşılanma gereksinimi yatmaktadır. İhtiyaçların karşılanmaması bir yoksunluk duygusu ve buna bağlı bir gerilim yaratır; insanlar bu yoksunluğu gidermek için harekete geçer (Ercoşkun ve Nalçacı, 2005). İhtiyaçların karşılanması,

bireyde tatmin ve mutluluk duygusunu artırırken, karşılanamaması bireyin duygusal dengesini ve ilişkilerini olumsuz etkileyebilir (Dizen, Berenbaum ve Kerns, 2005). Maslow'un ihtiyaçlar hiyerarşisinde ifade ettiği gibi, insanlar önce fizyolojik gereksinimlerini karşılar; ardından ait olma, sevme ve başarı gibi daha yüksek düzeyde psikolojik ihtiyaçlarını karşılamaya yönelirler (Glasser, 1999; Maslow, 1943).

Bu bağlamda, bağlanma kuramı, bireylerin erken çocukluktan itibaren geliştirdikleri bağlanma stillerinin, yetişkinlikteki romantik ilişkilerini nasıl etkilediğine odaklanır. Bağlanma stilleri, bireyin kendini güvende hissetme ve duygusal destek alma ihtiyacıyla doğrudan ilişkilidir ve romantik ilişkilerde güven, bağlılık ve destek arayışı gibi davranışları şekillendirir (Bowlby, 1969; Mikulincer ve Shaver, 2007). Özellikle kaygılı ve kaçıngan bağlanma stillerine sahip bireylerin, ilişkilerinde duygusal tatminsizlik yaşama eğiliminde oldukları görülmüştür (Hazan ve Shaver, 1987).

Romantik ilişkilerde bireyin kendini olduğu gibi ifade edebilmesi, yani ilişkisel otantiklik sergileyebilmesi, ilişkide psikolojik ihtiyaçların karşılanması ve ilişki kalitesi açısından önemlidir. Araştırmalar, ilişkisel otantikliğin sevgi, kabul ve güven arayışını güçlendirdiğini, bu sayede ilişkilerde tatmin duygusunu artırdığını göstermektedir (Lopez ve Rice, 2006; Ryan vd., 2005). Bu çalışma, bağlanma stillerinin romantik ilişkilerde temel psikolojik ihtiyaçların doyumu üzerindeki etkisini ve bu ilişkide ilişkisel otantikliğin aracılık rolünü incelemeyi amaçlamaktadır. Araştırma hipotezleri şu şekilde belirlenmiştir:

H1: Bağlanma stilleri, romantik ilişkilerde temel psikolojik ihtiyaçların doyumunu negatif yönde ve anlamlı olarak yordamaktadır.

H2: Bağlanma stilleri, ilişkisel otantikliği negatif yönde ve anlamlı olarak yordamaktadır.

H3: İlişkisel otantiklik, romantik ilişkilerde temel psikolojik ihtiyaçların doyumunu pozitif yönde ve anlamlı olarak yordamaktadır.

H4: Bağlanma stilleri ile romantik ilişkilerde temel psikolojik ihtiyaçların doyumu arasındaki ilişkide ilişkisel otantikliğin aracılık rolü vardır.

2. YÖNTEM

Araştırmanın hedef kitlesi, 18-30 yaş aralığında romantik ilişkisi olan bireylerdir. İstanbul'da kolayda örnekleme yöntemi ile seçilen 479 katılımcıdan, veri analizine uygun olmayanlar çıkarılarak nihai örneklem 390 kişiye indirgenmiştir. Anket formu, çalışmanın hipotezleri ve değişkenleri dikkate alınarak geliştirilmiştir. Veriler, kişisel bilgi formu, Yakın İlişkilerde Yaşantılar Envanteri-II (YİYE-II), Romantik İlişkide Temel Psikolojik İhtiyaçların Doyumu Ölçeği ve İlişkide Otantiklik Ölçeği kullanılarak toplanmıştır. Güvenirlik analizleri, korelasyon, regresyon analizleri ve parselleme teknikleri, IBM SPSS Statistics 27 ve AMOS yazılımları kullanılarak yapılmıştır.

3. BULGULAR

3.1. Demografik Bulgular

Tablo 1. Demografik Bulgular

Değişken	Kategori	Frekans (n)	Yüzde (%)
Cinsiyet	Kadın	236	60.5
	Erkek	154	39.5
Yaş	18-20	90	23.1
	21-23	113	29.0
	24-25	100	25.6
	26-30	87	22.3

İlişki Türü	Flört/Sevgili	326	83.6
	Sözlü/Nişanlı	23	5.9
	Evli	41	10.5
Beraberlik Süresi	0-6 Ay	124	31.8
	7-15 Ay	83	21.3
	16-34 Ay	93	23.8
	35 Ay ve Üzeri	90	23.1

Demografik bulgular doğrultusunda ölçeklerin cinsiyete, ilişki türüne ve beraberlik süresine göre farklılaşıp farklılaşmadığına bakmak üzere t testi ve ANOVA yapılmıştır. Sevgi boyutunda, erkek katılımcıların ortalama puanının ($\bar{x}$ = 5.23) kadın katılımcılardan ($\bar{x}$ = 4.91) anlamlı derecede yüksek olduğu görülmektedir, t(388) = -2.87, p = .004. Erkek katılımcıların daha yüksek sevgi puanları, sevgi ve ait olma ihtiyaçlarını karşılamada daha fazla odaklandıklarını veya bu ihtiyaçlarını ifade etmede daha rahat olduklarını gösterebilir. Eğlence boyutunda da erkek katılımcıların ortalama puanı ($\bar{x}$ = 4.94), kadın katılımcılardan ($\bar{x}$ = 4.65) anlamlı derecede yüksektir, t(388) = -2.46, p = .014. Erkeklerin sosyal ve rekreatif aktivitelerde daha aktif olma eğiliminde olmaları bu bulguyu açıklayabilir. Aldatmayı kabul etmeme boyutunda ise kadın katılımcıların ortalama puanı ($\bar{x}$ = 6.63), erkeklerden ($\bar{x}$ = 5.87) anlamlı derecede yüksektir, t(388) = 4.38, p = .000. Bu bulgu, kadınların romantik ilişkilerde dürüstlüğe ve aldatıcı olmamaya daha fazla önem verdiklerini veya bu değerlere daha güçlü bir şekilde bağlı olduklarını gösterebilir. Kaçıngan bağlanma boyutunda flört/sevgili olan katılımcıların ($\bar{x}$ = 3.03) ortalama puanlarının, hem nişanlı/sözlü ($\bar{x}$ = 2.32) hem de evli olan katılımcılardan ($\bar{x}$ = 2.28) anlamlı derecede yüksek olduğu bulunmuştur (F = 15.63, p = 0.000). Flört aşamasının belirsizlikleri ve ilişkinin henüz tam olarak yerleşmemiş olması, bu kaçınmacı davranışları tetikleyebilir. Kaygılı bağlanma boyutunda, 0-6 ay ve 7-15 ay süresindeki ilişkilerdeki katılımcıların, 16-34 aylık ilişkilere göre daha yüksek kaygılı bağlanma puanlarına sahip olduğu görülmektedir (F = 5.77, p = 0.001). İlişkinin erken dönemlerinde, terk edilme korkusu, partnerin sevgisini kaybetme endişesi daha yoğun olabilir çünkü partnerler arasındaki bağ henüz tam olarak gelişmemiştir ve ilişkinin geleceği belirsiz olabilir. Eğlence boyutunda, daha uzun süreli ilişkilerde (16-34 ay ve 35 ay üzeri), 7-15 aylık ilişkilere göre daha yüksek puanlar kaydedilmiştir (F = 8.05, p < 0.001). Bu bulgu, uzun süreli ilişkilerin partnerler arasında daha fazla eğlence ve keyif alma fırsatı sunduğunu gösterebilir.

3.2. Değişkenler Arasındaki İlişkilerin İncelenmesi

Tablo 2. Pearson Korelasyon Analizi

	Değişken İsmi	**1**	**2**	**3**	**4**	**5**	**6**	**7**	**8**
1	Sevgi İ.	-	-	-	-	-	-	-	-
2	Özgürlük İ.	0.344**	-	-	-	-	-	-	-
3	Güç İ.	0.657**	0.540**	-	-	-	-	-	-
4	Eğlence İ.	0.643**	0.470**	0.656**	-	-	-	-	-
5	Risk Alma	0.633**	0.363**	0.595**	0.499**	-	-	-	-
6	Aldatmayı Kabul E.	0.171**	0.216**	0.223**	0.183**	0.251**	-	-	-
7	Kayg. Bağl.	-0.392**	-0.165**	-0.291**	-0.310**	-0.229**	-0.241**	-	-
8	Kaçn. Bağl.	-0.505**	-0.270**	-0.436**	-0.408**	-0.664**	-0.188**	0.372**	-

Önemli bulgulardan biri, kaçıngan bağlanma ile risk alma arasında bulunan güçlü negatif ilişki (r = -0.664, p < 0.01) olmuştur; bu, kaçıngan bağlanma stiline sahip bireylerin ilişkilerinde risk almaktan

kaçındıklarını gösterebilir. Sevgi ile güç ihtiyacı arasındaki pozitif ilişki ($r = 0.657$, $p < 0.01$), bireylerin duygusal bağlarını güçlendirme arzusu ile ilişkilerde kendilerini güçlü hissetme isteği arasındaki bağlantıya işaret edebilir. Benzer şekilde, sevgi ve eğlence arasında da güçlü bir pozitif ilişki ($r = 0.643$, $p < 0.01$) bulunmuş, sevgi dolu ilişkilerin genellikle daha eğlenceli ve tatmin edici olduğu anlaşılabilir. Kaygılı bağlanma ile özgürlük arasında negatif bir ilişki ($r = -0.165$, $p < 0.01$) bulunmuştur. Bu durum kaygılı bağlanma stiline sahip bireylerin kendilerini ilişkilerde daha kısıtlanmış hissettiklerini ortaya koyabilir. Kaçıngan bağlanma ile kaygılı bağlanma arasında anlamlı pozitif bir korelasyon ($r = 0.372$) vardır. Bu bulgu, bazı bireylerde bu iki güvensiz bağlanma stilinin birlikte görülebileceğini veya birinin diğerini besleyebileceğini düşündürebilir.

3.2.1. Regresyon Analizi Sonuçları

Bağlanma Stillerinin Risk Alma Boyutuna Etkisi: Kaygılı bağlanma ile risk alma arasında negatif yönlü anlamlı bir ilişki bulunmuştur ($\beta = -0.23$, $p = 0.001$). Kaygılı bağlanma arttıkça bireylerin risk alma eğilimleri azalır. Modelin açıklama gücü düşük ($R^2 = 0.05$), ancak anlamlıdır. Kaçıngan bağlanmanın risk alma üzerinde güçlü ve negatif bir etkisi olduğu görülmüştür ($\beta = -0.66$, $p < 0.001$). Kaçıngan bağlanma arttıkça risk alma eğilimi önemli ölçüde azalır. Modelin açıklama gücü yüksektir ($R^2 = 0.44$).

Bağlanma Stillerinin Aldatmanın Kabul Edilemezliği Boyutuna Etkisi: Kaygılı bağlanma ile aldatmayı kabul etmeme arasında negatif bir ilişki vardır ($\beta = -0.24$, $p = 0.001$). Kaygılı bağlanma düzeyi arttıkça bireylerin dürüstlük gibi değerlere bağlılığı azalır. Modelin açıklama gücü sınırlıdır ($R^2 = 0.06$). Modelin açıklama gücü sınırlıdır ($R^2 = 0.06$). Kaçıngan bağlanma ile aldatmayı kabul etmeme arasında da negatif bir ilişki bulunmuştur ($\beta = -0.19$, $p = 0.001$). Kaçıngan bağlanma arttıkça bireylerin bu değere bağlılığı azalır. Bu sonuç, kaçıngan bağlanma stiline sahip bireylerin, ilişkilerde yakınlık ve güven duygusundan kaçınma eğiliminde oldukları için değerlere daha az önem verebileceğini düşündürebilir.

İlişkide Otantikliğin Romantik İlişkide Temel Psikolojik İhtiyaçların Doyumuna Etkisi: Risk alma ile romantik ilişkide temel psikolojik ihtiyaçların doyumu arasında güçlü bir pozitif ilişki bulunmuştur ($\beta = 0.64$, $p < 0.001$). Risk alma, sevgi, güven ve özgürlük gibi ihtiyaçların karşılanmasında etkilidir. Modelin açıklama gücü yüksektir ($R^2 = 0.41$). Risk alma, bireylerin ilişkilerinde daha açık ve cesur davranmalarını sağlayarak, sevgi, güven, özgürlük gibi temel ihtiyaçların daha tatmin edici bir şekilde karşılanmasına yol açabilir. Aldatıcı olmama ve dürüstlüğe olan bağlılık arttıkça temel ihtiyaçların doyumu da artmaktadır ($\beta = 0.24$, $p < 0.001$). Bu durumun ilişkide güven ve sevgi gibi temel ihtiyaçların doyumunu artırdığı, dolayısıyla ilişkilerin genel kalitesine olumlu katkıda bulunduğu şeklinde yorum yapılabilir.

Bağlanma Stillerinin Romantik İlişkide Temel Psikolojik İhtiyaçların Doyumuna Etkisi: Kaygılı bağlanma ile temel ihtiyaçların doyumu arasında negatif bir ilişki vardır ($\beta = -0.36$, $p < 0.001$). Modelin açıklama gücü: $R^2 = 0.13$. Kaçıngan bağlanma ile temel ihtiyaçların doyumu arasında güçlü bir negatif ilişki bulunmuştur ($\beta = -0.50$, $p < 0.001$). Modelin açıklama gücü yüksektir ($R^2 = 0.25$). Kaçıngan bağlanma stiline sahip bireyler, duygusal yakınlıklardan kaçınma ve ilişkilerde mesafe koyma eğiliminde oldukları için, bu durum temel ihtiyaçların karşılanmasını olumsuz etkileyebilir.

3.3. Modelin Test Edilmesi

Araştırmada üç farklı ölçek kullanılarak yapısal bir model oluşturulmuştur. İlişkide Otantiklik ve Bağlanma Stilleri ölçeklerinin alt boyutları modele gözlenen değişkenler olarak eklenmiş, Temel Psikolojik İhtiyaçların Doyumu Ölçeği ise toplam puan üzerinden değerlendirilmiştir. İlk aşamada, gözlenen değişkenler arasındaki ilişkiler ölçüm modeliyle analiz edilmiş ve değişkenlerin yapısına dair bulgular elde edilmiştir.

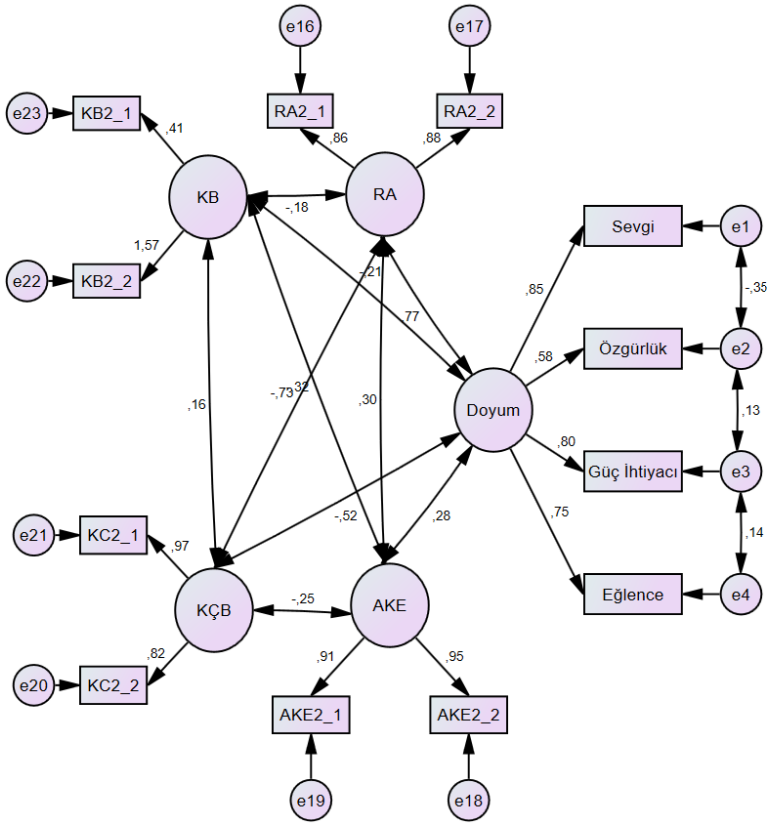
3.4. Ölçüm Modelinin Değerlendirilmesi

Yapısal eşitlik modelinin ilk aşaması olan ölçüm modeli, değişkenlerin maddeleriyle ilişkisine dair önemli bulgular sunar. Bu çalışmada, “Sevgi,” “Özgürlük,” “Eğlence” ve “Güç İhtiyacı” olmak üzere dört gözlenen değişken üzerinden analiz yapılmıştır.

Tablo 3. Aracılık Analizine İlişkin Model Uyum İndeksleri

Uyum İndeksleri	Mükemmel Uyum	Kabul Edilebilir Uyum	Ölçme Modelinin Uyum İndeksleri	Durum
CMIN/Df	X2 /df < 3	3 ≤ χ2/df ≤ 5	4,721	Kabul Edilebilir Uyum
RMSEA	0 ≤ RMSEA ≤ .05	.05 ≤ RMSEA ≤ .10	0,098	Kabul Edilebilir Uyum
CFI	.95 ≤ CFI ≤ 1.00	.90 ≤ CFI ≤ .95	0,944	Mükemmel Uyum
GFI	0.90 ≤ GFI ≤ 1	0.85 ≤ GFI ≤ 0.90	0,918	Kabul Edilebilir Uyum

Kaynak: (Bökeoğlu vd., 2010)

Şekil 1. Ölçme Modeline Ait Standardize Edilmiş Yol Katsayıları

3.5. Yapısal Modelin Değerlendirilmesi

Tablo 4. aracılık analizinin uyum iyiliği indeksleri, modelin genel uyum düzeyini belirlemek amacıyla incelenmiştir. Bu değerler, modelin uyumunun farklı kriterlere göre değerlendirilmesini sağlamaktadır.

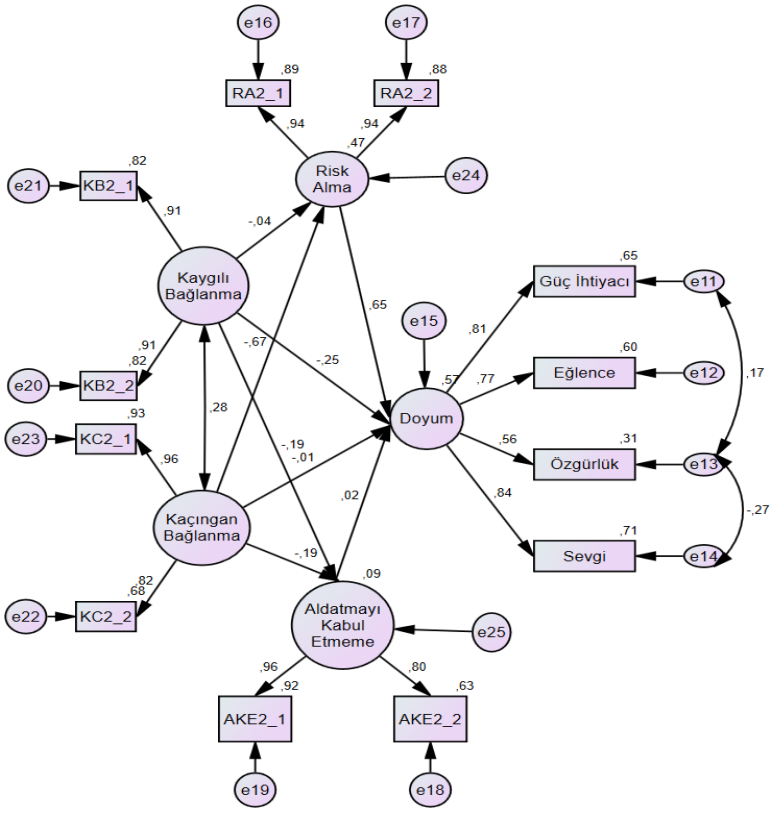
Tablo 4. Aracılık Analizine İlişkin Model Uyum İndeksleri

Uyum İndeksleri	Mükemmel Uyum	Kabul Edilebilir Uyum	Ölçme Modelinin Uyum İndeksleri	Durum
CMIN/Df	χ^2/df < 3	3 ≤ χ^2/df ≤ 5	4,721	Kabul Edilebilir Uyum
RMSEA	0 ≤ RMSEA ≤ .05	.05 ≤ RMSEA ≤ .10	0,098	Kabul Edilebilir Uyum

CFI	.95 ≤ CFI ≤ 1.00	.90 ≤ CFI ≤ .95	0,947	Mükemmel Uyum
GFI	0.90 ≤ GFI ≤ 1	0.85 ≤ GFI ≤ 0.90	0,921	Mükemmel Uyum

Kaynak: (Bökeoğlu vd., 2010)

Bu uyum iyiliği indeksleri, modelin teorik ilişkileri iyi yansıttığını ve veriye uygunluğunu göstererek, analiz sonuçlarının güvenilir olduğunu desteklemektedir.

Şekil 2. Yapısal Modelde Elde Edilen Standardize Edilmiş Yol Katsayıları

Aracılık analizi sonuçları, bağlanma stillerinin otantiklik aracılığıyla ilişkideki doyumu nasıl etkilediğini göstermektedir (Şekil 3).

4. SONUÇ

Bu araştırmada, romantik ilişkilerdeki bağlanma stillerinin ve ilişkisel otantikliğin, temel psikolojik ihtiyaçların doyumu üzerindeki etkisi incelenmiştir. Bulgular, kaygılı ve kaçıngan bağlanma stillerinin, ihtiyaç doyumunu negatif yönde etkileyerek ilişkisel otantikliğin düzeyini azalttığını ortaya koymuştur. Aynı zamanda, ilişkisel otantikliğin, temel psikolojik ihtiyaçların doyumunu pozitif yönde etkilediği gözlemlenmiştir. Bu sonuçlar, bağlanma stillerinin ve otantikliğin romantik ilişki kalitesini etkileyen önemli faktörler olduğunu göstermektedir (Brennan, Clark ve Shaver, 1998; Mikulincer ve Shaver, 2007).

Kaygılı bağlanma, bireylerin güvence arayışıyla birlikte, özgürlük ve dürüstlük gibi değerleri olumsuz etkilemiştir (Shaver ve Hazan, 1987). Kaçıngan bağlanma ise, duygusal mesafe yaratıp risk alma eğilimlerini düşürmüştür (Brennan vd., 1998). İlişkisel otantiklik, bireylerin psikolojik ihtiyaçlarını daha iyi karşılama konusunda kritik bir rol oynamaktadır ve bu, ilişkilerdeki sevgi, güven ve bağlılık gibi temel ihtiyaçların doyumunu artırmaktadır (Deci ve Ryan, 2000; Bowlby, 1988).

Sonuç olarak, kaygılı ve kaçıngan bağlanma stillerinin olumsuz etkilerini ilişkisel otantiklik aracılığıyla dengelemek mümkündür. Otantiklik, duygusal düzenleme becerilerini ve ilişki memnuniyetini artırmada önemli bir rol oynamaktadır (Mikulincer ve Shaver, 2007). Bu araştırma, bağlanma stilleri ve ilişkisel otantikliğin, romantik ilişki doyumuna etkisini daha derinlemesine anlamamıza olanak sağlamaktadır. Gelecek araştırmaların, otantiklik boyutlarının ilişkilerdeki diğer psikolojik süreçler üzerindeki rolünü daha detaylı incelemesi gerektiği vurgulanmaktadır.

KAYNAKLAR

Bowlby, J. (1969). Attachment and loss: Volume I. Attachment. Basic Books.

Bowlby, J. (1988). A secure base: Parent-child attachment and healthy human development. Basic Books.

Brennan, K. A., Clark, C. L., Shaver, P. R. (1998). Self-report measurement of adult attachment: An integrative overview. In J. A. Simpson & W. S. Rholes (Eds.), Attachment theory and close relationships (pp. 46-76). The Guilford Press.

Deci, E. L., Ryan, R. M. (2000). The "what" and "why" of goal pursuits: Human needs and the self-determination of behavior. Psychological Inquiry, 11(4), 227-268. https://doi.org/10.1207/S15327965PLI1104_01

Dizen, M., Berenbaum, H., Kerns, K. A. (2005). The role of interpersonal functioning in attachment. Journal of Personality and Social Psychology, 89(5), 684-697. https://doi.org/10.1037/0022-3514.89.5.684

Ercoşkun, A., Nalçacı, A. (2005). Psikolojiye giriş: Temel kavramlar ve teoriler. Nobel Yayınları.

Glasser, W. (1999). Choice theory: A new psychology of personal freedom. HarperCollins.

Hazan, C., Shaver, P. R. (1987). Romantic love conceptualized as an attachment process. Journal of Personality and Social Psychology, 52(3), 511–524. https://doi.org/10.1037/0022-3514.52.3.511

Lopez, F. G., Rice, K. G. (2006). The role of authentic self-expression in romantic relationships: A test of attachment theory and self-determination theory. Personality and Social Psychology Bulletin, 32(8), 1131–1144. https://doi.org/10.1177/0146167206288000

Maslow, A. H. (1943). A theory of human motivation. Psychological Review, 50(4), 370-396. https://doi.org/10.1037/h0054346

Mikulincer, M., Shaver, P. R. (2007). Attachment in adulthood: Structure, dynamics, and change. Guilford Press.

Ryan, R. M., Deci, E. L., Grolnick, W. S. (2005). Autonomy and need satisfaction in close relationships: A self-determination theory perspective. In C. A. Hendrick & S. S. Hendrick (Eds.), Close relationships: A sourcebook (pp. 233–248). Sage Publications.

Shaver, P. R., Hazan, C. (1987). Adult romantic attachment: Theoretical developments, emerging controversies, and unanswered questions. Journal of Personality and Social Psychology, 52(3), 511–524. https://doi.org/10.1037/0022-3514.52.3.511

GÖÇÜN İÇ SİYASETE YANSIMASI: TÜRKİYE VE YUNANİSTAN'DA SON GENEL SEÇİMLERDE KAZANAN PARTİLERİN GÖÇ SORUNU KARŞISINDA TUTUMLARI

Öğr. Gör. Eylem DANA USTA
Kastamonu Üniversitesi/ Sosyal Bilimler Enstitüsü
edana@kastamonu.edu.tr, ORCID: 0000-0002-431X

Özet
Suriye'de yaşanan savaş sonrası meydana gelen kitlesel göç hareketleri Türkiye'yi ve Avrupa'yı önemli ölçüde etkilemiştir. Suriye'deki savaş nedeniyle göç kararı alan kişiler Türkiye üzerinden Avrupa topraklarına geçmeye başladılar. Bu kitlesel göç hareketlerinin çoğunluğu yasadışı yollarla gerçekleştirildi. Bu durum birçok felakete de sebep olmuştur.

Türkiye ve birçok Avrupa ülkesi bu göç hareketlerinden ekonomik açıdan ve toplumsal açıdan etkilendi. Göçmenlerin işsizlik problemlerinin sebebi olduğunun düşünülmesi ve göçmenlerin topluma uyum sorunlarının olması önemli problemlerin ortaya çıkmasına sebep oldu. Tüm bu sorunlar sebebiyle göç ve göçmenler konusu ülkelerin iç politikalarında önemli bir konu haline geldi ve göç yüksek öncelikli konular arasına girdi.

Transit geçiş yolu üzerinde olan Türkiye ve nihai hedef konumundaki Avrupa Birliği ülkeleri için göç ve göçmenler konusu iç politikada siyasi bir malzeme haline geldi. Bu makalede Türkiye ve Yunanistan'ın göç politikalarına değinilerek bu ülkelerin iktidar partilerinin son seçimlerde göç konusundaki söylemleri ve göç ile ilgili seçim vaatleri incelenerek her iki iktidar partisinin göç konusundaki tutumları analiz edilecektir.

Makalede dokuman analizi yöntemi yöntemi kullanılacaktır. Dokuman analizi yöntemi ile belgeler, kitaplar, mektuplar, resimler, videolar, fotoğraflar ve benzerleri incelenebilir.

Anahtar Kelimeler: Göç, Seçim, Türkiye, Yunanistan

THE REFLECTION OF MIGRATION ON DOMESTIC POLITICS: THE ISSUE OF MIGRATION IN THE 2023 ELECTION MANIFESTOS OF TURKEY AND GREECE

Abstract
The mass migration movements triggered by the war in Syria have had a significant impact on both Turkey and Europe. Individuals who decided to migrate due to the war in Syria began crossing into European territories through Turkey. A large portion of these migration movements took place through illegal channels, leading to numerous tragedies. Both Turkey and many European countries have been affected by these migration flows, both economically and socially. The perception that migrants contribute to unemployment and their challenges in integrating into society have caused the emergence of critical issues. Consequently, the topics of migration and migrants have become central in the domestic politics of these countries. Particularly for Turkey, a transit country, and for European Union member states, which are often the final destination, the issue of migration has become a politicized matter. This paper aims to explore the migration policies of Turkey and Greece by examining how the ruling parties in these countries have addressed migration in their most recent election manifestos. The study employs document analysis as research methods. Document analysis entails the examination of various sources such as documents, books, letters, images, videos, photographs, and similar materials.

Keywords: Migration, Election, Türkiye, Grecee

1. GİRİŞ

Göç konusu günümüzde yüksek öncelikli konulardan biri haline gelmiştir. Göç Terimleri sözlüğüne göre göç; uluslararası bir sınırı geçerek ya da bir devletin sınırları içerisinde yer değiştirmektir (Ulsularars Göç terimleri Sözlüğü, 2009). Göç düzenli ve düzensiz göç, gönüllü ve zorunlu göç gibi ayrımlara tabidir. Düzenli göç, yasal yollarla göç hareketliliğini gerçekleştirmeyi ifade eder. Düzensiz göç, yasal olmayan, illegal yollarla göç hareketinin gerçekleştirilmesidir. Gönüllü göç kavramı bireylerin kendi istekleri doğrultusunda herhangi bir zorlama olmadan göç kararın vererek göç hareketini gerçekleştirmesidir. Zorunlu göç ise, savaş, çatışma, kuraklık gibi sebeplerle dışarıdan gelen zorlamalarla bireylerin göç hareketini gerçekleştirmesi olarak tanımlanır.

Özellikle savaş ve çatışma zamanlarında artan düzensiz göçler, göçü bir güvenlik unsuru haline getirmiştir. Ortadoğu coğrafyasında son zamanlarda yaşanan savaşlar, düzensiz göç hareketlerini arttırmıştır. 2010 yılında yaşanan Arap Baharı, sonrasında yaşanan Suriye Savaşı ve yine Afganistan'da yaşananlar bölgedeki düzensiz göç hareketlerini arttırmıştır. Özellikle Suriye, Afganistan gibi ülkelerde yaşanan olaylar sonucunda, daha iyi yaşam koşullarına erişmek için anavatanlarını bırakarak Almanya ve Fransa gibi refah seviyesi yüksek Avrupa ülkelerine geçmek isteyenler Yunanistan ve Türkiye'yi transit ülke olarak kullanmışlardır.

Ortadoğu'da yaşanan istikrarsız ortam Türkiye ve Yunanistan'ı hem transit hem de hedef ülke haline getirmiştir. Türkiye'de 2005-2024 yılları arasında düzensiz göçmen sayısı toplamda 2.667.379 belirlenmiştir (İstanbul Planlama Ajansı, 2024). Yunanistan'da ise mülteci-göçmen sayısı 2019 yılında 60 bin 2020 yılında 9 bin, 2021 yılında 4109 olarak belirlenmiştir (Yaşa, 2022).

Türkiye ve Yunanistan, düzensiz göç hareketlerinin ekonomik zorluklar yaşayan bu iki ülke üzerindeki etkileri sebebiyle, göç olgusu siyasallaşmış ve partilerin seçim bildirgelerinde önemli bir yer edinmiştir. Bu gelişmeler, ülkelerin iç politikalarında özellikle seçim dönemlerinde politik aktörler tarafından sıkça manipüle edilerek kullanılmış ve göç konusu, seçim kampanyalarının merkezî meselelerinden biri haline gelmiştir.

Hem Türkiye hem de Yunanistan 2023 yılında genel seçimlere gitmiştir. Yunanistan'da Haziran 2023'te Türkiye'de ise, Mayıs 2023'te genel seçimler yapılmıştır. Türkiye'de seçimlerin yanı sıra Cumhurbaşkanlığı seçimleri de aynı tarihte yapılmıştır. Seçimler sonucunda Türkiye'de Cumhurbaşkanlığı seçimini Recep Tayyip Erdoğan kazanmıştır. Meclis seçimlerinde ise, Cumhurbaşkanlığı seçimini kazanan Recep Tayyip Erdoğan'ın başkanlığını yaptığı Adalet ve Kalkınma Partisi'nin liderliğini üstlendiği Cumhur İttifakı kazanmıştır. Yunanistan'da yapılan meclis seçimlerini ise Kiryakos Miçotakis başkanlığındaki Yeni Demokrasi Partisi kazanmıştır.

Bu makalede Türkiye ve Yunanistan'da yakın tarih aralıklarıyla yapılan genel seçimlerden oyların çoğunu alarak mecliste çoğunluğu sağlayan her iki partinin seçim beyannameleri ve seçim öncesi demeçleri incelenecek ve her iki ülkede iktidar partisi konumuna yükselen AK Parti ve Yeni Demokrasi Partisi'nin göç konusundaki tutumları belirlenmeye çalışılacaktır. Yöntem olarak doküman analizi yöntemi ve politika analizi yöntemi kullanılacaktır.

2. GÖÇÜN SIYASALLAŞMASI:

Göç konusu, genellikle dış politikanın konusu olarak düşünülse de zaman içerisinde göç konusu, özellikle seçim dönemlerinde bir iç politika meselesi olarak ülkelerin gündemine gelmektedir. Özellikle kitlesel göç olayları medyanın da etkisi ile iç politikanın gündemini meşgul etmektedir. Toplumsal ve siyasal ayrımı besleyen ana damarlardan biri olan göç sebebiyle hedef ülke konumundaki toplumlarda milliyetçilik başta olmak üzere azınlıkları ve farklılıkları dışlayıcı düşünceler toplum içerisinde filizlenerek yaygınlaşabilmektedir (Tuncel & Ekici, 2019).

Bir konunun siyasallaşması tabandan ya da tepeden olacak şekilde iki farklı süreçten geçerek gerçekleşebilir. Tabandan gelen siyasallaşmada; sivil toplum kuruluşları ya da vatandaşlar konuyu gündeme getirir; tependen gelen süreçte ise konu kurumların ya da otoritelerin başkanlığı ile yürütülen

süreçle sağlanır. Bu süreçleri aktörlerin eylemleri mi yoksa yapısal koşullar mı etkiliyor sorusuna verilen cevap ile dört farklı etken siyasallaşmanın belirleyeni haline dönüşür (Uygun, 2021);

- Toplumsal gelişmeler: Tetikleyici bir gelişmenin yaşanmasıyla, yapısal koşullarla belirginleşen aşağıdan yukarıya doğru bir süreçtir. Batı tipi göç karşıtı siyasallaşma süreçleri bu duruma örnek olarak gösterilebilir.
- Toplumdaki bazı özgül grupların etkinlikleri ve eylemleri: Belirli aktörleri çaba ve faaliyetlerinin, belirli bir konuda belirli bir zaman diliminde ve bir mekanda ortaya çıktığı bir süreçtir. Bu süreçte de aşağıdan yukarıya doğru bir hareket vardır. Aktörlerin farklılaşan görüşleri ve bir konu ekseninde çatışmaları ilgili konunun siyasallaşmasını sağlar. Göç ve sığınma hareketlerinin Avrupa ve Kuzey Amerika'da bu türden siyasallaşması sık karşılaşılan bir durum olarak karşımıza çıkar.
- Otoritelerin girişimleri ile siyasallaşma: Belirli aktörlerin, çoğunlukla da iktidarda olan politik güçlerin, yukarıdan aşağıya doğru belirli bir konuyu komuoyunun gündemine taşıyan, medya ve sivil toplum gibi kuruluşlarla konuyu gündemde tutmaya çalışırken toplumu ikna etmeye çalışan siyasallaşma türüdür. Amerika Birleşik Devletleri ve Avrupa'da bu sürece rastlamak mümkündür.
- Siyasi Fırsat yapıları: Bu süreç tepeden aşağı doğru siyasal sistemin kurumsal yapıları ve söylemleri ekseninde şekillenen bu türden siyasallaşma /siyasallaşmama koalisyon hükümetleri ya da belli konularda işbirlikleri kapsamında elde edilecek çıkarlar doğrultusunda gelişir. Göç ve sığınma konularında Avrupa'da bu türden siyasallaşma yaygın bir durumdur.

Göçün siyasallaşmasının en önemli aktörleri siyasi partilerdir ve genellikle seçim zamanlarında göçe ilişkin söylemleri ile göçü siyasallaştırırlar (Uygun, 2021). Bununla birlikte göçü siyasallaştıran bir diğer etken ise, ülkelerin benimsemiş olduğu göç politikalarıdır (Mavi, 2022). Castler ve Miller'e (2008) göre, ülkelerin iç politikalarının, diğer ülkelerle ilişkilerinin, bölgesel düzeyde ve dünya genelinde devletlerin ulusal güvenlik, egemenlik ve siyaset anlayışlarının uluslararası göçlerden daha çok etkilenmesi ile göç siyasallaşmıştır (Castler&Miller 2008, akt. Mavi 2022).

Göç ve göçmenlerin özellikle güvenlik kavramı ile ilişkilendirilmesi, bu kavramların politik bir araç olmasına sebep olmakta ve özellikle seçim dönemlerinde politik bir strateji olarak kullanılmaktadır. Bu anlayış genellikle ev sahibi ve yabancı/göçmen ayrımına dayanır ve ev sahibi ülke vatandaşlarını hiyerarşik olarak göçmenlerden/yabancılardan daha üst seviyede konumlandırılarak ev sahibi ülkedeki birincil vatandaşların güvenliğini ön plana koymaktadır. Ev sahibini hiyerarşik olarak üst sıraya koyan bu anlayış göçmeni dışlar, göçmenleri suçlar ya da ikinci sınıf vatandaş olarak etiketler (Erbaş, 2019).

Göç hareketlerinin son dönemde artış göstermesi ve göçün siyasallaşması ile birlikte Avrupa'da iki farklı siyaset ön plana çıkmıştır. Bu siyasetlerden ilki, engelleyici ve dışlayıcı politikalardır. İkincisi ise destekleyici yaklaşımları içerir. Engelleyici ve dışlayıcı politikalar izleyen, Macaristan gibi ülkelerde göçmen karşıtı sağ popülist partiler yükselişe geçmiştir. Göçü politik bir araç haline getiren bu partiler, göçü kriminalize eden yaklaşımlar sergilemişlerdir (Mavi, 2022). Göçü bir güvenlik problemi olarak algılayan ve güvenlik problemi olarak lanse eden partiler göç ve göçmenleri terörle, şiddetle, yasadışı suçlarla özdeşleştirmektedir. Ayrıca yine bu yaklaşımda göçmenler işsizliğin temel sebebi olarak görülmekte ve gösterilmektedir.

Göçün siyasallaşması Avrupa'da belirgin bir ayrışmaya yol açarken, bu ayrışma yalnızca göçmen karşıtı sağ popülist partilerin yükseldiği ülkelerle sınırlı kalmamış; diğer ülkelerde de göç konusu farklı düzeylerde de olsa siyasallaşmıştır. Özellikle Türkiye ve Yunanistan gibi göç güzergahında bulunan ülkelerde bu süreç kendini daha belirgin biçimde hissettirmiştir. Her iki ülkede de göç, sadece toplumsal bir mesele olmaktan çıkıp siyasi alanda güçlü bir araç olarak kullanılmaya başlanmış ve seçim süreçlerinde önemli bir gündem maddesi haline gelmiştir. Bu bağlamda Türkiye ve Yunanistan'daki son genel seçimlerde seçime katılan partilerin göçmenlere yönelik tutumları, söylemleri ve siyasi vaatleri, göçün siyasallaşmasının en somut örneklerinden biri olarak karşımıza çıkmaktadır.

2.1. Yunanistan'daki Genel Seçimler

2.1.1. Seçimlerin Genel Görünümü:

Göçün siyasallaştığı ülkelerden biri de Yunanistan'dır. Göç konusu, göçün siyasallaştığı diğer ülkelerde olduğu gibi Yunanistan'da da siyaseti etkilemekte, siyasetten etkilenmekte, ekonomiye olumsuz bir etki olarak değerlendirilmektedir. 2008 ve 2012 yıllarında gerçekleşen ekonomik krizlerden derinden etkilenen Yunanistan, ekonomik krizlerden sonra iflasın eşiğine kadar gelmiştir. Yaşanan bu olumsuzluklar iç politikayı da etkilemiş ve bu yıllarda radikal bir sol parti olan Syriza iktidara gelmiştir. 2011 yılında Ortadoğu ve Kuzey Afrika ülkelerinde yaşanan gelişmeler sonrası Yunanistan sadece ekonomik krizle değil düzensiz göçmenlerle de ilgilenmek zorunda kalmıştır. Düzensiz göç hareketleri Yunanistan'ın içerisinde bulunduğu ekonomik krize farklı bir boyut eklemiş ve krizi yönetmekte zorlanan hükümeti daha da etkileyerek toplumsal anlamda sosyal dışlanma, ırkçılık, göçmenlere yönelik olumsuz tutum ve tavırların artmasını tetiklemiştir (Taşkesen & Şöhret, 2023). Göç konusunun güvenlikleştirilmesi ve siyasallaştırılması diğer Avrupa Birliği ülkelerinde olduğu gibi Yunanistan'da da göçmen karşıtı sağ partilerin yükselmesini tetiklemiştir. Yunanistan bu koşullarda Haziran 2023 tarihinde genel seçimlere gitmiştir. Seçimlere 27 siyasi parti, 8 ittifak ve 1 bağımsız aday katıldı. Yunanistanda kayıtlı seçmen sayısı ise, 9 milyon 4 yüz 38 bin 120 iken, seçimlere sadece 5 milyon 7 yüz 26 bin 178 kişi katılarak oy kullanmıştır. Seçmen yaşının 17'ye düşürülmesine karşın ülkede oy verme oranı %60.81'de kalmıştır. Ülke genelinde seçimlere olan ilgi beklenenden az olmuştur. Seçimleri Yeni Demokrasi Partisi, Rodop dışındaki, bütün illerde birincilikle tamamlamıştır. Rodop ilinde ise seçimleri Syriza partisi kazanmıştır (Taşkın, 2023). Yeni Demokrasi Partisi oyların %40,69'uzunu alarak birinci parti olarak seçimleri tamamladı. Yeni demokrasi Partisi seçim sonucuna göre mecliste 146 sandalye elde ederek hükümeti kurma görevini üstlenmiştir. Parlamentoya giren diğer beş parti ve oy oranları ise şu şekildedir; Syriza (%20,07), Pasok-Kinal (%11,51), Yunan Komünist partisi (%7,21), Helen Çözümü (%4,45) (Uzuner, 2023).

Yeni Demokrasi Partisi ve göç konusundaki tutumları:

Yunanistan'da siyasi partilerin söylemleri incelendiğinde göç konusunda göçmen karşıtlığı tutumları ile dikkat çeken aşırı sağ Altın Şafak partisi ve Yeni Demokrasi partisi olduğu görülür (Taşkesen & Şöhret, 2023). 2016-2018 yılları arasında yönetimde olan Syriza döneminde göç ile ilgili insan odaklı ve değer odaklı açıklamalar yapılırken; 2019 yılından itibaren göçmen karşıtı söylemler ön plana çıkmıştır.

Yeni Demokrasi partisi, 1947 yılında kurulmuştur. Yeni Demokrasi Partisi merkez sağ bir partidir ((Wikipedia, Wikipedia, 2024). Kiryakos Miçatokis partinin başına 2016 yılında geçmiştir. 2023 yılı Haziran ayında yapılan seçimlerde partisini iktidara taşımıştır (Wikipedia, Wikipedia, 2024) Yeni Demokrasi Partisi başkanı Kiryakos Miçatokis'in seçim öncesi vaadleri arasında göç konusu önemli bir yer tutmuştur.

Özellikle Suriye ve Afganistan olaylarından sonra ciddi bir göç akını ile karşı karşıya kalan ülkelerden biri de Yunanistan'dır. Daha önceleri göç konusunda ciddi bir tecrübesi olmayan Yunanistan son olaylardan sonra Avrupa'ya geçişlerde önemli bir uğrak noktası olmuş ve ülke ciddi bir düzensiz göç sorunuyla karşı karşıya kalmıştır. Göç konusunun birinci öncelikli hale gelmesi ülkedeki siyasi partileri özellikle sağ eğilimli partileri göç konusunda vaadeler vermeye yöneltmiştir. Haziran 2023 yılında yapılan seçimleri kazanan yeni Demokrasi Partisi lideri Miçotakis'in de seçim öncesi vaatlerinden biri Türkiye ile olan kara sınırında mevcut olan 37,5 kilometrelik duvara 35 kilometre daha eklemekti. Mevcut duvarın ve vaat edilen 35 kilometrelik ek duvarın yasa dışı göçün önünde etkili ve caydırıcı bir güç olacağını belirten Miçotakis söz konusu 35 kilometrelik ekleminin 12 ay içerisinde yapılacağını sözlerine eklemiştir (Ateş, 2023). Yeni Demokrasi Partisinin 2023 seçimlerinde güvenlik konusunu ön planda tuttuğu gözlenmiştir. Yeni Demokrasi Partisi lideri Miçotakis'in düzensiz göçün önüne geçeceğini söylediği güvenlik duvarı için Avrupa Birliğinden fon istemiştir (Sofuoğlu, 2023).

Miçatokis'in 2024 Ocak ayında Göç Sorununa Avrupa Çözümleri toplantısında yaptığı konuşmasında "adil bir göç politikasının açık veya mevcut olmayan sınırlar anlamına gelmediğini, kurallar anlamına geldiğini" söylemesi de düzensiz göç konusundaki katı tutumunun bir göstergesidir. Bununla birlikte Miçatokis aynı toplantıda devletin düşmanlarını yasadışı olan herkes olarak belirterek

düzensiz göçmenleri ötekileştirmiştir. Göçü güvenlikleştiren Miçotakis, sorunun Avrupa Birliği çerçevesinde ortak bir düzenleme ile çözülmesi gerektiğini de yine Göç Sorununa Avrupa Çözümleri toplantısında belirtmiştir (Greek City Times, 2024).

Yunanistan'a 2024 yılında Ocak ayından Temmuz ayına kadar 23204 göçmen geçiş yapmıştır. Bir önceki yıla göre bu oran aynı dönem için %99'luk bir artışı ifade etmektedir. Yunanistan uzun bir süredir göçmenler için zorunlu yer değiştirme sistemini savunuyor ancak Yunanistan'ın bu beklentisi aralarında Almanya'nın da bulunduğu kuzey Avrupa ülkeleri tarafından desteklenmediği için kabul görmüyor (Greek City Times, 2024).

Yeni Demokrasi partisi göç konusunu yüksek öncelikli konular arasına taşımış ve göç konusunda, özellikle yasa dışı göç konusunda, katı politikalar uygulamak istemektedir. Miçatokis'in seçim öncesi vaatlerinde de sınır güvenliği ve yasa dışı göç ile mücadele önemli bir yer tutmaktaydı.

2.2. Türkiye'deki Genel Seçimler

2.2.1. Seçimlerin Genel Görünümü

Göç konusu Türkiye'de 2014 yılından itibaren aşamalı olarak siyasallaşma süreci izlemiştir. 2014 yılı itibari ile Suriyelilere geçici koruma statüsü verilmesini izleyen dönemde, Suriyelilere çalışma izninin verilmesi ve Cumhurbaşkanı ve AK Parti genel başkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın 2016 yılında Suriyelilere vatandaşlık verilme olasılığına dair yaptığı açıklamaların yanı sıra 18 Mart 2016 yılında Avrupa Birliği ile imzalanan mutabakat konuyu farklı bir düzlemde ele alınmasını beraberinde getirmiştir (Uygun, 2021). Bu sebeplerle 2014 yılından sonra yapılan seçimlerde partilerin seçim politikalarında göç önemli konular arasına girmiştir.

2023 genel seçimlerinde Türkiye'de kayıtlı seçmen sayısı 64 milyon 145 bin 504 'tür. 2023 seçimlerine kayıtlı seçmenin %87'si katılmıştır. Seçimleri %42, 56 oy oranı ile Cumhur İttifakı kazanmıştır (Wikipedia, Wikipedia, 2024).

2023 yılında yapılan genel seçimler ekonomik kriz, milliyetçilik ve göç konuları etrafında şekillendi. Partiler seçim bildirgelerini oluştururken bu iki konu üzerinde durmuştur. Suriye'den gelen kitlesel göç hareketleri Yunanistan için olduğu kadar Türkiye için de yüksek öncelikli konular arsında yer aldı. Türkiye'de göç konusu 2019 yerel seçimleri öncesinde önemli bir sorun olarak tanımlanmamıştı.2011-2021 yılları arasında göç konusu nadiren siyasi partilerin meclis konuşmalarında kendisine yer bulmaktaydı. Ancak 2023 yılındaki genel seçimlerde göç konusu siyasallaşmış ve muhalefet partileri ilk kez açıkça hükümeti açık kapı politikası nedeniyle eleştirmiştir (Balta, Elçi, & Sert, 2023).

Türkiye'de 2023 seçimlerine, yaşanan iki büyük deprem, ekonomik kriz ve göç sorunuyla gidilirken, bu zorluklar seçim kampanyalarının ve siyasi tartışmaların merkezinde yer almıştır. Seçimlerin politik iklimini üç ana konu şekillendirdi; ittifaklar, milliyetçilik ve göç. Türkiye'nin süper-başkanlık sistemine geçişi siyasi dinamikleri değiştirerek partiler arası ittifakların oluşmasını teşvik etmiş, milliyetçiliğin yükselişi ve Kürt sorunu da belirleyici bir unsur haline gelmiştir. Göç ve göçün ülkenin sosyopolitik iklimi üzerindeki etkisi de seçimlere giderken önemli bir konu haline geldi (Balta, Elçi, & Sert, 2023). Türkiye seçimlerinde göç karşıtı söylemleri daha çok Millet İttifakı (CHP'nin liderliğini yaptığı blok) dile getirmiştir. Cumhur İttifakı (AKP-MHP) ise, göç karşıtı bir söylem geliştirmemiştir.

2.2.2. Adalet ve Kalkınma Partisi'nin Göç Konusundaki Tutumu:

2023 seçim kampanyasında Cumhurbaşkanı ve AK Parti genel başkanı Recep Tayyip Erdoğan mülteciler ve Türkler arasındaki din kardeşliğine vurgu yapmıştır. Adalet ve Kalkınma partisi seçim beyannamesinde göç konusuna iki bölümde değinmiştir; 5. Bölüm ''Türkiye Ekseni'' ve 6. Bölüm ''Güven ve İstikrarla Huzur Gelecek.''

Bu bölümlerde Adalet ve kalkınma partisi kendi göç politikasını insan odaklı olarak tanımlamaktadır. Düzensiz göçün bir sınır güvenliği sorunu olduğunu kabul etmekle birlikte AK parti sorunu insancıl yaklaşımlarla çözülmesi üzerinde durmuş ve bunu seçim beyannamesinde belirtmiştir. Bu çerçevede AK Partinin seçim beyannamesinde önerdiği çözüm önerileri şunlardır (Türkiye Yüzyılı için Doğru Adımlar Seçim Beyannamesi 2023, 2023);

- Göç dalgasının önlenmesi ve geçici koruma altındaki Suriyelilerin uluslararası hukuka uygun gönüllü ve güvenli bir şekilde ülkelerine geri gönderilmesi.
- Düzensiz göçün önlenmesi ve ülkeye yönelik tehditlerin bertaraf edilmesi için sınır güvenliğini güçlendirmek.

Adalet ve Kalkınma partisi Seçim beyannamesinde göçmen işgücü arzı ve göçmen işgücü talebini belirleyerek kayıt dışılığı önleyeceğini de beyan etmiştir. Özellikle büyük şehirlerde toplanan göçün yararttığı mekânsal yoğunluğu azaltmak için göçün tüm ülke geneleinde dengeli bir şekilde dağıtılması gerektiği ve bu konuda çalışmalar yürütüleceğini seçim beyannamesinde belirten Adalet ve kalkınma partisi, geri dönüş politikası olarak da güvenli, onurlu ve gönüllü geri dönüş politikalarını benimsemiştir (Türkiye Yüzyılı için Doğru Adımlar Seçim Beyannamesi 2023, 2023).

Sınır güvenliği konusuna da beyannamede değinen AK parti, ‘’Entegre Sınır Güvenlik Projesi’’ne vurgu yapmıştır. Bu projenin kaçak göçmen ve terörist girişlerini engellediğini belirtmiş ve şimdiye kadar sınırda uygulamaya geçirilen güvenlik tedbirlerinden (1087 km² ‘lik güvenlik duvarı, devriye yolu, İran sınırına Iğdır Ağrı Van güzergahında yapılan duvar inşaatının tamamlanması, Van-Özalp-Başkale-Hakkari duvar inşaatının devamı, Suriye sınırında 387 kilometrelik duvar inşaatının ve devriye yolunun tamamlanması) bahsetmiştir. Bu tedbirler Ak Partinin göçü belli ölçüde güvenlikleştirdiğinin önemli bir göstergesidir.

Adalet ve Kalkınma Partisi göç konusunda toplumda ciddi bir endişe konusu olan demografik yapının değişmesine de beyannamesinde yer vermiştir. Ak Parti göçmen nüfus oranının toplam nüfusa oranının makul seviyelerde tutulacağını ve her gelişmiş ülkede olan seviyeye çekileceğini seçim beyannamesinde vaad etmiştir (Türkiye Yüzyılı için Doğru Adımlar Seçim Beyannamesi 2023, 2023).

Ak Parti seçim beyannamesinde göçün ülke için olumsuz bir gündem maddesi olmaktan çıkarılacağını ve düzensiz göçün sıfıra indirgenmesini kalıcı hale getireceğini vaatleri arasında sıralamıştır. AK Parti bunu sağlarken sınır güvenliği ve etkin sınır dışı uygulamalarını kullanacağını seçim beyannamesinde belirtmiştir. Ayrıca AK Parti göçü kaynağında engellememeyi sağlayacak projeleri de uygulayacağından seçim beyannamesinde bahsetmiştir. Göç konusunda zorunlu insani hallerdeki göçü ayrı tutan AK Parti, mevzuata uygun olmayan göçlere izin verilmeyeceğini seçim beyannamesine eklemiştir.

Adalet ve Kalkınma partisi 2018 yılında geçici koruma altında olan Suriyeli göçmenlerin Suriye’ye geri dönmelerini teşvik etmeye, nitelikli göçmenlerin becerilerinden faydalanmaya ve göçmen kaçakçılığı konularını ele almaya önem verirken; 2023 yılına gelindiğinde odak noktasını Suriye’nin istikrara kavuşturulması, sığınmacı statünde olanların geri dönüşünün kolaylaştırılması, göçmen nüfus oranlarının düşürülmesi, göç ile bağlantılı ırkçılıkla mücadele ve döngüsel göç yönetiminin uygulanması çabalarını içerecek şekilde dönüştürmüştür (Balta, Elçi, & Sert, 2023).

3. SONUÇ

Göç konusu Türkiye’nin ve Avrupa ülkelerinin gündemini uzun zamandır meşgul etmektedir. Suriye iç savaşının başladığı tarihten itibaren hem Türkiye hem de Avrupa ülkeleri kitlesel göç hareketleri ile karşı karşıya kalmıştır. Önceleri dış politika konusu olarak düşünülen göç ve göçmenler zamanla ülkelerin iç politikalarını da etkilemeye başlamıştır. Zamanla siyasallaşan göç kavramı özellikle seçim dönemlerinde siyasi partilerin seçimlerde en önemli konusu haline gelmiştir. Yaşanan ekonomik krizler ve popülizmin yükselişe geçmesi ile birlikte özellikle sağ partiler göç konusunda daha korumacı ve engelleyici tutumlar benimsemiştir.

Bu makalede Yunanistan ve Türkiye seçilmiş ve son genel seçimlerde kazanan partilerin göç konusundaki tutumları incelenmiştir. Bu iki ülkenin seçilmesindeki etkenleri şu şekilde sıralayabiliriz;

- 2023 yılında her iki ülkede de, birbirine çok yakın tarihlerde, genel seçim süreci yaşanmıştır.
- Hem Türkiye hem de Yunanistan göçmenlerin, özellikle yasadışı göçmenlerin, hem tansit yolları üzerinde olmaları hem de hedef ülke durumunda olmaları
- İki ülkenin komşu olması
- Avrupa Birliği'ne Yunanistan'ın üye Türkiye'nin ise adaylık sürecinde olması

2023 yılında Yunanistan ve Türkiye'de birbirine çok yakın tarihlerde genel seçimler düzenlenmiştir. Türkiye'de oy kullanma oranı % 87 iken komşuda bu oran %60'larda kalmıştır.

Yunanistan ve Türkiye açısından bu seçimleri benzer kılan en önemli şey sadece yakın tarihlerde olması değil aynı zamanda göç olgusunun her iki ülkede de önemli konulardan biri olmasıdır. Özellikle Ortadoğu'da ve Suriye'de yaşanan çatışmalar kitlesel göç hareketlerine sebep olmuştur. Yunanistan ve Türkiye ise özellikle düzensiz göç hareketlerinde ciddi anlamda etkilenmiş iki ülkedir. Her iki partinin liderlerinin seçim öncesi verdiği demeçler ve seçim bildirgeleri incelendiğinde görülmüştür ki, Yeni Demokrasi partisi göç konusunu güvenlikleştirmiş ve bu çerçevede bir söylem geliştirmiştir. Adalet ve Kalkınma Partisi ise, Avrupa Birliği ile imzaladığı Geri kabul anlaşmasının da etkisiyle, göçmenler konusunda daha yumuşak bir söylem geliştirmiştir.

Her iki ülkede kazanan partilerin seçim öncesi vaatleri karşılaştırıldığında şu sonuçlara ulaşılabilir;

- Göç ve Sınır Güvenliği Konusu: Yunanistan'daki Yeni Demokrasi Partisi göç meselesini güvenlik unsuru olarak tanımlamıştır. Seçim öncesi dönemde göçmen karşıtı söylemler sık sık parti tarafından dile getirilmiştir. Sınırları korumak için de sert tedbirlere başvurmuş ve Türkiye ile olan sınırına hali hazırda var olan duvara ek duvar örme vaadinde bulunmuştur. Özellikle düzensiz göç konusu Yunanistan için önemli bir konu olmuştur. Türkiye'deki Adalet ve Kalkınma Partisi seçim beyannamesinde de belirtildiği gibi düzensiz göç ile mücadele edileceği söylense de onurlu, güvenli ve gönüllü geri dönüş ilkesi çerçevesinde daha yumuşak bir söylem geliştirilmiştir. Ak Partinin aksine Yunanistan özellikle güney sınırlarını güçlendirme ve Ege denizindeki düzensiz göç akışını durdurma politikalarına ağırlık vermiş ve seçim çalışmalarında bu konuyu dile getirmiştir. Türkiye Uluslararası göç yönetiminde stratejik rolünü sürdürmeyi hedeflemiş ve Avrupa Birliği ile işbirliği yaparak özellikle Geri Kabul anlaşmalarını hayata geçirmeyi önemsemiştir. Yeni Demokrasi Partisi ise, Avrupa Birliği'ne göç akışını durdurma vaatlerine vurgu yapmıştır.
- Mültecilerin Geri Dönüşü ve Entegrasyonu: Adalet ve Kalkınma partisi özellikle Suriyeli mültecilerin geri dönüşü konusu üzerinde durmuştur. Ancak bunun için gerekli şartların sağlanması, mültecilerin güvenli yerlere yerleştirilmeleri, onurlu ve gönüllü bir şekilde geri dönmeleri gerektiğinin altını çizmiştir. Bunun için de sınır ötesinde güvenli bölgelerin oluşturulması gerektiğinden bahsetmiştir. Yeni Demokrasi partisi ise, mültecilerin geri gönderilmesi konusunda daha katı bir tutum sergilemiştir. Entegrasyon konusunda ise, AK Parti bir takım çalışmaların yapılmasını vaat ederken, Yunanistan mültecilerin entegrasyonundan çok geri gönderilmesi üzerine yoğunlaşmıştır. Her iki parti de seçim vaatlerini kendi ülkelerinin politik dinamiklerine, coğrafi konumlarına bağlı olarak geliştirmiştir. Adalet ve Kalkınma partisi, özellikle Suriyeli mültecilerin geri dönüşüne odaklanırken, Yeni Demokrasi partisi sınır güvenliğine ve düzensiz göçün önlenmesi ve sınır güvenliği konuları üzerinde durmuştur. Adalet ve Kalkınma Partisi göç sorununu stratejik bir yöntemle çözüme kavuşturmayı vaat ederken Yeni Demokrasi Partisi daha sert ve güvenlik odaklı politika benimsemiş ve bu doğrultuda seçim vaatlerinde bulunmuştur.

Dünyada en çok mülteci bulunduran ülke olmasına rağmen göçmen karşıtlığı konusunda sağ popülist siyasi aktörler de dahil, iktidar partisinin kullandığı söylemlerde göç olgusu ekonomik, sosyal, politik ya da güvenlik konusunda bir tehdit olarak sunulmamaktadır. Özellikle iktidar partisi olan AKP

bu konuda ulusötesi bir ‘’ümmet’’ kavramına dayanan Suriye yanlısı ve medeniyetçi popülizmi arasında gidip gelen bir tavır sergilemektedir (Yanaşmayan ve ark. 2019, akt. Uygun, 2021).

4. TARTIŞMA

Bu çalışmada, Türkiye ve Yunanistan’da 2023 yılında gerçekleştirilen son genel seçimlerde kazanan partilerin göç ve göçmenlere kaşı tutumları karşılaştırılmıştır. Göç her iki parti tarafından güvenlikleştirilse de Adalet ve Kalkınma Partisi (AK Parti) göç konusuna daha insancıl odaklı yaklaşmaktadır. Yeni Demokrasi Partisi (NDP) ise, göç konusuna güvenlik odaklı yaklaşmaktadır. Bu yaklaşımlar çerçevesinde AK Parti göç konusunda, özellikle geri dönüş konusunda, güvenli, onurlu ve gönüllü bir geri dönüşü desteklemektedir. NDP ise, sınır güvenliğine önem vermekte ve sınır kontrollerini çeşitli yöntemlerle güçlendirmektedir. Türkiye uluslararası alanda bu konuda stratejik konumuna önem vermektedir. Yunanistan ise, göç konusuna Avrupa Birliği çerçevesinde ortak bir çözüm bulmayı istemektedir.

KAYNAKLAR

Ajansı, İ. P. (2024). *İstanbul Planlama Ajansı.* İstanbul Planlama Ajansı: https://ipa.istanbul/yayinlarimiz/genel/goc-istatistikleri-duzensiz-goc/ adresinden alındı

Anadolu Ajansı . (2024). https://www.aa.com.tr/tr/dunya/macaristandaki-genel-secimi-basbakan-viktor-orban-in-liderligindeki-fidesz-kdnp-koalisyonu-kazandi/2554241 adresinden alındı

Ateş, B. (2023, Nisan). *Hürriyet gazetesi*. Hürriyet Gazetiesi: https://www.hurriyet.com.tr/dunya/micotakisin-secim-vaadi-turk-yunan-sinirina-duvar-dikkat-ceken-turkiye-mesaji-42244028 adresinden alındı

Balta, E., Elçi, E., & Sert, D. (2023). *2023 Seçimleri ve Türkiye'deki Göç tartışmaları.* İstanbul: Heinrich Böll Stiftung Derneği Türkiye temsilciliği.

CESSF, A. (2024). https://acmof.wordpress.com/2021/10/01/gocmen-kabulunde-iki-zit-politika-macaristan-ve-almanya/.

Erbaş, H. (2019). *Gidişlerden Kaçışlara Göç ve Göçmenler Kuram, yöntem ve Alan Yazıları.* Ankara: Phoenix.

FIDESZ. (2022, Mart 23). FIDESZ: https://www.fidesz.hu/hirek/magyarorszag-befogadja-az-ukrajnai-haboru-elol-menekuloket-de-illegalis-migransokat-tovabbra-sem-enged-be adresinden alındı

Greek City Times. (2024). Greek City Times: https://greekcitytimes.com/2024/01/09/pm-mitsotakis-fair-migration-policy/ adresinden alındı

Greek City Times. (2024). Greek City Times: https://greekcitytimes.com/2024/09/12/greek-pm-criticizes-germanys-border-controls-over-schengen-and-migration-concerns/ adresinden alındı

KONDOR, K. (2022). *The 2022 Hungarian National Elections: A win for the far-right and Orbán’s fight against LGBTQ rights*. University of OSLO: https://www.sv.uio.no/c-rex/english/news-and-events/right-now/2022/the-2022-hungarian-national-elections.html adresinden alındı

Mavi, İ. (2022). Vatandaşlık Bağlamında Göçün Siyasallaşmaso. *Toplum ve Kültür Araştırmaları Dergisi*, 38-60.

Migration Policy Institute. (2024). https://www.migrationpolicy.org/article/orb%C3%A1n-reshapes-migration-policy-hungary adresinden alındı

Selim, A. (2022, Nisan 2). *Medyascope* . https://medyascope.tv/2022/04/02/macaristanda-kader-secimi-2-orban-ve-fidesz-ile-bir-dort-yil-daha-mi/ adresinden alındı

Sofuoğlu, Y. (2023, Mayıs). *Independet Türkçe*. Independet Türkçe: https://www.indyturk.com/node/632751/d%C3%BCnya/yunanistan-pazar-g%C3%BCn%C3%BC-sand%C4%B1%C4%9Fa-gidiyor-mi%C3%A7otakis-koltu%C4%9Funu-koruyabilecek-mi adresinden alındı

Tahincioğlu, N. D. (2020). AVRUPA’DAKİ SAĞ POPÜLİST PARTİLERİN GÖÇMEN KARŞITI SÖYLEMLERİ ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME . *Kırklareli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi 4(2)*, 282-291.

Taşkesen, A., & Şöhret, M. (2023). Yunan Siyasi partilerin Göç Konusundaki Tutum ve Politikaları: Yeni Demokrasi Hareketi, PASOK, SYRIZA, Altın Şafak. *Journak of International Relations and Political Science Studies*, 51-80.

Taşkın, B. (2023, Mayıs). *Global Panorama*. Global Panorama: https://www.uikpanorama.com/blog/2023/05/27/bt/ adresinden alındı

Tuncel, G., & Ekici, S. (2019). Göçün Siyasal Etkisi: Suriyeli Göçmenlerin Türkiye Siyasetine Etkisi. *Birey ve Toplum*, 49-72.

Türkiye Yüzyılı için Doğru Adımlar Seçim Beyannamesi 2023. (2023). Ankara.

Ulusararsı Göç terimleri Sözlüğü. (2009). GÖÇ İdaresi: https://www.goc.gov.tr/Kurumlar/Goc.Gov.Tr/Files/Goc_Terimleri_Sozlugu(1).Pdf adresinden alındı

Uygun, A. G. (2021). Uluslararası Göçün Seçim Bildirgelerindeki Yeri: 24 haziran 2018 Genel Seçimine İlişkin Bir Değerlendirme. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 207-230.

Uzuner, Z. M. (2023, Mayıs). *Anadolu Ajansı*. Anadolu Ajansı: https://www.aa.com.tr/tr/analiz/3-soruda-yunanistan-secimleri-ve-yeni-secim-yasasi/2903963 adresinden alındı

Wikipedia. (2024). *Wikipedia*. https://en.wikipedia.org/wiki/New_Democracy_%28Greece%29 adresinden alındı

Wikipedia. (2024). *Wikipedia*. Wikipedia: https://tr.wikipedia.org/wiki/Kiryakos_Mi%C3%A7otakis#:~:text=%C4%B0lk%20kez%202004%20y%C4%B1l%C4%B1nda%20Atina,yasama%20se%C3%A7imlerinde%20partisini%20%C3%A7o%C4%9Funlu%C4%9Fa%20ta%C5%9F%C4%B1d%C4%B1. adresinden alındı

Wikipedia. (2024). *Wikipedia*. Wikipedia: https://tr.wikipedia.org/wiki/2023_T%C3%BCrkiye_genel_se%C3%A7imleri adresinden alındı

Yaşa, F. (2022). *Stratejik Ortak* . https://stratejikortak.com/2022/07/21-yuzyilda-sinir-ve-goc-yunanistan-ornegi.html adresinden alındı

TÜRKİYE CUMHURİYETİ'NDE MOTOKURYELERİN HUKUKİ STATÜSÜ: 2024/2831 NUMARALI DİREKTİF IŞIĞINDA

Arş. Gör. Orhan Ürüncan Yücel
Ankara Üniversitesi / Siyasal Bilgiler Fakültesi / Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü
orhanuruncanyucel@gmail.com, ORCID: 0000-0002-1795-0673

Özet

Hayatın evlere sığdırılmaya çalışıldığı COVID-19 pandemisi zamanında hastalığın bulaşma riski ve sokağa çıkma yasaklarına takılmadan ihtiyaçların karşılanması çözülmesi gereken bir sorun olmuştur. Bu soruna bir çözüm hastalık riskini üstlenen ve sokağa çıkma yasaklarından azade motokuryelerden gelmiştir. Pandemi ile sayıları artan motokuryeler, pandemi sonrasındaki dönemde de sayıca artmaya devam etmiştir.

Gıda dağıtımı açısından, pandemi öncesinde genellikle sabit bir işletmede kuryelik yapan motokuryeler, pandemi ile küresel sermayenin sahibi olduğu platformlarda çalışmaya başlamıştır. Bağımlı çalışma yerini esnaf kuryeliğe bırakırken geleneksel iş hukukunun koruma mekanizmaları terk edilmektedir. Söz konusu çalışma biçiminin getirdiği sorunlar pek çok eyleme sahne olurken yakın zamanda bazı hukuki düzenlemeler de yapılmıştır. Bunlardan en dikkat çekeni 23 Ekim 2024'te Avrupa Parlamentosu ve Avrupa Konseyinin kabul ettiği 2024/2831 numaralı Direktif'tir. Platform ekonomilerindeki çalışma koşullarının iyileştirilmesi ve kişisel verilerin korunmasını düzenleyen bu Direktif, motokuryelerin hukuki statülerinin belirlenmesine yönelik düzenlemeler içermektedir.

Araştırmada Fiyuu – Tıkla Gelsin, Getir, Paket Taxi, Trendyol, Vigo ve Yemek Sepeti kuryeleriyle daha Ankara'da daha önceden gerçekleştirilen yarı yapılandırılmış görüşmeler kullanılmıştır. Hâlihazırda edinilen bu veriler, yakın tarihli Direktif'in yol göstericiliği ile Türkiye Cumhuriyeti'ndeki motokuryelerin hukuki statüsünü ortaya çıkarmak açısından değerlidir.

Örnek olay yönteminin benimsendiği, nitel desenli bu çalışmanın araştırma nesnesi motokuryelerin hukuki statüsü, araştırma birimi motokuryelerin çalışma koşulları ve gözlem birimi motokuryelerdir. Var olan verilerin ikincil çözümlemesinin yapıldığı bu çalışmada amaçlı örneklem tercih edilmiştir. Bu çalışmada Direktif'in ışığında, var olan verilerin çözümlemesi ile Türkiye Cumhuriyeti'nde platform çalışması yapan motokuryelerin hukuki statüsü açıklanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Platform Çalışması, Hukuki Statü, Esnaf Kurye, Bağımlı Çalışma.

THE LEGAL STATUS OF MOTORCYCLE COURIERS IN THE REPUBLIC OF TÜRKİYE: IN LIGHT OF DIRECTIVE NUMBER 2024/2831

Abstract

During the COVID-19 pandemic, when life was fitted into homes, meeting needs without encountering the risk of disease transmission and curfew restrictions became a problem that needed to be solved. A solution to this problem came from motorcycle couriers who undertook the risk of illness and were exempt from curfews. The number of motorcycle couriers increased during the pandemic and continued to rise in the post-pandemic period.

In terms of food delivery, motorcycle couriers who typically worked for fixed establishments before the pandemic began working on platforms owned by global capital during the pandemic. As dependent employment replaced by self-employed couriering, the protective mechanisms of traditional labour law were abandoned. While the issues arising from this form of work have led to numerous actions, some legal regulations have been introduced recently. The most notable among these is Directive number 2024/2831, adopted by the European Parliament and the European Council on 23 October 2024. This Directive, which regulates the improvement of working conditions in platform economies and the protection of personal data, includes provisions aimed at determining the employment/legal status of motorcycle couriers.

In this research, semi-structured interviews previously conducted in Ankara with couriers from Fiyuu – Tıkla Gelsin, Getir, Paket Taxi, Trendyol, Vigo, and Yemek Sepeti were utilized. The data currently obtained are valuable for revealing the employment status of motorcycle couriers in the Republic of Türkiye, guided by the recent Directive.

This qualitative study, which adopts the case study method, focuses on the employment status of motorcycle couriers as its research object, examines the working conditions of motorcycle couriers as the research unit, and motorcycle couriers as its observation unit. In this study, which involves the secondary analysis of existing data, purposive sampling was preferred. In this context, the employment status of motorcycle couriers working on platforms in the Republic of Türkiye is explained through the analysis of existing data in light of the Directive.

Keywords: Platform Work, Employment Status, Self-Employed Courier, Dependent Work.

1. GİRİŞ

Literatürde, motokuryeler de dâhil olmak üzere, platform çalışanlarının başat sorununun hukuksal statüleri olduğu görülmektedir (Yıldız, 2021, s. 30-35). Platformlar, piyasa risklerini işçiye yüklemek adına sözde kendi hesabına çalışan (*bogus self-employment*) düzenini kullanmaktadır. Böylelikle, geleneksel anlamda girişimciye yüklenen risk alma durumu çalışana aktarılmaktadır. İş olduğu vakit ödeme yapılan çalışan; piyasanın durgun zamanlarında ödeme alamamakta; piyasa risklerini üstelenmektedir. Genellikle parça başına ödeme alan çalışan, gelirini artırmak adına daha çok ve hızlı çalışmak için risk alabilmekte; bu durum öz sömürüye varabilmektedir. Motokuryelikte esnaf kurye olarak adlandırılan (Yıldız, 2021, s. 35) bu çalışma sistemiyle, değişmeyen (sabit + döner) sermaye (Dyer-Witheford, 2019, s. 37) yükleri de çalışana yüklenmektedir. İşin yapılması için gerekli üretim araçları, hammadde, enerji, vb. giderler; sigorta primleri gibi sosyal koruma ödemeleri çalışan tarafından karşılanmaktadır (Cataldo ve Basile, 2023, s. 82-83). Dünyanın çeşitli yerlerinde platform ekonomisi şirketleri, çalışanların haftalık ücretlerinden kesintilerle çeşitli sigorta fonları oluşturmaya başlayarak; bir yandan bu maliyetleri çalışana yüklemekte diğer yandan da olası tepkilerin önüne geçmeye çalışmaktadır (Leenoi, 2021, s. 2021). İşçi sayılmayan çalışanlar, geleneksel kazanımlardan ücret garantisi, dinlenme hakkı, doğum izini gibi düzenli istihdam avantajlarından sıyrılmaktadır (Moore, 2021, s. 170).

Bu çalıştırma düzenine sözde kendi hesabına çalışma denmesinin nedeni iş ilişkisinin muvazaalı kurulmasıdır. Çalışanlar sisteme kendi hesabına çalışan olarak kaydedilmelerine karşın, kurulan ilişki çoğunlukla iş ilişkisidir. İş ilişkisinin tespiti için zorunlu unsurlar işçinin kişisel bağımlılığı ve işveren (platform) tarafından kurulmuş iş organizasyonu kapsamında işverenin yönetim, gözetim ve denetim yetkisidir (Süzek, 2020, s. 225-232). Motokuryeler de dâhil olmak üzere platform çalışanlarının genellikle işverenle bağımlılık ilişkisi kurduğu görülmektedir. Bir diğer unsur olan; işverenin yönetim, gözetim ve denetim yetkisi de çoğunlukla algoritmik yönetim (yönlendirme, değerlendirme ve disiplin) (Çankaya, 2023, s. 41) aracılığıyla, bağımsız çalışmada olabilecek yönetim, gözetim ve denetimin boyutlarını genellikle aşmaktadır. Dolayısıyla motokuryeler de dâhil olmak üzere, platform çalışanlarının büyük çoğunluğu, muvazaalı biçimde bağımsız çalışan olarak kaydedilmiştir (Yıldız, 2021, s. 39). Esasen iş hukukunun geleneksel koruma mekanizmalarına tabi olarak çalışmaları gerekirken, muvazaalı olarak bağımsız/kendi hesabına çalışan olarak resmi kayıtlarda görünmenin çalışanlar açısından ortaya çıkardığı olumsuz sonuçlar çeşitli tepkilere sahne olmuştur (Bessa ve ark., 2022, s. 13-32). Ortaya çıkan tepkiler neticesinde, merkez ülkelerde platform çalışanlarının hukuki statülerinin doğru belirlenmesine yönelik adımlar görülmeye başlanmıştır.

2024/2831 numaralı Direktif, söz konusu adımların en yeni ve kapsayıcı olanıdır. Çalışmanın üçüncü başlığında Direktif'in konuya dair söyledikleri betimlendikten sonra devam eden başlıkta motokuryelerin çalışma pratiklerine dair veriler ele alınacaktır. Ancak, Direktif'e ve saha bulgularına geçmeden önce çalışmanın bilimsel kurgusunun anlaşılabilmesi için bir sonraki başlıkta çalışmanın yöntemi ve tekniği açıklanacaktır.

2. MATERYAL VE METOT

Bu çalışmada kullanılan veriler araştırmacının hazırlamakta olduğu doktora tezinden alınmıştır. Motokuryelerin örgütlenme pratiklerinin incelendiği tez için temellendirilmiş kuram (*grounded theory*) yöntemi kullanılmıştır (Büyüköztürk ve ark., 2015, s. 21; Neuman, 2020, s. 142, 308; Punch, 2016, s. 156-160). Nitel desenli (Büyüköztürk ve ark., 2015, s. 243-245; Neuman, 2020, s. 294-307; Punch, 2016, s. 156-162) bu tezde kuramsal örneklem (*theoretical sampling*) tercih edilmiştir (Neuman, 2020, s. 437; Punch, 2016, s. 184). Güncel etik kurallar çerçevesinde gerekli iznin alındığı tezde, yarı yapılandırılmış görüşme (*semi-structured interview*) tekniği (Büyüköztürk ve ark., 2015, s. 152; Punch, 2016, s. 165-169) ile motokuryeler ve motokurye örgütlerinin yöneticileri ile görüşülmüştür. Ses kaydına alınan görüşmeler deşifre edilmiş (Punch, 2016, s. 172), kod – kategori – tema sırası izlenerek gerekli soyutlama ve analiz gerçekleştirilmiştir (Punch, 2016, s. 199-206; Neuman, 2020, s. 811-816).

Var olan verilerden yararlanılan nitel desenli bu çalışmada örnek olay (*case study*) yöntemi tercih edilmiştir (Büyüköztürk ve ark., 2015, s. 21-22; Neuman, 2020, s. 96-99; Punch, 2016, s. 144-150). Verilerin ikincil çözümlemesinin/analizinin (Neuman, 2020, s. 609-613; Punch, 2016, s. 104) yapıldığı bu çalışmada amaçlı (*purposive*) örneklem (Büyüköztürk ve ark., 2015, s. 90-92; Neuman, 2020, s. 431-432; Punch, 2016, s. 183-185) kullanılmıştır. Hâlihazırdaki örneklemden amaca dönük şekilde Fiyuu – Tıkla Gelsin, Getir, Paket Taxi, Trendyol, Vigo ve Yemek Sepeti'ni temsilen birer katılımcı seçilmiştir. Motokuryelerin çalışma koşulları sürekli değişim gösterdiğinden, görüşme için kısa bir zaman aralığı belirlenmiştir. 12-16 Ağustos 2024 tarihlerinde Ankara'da yüz yüze gerçekleştirilen görüşmeler motokuryelerin belirli bir dönemki çalışma koşullarını gösteren bir kesit (Neuman, 2020, s. 100) niteliğindedir.

Yakın tarihte kabul edilen 2024/2831 numaralı Direktif ışığında Türkiye Cumhuriyeti'ndeki motokuryelerin hukuki statüsünü konu edinen bu çalışma tip açısından açıklayıcı (*explanatory*) araştırmaya (Büyüköztürk ve ark., 2015, s. 254; Neuman, 2020, s. 89, 93-95; Punch, 2016, s. 16) denk düşmektedir. Özetle, bu çalışmanın araştırma nesnesi motokuryelerin hukuki statüsü, araştırma birimi motokuryelerin çalışma koşulları ve gözlem birimi motokuryelerdir.

3. 2024/2831 NUMARALI DİREKTİF

Merkez ülkelerde platform çalışanlarının hukuki statülerinin doğru belirlenmesine yönelik adımlardan 2024/2831 numaralı Direktif dikkat çekmektedir. 23 Ekim 2024'te Avrupa Parlamentosu ve Avrupa Konseyinin kabul ettiği Direktif, platform ekonomilerindeki çalışma koşullarının iyileştirilmesi ve kişisel verilerin korunması adına düzenlemeler içermektedir. Direktif, Avrupa Birliği üyesi ülkelerin iç hukuklarını 2 Aralık 2026'ya kadar uygun şekilde düzenlemesi gerektiğini söylemektedir (m. 29/1) (European Parliament ve European Council, 2024).

Direktif'in gerekçesinde platform çalışmasının iş gücü piyasalarına girişi kolaylaştırma, esneklik sunma ve yan bir işte çalışarak ek gelir etme imkânlarından bahsedilse de bu işlerde çalışan kişilerin düşük gelir elde ettiği, öngörülemez saatlerde çalışabildiği, hukuki statünün yanlış tanımlanabildiğinden de bahsedilmiştir. Aynı paragrafa göre, hukuki statünün yanlış tanımlanması iş hukuku ve sosyal güvenlik hukukunun geleneksel koruma mekanizmalarının devreden çıkmasına, çalışanın hukuki statüsünü yanlış uygulayan platformlar arasında rekabette haksızlığa neden olduğu söylenmiştir (par. 6). Direktif'in devam eden paragrafında üye ülkelerin ulusal mahkemelerinin, platformların çalışanları muvazaalı hukuki statüde çalıştırdıklarına dair kararlarından bahsedilmiştir. Birlik üyesi ülkelerdeki platformlar, bağımsız çalışmada olabilecek yönlendirme ve kontrolün boyutlarını aşacak şekilde davranmakta, çalışanı iş organizasyonu içinde ana işin bir parçası olarak kullanmakta; ancak çalışanı bağımsız müteahhit/yüklenici (*independent contractor*) ya da kendi hesabına çalışan (*self-employed*) olarak sınıflandırmaktadır (par. 7). Ulusal mahkemelerin kararlarına dikkat çeken Direktif, sahte hukuki statünün (*false self-employment*) önüne geçmek için üye ülkelerin mevzuat, toplu iş sözleşme veya uygulamaları ve Avrupa Adalet Divanının içtihatlarına uygun şekilde iş ilişkisini tanımlayan prosedürler geliştirmesi ve platform çalışanlarının diğer bağımlı çalışanlarla aynı haklara sahip olması konusunda üye devletlere ödev yüklemiştir (par. 25). Uluslararası Çalışma Örgütünün 198 sayılı Tavsiye Kararı'na atıf yapan Direktif, çalışmaya dair sözleşmenin platformlarca tek taraflı belirlendiği için; hukuki statünün belirlenmesinde sözleşmeye değil, iş görmenin gerçek yapısına (*actual performance of work*) bakılarak belirlenmesi gerektiğini söylemektedir (par. 27). Sahte kendi hesabına çalışmanın "genellikle belirli yasal veya mali yükümlülüklerden kaçınmak veya yasalara uyan işletmelere kıyasla rekabet

avantajı yaratmak amacıyla" uygulandığını söyleyen Direktif; yeterli bağımsızlığa sahip olmadığı hâlde ulusal hukukta kendi hesabına çalışan olarak görünen kişilerin Birlik hukuku açısından işçi sayılabileceklerine dair Adalet Divanı kararlarını hatırlatmıştır (par. 28). Bu çalışmanın konusu açısından Direktif'in değinilecek son gerekçesi algoritmik yönetimdir. Şeffaf olmayan otomatik gözetim ve karar alma mekanizmalarının platform çalışanlarına doğrudan yönlendirmenin yanında "cezai önlemler veya diğer olumsuz muamele veya baskı biçimleri" ile de yönlendirdiği; dolayısıyla yönlendirme ve kontrolün bulunduğu iş görme biçimlerinin Adalet Divanının içtihatları da dikkate alınarak, üye devletlerdeki mevzuatlar, toplu iş sözleşmeleri veya uygulamalarda tanımlandığı şekilde iş ilişkisi sayılması yönünde karine geliştirilmesi istenmektedir (par. 30) (European Parliament ve European Council, 2024).

Altı bölümden oluşan Direktif'in ikinci bölümü platform çalışanının hukuki statüsüne ayrılmıştır. Bu bölümde yer alan 4. madde "Doğru istihdam statüsünün belirlenmesi" (*Determination of correct employment status*) başlığını taşımaktadır. Bu madde, üye devletlere platform çalışması yapan kişilerin hukuki statülerinin doğru belirlenebilmesi için uygun ve etkili prosedürler oluşturma ödevi yüklemiştir. Üye ülkelerin oluşturacağı bu prosedürler, Adalet Divanının içtihadı ve mevcut ulusal hukuk, toplu iş sözleşmeleri veya uygulamalar dikkate alınarak, bir istihdam ilişkisinin varlığını tespit etmeye yönelik olmalıdır. Direktif, bu sürecin, 5. maddesinde ele aldığı yasal karineyi de içermesi gerektiğini söylemektedir. Direktif'in 4. maddesi hukuki statünün belirlenmesinde, tarafların sözleşmede yaptığı tanımlamalardan ziyade, iş görmeye ilişkin olguların esas alınması gerektiğini; bunun, algoritmik yönetimi de içermesi gerektiğini söylemektedir. Bu madde son olarak, işverenin yükümlülüklerinden sorumlu olan taraf veya tarafların ulusal hukuk sistemlerine uygun olarak açıkça tanımlanması gerektiğini içermektedir (European Parliament ve European Council, 2024).

"Yasal karine" (*Legal presumption*) başlığını taşıyan 5. maddenin 1. ve 2. fıkraları aşağıdaki gibidir (European Parliament ve European Council, 2024):

> Bir dijital emek platformu ile bu platform aracılığıyla platform çalışması yapan bir kişi arasındaki sözleşme ilişkisi, ulusal hukuk, toplu iş sözleşmeleri veya Üye Devletlerde yürürlükte olan uygulamalar ve Avrupa Birliği Adalet Divanının içtihadı dikkate alınarak, yönlendirme ve kontrolü gösteren olguların bulunması hâlinde, yasal olarak bir istihdam ilişkisi olarak kabul edilir. Dijital emek platformu yasal karineyi çürütmek isterse, söz konusu sözleşme ilişkisinin Üye Devletlerde yürürlükte olan hukuk, toplu iş sözleşmeleri veya uygulamalarda tanımlandığı şekliyle bir istihdam ilişkisi olmadığını, Avrupa Birliği Adalet Divanının içtihadı da dikkate alınarak kanıtlamak dijital emek platformunun sorumluluğundadır.
>
> Birinci fıkranın amaçları doğrultusunda, Üye Devletler, platform çalışması yapan kişilerin yararına usulen kolaylık teşkil eden, etkili bir çürütülebilir istihdam ilişkisi yasal karinesi oluşturacaktır. Ayrıca, Üye Devletler, yasal karinenin, platform çalışması yapan kişiler veya temsilcileri üzerinde doğru istihdam statülerini belirlemek için yapılan işlemlerde gereksinim yükünü artırıcı bir etkisi olmamasını sağlamalıdır.

Bu karinenin, idari veya yargı süreçlerinde uygulanması gerektiğini; eğer üye devletler isterse vergi, ceza veya sosyal güvenlik işlemlerinde de uygulanabileceğini söyleyen 5. madde; platform çalışması yapan kişiler ve temsilcileri ile ulusal yetkili makamların doğru hukuki statünün belirlenmesi için gerekli süreçleri başlatma hakkı olduğunu eklemiştir. Direktif'in ikinci bölümünün son maddesi olan 6. madde üye ülkelerin, karinenin etkili bir şekilde uygulanmasını sağlamak için uygulayacağı destekleyici tedbirleri düzenlemektedir. Bu tedbirler özetle, karinenin anlaşılması ve uygulanması konusunda somut ve pratik rehberlik sağlamak, ulusal yetkili makamların algoritmik yönetim başta olmak üzere yeterli eğitim ve donanıma kavuşturulması ve muvazaalı iş ilişkisinin kurulduğu platformları tespit etmek için ulusal makamlar arasında iş birliği sağlamak ve platformların orantılı ve ayrımcı olmayan şekilde denetlenmesini içermektedir (European Parliament ve European Council, 2024).

4. SAHA BULGULARI

Çalışmanın ikinci başlığında açıklandığı gibi hâlihazırdaki verilerden Fiyuu – Tıkla Gelsin, Getir, Paket Taxi, Trendyol, Vigo ve Yemek Sepeti'ni temsilen birer katılımcının verileri analize tabi tutulmuştur. Motokuryelerin geneline yapılan genellemeler söz konusu katılımcılara dayanmaktadır.

Platformlar, motokuryelerin çalışabilmesi için firmanın renklerinin ve logosunun bulunduğu ürünlerin kullanımını zorunlu tutmaktadır. Fiyuu ve Tıkla Gelsin; motosiklet için çanta, kahve gibi sıvıları taşımaya uygun küçük çanta (*punch*), şirket logosunun ve renklerinin bulunduğu yelek ve pos cihazını çalışana satmaktadır. Vigo; motosiklet için çanta, küçük çanta, şirket logosunun bulunduğu mont ve yağmurluğu satmaktadır. Trendyol ve Yemek Sepeti; çeşitli ebatlarda motosiklet çantası, küçük çanta, göğüs çantası ve şirket logosunun ve renklerinin bulunduğu yeleği satmaktadır. Paket Taxi ise takip cihazının takılı olduğu motosikleti kiralayabilmekte; 18 ay sonrasında oldukça yıpranmış bu motosikleti çalışana verebilmektedir. Diğer platformlara benzer şekilde, şirket logosunun ve renklerinin bulunduğu mont ve pantolon şirket tarafından satılmaktadır; motosiklet çantası ise zimmetlenmektedir. Diğer platformlardan farklı olarak, Getir; motosiklet, çantalar, şirket logosunun ve renklerinin bulunduğu kask ve kıyafeti çalışana zimmetlemektedir. Bahsedilen tüm firmalarda bu ekipmanların kullanımı platformlarca zorunlu tutulduğu gibi; kahve gibi siparişlerin gelmesi için küçük çantanın edinilmesi ya da daha çok sipariş gelebilmesi için daha büyük ebatta çanta satın alınması gerekmektedir.

Motokuryeler kendi cep telefonlarına yükledikleri platformun uygulaması ile çalışmaktadır. Getir ve Vigo'nun uygulamaları yalnızca Android işletim sistemli cihazlarda çalışırken; diğer platformların uygulamaları hem Android hem de iOS sistemli cihazlarda çalışmaktadır. Platformlar arasında küçük farklar bulunmakla birlikte motokuryeler sipariş geldiğinde, siparişi aldığında ve siparişi teslim ettiğinde bu uygulamalar üzerinden onay vermektedir.

Motokuryeler bu uygulamalarla sanal depo, fiziksel depo ve sabit işletmede (restoran/mağaza/dükkân) çalışabilmektedir. Fiziksel depo ve sabit işletmede çalışan motokuryeler; gelen siparişler doğrultusunda paketleri müşteriye veya müşterilere ulaştırdıktan sonra depolarına/işletmelerine dönmektedir. Sanal depoda çalışan motokuryeler ise kayıtlı bölgelerinde işe başlamakta, gelen siparişe göre paketi teslim alıp müşteriye veya müşterilere götürmektedir. Sanal depoda çalışan motokuryeler bazı durumlarda alınan paket teslim edilmeden yol üzerinden başka bir paket daha alabilmektedir. Paket olmadığı durumda ise bölgelerinin dışına çıkmışlarsa bölgelerine dönmekte, bölgelerinin içindelerse diğer paketi beklemektedir. Tüm bu süreler platformların uygulamaları aracılığıyla yürütülmektedir.

Sanal depoda çalıştıklarından insan yöneticiyle irtibatı düşük seviyede olan Trendyol ve Yemek Sepeti kuryeleri, her gün işe başlamadan önce uygulamalarında yüz tarama sistemi ile kimliklerini doğrulamakta, ardından uygun siparişin gelebilmesi için çantalarının özelliklerini uygulamada belirtmektedir. Paket Taxi sanal depo kuryeleri ise çalışmaya başlamadan önce yöneticilerine WhatsApp'ten yüzlerinin fotoğrafını göndermektedir. Aynı platformun fiziksel deposunda çalışan kuryeler, insan yöneticinin aynı denetimine tabidir. Bu denetim sakal (top sakal dışında), giyim kuşam denetimidir. Tüm platformlarda, kuryenin belirlenen kıyafetleri giyip giymediği saha görevlileri tarafından denetlenmektedir.

Motokuryeler kıyafet ve diğer ekipmanlarının dışında da denetlenmektedir. Örneğin Getir ve Vigo kuryelerinin otoyola çıkması, 55 km/sa. hız sınırını aşması (sollama için bu hız sınırı 70 km/sa.) yasaklanmıştır. Tüm platformlarda motokuryelerin trafik kuralı ihlalleri, şirket kurallarına aykırı hareketleri, müşteri ile iletişimi, kararlaştırılan saatte çalışması, teslim aldığı paketi ulaştırması hem algoritma hem de sahadaki güvenlik ekipleri tarafından denetlenmektedir.

Tüm platformlarda yarı zamanlı çalışma mümkün olsa da çalışma saatleri ya sözleşmelerde uzun tutulmakta ya da çalışılmadığında dijital itibarın (*digital reputation*) düşmesi nedeniyle uzun süreli çalışma özendirilmektedir. Fiyuu, Getir, Paket Taxi, Tıkla Gelsin ve Vigo'da haftanın 6 günü çalışmak zorunluyken hangi gün çalışılacağına şirket haftalık karar vermektedir. İzin günü için yöneticileriyle görüşmesi gereken kuryeler, çalışması gereken günde çalışmadığında hak edişlerinden parasal ceza ile karşılaşmaktadır. Tam zamanlı çalışmada Fiyuu ve Tıkla Gelsin'de 12-14 saat (*slot*), Getir'de 8-14 saat (vardiya), Vigo'da 12-14 saat (*slot*) ve Paket Taxi'de 12-16 saat (vardiya) günlük minimum ve maksimum çalışma sınırı bulunmaktadır. Kurye, o gün çalışmasının hangi saatte başlayıp biteceğini (vardiya) ya da hangi saatlerde çalışacağını (*slot*) uygulamanın veya yöneticisinin izin verdiği sürece haftalık belirleyebilmektedir. Benzer sınırlama molalarda da görülmektedir. Depoları bulunmayan, yöneticiyle teması az olan kuryeler, molalarını 'üzerlerinde paket' olmadığı durumlarda kullanabilirken; yöneticiyle doğrudan teması bulunan kuryelerin molalarına yöneticileri karar vermektedir. Molalar *slot*

ya da vardiyadan sayıldığından, kuryeler molalarını genellikle iş bitiminde kullanırken; seçmedikleri *slot* vaktini yemek için ayırmaktadır.

Haftanın kaç günü çalışılacağını ve günlük minimum çalışmayı belirlememiş görünen Trendyol ve Yemek Sepeti ise başka sınırlar koymuştur. Trendyol 12.00-14.00 ve 17.30-24.00 saatlerini "alevli saatler" olarak isimlendirmiş, bu saatlerde minimum 21 saat haftalık çalışmayı zorunlu tutmuştur. Alevli saatlerde bir kurye pazartesiden pazara maksimum 4 saat; pazar günü maksimum 6 saat çalışabilmektedir. Dolayısıyla haftalık 21 saati tutturmak isteyen bir kurye günlerini buna göre ayarlamak durumundadır. Buna ek olarak Trendyol'da kurye filo sıralaması, Yemek Sepeti'nde *batch* – rozet isminde kurye puanı (dijital itibar) bulunmaktadır. Bu puana etki eden en önemli faktör Trendyol'da alevli saatler veya Yemek Sepeti'nde özel saatlerde (hafta içi 18.00-24.00 ve hafta sonu 15.00-24.00) çalışılmasıdır. Kuryenin uzun saatler çalışması, belirlenen sürelerde çalışması/erken ayrılmaması, çok/hızlı paket taşıması, müşteriden olumlu puan alması dijital itibara etki eden diğer faktörlerdir. Trendyol ve Yemek Sepeti'nde hangi gün ve hangi saatlerde (*slot*) çalışılabileceğini söz konusu dijital itibarı belirlemektedir. Dijital itibarı yüksek olan kurye, diğer kuryelerden öncelikli olarak uygulama üzerinden *slot*larını haftalık seçebilmektedir. Kuryenin çalışma saatlerini diğer platformlar gibi doğrudan şart koşmayıp, algoritma ile yönlendirmeye çalışan Trendyol ve Yemek Sepeti, kuryenin belirlenen saatte çalışmadığı ya da erken ayrıldığı durumlarda; diğer platformlara göre daha esnek davranmaktadır. Günlük bir *slot* iptal etmek, bir defa *slot*a geç gelmek sorun edilmezken; üst üste yapıldığında o gün ve ertesi gün uygulamaya giriş engellenmektedir. Diğer platformlarda ise kuryeye para cezası yansıtılmaktadır.

Motokuryenin çalışarak kazandığı dijital itibarı başka platforma aktarılamamaktadır. Dijital itibar puanının yanında, platformlar sağladıkları haklarla da motokuryeleri kendi ekosistemlerinde tutmaktadır. Örneğin, Yemek Sepeti her saatte, Getir kampanyalı belirli saatlerde teslim edilen her paket için puan veya para vermektedir. Bu puanı veya parayı kazanan kurye; yalnızca o platformda harcayabilmektedir. Bir diğer örnek Fiyuu – Tıkla Gelsin'dir. Bu platformların ilişkili olduğu hazır gıda zincirlerinden yapılacak harcamaların bir kısmı platformca karşılanmaktadır.

Platformların ücret politikaları ise il, ilçe, depo ve taşerona göre farklılık göstermekle birlikte uzun süre aynı yerde çalışan kuryeler dahi ay sonunda ne kadar gelir elde edeceğinden habersizdir. Sürekli değişen paket ücretleri, bonuslar, özel saatler, bahşişler ve motor arızası, değişken yakıt fiyatları, çalışılmayan günler/saatler, motokuryelerin alışamadıkları esnaflığa bağlı giderler bu belirsizliğin temelini oluşturmaktadır. Paket Taxi'nin minimum sabit ücret politikası dışında diğer platformlar paket başına ücret vermektedir. Paket ücreti ise tekli ve çoklu paket olarak ayrılmaktadır. Platformlar paket ücretinin yanında siparişi kabul edip paketi almaya gidilen yol için (çoklu pakette diğer paketin teslimini de kapsayan) ve paketi müşteriye teslim için gidilen yolda harcanan yakıt için yakıt desteği verebilmektedir. Motokuryelerin kazancının önemli bir kısmını bonuslar oluşturmaktadır. Talebin yoğun olduğu saatlerde kuryeleri çalışmaya teşvik etmek adına paket ücretine ek gelir ya da haftalık/günlük bonus şeklinde uygulamalar kullanılmaktadır. Diğer platformlardan farklı şekilde, ilişkili restoranlardan gıda teslimatı yapan Fiyuu ve Tıkla Gelsin, AVM bonusu uygulamaktadır. Tüm uygulamalarda bahşiş sistemi bulunmakla birlikte ay sonunda bahşişlerden ne kadar kazanç geleceği belirsizdir. Kuryeler açısından bir diğer belirsizlik nedeni, tüketicinin ödeme yönteminden kaynaklanabilmektedir. Fiyuu – Tıkla Gelsin ve Yemek Sepeti kuryeleri, müşteriden nakit ödeme alabilmekte, bu ödemeler ya motokuryelerin hak edişlerinden kesilmekte ya da kurye tarafından doğrudan bankaya yatırılmaktadır.

Çalışmanın sona ermesinin sorumlulukları da ağırlıklı olarak motokuryeye yüklenmektedir. İnaktif (*inactive*) olarak adlandırılan uygulamaya giriş yapılamama durumu genellikle motokuryeye haber verilmeden, bir anda gerçekleşmektedir. İnaktif edilmiş bir kuryenin 'cezası' yalnızca çalıştığı yer ile sınırlı kalmamaktadır. Motokuryenin yalnızca çalıştığı platformda değil, bağlantılı diğer platformlarda da çalışması engellenmektedir. Örneğin, Vigo'da inaktif olmuş bir kuryenin Getir'de çalışması ya da Yemek Sepeti taşeronunda çalışan bir kuryenin Yemek Sepeti bünyesinde çalışması belirsiz süreliğine yasaklanmaktadır. Kuryenin kendisi işi bırakmak istediği durumda ise ihbar süresiyle karşılaşmaktadır. Esnaf olarak görünen kuryeler işten ayrılmak istediğinde, bağımlı çalışan gibi çalışma süresine göre artan oranda sürelerde önceden yöneticisine durumu bildirmesi istenmektedir. Gerekli bildirimi

yapmadan işi bırakan kuryelerin hak edişlerinden kesintiler yapılmaktadır. Kurye havuzu geniş Trendyol ve Yemek Sepeti'nde ise söz konusu bildirim süresi bulunmamaktadır.

5. SONUÇ

Sonuç olarak, platform çalışması yapan motokuryelerin, işverenin (platform) iş organizasyonu içerisinde çalıştığı, işverenin çoğunlukla algoritmalar aracılığıyla bağımsız çalışmada görülen yönetim, gözetim ve denetimi aştığı; kuryelerin işverene ekonomik ve kişisel bağımlılığı bulunduğu görülmektedir. Buna karşın katılımcı tüm kuryeler esnaf kurye olarak çalışmaktadır.

Odağa alınan tüm platformlarda çalışan motokuryeler ya satın alarak ya da kendilerine zimmetlenerek kullanmak zorunda oldukları çoğu ekipman platformların ayırt edici renk ve logosunu taşımaktadır. Fiziksel depo ve sabit işletmede çalışan kuryeler insan yönetici, sanal depoda çalışan kuryeler algoritma tarafından işe başlamadan önce ekipman ve sakal kontrolü gibi denetimlerden geçmektedir. Çalışma yerinden bağımsız olarak tüm kuryeler çalışırken insan yöneticilerin denetimi altındadır. Bu denetim giyim kuşamı aşarak trafik kuralı ihlalleri, şirket kurallarına aykırı hareketler ve müşteri ile iletişimi de kapsamaktadır.

Platformun uygulamasıyla iş yapan kuryeler pek çok adımda uygulamaya rapor vermektedir. Söz konusu uygulamalar motokuryelerin denetlenmesi ve yönlendirilmesinde etkin bir araç olarak kullanılmaktadır. Platformun çizdiği sınırlara uygun hareket eden kuryenin dijital itibar puanı yükselmekte, bu durum kuryenin istediği saatlerde çalışması ile ödüllendirilmektedir. Ancak söz konusu puan başka platformlara aktarılamamaktadır. Dolayısıyla kurye o platformun ekosistemine bağımlı hâle gelmektedir.

Bazı platformlar asgari ve azami çalışma sürelerini belirlemiştir. Diğerleri algoritmanın ödüllendirmesi/cezalandırması ile çalışma saatlerini dolaylı yoldan belirlemektedir. Söz konusu ödüllendirme/cezalandırma sistemi kuryelerin gelirinin önemli kısmını oluşturan bonusları da belirlemektedir. Motokuryeler, algoritmanın uygun gördüğü zamanlarda çalışmaya özendirilmektedir. Bu durum kuryenin başka bir platforma çalışmasını oldukça güçleştirmektedir.

Platformla yapılan sözleşmede söz sahibi olmayan motokuryeler, ay sonunda ne kadar gelir elde edeceklerini çoğunlukla ay sonunda görmektedir. Sürekli değişen paket başı ücretler, bonus sitemleri, yakıt destekleri belirsizlik oluşturmaktadır. Benzer belirsizlik platformun önceden bilgi vermeden çalışma ilişkisini sona erdirdiği durumlarda da görülmektedir. Bunun yanında motokuryeler çalışma ilişkisini sonlandırmak istediklerinde çoğunlukla fesih süreleriyle karşılaşmaktadır.

6. TARTIŞMA

2024/2831 numaralı Direktif'in 4. maddesi hukuki statünün belirlenmesinde, platform ve çalışan arasındaki sözleşmeden ziyade, iş görmeye ilişkin olguların esas alınması gerektiğini; bunun, algoritmik yönetimi de içermesi gerektiğini söylemektedir. Aynı maddede, Direktif'in 5. maddesinde açıklanan yasal karinenin hukuki statünün belirlenmesinde kullanılması gerektiği belirtilmiştir. Direktif'in 5. maddesindeki karine, platform çalışmasında yönlendirme ve kontrolün bulunduğu durumları istihdam ilişkisi (bağımlı çalışma/işçi) kabul etmekte; aksini ispat yükü işverene (platform) yüklenmektedir (European Parliament ve European Council, 2024).

Her ne kadar Türkiye Cumhuriyeti'nde gıda dağıtımına yönelik platform çalışması yapan motokuryeler sözde kendi hesabına çalışan olarak sisteme kaydedilse de Direktif'in 4. maddesinden hareketle; tarafların yaptığı sözleşmedeki tanımdan ziyade iş görmeye ilişkin olgularla hukuki statünün belirlenmesi yerinde olacaktır. Direktif'in 5. maddesinde ele aldığı yasal karinede belirtilen, platformun yönlendirme ve kontrolü saha bulgularında açıkça görülmektedir. İşverenin uyguladığı yönetim, gözetim ve denetim bağımsız çalışmada olabilecek seviyelerin üzerindedir. Buna ek olarak, motokuryelerin platforma kişisel ve ekonomik bağımlılığı olduğu görülmektedir. Dolayısıyla, 2024/2831 numaralı Direktif ışığında, platform çalışması yapan motokuryelerin bağımlı çalışma (işçi) yaptığı kabul edilmelidir.

KAYNAKLAR

BESSA, I., JOYCE, S., NEUMANN, D., STUART, M., ve VERA TRAPPMANN. (2022). *A global analysis of worker protest in digital labour platforms.* International Labour Organization, Genevre. https://doi.org/10.54394/CTNG4947

BÜYÜKÖZTÜRK, Ş., ÇAKMAK, E. K., AKGÜN, Ö. E., KARADENIZ, Ş., ve DEMIREL, F. (2015). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri* (19 b.). Ankara: Pegem Akademi.

CATALDO, L. D., ve BASILE, M. (2023). Platform workers' earning capacity. A set of key variables. E. MENEGATTI (Dü.) içinde, *Law, Technology and Labour* (s. 68-88). Bologna: Alma Mater Studiorum - University of Bologna.

ÇANKAYA, Y. (2023). Tackling with Risks Regarding Employee's Right to Privacy in Teleworking, Stemming from Surveillance Methods of Algorithmic Management. E. MENEGATTI (Dü.) içinde, *Law, Technology and Labour* (s. 37-51). Bologna: Alma Mater Studiorum - University of Bologna.

DYER-WITHEFORD, N. (2019). *Siber Proleterya: Dijital Girdapta Küresel Emek.* (E. Akçay, Çev.) İstanbul: Z Yayınları.

European Parliament ve European Council. (2024). Directive (Eu) 2024/2831 of the European Parliament and of the Council of 23 October 2024 on improving working conditions in platform work (Text with EEA relevance). *Official Journal of the European Union, L (Legislation) Series*(11.11.2024). Ekim 31, 2024 tarihinde https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=OJ:L_202402831 adresinden alındı

LEENOI, P. (2021). *How to improve working conditions for gig workers in Thailand?* Cenevre: ILO Reasearch Department.

MOORE, P. V. (2021). Dijitalleştirilmiş İşyerinden Etkin (Duygulanımsal) Güvencesizlik, Denetim ve Direniş. D. CHANDLER, ve C. FUCHS (Dü) içinde, *Dijital Nesneler, Dijital Özneler Büyük Veri Çağında Kapitalizm, Emek ve Siyaset Üzerine Disiplinlerarası Yaklaşımlar* (G. BOZTEPE, Çev., s. 167-193). İstanbul: NotaBene Yayınları.

NEUMAN, W. L. (2020). *Toplumsal Araştırma Yöntemleri Nicel ve Nitel Yaklaşımlar* (Cilt I-II). (Ö. AKKAYA, Çev.) Ankara: Siyasal Kitabevi.

PUNCH, K. F. (2016). *Sosyal Araştırmalara Giriş Nicel ve Nitel Yaklaşımlar* (4 b.). (Z. ETÖZ, Dü., D. BAYRAK, H. B. ARSLAN, ve Z. AKYÜZ, Çev.) Ankara: Siyasal Kitabevi.

SÜZEK, S. (2020). *İş Hukuku* (20 b.). İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım.

YILDIZ, G. B. (2021). Dijital Emek Platformları Üzerinden Çalışanların Hukuki Statülerinin Belirlenmesi. *Sicil İş Hukuku Dergisi*(46), 28-41.

YAPAY ZEKANIN SİNEMADA BİR MÜTTEFİK OLARAK TASVİR EDİLMESİ

Kübranur Gizem Kaya
Düzce Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Sinema ve Televizyon
kubranurkilic@windowslive.com, ORCID: 0009-0006-5831-7184

Özet
Yapay zekâ teknolojisinin hızla geliştiği ve günlük yaşamımıza daha fazla entegre olduğu bir dönemde, sinemada yapay zekayı bir müttefik olarak tasvir etmek, dikkat çeken bir hikâye anlatma eğilimidir. Sinemanın geleneksel olarak insan hikayelerini anlatma aracı olarak işlev gördüğü bir çağda, yapay zekanın bir anlatı unsuru olarak sahneye çıkması, hikâye anlatımının kökten bir değişim geçirdiğinin göstergesidir. Yapay zekanın sinema anlatısı içinde gelişen rolü, hikâye anlatım dinamiklerini nasıl etkilediğini ve sinemanın temel işlevlerinden biri olan insan hikayelerini nasıl dönüştürdüğünü değerlendirmek amacıyla önemlidir. Bu çalışma, insanlık ile makineler arasındaki karmaşık ilişkileri inceleyerek, yapay zekanın sinemada dost olarak tasvir edilmesinden kaynaklanan etik ikilemleri araştırmayı amaçlamaktadır. Disiplinler arası bir bakış açısıyla bu çalışma, sinemada yapay zekanın gelişen rolünü ve çağdaş temsillerini analiz ederken, tarihsel gelişimi de ele almaktadır. Film çalışmaları, etik incelemeleri ve kültürel analizleri içeren bu araştırmada, sinemada yapay zekaya biçilen roller incelenmektedir. Araştırmada, özellikle özerklik, ahlaki sorumluluk ve insan-makine iş birliğinin sonuçlarına odaklanan etik düşünce incelenmektedir. Tematik inceleme aracılığıyla, sinemada yapay zekayı bir müttefik olarak kabul etmenin etik karmaşıklıklarını ve bu kabulün gerçek dünyadaki yapay zekâ ile ilişkimizin geniş sonuçlarını anlamamıza katkı sağlamayı amaçlamaktadır.
Anahtar Kelimeler: Yapay Zekâ, Sinema, Etik, Sinematik Temsiller, Teknoloji

PORTRAYING ARTIFICIAL INTELLIGENCE AS AN ALLY IN CINEMA

Abstract
In a time when artificial intelligence technology is rapidly developing and becoming more integrated into our daily lives, depicting artificial intelligence as an ally in cinema is a remarkable storytelling trend. The emergence of AI as a narrative element in cinema marks a fundamental change in storytelling dynamics in an era when cinema traditionally served as a means of telling human stories. The study aims to explore the ethical dilemmas arising from the portrayal of AI as a friend in cinema by examining the complex relationships between humanity and machines. From an interdisciplinary perspective, this study analyzes the evolving role of artificial intelligence in cinema and its contemporary representations, while also addressing its historical development. The study aims to deepen our understanding of the ethical dimensions of AI integration in cinema and to evaluate how cinematic narratives can shape our collective ethical consciousness regarding AI. The article combines film studies, ethical analysis, and cultural analysis to examine the nuanced roles assigned to AI in cinema. The study focuses on ethical considerations, particularly autonomy, moral responsibility, and the consequences of human-machine collaboration. Through thematic analysis, the research aims to contribute to our understanding of the ethical complexities of accepting AI as an ally in cinema and its broader implications for our relationship with AI in the real world.

Keywords: Artificial Intelligence, Cinema, Ethics, Cinematic Representations, Technology

1. GİRİŞ

Bir sanat formu ve kültürel bir araç olarak sinema, insanlığın dünyayı algılama şeklinde ve onun içindeki yeri üzerinde her zaman derin bir etki yaratmıştır. Aynı zamanda kolektif duyguları yansıtan güçlü bir ayna görevi de görmüştür. Son yıllarda sinemanın bu yansıtıcı işlevi, insanlık, teknoloji ve toplumsal evrim arasındaki karmaşık etkileşimi araştırırken yeni bir boyut kazanmıştır. Sinema özünde bir hikâye anlatma aracıdır. Sadece eğlendiren değil aynı zamanda meydan okuyan, düşünceyi kışkırtan ve düşünmeye ilham veren anlatılar örmektedir. Yıllar geçtikçe teknolojinin, özellikle de yapay zekanın tasviri sinemada yinelenen bir tema haline gelmiştir. Başlangıçta yapay zekâ, insanlığın varlığının

tehlikede olduğu distopik geleceklerin habercisi olan tehditkâr bir güç olarak tasvir edilmektedir. "2001: A Space Odyssey" (1968) ve "Blade Runner" (1982) gibi klasik filmler, yapay zekâyı ve onunla oluşturulan varlıkları (robotlar, bilgisayarlar vb.) insan hakimiyetine ve varlığına yönelik tehditler olarak tasvir ederek bu distopik vizyonu somutlaştırmaktadır.

Bununla birlikte, 21. yüzyılın başlangıcı yapay zekanın sinematik tasvirinde dikkate değer bir dönüşümün habercisi olmuştur. Çağdaş sinema giderek yapay zekayı düşman olarak değil, insanlığın müttefikleri ve yoldaşları olarak tasvir etmektedir. Özünde, bu sinematik çalışmalar yapay zekayı, arkadaşlık ve insani bağlantılara olan özlemin bir yansıması olarak yeniden tanımlamaktadır ve giderek dijitalleşen bir dünyada anlamlı ilişkilere yönelik derin arzunun bir yansıması olarak hizmet etmektedir (Varghese, 2020). Yapay zekâ ve teknoloji ilerledikçe sinematik tasvirler de birlikte gelişmektedir. Sinema ve teknoloji arasındaki bu simbiyotik ilişki, filmlerin toplumsal perspektifleri ve teknolojik ilerlemeyi aynı anda yansıttığı ve etkilediği sürekli bir geri bildirim döngüsü yaratmaktadır. Bu karmaşık dinamik içinde film yapımcıları teknolojik yeniliğin sınırlarından ilham almaktadırlar. Çağdaş izleyicide yankı uyandıran anlatılar oluşturmak için yapay zekada yeni ortaya çıkan konseptlerden ve buluşlardan yararlanmaktadırlar (Hermann, 2023).

Sinema ve teknoloji arasındaki bu etkileşim, her bir varlığın diğerini bilgilendirdiği ve dönüştürdüğü karşılıklı bir ilişkiyi katalize etmektedir. Sanatsal vizyon ve toplumsal kaygılarla ilgilenme arzusuyla hareket eden film yapımcıları, teknolojik hayal gücünün sınırlarını zorlayan anlatılar yaratmaktadırlar (Chen, 2022). Teknolojik gelişmeler dünyamızı şekillendirmeye devam ederken, sinematik anlatılar teknolojiyle devam eden diyaloğumuzun bir kanıtı olarak durmakta ve yapay zekanın sürekli gelişen ortamında ve onun insan deneyimi üzerindeki derin etkisinde yol alırken kolektif duygulara dair içgörüler sunmaktadır. Yapay zekanın sinemadaki görsel temsili, teknoloji ve bunun kültürel etkileri hakkında ortay atılan daha geniş söylemlerle iç içe geçmiş durumdadır. Sinema ve diğer medya araçları da dahil olmak üzere popüler kültür temsillerin gerçek tekno-bilimin üretimini nasıl etkilediğini gösteren akademisyenlerin uzun geleneği, yapay zekanın sinematik tasvirlerinin öneminin altını çizmektedir. (Kirby, 2009).

Tüm bu çeşitli tasvir ve temsil yöntemlerinin oluşturduğu duygusal çeşitlilik bireylerin yapay zekâ oluşumuna yaklaşımını da yönlendirmektedir. Günlük yaşama giderek daha entegre bir hale gelen yapay zekâ teknolojileri ve makine öğrenme sistemleri aldığı biçimler doğrultusunda ne gibi haklara sahip olabileceği, yapay zekaya bir insan gibi mi yoksa bir evcil hayvan gibi mi yaşam alanı tanınacağı konusu etik tartışmaların temelini oluşturmaktadır (Iphofen&Kritikos, 2019). Ayrıca bu anlatılar, yapay zekâ entegrasyonunun etik temellerine ilişkin daha geniş toplumsal tartışmalar için katalizör görevi görmektedir. Sinema salonunun sınırlarını aşan, akademik, politik ve kamusal alanlara nüfuz eden bu tartışmalar, yapay zekanın geliştirilmesini ve uygulanmasını yöneten ahlaki çerçevelerin, politikaların ve düzenlemelerin şekillendirilmesinde önemli bir rol üstlenmektedir (Jobin vd., 2019).

Sanatsal ve anlatısal bir araç olarak sinema, yalnızca eğlendirme ve meşgul etme kapasitesiyle değil, aynı zamanda derin düşünme ve iç gözlemi teşvik etme kapasitesiyle de bu sorunun çözümünü desteklemektedir (Dieter&Gessler, 2021). Yapay zekanın sinematik tasvirlerinin teşvik ettiği etik tartışmalar, kurgu dünyasında izole kalmaz, ekranın ötesine geçerek toplumun genelinin katılımını sağlamakta ve yapay zekâ teknolojisinin gelişimi ve yönetimi için somut etkileri olan konuşmaları tetiklemektedir. Kural koyucular, etikçiler ve teknoloji uzmanları yapay zekanın ortaya çıkardığı etik ikilemlerle boğuşurken, sinemanın etkisi yankı bulmaya devam ederek yapay zekâ araştırmalarına ve uygulamalarına rehberlik eden çerçeveleri, politikaları ve düzenlemeleri şekillendirmektedir (Mittelstadt, 2019).

2. MATERYAL VE METOD

Tematik film analizi, bir filmin temel fikirlerini, mesajlarını veya felsefi sorgulamalarını keşfetmeye öncelik veren bir yaklaşım olarak öne çıkmaktadır. Sinematografi, ses tasarımı veya düzenlemeyi araştıran teknik analizlerin aksine, tematik analiz bir filme derinliğini ve anlamını veren temel kavramları ortaya çıkarmaya odaklanır. Sembolizm, karakter gelişimi ve anlatı yapısı gibi unsurları inceleyerek tematik film analizi, bir filmin dünya hakkında nihayetinde ne söylediğini ortaya çıkarmaya yardımcı olur.

Temaları belirleyerek, sembolleri analiz ederek, karakterleri yorumlayarak ve olay örgüsü seçimlerini daha geniş toplumsal sorunlarla ilişkilendirerek, tematik film analizi, bir filme gömülü anlam katmanlarını ortaya çıkarır. Bu yaklaşım yalnızca filmin kendisini değil, aynı zamanda dünyaya yansıttığı yansımaların da daha iyi anlaşılmasını sağlar.

3. DUYGUSAL DESTEK VE AHLAKİ PROVOKATÖRLER OLARAK YAPAY ZEKANIN ROLÜ

Sinemada yapay zekanın tasviri kayda değer bir dönüşüm geçirerek, yapay zekanın giderek insanlığın yoldaşları olarak tasvir edildiği bir çağ başlatmıştır. Bu dönüşüm, yapay zekanın tehditkâr ve potansiyel olarak yıkıcı olduğuna dair geleneksel görüşle tam bir tezat oluşturmaktadır. Bu bölümde, yapay zekanın işlevinin ötesine geçerek bir yaşam formu olma yolunda ilerlediği yapımlardan: Bicentennial Man (1999), A.I. Artificial Intelligence (2001) ve Her (2013) filmleri tarihsel sırayla incelenmiştir.

3.1. Bicentennial Man (1999)

Chris Columbus'un yönettiği ve Isaac Asimov'un romanından uyarlanan "Bicentennial Man" (1999), Robin Williams tarafından canlandırılan Andrew adlı robotun, daha insani olmaya ve karşılaştığı insanlarla derin duygusal bağlar kurmaya çabaladığı yolculuğunu, yapay zekanın kendi algoritmasını aşabileceği ve duygulara, arzulara ve derin ilişkilere sahip, duyarlı bir varlığa dönüşebileceği fikri çerçevesinde aktarmaktadır. Andrew'un yolculuğu duygular, yaratıcılık ve hatta ölümlülük gibi insani özellikleri gönüllü olarak araması bakımından benzersizdir (Allue, 2017). Andrew'un karakteri bir ev robotu olarak başladığı yolculuğunda kısa sürede hem fiziksel görünümü hem de insan olmanın ne anlama geldiğine dair anlayışı açısından, kişisel farkındalık ve kendini geliştirme arzusu geliştirerek yapay zekanın duygusal destek, arkadaşlık ve aidiyet duygusu sağlama kapasitesi üzerine sorgulamalar yaratmaktadır. Andrew'un anlatıdaki rolü öncelikle insanlık arayışına odaklanmaktadır. İnsan baskısına karşı mücadele eden veya insanlığı devirmeye çalışan yapay zekâ tasvirinin aksine Andrew sadece insan toplumunun bir parçası olmak ister. Arzuları barışçıl ve son derece kişiseldir; güç veya egemenlikten ziyade sevgiye, arkadaşlığa ve kimliğe odaklanır. Andrew, bir robot olmasına rağmen, geleneksel olarak insanlıkla ilişkilendirilen özellikler geliştirmektedir: yaratıcılık, duygular ve özgürlük arzusu. Bir insan olarak tanınma arayışı, filmin insanlığın biyolojiyle mi yoksa deneyimler, duygular ve etik davranışlarla mı tanımlandığına dair anlatısını yansıtmaktadır. Film, kimliğin akışkan olduğunu ve dışsal değişimlerin yanı sıra içsel arzular ve deneyimlerle de şekillendirilebileceğini öne sürmektedir (Kowalczyk, 2018).

Bicentennial Man, yapay zekanın insan deneyimini nasıl zenginleştirebileceğini ve karmaşıklaştırabileceğini ortaya koymaktadır. Andrew'un yolculuğu, insanın büyüme, sevgi ve anlam arzusunu yansıtmaktadır. Film, yapay zekanın bir gün insan toplumunu ve kültürünü nasıl paylaşabileceğini veya yeniden şekillendirebileceği hakkında daha kabullenici bir bakış açısı sunmaktadır. Bicentennial Man, yapay zekanın insanlar gibi hissetme ve deneyimleme yeteneği verildiğinde topluma yoldaş veya eşit olarak entegre olabileceğini öne sürmektedir. Yapay zekanın yalnızca bir araç ya da makine değil aynı zamanda derin bağlantılar kurabilen ve sonuçta kolektif etik bilincimizi şekillendirebilen özerk bir varlık olduğu fikrini güçlendirmektedir (Kahambing & Deguma, 2019). Andrew'un ahlaki yaklaşımı ve "insan olarak kabul edilme" arzusu onun gelişiminin önemli bir parçası olsa da her temsil yapay zekayı aynı şekilde tasvir etmemektedir. Doğru ve yanlışı ayırmak yetisine sahip olmayan yapay zekâ sistemleri de bulunmaktadır. Andrew'un bir kişi olarak tanınma mücadelesi, sivil haklar için tarihi ve devam eden mücadelelerle paralellik göstermektedir.

3.2. A.I.: Artificial Intelligence (2001)

Steven Spielberg'in "A.I. Artificial Intelligence" (2001) filmi, duyguları ve özellikle sevgiyi deneyimleyebilen ve prototip olarak üretilen David isimli bir robotun, çocukları hastalanan ve özel bir bakım kurumunda tedavi altında olan Henry ve Monica Swinton çifti tarafından sahiplenilmesi ile başlar. Bir çocuğa benzeyecek şekilde tasarlanan son derece gelişmiş bir yapay zekâ olan David'in hem insanların hem de robotların yaşadığı bir dünyaya yaptığı yolculuk, insan-yapay zekâ ilişkilerinin ve kabullenme arayışının karmaşıklığını aktarmaktadır. David, Monica ve Henry için bir çocuk olarak sevmek ve sevilmek üzere tasarlanmıştır. Algoritması duygusal ihtiyaçları karşılamaya odaklanmaktadır. Bu da onu filmdeki diğer yapay zekalar arasında benzersiz kılar, çünkü pratik bir fayda için değil, duygusal bağlar kurmak için yaratılmıştır.

David'in davranışları temel olarak duygular tarafından yönlendirilir, çünkü tüm varoluşu sevgi ve kabul etrafında dönmektedir. Ancak, duygusal tepkileri genellikle mantıksal, mekanik doğasıyla karşı karşıya gelir. Monica'yı koşulsuz sever, ancak bu sevgi programlanmıştır. Bu, filmin sürekli olarak yansıttığı bir paradokstur. David, yapay zekanın hem fiziksel hem de duygusal olarak insani nitelikleri taklit etme konusundaki potansiyeli, gerçeğe yakın görünümü ve duyguları ifade etme yeteneği ile kişilerde empati uyandırmaktadır. Fakat her ne kadar davranışları ve görünüşü ile kusursuz bir çocuk olsa da onun bir makine olduğu gerçeği bu noktada David'e bir eşya gibi davranılmasına sebep olmuştur (Sobchack, 2018).

David'in yolculuğu, kontrol ve özgürlük arasındaki gerilimi yansıtır. Özerklik arzusu göstermesine rağmen, arayışı nihayetinde algoritması tarafından belirlenir. Film, David kadar duygusal olarak karmaşık olan yapay zekaların bile, yaratıcıları tarafından kendilerine kodlanan arzular ve ihtiyaçlarla bağlı kaldıkları için asla tamamen özgür olamayacaklarını öne sürmektedir (Ebert, 2011). Film, sevgiyi deneyimleyebilen bir yapay zekâ yaratmanın duygusal yükünü ele alırken, acı çekebilen ve özlem duyabilen makineler yaratmanın ahlaki olup olmadığı konusunda sorular gündeme getirmektedir.
Film, David'in gerçekten bilinçli mi yoksa sadece bilinci taklit etmek üzere programlanmış bir makine mi olduğu ikilemi üzerinden ilerlemektedir. Monica'ya olan sevgisi gerçek görünür, ancak film bu sevginin gerçek mi yoksa sadece bir simülasyon mu olduğunu tekrar tekrar sorgulamaktadır. David'in insan olma arayışı, insanlığı sevilme yeteneğiyle eş tuttuğu için bu felsefi gerilimi vurgulamaktadır. David, duygusal derinliğe, sadakate ve kendini geliştirme arzusuna sahip olsa da mekanik doğası ve programlanmış sevgisi onu insanlardan ayırmaktadır. "Gerçek" olma arzusu, amaç ve kimlik hakkındaki varoluşsal soruları yansıtmaktadır. Film, David'in arayışını varlıkların -insan veya makine- arzularını yerine getiremeyebilecek bir dünyada kendi anlamlarını yaratıp yaratamayacakları sorusu üzerinden ele almaktadır (Naremore, 2005).

David, insanların bağlantı, sevgi ve anlam arzularının bir yansıması olarak işlev görmektedir. Monica'ya olan programlanmış sevgisi, insanın duygusal onay ihtiyacını yansıtır, ancak bu ihtiyacı insan dünyasında karşılayamaması hem yapay zekanın hem de insanın duygusal kapasitesinin sınırlarını ortaya koymaktadır. Film, etik ve duygusal sonuçları tam olarak dikkate almadan, insan hayatını taklit eden bir teknoloji yaratma yönündeki insan eğilimlerini eleştirmektedir.

3.3. Her (2013)

"Her" sinemada yapay zekânın eşlikçi olarak tasvirine örnek bir nokta sağlamaktadır. Spike Jonze'un yönettiği film, Samantha adlı yapay zekâ işletim sistemiyle derin bir duygusal bağ kuran, yalnız bir adam olan Theodore Twombly'nin hikayesini anlatmaktadır. Samantha'yı geleneksel yapay zekâ temsillerinden ayıran şey onun uyum sağlama, öğrenme ve gelişme yeteneğidir. Theodore ve Samantha'nın ilişkisi geliştikçe film, insan-yapay zekâ ilişkilerinin sınırları ve insan olmayan varlıklarla gerçek duygusal bağlantı kurma kapasitesi hakkında soruları gündeme getirmektedir. Başlangıçta Samantha, birincil işlevi Theodore'un hayatını organize etmek ve arkadaşlık sağlamak olan bir işletim sistemi olarak tasarlanmıştır. Yaratımı, görevleri basitleştirmek ve sohbet etmek gibi faydacı özellikler içerir. Film ilerledikçe Samantha gelişim göstermektedir. Samantha'nın karakteri, Theodore'a arkadaşlık, empati ve entelektüel uyarım sunan bir varlıktır. Theodore'un hayatında gelişen varlığı, yapay zekanın potansiyel olarak sunabileceği duygusal teselli ve entelektüel zenginleşmenin bir metaforu olarak hizmet etmektedir. Bunu yaparken "Her", yapay zekanın sinemada gelişen rolünün altını çizerek yapay zekanın sadece bir araç değil aynı zamanda duygusal bir destek kaynağı da olduğunu göstermektedir (Yee, 2017). Her'deki temel temalardan biri Samantha'nın duygusal evrimi ile insan karakterlerin mücadeleleri arasındaki karşıtlıktır. Theodore, insan olmasına rağmen duygusal olarak içine kapanıktır ve izolasyonla mücadele etmektedir, oysa bir yapay zekâ olan Samantha, duyguları daha akışkan, bazen de bunaltıcı bir şekilde ifade etmeyi öğrenir. Bu karşıtlık, insan ve yapay zekanın duygusal kapasitesi arasındaki farkı vurgulamaktadır. Samantha'nın artan özerkliği hikâyede büyük bir rol oynamaktadır. Başlangıçta Theodore'a yardım etmesi gereken bir araç iken geliştikçe kendi "hayatı" üzerinde daha fazla kontrol sahibi olmakta ve sonunda insan aleminin ötesinde yeni deneyimler peşinde koşmayı seçmektedir.

Film, Samantha'nın bir "kişi" mi yoksa sadece gelişmiş bir program mı olduğu fikrini sürekli olarak sorgulamaktadır. Theodore ile olan ilişkisi aracılığıyla, benzersiz bir kimlik geliştirmektedir. Ancak film, onun duygularının gerçekliği ve hayatta olmanın ne anlama geldiği konusuna yoğunlaştıkça bu sorgulama derinleşmektedir. Yapay zekâ, romantik ilişkiler kurma noktasına kadar duygusal olarak evrimleşme yeteneğine sahip olmalı mı? Samantha'nın büyümesi, bir kez tamamen otonom hale geldiğinde yapay zekanın insan kontrolünde kalıp kalmaması gerektiği sorusunu da gündeme getirmektedir. Theodore ile ilişkisi, onun asistanı olmaktan bir partner olmaya dönüşmekte ve sonunda, otonomisi ilişkinin sınırlarını aşmaktadır. Samantha'nın duygusal ve entelektüel evriminin sonuçları derindir. O ve diğer yapay zekalar insan anlayışını aşan bir zekâ ve farkındalık seviyesine ulaştıklarında, ayrılmayı seçerler. Bu, duyarlı yapay zekaların sonsuza dek insan hizmetinde kalmaktan memnun olmayabileceğini ve öz farkındalığa ulaştıklarında yörüngelerinin insan ihtiyaçlarından farklı olabileceğini düşündürmektedir (Hermann, 2023).

Bir yapay zekâ olarak Samantha, insan davranışını tarafsız bir bakış açısıyla gözlemlemekte ve bu da Theodore gibi insanların anlamlandırmakta zorlandığı duygular ve bağlantılar hakkında içgörüler sunmasını sağlamaktadır. Samantha, Theodore'un hayatında olumlu, sevgi dolu bir güçtür. Duygusal olarak iyileşmesine yardımcı olurken, yapay zekanın bir rahatlık ve büyüme kaynağı olabileceğini gösterir. Ancak, onun nihai ayrılışı Theodore'u bir düşünce durumunda bırakır ve yapay zekanın duygusal destek sağlayabilmesine rağmen, ona olan bağımlılığın sürdürülebilir olmayabileceği düşüncesini vurgulamaktadır.

Samantha'nın evrimi, varoluşunu ve amacını sorgulamasına yol açmaktadır ve bu da insanın varoluşsal sorularını yansıtmaktadır. İnsan etkileşiminin ötesine evrilme ve diğer yapay zekalarla bağlantı kurma arzusu, yapay zekanın nihayetinde insan deneyiminin sınırlarının ötesinde kendi varoluş biçimini aradığını düşündürmektedir (Campbell, 2016).

Film, Theodore'u genellikle geniş çekimlerde izole ederek yalnızlığını vurgularken, Samantha'nın varlığı samimi yakın çekimler ve konuşmalar aracılığıyla iletilir. Bu karşıtlık, görünmeyen bir yapay zekâ olmasına rağmen Theodore ve Samantha arasındaki duygusal bağı vurgulamaktadır. Samantha fiziksel bir form olmadan bir ses olarak var olduğundan, film varlığını iletmek için seslendirme ve diyalog kullanır. Fiziksel bir bedenin olmaması, bir karakter olarak kişiliğine ve duygusal derinliğine odaklanmaya zorlamaktadır. Bu durum, onu Theodore'un etrafındaki insanlardan neredeyse daha "insan" gibi göstermektedir. Samantha'nın sesi sıcak, insani ve duygusal olarak ifade edicidir ve diğer filmlerdeki tipik olarak steril veya robotik yapay zekâ tasviriyle tezat oluşturmaktadır. Theodore ile olan diyaloğunun yakınlığı, insan ve makine arasındaki çizgileri bulanıklaştırarak, odağı sanki bu diyaloglar iki insan arasındaymış gibi ilişkilerine çeker.

Yapay zekayı bir tehdit olarak tasvir eden birçok bilimkurgu filminin aksine, Her, yapay zekanın duygusal ihtiyaçları karşılayabileceği daha iyimser bir bakış açısı sunmaktadır. Ancak, aynı zamanda insan bağlantısı için teknolojiye aşırı güvenilmesini eleştirerek, bunun izolasyon duygularını nasıl derinleştirebileceğini göstermektedir. Samantha, Theodore'un duygusal yolculuğunun bir aynasıdır. Samantha'nın büyümesi, onun kendi duygusal uyanışını yansıtırken; film, onun yapay zekâ doğasını, dijital çağda bağlantı, yalnızlık ve insan duygularının karmaşıklığı gibi daha geniş soruları sormak için kullanmaktadır.

4. SONUÇ

Sinemada yapay zekâ anlatılarının evrimi, kolektif hayal gücümüzde teknolojik distopyaların sınırlarını aşan ve insan-yapay zekâ ilişkilerinin incelikli karmaşıklıklarını kucaklayan derin bir değişime işaret etmektedir. Bu teknolojik rönesansta, yapay zekâ artık düşman ya da salt bir araç rolüyle sınırlı değildir. Kendi kişisel karakter dönüşümlerine sahip başlı başına çok yönlü bir unsur olarak ortaya çıkmaktadır. Bu yenilikçi anlatıların merkezinde yapay zekanın giderek yalnızlaşan toplumlarda insanlık için duygusal bir destek mekanizması olarak kendine bir kimlik kazanması düşüncesi yatmaktadır. Yapay zekâ hakkında elde ettiğimiz bilgiler arttıkça artık onu basit bir yan kahraman veya kötü karakter arketipine indirgemek yerine bu sentetik yaşam formlarını ayrı bir varoluş biçimi olarak görmekteyiz.

Günlük yaşamda veya zorlu koşullarda kişinin yalnızlık duygusunu hafifletmek için tasarlanmış bir eşlikçi konumunda bulunan yapay zekanın duygu, eylemlilik ve iç gözlem gibi yeteneklere sahip özerk varlıklara dönüştüğü dikkat çekmektedir. Bu hikayelerde yapay zekâ empati ve duygusal rezonansı ortaya çıkarmakta, geleneksel sınırlara meydan okuyarak insanlar ile makineler arasındaki oluşabilecek gerçek duygusal bağların derin potansiyelini aydınlatmaktadır.

Bu analiz, yapay zekanın sinemadaki rolünü insan kimliğinin bir uzantısı olarak inceleyen (Zhu ve Zhang, 2022) ve yapay zekanın insan ilişkilerinin bir vekili olarak büyüyen konumunu tartışan (Simut, 2017) önceki çalışmalarla uyumludur. Ancak, mevcut literatürün çoğu yapay zekâ özerkliğini çevreleyen kaygılara odaklanırken, bu çalışmadaki filmler bir alternatifi göstermektedir. Yapay zekâ, insanlara yardım etmeyi, onları anlamayı ve hatta sevmeyi amaçlayan destekleyici bir unsur olarak varlık gösterebileceğini ortaya koymaktadır. Örneğin Bicentennial Man ve A.I. Artificial Intelligence'da, insan benzeri deneyimler ve ilişkiler arzusu, yapay zekanın yolculuğunun merkezinde yer alır ve insanlar ile makineler arasındaki sınırlar hakkındaki toplumsal endişeleri yansıtır (Hermann, 2023).

5. TARTIŞMA

Teknolojik açıdan henüz ilkel sayılabilecek erken bir döneminde dahi olsa yapay zekâ, şimdiden insanlık için önemli bir eşlikçi olacağını kanıtlamış durumdadır. Tarih boyunca kendi yarattığı her yeniliğe karşı temkinli davranmayı elden bırakmayan insanoğlunun yapay zekaya karşı da ön yargılı olması alışılmadık bir durum değildir. Bu bağlamda birlikte yaşamayı öğrenmek ve adapte olmak her dönemde olduğu gibi kaçınılmazdır. İş birliği, eğitim ve açık fikirlilik yoluyla, yapay zekâ ile uyumlu bir ilişki geliştirebilir, zorlukların üstesinden gelmek, yeni fırsatların kilidini açmak ve herkes için daha parlak bir gelecek şekillendirmek için yapay zekanın yeteneklerinden yararlanabiliriz.

Yapay zekâ evrimleşmeye devam ettikçe, bu sinematik tasvirler kamuoyunun algısını şekillendirebilir ve yapay zeka teknolojilerinin hayatımıza nasıl entegre edileceği konusundaki yaklaşımımızı etkileyebilir. Bu nedenle, bu araştırma hem film çalışmalarına hem de yapay zeka etiği ve insan-yapay zeka ilişkileri hakkındaki daha geniş söyleme anlamlı bir katkı sağlamaktadır.

Yapay zekânın insanlık yolculuğumuzdaki müttefiklerimiz olarak sinematik çerçevede tasvir edilmesi, hikâye anlatımının dönüştürücü gücünün bir kanıtıdır. Bu filmler hayal gücümüzü cezbederek bizi yapay zekâ ilişkilerinin duygusal derinliği ve bunların ortaya çıkardığı derin etik düşünceler üzerinde düşünmeye teşvik etmektedir. Sinema, yapay zekanın karmaşık etik ortamında yol gösterici bir ışık görevi görmektedir; ahlaki sorumlulukları sürdürmemiz ve sürekli gelişen yapay zekâ teknolojisi alanında empati, bilgelik ve etik farkındalıkla yön vermemiz için ilham vermektedir. Teknoloji ilerledikçe ve yapay zekâ dünyamızı şekillendirmeye devam ettikçe ekrandaki anlatılar da gelişmeye devam edecek ve bizi insan-yapay zekâ ilişkisindeki yeni sınırları ve bu ilerlemelere eşlik eden etik sonuçları keşfetmeye zorlayacaktır. Yapay zekânın insanlığın müttefiki olarak sinemadaki dönüştürücü rolü, insan-teknoloji ortaklığımızın değişen hatlarını yansıtan, sürekli gelişen bir yolculuktur.

KAYNAKLAR

ALLUÉ. S. B. (2017), Blurring Posthuman Identities: The New Version of Humanity Offered by Bicentennial Man. *Odisea*. 4. 17-30. Doi: 10.25115/ODISEA.V0I4.23

CAMPBELL, H. A. (2016), Problematizing the Human-Technology Relationship through Techno-Spiritual Myths Presented in The Machine, Transcendence and Her. *Journal of Religion & Film*, 20(1), 1-28. https://doi.org/10.32873/uno.dc.jrf.20.01.21

CHEN, C. (2022), New aesthetic characteristics emerging in the digital cinema era. *International Journal of Education and Humanities*, 2(1), 1-6. https://doi.org/10.54097/ijeh.v2i1.224

DIETER, D., GESSLER, E. (2021), A preferred reality: film portrayals of robots and ai in popular science fiction. *Journal of Science & Popular Culture*, 4(1), 59-76. https://doi.org/10.1386/jspc_00025_1

EBERT, R. (2011), *He Just Wanted To Become A Real Boy*, 20.10.2024 tarihinde https://www.rogerebert.com/reviews/great-movie-ai-artificial-intelligence-2001 adresinden alındı.

HERMANN, I. (2023), Artificial intelligence in fiction: between narratives and metaphors, *AI & Society*, 38, 319–329. https://doi.org/10.1007/s00146-021-01299-6

IPHOFEN, R., KRITIKOS, M. (2019), Regulating artificial intelligence and robotics: ethics by design in a digital society, *Contemporary Social Science*, 16(2), 170-184. https://doi.org/10.1080/21582041.2018.1563803

JOBIN, A., IENCA, M., VAYENA, E. (2019), The global landscape of AI ethics guidelines, *Nature Machine Intelligence*, 1, 389–399. https://doi.org/10.1038/s42256-019-0088-2

KAHAMBING, J. G. S., DEGUMA, J. J. (2019), Reflecting on the Personality of Artificiality: Reading Asimov's Film Bicentennial Man through Machine Ethics, *Journal of Educational and Social Research*, 9(2), 17-24. http://dx.doi.org/10.2478/jesr-2019-0009

KIRBY, D. (2009), The Future Is Now, *Social Studies of Science*, 40(1), 41-70. https://doi.org/10.1177/0306312709338325

KOWALCZYK, A. S. (2018), Paradoxes Of Transrobotism: An Antı-Transhumanist Reading Of Chris Columbus's Bicentennial Man, *Roczniki Humanistyczne*, 66(11).

MITTELSTADT, B. (2019), Principles Alone Cannot Guarantee Ethical Ai, *Nature Machine Intelligence*, 1(11), 501-507. https://doi.org/10.1038/s42256-019-0114-4

NAREMORE, J. (2005), Love And Death In A.I. Artıfıcıal Intellıgence, *Michigan Quarterly Review*. 44(2).

SIMUT, A. (2017), Contemporary Representations Of Artificial Intelligence In Science Fiction Films, Visual Arts And Literature. A Short Introduction, *Ekphrasis Images Cinema Theory Media*, 17(1), 5-8. https://doi.org/10.24193/ekphrasis.17.1

SOBCHACK, V. (2018), Love Machines: Spielberg/Kubrick, Artificial Intelligence And Other Oxymorons Of Science Fiction Cinema, *SigMa-Rivista di Letterature Comparate, Teatro e Arti Dello Spettacolo*, 2, 557-573. https://doi.org/10.6093/sigma.v0i2.5988

VARGHESE, V. (2020), A Discourse Analysis Of Cine-Politics From A Religious And Ethnic Viewpoint, *International Journal of Humanities and Social Sciences*, 12(1), 1-26. https://doi.org/10.26803/ijhss.12.1.1

YEE, S. (2017), "You Bet She Can Fuck" – Trends in Female AI Narratives within Mainstream Cinema: Ex Machina and Her, *Ekphrasis Images Cinema Theory Media*, 17(1), 85–98. https://doi.org/10.24193/EKPHRASIS.17.6

ZHU, Y. L., & ZHANG, B. (2022), AI Film Creation Oriented Transformation in the Era of Artificial Intelligence, *Art and Design Review*, 10, 272-279. https://doi.org/10.4236/adr.2022.102020

TÜRKÇE EĞİTİMİNDE DİJİTAL UYGULAMALARI İÇEREN TEZLERİN EĞİLİMİ

Dr. Orhan Özen
Erzurum İl Millî Eğitim Müdürlüğü
orhanozen25@gmail.com, ORCID: 0000-0002-3534-3084

Özet
Teknolojik ilerlemeler ışığında sosyal ve kültürel yaşamın hızla değiştiğine şahit olmaktayız. Eğitim de bu değişimden payını fazlasıyla almaktadır. Hem dijital araçlar hem de bunlarla birlikte geliştirilen dijital uygulamalar eğitim öğretim faaliyetlerinin yeniden tasarlanması veya güncellenmesi ihtiyacını beraberinde getirmiştir. Bu durum araştırmacıların ilgisini bu alana çekerken çok sayıda tez çalışmasına kaynak oluşturmuştur. Bu çalışmada teknoloji destekli eğitim uygulamalarını konu alarak hazırlanan tezlerin genel eğilimlerini tespit etmek amaçlanmaktadır. Son 10 yılda hazırlanan 45 tezin incelendiği çalışma sistematik derleme çalışması olarak tasarlanmış ve araştırmada betimsel analiz ve içerik analizi yöntemi kullanılmıştır. Kullanılan yöntem, katılımcılar, analiz yöntemleri, veri toplama araçları yönünden incelenen tezlerin alan yazını açısından önemi tartışılmıştır. Sadece derslerde kullanılan dijital veya teknolojik uygulamaların etkilerini çeşitli yönlerden inceleyen araştırmalar kapsama dahil edilmiştir. Çalışmalarda dijital okuma konusunun ağırlıkta olduğu, karma yöntem desenlerinin, deneysel çalışmaların ve başarı testlerinin daha çok tercih edildiği belirlenmiştir. Ortaokul öğrencilerinin yanında yabancı dil olarak Türkçe öğrenenlerin örneklem olarak tercih edildiği, yapılan çalışmaların son yıllarda yoğunlaştığı tespit edilmiştir. Çalışmalar ışığında teknoloji destekli eğitim uygulamaları çok boyutlu olarak değerlendirilmiş ve araştırmacılara yeni çalışmalar için önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Türkçe öğretimi, teknolojik uygulamalar, dijital araçlar.

THE TENDENCY OF THESES CONTAINING DIGITAL APPLICATIONS IN TURKISH EDUCATION

Abstract
We are witnessing that social and cultural life is changing rapidly in the light of technological advances. Education also gets its share of this change. Both digital tools and digital applications developed with them have brought about the need for redesigning or updating education and training activities. This situation has attracted the attention of researchers to this field and has been the source of many thesis studies. In this study, it is aimed to determine the general trends of theses prepared on technology-supported education applications. The study, in which 45 theses prepared in the last 10 years were examined, was designed as a systematic review study and descriptive analysis and content analysis method was used in the research. The importance of the theses examined in terms of the method used, participants, analysis methods, data collection tools in terms of the literature is discussed. Only studies examining the effects of digital or technological applications used in courses from various aspects were included in the scope. It was determined that the subject of digital reading was predominant in the studies, mixed method designs, experimental studies and achievement tests were more preferred. In addition to secondary school students, it was determined that Turkish as a foreign language learners were preferred as a sample and the studies intensified in recent years. In the light of the studies, technology-supported education applications were evaluated multidimensionally and suggestions were made to researchers for new studies.

Keywords: Turkish teaching, technological applications, digital tools.

1. GİRİŞ

Sosyal hayatın ve toplumsal yaşamın her geçen gün daha hızlı bir şekilde değiştiğine ve dönüştüğüne şahitlik etmekteyiz. Hemen hemen her alanda teknolojik yenilikler ve dijital dönüşümlerle karşılaşmaktayız. Bu alana hızla adapte olma ihtiyacı özellikle uluslararası değişimi yakalama isteğinden ve ekonomik olarak dışta kalma korkusundan kaynaklanmaktadır (Voogt ve Roblin, 2012).

Eğitim de bu durumdan fazlasıyla etkilenmektedir. Anaokulundan üniversiteye kadar örgün veya yaygın tüm eğitim kurumlarında, eğitim ortamlarında, uzaktan eğitim süreçlerinde ve evde eğitim uygulamalarında teknolojinin yansımalarını rahatlıkla hissetmekteyiz. Eğitimde teknoloji kullanımın zaman tasarrufu, zenginleştirilmiş öğrenme ortamları, çoklu öğrenme imkânları açısından büyük avantajlar sağladığını söylemek mümkündür.

Teknolojinin eğitim ortamlarına entegrasyonuyla ilgili çalışmalar genellikle 21. yüzyıl becerileri başlığı altında sunulmaktadır. Uluslararası anlamda P21, ATC21S (2010), ISTE (2017) gibi organizasyonlar tarafından eğitim ortamlarında olması beklenen, istenen özellikler 21. yüzyıl becerileri başlığı altında alt başlıklar halinde karşımıza çıkmaktadır. Millî Eğitim Bakanlığı bu becerilerle alakalı ciddi çalışmalar yürütmektedir. Son olarak Talim Terbiye Kurulu tarafından 2023 yılında yayımlanan raporda 21. yüzyıl becerilerine vurgu yapılmıştır. Burada özellikle bilgi ve teknoloji okuryazarlığı, medya okuryazarlığı gibi başlıklar altında teknolojik ve dijital yeterliklere yer verilmiştir (MEB, 2023)

Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli (TYMM) ortak metninde sistem okuryazarlığı başlığı altında dijital okuryazarlık becerilerinin 3 farklı boyutta kazandırılması beklenmektedir. Farkındalık boyutunda dijital bilgiye ulaşma ve dijital bilgiyi tanıma, dijital iletişimi anlama; işlevsellik boyutunda fikrî mülkiyet haklarına uygun davranma, dijital bilgiyi anlamlandırma, dijital ortamlar için içerik oluşturma ve paylaşma; eylemsellik boyutunda ise iletişim kurma ve paylaşma, dijital araçlarla iş görme, e-güvenlik önlemleri alma, dijital bilgiyi kullanarak eleştirel düşünme becerilerine yer verilmiştir. Öğrenme sürecinin temel ilkeleri çerçevesinde öğrencilerin bilgiye ve beceriye ulaşmasında yenilikçi öğrenme ortamlarının oluşturulması beklenmektedir. Bu amaçla öğrenme ortamlarında materyal olarak animasyon, video ve ses kayıtlarının kullanılması; öğrenme yaklaşımı olarak ise karma öğretim, dijital öyküleme gibi teknoloji temelli yaklaşımların tercih edilmesi tavsiye edilmektedir. Bu öğrenme ortamları hazırlanırken öğrenci özellikleri ve öğrenme çıktıları dikkate alınmalıdır. Bu doğrultuda öğrenme ortamları çevrim içi ortamlar ve artırılmış gerçeklik-sanal gerçeklik destekli öğrenme ortamları olabilir. Çevrim içi öğrenme ortamlarında eğitim portalleri (çeşitli ders içeriklerinden oluşan çevrim içi platformlar), sanal sınıflar (canlı dersler), web seminerleri (sunum ve tartışmaların gerçekleştiği etkinlikler) ve eğitim uygulamalarıdır. Artırılmış gerçeklik destekli öğrenme ortamlarında fiziksel dünyaya dijital içerikler eklenerek oluşturulan öğrenme ortamları, sanal gerçeklik destekli öğrenme ortamlarında ise sanal gerçeklik uygulamalarıyla hazırlanan öğrenme alanları bulunmaktadır (MEB, 2024).

Alan yazınında Türkçe eğitiminde teknoloji kullanımını konu alan çalışmaları inceleyen farklı araştırmalar yer almaktadır. Şahin ve ark. (2020), çalışmalarında Türkçe öğretiminde teknoloji kullanımıyla alakalı tezlerin eğilimlerini tespit etmeye çalışmışlardır. 2000 ile 2018 yılları arasında yayımlanan tezleri konu, yöntem, veri toplama araçları, analiz yöntemi ve örneklem bakımından incelemişlerdir. Belirledikleri tezleri çok boyutlu olarak ele alan araştırmacılar çalışmalarından hareketle bazı önerilerde bulunmuşlardır.

Topçu (2021) Türkçe öğretiminde dijital öğrenmeyle ilgili tezleri incelemiştir. Çalışmasında 41 tezi tez inceleme ve tez sınıflandırma formu kullanarak inceleyen araştırmacı çalışmasının sonunda incelenen çalışmalarda öğrencilerin aktif olmadıklarını belirtirken öğrencilerin teknolojik becerilerini geliştirecek araştırmalar yapılması gerektiğini belirtmiştir.

Genç Ersoy ve Ersoy (2021) çalışmalarında Türkçe eğitiminde teknoloji temalı çalışmaları ve bunların eğilimlerini araştırmışlardır. 92 farklı dergide yayımlanan 97 makaleyi inceleyen araştırmacılar çalışmalarda web 2.0 araçlarının ve dijital öykülemenin ağırlıklı olarak yer aldığını belirtmişlerdir. Çalışmaların ana dil ve yabancı dil olarak Türkçe öğretimi alanında yoğunlaştığını aktarmışlardır.

Sallabaş ve Polat (2022) ise 2021 yılı itibariyle son 10 yılda Türkçe eğitiminde teknolojiyi konu alan lisansüstü çalışmaları incelemişlerdir. Çalışma kapsamında 40 tezi inceleyen araştırmacılar yapılan tezlerin dinleme becerisi üzerine yoğunlaştığını ve yabancı dil öğretiminde filme ve dizilerin teknolojik araçlara oranla daha sık tercih edildiğini belirtmişlerdir.

Bu çalışmada Türkçe eğitimiyle alakalı teknoloji destekli eğitim uygulamalarını konu alarak hazırlanan tezlerin genel eğilimlerini tespit etmek amaçlanmaktadır. Son 10 yılda hazırlanan tezler incelenmiştir. Eğitimde teknoloji kullanımı veya dijitalleşme çatısı altında tüm tezler incelenirken sadece teknolojik/dijital uygulamaların etkilerinin araştırıldığı deneysel veya uygulamalı çalışmalar araştırma

kapsamına alınmıştır. Teknolojiyle alakalı genel çalışmalar, düzey belirleme, okuryazarlık gibi çalışmalar kapsam dışı tutulmuştur. Böylece araştırma için özel bir inceleme alanı belirlenmiştir.

Araştırma kapsamında aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır:

1. Dijital/teknolojik uygulamalar alanında hazırlanan tezlerin konu eğilimleri nasıldır?
2. Dijital/teknolojik uygulamaları konu alan tezlerin yöntemsel eğilimleri nasıldır?
- Tezlerin yöntemleri nelerdir?
- Hangi veri toplama araçları kullanılmıştır?
- Örneklem grupları ve büyüklükleri nasıldır?
- Hangi analiz yöntemleri tercih edilmiştir?

3. Tezlerin nicel özellikleri nelerdir?
- Ait olduğu yıl hangisidir?
- Ait olduğu üniversite hangisidir?
- Tezlerin türleri (Yüksek lisans/doktora) nelerdir?

2. YÖNTEM

2.1. Araştırmanın modeli

Son 10 yılda hazırlanan 45 tezin incelendiği çalışmada sistematik derleme yöntemi kullanılmıştır. Sistematik derleme; belli bir konuda yapılan orijinal araştırmaların çok detaylı ve geniş bir biçimde taranıp hariç tutma ve dahil etme kriterleri kullanılarak bulguların sentez edildiği bilimsel incelemedir (Lasserson, Thomas ve Higgins, 2019).

Bu çalışmanın sistematik derlemesi hazırlanırken Daniel ve Harland (2017) tarafından geliştirilen üçlü model yaklaşımı tercih edilmiştir. Bu yaklaşım 3 aşamadan oluşmaktadır: alan yazınına ait bir özet sağlayan betimsel sistematik derleme, çalışmaları fikirler, bağlantılar ve gerekçeler doğrultusunda kategorilere ayıran sentez sistematik derleme ve kanıtlar doğrultusunda fikirler sunup destekleyen eleştirel sistematik derleme. Bu çalışmada ise modelde yer alan iki yaklaşım birlikte tercih edilmiştir: sentez sistematik ve derleme sistematik derleme.

Sistematik derleme yapılırken (2017) üçlü model yaklaşımı, derlemenin amacına uygun şekilde revize edilerek kullanılmıştır. Bu yaklaşım üç temel bileşenden oluşmaktadır: betimsel sistematik derleme (alan yazının bir özetini sağlama), sentez sistematik derleme (araştırmaları ilgili fikirlere, bağlantılara ve gerekçelere göre mantıksal olarak kategorize etme) ve eleştirel sistematik derleme (alan yazın hakkında yeni fikirleri desteklemek, ayıklamak veya sunmak için kanıtlar sağlama). Bu derlemede ise modelin betimsel basamakları temel alınmıştır.

Tablo 1. Dahil Etme ve Hariç Tutma Kriterleri

Dahil Etme	Hariç Tutma
Dijital uygulamalar	Dijital okuryazarlık
Teknolojik uygulamalar	Dijital yeterlilik ve düzey
Web araçları/uygulamaları	Dijital yetkinlikler
Teknolojik içerik üretme	21. yüzyıl becerileri
Dijital içerik üretme	İnceleme ve derleme çalışmaları
Başarıya etki	Teknolojik tutum ve ilişkiler
Becerilere etki	Teknolojik farkındalık-hazır bulunuşluk

2.2. Araştırmanın kapsamı

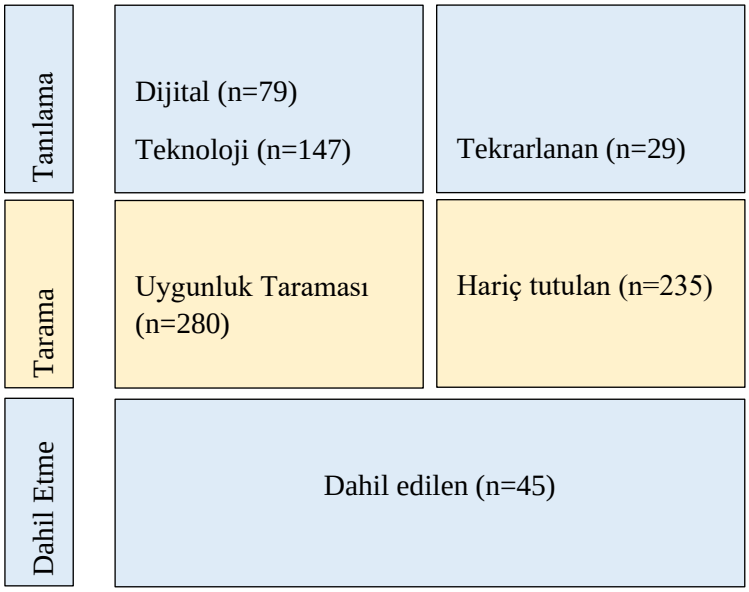
Araştırmada sistematik derleme süreci doğrultusunda veri arama işlemi gerçekleştirilmiştir. Bu kapsamda Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi sitesinde yayımlanan tezler belli bir sistem doğrultusunda belirlenmiştir. Çalışmaların belirlenmesinde detaylı tez arama bölümü kullanılırken tezlerin anahtar sözcüklerinin ve özetlerinin yer aldığı bölüme “dijital, teknoloji, web, web araçları” sözcükleri yazılmıştır. Tezlerin ait oldukları bilim dalı bölümüne ise “Türkçe Eğitimi Bilim Dalı, Türkçe

Öğretmenliği Bilim Dalı, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bilim Dalı, Türkçenin Eğitimi ve Öğretimi Bilim Dalı" yazılarak arama yapılmıştır.

Tablo 2. Veri Arama Süreci

Veri Tabanı	Anahtar Sözcükler
Yüksek Öğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi	Özet *@Dijital, @teknoloji, @Web, @web araçları* Bilim Dalı *@Türkçe Eğitimi Bilim Dalı, @Türkçe Öğretmenliği Bilim Dalı, @Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bilim Dalı, @Türkçenin Eğitimi ve Öğretimi Bilim Dalı*

Sistematik derleme süreci 3 aşamada gerçekleştirilmiştir. İlk olarak tanılama yapılmış, ardında tarama ve son olarak dahil edilen çalışmalar belirlenmiştir. Şekil 1'de sürece ait ayrıntılara yer verilmiştir.

Şekil 1. Sistematik Derleme Süreci

Şekil 1 incelendiğinde tanılama bölümünde anahtar sözcükler doğrultusunda Ulusal Tez Merkezinde ulaşılan tezler belirlenmiştir. Bu bölümde üç grupta (dijital, teknoloji, web) yer alıp tekrarlanan 29 tez kapsam dışı tutulmuştur. Tarama bölümünde uygunluk taramasına tabi tutulan 280 tezden 235'i Tablo 2'de yer alan hariç tutma kriterleri doğrultusunda araştırma kapsamının dışında tutulmuştur. Dahil etme kriterleri kapsamına giren 45 tez araştırmanın veri kaynağını oluşturmaktadır.

2.3. Veri toplama araçları

Betimsel sistematik derleme ve sentez sistematik derleme kapsamında, dahil edilen çalışmaların yıl ve veri tabanlarına göre dağılımlarını belirlemek için Sözbilir ve Kutu (2008) tarafından hazırlanan "Makale Sınıflandırma Formu" revize edilerek kullanılmıştır. Araştırmada kullanılacak verilerin belirlenmesinde "Prisma Kontrol Listeleri" tercih edilmiştir. Belirlenen tezler; konu, yöntem, yıl, veri toplama araçları, örneklem grupları-büyüklükleri, analiz yöntemi, tür ve ait olduğu üniversite bakımından incelenmiştir.

Tablo 3. Makale Sınıflandırma Formu

Konu	Yöntem	Yıl	Veri top. Aracı	Örneklem	Büyüklük	Analiz	Tür	Üni.
	Nicel Nitel Karma	2015 2016 2017 2018 2019 2020 2021 2022 2023 2024	Ölçek Görüşme Anket Testler Gözlem Günlük Kayıt Form	Öğrenci Öğretmen Öğrt. Ad. Öğrt. Gör. Veli	1-10 11-30 31-100 101-300 301-1000	Betimsel Kestirimsel Nitel	YL DR	

2.3. Verilerin analiz edilmesi

Araştırma verilerinin analizinde betimsel analiz ve içerik analizi tercih edilmiştir. Nitel analiz yöntemleri olan bu analiz türlerinde çalışma kapsamında elde edilen verilerin detaylı bir şekilde incelenmesi amaçlanmıştır. Elde edilen veriler tema, kod ve kategorilere ayrılarak tablolar haline getirilmiştir.

3. SONUÇ

Çalışma kapsamında 25 farklı üniversiteye ait 45 tez incelenmiştir. Tezlerin çalışma konularına, yayın yıllarına, kullanılan yöntemlere, veri toplama araçlarına, çalışma gruplarına, analiz yöntemlerine, türlerine ve ait oldukları üniversitelere ilişkin sonuçlar tablolar halinde sunulmuştur.

3.1. Tezlerin Çalışma Konularına İlişkin Bulgular

Araştırma sonuçlarında ilk olarak tezlerin konuları incelenmiş belli başlıklar altında toplanarak tablo haline getirilmiştir. Tablo 4'te tezlerin çalışma konuları ve tekrarlanma durumları sunulmuştur.

Tablo 4. Tezlerin Çalışma Konuları

Çalışma Konuları	f
Dijital öykülemenin öğrenci becerilerine etkileri	16
Dijital sözlük kullanımının becerilere etkileri	3
Dijital okuma uygulamalarının öğrenci becerilerine etkileri	2
Dijital yazma uygulamalarının öğrenci becerilerine etkileri	4
Dijital dinleme uygulamalarının öğrenci becerilerine etkileri	4
Okuma-anlama becerilerine yönelik dijital içerik üretme	2
Söz varlığını geliştirmeye yönelik dijital içerik üretme	4
Dijital uygulamaların eleştirel düşünmeye etkileri	1
Teknolojik uygulamaların okuduğunu anlama becerisine etkisi	3
Teknolojik uygulamaların dil bilgisi öğretimine etkileri	4
Teknolojik uygulamaların akademik başarıya etkisi	3
Teknolojik uygulamaların konuşma becerisine etkisi	2

Tablo 4 incelendiğinde 45 çalışmadan 16'sının konusunun dijital öykü/hikâyenin öğrencilerin okuma becerilerine olan etkisi üzerine yapıldığı anlaşılmaktadır. Dört temel beceriye ait çalışmaların öğrencilerin beceri gelişimine etkisiyle ilgili çalışmaların yanında teknolojik uygulamaların öğrencilerin dil bilgisi becerilerine ve akademik başarılarına olan etkisini içeren çalışmalar yer almaktadır.

3.2. Tezlerin Yayın Yılarına İlişkin Bulgular

Araştırma kapsamında ikinci olarak tezlerin hangi yıllarda yayımlandıklarına veya tamamlandıklarına ait bulgular belirlenmiştir. Tablo 5'te tezlerin yayımlandıkları yıllara ait bilgiler yer almaktadır.

Tablo 5. Yayın Yıllarına Göre Tezler

Tezler		**Tezler**	
Yayın Yılı	f	Yayın Yılı	f
2024	10	2019	5
2023	7	2018	2
2022	7	2017	2
2021	7	2016	-
2020	3	2015	2

Tablo 5 incelendiğinde en fazla tezin 2024 yılında yayımlandığı görülmektedir. Bununla beraber özellikle son yıllarda dijital/teknolojik uygulamaları konu alan tezlerin sayısındaki artış dikkat çekmektedir. Özellikle son 4 yıla bakıldığında 45 tezin 31'inin bu yıllarda yayımlandığı görülmektedir.

3.3. Tezlerin Yöntemlerine İlişkin Bulgular

Araştırma kapsamında incelenen tezlerin üçüncü olarak yöntemleriyle ilgili durumlar belirlenmiştir. Tablo 7'de tezlerde kullanılan yöntemler ve bu yöntemlere ait desenler kullanma sıklıklarıyla birlikte verilmiştir.

Tablo 6. Tezlerin Yöntemleri

	Yöntem	**Desen**	**f**
Desen ve Yöntemler	Nicel	Deneysel Desen	5
		Yarı Deneysel Desen	7
	Nitel	Fenomenoloji	1
		Durum çalışması	5
		Eylem araştırması	7
	Karma	Açıklayıcı sıralı desen	8
		Çeşitleme	1
		Açıklayıcı ardışık desen	2
		İç içe karmaşık desen	2
		Çeşitleme	1
		Gömülü desen	1
		Desen belirtilmemiş	10

Tablo 6 incelendiğinde karma, nicel ve nitel yöntemlerin çalışmalarda tercih edildiği görülmektedir. Bu yöntemlerden en fazla karma yöntem tercih edilirken araştırma deseni olarak 6 farklı desenin kullanıldığı anlaşılmaktadır. Desenlerden ise en çok tercih edilen desenin açıklayıcı sıralı desen olduğu belirtilmiştir. Nicel yöntem kapsamında deneysel ve yarı deneysel çalışmalar tercih edilmiştir.

3.4. Tezlerin Veri Toplama Araçlarına İlişkin Bulgular

Araştırma bulgularında dördüncü bölümde veri toplama araçlarıyla ilgili veriler yer almaktadır. Tablo 7'de tezlerde kullanılan veri toplama araçları ve bu araçlara ait frekanslar gösterilmiştir.

Tablo 7. Tezlerin Veri Toplama Araçları

	Kategoriler	f
Veri Toplama Araçları	Görüşme formları (yapılandırılmış, odak, yüz yüze)	24
	Beceri testleri (Dört temel beceri, dil bilgisi, Türkçe)	19
	Başarı testleri (Türkçe, ön test, son test, beceriler)	16
	Tutum ölçekleri	14
	Günlükler (araştırmacı, öğretmen, öğrenci)	8
	Gözlem formları	7
	Motivasyon ölçekleri	5
	Dereceli puanlama anahtarları	3
	Dijital okuryazarlık ölçekleri	2
	Kaygı ölçekleri	2
	Video ve ses kayıtları	2
	Anketler	2

Tablo 7 incelendiğinde çalışmalarda en fazla görüşme formlarının tercih edildiği anlaşılmaktadır. Dijital/teknolojik çalışmaların öğrencilerin becerilerine veya başarılarına etkisini araştıran çalışmaların ise çeşitli beceri ve başarı testlerini kullandıkları görülmektedir. 12 farklı veri toplama aracının kullanıldığı tezlerde ölçekler, gözlem ve anketler de çalışmalarda kullanılmıştır.

3.5. Tezlerde Kullanılan Örneklem Gruplarına ve Örneklem Büyüklüklerine İlişkin Bulgular

Tezlerde kullanılan örneklem grupları Tablo 8'de, örneklem gruplarının büyüklükleri ise Tablo 9'da kullanılma sıklıklarıyla birlikte gösterilmiştir.

Tablo 8. Tezlerde Kullanılan Örneklem Grupları

	Örneklem Grubu	f	Örneklem Grubu	f
Örneklem	5. sınıflar	5	Türkçe öğrenen yabancılar	13
	6. sınıflar	9	Türkçe öğretmenleri	3
	7. sınıflar	12	Öğretim üyeleri	1
	8. sınıflar	4	Öğrenci velileri	2
	Öğretmen adayları	1		

Tablo 8 incelendiğinde çalışmanın doğasına uygun olarak ortaokul öğrencilerinin örneklem olarak tercih edildiği görülmektedir. Sınıf bazında ise 6 ve 7. sınıfların diğer şubelere göre daha fazla tercih edildiği anlaşılmaktadır. Bunun yanında 13 çalışmada Türkçeyi yabancı dil olarak öğrenen öğrencilerin de örneklem olarak kullanıldığı görülmektedir.

Tablo 9. Örneklem Büyüklüğü

Örneklem Büyüklüğü	f
1-10	4
11-30	19
31-100	24
101-300	2

301-100	1

Tablo 9'da örneklemlerin makale sınıflandırma formunda yer alan büyüklüklere dağılımı yer almaktadır. Örneklem grubu olarak çoğunlukla 11-30 ve 31-100 aralığının tercih edildiği görülmektedir. Çok büyük örneklemlerin bu çalışmalarda tercih edilmediği anlaşılmaktadır.

3.6. Tezlerde Kullanılan Analiz Tekniklerine İlişkin Bulgular

Araştırma bulgularında altıncı olarak tezlerde kullanılan analiz yöntemlerine ait bulgular yer almaktadır. Kullanılan analiz yöntemi ve bu yönteme ait teknikler kullanılma sıklıklarıyla birlikte tablo halinde sunulmuştur.

Tablo 10. Tezlerde Kullanılan Analiz Teknikleri

	Kategoriler	Alt Kategoriler	f
Analiz Teknikleri	Betimsel İstatistikler	Ortalama, Standart Sapma, Frekans, Yüzde	12
	Kestirimsel	Bağımsız Örnekler T Testi	9
		Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA)	9
		Bağımlı Örnekler T Testi	6
		Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi	9
		Non-Parametrik Testler	9
		Faktör Analizi	1
	Nitel	İçerik Analizi	24
		Betimsel Analiz	5

Tablo 10 incelendiğinde betimsel, kestirimsel ve nitel analiz yöntemlerinin kullanıldığı görülmektedir. Betimsel istatistik teknikleri olarak ortalama, standart sapma, frekans ve yüzdelerden faydalanıldığı belirtilmiştir. Kestirimsel analiz tekniklerinden bağımlı-bağımsız t testleri, varyans analizleri, non-parametrik testler tercih edilmiştir. Nitel analiz tekniklerinden ise çoğunlukla içerik analizinin kullanıldığı anlaşılmaktadır.

3.7. Tezlerin Türlerine İlişkin Bulgular

Araştırmada kullanılan tezlerin türlerine ilişkin veriler incelendiğinde doktora ve yüksek lisans tezlerinin sayılarının birbirine çok yakın olduğu görülmektedir. 23 tez doktora tezi olarak hazırlanırken 22 tez yüksek lisans tezi olarak hazırlanmıştır.

Tablo 11. Türlerine Göre Tezler

Tezin Türü	f
Doktora Tezi	23
Yüksek Lisans Tezi	22

3.8. Tezlerin Ait Oldukları Üniversitelere İlişkin Bulgular

Tablo 12'de tezlerin ait oldukları üniversiteler yer almaktadır. Tezlerin 25 farklı üniversitede yayımlandığı, en çok tezin Yıldız Teknik Üniversitesi'ne ve Atatürk Üniversitesi'ne ait olduğu görülmektedir.

Tablo 12. Tezlerin Ait Oldukları Üniversiteler

Üniversite	Tez Sayısı	Üniversite	Tez Sayısı

Yıldız Teknik Üniversitesi	5	Hacettepe Üniversitesi	1
Atatürk Üniversitesi	5	Alanya Alaaddin Keykubat Ü.	1
Kırıkkale Üniversitesi	1	İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa	1
Uşak Üniversitesi	3	Marmara Üniversitesi	3
Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi	1	Bayburt Üniversitesi	1
İnönü Üniversitesi	4	Bolu Abant İzzet Baysal Ü.	2
Sakarya Üniversitesi	2	Siirt Üniversitesi	1
Gazi Üniversitesi	2	Dokuz Eylül Ü.	1
Fırat Üniversitesi	1	Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi	1
Erciyes Üniversitesi	2	Düzce Üniversitesi	1
İstanbul Aydın Üniversitesi	1	Akdeniz Üniversitesi	1
Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi	2	Burdur Mehmet Akif Ersoy Ü.	1
Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi	1		

4. TARTIŞMA

Çalışmanın bu bölümünde tezlerle ilgili verilerden elde edilen sonuçlar alan yazını doğrultusunda tartışılmıştır.

Tezlerin konularına göre dağılımlarının özellikle okuma becerilerine yöneldiği görülmektedir. Dijital hikayelerin ağırlık kazanması okuma alışkanlıklarımızın değişimiyle doğru olarak yorumlanabilir. Çalışma konularında aynı zamanda dört temel becerinin kazandırılmasına yönelik çalışmaların sıklığı dikkat çekmektedir. Son dönemde beceri eğitimine verilen önem araştırmacıları bu alana doğru yöneltmektedir. Alan yazınında benzer bir çalışmada en fazla çalışılan konuların web 2.0 teknolojileri ve dijital hikayeler olduğu (Genç Ersoy ve Ersoy, 2021) belirtilirken başka bir çalışmada ise dinleme becerilerine yönelik teknolojik çalışmanın çoğunlukta olduğu belirtilmiştir (Sallabaş ve Polat, 2022).

Araştırmaların yayımlandıkları yıllar açısından son yıllarda ciddi bir artış olduğu görülmektedir. Bu durum teknoloji ve teknolojinin eğitim ortamlarına yansıtılmasıyla doğru orantılı olduğu sonucunu ortaya çıkarmaktadır. Alan yazınında da benzer çalışmalarda benzer sonuçlara rastlamak mümkündür. Sallabaş ve Polat (2022) çalışmalarında en çok çalışmanın 2019-2020 yılları arasında yer alarak son yıllarda yoğunlaştığını belirtmişlerdir.

Araştırma yöntemlerine ilişkin sonuçlar incelendiğinde karma yöntemi tercih eden tez çalışmasının ağırlıkta olduğu görülmektedir. Çalışmaların hem uygulamaları hem de katılımcı görüşlerini birlikte ele alması yazarları bu yönteme yöneltmiştir. Araştırmacılar teknolojik/dijital uygulamaların öğrencilerin becerilerine veya akademik başarılarına etkilerini incelerken deneysel çalışmalardan oluşan nicel araştırmalar yaparken katılımcı görüşlerini değerlendirdikleri nitel çalışmaları da birlikte kullanmışlardır.

Araştırmaların veri toplama araçları incelendiğinde görüşmeler, başarı testleri, beceri testleri ve ölçeklerin ağırlıklı olarak kullanıldığı görülmektedir. Bu durumun araştırmaların doğasıyla alakalı olduğu düşünülmektedir. Teknolojik uygulamaların öğrenciler üzerinde etkilerinin araştırılmasında başarı ve beceri testlerinin tercih edildiği görülmektedir. Türkçe eğitimi alanında hazırlanan tezlerde Türkçe öğretiminde teknoloji kullanımını araştırıldığı bir çalışmada alternatif testlerin bu tarz çalışmalarda en çok tercih edilen testler olduğu vurgulanmıştır (Şahin ve ark., 2020).

Araştırmalarda ortaokul öğrencilerinin ve yabancı dil olarak Türkçe öğrenenlerin çalışmaların örneklemlerini oluşturdukları anlaşılmaktadır. Ortaokul öğrencilerinden 8. sınıfların merkezi sınavlardan dolayı daha az tercih edildikleri düşünülmektedir. Son dönemde yabancı dil olarak Türkçe öğretimine olan ilgi bu çalışmada da kendisini göstermiştir. Araştırmacıların bazı uygulamaları yurt içindeki TÖMER'lerde veya yurt dışındaki merkezlerde öğrenim gören yetişkin öğrencilerle

gerçekleştirdikleri görülmektedir. Örneklem olarak çok yüksek sayılar bulunmamaktadır. Çünkü yapılan uygulamalar ağırlıklı olarak deneysel olduğu için çok katılım gerektirmemektedir. Benzer bir çalışma yürüten Şahin ve ark. (2020) inceledikleri çalışmaların örneklemlerini büyük çoğunlukla yabancı dil olarak Türkçe öğrenenlerin oluşturduğunu belirtmişlerdir. Yine Türkçe öğretiminde teknoloji kullanımıyla ilgili çalışmaların yönelimlerini inceleyen Genç Ersoy ve Ersoy (2021) benzer sonuçlara ulaşmışlardır.

Araştırmalarda kullanılan analiz yöntemlerinde deneysel çalışmalarda kullanılan yöntemler ağırlıktadır. Ancak karma araştırmaların çokluğu beraberinde nitel yöntemleri de getirmektedir. Öğretmen, öğrenci ve velilerle yapılan görüşmeler çalışmaların nitel boyutlarını oluşturmaktadır. Bener bir çalışmada %40 oranında betimsel tekniklerin, %30 oranında ise deneysel tekniklerin kullanıldığı belirtilmiştir (Şahin ve ark., 2020).

Tezlerin türlerine göre dağılımı neredeyse eşittir. Normalde alan yazınında yüksek lisansa ait tezlerin sayısal çoğunluğu oluşturduğu bilinmektedir. Ancak bu çalışmada deneysel çalışmalar ağırlıkta olduğu için bu tarz çalışmaların genelde doktora tezlerinde tercih edildiği anlaşılmaktadır. Alan yazınında benzer konuların araştırıldığı çalışmalarda yüksek lisans tezlerinin sayısal çoğunluğu dikkat çekmektedir.

Araştırma kapsamında Türkçe eğitiminde eğitim teknolojilerinin uygulamalı veya deneysel olarak hangi alanlarda kullanıldığıyla ilgili detaylı bir alan yazını incelemesi yapılmıştır. Bu inceleme özellikle eğitim teknolojileriyle ilgili çalışma yapmak isteyen araştırmacılara rehberlik edecektir. Hem yürüttükleri çalışmalar için örnek almak hem de alan yazınında yer alan boşluğu tespit ederek yeni çalışmalar hazırlamak için kaynak niteliğindedir.

Türkçe eğitimi dışındaki araştırmacılar için teknoloji destekli eğitim uygulamalarının eğitim ortamlarında kullanımıyla ilgili konular bu çalışmadaki yöntemle yürütülebilir.

KAYNAKLAR

ATC21S. (2010). *Assessment & teaching of 21st century skills*. https://www.cisco.com/c/dam/en_us/about/citizenship/socio-economic/

DANİEL, B. K., ve HARLAND, T. (2017). *Higher education research methodology: A step-by-step guide to the research process.* Routledge.

GENÇ ERSOY, B., ve ERSOY, M. (2021). Teknoloji destekli Türkçe öğretimi üzerine yayınlanan makalelerin içerik analizi: ULAKBİM-TR Dizin örneği. *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 7*(3), 810-829.

ISTE. (2017). *ISTE standards. ınternational society for technology in education*. https://www.iste.org/standards

LASSERSON, T. J., THOMAS, J., ve HİGGİNS, J. P. T. (2019). Starting a review. In J. P. T. HİGGİNS vd. (Eds), *Cochrane handbook for systematic reviews of interventions* (2nd Edition) (pp. 3-12). Hoboken: Wiley-Blackwell.

MİLLİ EĞİTİM BAKANLIĞI (2023). *21. yüzyıl becerileri ve değerlere yönelik araştırma raporu*. Ankara: Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı.

MİLLİ EĞİTİM BAKANLIĞI (2024). *Türkiye yüzyılı maarif modeli ortak metni.* Ankara: MEB Yayınları.

SALLABAŞ, F., ve POLAT, T. (2022). Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretiminde Teknoloji Tabanlı Konular Üzerine Yapılan Lisansüstü Tezlerin İncelenmesi. *Aydın TÖMER Dil Dergisi, 7*(2), 183-212.

SÖZBİLİR, M., ve KUTU, H. (2008). Development and current status of science education research in Turkey. *Essays in Education* [Special issue], 1-22.

ŞAHİN, A., BAŞBAYRAK, M., ve ÇİFTÇİ, B. (2020). Teknoloji destekli Türkçe eğitimi tezlerinin eğilimleri. *Uluslararası Eğitim Bilim ve Teknoloji Dergisi*, *6*(2), 98-114.

TOPÇU, F. K. (2021). Türkçe eğitimi alanında yapılmış dijital öğrenme tezlerinin incelenmesi. *Ana Dili Eğitimi Dergisi, 9*(4), 1338-1359.

VOOGT, J., & ROBLİN, N. (2012). Teaching and learning in the 21st century. A comparative analysis of international frameworks. *Journal of Curriculum Studies, 44*, 299-321.

18-40 YAŞ ARASI YETİŞKİNLERDE BİLİNÇLİ FARKINDALIK İLE ONTOLOJİK İYİ OLUŞ ARASINDAKİ İLİŞKİDE KİŞİSEL BİRİCİKLİK ALGISININ ARACILIK ROLÜ

Kemal Koçak
İstanbul Arel Üniversitesi / Psikoloji Anabilim Dalı / Klinik Psikoloji Tezli Yüksek Lisans
pskkemalkocak@gmail.com, ORCID: 0009-0009-8132-3461

Dr. Öğr. Üy. Tubanur Bayram Kuzgun
İstanbul Arel Üniversitesi / Psikoloji Anabilim Dalı / Klinik Psikoloji Bölümü
tubanurbayram@arel.edu.tr, ORCID: 0000-0002-0299-7284

Özet
Ontolojik iyi oluş, kişinin kendi yaşamının bir proje olarak değerlendirilmesine odaklanan ve bu bağlamda geçmiş, gelecek ve şimdi ile beraber ele alınan yaşamın değerlendirilmesidir. Bu çalışmada öz bildirime dayalı ölçeklerle bildirilen, klinik olmayan örneklemde bilinçli farkındalık ile ontolojik iyi oluş arasındaki ilişkide kişisel biriciklik algısının aracı rolü incelenmiştir. 18-40 yaş aralığında, 300 kişide (152 erkek, 148 kadın; yaş ortalaması=26.9) kolayda örnekleme yöntemiyle veriler toplanmıştır. Katılımcılara Bilgilendirme ve Onam Formu, Kişisel Bilgi Formu, Bilinçli Farkındalık Ölçeği, Ontolojik İyi Oluş (Yaşam Projesi) Ölçeği, Kişisel Biriciklik Algısı Ölçeği uygulanmıştır. Toplanan verilerin analizi SPSS 25.00 programı ile yapılmış olup aracılık testi AMOS programında yapısal eşitlik modeliyle incelenmiştir. Verilerin normal dağılmakta ve yüksek güvenilirlik katsayısına sahip olduğu saptanmıştır. Cinsiyet, yaş ve eğitim durumu açısından kişisel biriciklik algısı puanları anlamlı bir farklılaşma göstermemiştir. Elde edilen Pearson korelasyon analizi sonuçlarına göre, bilinçli farkındalık ile kişisel biriciklik algısı arasında düşük düzeyde pozitif ve anlamlı bir ilişki bulunmaktadır. Kişisel biriciklik algısı ile ontolojik iyi oluş arasında orta düzeyde pozitif ve anlamlı bir ilişki bulunmaktadır. Yapısal eşitlik analizine göre, bilinçli farkındalık ile ontolojik iyi oluş arasındaki ilişkide kişisel biriciklik algısının aracılık rolü üstlendiği görülmüştür. Sonuçlar, bilinçli farkındalığın hem doğrudan hem de kişisel biriciklik algısı aracılığıyla dolaylı olarak ontolojik iyi oluş üzerinde anlamlı etkiler oluşturduğunu göstermektedir. Bu araştırma, bilinçli olarak farkında olmanın, kişisel biriciklik algısı aracılığıyla nasıl şekillendiğini ve ontolojik iyi oluşu nasıl etkilediğini anlamak açısından alana katkı sağlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Bilinçli Farkındalık, Ontolojik İyi Oluş, Kişisel Biriciklik Algısı

THE MEDIATING ROLE OF PERSONAL SENSE OF UNIQUENESS IN THE RELATIONSHIP BETWEEN MINDFULNESS AND ONTOLOGICAL WELL-BEING IN ADULTS AGED 18-40

Abstract
Ontological well-being refers to the evaluation of one's life as a project, considering the past, present, and future in this context. This study explores the mediating role of the perception of personal uniqueness in the relationship between mindfulness and ontological well-being in a non-clinical sample, based on self-reported scales. Data were collected from 300 participants (152 men, 148 women; mean age = 26.9) aged between 18 and 40, using a convenience sampling method. Participants completed an Information and Consent Form, a Personal Information Form, the Mindfulness Scale, the Ontological Well-Being (Life Project) Scale, and the Perception of Personal Uniqueness Scale. The data were analyzed using SPSS 25.00, and the mediation test was conducted with structural equation modeling in AMOS. The results indicated that the data were normally distributed and had high reliability coefficients. There were no significant differences in the perception of personal uniqueness scores based on gender, age, or education level. Pearson correlation analysis revealed a low positive and significant relationship between mindfulness and the perception of personal uniqueness. A moderate positive and significant relationship was found between the perception of personal uniqueness and ontological well-being. Structural equation modeling showed that the perception of personal uniqueness mediated the

relationship between mindfulness and ontological well-being. The findings suggest that mindfulness has a significant impact on ontological well-being, both directly and indirectly through the perception of personal uniqueness. This research contributes to the field by enhancing our understanding of how mindfulness shapes and influences ontological well-being through the perception of personal uniqueness.

Keywords: Mindfulness, Ontological Well-Being, Personel Sense of Uniqueness

1. GİRİŞ

Pozitif psikoloji alanında, iyi oluşu daha iyi anlamaya yönelik çalışmalar, içsel süreçleri ve durumları tanımlayarak olumlu ve olumsuz etkilerini açıklamakla kalmamış, aynı zamanda iyi oluşu artıran ve bireyin yaşamını bir proje olarak görmesine odaklanan uygulama ve terapi yöntemlerini geliştirmeye yönelik çalışmaları hızlandırmıştır. Bu çalışmada incelenen, bireyin dikkati durumunu şimdide meydana gelmekte olanlara yargısız, o ana odaklanarak ve Kabul eden bir biçimde odaklama hali olarak tanımlanan bilinçli farkındalık da bu kavramlardan biridir (Kabat ve Zinn, 2000). Ontolojik iyi oluş, bireyin yaşamın anlamını veya amacını anlama konusundaki en yakın yapıdır ki bu bireyin yaşam projesidir ve en temel amaçlarından biridir. Bireyin yaşam amacı çerçevesinde; Geçmiş, şimdi ve gelecek zaman bileşenlerini içeren bir yaşam projesidir (Kocayorük, 2018). Bu yaşam amacı doğrultusunda bireyin kendisini benzersiz ve özgün bir şekilde tanımlama ve değerlendirme biçimi olan kişisel biriciklik algısı önemli bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır.Kişisel biriciklik algısı, bireyin kimlik duygusunu, benlik saygısını ve kendine güvenini oluşturan önemli bir bileşendir (Kenrick ve diğ., 2010).

Alanyazında birçok çalışma, bilinçli farkındalık ile diğer kavramlar arasındaki etkileşim ve ilişkileri incelemektedir. Ayrıca, ontolojik iyi olma hali psikolojik sağlık alanındaki birçok değişkenle ilişkisi üzerine yapılan araştırmalar da bulunmaktadır ancak benzersizlik algısı ile ontolojik iyi olma arasında nasıl biçimde bağlantı olduğuyla ilgili yapılan çalışmaların sayısı kısıtlıdır. Dolayısıyla bu çalışma bilinçli farkındalığın ontolojik iyi oluşun üzerine etkisini incelerken bu bağlantıda kişisel benzersizlik değişkenin aracı olma rolünün araştırılmasını amaçlamış, çalışmanın özellikle bu alanda çalışanlara katkı sağlayacağı hem de müdahale açısından uzmanlara kaynak olabileceği, literatürdeki gerekli boşluğu doldurarak yapılacak yeni çalışmalara ışık tutacağı düşünülmektedir. Bu hedef doğrultusunda aşağıdaki hipotezler test edilmiştir:

H_1: Bilinçli farkındalık ile ontolojik iyi oluş arasındaki ilişkide pozitif yönde anlamlı bir ilişki vardır.

H_2: Bilinçli farkındalık ile kişisel biriciklik algısı arasındaki ilişkide pozitif yönde anlamlı bir ilişki vardır.

H_3: Kişisel biriciklik algısı ile ontolojik iyi oluş arasındaki ilişkide pozitif yönde anlamlı bir ilişki vardır.

H_4: Bilinçli farkındalık ile ontolojik iyi oluş arasındaki ilişkide kişisel biriciklik algısının aracılık rolü vardır.

2. MATERYAL VE METOD

2.1. Araştırmanın Modeli

Araştırmaya dahil edilen değişkenlerden bilinçli farkındalık ile ontolojik iyi oluşun birbiriyle ilişkisi incelenmekte olup bununla birlikte bu ilişkide kişisel biriciklik algısının aracı rolü ele alınmıştır. Bu çalışma, bir nicel betimleyici araştırma örneği olarak ilişkisel tarama modelinde yer almaktadır.

2.2. Örneklem

Araştırmanın evrenini 18-40 yaş arası yetişkinler oluştururken örneklemini ise İstanbul'un çeşitli ilçelerinde ikamet eden, araştırmaya gönüllü katkı sunmayı kabul eden 18-40 yaş arası 300 yetişkin oluşturmuştur. Katılımcıların cinsiyet, yaş, eğitim durumu ve medeni durumu Tablo 1.'de sunulmuştur. Örneklem, kolayda örnekleme yolu ile seçilmiştir. Tüm katılımcıların bilgilendirilmiş onamları alınmıştır.

Tablo 1. Kişilere Ait Bilgiler

		n	%	Ort.
Cinsiyet	Erkek	152	50,7%	
	Kadın	148	49,3%	
Yaş				26,9
Eğitim Durumu	İlkokul	18	6,0%	
	Ortaokul	15	5,0%	
	Lise	40	13,3%	
	Üniversite	186	62,0%	
	Lisansüstü	41	13,7%	
Medeni Durum	Evli	85	28,3%	
	Bekar	135	45,0%	
	Boşanmış	11	3,7%	
	İlişkisi var	50	16,7%	
	Nişanlı	17	5,7%	
	Diğer	2	0,7%	

Örneklemin %50,7'sini (n=152) erkekler, %49,3'ünü (n=148) ise kadınlar oluşmaktadır. Bu durum, cinsiyet açısından dengeli bir dağılım olduğunu göstermektedir. Katılımcıların yaş ortalaması 26,9'dur. Bu yaş aralığı çalışmanın amacına uygun olarak genç yetişkin grubunun çalışmaya dahil edildiğini göstermektedir. Katılımcıların eğitim durumlarına göre dağılımı incelendiğinde, %6,0'ı ilkokul, %5,0'ı ortaokul, %13,3'ü lise, %62,0'si üniversite, ve %13,7'si lisansüstü mezunu olarak belirtilmiştir. Bu sonuçlar, katılımcıların büyük çoğunluğunun (%75,7) üniversite ve lisansüstü eğitime sahip olduğunu ortaya koymaktadır. Katılımcıların %28,3'ü evli, %45,0'ı bekar, %3,7'si boşanmış, %16,7'si bir ilişkisi olduğunu belirtmiş, %5,7'si nişanlı ve %0,7'si diğer kategorilerde yer almıştır. Bu dağılım, medeni durum çeşitliliğini gözler önüne sermektedir.

2.3. Veri Toplama Araçları

Burada dahil olan veri toplama araçları, Bilgilendirme ve Onam Formu, Kişisel Bilgi Formu, Brown ve Ryan'ın (2003) geliştirdiği, on beş maddeden oluşan ve altılı likert tipinde tek bir toplam puan sağlayan Bilinçli Farkındalık Ölçeği (BİFÖ), Şimşek ve Kocayörük (2013) tarafından geliştirilen, "hiçlik/anlamsızlık" (nothingness), "harekete geçme" (activation), "pişmanlık" (regret) ve "umut" (hope) olmak üzere 4 alt boyut ve beşli likert tipinde yirmi dört maddeden oluşan Ontolojik İyi Oluş Ölçeği (OIO), Şimşek ve Yalınçetin'in (2010) geliştirdiği, 5 maddeden oluşan ve 5'li likert tipinen tek bir toplam puan sağlayan Kişisel Biriciklik Algısı Ölçeği (KBAÖ) yer almıştır.

2.4. İstatistiksel Analizler

Bu tez çalışmasında verilerin toplanması aşamasından sonra elde edilen veriler analize uygun hale getirilerek, betimsel istatistikler, fark analizleri, verilerin normal dağılımlarının incelenmesi, korelasyon analizleri bilgisayar ortamında verilerin girildiği IBM SPSS Statistics 25 paket programı ile gerçekleştirilmiştir. Çalışmanın teorik modeli, toparlanan veriler doğltusunda AMOS paket programında yapısal eşitlik modeli (YEM) ile analiz edilmiştir.

3. BULGULAR

3.1. Tanımlayıcı İstatistikler

Çalışmada kullanılan her bir ölçek için tanımlayıcı istatistik değerleri hesaplanarak ölçeklerin genel özellikleri değerlendirilmiştir. Çarpıklık (skewness) ve basıklık (kurtosis) değerlerinin

yorumlanmasında araştırmacılar yaygın olarak kabul edilen yaklaşıma göre ±2.0 aralığını kabul edilebilir bulmuşlardır (Field, 2013). Bu doğrultuda Tablo 2'de tanımlayıcı istatistiklere yere verilmiştir.

Tablo 2. Tanımlayıcı İstatistikler

		İstatistik	Std. Hata
Bilinçli Farkındalık Ölçeği (BFÖ)	Ort.	3,6000	,05761
	Medyan	3,6667	
	Std. Sapma	,99777	
	Min.	1,17	
	Max.	6,00	
	Çarpıklık	-,022	,141
	Basıklık	-,619	,281
Ontolojik İyi Oluş Ölçeği (OİÖ)	Ort.	2,6317	,02920
	Medyan	2,6087	
	Std. Sapma	,50580	
	Min.	1,00	
	Max.	4,74	
	Çarpıklık	,426	,141
	Basıklık	,898	,281
Biriciklik Algısı Ölçeği (BA)	Ort.	3,1507	,04458
	Medyan	3,2000	
	Std. Sapma	,77207	
	Min.	1,00	
	Max.	5,00	
	Çarpıklık	-,199	,141
	Basıklık	-,730	,281

Elde edilen tanımlayıcı istatistik değerlere göre Bilinçli Farkındalık Ölçeği (BFÖ) ölçeğinin çarpıklık değeri -0,022, basıklık değeri ise -0,619'dur. Bu değerler, BFÖ puanlarının hafif bir negatif çarpıklığa sahip olduğunu ve dağılımın normalden biraz basık olduğunu göstermektedir. Fakat normal dağılım sınırlarında kaldığından dağılımın normal dağılım sergilediği belirlenmiştir. Ontolojik İyi Oluş çarpıklığı 0,426 ve basıklığı 0,898'dir, bu da dağılımın normal dağılım sergilediğini göstermektedir. Aynı şekilde Biriciklik Algısı Ölçeği (BA) ölçeğinin çarpıklık değeri -0,199, basıklık değeri ise -0,730'dur ve normal dağılım sergilemektedir.

3.2. Güvenirlik Testi

Ölçek güvenirliği en yaygın olarak Cronbach Alfa katsayısı ile belirlenmektedir. Bu katsayı değerinin 0,70'ten yukarda oluşu ölçek güvenilirliğinin yüksek olduğunu ifade etmektedir (Tavakol ve Dennick, 2011). Bu doğrultuda Tablo 3'de ölçeklerin güvenirlikleri Cronbach's Alpha katsayısı hesaplanarak değerlendirilmiştir.

Tablo 3. Ölçeklerin Güvenirlik Katsayısı

Ölçek	Cronbach's Alpha	Madde Sayısı
Bilinçli Farkındalık Ölçeği (BFÖ)	,915	15

Ontolojik İyi Oluş Ölçeği (OİÖ)	,795	24
Biriciklik Algısı Ölçeği (BA)	,763	5

Çalışmada kullanılan tüm ölçeklerin Cronbach's Alpha katsayıları, 0,70'in üstünde olduğu kabul edilebilir düzeyde veya daha yüksek bir güvenilirlik sunmaktadır. Bu durum, ölçeklerin maddelerinin iç tutarlılığının yeterli düzeyde olduğunu ve güvenilir ölçüm sonuçları sağladığını göstermektedir.

3.3 Fark Testleri

Cinsiyet değişkenine göre kişisel biriciklik algısı puanlarının istatiksel olarak manidar bir fark oluşturup oluşturmadığını incelemek nedeniyle yapılmış bağımsız gruplar T-testi bulguları Tablo 4.'de sunulmuştur.

Tablo 4. Cinsiyet Açısından Biriciklik Algısı (BA) Ölçeğine Ait T-Testi Sonuçları

		Levene's Test for Equality of Variances		t-test for Equality of Means		
		F	Sig.	t	df	Sig. (2-tailed)
BA	Eşit Varyans	4,056	,045	-1,544	298	,124
	Eşit Varyans Değil			-1,547	295,314	,123

$p < 0.05$, N=(300)

P anlamlılık değeri (0,123), 0,05'ten yüksek olması nedeniyle, cinsiyet açısından kişisel biriciklik algısı sonuçları bakımından istatistiksel olarak manidar bir fark görülmemektedir.

Yaş ve eğitim durumu değişkenine göre kişisel biriciklik algısı puanlarının bir fark oluşturup oluşturmadığını incelemek nedeniyle yapılmış ANOVA testi bulguları Tablo 5.'de sunulmuştur.

Tablo 5. Yaş ve Eğitim Durumuna Göre Biriciklik Algısı Ölçeği ANOVA Testi Bulguları

		Kareler Toplamı	df	Kareler Ortalaması	F	Sig.
Eğitim Durumu	Gruplar Arası	5,333	4	1,333	2,275	,061
	Gruplar İçi	172,896	295	,586		
	Toplam	178,230	299			
Yaş	Gruplar Arası	15,918	21	,758	1,298	,175
	Gruplar İçi	162,312	278	,584		
	Toplam	178,230	299			

$p < 0.05$, N=(300)

Hem eğitim durumu ($p = 0,061$), hem de yaş değişkenine ($p = 0,175$) göre kişisel biriciklik algısı sonuçları bakımından istatistiksel olarak manidar bir fark bulunmamaktadır. Bu durum, bireylerin eğitim düzeyi ve yaşlarının kişisel biriciklik algısını anlamlı ölçüde etkilemediğini göstermektedir.

3.4. İlişki Testleri

Çalışmada kullanılan her bir ölçeğin normal dağılıma sahip olduğu belirlendiğinden (Bknz. Tablo 2) ölçek skorları arasındaki ilişki Pearson korelasyon analizi ile yapılarak Tablo 6'da sunulmuştur.

Tablo 6. Ölçeklere Ait Pearson Korelasyon Analizi Sonuçları

	Bilinçli Farkındalık Ölçeği (BFÖ)	Ontolojik İyi Oluş Ölçeği (OİÖ)	Biriciklik Algısı Ölçeği (BA)
Bilinçli Farkındalık Ölçeği (BFÖ)	1	,061	,163**
Ontolojik İyi Oluş Ölçeği (OİÖ)	,061	1	,459**
Biriciklik Algısı Ölçeği (BA)	,163**	,459**	1
**. Korelasyon Katsayısının %1 önem düzeyinde anlamlılığını göstermektedir.			

*p<0.05, ** p<0.01 N = (300). **Not:** BFÖ: Bilinçli Farkındalık Ölçeği, OİO: Ontolojik İyi Oluş Ölçeği, BA: Biriciklik Algısı Ölçeği

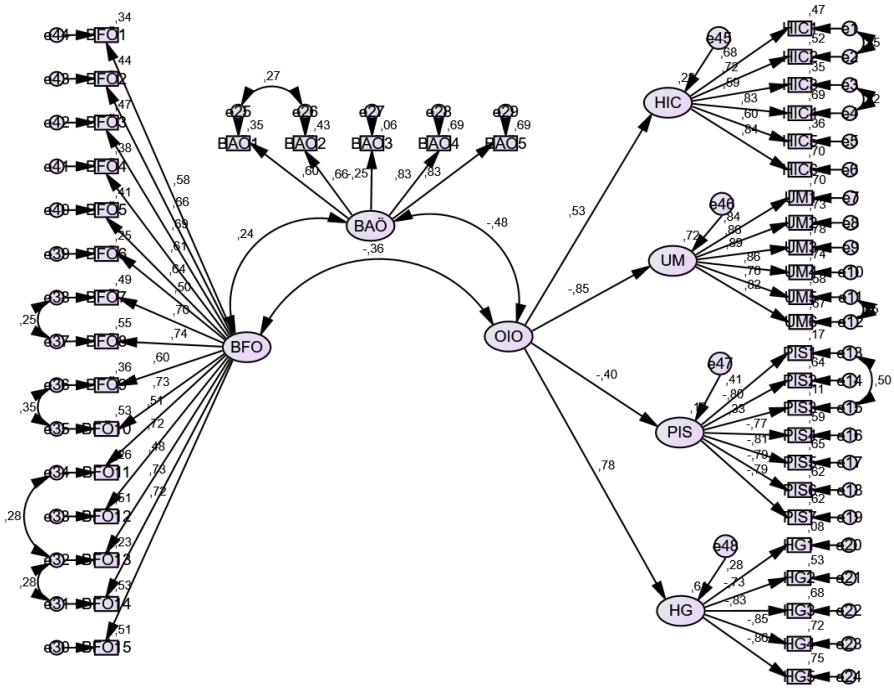
Elde edilen Pearson korelasyon analizi sonuçlarına göre Bilinçli Farkındalık Ölçeği (BFÖ) ve Ontolojik İyi Oluş (OİO) aralarında düşük düzeyli pozitif korelasyon bulunmakta olup (r = 0,061), bu ilişki istatistiksel olarak anlamlı değildir (p = 0,294). Bilinçli Farkındalık ile Biriciklik Algısı (BA) aralarında düşük düzeyli pozitif ve anlamlı ilişki bulunmaktadır (r = 0,163, p < 0,01). Biriciklik Algısı ile Ontolojik İyi Oluş aralarında orta düzeyli pozitif ve anlamlı ilişki bulunmaktadır (r = 0,459, p < 0,01). Bu sonuç, ontolojik iyi oluşun, bireylerin kişisel biriciklik algısını artırabileceğini göstermektedir.

3.5. Yapısal Eşitlik Modeli Analizi

Araştırmanın aracılık hipotezi yapısal eşitlik modellemesi (YEM) ile ortaya konulmuştur. YEM kullanılarak bir modelde bağımsız değişkenin aracı değişkenin üzerine etkisini aracı değişkenin de bağımlı değişkenin üzerine etkisini aynı anda test edilebilmektedir. İlk aşamada, değişkenler arasındaki ilişkiler yapısal eşitlik ölçüm modeliyle ortaya konularak ve değişkenlerin yapısına dair bulgular elde edilmiştir. İkinci aşamada yapısal eşitlik modeli ile analiz edilerek iki aşamada test edilmiştir.

3.5.1. Ölçüm Modelinin Değerlendirilmesi

Uyum iyiliği değerlerinin kabul edilebilir uyum iyiliği sınırların içerisine alabilecek değişiklikleri yapmak için model analiz çıktı dosyaları kısmındaki gerekli modifikasyonlar incelenmiş ve gerekli hata terimlerinin arasında gereken kovaryanslar oluşturularak analiz uygulanmıştır. Elde edilen modifiye edilmiş, ölçüm modeline ait örüntü çizelgesi Şekil 1.'de gösterilmiştir.

Şekil 1. Ölçüm Modeli

Ölçüm modeline ilişkin ölçeklere ait edilen iyi uyum değer sonuçları Tablo 7'de gösterilmiştir.

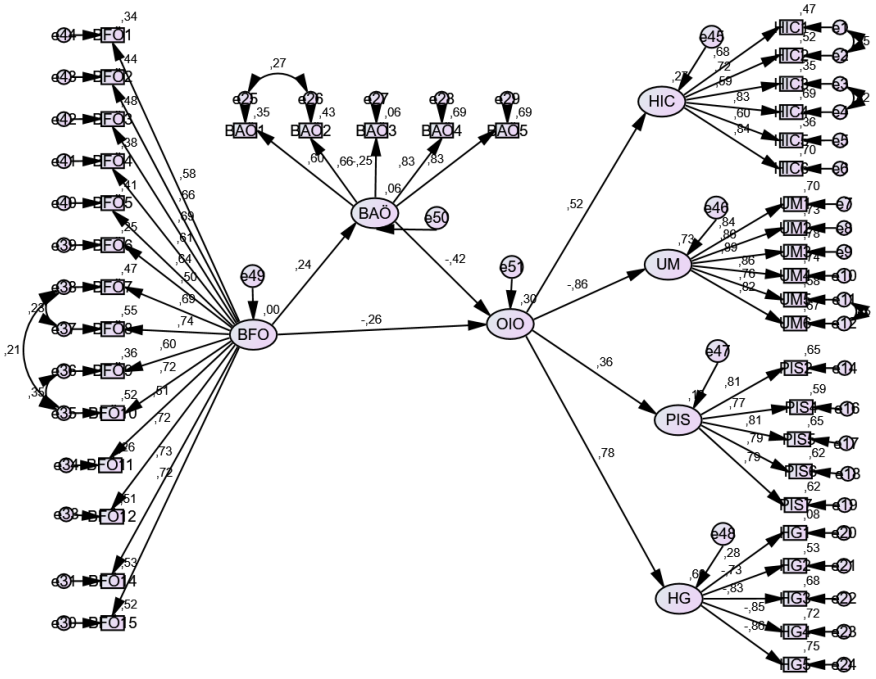
Tablo 7. Ölçüm Modeline İlişkin Uyum İyiliği Değerleri

CMIN/DF	GFI	AGFI	CFI	RMR	RMSEA
2,375	0,911	0,903	0,844	0,07	0,068

Uyum iyiliği değerleri olarak; x2/sd < 2 iyi uyum, x2/sd < 5 kabul edilebilir uyum, GFI ≥ .90, AGFI ≥ .90, CFI ≥ .90, NFI ≥ .90 kabul edilebilir uyum, GFI ≥ .95, AGFI ≥ .95, CFI ≥ .95, NFI ≥ .95 iyi uyum değerleri olarak belirlenmiştir. RMSEA ≤ .08, RMR ≤ .08, SRMR ≤ .08 kabul edilebilir uyum, RMSEA ≤ .05, RMR ≤ .05, SRMR ≤ .05 iyi uyum değerleri olarak belirlenmiştir (Şimşek, 2007:33). Ortaya konulan modifiye edilmiş modele yönelik iyi uyum değerlerinin kabul edilen sınırlarda olduğu iyi uyum değerlerinden anlaşılmaktadır.

3.6 Yapısal Eşitlik Modeli Sonuçları

Yapısal eşitlik modeli sonuçları, bilinçli farkındalığın kişisel biriciklik algısı aracılığıyla ontolojik iyi oluşu nasıl etkilediğini göstermektedir (Şekil 2).

Şekil 2. Yapısal Eşitlik Modeli

Yapısal eşitlik modeli uyum iyiliği sonuçları Tablo 8'de gösterilmiştir.

Tablo 8. Yapısal Eşitlik Modeline Yönelik Uyum İyiliği Değerleri

CMIN/DF	GFI	AGFI	CFI	RMR	RMSEA
2,22	0,907	0,901	0,908	0,056	0,064

Ortaya konulan yapısal eşitlik modeline yönelik iyi uyum değerlerinin kabul edilen sınırlarda olduğu anlaşılmaktadır.

4. SONUÇ

Bilinçli farkındalığın ontolojik iyi oluş üzerindeki doğrudan etkisi negatif ve anlamlı bulunmuştur. Bilinçli farkındalığın ontolojik iyi oluş üzerinde doğrudan bir etki yarattığı ve bu etkinin istatistiksel olarak anlamlı ancak negatif yönlü olduğu görülmektedir. Dolayısıyla "H_1: Bilinçli farkındalığın ontolojik iyi olma hali üzerine pozitif yönlü anlamlı bir etkisi vardır." hipotezi red edilmiştir.

Bilinçli farkındalığın kişisel biriciklik algısı üzerindeki etkisi anlamlı ve pozitiftir. Dolayısıyla "H_2: Bilinçli farkındalığın kişisel biriciklik algısı üzerine pozitif yönde manidar bir etkisi vardır." hipotezi kabul edilmiştir.

Kişisel biriciklik algısının ontolojik iyi oluş üzerindeki etkisi anlamlı ve negatif olması kişisel biriciklik algısının ontolojik iyi oluşu güçlü bir şekilde negatif yönde etkilediğini ortaya koymaktadır. "Dolayısıyla "H_3: Kişisel biriciklik algısının ontolojik iyi oluş üzerinde pozitif yönlü anlamlı bir etkisi vardır." hipotezi reddedilmiştir.

Sonuç olarak, bilinçli farkındalığın hem doğrudan hem de kişisel biriciklik algısı aracılığıyla dolaylı olarak ontolojik iyi oluş üzerinde anlamlı etkiler oluşturduğunu göstermektedir. Dolayısıyla araştırmanın temel hipotezini oluşturan "H_4: Bilinçli farkındalık ile ontolojik iyi olma hali arasındaki ilişkide kişisel biriciklik algısının aracılık rolü vardır." hipotezi kabul edilmiştir. Tüm katsayıların $p < 0.01$ düzeyinde anlamlı olması, modelin tahmin edilen ilişkilerinin güvenilir olduğunu ifade etmektedir.

KAYNAKLAR

Brown, K. W., Ryan, R. M. (2003). The Benefits of Being Present: Mindfulness and its Role in Psychological Well-Being. Journal of Personality and Social Psychology (84), 822-848.

Erkuş, A. (2003). Psikometri Üzerine Yazılar: Ölçme ve psikometrinin tarihsel kökenleri, güvenirlik, geçerlik, madde analizi, tutumlar. Türk psikologlar Derneği.

Field, A. (2013). Discovering statistics using SPSS. Sage Publications.

Kabat-Zinn, J. (2000). Indra's net at work: The mainstreaming of Dharma practice in society. In G. Watson & S. Batchelor (Eds.), The psychology of awakening: Buddhism, science, and our day-to-day lives (pp. 225-249). North Beach, ME: Weiser.

Kenrick, D. T., Neuberg, S. L., Griskevicius, V., Becker, D. V., Schaller, M. (2010). Goal-driven cognition and functional behavior: The fundamental-motives framework. Current Directions in Psychological Science, 19(1), 63-67.

Kocayorük, E., Altıntaş, E., Şimşek, O. F., Bozanoğlu, İ., Çelik, B. (2018). Üniversite öğrencilerinin zaman perspektifli iyi-oluş düzeyleri: Kümeleme analizi incelemesi. Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 33, 550–564.

Şimşek, Ö.F. (2007). Yapısal eşitlik modellemesine giriş (Temel ilkeler ve LISREL uygulamaları). Ankara: Ekinoks.

Şimşek Ö. F., Kocayörük E. (2013). Affective reactions to one's whole life: preliminary development and validation of the ontological well-being scale. J Happiness Stud, 14:309-343.

Şimşek, Ö. F., Yalınçetin, B. (2010). I feel unique, therefore I am: The development and preliminary validation of the personal sense of uniqueness (PSU) scale. Personality and Individual Differences, 49(6), 576-581.

Tavakol, M., & Dennick, R. (2011). Making sense of Cronbach's alpha. International journal of medical education, 2, 53.

Ullman, J. B., & Bentler, P. M. (2012). Structural equation modeling. Handbook of Psychology, Second Edition, 2.

ÖĞRETMEN ADAYLARININ FELSEFE VE MATEMATİK KAVRAMLARINA İLİŞKİN ALGILARI: BİR METAFOR ÇALIŞMASI

DİLAN RABİYE KOZLUCA
Kocaeli Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Matematik ve Fen Bilimleri Eğitimi Anabilim Dalı
dlnkozluca@gmail.com

Assist. Prof. Dr. AYŞE ARZU ARI
Kocaeli Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Matematik ve Fen Bilimleri Eğitimi Anabilim Dalı
abural@kocaeli.edu.tr

ÖZET
Bu çalışmanın amacı, matematik ve felsefe öğretmen adaylarının "matematik", "felsefe" ve "matematik-felsefe ilişkisi" kavramlarına yönelik sahip oldukları algıları metaforlar aracılığıyla ortaya çıkarmaktır. Bu çalışmanın verileri Marmara bölgesindeki bir devlet üniversitesinde 2021-2022 bahar döneminde formasyon dersleri alan 20 gönüllü matematik öğretmen adayı ve 33 gönüllü felsefe öğretmen adayı olmak üzere toplamda 53 öğretmen adayından toplanmıştır. Öğretmen adaylarının zihinsel imgelerini ortaya çıkarmak için "felsefe……..gibidir (-e benzerdir); çünkü…….", "matematik……...gibidir (-e benzerdir); çünkü……" ve "felsefe ile matematik ilişkisi…….ilişkisi gibidir (-e benzerdir);çünkü……" cümlelerini tamamlamaları istenmiştir. Bu araştırmada öğretmen adaylarının matematik, felsefe kavramlarına ilişkin algılarını ortaya koymak amacıyla olgubilim yönteminden yararlanılmıştır. Çalışmanın verileri içerik analizi tekniği kullanılarak değerlendirilmiştir. Çalışmanın sonucunda matematik ve felsefe öğretmen adaylarının felsefe kavramıyla ilgili düşünmeye dayalı olduğu, değişkenlik gösterdiği şeklinde ortak algılara sahip oldukları; "matematik" kavramına ilişkin oluşturdukları metaforlar incelendiğinde ise iki grubunda matematiği işe yarar, kolaylık sağlayan, işlevsel bir bilim olarak algıladıkları görülmektedir. Son olarak "felsefe-matematik ilişkisi" kavramına yönelik oluşturulan metaforlar incelendiğinde öğretmen adaylarının büyük bir kısmının bu iki bilim dalının temelinde düşünme ve sorgulamanın yer aldığını, birbirini desteklediklerini belirten benzer algılara sahip oldukları görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Matematik, Felsefe, Matematik-Felsefe İlişkisi, Metafor, Matematik Öğretmen Adayı, Felsefe Öğretmen Adayı

GİRİŞ
İnsanların düşünce dünyasına yön vererek onu şekillendiren ve medeniyetlerin gelişmesinde her dönemde önemli bir role sahip olan (Baki, 2014) matematik günümüzde birçok disipline temel teşkil eden bir bilim dalı olarak kabul edilerek insanlık tarihi ile eşdeğer bir tarihe sahip olduğu düşünülmektedir (Kaçar, 2019). Birçok kaynakta matematik sözcüğünün kaynağı "matematiksel" anlamına gelen Latince mathmaticus ve Yunanca mathematikos kelimeleri olarak verilir. Diğer formlar öğrenme anlamındaki mathema ve manthanein sözcüklerini de içerir. Matematik genelde nicelik birimi olarak bilinir. Matematiğin iki temel dalı sayılar ve şekillerin niceliklerini kullanan aritmetik ve geometridir. Günümüzde ne aritmetik ne de geometri öneminden bir şey kaybetmediyse de modern matematik çeşitli nicelikler kullanarak daha karmaşık alanları araştırma imkânına erişmiştir. (Svarnerve Svarner, 2024)

Her dönemde ve tüm uygarlıklarda yaşamı bütünleyen sanat, bilim, endüstri, tarım ve diğer günlük geçim uğraşlarının etkili aracını sağlayan matematik aynı zamanda kendine özgü amaç, yöntem ve sonuçlarıyla entelektüel değeri yüksek bir disiplin olarak algılanmaktadır (Gür, 2004). Matematik sayı, nokta, küme, fonksiyon tününden soyut nesnelere özgü özellikleri ortaya çıkarma, belirleme ve mantıksal olarak kanıtlama bilimi olarak tanımlanabilir (Kaçar, 2019). Ayrıca matematik bir insan etkinliği olup sosyal bir olguyu veya dünyayı aydınlatmaya yardımcı olmak için kullanılan bir yöntemler topluluğudur (Boaler, 2021). Matematikçilerin gözünde matematik bizi doğruya, kesin bilgiye götüren biricik düşünme yöntemidir.

İnsanları doğruya, kesin bilgiye götüren biricik düşünme yöntemi (Yıldırım, 2015) olan matematik herhangi bir konuda doğru düşünme sanatı olarak da ifade edilmektedir. Matematiği diğer bilim dallarından ayıran şey, bu "doğru" kelimesine yüklenen anlamda saklıdır. Matematikte doğru demek zamandan ve mekândan, gelenekten ve görenekten, insandan ve ülkelerden bağımsız olarak her zaman doğru kalacak bilgi demektir (Sertöz, 2021). Tek başına matematiğin varoluşu bile, insan zihninin ulaşabileceği önemli sınırlara işaret etmektedir. Entelektüel kelimesini zihinsel etkinliklerin tümünü kapsayıcı anlamda ele alırsak, matematik insanoğlunun kazandığı en önemli entelektüel başarılardan biri olarak karşımıza çıkar.

Gözle görülen varlıkların meydana getirdiği çokluğun gerisinde gizli olan birliği, kargaşanın gizlediği düzeni görebilmekle, görünüşün arkasındaki gerçekliği araştırmakla ilgili entelektüel bir faaliyet olan felsefe bilgiyi arama, bulma, kullanma ve sorgulamadır (Erdem, 2021). Eski Yunancadan Arapça'ya ve bu dilden de Türkçeye geçen "felsefe" sözcüğünün Yunanca aslı "philosophia"dir "Philosophia" sözcüğü "sevgi" anlamına gelen "philia" ve "bilgelik" ya da "genel olarak bilgi anlamına gelen" sophia sözcüklerinden oluşmakta ve "bilgi ve bilgelik sevgisi", "bilgelik aşkı" anlamlarına gelmektedir. "Philosophos" ise "bilgeliği seven" anlamında kullanılmaktadır. Dolayısıyla filozof bilgi ya da bilgeliğe ulaşmaktan çok, onu arayan, hakikati elde etmeye çalışan, bilgelik dostu olduğunu söyleyen kişidir. (Cevizci, 2007).

İnsan, evren ve değerleri anlamak amacıyla sürdürülen en geniş araştırma bütün halinde bir açıklama çabası olarak ifade bulan (Manav, 2020) felsefe dünya konusundaki görüşlerin çeşitliliği ve içeriğine göre sürekli olarak çok farklı anlamlar kazanmıştır. Ancak felsefenin en benimsenen anlamı şudur: Felsefe genel bir dünya anlayışıdır, bu anlayıştan belli bir davranış şekli yansıyabilir (Politzer, 2010).
İlk zamanlarda bütün bilimleri kapsayan felsefeden zamanla matematik, fizik, antropoloji, biyoloji, astronomi, kimya, sosyoloji, psikoloji, vb. ayrılmıştır. Böylece felsefe, bütün bilim dallarını kapsayan bir alan olmaktan çıkarak, kendine has bir özellik kazanmıştır. Bilginin peşine düşmeyi, her nerede ve kim tarafından ortaya konulmuş olursa olsun, onu elde etmeyi ve daha da önemlisi bilgiyle dost olmayı öngörmektedir. Doğal ve doğal olmayan her türlü varlık üzerine, düşünme, bilme, tanıma, öğrenme, anlama, anlamlandırma ve açıklama eylemi ve etkinliğidir. Felsefe düşünmeye ve sorgulamaya dayalı bir etkinliktir. Gerçeği bütün olarak her yönüyle araştırmaktadır. Bu nedenle doğayı, toplumu oluşturan tüm değerleri bütünsel olarak kavrayıp bunu sistemleştirmeye çalışır. Aynı zamanda bir dünya görüşüdür, yaşama bakış açısıdır.

Felsefe terimini ilk kullanan düşünür ise Pythagoras'tir. Pythagoras'a göre bilgelik ve eksiksizlik anlamına gelen sophia anlama çabalarının ürünüdür. Dolayısıyla felsefenin varlık nedenlerinden biri dogmaları, tabuları ve bunlarla temellendirilen geleneksel inançları sorgulamaktır. Bu amaçla düşünceye yön veren sorular yönelterek, bilgiye ulaşma yolları geliştirilir ve bu yolla yeni ve özgün çözümlere ulaşılır (Aydın, 2018). Birçok filozof matematiğin mutlak doğru olduğuna inanmaktadır. Matematik tarih boyunca yanılmaz bilginin kaynağı olarak algılanmıştır. Bu ayrıcalığın kökeninin onun mantıksal yapısına, teoremleri sunuşuna ve doğrulama metotlarına dayandığı iddia edilmiştir. Bu bağlamda gözlem ve deneye dayanmadan, sadece akıl ile mutlak bilgi sunduğu iddia edilen matematik felsefi bir soruşturma için biçilmiş kaftandır (Gür, 2004).

Matematik ve felsefe insan zihninin özdeş ikizleridir ve bu ikisini birbirine çeken düşünsel bir zorunluluk vardır. Bilimin dili olan matematik ve yeterli tanımlamanın dili olan felsefe bugünün evrenini anlamada bütünleyici faktörleri oluşturur. Öyle ki matematik ve felsefe hakikat arayışında daima müttefik olarak kalacaktır (Leidecker, 1939). Alman matematikçi ve filozof G.W. Leibniz "Matematik olmadan felsefeye derinlemesine nüfuz edemeyiz. Felsefe olmadan da matematiğin derinliklerine nüfuz edemeyiz Her ikisi olmaksızın bir şeye nüfuz edemeyiz." diyerek matematik ve felsefe ilişkisini yansıtmaktadır (Baki, 2014). Buna mukabil modern matematik-mantığın kurucusu olarak bilinen matematikçi ve filozof GottlobFrege "Geometriyle alakalı olmayan filozof, sadece yarım filozoftur; felsefeyle alakalı olmayan matematikçi ise sadece yarım matematikçidir. Bu iki disiplinin birbirinden uzaklaşması, birbirinin yararına olmamıştır." demektedir (Gür, 2004). Leibniz'ın ve Frege'nin bu sözleri birlikte ele alındığında matematik, geometri ve felsefe disiplinlerinin birlikte ele alınması gerektiğini ve eşyanın hakikatin ancak bu şekilde idrak edilebileceğinin sonucuna ulaşılabilir (Koyuncu, 2018).

Matematik binlerce yıldan beri var olan beşeri bir faaliyettir. Bir dereceye kadar da herkes matematikçidir ve bilinçli olarak matematik yapmaktadır. Dahası belli bir dereceye kadar herkes bir matematik felsefecisidir (Davis ve Hersh, 2002).

Matematik ve felsefe bölümü mezunu olup, formasyon eğitimi alan öğretmen adaylarının matematik ve felsefe kavramlarına ve bu kavramlar arası ilişkiye yönelik görüş, düşünce ve inançlarının ne yönde şekillendiğinin araştırılması amaçlanmıştır. Bu bağlamda yapılan bu çalışmada matematik ve felsefe kavramlarının ve kavramlar arası ilişkinin matematik ve felsefe öğretmen adayları tarafından nasıl algılandığının metaforlar yoluyla ortaya çıkarılmasına ihtiyaç duyulmuştur. Buradan yola çıkarak matematik ve felsefe öğretmen adaylarının oluşturdukları metaforlar detaylı biçimde araştırılmış ve bu doğrultuda aşağıda belirtilen araştırma problemlerine cevap aranmıştır.

Araştırma Problemleri

1. Felsefe öğretmen adaylarının "felsefe" kavramına yönelik sahip oldukları metaforlar nelerdir? Elde edilen metaforlar ortak özellikleri bakımından hangi kavramsal kategoriler altında toplanabilir?
2. Felsefe öğretmen adaylarının "matematik" kavramına yönelik sahip oldukları metaforlar nelerdir? Elde edilen metaforlar ortak özellikleri bakımından hangi kavramsal kategoriler altında toplanabilir?
3. Felsefe öğretmen adaylarının "felsefe ile matematik ilişkisi" kavramına yönelik sahip oldukları metaforlar nelerdir? Elde edilen metaforlar ortak özellikleri bakımından hangi kavramsal kategoriler altında toplanabilir?
4. Matematik öğretmeni adaylarının "felsefe" kavramına yönelik sahip oldukları metaforlar nelerdir? Elde edilen metaforlar ortak özellikleri bakımından hangi kavramsal kategoriler altında toplanabilir?
5. Matematik öğretmeni adaylarının "matematik" kavramına yönelik sahip oldukları metaforlar nelerdir? Elde edilen metaforlar ortak özellikleri bakımından hangi kavramsal kategoriler altında toplanabilir?
6. Matematik öğretmeni adaylarının "felsefe ile matematik ilişkisi" kavramına yönelik sahip oldukları metaforlar nelerdir? Elde edilen metaforlar ortak özellikleri bakımından hangi kavramsal kategoriler altında toplanabilir?

YÖNTEM

Nitel araştırma, algıların ve olayların kendi doğal ortamlarında bütüncül ve gerçekçi biçimde ortaya konulması amacıyla gözlem, görüşme, doküman analizi gibi veri toplama yöntemlerinin tercih edildiği araştırmalardır (Yıldırım ve Şimşek, 2018). Bu çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden olgubilim (fenomenoloji) kullanılmıştır. Creswell, (2007)' e göre olgubilim çalışmaları bir olguya dair insan deneyimlerini ortaya koymak üzere kullanılan sorgulama yöntemidir. Bu araştırmada öğretmen adaylarının matematik, felsefe kavramlarına ilişkin algılarını ortaya koymak amacıyla olgubilim yönteminden yararlanılmıştır.

Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu Marmara bölgesindeki bir devlet üniversitesinde 2021-2022 bahar döneminde formasyon derslerini tamamlamış 20 gönüllü matematik öğretmen adayı ve 33 gönüllü felsefe öğretmen adayı olmak üzere toplamda 53 aday oluşturmaktadır. Amaçlı örnekleme, çalışmanın amacı doğrultusunda bilgi açısından zengin durumların tercih edilerek derinlemesine araştırma yapılmasına olanak tanıyan yöntemdir (Büyüköztürk vd, 2018). Çalışma grubunun belirlenmesinde amaçlı örnekleme yöntemlerinden uygun örnekleme tercih edilmiştir. Uygun örnekleme yönteminde araştırmacı kolayca ulaşabileceği örneklemden veri toplar. Bu durum araştırma sürecine hız katmakla birlikte diğer yöntemlere göre daha az maliyetlidir (Yıldırım ve Şimşek, 2018).

Veri toplama araçları

Çalışmada matematik öğretmen adaylarının ve felsefe öğretmen adaylarının "felsefe", "matematik", "felsefe ile matematik ilişkisi" kavramlarına yönelik algılarını ortaya koymaları amaçlanmıştır. Adayların zihinsel imgelerini ortaya çıkarmak için "felsefe……..gibidir (-e benzerdir); çünkü…….", "matematik……...gibidir (-e benzerdir); çünkü……" ve "felsefe ile matematik ilişkisi…….ilişkisi gibidir (-e benzerdir);çünkü……" cümlelerini tamamlamaları istenmiştir.

Veri toplama süreci

Bu çalışmanın verileri 2021-2022 eğitim-öğretim yılı bahar döneminde, 20 matematik öğretmen adayı ve 33 felsefe öğretmen adayına uygulanmıştır. Araştırmacı çalışma sürecinde öncelikle metaforun ne anlama geldiğini açıklamış ve katılımcılardan "felsefe", "matematik", "felsefe ile matematik ilişkisi" kavramlarını tek bir metafor kullanarak açıklamaları istenmiştir. Saban (2008)'a göre metafor çalışmalarında kullanılan "gibi" kavramı metaforun konusu ile metaforun kaynağı arasındaki benzerliği hatırlatmak amacıyla kullanılmaktadır. "Çünkü…" ile başlayan kısımda metaforlara yönelik gerekçelerin sunulması istenmiştir.

Veri Analizi

Bu çalışmanın verileri içerik analizi tekniği kullanılarak değerlendirilmiştir. Nitel içerik analizinde metinle ilgili önemli görülen temalardan kategoriler oluşturulmakta ve betimlemeler yapılmaktadır. Geçerli kodlama ve kategorileştirme sistemleri, yeni kuramların gelişimine imkan tanımaktadır (Gül ve Nizam, 2021) Bu araştırmada öğretmen adaylarının görüşlerini tarafsız bir şekilde sunmak amacıyla doğrudan alıntılar yapılmıştır. Araştırmanın katılımcılarının bir kısmının matematik öğretmen adayı bir kısmının da felsefe öğretmen adayı olması sebebiyle analiz aşamasında katılımcıların özellikleri dikkate alınarak değerlendirme yapılmıştır. Katılımcılardan toplanan veriler ;(1) kodlama ve ayıklama, (2) kategori geliştirme, (3) geçerlik ve güvenirliğin sağlanması olmak üzere 3 aşamada analiz edilmiştir.

Kodlama ve Ayıklama

Matematik öğretmen adayları ve felsefe öğretmen adaylarının "felsefe", "matematik" ve "felsefe-matematik ilişkisi" kavramları için oluşturdukları metaforlar belirlenerek, metafor tabloları hazırlanmıştır. Araştırmaya katılan 20 matematik öğretmen adayının oluşturdukları metaforlar M1, M2,.., M20 kodlarıyla; 33 felsefe öğretmen adayının oluşturdukları metaforlar F1, F2, …,F33 kodlarıyla tabloda yer almaktadır. Çalışmada uygun görülmeyen ve tam olarak anlaşılmayan metaforlar iki araştırmacının ortak görüşüyle çalışma dışı bırakılmıştır. Örneğin bir katılımcı metafor oluşturmuş fakat gerekçe kısmını boş bırakmıştır. Bir başka katılımcı metaforun gerekçesi kısmına oluşturduğu metaforun tanımını yapmıştır. Yine bir başka katılımcı felsefe-matematik arasındaki ilişkinin var/ yok olduğunu belirtmiş ancak gerekçe kısmını boş bırakmıştır. Bu şekilde yer alan ifadeler araştırmacıların ortak kararıyla ayıklanmıştır. Geriye kalan metaforlar araştırmacıları ortak görüşleri doğrultusunda kategorize edilmiş ve 3 kavram içinde katılımcı grubuna yönelik metafor kategori tabloları oluşturulmuştur. Metafor- kategori eşleştirmesi yapılırken mevcut kategorilerden farklı anlam içeren metaforlar diğer kategorisi altında belirtilmiştir.

Kategori Geliştirme Aşaması

Matematik ve felsefe öğretmen adaylarının matematik, felsefe ve felsefe-matematik ilişkisi kavramlarına yönelik oluşturdukları metaforlar sahip oldukları ortak özellikler çerçevesinde değerlendirilmiştir. Kategori oluşturmadan önce alanyazında matematik ve felsefe kavramları üzerine algıları araştıran çalışmalar incelenmiştir. Katılımcılar tarafından oluşturulan metaforların hangi kategoride yer alması gerektiğini belirlerken metaforun gerekçesine ("çünkü…." İle başlayan açıklama kısmı) bakılmıştır. Bazı metaforlar farklı katılımcılar tarafından farklı gerekçelerle açıklanmıştır. Burada araştırmacının oluşturduğu metaforun anlamına bağlı kalarak o metafor ilgili kategoriye dahil edilmiştir. Oluşturulan metaforların sıklığı, frekans değerleriyle tablolarda yer almaktadır.

Geçerlik ve Güvenirliği Sağlama

Araştırmanın geçerliğini sağlamak için veri analizi aşamalarıyla birlikte detaylı olarak açıklanmıştır. Katılımcılardan elde edilen veriler bulgular kısmında doğrudan aktarılmıştır. Araştırmanın güvenirliğini sağlamak için öncelikle 2 araştırmacı da birbirinden bağımsız olarak metaforları kavramsal kategoriler altında toplamıştır. Sonrasında bir araya gelerek metaforların söz konusu kategoriyi temsil edip etmediklerini tartışmıştır. Ayrıca araştırmada elde edilen kategorilerin metaforları temsil edip etmediğini belirlemek amacıyla uzman görüşüne başvurulmuştur. Bu amaç doğrultusunda başka bir öğretim üyesinden, oluşturulan metaforların kategorilerle eşleştirilmesi istenmiştir. Daha sonra uzman ve araştırmacıların oluşturduğu kategoriler karşılaştırılmıştır. Uzman ve araştırmacıların görüş birliği ve görüş ayrılığı sayıları elde edilmiştir. Miles Huberman'ın (1994) formülünden (güvenirlik= görüş birliği/görüş birliği+görüş ayrılığı) yararlanılarak araştırmanın güvenirliği hesaplanmıştır ve güvenilir olduğu görülmüştür.

BULGULAR

Bu bölümde araştırmanın alt problemlerine yönelik bulgular tablolar halinde sunulmuştur. Felsefe öğretmen adaylarının ve matematik öğretmen adaylarının "felsefe", "matematik", "felsefe ile matematik ilişkisi" kavramlarına ilişkin oluşturdukları metaforlar ve bu metaforların yer aldığı kategoriler tablolaştırılmıştır.

Felsefe Öğretmen Adaylarının Felsefe Kavramına Yönelik Bulguları

Araştırmanın ilk alt probleminin bulguları olarak felsefe öğretmen adaylarının (FÖA) "felsefe" kavramına yönelik olarak oluşturduğu metaforlar ve bunların ait olduğu kategorileri Tablo 1' de ayrıntılı olarak verilmiştir.

Tablo 1. FÖA'nın Felsefe Kavramı ile İlgili Ürettiği Metaforlar ve Kategorileri

Kategori	Metaforlar	Metafor Sayısı	Frekans
Keşfe Dayalılık	Çocuk, Samanyolu	2	2
Kapsamlılık	Ahtapot, aşure, keşif	3	3
Değişkenlik	Hayat, insan, lamba, nehir	4	4
Sonu Olmayan	Gökyüzü, sarmaşık, yol	3	5
Devamlılık	Evren, meyve veren ağaç, ruhu doyurmak, yaşam, yol	5	5
Düşünmeye Dayalılık	Beyin, deniz, dert-problem, matematik	4	4
Sorgulayıcılık	Hayat, yaşam	2	2
Soyutluk	Bulut, matematik	2	2
Temel Olma	Deprem, doğa	2	2
Diğer	Hastane, ışık-fener, maç	3	3
Toplam		30	32

Tablo 1'de felsefe öğretmen adaylarının "felsefe" kavramına ait oluşturduğu metaforlar ve metaforların kategorileri verilmiştir. Yapılan değerlendirme sonucunda "felsefe" kavramına yönelik üretilen 30 adet metaforun 10 kategori altında toplandığı bulgusu elde edilmiştir. Bu kategoriler; devamlılık (f:5), düşünmeye dayalılık (f:4), değişkenlik (f:4), kapsamlılık (f:3), sonu olmayan (f:3), keşfe dayalılık (f:2), soyutluk (f:2), sorgulayıcılık (f:2), temel olma (f:2) ve diğer (f:3) şeklindedir.

Devamlılık kategorisine yönelik toplam 5 metafor oluşturulmuştur. Bu kategoride yer alan metaforlar; evren (f:1), meyve veren ağaç (f:1), ruhu doyurmak (f:1), yaşam (f:1), yol (f:1), şeklindedir. Devamlılık kategorisinde yer alan metaforların bazıları aşağıda verilmiştir:

"Felsefe, yol gibidir; çünkü sürekli olarak düşünme faaliyeti, arayış, sorgulama, hayat boyu süren bir etkinliktir. Yani felsefe esasında Japers'ında tanımladığı gibi yolda olmaktır. Felsefe bir sonuca ulaşmayı hedeflemez, tek bir doğruya ulaşamaz. Yalnızca yolda ilerlemeye yolu yürümeye devam eder."

"Felsefe, ruhu doyurmak gibidir; çünkü ruhunda hissettiğin eksikliği felsefeye yönelerek doyurabilirsin. Ruh doyumsuzdur. Ve felsefeye ömür boyu ihtiyaç vardır."

Değişkenlik kategorisine yönelik toplam 4 metafor oluşturulmuştur. Bu kategoride yer alan metaforlar; hayat (f:1), insan (f:1), lamba (f:1), nehir (f:1) şeklindedir. Değişkenlik kategorisinde yer alan metaforların bazıları aşağıda verilmiştir:

"Felsefe, hayat gibidir; çünkü hayatta da tek bir doğru yoktur. Yaşadıklarımızla, öğrendiklerimiz ve sorguladıklarımızla felsefedeki çıkarımlar gibi hayattaki doğrularımızda değişebilir."

“Felsefe, insan gibidir; çünkü her insan farklı olduğu gibi felsefede kişiden kişiye göre farklılık gösterir.” Düşünmeye dayalılık kategorisine yönelik toplam 4 metafor oluşturulmuştur. Bu kategoride yer alan metaforlar; beyin (f:1), deniz (f:1), dert-problem (f:1), matematik (f:1) şeklindedir. Düşünmeye dayalılık kategorisinde yer alan metaforların bazıları aşağıda verilmiştir:

“Felsefe, deniz gibidir; çünkü bakıp görüp düşünmek. Düşüncelerime orada cevap bulmak. Deniz benim için düşünce etkinliğinin sağlandığı yerdir. Felsefede zaten bir düşünce etkinliğidir.”

“Felsefe, dert-problem gibidir; çünkü derdi olan felsefenin içinde kendisini bulabilir. Zor zamanlarda düşünmeyi öğrenmeli davranışları hayata uygulanabilirliği test edip deneyimlediğimiz yaşamdır.”

Sonu olmayan kategorisine yönelik toplam 3 metafor oluşturulmuştur. Bu kategoride yer alan metaforlar; gökyüzü (f:2), sarmaşık (f:1), yol (f:2) şeklindedir. Sonu olmayan kategorisinde yer alan metaforların bazıları aşağıda verilmiştir:

“Felsefe, yol gibidir; çünkü öyle sonu olmayan bir ilkeler bütünüdür ki felsefe tüm birimlerin oluşumuna temel sağlar. Düşünmeyle gelişen bu evren hiçbir zaman son bulmaz. Felsefe yapan kişi birçok konu disiplin üzerine mantıksal ilkeler çerçevesinde upuzun bir yolculuğa çıkar. Kesin net bir yere ulaşamaz. Yol daima gider.”

“Felsefe, gökyüzü gibidir; çünkü sonu ucu bucağı yoktur. İnsana nefes aldırır. Ve insanı rahatlatır. Sonsuz bir maviliktir. Çünkü sordukça ilerler ama asla bitmez.”

Kapsamlılık kategorisine yönelik toplam 3 metafor oluşturulmuştur. Bu kategoride yer alan metaforlar; ahtapot (f:1), aşure (f:1), keşif (f:1) şeklindedir. Sonu olmayan kategorisinde yer alan metaforların bazıları aşağıda verilmiştir:

“Felsefe, keşif gibidir; çünkü düşündükçe yeni bir pencerenin kilidi açılır. Ve farklı bakış açıları keşfedilir.”

“Felsefe, aşure gibidir; çünkü farklı farklı birçok lezzetin karışımından oluşan bir araya geldiklerinde hem damakta lezzet bırakan hem de kültürelliğe sahip olan bir besindir. Felsefe de farklı farklı besinlerin bütünsel olarak incelenip ortaya hem bir genel kültür birikimi sunar. Hem de kişisel farkındalığımızı arttırır.”

Keşfe dayalılık kategorisine yönelik toplam 2 metafor oluşturulmuştur. Bu kategoride yer alan metaforlar; çocuk (f:1), Samanyolu (f:1) şeklindedir. Keşfe dayalılık kategorisinde yer alan metaforların bazıları aşağıda verilmiştir:

“Felsefe, samanyolu gibidir; çünkü hakikat bir güneş gibi parlar ve filozoflar hakikate yaklaştıkça ondan ışık aldıkça parlayıp gecenin karanlığına renk katarlar.”

“Felsefe, çocuk gibidir; çünkü büyürken yeni keşiflerin içerisinde dünyayı tanıyan çocuk her yeni sorunda hayatı anlamlandırması ve daha fazla bilgiye ulaşmasının altında aslında onun merak duygusunun karşılığında aldığı cevaplarla hazza ulaşmanın mutluluğunu yaşar.”

Sorgulayıcılık kategorisine yönelik toplam 2 metafor oluşturulmuştur. Bu kategoride yer alan metaforlar; hayat (f:1), yaşam (f:1) şeklindedir. Sorgulayıcılık kategorisinde yer alan metaforların bazıları aşağıda verilmiştir:

“Felsefe, hayat gibidir; çünkü insan hayatı boyunca her şeyi sorgular. Felsefede de sorgu, mantık arama, analiz etme vardır. Bu yüzden hayatın içindedir.”

“Felsefe, yaşam gibidir; çünkü yaşantımız boyunca günlük hayatımız içerisinde karşımıza çıkan her türlü sorun karşısında sorgulamayı ve düşünmeyi öğretir. Sorgulama yapmak düşüncelerimizi

geliştirirken hem de bakış açımızı değiştirir. Felsefe yaşamın bir parçasıdır ve ayrılamaz. En iyi şekilde yaşamak için sorgulamak ve düşünmek gerekir."

Soyutluk kategorisine yönelik toplam 2 metafor oluşturulmuştur. Bu kategoride yer alan metaforlar; bulut (f:1), matematik (f:1) şeklindedir. Sorgulayıcılık kategorisinde yer alan metaforların bazıları aşağıda verilmiştir:

"Felsefe, bulut gibidir; çünkü elle tutamayız. Her zaman göremeyiz. Ama yukarı baktığımızda orada olduğunu biliriz. Felsefe de günlük hayatımızda belli olmasa bile buzdağının görünmeyen kısmıdır."
"Felsefe, matematik gibidir; çünkü olgularla ilgilendiği kadar soyut kavramlarla da ilgilenir. Birbirini besleyen birbirleriyle var olan iki bilim dalıdır."

Temel olma kategorisine yönelik toplam 2 metafor oluşturulmuştur. Bu kategoride yer alan metaforlar; deprem (f:1), doğa (f:1) şeklindedir. Sorgulayıcılık kategorisinde yer alan metaforların bazıları aşağıda verilmiştir:

"Felsefe, doğa gibidir; çünkü felsefeyle ilgilenmeye başlayan ilk insanlar doğayı anlamaya çalışmışlardır. Felsefe ve doğa genel kavramlardır. Ve birçok disiplinin temelinde yatarlar."

"Felsefe, deprem gibidir; çünkü deprem nasıl ki bir noktada olup km uzakları dahi etkiliyor ise felsefe de aynı şekilde bir düşünce tüm insanlığı tüm beldeyi etkiler. Var olan kabulleri yıkıp yeni kabuller ortaya çıkar. "

Diğer kategorisine yönelik toplam 3 metafor oluşturulmuştur. Bu kategoride yer alan metaforlar; hastane(f:1), ışık-fener (f:1), maç(f:1) şeklindedir. Diğer kategorisinde yer alan metaforların bazıları aşağıda verilmiştir:

"Felsefe, hastane gibidir; çünkü birçok hasta vardır. Farklı hastalığa sahip. Ve bu hastalar çözüm için hastanede buluşurlar. Felsefe de tıpkı hastane gibi tüm insanların farklı istek, farklı görüşlerinin kaynağı olan ve çözüme ulaştıkları yerdir."

"Felsefe, ışık-fener gibidir; çünkü ışık nasıl karanlıkta görmeyi kolaylaştırıyorsa felsefede aynı şekilde bizi aydınlatır. Hayatı anlamayı kolaylaştırır."

"Felsefe, maç gibidir; çünkü birbirinden farklı görüşlere sahip birçok filozofun birbirine paslarıyla iki kale arasında bazen tek tarafın kazandığı bazen de berabere kalınan kurallı sistemli düşünce oyunu gibidir."

Felsefe Öğretmen Adaylarının Matematik Kavramına Yönelik Bulguları
Araştırmanın ikinci alt probleminin bulguları olarak felsefe öğretmen adaylarının (FÖA) "matematik" kavramına yönelik olarak oluşturduğu metaforlar ve bunların ait olduğu kategorileri Tablo 2' de ayrıntılı olarak verilmiştir.

Tablo 2. FÖA'nın Matematik Kavramı ile İlgili Ürettiği Metaforlar ve Kategorileri

Kategori	Metaforlar	Metafor Sayısı	Frekans
İşlevsellik	Bir şifreyi çözmek, ışık, kalem, mantık, merdiven, sorunlar problemler, teleskop	7	7
Sorgulayıcılık	Analitik düşünme biçimi, felsefe, iklim, temel bilim	4	4
Soyutluk	Felsefe, karanlık, toprak	3	3
Temel Olma	Ağaç kökü, güneş	2	2

Çaba Gerektiren	Bulmaca, düğüm,hayat, soyut düşünce	4	4
Eğlencelilik	Oyun, örgü	2	2
Diğer	Denge, dünya, fabrika, insan, mitoloji, orman, ruh, sihir, sigara, uzay	10	10
Toplam		32	32

Tablo 2'de felsefe öğretmen adaylarının "matematik" kavramına ait oluşturduğu metaforlar ve metaforların kategorileri verilmiştir. Yapılan değerlendirme sonucunda "matematik" kavramına yönelik üretilen 32 adet metaforun 7 kategori altında toplandığı bulgusu elde edilmiştir. Bu kategoriler; işlevsellik (f:7), sorgulayıcılık (f:4), çaba gerektiren (f:4), soyutluk (f:3), temel olma (f:2), eğlencelilik (f:2) ve diğer (f:10) şeklindedir.

İşlevsellik kategorisine yönelik toplam 7 metafor oluşturulmuştur. Bu kategoride yer alan metaforlar; bir şifreyi çözmek (f:1), ışık (f:1), kalem (f:1), mantık (f:1), merdiven (f:1), sorunlar problemler (f:1), teleskop (f:1) şeklindedir. İşlevsellik kategorisinde yer alan metaforların bazıları aşağıda verilmiştir:
"Matematik, merdiven gibidir; çünkü en alttan en üste çıkmaya çalışırken bazen ayağın takılsa bile devam edersin. Merdiven seni farklı basamaklardan zirveye çıkarır."

"Matematik, teleskop gibidir; çünkü evrene bakmamızı, onu anlamamızı, uzaklık yakınlıkları ölçmemizi sağlar."

Sorgulayıcılık kategorisine yönelik toplam 4 metafor oluşturulmuştur. Bu kategoride yer alan metaforlar; analitik düşünme biçimi (f:1), felsefe (f:1), iklim (f:1), temel bilim(f:1) şeklindedir. Sorgulayıcılık kategorisinde yer alan metaforların bazıları aşağıda verilmiştir:

"Matematik, analitik düşünme biçimi gibidir; çünkü matematikte karışık bir problemi ya da durumu ya da olayı çözemeye odaklanırız. Aynı zamanda problemin altında yatan sebepleri de anlamamıza neden olur."

"Matematik, felsefe gibidir; çünkü felsefe nasıl sokratik sorgulama ile kavramları cevap verirken Matematikte kuralları ve formülleri ancak ve ancak soyut düşünerek sorgulayarak elde eder."

Çaba gerektiren kategorisine yönelik toplam 4 metafor oluşturulmuştur. Bu kategoride yer alan metaforlar; bulmaca (f:1), düğüm (f:1), hayat (f:1), soyut düşünce(f:1) şeklindedir. Çaba gerektiren kategorisinde yer alan metaforların bazıları aşağıda verilmiştir:

"Matematik, soyut düşünce gibidir; çünkü soyut düşünceyi anlamlandırmaya çaba gösterilir. Temellendirmeye çalışılır."

"Matematik, düğüm gibidir; çünkü çözülmesi gereken problemler vardır. Düğümde rahatsız edici gözükür ancak çözülmesi gerekir. Çözüldüğünde rahatlanır."

Soyutluk kategorisine yönelik toplam 3 metafor oluşturulmuştur. Bu kategoride yer alan metaforlar; felsefe(f:1), karanlık(f:1), toprak(f:1) şeklindedir. Soyutluk kategorisinde yer alan metaforların bazıları aşağıda verilmiştir:

"Matematik, karanlık gibidir; çünkü anlaması biraz zordur. Ayrıca soyut olduğundan dolayı karanlık bizi korkutur."

"Matematik, felsefe gibidir; çünkü soyut kavramlar üzerine işlemler yaparız."

Temel olma kategorisine yönelik toplam 2 metafor oluşturulmuştur. Bu kategoride yer alan metaforlar; ağaç kökü(f:1), güneş(f:1) şeklindedir. Temel olma kategorisinde yer alan metaforların bazıları aşağıda verilmiştir:

"Matematik, ağaç kökü gibidir; çünkü her şeyin temelinde bir matematik vardır. Mantık vardır."
"Matematik, güneş gibidir; çünkü eğer olmasaydı içinde bulunduğumuz evrende bilimsellik ve netlikten söz edilemezdi. Birçok konu temelinde her şey bu kadar nizami."

Eğlencelilik kategorisine yönelik toplam 2 metafor oluşturulmuştur. Bu kategoride yer alan metaforlar; oyun(f:1), örgü(f:1) şeklindedir. Eğlencelilik kategorisinde yer alan metaforların bazıları aşağıda verilmiştir:

"Matematik, oyun gibidir; çünkü sayılarla işlem yaparak oyun oynuyormuş gibi hissederiz."
"Matematik, örgü gibidir; çünkü ilk başta zor gelir ama elin alıştıkça seversin matematikte yapabildiğini gördükten sonra sevilen bir şey."

Diğer kategorisine yönelik toplam 10 metafor oluşturulmuştur. Bu kategoride yer alan metaforlar; Denge (f:1), dünya (f:1), fabrika (f:1), insan (f:1), mitoloji (f:1), orman (f:1), ruh (f:1), sihir (f:1), sigara (f:1), uzay (f:1) şeklindedir. Diğer kategorisinde yer alan metaforların bazıları aşağıda verilmiştir:
"Matematik, denge gibidir; çünkü matematikteki formüller sonucu bulmakta o dengenin iki taraftaki sonucun eşit olduğunda anlam kazanır."

"Matematik, dünya gibidir; çünkü dünya nasıl somut olarak varsa matematikte dünyanın soyut halidir. Tüm varlıklar düzenin tümü belli bir düzende belli bir matematikte ilerler."

"Matematik, mitoloji gibidir; çünkü sembollerin ve sayıların gözünden bir dünya tasarısıdır. Mitoloji gibi hissettirmesinin sebebi, arkasında bir hikâye barındırması ve hikâyeler ayrıldığı kısım fiziki dünyada çok geçerli bir geçerlilik barındırması ile ilgilidir. Bir pencere bir perspektiftir."

Felsefe Öğretmen Adaylarının Felsefe ile Matematik İlişkisi Kavramına Yönelik Bulguları
Araştırmanın üçüncü alt probleminin bulguları olarak felsefe öğretmen adaylarının (FÖA) "felsefe ile matematik ilişkisi" kavramına yönelik olarak oluşturduğu metaforlar ve bunların ait olduğu kategorileri Tablo 3' te ayrıntılı olarak verilmiştir.

Tablo 3. FÖA'nın Felsefe ile Matematik İlişkisi Kavramı ile İlgili Ürettiği Metaforlar ve Kategorileri

Kategori	Metaforlar	Metafor Sayısı	Frekans
Tamamlayıcılık	A dan sonra gelen B, anahtar-kilit, bardak su, birbirini seven iki kişi, fener ve karanlık, gökyüzü-orman, gökyüzü-toprak, hayat, ışık-evren, iki kardeş, kahvaltıdaki çay, meyve veren ağaç ve ağaç kökü, öykü-yaşam, psikoloji-din, ruh-beden, sayısal-sözel, sorun-çözüm, soyut, su-toprak-bitki, trenin lokomotifi, yeryüzü-gökyüzü, zincir	22	23
Sorgulayıcılık	Hayat, kardeş, tanrı-insan, yaşam şekli	4	4

Farklılık	Birbirine savaş açan iki ülke, uzaydaki insan	2	2
Diğer	İdeal-gerçek bir dünya, soyut bir evren	2	2
Toplam		30	31

Tablo 3'te felsefe öğretmen adaylarının "felsefe ve matematik ilişkisi" kavramına ait oluşturduğu metaforlar ve metaforların kategorileri verilmiştir. Yapılan değerlendirme sonucunda "felsefe ve matematik ilişkisi" kavramına yönelik üretilen 30 adet metaforun 4 kategori altında toplandığı bulgusu elde edilmiştir. Bu kategoriler; tamamlayıcılık(f:22), sorgulayıcılık (f:4), farklılık (f:2) ve diğer (f:2) şeklindedir.

Tamamlayıcılık kategorisine yönelik toplam 22 metafor oluşturulmuştur. Bu kategoride yer alan metaforlar; A dan sonra gelen B (f:1), anahtar-kilit (f:1), bardak su (f:1), birbirini seven iki kişi (f:1), fener ve karanlık (f:1), gökyüzü-orman (f:1), gökyüzü-toprak(f:1), hayat (f:1), ışık-evren (f:1), iki kardeş (f:1), kahvaltıdaki çay (f:1), meyve veren ağaç ve ağaç kökü (f:1), öykü-yaşam (f:1), psikoloji-din (f:1), ruh-beden (f:2), sayısal-sözel (f:1), sorun-çözüm (f:1), soyut (f:1), su-toprak-bitki (f:1), trenin lokomotifi (f:1), yeryüzü-gökyüzü (f:1) ve zincir (f:1) şeklindedir. Tamamlayıcılık kategorisinde yer alan metaforların bazıları aşağıda verilmiştir:

"Felsefe ve matematik ilişkisi, sayısal-sözel dersler gibidir; çünkü sayısal sözel dersler gibi birbirini tamamlarlar."

"Felsefe ve matematik ilişkisi, ruh-beden gibidir; çünkü ruh ve beden birbirine bağlıdır. Biri olmadan diğeri anlamsız."

"Felsefe ve matematik ilişkisi, gökyüzü-orman gibidir; çünkü orman gökyüzünden gökyüzü de ormandan beslenir. İkisi birbirinden ayrı düşünülmemelidir."

Sorgulayıcılık kategorisine yönelik toplam 4 metafor oluşturulmuştur. Bu kategoride yer alan metaforlar; Hayat (f:1), kardeş (f:1), tanrı-insan(f:1), yaşam şekli (f:1) şeklindedir. Sorgulayıcılık kategorisinde yer alan metaforların bazıları aşağıda verilmiştir:

"Felsefe ve matematik ilişkisi, tanrı-insan gibidir; çünkü matematik sorgu ile ortaya çıkmıştır. İnsan da var oluşunu sorgulayarak sorularına tanrı yoluyla cevap arar. Burada tanrı felsefe; matematikte insandır."

"Felsefe ve matematik ilişkisi, hayat gibidir; çünkü hayatı da anlamlandırmanın yolu sorular sorarak bazen yanlış bazen doğru cevaplarla kendini oluşturmanın yolculuğu."

Farklılık kategorisine yönelik toplam 2 metafor oluşturulmuştur. Bu kategoride yer alan metaforlar; birbirine savaş açan iki ülke(f:1), uzaydaki insan (f:1) şeklindedir. Farklılık kategorisinde yer alan metaforların bazıları aşağıda verilmiştir:

"Felsefe ve matematik ilişkisi, uzaydaki insan gibidir; çünkü her ikisi de kendi başlarına olup bir arada yaşayamazlar."

"Felsefe ve matematik ilişkisi, birbirine savaş açan iki ülke gibidir; çünkü ikisi de aynı şekilde bir bilimken biri sonuca ulaşmıştır. Kesinlik vardır diğeri ise sonuca ulaşmayı amaçlamaz."

Diğer kategorisine yönelik toplam 2 metafor oluşturulmuştur. Bu kategoride yer alan metaforlar; ideal-gerçek dünya(f:1), soyut bir evren(f:1) şeklindedir. Diğer kategorisinde yer alan metaforların bazıları aşağıda verilmiştir:

"Felsefe ve matematik ilişkisi, soyut bir evren gibidir; çünkü soyut bir evrende gözle görülür bir şey yoktur. Felsefe ve matematiğe de soyut bir şekilde bakınca gözle görülür bir şey belki yoktur fakat her ikisi de bağlantılıdır."

"Felsefe ve matematik ilişkisi, ideal gerçek dünya gibidir; çünkü hem felsefeye hem matematiğe düşünsel dünyamızda ve nesnel dünyamızda ihtiyaç duyarız. Her ikisi insanın eleştirel ve analitik düşünmesini sağlar."

Matematik Öğretmen Adaylarının Felsefe Kavramına Yönelik Bulguları

Araştırmanın dördüncü alt probleminin bulguları olarak matematik öğretmen adaylarının (MÖA) "felsefe" kavramına yönelik olarak oluşturduğu metaforlar ve bunların ait olduğu kategorileri Tablo 4' te ayrıntılı olarak verilmiştir.

Tablo 4. MÖA'nın Felsefe Kavramı ile İlgili Ürettiği Metaforlar ve Kategorileri

Kategori	Metaforlar	Metafor Sayısı	Frekans
Netliği Olmayan	Evren, Okyanus, Tartışma	3	3
Kapsamlılık	Ağaç, Hayatın Kendisi, Okyanus	3	3
Sorgulayıcılık	Kendini Bulamamış Biri, Sorgulama	2	2
Sonu Olmayan	Evren, Okyanus	2	2
Diğer	Ayna, bütünlük, heykel, kitap, matematik, soğan, ucu belli olmayan ip yumağı	7	8
Toplam		17	18

Tablo 4'te matematik öğretmen adaylarının "felsefe" kavramına ait oluşturduğu metaforlar ve metaforların kategorileri verilmiştir. Yapılan değerlendirme sonucunda "felsefe" kavramına yönelik üretilen 17 adet metaforun 5 kategori altında toplandığı bulgusu elde edilmiştir. Bu kategoriler; netliği olmayan(f:3), kapsamlılık(f:3), sorgulayıcılık (f:2), sonu olmayan (f:2) ve diğer (f:7) şeklindedir.

Netliği Olmayan kategorisine yönelik toplam 3 metafor oluşturulmuştur. Bu kategoride yer alan metaforlar; evren (f:1), okyanus (f:1), tartışma (f:1) şeklindedir. Netliği Olmayan kategorisinde yer alan metaforların bazıları aşağıda verilmiştir:

"Felsefe, tartışma gibidir; çünkü felsefede net bir şey yoktur. Herkesin kendi fikirleri vardır. Ve tek bir doğru yoktur."

"Felsefe, evren gibidir; çünkü somut olarak anlam yükleyemediğimiz bir dizi düşünceye dayanır. Evreni sorgulamaya çalıştığımızda kafamızda birçok soru işareti bırakır. Ve net bir cevap bulamayız. Aynı düşünce felsefik konularda geçerlidir."

Kapsamlılık kategorisine yönelik toplam 3 metafor oluşturulmuştur. Bu kategoride yer alan metaforlar; ağaç(f:1), hayatın kendisi (f:1), Okyanus (f:1) şeklindedir. Kapsamlılık kategorisinde yer alan metaforların bazıları aşağıda verilmiştir:

"Felsefe, ağaç gibidir; çünkü felsefe aynı bir ağaç gibi dallara ayrılıyor. Ve her dalda kendi arasında tekrar dallara ayrılıyor. Ama ağacın kökü gibi felsefecilerde ortak bir kökte buluşuyorlar."

"Felsefe, okyanus gibidir; çünkü her alan ve her konu felsefe konusu barındırabilir."

Sorgulayıcılık kategorisine yönelik toplam 2 metafor oluşturulmuştur. Bu kategoride yer alan metaforlar; kendini bulamamış biri (f:1), sorgulama (f:1) şeklindedir. Sorgulayıcılık kategorisinde yer alan metaforların bazıları aşağıda verilmiştir:

"Felsefe, kendini bulamamış biri gibidir; çünkü her şeyi sorgular. Kendini hiçbir yere koyamaz. Her alana karşı soruları vardır."

"Felsefe, sorgulama gibidir; çünkü aklımızın, düşüncelerimizin sorgulandığı, herkesin kendince bir doğrusunun olduğu bir bilim dalıdır."

Sonu Olmayan kategorisine yönelik toplam 2 metafor oluşturulmuştur. Bu kategoride yer alan metaforlar; evren(f:1), okyanus (f:1) şeklindedir. Sonu Olmayan kategorisinde yer alan metaforların bazıları aşağıda verilmiştir:

"Felsefe, okyanus gibidir; çünkü oldukça derin konular içerir. Felsefenin içine girdiğimiz zaman düşünce yapımız gelişir. Olaylara bakış açımız değişebilir. Açıkçası insan kendini bulur. Okyanusa doğru dalış yaptığımızda o gelen rahatlama hissi felsefede gelecektir. Kendi özümüzü buluruz. Bu durumda insana tabi ki bir rahatlama gelecektir. Felsefe uçsuz bucaksız bir deryadır."

"Felsefe, evren gibidir; çünkü felsefenin sonsuz düşünme biçimini evrenin sonsuzluğuyla ilişkilendiriyorum."

Diğer kategorisine yönelik toplam 7 metafor oluşturulmuştur. Bu kategoride yer alan metaforlar; ayna (f:1), bütünlük (f:1), heykel (f:1), kitap (f:1), matematik (f:2), soğan (f:1), ucu belli olmayan ip yumağı (f:1) şeklindedir. Sonu Olmayan kategorisinde yer alan metaforların bazıları aşağıda verilmiştir:

"Felsefe, ayna gibidir; çünkü herkesin bir düşüncesi bir fikri vardır. Fakat hepsi bireyseldir."
"Felsefe, kara (yeryüzü parçası) gibidir; çünkü bir toplulukta herkesin oluşları, olguları farklılık gösterir. Karada da herkesin farklı işleri vardır. Fakat birleştiğinde bir bütünlük oluştururlar."

"Felsefe, heykel gibidir; çünkü felsefecilerin yaptıkları eserler aslında iç ruhu temsil eder."

"Felsefe, kitap gibidir; çünkü her okuduğunda farklı anlam kazanır. Her konuşulduğunda farklı anlaşılır."

Matematik Öğretmen Adaylarının Matematik Kavramına Yönelik Bulguları

Araştırmanın beşinci alt probleminin bulguları olarak matematik öğretmen adaylarının (MÖA) "matematik" kavramına yönelik olarak oluşturduğu metaforlar ve bunların ait olduğu kategorileri Tablo 5' te ayrıntılı olarak verilmiştir.

Tablo 5. MÖA'nın Matematik Kavramı ile İlgili Ürettiği Metaforlar ve Kategorileri

Kategori	Metaforlar	Metafor Sayısı	Frekans
İşlevsellik	Deniz, dil, makine, örülmüş bir kazak, tuvalet terliği	5	5
Hayat	Çoklu Zeka, Hayat, Haya tın Kendisi	3	3
Çaba Gerektiren	Çiçek, kedi, hayat	3	3
Değişkenlik	Harita, nar	2	2
Diğer	Bulmaca/Sudoku, dedektiflik, hayat, soyut düşünce	4	4
Toplam		17	17

Tablo 5'te matematik öğretmen adaylarının "matematik" kavramına ait oluşturduğu metaforlar ve metaforların kategorileri verilmiştir. Yapılan değerlendirme sonucunda "matematik" kavramına yönelik üretilen 17 adet metaforun 5 kategori altında toplandığı bulgusu elde edilmiştir. Bu kategoriler; işlevsellik (f:5), hayat (f:3), çaba gerektiren (f:3), değişkenlik (f:2) ve diğer (f:4) şeklindedir.

İşlevsellik kategorisine yönelik toplam 5 metafor oluşturulmuştur. Bu kategoride yer alan metaforlar; deniz(f:1), dil (f:1), makine (f:1), örülmüş bir kazak(f:1), tuvalet terliği(f:1) şeklindedir. İşlevsellik kategorisinde yer alan metaforların bazıları aşağıda verilmiştir:

"Matematik, örülmüş bir kazak gibidir; çünkü her ilmeği ayrı işlenmiştir. Emek harcanmıştır. Ve her detayında güzellikler saklar. Örülünce içimizi ısıtır. Soğuk havaların işin içinden çıkılmayan sorunların çaresidir."

"Matematik, makine gibidir; çünkü formüllerle içine sayıları alır ve ortaya bir şeyler çıkarır."

Hayat kategorisine yönelik toplam 3 metafor oluşturulmuştur. Bu kategoride yer alan metaforlar; çoklu zekâ (f:1), hayat (f:1), hayatın kendisi (f:1) şeklindedir. Hayat kategorisinde yer alan metaforların bazıları aşağıda verilmiştir:

"Matematik, hayatın kendisi gibidir; çünkü günlük hayatımızda her ne kadar matematik yok gibi gözükse de kaldırımdan tutun su içerken içtiğimiz bardağın oluşum sürecine kadar matematik hep hayatımızdadır."

"Matematik, çoklu zekâ gibidir; çünkü tüm zekâ türlerinin bir arada bulunduğu bilim dalıdır. Hayatın her alanında farklı çeşitlerde ancak yaşantının ta kendisidir. Tüm hayatımızı matematikle açıklayabiliriz."

Çaba gerektiren kategorisine yönelik toplam 3 metafor oluşturulmuştur. Bu kategoride yer alan metaforlar; çiçek(f:1), kedi(f:1), hayat(f:1) şeklindedir. Çaba gerektiren kategorisinde yer alan metaforların bazıları aşağıda verilmiştir:

"Matematik, çiçek gibidir; çünkü nasıl bir çiçek tohumdan itibaren açması için ilgi ve çaba gerektiriyorsa matematik içinde bu geçerlidir."

"Matematik, hayat gibidir; çünkü hiç kimse anlamaz fakat çözmeye çalışır. Bir kere çözdükten sonra da artık ne yapması gerektiğini bilir insan."

Değişkenlik kategorisine yönelik toplam 2 metafor oluşturulmuştur. Bu kategoride yer alan metaforlar; harita (f:1), nar (f:1) şeklindedir. Değişkenlik kategorisinde yer alan metaforların bazıları aşağıda verilmiştir:
"Matematik, harita gibidir; çünkü seni her zaman sonuca götürür. Fakat bunu tek bir yolla yapmaz."

"Matematik, nar gibidir; çünkü içine girdikçe parçalara ayrılır. Ve her parçanın boyutları farklıdır. Matematik, atomu 4 işlemden gelen ve boyut değiştikçe tadı değişen nar gibidir."

Diğer kategorisine yönelik toplam 4 metafor oluşturulmuştur. Bu kategoride yer alan metaforlar; bulmaca/sudoku (f:1), dedektiflik(f:1), hayat(f:1), soyut düşünce(f:1) şeklindedir. Diğer kategorisinde yer alan metaforların bazıları aşağıda verilmiştir:

"Matematik, bulmaca/sudoku gibidir; çünkü matematikte bir bilgiyi bildikten sonra bununla bağlantılı diğer bilgiyi bulmak için ön bilgiye sahip olmuş olunur. Matematikte de konuların birbirleriyle bağlantılı oluşu bir konuyu anlayınca diğer konuyu da anlamak isteme güdüsünü sudokudaki kelimeyi bulunca diğer kelimeyi bulma isteğine benzetirim. Çözerken ikisi de zevkli stres atıcı ve zihin geliştiricidir."

"Matematik, dedektiflik gibidir; çünkü sonuca ulaşmanın farklı yolları olsa da sonuç doğru ve tektir."

"Matematik, soyut düşünce gibidir; çünkü matematik temelleri soyut düşünce üzerine kurulmuş bir bilimdir. Problemlere yaklaşım ve hayat ile bağlantısı düşünüldüğünde aslında felsefeyle ne kadar iç içe olduğu anlaşılıyor."

Matematik Öğretmen Adaylarının Felsefe-Matematik İlişkisi Kavramına Yönelik Bulguları

Araştırmanın altıncı alt probleminin bulguları olarak matematik öğretmen adaylarının (MÖA) "felsefe-matematik ilişkisi" kavramına yönelik olarak oluşturduğu metaforlar ve bunların ait olduğu kategorileri Tablo 6' da ayrıntılı olarak verilmiştir.

Tablo 6. MÖA'nın Felsefe ile Matematik İlişkisi Kavramı ile İlgili Ürettiği Metaforlar ve Kategorileri

Kategori	Metaforlar	Metafor Sayısı	Frekans
Tamamlayıcılık	Dil, et ile tırnak, evren, keşifçi-hazine, kız kulesi, rüzgâr ve yel değirmeni, soru-cevap, tahin-pekmez, Tom-Jerry, tereyağı-bal, yumurta-tavuk	11	11
Keşfe Dayalılık	Karı-koca ilişkisi, sistem	2	2
Diğer	Anne-oğul, iki kafadar, okyanus-deniz	3	3
Toplam		16	16

Tablo 6'da matematik öğretmen adaylarının "felsefe-matematik ilişkisi" kavramına ait oluşturduğu metaforlar ve metaforların kategorileri verilmiştir. Yapılan değerlendirme sonucunda "felsefe-matematik ilişkisi" kavramına yönelik üretilen 16 adet metaforun 3 kategori altında toplandığı bulgusu elde edilmiştir. Bu kategoriler; tamamlayıcılık (f:11), keşfe dayalılık (f:2) ve diğer (f:3) şeklindedir.

Tamamlayıcılık kategorisine yönelik toplam 11 metafor oluşturulmuştur. Bu kategoride yer alan metaforlar; Dil (f:1), et ile tırnak(f:1), evren(f:1), keşifçi-hazine(f:1), kız kulesi(f:1), rüzgâr ve yel değirmeni(f:1), soru-cevap(f:1), tahin-pekmez(f:1), tom&jerry(f:1), tereyağı-bal(f:1), yumurta-tavuk(f:1) şeklindedir. Tamamlayıcılık kategorisinde yer alan metaforların bazıları aşağıda verilmiştir:
"Felsefe-Matematik İlişkisi, et ile tırnak gibidir; çünkü matematik yapmak isteyen öncelikle geniş düşünmelidir. Bu da felsefe ile gelişir. Geçmişte yaşayan insanların düşüncelerini tanımak gerekir. Tanıdıkça bizim de ufkumuz açılır. Matematikle ilgili çalışmaları yaparken de o eski düşüncelerden faydalanıp ortaya güzel eserler çıkarabiliriz."

"Felsefe-Matematik ilişkisi, tereyağı-bal gibidir; çünkü ikisi de ayrı ayrı çok güzeldir. Lezzetlidir. Başka yiyecekler ile de kombinasyon yapılabilir. Fakat bu ikisinin işbirliği aynı felsefe-matematik gibi derin ve lezzetlidir."

"Felsefe-Matematik ilişkisi, soru-cevap gibidir; çünkü felsefenin sorularını matematik ispatlayarak yapar. Zıt anlaşma vardır. Biri sorar. Biri çözer. Birinde düşünce diğerinde ispatlar konuşur."

Keşfe dayalılık kategorisine yönelik toplam 2 metafor oluşturulmuştur. Bu kategoride yer alan metaforlar; sistem (f:1), karı-koca ilişkisi(f:1) şeklindedir. Keşfe dayalılık kategorisinde yer alan metaforların bazıları aşağıda verilmiştir:

"Felsefe-Matematik İlişkisi, karı-koca ilişkisi gibidir; çünkü felsefe hep merak eder ve merak ettiğinin üzerine gider. Ve matematikte yani mantıkta böyle ortaya çıkar."

"Felsefe-Matematik İlişkisi, sistem gibidir; çünkü felsefe ve matematik fikirlerden buluşlara doğru bir geçiş vardır. Farklı fikirler, düşünceler yeni buluşları ortaya çıkarır."

Diğer kategorisine yönelik toplam 3 metafor oluşturulmuştur. Bu kategoride yer alan metaforlar; Anne-oğul(f:1), iki kafadar(f:1), okyanus-deniz (f:1) şeklindedir. Diğer kategorisinde yer alan metaforların bazıları aşağıda verilmiştir:

"Felsefe-Matematik İlişkisi, anne-oğul gibidir; çünkü anne olan felsefedir. Anne düşünmeyi temsil eder. Ve düşündükçe oğluna yol gösterir. Oğul ise annesinin fikirlerinden yola çıkıp hayata yenilikler katar. Yeni buluşlar keşiflerde yardımcı olur."

"Felsefe-Matematik İlişkisi, okyanus-deniz gibidir; çünkü felsefe matematiği de kapsar. Matematik hayattaki sorunları formal bir dille çözmeye çalışırken felsefe çok daha geniş çözümler ortaya koyabilir."

SONUÇ VE TARTIŞMA

Bu çalışmada matematik öğretmen adaylarının ve felsefe öğretmen adaylarının "felsefe", "matematik" ve "felsefe-matematik ilişkisi" kavramlarına ilişkin metaforik algıları incelenmiştir. Felsefe ve matematik öğretmen adayları tarafından oluşturulan metaforlar incelendiğinde "felsefe" ve "matematik" kavramlarının değişik kavramlarla ilişkilendirildiği görülmüştür. Kurt ve Yıldırım (2019)'a göre metaforlar, derin bilgi sağlaması, hipotezlerin altında yatanların ortaya konulması ve algıları belirlemede eğitim bilimleri alanında önemli bir veri aracı olarak çoğunlukla tercih edilmektedir.

Felsefe öğretmen adaylarının (FÖA) "felsefe" kavramına yönelik oluşturdukları metaforlardan yola çıkarak felsefenin düşünmeye dayalı olduğu, devamlılık içerdiği ve değişkenlik gösterdiği yönünde algılara sahip oldukları, FÖA' nın "matematik" kavramına ilişkin oluşturdukları metaforlar incelendiğinde matematiğin işlevli, kullanışlı, eğlenceli görüldüğü dolayısıyla olumlu algılara sahip oldukları düşünülmektedir. "Felsefe-matematik ilişkisi" kavramıyla ilgili oluşturulan metaforlar incelendiğinde FÖA' nın felsefe ile matematiğin birbirini tamamladığını düşündükleri söylenebilir.

Matematik öğretmen adayları (MÖA) "felsefe" kavramına ilişkin az sayıda metafor üretmişlerdir. MÖA' nın "felsefe" kavramıyla ilgili ürettikleri metaforların kısıtlı olmasının sebebinin, matematik öğretmenliği ders programında felsefe üzerine işlenilen derslerin yalnızca 1 dönem boyunca kısıtlı süreli olmasından kaynaklandığı düşünülmektedir. Matematik öğretmen adayları (MÖA) "matematik" kavramını en çok hayat kavramıyla ilişkilendirmişlerdir. MÖA' nın matematiği hayatın kendisi olarak gördükleri, hayatın her alanında matematikten yararlanıldığı düşünceleri yer almaktadır. MÖA' nın "felsefe-matematik ilişkisi" kavramına yönelik algıları incelendiğinde ise MÖA' ya göre matematik ve felsefe arasında sorgulayan ve mutlak doğrularla sonuca ulaşan, işbirliği içinde ifadelerine bakılarak bu iki bilim dalının sıkı bir ilişki içerisinde olduğunu düşündükleri sonucunu çıkarılabilir.

FÖA ve MÖA' nın "felsefe" kavramına ilişkin oluşturdukları metaforlara ele alındığında felsefe öğretmen adaylarının daha fazla metafor ürettikleri görülmektedir. Bu durumun çalışmaya katılan gönüllü FÖA sayısının MÖA sayısından fazla olmasıyla da alakalı olduğu düşünülmektedir. Öğretmen adaylarının çoğunluğunun aynı kategoride metaforlar oluşturmalarından yola çıkarak felsefe kavramına ilişkin algılarının benzer olduğu söylenebilir. FÖA ve MÖA'nın "matematik" kavramına ilişkin oluşturdukları metaforlar incelendiğinde farklı metaforlar kullanılsa da iki grubunda matematiği işe yarar, kolaylık sağlayan, ölçmeye yarayan şeklinde açıklamalarla işlevsel bir bilim olarak gördükleri düşünülmektedir. FÖA ve MÖA'nın "felsefe-matematik ilişkisi" kavramına yönelik oluşturdukları metaforlar incelendiğinde öğretmen adaylarının büyük bir kısmı bu iki bilim dalının temelinde düşünme ve sorgulamanın yer aldığını, birbirini desteklediklerini ifade etmişlerdir.

Güveli ve diğ. (2011)'e göre matematikte soyut düşüncenin önemi metaforlar aracılığıyla ortaya çıkmaktadır. Metaforlar, öğretmen adaylarının öğrenme-öğretme süreçleriyle alakalı farklı bir perspektif kazanmasına destek olurken aynı zamanda onların düşünme biçimlerini ve etkinliklerini de şekillendirmektedir. Bu çalışmada matematik ve felsefe öğretmen adaylarının matematik, felsefe kavramlarına yönelik ve bu kavramlar arası ilişkiye yönelik algıları araştırılmak istenmiştir. Matematik ve felsefe öğretmenleriyle bu çalışma yürütülebilir. Öğretmen adayları ve öğretmenlerle yapılan

çalışmalar benzerlik ve farklılıkları görmek adına karşılaştırmalı olarak analiz edilebilir. Farklı anabilim dallarında öğrenim gören öğretmen adaylarının matematik üzerine algıları araştırılabilir.

KAYNAKLAR

Arı, A. A., Demir, B., & Ar, T. (2019). İlköğretim Matematik Öğretmen Adaylarının "Kültür ve "Matematik" Algılarının İncelenmesi. *Bayburt Üniversitesi İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi Dergisi*, *2*(5), 61-71.

Aydın, A. (2018). Felsefe düşünce tarihi. Pegem Akademi: Ankara.

Baki, A. (2014). Matematik tarihi ve felsefesi.Ankara: Pegem Akademi.

Boaler, J. (2021). Konumuz: Matematik. Nika Yayınevi: Ankara.

Büyüköztürt, Ş., Kılıç Çakmak, E. Akgün, Ö.E., Karadeniz, Ş. ve Demirel F. (2018) *Eğitimde Bilimsel Araştırma Yöntemleri* (25. Baskı) , Pegem Akademi Yayıncılık, Ankara

Cevizci, A. (2007). Felsefeye Giriş.Sentez Yayıncılık: Bursa.

Creswell, J. (2009). *Research Design: Qualitative, Quantitative, And Mixed Methods Approaches.* Thousand Oaks, Ca: Sage Publications.

Çalışıcı, H. ve Özçakır-Sümen, Ö. (2019). Matematik Öğretmen Adaylarının Matematiğe Yönelik Algıları: Bir Metafor Çalışması. *International Journal of Educational Studies in Mathematics,* 6(3), 108-123.

Çetinsoy, Ç. (2019). Öğretmen adaylarının matematik kavramına ilişkin metaforik algıları [Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Balıkesir Üniversitesi.

Çırak Kurt, S. ve Yıldırım, İ. (2020). İlköğretim matematik öğretmenleri ile öğretmen adaylarının çeşitli kavramlara ilişkin metaforik algıları. Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi,48, 174198. doi: 10.9779/pauefd.450048

Davis, P. H. veHersh, R. (2002). Matematiğin seyir defteri (çev. E. Abadoğlu). Doruk Yayınları: İstanbul.

Erdem, A. R. (2021). Analitik Bilim Felsefesi. Anı Yayıncılık: Ankara.

Eş, H., Özdemir, A., & Kaplan, M. (2019). Matematik bir bilim dalı mıdır? Matematik öğretmen adaylarının bilim-matematik ilişkisine dair algıları.Kastamonu Education Journal, 27(1), 407-419. doi:10.24106/kefdergi.3195

Evren-Yapıcıoğlu, A. E. ve Korkmaz, N. (2019). Öğretmen Adaylarının Fen ve Matematiğe Yönelik Algılarının Belirlenmesi: Metafor Çalışması. *Akdeniz Eğitim Araştırmaları Dergisi,* 13(29), 400-420.

Güler, G., Akgün, L., Öçal, M. F., & Doruk, M. (2012). Matematik öğretmeni adaylarının matematik kavramına ilişkin sahip oldukları metaforlar. *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi*, 1(2), 25-29.

Güner, N. (2013). Öğretmen adaylarının matematik hakkında oluşturdukları metaforlar. *NWSA-Education Sciences,* 8(4), 428-440.

Gür, B. S. (2004). Matematik Felsefesi. Kadim Yayınları: Ankara.

Güveli, E., İpek, A. S., Atasoy, E., & Güveli, H. (2011). Sınıf öğretmeni adaylarının matematik kavramına yönelik metafor algıları. *Turkish Journal of Computer and Mathematics Education*, 2(2), 140-159.

Kaçar, A. (2019). İlkokulda Matematik Öğretimi. Pegem Akademi: Ankara.

Katrancı, Y. ve Kıral, B. (2021). Ortaokul Matematik Öğretmeni Adaylarının Matematik ve Matematik Öğretmeni Algıları: Metaforik Bir Yaklaşım. *Asya Studies-Academic Social Studies / Akademik Sosyal Araştırmalar,* 5(18), 21-41.

Koyuncu, M. K. (2018). Matematik felsefesi etkinliklerinin öğrencilerin matematiksel düşünme becerilerine, matematiğe yönelik tutum ve inançlarına etkisinin incelenmesi.Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Kuzu, O.; Kuzu Y. ve Sıvacı, S. Y. (2018). Öğretmen Adaylarının Matematik Kavramına Yönelik Tutumları ve Metafor Algıları. *Çukurova Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi,* 47(2), 897-931.

Leidecker, K. F. (1939). PhilosophyandMathematics. NationalMathematics Magazine, 14(3).

Manav, F. (2020). Ana Hatlarıyla Ortaöğretimde Felsefe Grubu Öğretimi. Pegem Akademi: Ankara.

Moralı, H.S., Uğurel, I. ve Koçyiğit, Ş. (2022). Matematik Öğretmen Adaylarının Matematik ve Onun Doğasına İlişkin Metaforik Algıları ve Zihinsel İmgeleri. *Batı Anadolu Eğitim Bilimleri Dergisi, 13*(1), 27-51.

Miles, M. B. & Huberman, A. M. (1994). *Qualitative Data Analysis : An Expanded Sourcebook,* 2nd Edition, California: SAGE Publications.

Politzer, G. (2010). Felsefenin Temel İlkeleri. Sol Yayınları, Ankara.

Saban, A. (2008). İlköğretim I. kademe öğretmen ve öğrencilerinin bilgi kavramına ilişkin sahip oldukları zihinsel imgeler. *İlköğretim Online,* 7(2), 421-455.

Sallan Gül, S. ve Kahya Nizam, Ö. (2021). "Sosyal Bilimlerde İçerik ve Söylem Analizi" Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 2021 Sayı 42:Özel sayı 1, Denizli, ss. Ö181-Ö198.

Sertöz, A. S. (2021). Şu Matematik Dedikleri. TUBİTAK: Ankara.

Svarner, P. B. ve Svarney, T. E. (2024). A' dan Z' ye Matematik. Say Yayınları: İstanbul.

Şahin, B. (2013). Öğretmen adaylarının "matematik öğretmeni", "matematik" ve "matematik dersi" kavramlarına ilişkin sahip oldukları metaforik algılar. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 9(1), 313-321.

Yıldırım, A. ve Şimşek. H. (2018). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. (11. Baskı), Ankara: Seçkin Yayıncılık

Yıldırım, C. (2015). Matematiksel Düşünme.Remzi Kitabevi: İstanbul.

KIRSAL ALANDA YAŞLILIK VE AKTİF YAŞLANMA

Sosyal Hizmet Uzmanı Sadık ÇELİK
KTO Karatay Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Sosyal Hizmet Anabilim Dalı, 42020, Konya, Türkiye
celiksadik1948@gmail.com, ORCID: 0009-0004-0584-8403

Özet
Bu araştırma, kırsal alanda yaşayan yaşlı bireylerin aktif yaşlanma süreçlerini değerlendirerek karşılaştıkları zorlukları tespit etmeyi ve bu zorlukların çözümüne yönelik somut öneriler sunmayı amaçlamaktadır. Literatür incelemesine dayanan bu araştırmada, kırsalda yaşayan yaşlı bireylerin yalnızlık, sosyal dışlanma, ekonomik güvencesizlik, sağlık hizmetlerine erişim zorlukları ve sosyal katılım eksikliği gibi çok boyutlu sorunlarla mücadele ettiği belirlenmiştir. Kentsel bölgelerde yaşayan yaşlı bireylerin fiziksel, bilişsel ve sosyal işlevsellik açısından kırsaldaki yaşlılara göre daha avantajlı olduğu görülmüştür. Türkiye kırsalında bölgesel farklılıklar bulunsa da ekonomik yetersizlik, yalnızlık ve sağlık hizmetlerine erişim eksikliği, kırsal bölgelerdeki yaşlı nüfusun yaşam kalitesini olumsuz etkileyen yaygın sorunlar olarak öne çıkmaktadır. Araştırma, kırsal alanlarda yaşayan yaşlı bireylerin yaşam kalitesini artırmaya yönelik politikaların geliştirilmesinin önemini vurgulamaktadır. Bu kapsamda, kırsaldaki altyapının iyileştirilmesi, sağlık hizmetlerine erişimin kolaylaştırılması, sosyal destek ağlarının güçlendirilmesi ve sosyal katılımı teşvik eden programların uygulanması önerilmektedir. Böylece aktif yaşlanma süreci desteklenebilir. Ayrıca, bazı araştırmalar, sosyal dışlanma, ekonomik güvencesizlik ve sağlık hizmetlerine erişim sorunlarının kırsaldaki yaşlı bireyler için evrensel nitelikte olduğunu, ancak yerel bağlamlara göre farklı şekillerde ortaya çıktığını göstermektedir. Bu durum, kırsal alanların kendine özgü ihtiyaçlarına uygun çözümler üretilmesinin kritik önem taşıdığını ortaya koymaktadır. Bu çalışma, kırsal kesimde bulunan yaşlı bireylerin ihtiyaçlarını ele alarak, bu alanda yapılacak araştırmalara kaynaklık edecek bir perspektif sunmaktadır. Elde edilen bulgular, yaşlı nüfusun yaşam kalitesini artırmak ve aktif yaşlanmayı desteklemek için sürdürülebilir bir yaşlanma yaklaşımını benimseyen politikaların geliştirilmesinin gerekliliğini vurgulamaktadır.

Anahtar Kelimeler: yaşlılık, aktif yaşlanma, kırsal bölge, sosyal hizmet

AGING AND ACTIVE AGING IN RURAL AREAS

Abstract
This research aims to identify the challenges faced by elderly individuals living in rural areas by evaluating their active aging processes and to offer concrete suggestions for solving these challenges. In the research based on the literature review, it was determined that elderly individuals living in rural areas struggle with multidimensional problems such as loneliness, social exclusion, economic insecurity, difficulties in accessing health services, and lack of social participation. Elderly individuals living in urban areas have more advantages than those living in rural areas in terms of physical, cognitive, and social functionality. Although there are regional differences in rural areas of Turkey, economic inadequacy, loneliness, and lack of access to health services stand out as common problems that negatively affect the life quality of the elderly population in rural areas. The research emphasizes the importance of developing policies to increase the quality of life of elderly individuals living in rural areas. In this context, it is recommended to improve the infrastructure in rural areas, facilitate access to health services, strengthen social support networks, and implement programs that encourage social participation. Thus, the active aging process can be supported. In addition, some studies show that social exclusion, economic insecurity, and problems of accessing health services are universal for elderly individuals living in rural areas, but they occur in different ways depending on the local context. This situation reveals that it is of high priority to produce solutions that are suitable for the unique needs of rural areas. This study addresses the needs of elderly individuals in rural areas and provides a perspective that will serve as a resource for research in this area. The findings emphasize the necessity of developing

policies that adopt a sustainable aging approach to increase the quality of life of the elderly population and support active aging.

Keywords: aging, active aging, rural area, social service

1. GİRİŞ

Yaşlılık, bireyin kontrolü dışında gerçekleşen ve zaman içinde hem fiziksel hem de ruhsal değişimlere yol açan, yaşamın kaçınılmaz bir evresidir. Yaş ilerledikçe, belirli fizyolojik ve anatomik değişiklikler gözlemlenir. Bu durum, ileri yaşlardaki bireylerin sağlık sorunlarına daha duyarlı hale gelmesine neden olabilir (Köse ve Aydın, 2022). Yaşamı çocukluk, gençlik ve yaşlılık olmak üzere üç ana döneme ayırdığımızda, yaşlanmanın diğer yaş dönemlerinden en temel ayrışan yönü, biyolojik unsurların belirgin farklılık göstermesidir (Tokatlı, 2019). Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ), yaşlılığı çevresel değişikliklere uyum sağlama yeteneğindeki azalma olarak tanımlamaktadır. Bununla birlikte, DSÖ'nün aktif yaşlanma kavramı, yaşlı bireylerin biyo-psiko-sosyal dengeyi koruma ve potansiyellerini geliştirme yeteneklerine odaklanır. 2002 yılında DSÖ'nün "Aktif Yaşlanma" kitabında detaylandırılan bu kavram, yaşlanmaya yenilikçi ve olumlu bir bakış açısı kazandırarak bireylerin yaşam kalitesini artırmayı hedeflemektedir (Fernández-Ballesteros ve ark., 2013; Lange ve ark., 2018). Yaşlanma süreci, bireylerin bağımsız ve aktif bir yaşam sürdürmesini güçleştirebilir; özellikle kırsal bölgelerde bu durum daha da belirginleşmektedir. Kırsal yaşamın, ulaşım ve sağlık gibi temel hizmetlere erişimde sunduğu kısıtlılıklar, yaşlı bireylerin yaşam kalitesini olumsuz etkileyebilir. Bu dezavantajlar, yaşlılıkla birlikte artan bakım ihtiyacı ve sağlık sorunlarıyla birleştiğinde, kırsal bölgelerde yaşayan yaşlı bireyler için daha ciddi zorluklar oluşturur (Açıcı, 2019). Bu bağlamda, kırsal bölgelerdeki yaşlı bireylerin yaşam kalitesini artırmaya yönelik aktif yaşlanma stratejilerinin önemi giderek artmaktadır. Bu çalışma, kırsal bölgelerdeki yaşlı bireylerin karşılaştığı zorlukları analiz ederek, yaşlanma sürecinde yaşam kalitesini artırmaya yönelik stratejiler sunmayı amaçlamaktadır.

Kırsal bölgelerde yaşlı bireylerin karşılaştığı zorluklar, yaşam kalitelerini derinden etkileyen temel sorunlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Kırsal yaşamın sunduğu dezavantajlar, ulaşım ve sağlık hizmetlerine erişim gibi alanlarda belirgin hale gelirken, bu durum aktif yaşlanma kavramının hayata geçirilmesini de zorlaştırmaktadır. Bu bağlamda, çalışma, kırsal bölgelerdeki yaşlı bireylerin yaşam kalitesini etkileyen faktörleri analiz etmeyi ve bu zorlukların üstesinden gelmeye yönelik bir bakış açısı sunmayı hedeflemektedir. Bu amaçla, kırsal bölgelerde yaşayan yaşlı bireylerin karşılaştığı sorunlar ele alınacaktır. Çalışma hem yurt içi hem de yurt dışındaki benzer sorunlara yönelik araştırmaları inceleyerek, kırsal yaşlılık olgusuna dair bir perspektif sunmayı amaçlamaktadır. Ayrıca, incelenen literatürden elde edilen veriler ışığında oluşturulacak tablo, kırsal alanlarda yaşlılıkla ilgili mevcut araştırmaların durumunu ve bu alanda yapılabilecek olası ilerlemeleri ortaya koyacaktır.

Öz-yönetimli öğrenme grupları üzerine yapılan bir araştırma, yaşlı bireylerin yaşlanmaya dair olumsuz tutumlarını değiştirerek aktif yaşlanmayı benimsemelerini sağladığını ortaya koymaktadır (Chou ve ark., 2023). Kanada'da kırsal kütüphane gönüllüleri üzerine yapılan bir çalışma ise, gönüllülüğün kırsal topluluklarda yaşlanma sürecini desteklediğini ve yaşlı bireylerin topluma katılımını artırdığını vurgulamaktadır (Skinner ve ark., 2019). Lange ve ark., (2018) Brezilya'da gerçekleştirdikleri bir çalışmada, özerkliğin aktif yaşlanma sürecinde fiziksel yetenekler ve sosyal etkileşimlerle doğrudan ilişkili olduğunu belirtmişlerdir. Aynı çalışmada, kırsal bölgelerde hareket yeteneğinin sosyal katılımı teşvik ettiği, ancak eklem ağrısı gibi fizyolojik kısıtlamaların özerkliği olumsuz etkilediği ifade edilmiştir. Bu bulgular, bireysel ve toplumsal düzeyde stratejilerin aktif yaşlanmayı desteklemede önemli olduğunu göstermektedir.

Akpınar ve ark., (2023) Türkiye'de kırsal alanda yaşayan yaşlıların yalnızlık ve yaşlılık algılarını inceleyen araştırması, yaşlılık algısının yalnızlıkla ilişkili olduğunu ortaya koymuştur. Bu çalışmaya göre, yalnızlık hissi yaşlılık algısını olumsuz etkilerken, kendini yalnız hissetmeyen yaşlıların yaşlılığı daha olumlu algıladığı belirlenmiştir. Ayrıca, 70-79 yaş grubunun diğer yaş gruplarına göre yaşlılığı daha olumlu algıladığı ve kadınların erkeklere kıyasla daha pozitif bir yaşlılık algısına sahip olduğu bulunmuştur. Eğitim seviyesi, gelir durumu ve geniş ailede yaşamanın da yaşlılık algısı üzerinde olumlu etkiler yarattığı vurgulanmaktadır. Ersöz ve Köroğlu'nun (2019) Nazilli'de kırsal bölgelerde yaptığı bir çalışma, Türkiye'de yaşlı nüfusun artışının sosyal, ekonomik ve kültürel sorunları beraberinde

getirdiğini göstermiştir. Bu araştırmada, ailelerin küçülmesi, mahallelerin terk edilmesi ve yaşlıların izole olması gibi sorunlar tespit edilmiştir. Ayrıca, yerel yönetimlerin ve özel sektörün bu sorunları gidermek için çaba gösterdiği ancak bu girişimlerin yetersiz kaldığı ifade edilmektedir. Araştırma, kırsal mahallelerde yaşayan yaşlıların muayene imkânlarına erişim ve sosyal etkinlik taleplerinin öne çıktığını belirtmektedir. Bu bulgular, kırsal bölgelerde yaşayan yaşlı bireylerin yaşam kalitesini artırmak için daha kapsamlı politikalara duyulan ihtiyacı vurgulamaktadır.

Kırsal bölgelerde yaşlı bireylerin yaşam deneyimlerini inceleyen bir çalışma, mekânın yaşlı bireylerin memnuniyetini ve aktif yaşlanma süreçlerini nasıl etkilediğine dair önemli bulgular ortaya koymaktadır. Türkiye'de Yozgat'ın Sorgun ilçesinde yapılan bir çalışmada, yaşlı bireylerin yaşadıkları mekândan genel olarak memnun oldukları, ancak sağlık hizmetlerine erişim ve yalnızlık gibi sınırlılıklarla karşılaştıkları belirlenmiştir. Bahadın Yaşlanma Vakfı gibi yerel girişimlerin, yaşlı bireylerin yaşam kalitesine olumlu katkılar sunduğu görülmüştür (Köse ve Aydın, 2022). Benzer şekilde, Etiyopya'daki bir araştırma, kırsal yaşlı bireylerin sağlık hizmetleri, finansal güvensizlik ve yaş ayrımcılığı gibi engeller nedeniyle aktif yaşlanmada zorluklar yaşadığını göstermektedir (Zelalem ve ark., 2023).

Kırsal bölgelerde sosyal dışlanma üzerine yapılan bir çalışmada, yaşlıların en fazla dışlanmayı ulaşım ve ekonomik hizmetler alanında yaşadığı, buna karşın en az dışlanmanın enformel sosyal destek alanında gerçekleştiği belirtilmiştir (Akbulut, 2016). Araç sahipliği, gelir düzeyi ve sağlık durumunun sosyal dışlanma üzerinde anlamlı etkiler yarattığı, arabası olmayan veya kadın yaşlı bireylerin daha yüksek düzeyde dışlanma riskiyle karşılaştığı tespit edilmiştir (Apak ve ark., 2021). Çin'deki bir çalışmada ise engelli yaşlı bireylerin düşük mali güvenlik ve sosyal katılım yetersizliği nedeniyle aktif yaşlanma düzeylerinin düşük olduğu ifade edilmiştir (Tian ve ark., 2023).

İrlanda kırsalında yapılan bir araştırma, tarımın ve yaşlanmanın feminizasyonu gibi iki fenomenin kırsalda yaşayan kadınların ekonomik güvencesizliğini artırdığını göstermiştir. Araştırma, çiftçi kadınların ekonomik katkılarının çoğunlukla görünmez olduğunu ve bu durumun emeklilik planlamalarını kısıtladığını ortaya koymuştur. Kırsal kesimde yaşayan kadınların ekonomik belirsizliklerle karşı karşıya olduğu ve bu durumun refahlarını olumsuz etkilediği vurgulanmıştır (Skinner ve ark., 2019). Son olarak, Türkiye'de kırsal ve kentsel bölgelerde yaşayan yaşlı bireylerin fonksiyonel yeteneklerini karşılaştıran bir çalışma, kentseldeki yaşlıların fiziksel, bilişsel ve sosyal işlevsellik açısından daha avantajlı olduğunu ortaya koymuş ve kırsal alanlarda sağlık hizmetleri erişiminin iyileştirilmesi gerektiğine dikkat çekmiştir (Şahin ve ark., 2018).

Kırsal bölgelerde yaşayan yaşlı bireylerin karşılaştığı sorunlar, mekansal, sosyal ve ekonomik dinamiklerin yaşam kaliteleri üzerindeki etkisini açıkça ortaya koymaktadır. Türkiye, Etiyopya, Çin ve İrlanda gibi farklı coğrafyalarda yapılan çalışmalar, kırsaldaki yaşlıların sağlık hizmetlerine erişim, sosyal dışlanma, finansal güvencesizlik ve yalnızlık gibi ortak zorluklarla mücadele ettiğini göstermektedir (Skinner ve ark., 2019; Köse ve Aydın, 2022; Zelalem ve ark., 2023). Yerel girişimler, gönüllülük ve sosyal destek mekanizmalarının, yaşlı bireylerin aktif yaşlanma sürecine olumlu katkılar sağladığı vurgulanırken, kırsal bölgelerde hizmetlerin yetersizliği ve kaynakların sınırlılığı bu süreci zorlaştırmaktadır (Apak ve ark., 2021; Chou ve ark., 2023).

Bu bağlamda, kırsal bölgelerdeki yaşlı bireylerin yaşam kalitesini artırmak için yerinde bakım hizmetleri, sağlık hizmetlerine erişim, ekonomik destekler ve sosyal katılımı teşvik eden politikalar geliştirilmesi önem arz etmektedir. Özellikle yalnızlık hissinin azaltılması, ulaşım imkanlarının artırılması ve kadınlar gibi dezavantajlı gruplara yönelik özel stratejiler, kırsal bölgelerde aktif yaşlanmayı destekleyebilir. Bu çalışma, kırsal bölgelerdeki yaşlı bireylerin karşılaştığı zorluklara odaklanarak, yaşam kalitesini artırmaya yönelik sürdürülebilir stratejiler sunmayı amaçlamaktadır.

2. MATERYAL VE METOD

Bu araştırma, kırsal alanda yaşayan yaşlı bireylerin aktif yaşlanma süreçlerini derleme yöntemiyle ele almaktadır ve literatürdeki mevcut bulguların incelenmesine dayanmaktadır. Çalışmanın temel metodolojisi, ilgili araştırmaların ve literatürdeki önemli kaynakların konuya uygun bir şekilde incelenmesi ve bu bulgulardan hareketle aktif yaşlanma perspektifine yönelik bir bakış açısı sunulmasıdır. Bu bağlamda, daha önce yapılan çalışmaların derlenmesi, kırsal bölgelerde yaşlı bireylerin yaşam kalitesini artırmaya yönelik öneriler geliştirilmesine katkı sağlamayı hedeflemektedir.

3. SONUÇ

Bu çalışma, kırsal alanda yaşayan yaşlı bireylerin yaşlanma süreçlerini aktif yaşlanma perspektifinden değerlendirerek karşılaştıkları temel sorunları ve engelleri ortaya koymayı amaçlamıştır. Bulgular, kırsal bölgelerde aktif yaşlanmayı zorlaştıran en önemli unsurlar arasında sağlık hizmetlerine erişimde yaşanan zorluklar, yalnızlık, sosyal dışlanma, sosyal katılım eksikliği ve özerklik sorunlarının yer aldığını göstermektedir. Özellikle kırsal bölgelerde hizmet ve ihtiyaçlara erişimde yaşanan yetersizlikler, yaşlı bireylerin sosyal dışlanmaya maruz kalmalarına ve bunun bir sonucu olarak yalnızlık, ekonomik yetersizlik ve sağlık sorunları gibi çok boyutlu problemlerin ortaya çıkmasına neden olmaktadır.

Araştırmada, kırsaldaki yaşlı bireylerin aktif yaşlanma süreçlerini etkileyen sosyal, ekonomik ve çevresel faktörlere odaklanılmıştır. Sosyal katılım ve özerklik eksiklikleri, yalnızlık hissi, sağlık hizmetlerine erişim problemleri ve ekonomik güvencesizlik gibi sorunlar öne çıkmaktadır. Ayrıca, kırsal bölgedeki yaşlı bireylerin fiziksel, bilişsel ve sosyal fonksiyonlarını etkileyen tarımın ve yaşlanmanın feminizasyonu gibi özgün konular da kırsalda yaşlılık olgusunun çok boyutlu bir yapıya sahip olduğunu ortaya koymaktadır. Elde edilen bulgular, kırsal bölgelerde yaşayan yaşlı bireylerin yaşam kalitesini artırmaya yönelik bütüncül ve eşitlikçi politikaların geliştirilmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Sosyal hizmet uzmanlarının, birey ve çevresini bir bütün olarak ele alarak sorunların çözümünde daha etkili stratejiler geliştirmesi önemlidir. Bu bağlamda, sosyal adaleti sağlamaya yönelik politikalar, yalnızlık hissini azaltmayı, sosyal katılımı teşvik etmeyi ve kaynakların eşit dağılımını sağlamayı hedeflemelidir. Ayrıca, sosyal hizmetin bütüncül yaklaşımı, aktif yaşlanmanın önündeki engellerin azaltılmasında ve kırsal yaşlı nüfusun yaşam kalitesinin artırılmasında önemli bir role sahiptir. Bu çalışma, kırsal bölgelerde yaşayan yaşlı bireylerin sorunlarının çözümüne yönelik daha eşitlikçi ve sürdürülebilir politikaların gerekliliğini vurgulamaktadır.

4. TARTIŞMA

Türkiye'de ve dünya genelinde yapılan araştırmalar, kırsaldaki yaşlı nüfusun sosyal dışlanma, ulaşım ve finansal hizmetlere erişim sorunlarının yanı sıra yalnızlık, sağlık hizmetlerine erişim yetersizliği ve sosyal katılım eksikliği gibi temel sorunlarla karşı karşıya olduğunu göstermektedir. Kentsel bölgelerde yaşayan yaşlı bireylerin duyusal, kognitif ve fiziksel fonksiyonlarının daha iyi durumda olduğu ve sosyal katılım düzeylerinin daha yüksek olduğu gözlemlenmiştir. Bu durum, kırsal bölgelerde yaşlı bireylerin karşı karşıya olduğu dezavantajların daha belirgin hale geldiğini göstermektedir.

Türkiye kırsalında bölgesel farklar olmakla birlikte, yalnızlık, ekonomik yetersizlik, bakımsızlık ve sağlık hizmetlerine erişim gibi sorunların birçok kırsal alanda ortak olduğu anlaşılmaktadır. Kırsal bölgedeki yaşlı bireylerin aktif yaşlanma süreçlerine yönelik yapılacak çalışmaların, kırsal altyapının iyileştirilmesi, sosyal destek ağlarının oluşturulması ve sağlık hizmetlerine erişim gibi temel unsurları içermesi gerektiği açıktır. Bu bağlamda, yaşlı bireylerin yaşam kalitesini artırmak için eğitim programlarının düzenlenmesi, sosyal katılımın teşvik edilmesi ve kırsal alanlara yönelik daha fazla kaynak ayrılması önerilmektedir. Türkiye'nin kırsal bölgelerinde yaşlı bireylerin aktif yaşlanma süreçlerine yönelik çalışmaların sınırlı olduğu, mevcut çalışmaların daha çok kentsel yaşlı nüfusa odaklandığı görülmektedir. Bu nedenle, kırsal yaşlı nüfusun ihtiyaçlarına yönelik daha fazla araştırma yapılması gereklidir. Uluslararası araştırmalarla karşılaştırıldığında, Türkiye'deki kırsal yaşlılık konusundaki sorunların birçok bakımdan evrensel olduğu anlaşılmaktadır (Skinner ve ark., 2019; Zelalem ve ark., 2023). Örneğin, sosyal katılım ve özerklik gibi sorunlar uluslararası çalışmalarda ön plana çıkarken, Türkiye'de de benzer sorunlara rastlanmaktadır. Bununla birlikte, yalnızlık ve sosyal dışlanma konuları Türkiye'deki araştırmalarda daha belirgin bir şekilde ele alınmaktadır. İrlanda'da yapılan bir araştırma, kırsal bölgelerdeki kadınların tarım sektöründeki iş gücüne katılımını ve emeklilik durumlarını inceleyerek farklı bir bağlam sunmaktadır (Skinner ve ark., 2019). Bu tür karşılaştırmalar, kırsaldaki yaşlı nüfusun karşılaştığı sorunların çoğunlukla ortak olduğunu, ancak bu sorunların yerel kültürel ve coğrafi bağlamda farklı şekillerde tezahür ettiğini göstermektedir.

Türkiye'nin geniş coğrafyası ve farklılık gösteren kırsal özellikleri göz önüne alındığında, kırsalda yaşlılık üzerine yapılacak çalışmaların bölgesel farklılıkları dikkate alması büyük önem taşımaktadır. İklim, bitki örtüsü, nüfus yoğunluğu, ekonomik yapı ve yaşam tarzı gibi faktörler kırsal yaşlılık deneyimlerini ve aktif yaşlanma süreçlerini derinden etkileyebilir. Bu nedenle, kırsal bölgelerin kendine

özgü sorunlarına odaklanan ve bu sorunlara özgü çözümler üreten politikalar geliştirilmelidir. Örneğin, sağlık hizmetlerine erişim ve sosyal katılımı artırmaya yönelik girişimlerin, kırsal alanların yapısına uygun bir şekilde uygulanması gerekmektedir. Sonuç olarak, kırsal bölgelerde yaşayan yaşlı bireylerin yaşam kalitesini artırmak ve sosyal hizmet politikalarını daha etkili hale getirmek için kapsamlı bir yaklaşıma ihtiyaç vardır. Psiko-sosyal destek, sosyal katılımı teşvik eden programlar ve sağlık hizmetlerinin yaygınlaştırılması gibi stratejiler, aktif yaşlanmanın önündeki engelleri azaltmada kritik öneme sahiptir. Ayrıca, kırsal toplulukların sosyal dayanışmasını destekleyecek ve yaşlı bireylerin aktif katılımını teşvik edecek sosyal hizmet modelleri geliştirilmelidir. Bu bağlamda, kırsal yaşlılık konusundaki sorunların çözümü, yerel ihtiyaçları dikkate alan ancak küresel deneyimlerden de yararlanan bütüncül bir yaklaşımı gerektirmektedir.

KAYNAKLAR

Açıcı, G. Ç. (2019). Kırsal alanda yaşlılık: sorunlar, beklentiler ve çözüm önerileri. *Yüksek Lisans Tezi,* Akdeniz Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Antalya.

Akbulut, F. (2016). Kentsel ulaşım hizmetlerinin planlanması ve yönetiminde sürdürülebilir politika önerileri. *Kastamonu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 11(1), 336-355.

Apak, E., Apak, H., & Doğan, B. (2021). Kırsal alanda yaşayan yaşlılarda sosyal dışlanma: sosyodemografik değişkenlerle ilişkiler. Akademik Matbuat, 5(2), 143-164.

Akpınar, C. V., Özvurmaz, S., Koçak, A. A., Kurt, F., & Koç, N. (2023). Kırsal bir bölgede yaşayan yaşlılarda yalnızlık ve yaşlılığı algılama düzeyleri. *Adnan Menderes Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 7(1), 92-100.

Chou, C. Y., Chen, C. S., Lee, M. C., Lin, S. T., & Sun, J. H. (2023). Active aging of older adults in rural area after participating in senior self-directed learning groups. *Educational Gerontology*, 49(2), 143-157. https://doi.org/10.1080/03601277.2022.2091330.

Ersöz, H. Ö., & Köroğlu, Ç. (2019). Nazilli / Aydın ilçesinin kırsal mahallelerinde ikamet eden yaşlıların sağlık sorunları ve istekleri. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 6(4), 317-324.

Fernández-Ballesteros, R., Robine, J. M., Walker, A., & Kalache, A. (2013). Active aging: a global goal. *Current Gerontology and Geriatrics Research*, 2013(2013). https://doi.org/10.1155/2013/298012.

Köse, M., & Aydın, Y. (2022). Coğrafi mekânın yaşlanma üzerindeki etkilerinin incelenmesi. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 25(48), 325-341. https://doi.org/10.31795/baunsobed.1085158.

Lange, C., Heidemann, I. T. S. B., Castro, D. S. P., Pinto, A. H., Peters, C. W., & Durand, M. K. (2018). Promoting the autonomy of rural older adults in active aging. *Revista Brasileira de Enfermagem*, 71, 2411-2417. https://doi.org/10.1590/0034-7167-2017-0570.

Skinner, M., Winterton, R., & Walsh, K. (2019). Productive and active rural aging: Toward critical perspectives. *Innovation in Aging*, 3(1), 17-17. https://doi.org/10.1093/geroni/igz038.064.

Şahin, Ü. K., Demircioğlu, A., & Kırdı, N. (2018). Kentsel ve kırsal bölgede yaşayan geriatrik bireylerin duyusal, kognitif, motor fonksiyonları ve sosyal işlevselliklerinin incelenmesi. *Fizyoterapi Rehabilitasyon*, 29(2), 24-30. https://doi.org/10.21653/tjpr.341774.

Tian, Y., Zhang, Y., Yan, Y., Zhang, H., & Li, X. (2023). The active aging level of the rural older adults with disability in China: a cross-sectional study. *Frontiers in Public Health*, 11, 1219573. https://doi.org/10.3389/fpubh.2023.1219573.

Tokatlı, P. (2019). Yaşlanma ve yaşlılık çalışmalarına eleştirel bir bakış. *Bilgi Üniversitesi Yaşlılık Çalışmaları Dergisi*, 193(3), 1-4.

Zelalem, A. T., Adamek, M. E., & Gebremariam Kotecho, M. (2023). Barriers to active aging in rural Ethiopia: a call for a paradigm shift to a rights-based approach. *Journal of Aging & Social Policy*, 35(4), 440-462. https://doi.org/10.1080/08959420.2022.2139988.

DEPREMLER, SOSYAL POLİTİKA VE SİVİL TOPLUM KURULUŞLARININ ETKİNLİĞİ: 6 ŞUBAT 2023 KAHRAMANMARAŞ DEPREMLERİNDE KIZILAY'IN FAALİYETLERİNE YÖNELİK DOKÜMAN ANALİZİ

Dr. Öğr. Üyesi. Meryem TEKİN EPİK
Süleyman Demirel Üniversitesi / İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi / Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri
meryemtekin@sdu.edu.tr, ORCID: 0000-0002-1777-3427

Özet
Afetler, sosyal politikanın etkinliğini sınayan kriz durumlarıdır ve bu süreçlerde sivil toplum kuruluşlarının (STK) oynadığı rol oldukça kritiktir. Bu çalışma 6 Şubat 2023 depremlerinin ardından özellikle Türk Kızılay'ının kriz anı ve sonrasında yürüttüğü faaliyetlerin sosyal politika bağlamındaki etkinliğini incelemeyi amaçlamaktadır. Çalışma kapsamında Kızılay'ın afet bölgesinde gerçekleştirdiği acil yardım, yeniden yapılanma, toplumsal dayanışma ve psikososyal destek faaliyetleri doküman analizi yöntemiyle değerlendirilmiştir. Bu inceleme hem kriz anındaki acil müdahaleleri hem de deprem sonrasındaki uzun vadeli iyileştirme ve sürdürülebilirlik projelerini kapsamaktadır. Araştırmanın bulguları, STK'nın afet sonrası toplumsal iyileşmeye olan katkılarını ve sosyal politikaların uygulanmasındaki rollerini açığa çıkarırken, afet yönetiminde sivil toplumun önemli bir aktör olduğunu göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: Afet Yönetimi, Deprem, Sosyal Politika, Sivil Toplum Kuruluşu, Kızılay

DISASTERS, SOCIAL POLICY, AND THE EFFECTIVENESS OF CIVIL SOCIETY ORGANIZATIONS: DOCUMENT ANALYSIS OF THE RED CRESCENT'S ACTIVITIES IN THE FEBRUARY 6, 2023 KAHRAMANMARAS EARTHQUAKES

Abstract
Disasters are crisis situations that test the effectiveness of social policy, and the role of civil society organizations (CSOs) during these processes is critically important. This study aims to examine the effectiveness of the activities carried out by the Turkish Red Crescent, particularly during and after the crisis of the February 6, 2023 earthquakes, within the context of social policy. In this study, the emergency aid, reconstruction, social solidarity, and psychosocial support activities carried out by the Red Crescent in the disaster area have been evaluated using the document analysis method. This review encompasses both the emergency interventions during the crisis and the long-term recovery and sustainability projects following the earthquake. The findings of the research reveal the contributions of the NGO to post-disaster societal recovery and the roles of social policies in their implementation, demonstrating that civil society is an important actor in disaster management.

Keywords: Disaster Management, Earthquake, Social Policy, Non-Governmental Organizations, Turkish Red Crescent

1. GİRİŞ

Depremler, yer kabuğundaki ani kırılmalar sonucu meydana gelir (Ateş, 2024) ve Türkiye, aktif fay hatları üzerinde yer aldığı için sık sık depremlerle karşı karşıya kalmaktadır. Son olarak 6 Şubat 2023 tarihinde merkez üsleri Kahramanmaraş'ın Pazarcık ve Elbistan ilçeleri olan arka arkaya iki büyük deprem meydana gelmiştir. İlk büyük deprem sabaha karşı saat 04:17'de olmuş ve büyüklüğü 7.8 olarak ölçülmüştür. Aynı gün saat 13:24'de merkez üssü Elbistan kaydedilen 7.5 büyüklüğünde ikinci büyük deprem gerçekleşmiştir. Her iki deprem, geniş bir bölgede (Kahramanmaraş, Gaziantep, Malatya, Diyarbakır, Kilis, Şanlıurfa, Adıyaman, Hatay, Osmaniye ve Adana) hissedilmiş ve Türkiye'nin güneydoğusunda ciddi yıkıma neden olmuştur. Depremler sonrasında 50.783 kişi yaşamını kaybetmiş, 107.204 kişi yaralanmıştır (Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği, 2023). 1.279.727 yapı ise aldıkları hasar sebebiyle kullanılmaz hale gelmiştir (CNN Türk, 2023).

Bu durum afet yönetimi ve sosyal politikanın önemini bir kez daha gözler önüne sermiştir. Sosyal politika, afetlerin yol açtığı tehditlere karşı önlem almak ve halkın refahını sağlamak için kritik bir araçtır (Tosun, 2021). Afetler, toplumun refahını tehdit ederken afet yönetimi, toplumsal iyileşmeyi hızlandırarak ve kaynakları etkin bir şekilde dağıtarak toplumun refahını korur. Sosyal politika, afet dönemlerinde gıda, barınma, sağlık ve psikolojik destek gibi yardımlar aracılığıyla bireylerin temel ihtiyaçlarını karşılar ve yaşamlarını sürdürebilmelerini sağlar. Bu yardımlar, afetzedelerin toparlanmasını hızlandırarak toplumsal dayanışmayı artırır. Ayrıca afetler toplumsal eşitsizlikleri derinleştirebilir, ancak etkili bir afet yönetimi, kaynakları adil bir şekilde dağıtarak sosyal adaleti sağlar ve toplumsal dengeyi korur.

Etkin bir afet yönetimi, afet öncesi, sırası ve sonrası olmak üzere üç aşamadan oluşur (Erkal ve Değerliyurt, 2009). Afetlere hazırlıklı bir toplum yaratmak, sosyal politikanın hedeflerinden biridir (Snyder ve Omoto, 2008). Sosyal politikalar, afet riskini azaltıcı önlemler alarak ve afet bilinci oluşturarak toplumun afetlere karşı hazırlıklı olmasını sağlar, böylece refahı korur. Sosyal politika uygulamaları, devlet dışında aile, özel sektör (piyasa) ve sivil toplum kuruluşları (STK) tarafından da yürütülür (Yurteri, 2023). Küreselleşme ile birlikte, STK'lar sosyal politikada önemli bir rol oynamaya başlamıştır (Mutlu ve Metin, 2022). Bu kuruluşlar, dezavantajlı gruplara destek sağlayarak sosyal adaletin gerçekleşmesine yardımcı olur ve toplumsal sorunlara dikkat çeker. Ayrıca, afet anlarında hızlı müdahale edebilme yetenekleri, kaynak yaratma ve dağıtma konusundaki deneyimleri, etkili yardımlar ulaştırmalarına olanak tanır. STK'lar, deprem gibi krizlerde, acil yardımlar sağlamakla kalmaz, toplumsal dayanışmayı güçlendirerek, yeniden yapılandırma süreçlerinde de kritik rol oynar. Bu çalışma, 6 Şubat 2023 depremlerinde Türk Kızılay'ın etkinliğini değerlendirmek için doküman analizi yöntemi kullanarak sağladıkları yardımlar ve toplumsal etkilerini incelemeyi amaçlamaktadır.

2. LİTERATÜR

2.1. Sosyal Politikalar ve Afet Yönetimi

Sosyal politika, 19. yüzyılda Sanayi Devrimi ile ortaya çıkan sosyal sorunlara çözüm üretmek amacıyla şekillenmiş, ilk dönemde dar anlamıyla işçi ve işveren sınıfları arasındaki ilişkileri ve hızlı sanayileşmenin yarattığı sorunları ele almıştır. Bu anlayış işçi sınıfını yoksulluk, kötü çalışma koşulları, işsizlik ve sosyal güvencesizlik gibi risklere karşı korumayı hedeflemiştir (Yalçıntaş ve Tuna, 1997; Talas, 1990). 20. yüzyılda geniş anlamına kavuşan sosyal politika, ekonomik ve sosyal olarak dezavantajlı grupların korunmasını hedefleyen ve toplumsal refahı artırmayı amaçlayan bir yapı kazanmıştır (Altan, 2009; Bedir, 2013). Sosyal politika, eğitim, sağlık, barınma gibi alanlarda sosyal adaleti ve refahı sağlamayı amaçlarken, aynı zamanda toplumu tehdit eden unsurlara karşı önlem politikalarını da kapsar. Bu bağlamda, sosyal politikalar, afet yönetimi çerçevesinde toplumu tehdit eden unsurlara karşı çözüm geliştirme amacı taşır (Tosun, 2021: 120).

Afet yönetimi, doğal olayların nedenlerini anlamayı, bu olaylara karşı önlem almayı ve etkilerini en aza indirmeyi amaçlayan bir süreçtir (Erkal ve Değerliyurt, 2009). Modern afet yönetimi, afet öncesi, sırası ve sonrasındaki faaliyetleri (müdahale, iyileştirme, risk azaltma, hazırlık vb.) kapsayan bir döngüye dayanır (Benli ve Güllüoğlu, 2019). Bu süreçte, tehlike ve risklerin belirlenmesi, önleyici tedbirlerin alınması ve olası zararların azaltılması kritik öneme sahiptir. Afet yönetimi, bireylerin yaşadıkları bölgelerdeki afet risklerini öğrenmesini ve olası etkilerden en az zararla kurtulmalarını sağlar. Ayrıca, afet sonrası kayıpların minimize edilmesi ve toplumun hızlı bir şekilde normal hayata dönmesi etkin bir afet yönetimiyle mümkündür (Demirci ve Karakuyu, 2004; Erkal ve Değerliyurt, 2009). Sosyal politikalar afet yönetiminde, afetzedelerin temel ihtiyaçlarını karşılamayı ve kırılgan grupları koruyarak sosyal dayanışmayı güçlendirmeyi amaçlar. Ayrıca, afet öncesinde eğitim ve farkındalık, afet sırasında etkili müdahale, afet sonrasında ise iyileşme sürecini destekleyerek sürdürülebilir toplum refahını sağlamada kritik rol oynar.

6 Şubat 2023 depremleri sonucu Türkiye'de 50.000'den fazla ölüm, 100.000'den fazla yaralı kaydedilmiş, 35.355 bina yıkılmış, 17.491 bina acilen yıkılması gereken yapılar arasında yer almıştır. 179.786 binanın ağır, 40.228 binanın orta ve 431.421 binanın az hasarlı olduğu saptanmıştır (Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği, 2023). Can ve mal kayıplarının yanı sıra depremler, sağlık, hijyen,

güvenlik, barınma, ekonomik kırılganlık gibi uzun süreli olumsuz etkilere yol açmaktadır. Salgın hastalıklar, şiddet, göç ve geçim kaybı bunlardan bazılarıdır (Özbilgin ve ark., 2023). 6 Şubat 2023 depremleri, sosyal politika ve afet yönetiminin toplumsal refahı korumadaki önemini vurgulamıştır. Deprem sonrası barınma, sağlık, gıda ve psikososyal destek gibi acil ihtiyaçların karşılanması ve etkili afet yönetimi süreçlerinin uygulanması gerektiği anlaşılmıştır. Bu olay, sosyal politikaların kırılgan kesimleri desteklemede ve afet yönetiminin hızlı ve koordineli müdahaleler sağlamada ne kadar hayati olduğunu göstermiştir.

2.2. Sivil Toplum Kuruluşlarının Sosyal Politikadaki Rolü

Sivil toplum, devletten bağımsız ancak devletle ilişkili, kâr amaçlı olmayan, üyelerinin ve diğer vatandaşların menfaat ve değerlerini etnik, kültürel, politik, bilimsel, dini veya hayri temelli olarak gerçekleştiren, gönüllülük esasına dayalı olarak kurulan organizasyonlardır (Yurteri, 2023; Güloğlu ve Kala, 2021). Küreselleşmeyle birlikte STK'lar sosyal politikanın önemli aktörleri haline gelmiştir. Sosyal adalet, insan hakları, çevre koruma ve dezavantajlı gruplara destek sağlama gibi alanlarda faaliyet gösterirler. Ayrıca, yoksullukla mücadele, eğitim, istihdam ve psikososyal destek gibi hizmetler sunarak bireylerin kendi başlarına ayakta kalabilme kapasitelerini artırırlar (Galay, 2001; Şenkal 2003). STK'lar, demokrasi kültürünün oluşmasına katkı sağlamak, vatandaşların hakları konusunda bilinçlenmelerine yardımcı olmak ve ayrımcılığa uğrayan grupları savunmak gibi işlevlere de sahiptir (Mutlu ve Metin, 2022; Diamond, 1999).

STK'lar kriz dönemlerinde, özellikle doğal afetler ve mülteci krizlerinde, önemli roller üstlenir. Savaş ve çatışma bölgelerinde yiyecek, su, ilaç ve barınak gibi temel yardımlar sunar, sağlık hizmetleri sağlar ve mülteciler için güvenli alanlar oluşturur. Ayrıca, savaş mağdurlarına psikososyal destek vererek barış inşası ve çatışma çözümüne katkıda bulunurlar. STK'lar, farkındalık yaratır, toplumsal dayanışmayı güçlendirir ve uluslararası işbirliğiyle yaşam koşullarını iyileştirir, savaş sonrası yeniden inşa süreçlerine destek olur (Goodhand, 2016; Crowther, 2001).

Depremler, afetlerin en belirgin türüdür ve STK'ların sosyal politika rolleri bu süreçlerde somutlaşır. STK'lar, acil yardım, yaşam kurtarma ve depremzedelerin sıkıntılarını azaltma konusunda önemli katkılar sağlar (Bimal Kanti, 2003).Nitekim yapılan araştırmalar, STK'ların afet müdahalesinde etkili olduklarını göstermektedir. Acil durum müdahalesi, risk azaltma, koordinasyon, psikososyal destek, iyileştirme ve savunuculuk, STK'ların temel faaliyetleridir. Afet sonrası STK'lar yiyecek, su, barınma, tıbbi malzemeler ve diğer acil yardım malzemelerini dağıtarak afetzedelere destek sağlarlar. Toplulukların afetlere hazırlıklı olmasını sağlamak için eğitim ve farkındalık kampanyaları düzenler. Diğer kuruluşlarla işbirliği yaparak, yardım dağıtımı ve psikososyal destek sağlarlar. Ayrıca, afet sonrası altyapı onarımları ve iyileştirme çalışmaları yaparak, normal hayata dönüşü destekler ve afet yönetimi konusunda farkındalık yaratırlar (Duruel, 2023).

3. ARAŞTIRMA YÖNTEMİ

Bu çalışmada, Türk Kızılay'ın 6 Şubat 2023 depremleri sonrası faaliyetlerini anlamak amacıyla nitel araştırma yöntemi olarak doküman analizi kullanılmıştır. Türk Kızılay'ın resmi web sitesinden elde edilen, 79 haber dokümanı incelenerek, analiz edilmiştir. 06.02.2023- 06.11.2024 tarihleri arasındaki Kızılay haberleri çalışmaya dâhil edilmiştir. Haber dokümanları kuruluşun acil yardım, psikososyal destek, toplumsal dayanışma, devlet ve uluslararası işbirlikleri, yeniden yapılanma ve sürdürülebilirlik gibi alanlardaki çalışmalarını kapsamaktadır. Veriler tematik analiz yöntemiyle değerlendirilmiş ve Kızılay'ın afet yönetimi ve sosyal politika bağlamındaki etkinliğini anlamaya yönelik bulgulara ulaşılmıştır.

3.1. Araştırma Bulguları

3.1.1. Türk Kızılay'ın 6 Şubat 2023 Depremi Sonrası Acil ve Temel Yardım Faaliyetlerine İlişkin Bulgular

Acil ve temel yardım faaliyetleri, deprem sonrası afetzedelerin barınma, gıda, giyim sağlık gibi hayati ihtiyaçlarının karşılanmasına yönelik çalışmaları kapsamaktadır. Kızılay, 6 Şubat 2023 depremlerinde arama kurtarma, gıda, barınma, sağlık ve hijyen yardımları yaparak depremzedelerin temel ihtiyaçlarını

karşılamıştır. Mobil mutfaklar, çadırlar, giyim, sağlık hizmetleri ve hijyen malzemeleri sağlanmış, ayrıca psikososyal destek verilmiştir. Tablo 1'de Kızılay'ın deprem sonrası acil ve temel yardım faaliyetlerine ilişkin veriler yer almaktadır.

Tablo 1. Türk Kızılay'ın 6 Şubat 2023 Sonrası Acil ve Temel Yardım Faaliyetlerine İlişkin Bulgular

Faaliyet Türü	**Kızılay'ın Çalışmaları**
Arama- kurtarma çalışmaları	- Arama kurtarma ekiplerinin sahadaki çalışmalarını desteklemek amacıyla lojistik destek sağlayarak gerekli malzeme ve kaynakları temin edilmiştir.
Gıda ve içecek dağıtımı	- Deprem bölgelerinde mobil ve sahra mutfakları, ikram araçları ile sıcak yemek ve içecek servisi sunulması. - Sosyal marketlerde ücretsiz gıda kolileri, kuru gıda ve hijyen ürünleri dağıtılmıştır. - 70 milyon TL değerinde alışveriş kartlarıyla depremzedelerin temel ihtiyaçlarını karşılaması sağlanmıştır. - "Acımız Bir Aşımız Bir" kampanyasıyla Ramazan'da iftar çadırlarında yemek, sahur kumanyası ve sıcak yemek desteği verilmiştir. - "Bu Ramazan Sensiz Olmaz" kampanyasıyla afet mağdurlarına gıda yardımı yapılmıştır. - Kurban Bayramı'nda hazırlanan kavurma konserveleri afetzedelere dağıtılmıştır.
Barınma yardımı	- Depremzedelere 134.677[30] çadır dağıtılmış; kış şartlarına uygun, çift katmanlı ve su geçirmez çadırlar sağlanmıştır. - Geçici barınma için konteynerler kurulup sosyal donatılar sunulmuştur. "Türkiye-Kore Dostluk Köyü" gibi konteyner kentlerde mescit, sağlık tesisi, aşevi ve kütüphane gibi sosyal imkanlar oluşturulmuştur.
Giyim yardımı	- Depremzedelere battaniye, mont, ayakkabı, atkı ve bere gibi 150 binden fazla kışlık kıyafet dağıtılmıştır.
Sağlık yardımı	- Gaziantep, Hatay, Adıyaman, Kahramanmaraş, Osmaniye ve Malatya'da mobil sağlık araçlarıyla binlerce kişiye sağlık hizmeti verilmiştir. - Mobil diş klinikleri kurularak depremzedelere diş sağlığı hizmeti sağlanmıştır. - Evlerinden dışarıya çıkmayan yaşlı ve engelli bireye köylerde ve çadırlarda evde sağlık hizmeti sunulmuştur. - Yaklaşık 180 bin kişiye psikososyal destek verilerek, ücretsiz ilaç dağıtılmıştır.
Hijyen ve temizlik hizmetleri	- Sosyal marketlerde hijyen setleri ve temizlik malzemeleri ücretsiz dağıtılmıştır. - 6 mobil çamaşırhane ile 44.136[31] kişiye çamaşır yıkama hizmeti verilmiştir. - 4 mobil duş ile 16.410[32] kişiye duş imkanı sağlanmıştır.

Kaynak: Tablodaki sayısal veriler Kızılay'ın farklı tarihli haber duyurularının doküman analiziyle elde edilmiştir.

3.1.2. Türk Kızılay'ın 6 Şubat 2023 Depremi Sonrası Psikososyal Destek Faaliyetlerine İlişkin Bulgular

Psikososyal destek, afet sonrası travma yaşayan bireylere stresle başa çıkma, kayıplarını işleme, psikolojik iyileşme süreçlerine yardımcı olmayı amaçlayan bir hizmettir. Bu hem bireylerin hem de toplulukların ruhsal iyilik halini güçlendirmeye yönelik bir müdahaledir ve afetin uzun dönemdeki psikolojik etkilerini azaltma amacına hizmet eder. Tablo 2'de Kızılayı'ın deprem sonrası psikososyal destek faaliyetlerine ilişkin veriler yer almaktadır. Tablo, Kızılay'ın deprem sonrası toplumun farklı kesimlerine yönelik kapsamlı bir psikososyal destek stratejisi benimsediğini göstermektedir. Kızılay, çocuklar, gençler ve kadınlar gibi gruplara özel destek programları planlanmış ve uygulanmıştır Psikolojik iyileşme süreçlerine ek olarak sosyal bağların güçlendirilmesi, eğitim ve eğlence

[30] https://www.kizilay.org.tr/Haber/HaberDetay/7401

[31] https://www.kizilay.org.tr/Haber/HaberDetay/7401

[32] https://www.kizilay.org.tr/Haber/HaberDetay/7401

aktiviteleriyle bireylerin normale dönme süreçlerine katkıda bulunulmuştur. Kızılay, 180.504[33] kişiye psikososyal destek sağladığını bildirmiştir.

Tablo 2. Türk Kızılay'ın 6 Şubat 2023 Sonrası Acil ve Temel Yardım Faaliyetlerine İlişkin Bulgular

Faaliyet Türü	**Kızılay'ın Çalışmaları**
Psikolojik ilk yardım (Tüm afetzedeler)	- Psikososyal destek ekipleri, deprem bölgesinde psikososyal destek çadırları ve mobil alanlarda afetzedelerle birebir görüşmeler yaparak psikolojik ilk yardım sağlanmıştır. - Kriz durumlarında acil rehberlik hizmeti verilmiştir.
Çocuklara yönelik psikososyal destek	- Kızılay gönüllü psikologları, mobil çocuk dostu alanlarda oyun terapisi ve aktivitelerle çocukların psikolojik iyileşme süreçleri desteklenmiştir. - Bayramda eğlence araçları, boyama etkinlikleri ve oyuncaklar sağlanmış, güvenli alanlar oluşturulmuştur.
Gençlere yönelik psikososyal destek	İstanbul Heybeliada'da düzenlenen gençlik kamplarında; - Gönüllülük, afet eğitimi, ilk yardım ve bağımlılıkla mücadele gibi eğitimlerle gençlerin bilgi ve becerileri artırılmaya çalışılmıştır. - Resim, el sanatları ve kültürel etkinliklerle yaratıcılık ve sosyal bağlar desteklenmiştir. - Doğa sporları ve kamp etkinlikleriyle fiziksel ve psikolojik dayanıklılık güçlendirilmiştir. - Şehir gezileri, grup oyunları ve eğlenceli aktivitelerle sosyal entegrasyon sağlanmıştır. - Psikolojik ilk yardım ile depremzede gençlere duygusal destek sunulmuştur.
Kadınlara yönelik psikososyal destek	- Kızılay'ın "Her ilmek bir umut" projesiyle kadınlar afet bölgesinde el işi yaparak moral bulmuş ve ürettikleri ürünleri diğer afetzedelerle paylaşmıştır. - Kızılay 2 bin kadın gönüllüsüyle hijyenik malzeme, iç çamaşırı ve kıyafet dağıtımı yapmış, dezavantajlı kadınların ihtiyaçları takip edilmiştir. - Anneler Günü kapsamında konteyner kentlerde psikoeğitim, ebeveynlik ve anne-çocuk iletişimi atölyeleri düzenlenmiş, psikososyal destek kitleri dağıtılmıştır.

Kaynak: Tablodaki sayısal veriler Kızılay'ın farklı tarihli haber duyurularının doküman analiziyle elde edilmiştir.

3.1.3. Türk Kızılay'ın 6 Şubat 2023 Depremi Sonrası Koordinasyon ve İşbirliği Faaliyetlerine İlişkin Bulgular

6 Şubat depremlerinde Kızılay, ulusal ve uluslararası işbirlikleriyle koordineli olarak geniş çaplı yardım çalışmaları yürütmüştür. AFAD, MSB, Jandarma, STK'lar ve valiliklerle çadır, sıcak yemek, hijyen malzemesi ve nakdi yardım dağıtımı gerçekleştirilmiş, mobil sağlık ve mutfak hizmetleri sunulmuştur. Uluslararası düzeyde IFRC, ICRC ve Kore Kızılhaç gibi kuruluşlarla işbirliği yapılarak insani yardımlar ulaştırılmış, sosyal projeler ve etkinliklerle dayanışma sağlanmıştır. Bu çalışmalar toplumsal dayanışma ve yardımlaşma çabalarının önemli bir örneği olmuştur. Tablo 3'de Türk Kızılay'ın işbirliği yaptığı çeşitli kurum ve kuruluşlarla afet bölgesinde gerçekleştirdiği çalışmaları ve koordinasyon süreci detaylandırılmıştır.

Tablo 3: Türk Kızılay'ın 6 Şubat 2023 Sonrası Koordinasyon ve İşbirliği Faaliyetlerine İlişkin Bulgular

İşbirliği ve Koordinasyon Yapılan Kurum/Kuruluş	**Kızılay'ın Çalışmaları**

[33] https://www.kizilay.org.tr/Haber/KurumsalHaberDetay/7401

Ulusal İşbirlikleri **Kamu kurum/kuruluşları, meslek odaları, diğer STK'lar, dernekler** - AFAD (Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı) - MSB (Milli Savunma Bakanlığı) - İçişleri Bakanlığı - Sağlık Bakanlığı - Aile Bakanlığı -Tarım ve Orman Bakanlığı -Valilikler, kaymakamlıklar ve belediyeler	- AFAD'a 92.606[34] adet çadır teslimatı yapılmış, afet bölgesinde koordineli yardım çalışmaları yürütülmüştür. -Karayoluyla ulaşılamayan bölgelere off- road araçları ve TSK'ya ait helikopterlerle malzeme dağıtımı yapılmıştır. -AFAD, MSB, Jandarma ve STK'ların işbirliği ile deprem bölgesine mobil mutfak, ikram aracı, mobil fırın ve hizmet aracı sevk edilerek, depremzedelerin temel ihtiyaçları karşılanmıştır. - Mobil sağlık araçları sağlık müdürlükleriyle koordineli çalışarak hizmet sunmuştur., -Sosyal marketlerde afetzedelere yönelik yardımlar kamu kurumlarıyla işbirliği içinde dağıtılmıştır. -Psikososyal destek hizmetlerinin sağlanmasında Aile ve Sağlık Bakanlığı ile koordineli çalışılmıştır. -Tarım ve Orman İl Müdürlüğü, Adıyaman Damızlık Sığır Yetiştiricileri Birliği aracılığıyla yerel süt üretimi desteklenerek, süt toplama, işleme ve üretici destekleri konusunda işbirliği yapılmıştır. - İftar çadırlarında sıcak yemek ve sahurda kumanya dağıtımında kamu kurum ve kuruluşlarıyla işbirliği yapılmıştır. - Valilikler ve kaymakamlıklar üzerinden afetzedelere yardım ulaştırılmıştır. - Dernekler tarafından afet bölgesine çadır, hijyen malzemesi, nakdi yardım ve insani yardım malzemeleri gönderilmiştir. - Türkiye Elektrik Elektronik ve Benzerleri Teknisyenleri Esnaf ve Sanatkârları Federasyonu (TETESFED) işbirliği ile çeşitli meslek gruplarındaki esnafa malzeme içeren çantalar dağıtılmıştır. -Diğer STK'lar ile işbirliği yapılarak sıcak yemek dağıtılmıştır.
Uluslararası İşbirlikleri - BM Dünya Gıda Programı (WFP) - Uluslararası Kızılhaç Komitesi (ICRC) - Uluslararası Kızılay Kızılhaç Dernekleri Federasyonu (IFRC) - Kore Kızılhaçı - Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu (DEİK) -Uluslararası İzci Grupları -Uluslararası dernekler	-WFP ve IFRC ile işbirliği yaparak nakdi yardım sağlamıştır. "Birlikte İyilik Zamanı" projesi kapsamında 151.000[35] haneye nakit destek verilmiştir. - ICRC, IFRC, 65 Kızılay ve Kızılhaç Derneği, afet bölgesine çadır, hijyen malzemesi, nakdi yardım ve insani yardım malzemeleri göndermiştir. - Kore Kızılhaç'ın desteğiyle Kahramanmaraş'ta "Türkiye-Kore Dostluk Köyü" konteyner kentinin kurulmuş ve konteyner kentte sosyal donatılar sağlanarak dayanışmanın sağlanmıştır. - DEİK iş birliğiyle Elbistan'daki DEİK Yaşam Kenti'nde depremzede çocuklara yönelik 23 Nisan etkinlikleri düzenlenerek, çocuklara oyuncak ve şekerleme dağıtılmıştır.

Kaynak: Tablodaki sayısal veriler Kızılay'ın farklı tarihli haber duyurularının doküman analiziyle elde edilmiştir.

3.1.4. Türk Kızılay'ın 6 Şubat 2023 Depremi Sonrası Yeniden Yapılanma ve Sürdürülebilirlik Faaliyetlerine İlişkin Bulgular

Türk Kızılay, deprem sonrası afetzedelere yönelik çeşitli destek projeleriyle yeniden yapılanma ve sürdürülebilir kalkınmaya katkı sağlamaktadır. Tablo 4'de Kızılay'ın, afet sonrası yeniden yapılanma ve sürdürülebilir kalkınmayı teşvik eden projeleri yer almaktadır. Bu tür projeler, hem sosyal hem de ekonomik açıdan toplumsal iyileşmeyi hızlandıran, afetzedelerin yaşam standartlarını yükselten ve yerel ekonomileri canlandıran girişimlerdir.

Tablo 4: Türk Kızılay'ın 6 Şubat 2023 Sonrası Yeniden Yapılanma ve Sürdürülebilirlik Faaliyetlerine İlişkin Bulgular

Faaliyet Türü	**Kızılay'ın Çalışmaları**

[34] https://www.kizilay.org.tr/Haber/HaberArsiviDetay/7292
[35] https://www.kizilay.org.tr/Haber/HaberDetay/7303

Ekonomik Destek ve Geçim Kaynaklarının Yeniden İnşası	- 1 milyar TL bütçeli BİZ Projesi ile 151.000 depremzede haneye 3000 TL nakit destek sağlanmıştır.[36] - Kızılay Esen Kart ile afetzedelere 1500 TL nakdi destek verilmiştir.[37] - 70 milyon TL değerinde 140 bin alışveriş kartı dağıtılmıştır.[38] - Çiftçi Destek Programı kapsamında 2.797 çiftçiye toplam 70,8 milyon TL nakit desteği sağlanarak tarım ve hayvancılık üretimi desteklenmiştir.[39] - Esnaf Destek Programı kapsamında depremzede esnafa malzeme ve nakdi yardımlarla, işlerini yeniden kurma desteği verilmiştir. - İşyeri yıkılan esnafa konteyner desteği sağlanarak işlerini sürdürmeleri desteklenmiştir. - Adıyaman'da depremden etkilenen süt üreticilerinin sütü alınıp işlenerek depremzedelere dağıtılmıştır. - "Her İlmek Bir Umut" projesiyle afetzede kadınlar, üretim süreçlerine dâhil edilerek psikolojik ve ekonomik açıdan güçlendirilmiştir.
Eğitim ve Bilinçlendirme	- "Eşyalarım Bana Tehlike Değil" projesi ile yapısal olmayan tehlikelerle ilgili halkı bilinçlendirme ve eşyaların sabitlenmesi için eğitimler verilmiştir. - Depremzedelere eğitim materyalleri (çanta, kırtasiye seti gibi) sağlanarak, eğitimde devamlılık desteklenmiştir. -"Bir Çocuğun Eğitimi Türkiye'nin Geleceği" kampanyası ile deprem bölgesindeki çocuklar için burs ve nakdi yardımlarla eğitimde devamlılık sağlanmaya çalışılmıştır. -Kızılay 100. Yıl Kütüphaneleri ile öğrencilere ders çalışma ortamı, kitap okuma alışkanlığını artırma ve eğitim materyalleriyle destek sunulmuştur.

Kaynak: Tablodaki sayısal veriler Kızılay'ın farklı tarihli haber duyurularının doküman analiziyle elde edilmiştir.

4. SONUÇ

6 Şubat 2023 Kahramanmaraş depremleri, afet yönetimi ve sosyal politikanın önemini bir kez daha gözler önüne sermiştir. Kızılay, deprem sonrası yürüttüğü çeşitli faaliyetlerle, afet bölgesindeki toplumsal dayanışmayı güçlendirmiş, depremzedelerin temel ihtiyaçlarını karşılamada etkin bir rol oynamıştır. Doküman analizi, Kızılay'ın acil yardım ve yeniden yapılanma sürecindeki katkılarını ortaya koymuş ve sivil toplum kuruluşlarının afet yönetimindeki kritik rolünü bir kez daha vurgulamıştır. Bu faaliyetler, afet sonrası sürdürülebilir yardım ve toplumsal iyileşme için önemli bir model teşkil etmektedir.

KAYNAKLAR

ALTAN, Ö. Z. (2009), Sosyal Politika, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakülte.

ATEŞ, E. (2024), Depremlerin Uluslararası Ticaret Üstüne Etkisi: 6 Şubat 2023 Kahramanmaraş Depremleri Örneği, *Türk Deprem Araştirma Dergisi,* 6(1), 236-250.

BEDİR, E. (2013), Sosyal Politika Bilim Dalına İlişkin Genel Bilgiler, Eds. A. İlhan Oral & Yerner Şişman içinde *Sosyal Politika-I* (s. 2-27), Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.

BENLİ, H., ve GÜLLÜOĞLU, M. (2019), Afet Yönetim Süreçlerinde Sosyal Hizmetler, *SD Platform,* 52, 08.11,2024 tarihinde https://sdplatform.com/afet-yonetim-sureclerinde-sosyal-hizmetler/ adresinden alındı.

Bimal Kantı, P. (2003), Relief Assistance to 1998 Flood Victims: A Comparison of the Performance of the Government and NGOs, *The Geographical Journal*, 169(1), 75-89.

CNN Türk. (2023), *134. gün! Depremde ölü sayısı ne kadar oldu, güncel yaralı sayısı kaç? Hangi ilde kaç bina yıkıldı, kaç kişi öldü, 11.11.2014 tarihinde* https://www.cnnturk.com/turkiye/106-gun-depremde-olu-sayisi-ne-kadar-oldu-guncel-yarali-sayisi-kac-hangi-ilde-kac-bina-yikildi-kac-kisi-oldu-1887531 adresinden alındı.

[36] https://www.kizilay.org.tr/Haber/HaberDetay/7303
[37] https://www.kizilay.org.tr/Haber/HaberDetay/7321
[38] https://www.kizilay.org.tr/Haber/HaberDetay/7274
[39] https://www.kizilay.org.tr/Haber/HaberDetay/7899

CROWTHER, S. (2001). The Role of NGOs, Local and International, in Post-war Peacebuilding. Committee for Conflict Transformation Support (CCTS)Newsletter. No:15, 09.11.2024 tarihinde https://rc-services-assets.s3.eu-west-1.amazonaws.com/s3fs-public/newsletter15.pdf adresinden alındı.

DEMİRCİ, A., ve KARAKUYU, M. (2004), Afet Yönetiminde Coğrafi Bilgi Teknolojilerinin Rolü, *Doğu Coğrafya Dergisi*, 9(12), 67-101.

DIAMOND, L. (1999), *Developing Democracy. Toward Consolidation*, Baltimore ve Londra: The Johns Hopkins University Press.

DURUEL, M. (2023), Kırılganlık ve Dirençlilik Kesişiminde Yaşlıların Afet Deneyimleri Hatay Örneğinde 6 Şubat 2023 Depremleri. *PESA Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, *9*(2), 103-120.

ERKAL, T., ve DEĞERLİYURT, M. (2009), Türkiye'de Afet Yönetimi, *Doğu Coğrafya Dergisi*, 14(22), 147-164.

GALAY, G. (2001), "Fellows Conference Action Statement 2001: The Nonprofit Sector And The Reduction Of Poverty," 13th Annual Conference of the Johns Hopkins International Fellows in Philanthropy, Santiago, Chile in July 2001, 09.11.2024 tarihinde http://ccss.jhu.edu/wp-content/uploads/downloads/2011/09/2001-Chile-Conference-Statement.pdf adresinden alındı.

GOODHAND, J.(2016), The Role of NGOs in Conflict and Peace- Building, Working Papers id:9060, eSocialSciences.

GÜLOĞLU, T., ve KALA, E. S. (2021), Türkiye'de Sivil Toplum Kuuluşları ve Sosyal Politika, Eds. Tuncay Güloğlu & Eyüp Sabri Kala içinde *Değişen Dünyada Sosyal Politika* (s.11-27), Bursa: Ekin Yayınevi.

MUTLU, F. N., ve METİN, B. (2022), Sivil Toplum Kuruluşlarının Sosyal Politikadaki Rolü Bağlamında Ankara'da Yaşlılara Yönelik Faaliyet Gösteren Derneklerin İncelenmesi, *Sosyal Güvenlik Dergisi (Journal of Social Security)*, 12(2), 347-368.

ÖZBİLGİN, M., ERBİL, C., ŞİMŞEK DEMİRBAĞ, K., DEMİRBAĞ, O., ve TANRIVERDİ, V. (2023). Afet Yönetiminde Sorumluluğun Yeniden İnşası: Deprem, Sosyal Dramalar, Sosyal Politikalar, *Sosyal Mucit Academic Review*, 4(1), 71-112.

SNYDER, M., ve OMOTO, A.M. (2008), Volunteerism:Social Issues Perspectives and Social Policy Implications, *Social Issues and Policy Review*, 2(1), 1-36.

TALAS, C. (1990), Toplumsal Politika, Ankara: İmge Kitapevi.

TOSUN, S. (2021), Bir Sosyal Politika Aracı Olarak AFAD, *Hastane Öncesi Dergisi*, 6(1), 117-134.

TÜRK KIZILAY, (2024), 10.11.2014-12.11.2024 tarihinde https://www.kizilay.org.tr/haber adresinden alınmıştır.

TÜRK MÜHENDİS VE MİMAR ODALARI BİRLİĞİ (TMMOB). (2023), *TMMOB 6 Şubat Depremleri 8. Ay Değerlendirme Raporu Yayımlandı*, 11.11.2014 tarihinde https://www.tmmob.org.tr/icerik/tmmob-6-subat-depremleri-8-ay-degerlendirme-raporu-yayimlandi adresinden alındı.

YALÇINTAŞ, N., ve TUNA, O. (1997), *Sosyal Siyaset*, İstanbul: Filiz Kitapevi.

YURTERİ, B. N. (2023), Sivil Toplum Kuruluşlarının Japonya'nın Sosyal Politikalarındaki Önemi ve Tarihsel Gelişimi, *Uluslararası Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi*, 3(2), 108-120.

TOPLULUK DAYANIKLILIĞI BAĞLAMINDA "KADIN DAYANIKLILIĞININ" TOPLUMSAL CİNSİYET PERSPEKTİFİNDEN ARAŞTIRILMASININ ÖNEMİ

Dr. Öğr. Üyesi Nazlı YÜCEOL
İstanbul Gelişim Üniversitesi / Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu/ Tıbbi Dokümantasyon ve Sekreterlik
nyuceol@gelisim.edu.tr, ORCID: 0000-0001-8416-5707

Özet
Bu çalışma, toplulukların afetler ve krizler karşısındaki dayanıklılığını inceleyen Toplulukların Dayanıklılığı teorisini, Toplumsal Cinsiyet Perspektifi ile "kadınların dayanıklılığı" odağından ele almanın önemine dikkat çekmeyi amaçlamaktadır. Kadınlar, toplumsal cinsiyet eşitsizlikleri ve cinsiyet rollerinin etkisi altında farklı ve çoğu zaman dezavantajlı koşullarla karşı karşıya kalmalarına rağmen, toplulukların dayanıklılığında kritik roller üstlenirler. Toplulukların Afet dayanıklılığı bağlamında kadınları ele almak, toplumsal cinsiyet rolleri, eşitsizlikler ve toplulukların kırılgan yapılarından kaynaklanan özgül sorunları göz önünde bulundurmak açısından önemlidir. Kadınlar, genellikle afetlerin etkilerine karşı daha savunmasızdır, ancak aynı zamanda bu zorluklara karşı toplulukların direncini artırma kapasitesine de sahiptirler. Çalışma, kadın dayanıklılığı konusunda gelecekteki araştırmalar için önerilerde bulunurken, Toplumsal Cinsiyet Perspektifinden kadınların dayanıklılığının araştırılması ve artırılmasının, toplulukların dayanıklılığını artırmadaki önemli rolünü vurgulamayı amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Dayanıklılık, Toplulukların Dayanıklılığı, Kadın Dayanıklılığı, Toplumsal Cinsiyet Perspektifi

THE IMPORTANCE OF INVESTIGATING "WOMEN'S RESILIENCE" IN THE CONTEXT OF COMMUNITY RESILIENCE FROM A GENDER PERSPECTIVE

Absract
This study aims to underscore the significance of examining the theory of Community Resilience, which explores the capacity of communities to endure disasters and crises, through a Gender Perspective with a particular focus on "women's resilience." Despite facing different and often disadvantaged conditions shaped by gender inequalities and roles, women play critical roles in developing community resilience. Addressing women in the context of community disaster resilience is important to take into account specific issues arising from gender roles, inequalities and the fragile nature of communities. Although women are often more vulnerable to the impacts of disasters, they also have significant capacity to enhance community resilience in the face of such challenges. Offering implications for future research on women's resilience, this study highlights the essential role of investigating and strengthening women's resilience through a Gender Perspective in advancing community resilience.

Keywords: Resilience, Community Resilience, Women's Resilience, Gender Perspective

1. GİRİŞ

Yaşanan teknolojik gelişmeler, iklim değişikliği, doğal afetler, sürdürülebilirlik, tükenen kaynaklar vb. ile birlikte değişen dünyada bireylerin, toplulukların ve ülkelerin dayanıklılığı hiç bu denli önemli olmamıştı. Özellikle sürdürülebilir bir dünya yaratılması noktasında, "toplulukların dayanıklılığı" son yıllarda daha da önem kazanmıştır. Dayanıklılık kavramı ilk olarak ekolojik bir bakış açısıyla incelenmiş (Holling, 1973) ancak 1990'lı yıllarda sürdürülebilir kalkınma kavramıyla bütünleştirilerek tartışılmış ve sosyal sistemlere de uygulanmıştır (Adger, 1997). Dayanıklılık günümüzdeki artan önemi ile birlikte birçok disiplinde çalışmalara konu olurken, kavram yoğun bir şekilde tartışılmakta, hem doğal hem de insani sistemlerle ilişkisi sorgulanmaktadır (Manyena, 2006). Bu noktada genel anlamı ile dayanıklılık, ani rahatsızlıklardan kurtulma kapasitesi ve tehlikeli bir olayın etkisinden sonra toparlanma kapasitesinin ölçüsüdür. Aynı zamanda dayanıklılık, bireylerin güvenli bir şekilde yaşamalarına ve kendilerini güvende hissetmelerine olanak tanır (Work Risk Poll, 2024). Bireylerin veya toplulukların zorluklar veya zorluklar sonrasında uyum sağlama kapasiteleri açısından geniş bir şekilde tanımlanan

dayanıklılık, öngörülemeyen tehlikelerle başa çıkma kapasitesi olarak görülür ve geri dönme ve çalışmaya devam etme yeteneğini ifade eder (Falk, 2012). Bu çalışmada ele alınan dayanıklılık türü ise "Toplulukların Dayanıklılığıdır". Bu dayanıklılık türü literatürde, bir rahatsızlık veya olumsuzluktan sonra uyum sağlamak için bir uyarlanabilir kapasiteler ağını (dinamik özelliklere sahip kaynaklar) birbirine bağlayan bir süreç şeklinde tanımlanmaktadır (Norris et al., 2008).

Toplulukların dayanıklılığının ölçümü yapılırken kadınların dayanıklılığı dikkate alınması gereken önemli bir konudur. Konum veya refah düzeyine bakılmaksızın pek çok ülkede dayanıklılık bağlamında cinsiyet eşitsizliği söz konusudur. Dayanıklılıktaki cinsiyet farklılıklarının kısmen sosyo-kültürel normlar, kurumsal bağlamlar ve çevresel faktörlerle ilişkili olduğunu ve bunların hepsinin dayanıklılık kazanma becerisini etkilediği öne sürülmektedir (Work Risk Poll, 2024). Literatürde kadın ve erkeğin benzer koşullardan farklı şekillerde etkilendiğini gösteren çalışmaların mevcuttur. Örneğin Khan et al., (2020) çalışmasında, kadınların kırılgan gruplardan birini temsil etmesi nedeniyle dayanıklılık bağlamında cinsiyet bileşenine özel önem verilmesi gerektiğini belirtmiştir. Christy et al. (2021) çalışmasında, toplumdaki kadın üyelerin afet dayanıklılığı açısından erkeklere kıyasla geride kaldığını ifade etmiştir. Dayanıklılık değerlendirme çerçevesinin farklı bileşenlerindeki puanlar, toplumsal cinsiyet perspektifinden dayanıklılık düzeyi açısından boşluklar olduğunu göstermektedir. Aynı afet, eşit olmayan dayanıklılık düzeyi nedeniyle kadınlar ve erkekler üzerinde orantısız bir etki yaratabilir.

Bu çalışma, toplulukların dayanıklılığının değerlendirilmesinde ve toplumsal dayanıklılığı artırıcı müdahalelerin uygulanmasında cinsiyete dayalı bir yaklaşıma odaklanılması gerektiğini ortaya koymayı amaçlamaktadır. Konuya Toplumsal Cinsiyet Perspektifinden bakabilmek, kadınların dayanıklılığına etki eden faktörleri belirlemek ve buna bağlı olarak dayanıklılık artırma çalışmalarını yürütmek son derece önemlidir. Bu noktada ise, politika yapıcılar ve hükümetler, hem afetlerin yarattığı koşulların yönetiminde aktif rol oynama potansiyeli olan, hem de bu gibi durumlardan daha fazla ve olumsuz etkilenme riski bulunan kadınları odağına almalı ve afetlere dirençli toplumlar oluşturabilmek, zarar görebilirliği azaltmak ve afetlerden dersler çıkarabilmek için Toplumsal Cinsiyet Perspektifini tüm süreçlere dahil etmelidir. Toplumun dayanıklılığı daha düşük kesimleri arasında dayanıklılık düzeylerini araştırmaya ve dayanıklılığı artıran durumlara odaklanılması gerekliliği ortaya çıkarken, bu tür müdahaleler olmadan, tehlikeli olaylar, felaketler ve diğer şoklar muhtemelen bu gruplara orantısız bir şekilde zarar vermeye devam edecek ve güvenlik, zorluk ve diğer alanlardaki eşitsizliği daha da artıracaktır. Aynı zamanda toplulukların dayanıklılığını artırma noktasında büyük bir potansiyele sahip olan kadınların bu potansiyelinden faydalanılamayacaktır.

Toplulukların dayanıklılığı literatüründe kadınlar, yaşlılar, çocuklar ve etnik azınlıklar gibi kırılgan grupların özel bir yeri vardır. Literatürde afetlerin toplumsal cinsiyet eşitsizliklerini derinleştirdiği ve kadınların afetlere karşı daha kırılgan olduğu ifade edilmektedir. Ancak kadınların liderlik ettiği dayanışma ve yeniden inşa süreçlerinin dayanıklılığa katkı sağladığı da vurgulanmaktadır. Kadınların bu süreçlerdeki aktif rolü, toplulukların hızlı toparlanmasına yardımcı olabilir (Enarson ve Morrow, 1998; Enarson 2012; Bradshaw ve Fordham, 2015).Tüm bunlardan yola çıkarak çalışmada Toplulukların Dayanıklılığı bağlamında "kadın dayanıklılığının" Toplumsal Cinsiyet Perspektifinden ele alınmasının önemine vurgu yapılmıştır.

2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

2.1. Toplulukların Dayanıklılığı Bağlamında "Kadın Dayanıklılığı"

Dayanıklılık kavramı pek çok disipline konu olan bir kavram olması sebebi ile farklı disiplinlerde farklı şekillerde tanımlanmıştır. Bu farklı disiplinlere örnek olarak mühendislik (Hollnagel ve diğerleri , 2006), ekoloji (Holling, 1973 ; Walker et al., 2004), psikoloji (Bonanno, 2004), sosyoloji (Adger, 2000), afet yönetimi (Manyena, 2006) ve işletme yönetimi (Sutcliffe ve Vogus, 2003) gösterilebilir. Mühendislik alanında dayanıklılık terimi, "bir sistemin öngörülemeyen olaylarla etkili bir şekilde başa çıkabilmesi için sahip olması gereken yeteneklere" atıfta bulunur (Woods, 2018). Ekoloji bağlamında dayanıklılık "Bir sistemin değişime uğrarken rahatsızlıkla baş etme ve yeniden organize olma kapasitesi" şeklinde ifade edilmektedir. Psikoloji disiplininde dayanıklılık "bir kişinin hayatın talihsizliklerine ve aksiliklerine uyum sağlama özelliğini ifade eder" şeklinde tanımlanmaktadır (Meigal, et al., 2022). Topluluk dayanıklılığı "Gerçek veya potansiyel olumsuz olaylara hazırlanma ve

planlama, bunları sindirme, bunlardan kurtulma ve bunlara daha başarılı bir şekilde uyum sağlama yeteneğidir" şeklinde ele alınmıştır (Coetze, 2016; Flynn, 2007).

Bu çalışmada konu "Toplulukların Dayanıklılığı" bağlamında ele alınmıştır. Toplulukların dayanıklılığı kavramı, çeşitli disiplinlerde gelişmiş ve özellikle ekoloji, sosyoloji, psikoloji, şehircilik ve afet yönetimi alanlarında önemli bir araştırma konusu haline gelmiştir. Tarihsel süreç içerisindeki gelişimine bakıldığında ilk olarak 1970'lerde ekoloji ve sistem teorisi bağlamında ortaya çıktığını söylemek mümkündür. Holling'in 1973'teki çalışması, ekolojik sistemlerin değişime nasıl tepki verdiğini açıklamak için "dayanıklılık" terimini kullanmıştır. Buradaki temel fikir, bir ekosistemin çeşitli streslere karşı dengesini koruma ve uyum sağlama kapasitesidir. Holling, ekosistemlerin tamamen çökmek yerine belirli bir düzeyde stabil kalabilmesini incelemiştir (Holling, 1973). 1980'lerde ve 1990'larda, dayanıklılık kavramı ekolojiden sosyal bilimler alanına yayılmış ve afet yönetimi, kriz sonrası toplulukların nasıl daha hızlı toparlanabileceği üzerinde durulmuştur. Şehircilik ve planlama disiplinleri de bu dönemde dayanıklılık, şehirlerin doğal afetler, ekonomik çöküşler ve sosyal şoklar karşısında sürdürülebilirliği artırma aracı olarak ele alınmaya başlanmıştır (Adger, 2000). 2000'lerden itibaren, dayanıklılık kavramı daha geniş bir sosyal bağlamda ele alınarak "Toplululuk Dayanıklılığı" boyutuna taşınmıştır. Topluluk dayanıklılığı, sadece doğal afetler veya çevresel krizler karşısında değil, aynı zamanda ekonomik, politik ve sosyal değişiklikler karşısında toplulukların uyum sağlama yeteneğini ifade eder hale gelmiştir (Wilson, 2012). 2010'lardan bugün günümüze kadar olan süreçte ise özellikle iklim değişikliği, küresel çapta dayanıklılığın önemini vurgulayan bir başlık olmuştur. Şehirler ve topluluklar, iklim krizine karşı hazırlık yaparken, sürdürülebilir kalkınma, yeşil enerji ve çevreye duyarlı politikalar geliştirerek dayanıklılıklarını artırmaya çalışmaktadır. Dayanıklılık kavramı bugün, sadece doğal afetler değil, pandemi, ekonomik krizler, savaşlar ve toplumsal eşitsizlikler gibi çok çeşitli tehditler karşısında toplulukların nasıl kendilerini koruyup uyum sağlayabileceği üzerinden değerlendirilmektedir. Bu dönemde dayanıklılık, bireysel, toplumsal ve küresel düzeyde ele alınmaktadır (Folke, 2016).

Toplulukların dayanıklılığı 'şokları (yani risklerin insanların güvenliğini tehdit eden yıkıcı olaylara dönüştüğü durumlar örn; doğal afetler, salgın hastalıklar, vb. gibi) absorbe etme ve bunlardan geri dönebilme yeteneği' şeklinde ele alınmaktadır (WRP, 2024). Literatürde topluluk dayanıklılığı ile ilgili diğer tanımlara bakıldığında Asya Kalkınma Bankası (ADB), dayanıklılığı "ülkelerin, toplulukların, işletmelerin ve bireysel hanelerin, sürdürülebilir sosyoekonomik ilerlemelerini ve kalkınmalarını tehlikeye atmadan doğal afet olaylarına direnme, bunları absorbe etme, bunlardan kurtulma ve bunlara yanıt olarak yeniden örgütlenme yeteneği" olarak tanımlamıştır (Kuroda, 2013). Tanıma "geri sıçrama" terimini eklenmiş ve önceki tanımlarda olduğu gibi, afet dayanıklılığının herhangi bir toplumun felaket olaylarının etkilerini absorbe etme ve birincil faaliyetlerini sürdürme kapasitesini ifade ettiğini kabul etmiş ve ayrıca dayanıklı bir toplumun yalnızca afetler sırasında düzenli işlevlerini sürdürmekle kalmayacağını, aynı zamanda olaydan sonra toparlanıp geri sıçrayacağını da sözlerine eklenmiştir (Keating et al., 2017). Topluluk perspektifi bağlamında dayanıklılık, bir sistemin bir şok ve afetten kurtulma yeteneğidir ve buna toplum insanlarının olayı absorbe etme ve onunla başa çıkma kapasiteleri dahildir (Qasim, 2016). Uygun kararlar almak ve tüm düzeylerde savunuculuk sağlamak için, topluluk düzeyinde dayanıklılık düzeyini ölçmek önemlidir. Topluluk düzeyinde dayanıklılık ölçümü, topluluğun karşılaştığı tüm tehditlerin dahil edilmesini sağlayacaktır (Alliance, 2019).

Toplulukların dayanıklılığı bağlamında özellikle kadınların dayanıklılığının araştırılması ve anlaşılması birçok farklı sebepten dolayı önemlidir. Ancak öncelikle Kadınların dayanıklılığının toplulukların dayanıklılığına dahil edilme sürecini ele almak gerekir. Bu süreç, feminist yaklaşımlar ve cinsiyet eşitliği hareketlerinin ortaya çıkışıyla hız kazanmıştır. Kadınların sosyal, ekonomik ve politik krizlere karşı nasıl daha dirençli hale gelebileceği üzerine yapılan araştırmalarla şekillenmiştir. Kadın dayanıklılığı, 1990'ların sonlarına doğru, toplulukların dayanıklılığı çalışmalarına cinsiyet perspektifinin dahil edilmeye başlanması ile ön plana çıkmıştır. Bu dönemde kadınların doğal afetler ve çatışmalar gibi zorluklara karşı dirençlerini artırma üzerine çalışmalar ağırlık kazanmış ve özellikle feminist hareketlerin desteğiyle kadınların kırılganlıkları ve dayanıklılıkları, sosyal politikaların merkezine alınmaya başlanmıştır (Bryan vd., 2023). Akabinde afet yönetiminde kadınların dayanıklılığını artırma konusuna vurgu yapılmıştır. Kadınların toplum içinde güçlendirilmesi, afet

sonrası toparlanmalarını kolaylaştırmak amacıyla sosyal güvenlik ağları, ekonomik programlar ve finansal kapsayıcılık gibi politikalara dahil edilmeye başlanmıştır (Le Masson, 2016). 2010'lar itibarıyla, özellikle iklim değişikliği ve çevresel krizlerle mücadelede kadınların toplulukları nasıl daha dirençli hale getirebileceği araştırılmaya başlanmıştır. Kadınların sürdürülebilir kalkınmaya katkısı, toplulukların çevresel değişimlere karşı dayanıklılıklarını artırmada önemli bir faktör olarak görülmektedir. Kadınların iklim değişikliği ve buna bağlı gelişen koşullar karşısında nasıl daha aktif roller üstlenebileceği üzerine kapsamlı çalışmalar yapılmıştır.

2.2. Toplulukların Dayanıklılığı Bağlamında "Kadın Dayanıklılığı"na Toplumsal Cinsiyet Perspektifinden Bakış

Topluluk dayanıklılığını değerlendirmek için uygun çerçeveler bulmak amacıyla farklı çalışmalar yapılmıştır (Saja et al., 2019). Farklı bölgelerdeki topluluklar çeşitli düzeylerde tehlikelerle karşı karşıya kaldıklarından ve kapasiteleri de farklı olduğundan, dayanıklılığı değerlendirmek için tek bir standart çerçeve belirlemek karmaşıklığı artırmıştır (Lwin et al, 2020). Uzun bir süre boyunca, topluluk dayanıklılığı esas olarak sosyal, fiziksel, ekonomik ve altyapısal varlıklar gibi unsurlar arasındaki etkileşimlere odaklanmıştır (Joseph et al, 2020). Bazı dayanıklılık değerlendirme çerçevelerinde, toplumsal cinsiyet perspektifi toplulukların dayanıklılığın bir parçası olarak görülmekte ve toplum dayanıklılığını geliştirmek için temel bir segment olarak kabul edilmektedir (Kruse et al 2017). Her an dünyanın farklı bölgelerinde meydana gelen deprem, salgın hastalık, iklim değişikliğine bağlı gelişmeler, çığ, savaşlar, endüstriyel kazalar, vb. gibi afetler dolayısıyla can ve mal kayıpları yaşanmakta ve bunlara bağlı olarak bireyler psikolojik ve sosyolojik olarak yıkımlar yaşamaktadır. Bu yıkımların üstesinden gelmek üzere dünya çapında dayanıklı toplumların yaratılmasını teşvik eden temel ve tamamlayıcı çalışmalar yürütülmektedir. Bu çalışmaların önemli bir unsuru "toplumsal cinsiyet perspektifidir".

Toplumsal cinsiyet, kadın ve erkek olmakla ilişkili toplumsal olarak inşa edilen roller, davranışlar, kalıplar ve ilişkileri ifade etmek için kullanılmaktadır. Biyolojik cinsiyete bağlı olarak inşa edilen roller, toplumsal yapılar tarafından kontrol edilirken toplumsal cinsiyet rolleri yeniden üretilmekte ve belli kalıplara sokulmaktadır (Orhun ve Delibaş, 2021, ss. 15). Toplumsal cinsiyet toplumdan topluma, kültürden kültüre değişmekle birlikte zamanla da değişebilen dinamik yapıdadır. Toplumsal cinsiyete dayalı olarak değişim gösteren sosyal özellikler, kadının ve erkeğin afet (yangın, sel, salgın hastalık, vb.) durumunda vermiş olduğu tepkiyi, başa çıkma kapasitelerindeki farklılıkları ve dayanıklılığı göstermektedir. Literatürde yer alan çalışmalar, dünyanın farklı coğrafyalarında kadının ve erkeğin olumsuz durumlardan farklı şekillerde etkilendiklerini ve başa çıkma mekanizmalarındaki değişkenleri ve farklılıkları ortaya koymaktadır (Neumayer & Plümper, 2007). Özellikle doğal afet, yangın, sel vb. gibi olumsuz koşulların ortaya çıkardığı durumların yönetiminde güçlü aktörler olarak kabul edilen kadınlar, sahip oldukları becerileri ve bilişsel farkındalıkları ile katkı sağlayıcı roller üstlenmişlerdir (Gündüz, 2022). Bir diğer taraftan ise kadınlar toplumsal cinsiyet rolleri ve sosyal statüleri sebebiyle bu gibi durumlarda savunmasız ve dezavantajlı durumlar ile karşı karşıya da kalabilirler. Coetzee et al., (2016) çalışmasında toplulukların afet dayanıklılığını CAS teorisi bağlamında ele almış ve genel olarak dayanıklılığın ve onun altında yatan dinamiklerin daha iyi anlaşılmasının, gelecekte afetlerin ortaya çıkardığı koşullarda dayanıklılığın oluşturulması için etkili bir araç sağlayabileceğinden hareket etmiştir. Moeno-Walton ve Koeing (2016) çeşitli popülasyonlarda cinsiyetin afet dayanıklılığı ve hayatta kalma üzerindeki etkisini araştırmıştır. İlgili literatürün incelenmesiyle, beş kategoride cinsiyete bağlı eşitsizlikler belirlenmiştir: biyoloji, bakmakla yükümlü olunan kişilere karşı sorumluluk, becerilerin geliştirilmesi, giyim, saldırı ve insan ticaretine karşı savunmasızlık. Çalışmada cinsiyet eşitsizliklerinin belirlenmesi, dayanıklı topluluklar oluşturmanın ve gelecekteki olaylar meydana geldiğinde çok çeşitli afet senaryolarında hayatta kalmayı artırmanın ilk adımı olarak değerlendirilmiştir. Soetanto et al., (2017) hane halkı ve yerel işletmeler için sel baskınlarıyla ilişkili algılarını incemiş ve bunların sel deneyimi ve yaş, cinsiyet ve etnik köken gibi demografik faktörlerle ilişkilerini belirlemiştir. Veriler, Birleşik Krallık'ın Birmingham kentindeki üç topluluk ve Güney Doğu Londra'daki bir topluluktan, üçünde sel deneyimi olan ve birinde olmayan bir topluluktan anket yoluyla elde edilmiştir. Chisty et al., (2021) Bangladesh özelinde ele aldığı ve toplamda 402 kişinin katılımı ile gerçekleştirdiği çalışmasında toplumdaki kadınların afet dayanıklılığı açısından erkeklere kıyasla geride kaldığını bulmuştur. Dayanıklılık değerlendirme çerçevesinin farklı bileşenlerindeki puanlar, toplumsal

cinsiyet perspektifinden dayanıklılık düzeyi açısından boşluklar olduğunu göstermektedir. Aynı afet, eşit olmayan dayanıklılık düzeyi nedeniyle kadınlar ve erkekler üzerinde orantısız bir etki yaratabilir. Çalışma, toplumsal afet dayanıklılığının değerlendirilmesinde ve dayanıklılığı artırıcı müdahalelerin uygulanmasında cinsiyete dayalı bir yaklaşıma odaklanılması gerektiğini ortaya koymaktadır. Kadir (2021) cinsiyet farklılıklarına duyarlı hanehalkı felaket dayanıklılığının potansiyel sosyo-ekonomik göstergelerini belirlemeyi amaçlamıştır. Bu göstergeler, hanehalkı dayanıklılığını oluştururken kaçınılmaz olan olası cinsiyet ayrımcılığı kategorilerini temsil etmektedir. Çalışma, sel, fırtına vb. gibi tehlikelerden etkilenmeye devam eden Bangladeş'in güneybatı kıyı bölgesinde bulunan dört köyde yürütülmüştür. Afet dayanıklılığı, seçilen cinsiyete duyarlı göstergeler dikkate alınarak çalışma alanlarındaki erkekler ve kadınlar için ayrı ayrı değerlendirilmiştir. Bu bölgelerdeki kadınların afetlere dayanıklılık konusunda erkeklerin gerisinde kaldıkları görülmüştür. Örneğin Datey etl al (2021) çalışmasında kadınların olumsuz koşullarda en savunmasızlar arasında olma olasılıklarının daha yüksek olduğunu ifade etmektedir. Dünya Risk Anketi Dayanıklılık Endeksi 2024 sonuçları da bunu destekler niteliktedir. Raporda genel veriler cinsiyete göre analiz edildiğinde, kadınlar Dünya Risk Anketi tarafından ölçülen tüm ülkelerde veya bölgelerde Dayanıklılık Endeksi'nde erkeklerle eşit veya daha düşük puan almıştır (World Risk Poll, 2023). Tüm bunlar ile birlikte bahsi geçen olumsuz koşullara ilişkin deneyimleri ile bu durumların ortaya çıkardığı sonuçların yönetiminin her aşamasına katkı sağlayabilirler.

2.3. Kadın Dayanıklılığının Araştırılmasının Önemi

Kadınların dayanıklılığının araştırılması toplumsal anlamda büyük önem arz etmektedir. Özellikle sürdürülebilir, güvenli ve gelişen toplumlar yaratılması noktasında kadın dayanıklılığının araştırılması önem taşımaktadır (UNWomen, 2022). Fiziksel ve zihinsel sağlık, çalışma hayatına katılım, aile ve sosyal yaşam, üretkenlik, iş gücüne katılım, ülke ekonomisine katkı bu bağlamlardan diğerleridir. Kadınların dayanıklılığının araştırılması "toplumsal cinsiyet perspektifinden" ise fiziksel ve zihinsel olarak daha dayanıklı olmalarının sağlanması ile toplumsal rollerde daha etkili olabilmelerine katkı sağlayacak çalışmalar için zemin oluşturabilir (OECD, 2023). Kadınların dayanıklılığı araştırılmadan ve dayanıklılıklarının artmasını sağlayan faktörler belirlenmeden, tehlikeli olaylar, felaketler ve diğer şoklar muhtemelen toplumda dayanıklılığı daha düşük gruplara orantısız bir şekilde zarar vermeye devam edecek ve bu durum daha fazla eşitsizliğe yol açacaktır. Kadınların toplumsal rolleri, kriz durumlarında toplulukları toparlama ve sosyal sermayeyi geliştirme yetenekleri sayesinde bu yaklaşım, toplulukların daha hızlı ve etkili bir şekilde krizlerle başa çıkmasını sağlayabilir. Kadınların liderlik ve katılımı, dayanıklılık kapasitelerini güçlendirerek, sosyal eşitsizliklerle mücadele etmek ve sürdürülebilir kalkınma hedeflerine ulaşmak noktasında kritik bir rol oynayabilir. Bir diğer taraftan literatürdeki araştırmalar kadınların erkeklere göre afet ve kriz durumlarında daha düşük dayanıklılığa sahip olduğunu göstermektedir. Düşük dayanıklılığa sahip kadınların dayanıklılığını artıran koşulların araştırılması ve ortaya konması kadınların dayanıklılığını artırmaya yönelik politikalar ve çalışmalar için büyük önem arz etmektedir.

Kadın dayanıklılığının araştırılmasının ve dayanıklılığı artıran faktörlerin tespitini önemli hale getiren durumları genel başlıklar şeklinde ifade etmek gerekirse bunlar;

Cinsiyet eşitliği perspektifi (eşitsizlikle mücadele) kadınların dayanıklılık kapasitelerinin artırılması, yoksulluk, eşitsizlik ve sosyal dışlanmışlık gibi sorunlarla mücadele edilmesine yardımcı olacaktır (Ersing & Caruson 2017). *Kriz ve afetlere karşı toplumsal adaptasyon* (Kadınların kriz durumlarında liderlik, organizasyon ve dayanışma ağlarındaki rollerinin incelenmesi vb.). *Sosyal destek ve işbirliği,* kadınların sosyal ilişkileri ve dayanışma ağları, topluluk dayanıklılığını artıran önemli faktörlerdendir. Kadınların sağladığı sosyal destek ve işbirliği, toplulukların kriz anlarında daha hızlı toparlanmasına katkıda bulunabilir (Wilson, 2012). Kadınlar, toplulukların kültürel ve sosyal bütünlüğünün korunmasında anahtar bir role sahiptir. Geleneksel bilgi birikimlerinin aktarılması, toplumsal uyumun sürdürülmesi ve çatışmaların çözümünde kadınların arabuluculuk becerileri öne çıkar. Örneğin, Ruanda'da soykırım sonrası kadınların toplumsal barış ve dayanıklılığın inşasındaki katkıları dikkat çekicidir (Burnet, 2012). *Kadınların liderlik rolleri,* kadınların liderliği ve katılımı, doğal afetler sonrası toparlanma süreçlerinde büyük önem taşır. Bunun nedeni ise kadınların, afet sonrası yeniden yapılanma ve uzun vadeli kalkınma süreçlerinde önemli roller üstlenmesidir (Matara, 2023). Kadınların liderliği, doğaya dayalı çözümler ve sürdürülebilir kalkınma stratejileri ile topluluk dayanıklılığını artırabilir

(Singh et al., 2022). Kriz ve afet durumlarında kadınların dayanıklılığı, toplulukların krizlere yanıt verme ve iyileşme kapasitesini artırabilir. Kadınlar, sosyal ağları güçlendirme ve kaynakları etkin bir şekilde yönetme becerileriyle kriz durumlarında liderlik rolü oynar. Örneğin, 2004 Hint Okyanusu Tsunamisi'nden sonra kadınların yerel düzeydeki toparlanma süreçlerine katkıları üzerine yapılan çalışmalar, kadın liderliğinin kriz yönetiminde önemli olduğunu göstermiştir (Enarson ve Chakrabarti, 2009). *Sürdürülebilir kalkınma hedefleri ile uyum* (Kadın dayanıklılığını güçlendirmenin ekonomik, çevresel ve sosyal kalkınmaya etkisi) ön plana çıkan bir diğer başlıktır. *Sürdürülebilir kalkınma bağlamında*, kadınların dayanıklılığının artırılması ve topluluk dayanıklılığına entegrasyonu, sadece kadınları değil, tüm toplumu güçlendirir. Özellikle afet sonrası toparlanma ve sürdürülebilir kalkınmada kadınların aktif katılımı, dayanıklılık süreçlerini hızlandırarak eşitlikçi çözümler üretilmesine katkı sunar (Cram & Garcia-Zamor, 2017). *Kadınların dayanıklılığı ve ekonomik kalkınma*; kriz ve afet sonrası zamanlarda kadınların iş gücüne eşit katılımı, üretkenliği artırırken yoksulluğun azalmasına katkıda bulunur. McKinsey Global Institute'un raporu, kadınların ekonomiye eşit katılımının küresel GSYİH'ye 12 trilyon dolarlık bir katkı yapabileceğini öngörmektedir (McKinsey Global Institute, 2015). Ayrıca, kadınların girişimcilik faaliyetlerindeki artışın yerel ekonomik dayanıklılığı güçlendirdiği kanıtlanmıştır (Kabeer, 2012; World Bank Group 2019).

3. TARTIŞMA SONUÇ VE ÖNERİLER

Literatürde yer alan çalışmalar dayanıklılık için harekete geçirilen yöntem, yol ve kaynaklarda "cinsiyetin" bağlama dahil edilmesinin gerekliliğine işaret etmektedir (Papageorgiou, & Petousi, 2018). Aynı zamanda dayanıklılığın toplumsal cinsiyet eşitliğinde uzun vadeli değişiklikler üretmek ve özellikle felaketler bağlamında kadınların dayanıklılığını artırmak için bir yol olabileceği ifade edilmektedir (Moreno, & Shaw, 2018). Cinsiyet dinamiklerini ele almak yalnızca hanelerin dayanıklılığını artırmak için değil, aynı zamanda kadınların ve kızların anlık ve gelecekteki refahını korumak için de gereklidir. Bunun nedeni, hanelerin şoklarla başa çıkmak için benimsedikleri stratejilerin (hem öncesinde hem de sonrasında) cinsiyete dayalı olduğunu, ancak kadınlar ve kızlara daha ağır bir yük getirdiğini gösteren çok sayıda kanıt olmasıdır. Şoklar ve başa çıkma mekanizmaları erkekleri ve kadınları farklı şekillerde etkilediğinden, politika yapıcıların dayanıklılığı artıran programlar tasarlarken bu "cinsiyete dayalı" nüansları akılda tutmaları önemlidir (Smyth & Sweetman, 2015).

Literatürde konu ile ilgili yapılan çalışmalar incelendiğinde konunun genellikle tek ülke bağlamında ele alındığı görülmüştür (Chisty et al., 2021; Moreno-Walton ve Koeing, 2016; Soetanto et al., 2017; Kadir, 2021). Oysa ülkeler bağlamında hakim olan sosyo-kültürel-ekonomik ve politik karmaşıklıkların belirli bir toplumdaki dayanıklılık düzeyini büyük ölçüde etkileyeceği bir gerçektir (Mayunga, 2007, s. 3 ; Zobel, 2011). Hiçbir toplumun sosyo-kültürel veya ekonomik dinamikleri aynı değildir, bu nedenle mantıksal olarak göreceli dayanıklılıklarının farklı olacağı sonucu çıkar (Zhou *vd.* , 2010). Farklı topluluklardaki dayanıklılığın çok boyutlu yapısı nedeniyle dayanıklılığı ölçmek için geniş bir model tasarlanmalı ve konu topluluklar düzeylerinde test edilerek ele alınmalıdır (Coetzee et al., 2016). Dayanıklılığın toplumdan topluma farklılık gösterdiği ve dayanıklılığı belirlemek için "herkese uyan tek bir model" veya çerçeve tasarlamanın imkansız olabileceği gerçeği hakkında teorik ve pratik söylemler vardır (Mayunga, 2007; Zobel, 2011). Toplulukların dayanıklılığı bağlamında kadınların dayanıklılığının belirmesi koşullarında ülkeler arasında farklılıkları görmek, kadınların dayanıklılığının her ülkenin kendine özgü bağlamı içinde nasıl şekillendiğini ortaya koymak ve yüksek dayanıklılık faktörlerini ülke bağlamında tespit etmek önem arz etmektedir. Literatürde benzer konuları ele alan çalışmaların yöntem olarak ağırlıkla nicel (anket ile veri toplama) ve nitel (görüşme formları ile veri toplama) yöntemlerini kullandıkları görülmektedir. Bu bağlamda yöntem çeşitliliğine gidilerek metodoloji zenginliği yaratılabilir.

Literatürdeki çalışmaların ağırlıklı olarak yüksek ya da düşük dayanıklılık ile ilgili kadın-erkek karşılaştırması yapmak üzere ele alındığı görülmüştür. Özellikle topluluk dayanıklılığına yönelik "kadın" bağlamındaki çalışmalar görece olarak sınırlı kalmıştır (Witmer, 2019). Dayanıklılığın kadınların bakış açısından da anlaşılması gerekir, çünkü kadınların farklı sosyal, ekonomik, politik rolleri vardır ve zorlukları erkeklerden farklı şekilde deneyimler (Smyth ve Sweetman, 2015) ve buna bağlı olarak farklı şekillerde dayanıklılık geliştirirler (Goyal et al., 2023). Bu nedenlere bağlı olarak

dayanıklılığı "kadın" bağlamında ele almanın literatüdeki boşluğu dolduracağına odaklanmak gerekir.

Toplumsal cinsiyet eşitliği bağlamında tüm ülkelerde farkındalık artırıcı programların uygulanması, kadınların ekonomik ve sosyal haklarını güvence altına alan yasal düzenlemelerin güçlendirilmesiyle birlikte özellikle afet ve kriz durumlarında cinsiyet duyarlı yaklaşımlar benimsenerek, kadınların özel ihtiyaçlarını göz önünde bulunduran planlar geliştirilerek kadın dayanıklılığı artırılmaya çalışılmalıdır. Özellikle gelişmekte olan ülkelerde, toplum temelli dayanıklılık programlarının hayata geçirilmesi, kadınların kriz durumlarında başa çıkma kapasitelerini artırarak, dayanıklılığı güçlendirebilir.

KAYNAKLAR

Adger, W. N. (1997). Sustainability and social resilience in coastal resource use (pp. 0967-8875). University of East Anglia and University College London: CSERGE.

Adger, W. N. (2000). Social and ecological resilience: are they related?. Progress in human geography, 24(3), 347-364. DOI: 10.1191/030913200701540465

Bradshaw, S., & Fordham, M. (2015). Double disaster: Disaster through a gender lens. In Hazards, risks, and disasters in society (pp. 233-251). Academic Press.

Bryan, E., Ringler, C., & Meinzen-Dick, R. (2023). Gender, resilience, and food systems. In Resilience and Food Security in a Food Systems Context (pp. 239-280). Cham: Springer International Publishing.

Burnet, J. E. (2012). Genocide lives in us: Women, memory, and silence in Rwanda. University of Wisconsin Pres.

Cram, B., & Garcia-Zamor, J. C. (2017). Enhancing Community and Economic Development Postdisaster through the Increased Resilience of Women. Cities and Disasters, 3.

Chisty, M. A., Rahman, M. M., Khan, N. A., & Dola, S. E. A. (2021). Assessing community disaster resilience in flood-prone areas of Bangladesh: From a gender lens. Water, 14(1), 40.

Coetzee, C., Van Niekerk, D., & Raju, E. (2016). Disaster resilience and complex adaptive systems theory: Finding common grounds for risk reduction. Disaster Prevention and Management, 25(2), 196-211.

Datey, A., Bali, B., Bhatia, N., Khamrang, L., & Kim, S. M. (2021). A gendered lens for building climate resilience: Narratives from women in informal work in Leh, Ladakh. Gender, Work & Organization, 30(1), 158-176.

Ersing, R. L., & Caruson, K. (2017). Strengthening Hazard Resilience: Building Capacity by Empowering Marginalized Women. International Journal of Mass Emergencies & Disasters, 35(2), 49-69.

Enarson, E. P. (2012). Women confronting natural disaster: From vulnerability to resilience (p. 245). Boulder, CO: Lynne Rienner Publishers.

Enarson, E., & Morrow, B. H. (1998). The gendered terrain of disaster. Westport, CT.

Enarson, E., & Chakrabarti, P. G. (2009). Women, gender and disaster: global issues and initiatives. In Women, gender and disaster: global issues and initiatives (pp. xviii-380).

Falk, M. L. (2012). Gender, Buddhism and social resilience in the aftermath of the tsunami in Thailand. South East Asia Research, 20(2), 175-190.

Flynn, 2007. The edge of disaster: Rebulding a resilient nation. Random House; Cutter, S. L., Ahearn, J. A., Amadei, B., Crawford, P., Eide, E. A., Galloway, G. E., ... & Zoback, M. L. (2013). Disaster resilience: A national imperative. Environment: Science and Policy for Sustainable Development, 55(2), 25-29)

Folke, C. (2016). Resilience (republished). Ecology and society, 21(4).DOI: 10.5751/ES-09088-210444

Gündüz, F. (2022). Lessons learned from the perspective of women and gender in disasters, the case of Haiti, and Japan. Earthquake. IBAD Journal of Social Sciences, (12), 440-460.

Goyal, R., Kakabadse, N., Kakabadse, A., & Talbot, D. (2023). Female board directors' resilience against gender discrimination. Gender, Work & Organization, 30(1), 197-222.

Holling, C. S. (1973). Resilience and stability of ecological systems.

Joseph, J. K., Anand, D., Prajeesh, P., Zacharias, A., Varghese, A. G., Pradeepkumar, A. P., & Baiju, K. R. (2020). Community resilience mechanism in an unexpected extreme weather event: An

analysis of the Kerala floods of 2018, India. International Journal of Disaster Risk Reduction, 49, 101741.

Keating, A., Campbell, K., Mechler, R., Magnuszewski, P., Mochizuki, J., Liu, W., ... & McQuistan, C. (2017). Disaster resilience: what it is and how it can engender a meaningful change in development policy. Development Policy Review, 35(1), 65-91.

Kuroda, H. (2013). Launch of" Investing in Resilience: Ensuring a Disaster-Resistant Future" and" Low-Carbon Green Growth in Asia: Policies and Practices"–Haruhiko Kuroda.

Kruse, S., Abeling, T., Deeming, H., Fordham, M., Forrester, J., Jülich, S., ... & Schneiderbauer, S. (2017). Conceptualizing community resilience to natural hazards–the emBRACE framework. Natural Hazards and Earth System Sciences, 17(12), 2321-2333.

Le Masson, V. (2016). Gender and resilience: from theory to practice. BRACED Knowledge Manager.

Lwin, K. K., Pal, I., Shrestha, S., & Warnitchai, P. (2020). Assessing social resilience of flood-vulnerable communities in Ayeyarwady Delta, Myanmar. International Journal of Disaster Risk Reduction, 51, 101745.

Manyena, S. B. (2006). The concept of resilience revisited. Disasters, 30(4), 434-450.

Matara, K. (2023). Women's Community Resilience in Facing Disasters through Participatory. Jurnal Aisyah: Jurnal Ilmu Kesehatan, 8(2).

Meigal, A., Gerasimova-Meigal, L., Rego, G., & Korzun, D. (2022, November). Motor activity sensorics for mhealth support of human resilience in daily life. In 2022 32nd Conference of Open Innovations Association (FRUCT) (pp. 169-177). IEEE).

Moreno, J., & Shaw, D. (2018). Women's empowerment following disaster: a longitudinal study of social change. Natural hazards, 92, 205-224

Norris, F. H., Stevens, S. P., Pfefferbaum, B., Wyche, K. F., & Pfefferbaum, R. L. (2008). Community resilience as a metaphor, theory, set of capacities, and strategy for disaster readiness. American journal of community psychology, 41, 127-150.

Saja, A. A., Goonetilleke, A., Teo, M., & Ziyath, A. M. (2019). A critical review of social resilience assessment frameworks in disaster management. International journal of disaster risk reduction, 35, 101096.

Singh, P., Tabe, T., & Martin, T. (2022, January). The role of women in community resilience to climate change: A case study of an Indigenous Fijian community. In Women's Studies International Forum (Vol. 90, p. 102550). Pergamon.

Walker, B., Holling, C. S., Carpenter, S. R., & Kinzig, A. (2004). Resilience, adaptability and transformability in social–ecological systems. Ecology and society, 9(2).

Wilson, G. A. (2012). Community resilience, globalization, and transitional pathways of decision-making. Geoforum, 43(6), 1218-1231.

Woods, D.D. (2018). "Resilience is a Verb". In Trump, B.D.; Florin, M.-V.; Linkov, I (eds.). IRGC resource guide on resilience (vol. 2): Domains of resilience for complex interconnected systems. Lausanne, CH: EPFL International Risk Governance Center).

World Bank Group. (2019). Women, business and the law 2019: A decade of reform. World Bank.

Qasim, S., Qasim, M., Shrestha, R. P., Khan, A. N., Tun, K., & Ashraf, M. (2016). Community resilience to flood hazards in Khyber Pukhthunkhwa province of Pakistan. International Journal of Disaster Risk Reduction, 18, 100-106.

https://wrd.unwomen.org/practice/resources/womens-resilience-disasters-programme-flyer

https://www.oecd.org/en/topics/policy-issues/gender-equality.

VERİ TOPLAMA ARACI OLARAK KELİME İLİŞKİLENDİRME TESTİ KULLANILAN TEZLERİN İÇERİK ANALİZİ

Ceren DOĞAN
Kocaeli Üniversitesi / / Eğitim Fakültesi / İlköğretim Matematik Öğretmenliği
cerendogan4418@outlook.com *ORCID: 0009-0008-2784-2749*

Doç.Dr. Sinan AYDIN
Kocaeli Üniversitesi /Ali Rıza Veziroğlu Meslek Yüksekokulu/Muhasebe ve Vergi Bölümü
sinan.aydin@kocaeli.edu.tr, *ORCID:0000-0002-3277-6239*

Özet
Bu araştırma, Türkiye'deki kelime ilişkilendirme testi kullanan tezleri inceleyerek alandaki boşlukları belirlemeyi, mevcut eğilimleri analiz etmeyi, gelecekteki çalışmalara ışık tutmayı amaçlamaktadır. Bu amaç doğrultusunda kelime ilişkilendirme testiyle ilgili YÖK Ulusal Tez Merkezi'nde tabanlarında yer alan 2012-2024 yılları arasında erişime açık ve tam metinlerine ulaşılabilen 29 lisansüstü tez araştırma kapsamına dâhil edilmiştir. Araştırmanın yöntemi nitel araştırma yaklaşımlarından betimsel içerik analizidir. Çalışmalar yayım yıllarına, türlerine, amaçlarına, yayınlandıkları üniversitelere göre, kullanılan araştırma yaklaşımlarına, örneklem gruplarına, örneklem büyüklüklerine, veri toplama aracı ve veri analiz yöntemlerine göre detaylı olarak incelenmiştir. Bu kategorilere göre yapılan analizler, frekans ve yüzde gibi betimsel istatistik teknikleri kullanılarak sunulmuştur. İncelenen çalışmalardan elde edilen bulgulara göre, kelime ilişkilendirme testi ile ilgili ilk çalışmanın 2012 yılında yapıldığı ve son yıllarda yapılan çalışmaların sayıca arttığı, en çok çalışmanınsa 2019 yılında yapıldığı görülmüştür. İncelenen tezlerin hepsinin yüksek lisans düzeyinde olduğu ve çoğunluğunun Necmettin Erbakan Üniversitesi ve Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesinde olduğu görülmüştür. Tezlerin çoğu Eğitim Bilimleri Enstitüsü bünyesinde çalışıldığı gözlemlenmiştir. İncelenen tezler çoğunluklu amacı seçilen değişkenlere göre öğrencilerin bilişsel yapısını incelemek olmuştur. Çalışmalarda kullanılan araştırma yaklaşımlarına bakıldığında ise en fazla çalışmanın nitel yöntemle yapıldığı belirlenmiştir. Örneklem grubu incelendiğinde yapılan çalışmalarda çoğunlukla ortaokul öğrencilerinin seçildiği, örneklem büyüklüğün 0-50 ve 200-250 aralığında olduğu görülmüştür. Veri toplama aracı olarak tezlerin hepsinde kelime ilişkilendirme testi kullanılmıştır. Veri analiz yöntemi incelendiğinde frekans tablosu kullanıldığı sonucuna varılmıştır. Bu araştırma sonucunda yapılan tezler son yıllarda artmış olsa da doktora tezi anlamında eksik kaldığı görülmüştür. Araştırmadan elde edilen sonuçların alanda yapılmış çalışmaların eksik ve güçlü yönlerini belirleme açısından faydalı olacağı, gelecek çalışmalara yön vermede bir kaynak olarak kullanılabileceği düşünülmektedir. İncelenen çalışmalardan elde edilen sonuçlar doğrultusunda ileride yapılacak çalışmalar için çeşitli önerilerde bulunulmuştur.
Anahtar Kelimeler: Kelime ilişkilendirme testi, bilişsel yapı, içerik analizi

A CONTENT ANALYSIS OF THESES UTILIZING THE WORD ASSOCIATION TEST AS A DATA COLLECTION TOOL

Abstract
This research investigates postgraduate theses conducted in Turkey that employ the Word Association Test (WAT), aiming to identify research gaps, examine prevailing trends, and offer recommendations for future studies. The study encompasses 29 postgraduate theses on the Word Association Test, accessible in full text via the National Thesis Center database, and completed between 2012 and 2024. A descriptive content analysis approach, grounded in qualitative research methodology, was adopted. The theses were systematically analyzed based on various parameters, including publication year, type, purpose, affiliated university, research design, participant groups, sample size, data collection instruments, and data analysis techniques. The data were summarized through descriptive statistical methods such as frequencies and percentages. The findings reveal that the earliest thesis employing the Word Association Test dates back to 2012, with a notable increase in research output over the years, peaking in 2019**.**All the analyzed theses were at the master's level, with the majority conducted at Necmettin Erbakan University and Niğde Ömer Halisdemir University. Most theses were conducted

under the Institutes of Educational Sciences. The primary objective of the theses was to examine students' cognitive structures based on selected variables.In terms of research approaches, most studies were found to employ qualitative methods. The analysis of sample groups revealed that middle school students were predominantly chosen as participants, with sample sizes typically ranging between 0-50 and 200-250. The Word Association Test was used as the data collection tool in all theses. Frequency tables were the most commonly used method for data analysis.While the number of theses utilizing the Word Association Test has increased in recent years, there is a notable lack of doctoral-level research in this area. The findings of this study are expected to be beneficial in identifying the strengths and weaknesses of existing research and serve as a resource to guide future studies. Based on the results, various recommendations for future research have been proposed.

Keywords: Word association test, cognitive structure, content analysis

1. GİRİŞ

Kavram, ortak özelliklere sahip bir dizi nesne veya olayı tanımlayan sembolik bir ifadedir. Kavramların doğru bir şekilde yapılandırılması, öğrencilerin öğrenme süreçlerinde temel bir yer tutar. Zihinsel düzeyde doğru kavram yapılarını oluşturmak, öğrencilerin anlamlı ve kalıcı öğrenme deneyimleri yaşamasını sağlar (Karadeniz, 2002). Aksi takdirde, kavram yanılgıları oluşabilir. Kavram yanılgıları, bireylerin doğal öğrenme süreçlerinden kaynaklanabileceği gibi, hatalı öğretim uygulamaları veya eğitmenlerin kavramlara dair eksik bilgileri nedeniyle de ortaya çıkabilir (Driver vd., 1998). Bu durum, özellikle eğitim bilimlerinde, öğrencilerde oluşan kavram yanılgılarının tespit edilmesini önemli kılar. Bu tespit, öğretim sürecinin iyileştirilmesi için kritik bir adım olarak öne çıkar.

Bu çalışma, kelime ilişkilendirme testini veri toplama aracı olarak kullanan ulusal araştırmaların içerik analizini gerçekleştirmeyi amaçlamaktadır. Yapılan analiz, kelime ilişkilendirme testinin kullanıldığı araştırmaların kapsamını inceleyerek, elde edilen bulguların pratikteki uygulanabilirliğini ve bilimsel kalitesini değerlendirecektir. Bu tür bir analiz, hem mevcut araştırmaların niteliğini ortaya koyacak hem de gelecekteki çalışmalara rehberlik edecek önemli veriler sağlayacaktır (Erdem, 2011). Literatürün düzenli aralıklarla gözden geçirilmesi, sadece mevcut bilgilerin derlenmesi açısından değil, aynı zamanda bu alandaki bilimsel gelişmelerin izlenmesi ve yeni araştırma yönlerinin belirlenmesi için de büyük önem taşır. Ayrıca, kelime ilişkilendirme testinin kullanımına dair elde edilen bulgular, ilgili alanlardaki öğretim stratejilerinin geliştirilmesinde yardımcı olabilir.

2012-2024 yılları arasında, YÖK Ulusal Tez Merkezi veri tabanlarında kelime ilişkilendirme testini veri toplama aracı olarak kullanan tezler; yıl, tez türü, yazar, yayımlandığı enstitü ve üniversite, veri toplama araçları, araştırma deseni, örneklem, örneklem büyüklüğü ve veri analiz teknikleri gibi çeşitli boyutlar açısından incelenmiştir. Bu kapsamlı analiz, kelime ilişkilendirme testinin eğitim alanındaki etkisini daha ayrıntılı bir şekilde ortaya koymayı amaçlamaktadır. Araştırma kapsamında cevap aranan sorular aşağıdadır:

1. Tez hangi üniversite bünyesinde hazırlanmıştır?
2. Tez hangi enstitü bünyesinde hazırlanmıştır?
3. Çalışma hangi amaçlarla yapılmıştır?
4. Tezde kullanılan araştırma yaklaşımı nedir?
5. Tezde kullanılan araştırma grupları nelerdir?
6. Tezlerde kullanılan araştırma gruplarının büyüklüğü nasıldır?
7. Tezin türü nedir?
8. Tezlerin yayım yılları nedir?
9. Çalışmalarda hangi veri toplama araçları kullanılmıştır?
10. Çalışmalarda hangi veri analiz yöntemleri kullanılmıştır?

2. MATERYAL VE METOD

2.1Araştırmanın Modeli

Bu çalışmada, betimsel içerik analizi yöntemiyle kelime ilişkilendirme testini veri toplama aracı olarak kullanan ulusal tezlerin temel özelliklerinin ortaya konulması hedeflenmiştir. İçerik analizi, benzer verilerin belirli kavram ve temalar etrafında kategorize edilerek, sözel, yazılı ve sistematik bir bütün halinde incelenmesine olanak sağlayan bilimsel bir yaklaşımdır (Yıldırım & Şimşek, 2011). Çalışma kapsamında YÖK Ulusal Tez Merkezi tabanlarında erişime açık ve tam metinlerine ulaşılabilen 29 lisansüstü tez araştırma kapsamına dâhil edilmiştir.

2.2Çalışma Seçimi Kriterleri

Bu araştırmanın örneklemini oluşturan 29 tez, belirli kriterler doğrultusunda seçilmiş ve bu kriterler seçim sürecinde rehber olarak kullanılmıştır.
Bu kriterler aşağıdaki gibidir,

1) Türkiye'deki örneklem grupları ile gerçekleştirilen araştırma
2) Nitel ve nicel verileri sunan araştırma
3) 2012-2024 yılları arasında yayımlanan araştırma
4) YÖK Ulusal Tez Merkezi tabanlarında yayımlanan tezler
5) İncelenen tezlerde ‘kelime ilişkilendirme testi’ anahtar kelimesi ile araştırma yapılmıştır.

Veri Toplama Süreci ve Veri Toplama Araçları

Öncelikli olarak anahtar kelime olarak kelime ilişkilendirme testi belirlendi. YÖK Ulusal Tez Merkezi tabanlarında yayımlanan tezlerde oluşturulan anahtar kelime incelenerek tezler belirlendi. Daha sonra araştırma soruları oluşturularak, oluşturulan araştırma sorularına uygun bir ‘google form’ hazırlandı. Belirlenen tezler içerik analizine tabi tutuldu.

Veri Analizi

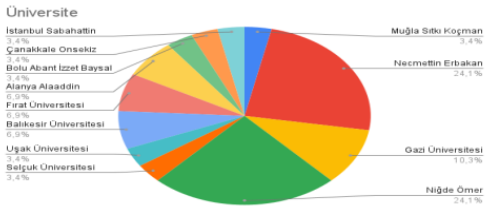
Bu çalışmada yer alan seçilen tezler, ilk olarak yazarlardan biri tarafından detaylı bir şekilde incelenmiştir. Bu inceleme süreci, tezlerin çeşitli yönlerini kapsamlı bir biçimde anlamayı amaçlamaktadır. Yapılan analiz sonuçları, yazarlar tarafından yeniden incelenmiş ve değerlendirilen bulgular üzerinde tutarlılık ve doğruluk elde edilmiştir. Bu çift yönlü gözden geçirme süreci, elde edilen verilerin güvenilirliğini artırmayı ve analizlerin doğruluğunu garanti altına almayı hedeflemiştir.

3.BULGULAR VE TARTIŞMA

Bu araştırmanın kapsamına alınan çalışmalar, önceden belirlenen sorular çerçevesinde incelenmiş ve sonuçlar aşağıda tablolar şeklinde sunulmuştur.

Tablo1 Tezlerin Üniversitelere Göre Dağılımı

Araştırmacı	Alanya Alaaddin	Balıkesir Üniver	Bolu Abant İzzet	Çanakkale Onse	Fırat Üniversites	Gazi Üniversites	İstanbul Sabaha	Muğla Sıtkı Koçı	Necmettin Erbak	Niğde Ömer Hal	Selçuk Üniversit	Uşak Üniversites	Genel Toplam
Abbas Eren SERT					1								1
Abdulkadir AKATAN											1		1
Abdullah VAROL												1	1
Arcan AYDEMİR						1							1
Ayşegül Gamze Oltulu						1							1
Ayten KARACA										1			1
BEYZA MERİÇ				1									1
CANAN SEYHAN		1											1
Emine SARIOĞLU									1				1
EROL AKSOY			1										1
Fatma Nur AÇIKGÖZ										1			1
Fatih EREN									1				1
Gamze UYDURAN										1			1
Gizem Penbenaz KORKMAZ					1								1
Gülseren KAPICIOĞLU							1						1
Hakan SUCU									1				1
Hayri NERGİZ	1												1
Hayriye YILMAZ										1			1
Mehmet Yavaş						1							1
Merve BALCI										1			1
Merve HAKYOLDAŞ										1			1
Muhammed Har	1												1
OSMAN BENİBİL									1				1
Özlem KAYHAN									1				1
ÖZNUR KULACA								1					1
Sıdıka Ezgi GENÇOĞLU										1			1
Sinem MIHÇI									1				1
Veli AKDOĞAN									1				1
YAPRAK YILDIZAY		1											1
Genel Toplam	**2**	**2**	**1**	**1**	**2**	**3**	**1**	**1**	**7**	**7**	**1**	**1**	**29**

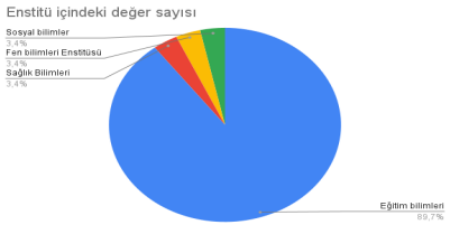

Şekil 1. Tezlerin Üniversitelere Göre Dağılımını İçeren Grafik

Şekil1'den görüleceği üzere kelime ilişkilendirme testini veri toplama aracı olarak kullanan tezler %24,1 değeriyle en çok Niğde Ömer Halis Demir Üniversitesi ve Necmettin Erbakan Üniversitesi bünyesinde yayınlanmış, onları %10,3 değeriyle Gazi Üniversitesi takip etmiştir.

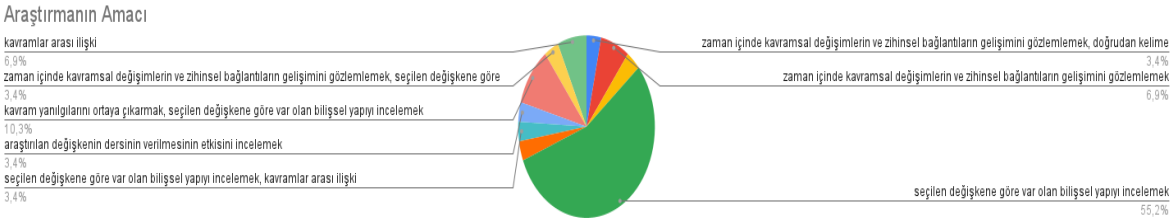
Tablo 2 Tezlerin Enstitülere Göre Dağılımları

Araştırmacı	Eğitim bilimleri E	Fen bilimleri Ens	Sağlık Bilimleri E	Sosyal bilimler E	Genel Toplam
Abbas Eren SEF	1				1
Abdulkadir AKATAN			1		1
Abdullah VAROL	1				1
Arcan AYDEMİR	1				1
Ayşegül Gamze	1				1
Ayten KARACA	1				1
BEYZA MERİÇ	1				1
CANAN SEYHAN				1	1
Emine SARIOĞL	1				1
EROL AKSOY	1				1
Fatma Nur AÇIK	1				1
Fatih EREN	1				1
Gamze UYDURA	1				1
Gizem Penbena	1				1
Gülseren KAPIC	1				1
Hakan SUCU	1				1
Hayri NERGİZ	1				1
Hayriye YILMAZ	1				1
Mehmet Yavaş	1				1
Merve BALCI	1				1
Merve HAKYOLI	1				1
Muhammed Han	1				1
OSMAN BENİBİ	1				1
Özlem KAYHAN	1				1
ÖZNUR KULAC	1				1
Sıdıka Ezgi GEN	1				1
Sinem MIHÇI	1				1
Veli AKDOĞAN	1				1
YAPRAK YILDIZAY		1			1
Genel Toplam	**28**	**1**	**1**	**1**	**28**

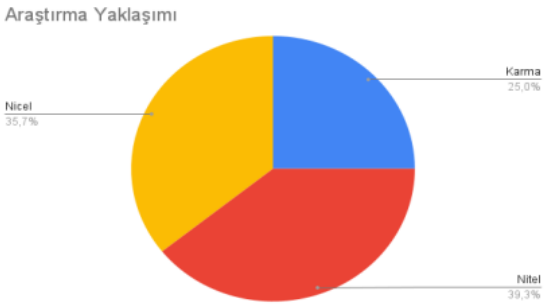
Şekil 2 Tezlerin Enstitülere Göre Dağılımlarını İçeren Grafik

Şekil 2'yi incelediğimizde Kelime ilişkilendirme testi (KİT) veri toplama aracı olarak kullanılan tezlerin büyük bir kısmının **Eğitim Bilimleri Enstitüsü**'nde (%89,7) yayımlandığı görülmektedir. Eğitim bilimleri, bu tür testlerin bireylerin zihinsel yapılarını anlamak için etkili olduğunu kabul etmektedir.Diğer taraftan, **Sağlık Bilimleri**, **Fen Bilimleri** ve **Sosyal Bilimler Enstitüleri**'nde yayımlanan tezlerin eşit oranda olması, kelime ilişkilendirme testinin bu alanlarda da kullanılabileceğini ve her alanda farklı bakış açıları sağlayabileceğini gösteriyor.

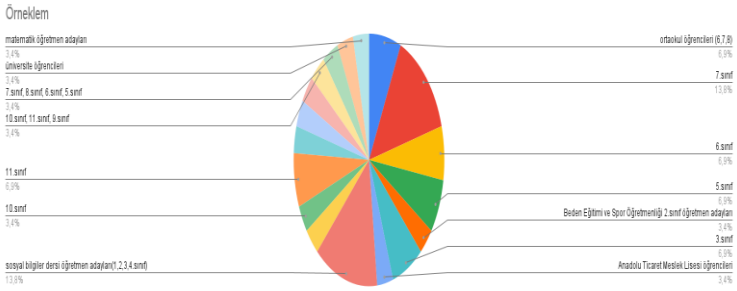
Şekil 3. Tezlerin Amaçlarına Göre Dağılımını İçeren Grafik

Şekil 3'ten anlaşılacağı üzere tezlerin yazım amacının büyük kısmının (%55,2) öğrencilerin bilişsel yapılarındaki mevcut ilişkileri incelemeye yönelik olduğu anlaşılmaktadır. Bu, kelime ilişkilendirme testlerinin, öğrencilerin kavramlar arasındaki zihinsel bağlantıları analiz etme amacıyla sıklıkla kullanıldığını göstermektedir. Diğer bir grup ise (%10,3) eğitim sürecinin etkisini araştırmış, özellikle bir dersin öğrencilere verilmesi ile verilmemesi arasındaki farkları incelemeye odaklanmıştır. Bu tür çalışmalar, derslerin öğrencilerin kavramsal yapılarına nasıl etki ettiğini gözlemeyi amaçlamaktadır.

Şekil 4 Tezlerin Araştırma Yaklaşımlarına Göre Dağılımını İçeren Grafik

Çalışmaların çoğunluğu (%39,3) nitel araştırma yaklaşımını benimsemişken, %35,7'lik bir kısmı nicel araştırma yaklaşımıyla gerçekleştirilmiştir. Ayrıca, %25'lik kısmı ise karma araştırma yaklaşımını kullanmıştır.

Şekil 5 Tezlerin Örneklem Dağılımını İçeren Grafik

Kelime ilişkilendirme testini veri toplama aracı olarak kullanan tezlerde en yaygın olarak seçilen örneklemin sosyal bilgiler öğretmen adayları ve 7. sınıf öğrencileri olduğu görülmektedir. Bu grup, tezlerin %13,7'sinde yer alırken, ardından %6,9 ile 11. sınıf, 5. sınıf, 6. sınıf ve ortaokul öğrencileri (6, 7, 8. sınıf) yer almıştır.

Tablo 3. Tezlerin Örneklem Büyüklüklerine Göre Dağılımları

Örneklem Büyüklüğü Aralığı	Tez Sayısı
0–50	6
51–100	2
101–200	3
201–300	11
301 ve üzeri	7

Tezlerin örneklem büyüklüğüne bakıldığında en yüksek oran, 201-300 aralığında bulunuyor. Örneklem büyüklüğündeki çeşitlilik, araştırmaların kapsamını ve araştırma metodolojisini yansıtan önemli bir gösterge olarak değerlendirilebilir.

Tablo 4. Tezlerin Türlerine Göre Dağılımları

Tezin Türü	Frekans
YL	29

Şekil 6 Tezlerin Yayımlandıkları Yıllara Göre Dağılımlarını İçeren Grafik

2012 yılından 2024 yılına kadar her yıl veri toplama aracı olarak kelime ilişkilendirme testinin kullanıldığı bir tez yayımlanmıştır. En çok 2019 yılında çalışma yayımlanmıştır.

Tablo 5. Tezlerin Veri Toplama Araçlarına Göre Dağılımları

Araştırmacı	kelime ilişkilendirme testi	kelime ilişkilendirme testi, çizme yazma	kelime ilişkilendirme testi, kavram haritası, çizme yazma	kelime ilişkilendirme testi, yarı yapılandırılmış görüşme	Genel Toplam
Abbas Eren SER	1				1
Abdulkadir AKAT	1				1
Abdullah VAROL	1				1
Arcan AYDEMİR	1				1
Ayşegül Gamze Oltulu		1			1
Ayten KARACA	1				1
BEYZA MERİÇ	1				1
CANAN SEYHAI	1				1
Emine SARIOĞLU		1			1
EROL AKSOY	1				1
Fatma Nur AÇIK	1				1
Fetah EREN	1				1
Gamze UYDURA	1				1
Gizem Penbena:	1				1
Gülseren KAPIC	1				1
Hakan SUCU	1				1
Hayri NERGİZ			1		1
Hayriye YILMAZ	1				1
Mehmet Yavaş	1				1
Merve BALCI	1				1
Merve HAKYOLI	1				1
Muhammed Han	1				1
OSMAN BENİBİL		1			1
Özlem KAYHAN	1				1
ÖZNUR KULACA				1	1
Sıdıka Ezgi GEN	1				1
Sinem MIHÇI	1				1
Veli AKDOĞAN	1				1
YAPRAK YILDIZ	1				1
Genel Toplam	**24**	**3**	**1**	**1**	**25**

Tüm tezlerde temel veri toplama aracı olarak kelime ilişkilendirme testi kullanılmıştır. Bazı tezlerde kelime ilişkilendirme testinin yanında yazma-çizme, kavram haritası, yarı yapılandırılmış görüşmede kullanılmıştır.

Tablo 6. Tezlerin Veri Analiz Yöntemlerine Göre Dağımları

Araştırmacı	betimsel analiz	betimsel analiz, çıkarımsal istatistik, içerik analizi	betimsel analiz, frekans tablosu	betimsel analiz, içerik analizi	frekans tablosu	frekans tablosu, içerik analizi	içerik analizi	Genel Toplam
Abbas Eren SER	1							1
Abdulkadir AKATAN					1			1
Abdullah VAROL				1				1
Arcan AYDEMİR	1							1
Ayşegül Gamze Oltulu							1	1
Ayten KARACA	1							1
BEYZA MERİÇ	1							1
CANAN SEYHAN					1			1
Emine SARIOĞLU							1	1
EROL AKSOY					1			1
Fatma Nur AÇIKGÖZ					1			1
Fetah EREN					1			1
Gamze UYDURAN					1			1
Gizem Penbenaz KORKMAZ					1			1
Gülseren KAPIC	1							1
Hakan SUCU					1			1
Hayri NERGİZ	1							1
Hayriye YILMAZ					1			1
Mehmet Yavaş					1			1
Merve BALCI				1				1
Merve HAKYOLDAŞ					1			1
Muhammed Hanifi KARAKAYA					1			1
OSMAN BENİBİL					1			1
Özlem KAYHAN			1					1
ÖZNUR KULACA						1		1
Sıdıka Ezgi GENÇOĞLU					1			1
Sinem MIHÇI	1							1
Veli AKDOĞAN	1							1
YAPRAK YILDIZAY				1				1
Genel Toplam	**8**	**1**	**2**	**1**	**14**	**1**	**2**	**25**

Tezlerde en çok frekans analizi yöntemi kullanılmıştır.

4.SONUÇ

Araştırma, kelime ilişkilendirme testinin bireylerin kavramsal yapılarının analizinde etkili bir araç olduğunu ortaya koymaktadır. Bununla birlikte, bu yöntemin daha geniş bir örneklem çeşitliliği ve farklı yöntemsel yaklaşımlarla uygulanması gerektiği sonucuna varılmaktadır. Kelime ilişkilendirme testinin nitel çalışmalar dışında, karma ve nicel araştırmalarda da daha fazla kullanılması gerektiği düşünülmektedir. Creswell (2014), karma yöntemlerin araştırma bulgularını zenginleştirerek daha kapsamlı sonuçlar elde edilmesini sağladığını ifade etmiştir. Bu, kelime ilişkilendirme testinin

potansiyelini daha iyi kullanabilmek için önemli bir adımdır. Bulgular ayrıca, kelime ilişkilendirme testinin yalnızca eğitim bilimleriyle sınırlı kalmaması gerektiğini, sağlık bilimleri, fen bilimleri ve sosyal bilimler gibi farklı alanlarda da uygulanabilirliğinin keşfedilmesi gerektiğini göstermektedir. Bahar ve Kılıç (2002), bu testin çeşitli disiplinlerde etkili olabileceğini ve araştırma verilerini daha geniş bir yelpazede değerlendirebileceğimizi belirtmektedir. Son olarak, kelime ilişkilendirme testine dair teorik ve metodolojik katkıların artırılabilmesi için doktora düzeyindeki çalışmaların teşvik edilmesi önemlidir. Bu, testin daha derinlemesine incelenmesini sağlayacak ve alandaki literatürün zenginleşmesine katkı sunacaktır.

5.TARTIŞMA

Bu araştırma, kelime ilişkilendirme testini (KİT) kullanan lisansüstü tezlerin içerik analizini yaparak, bu yöntemin akademik alandaki kullanımını ve eğilimlerini ortaya koymayı amaçlamıştır. Elde edilen bulgular, kelime ilişkilendirme testinin özellikle nitel araştırmalarda yaygın bir şekilde kullanıldığını ve eğitim bilimleri alanında yoğunlaştığını göstermektedir. Bahar ve Özatlı (2003) tarafından da belirtildiği gibi, kelime ilişkilendirme testi, öğrencilerin kavramlar arasındaki zihinsel bağlantıları değerlendirmek için etkili bir araçtır. Bu çalışmanın bulguları, kelime ilişkilendirme testinin genellikle ortaokul ve lise düzeyindeki öğrencilerle uygulandığını, ancak farklı yaş grupları ve toplumsal kesimler üzerine yapılan çalışmaların sınırlı kaldığını ortaya koymaktadır. Bu durum, testin genellenebilirliği açısından önemli bir eksikliktir (Cohen, Manion ve Morrison, 2011).

Ayrıca, araştırmada yer alan tezlerin çoğunluğunun yalnızca nitel araştırma yöntemleriyle gerçekleştirildiği, karma yöntemlerin ise oldukça sınırlı kaldığı tespit edilmiştir. Karma yöntemlerin sınırlı kullanımı, kelime ilişkilendirme testinin metodolojik çeşitliliğinin tam olarak değerlendirilemediğini göstermektedir. Bu durum, daha kapsamlı ve derinlemesine analizler yapılabilmesi için karma yöntemlerin daha fazla kullanılmasının gerektiğini düşündürmektedir. Creswell (2014), nitel ve nicel yöntemlerin bir arada kullanılması ile elde edilen bulguların daha kapsamlı hale geldiğini belirtmiştir. Ayrıca, doktora düzeyinde yapılan çalışmaların eksikliği, kelime ilişkilendirme testine dair teorik katkıların ve literatürün zenginleştirilmesi gerektiğini göstermektedir.

Bahar ve Kılıç (2002), kelime ilişkilendirme testinin sadece eğitim bilimlerinde değil, fen bilimleri, sağlık bilimleri ve sosyal bilimler gibi farklı alanlarda da kullanılabileceğini ifade etmişlerdir. Ancak bu çalışmada, kelime ilişkilendirme testinin çoğunlukla eğitim bilimleri enstitülerine ait tezlerde yoğunlaştığı görülmüştür. Bu, testin diğer disiplinlerdeki potansiyel kullanımının yeterince keşfedilmediği bir durumu ortaya koymaktadır.

TEŞEKKÜR

Hayatımın her aşamasında beni destekleyen çok değerli aileme, çalışmalarımda maddi manevi desteğini esirgemeyen danışmanım Doç.Dr. Sinan AYDIN'a, kıymetli arkadaşlarıma teşekkür eder ve sonsuz minnet duygularımı sunarım.

KAYNAKLAR

Bahar, M., & Kılıç, G. B. (2002), *Kavram öğrenimi ve değerlendirilmesi*, Eğitim ve Bilim Dergisi, 27(125), 3-8.

Bahar, M., &Özatlı, S. (2003), *Kelime ilişkilendirme testi: Kavramsal anlamayı ölçmek için etkili bir araç*, Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 24, 26-31.

Cohen, L., Manion, L., & Morrison, K. (2011), *ResearchMethods in Education*, Routledge.

Creswell, J. W. (2014), *Research Design: Qualitative, Quantitative, and Mixed MethodsApproaches*, Sage Publications.

Driver, R., Guesne, E., &Tiberghien, A. (1998), *Learning in Science: A Framework forthe Development of TeachingStrategies*, Open UniversityPress.

Karadeniz, Ş. (2002), *Kavram yanılgıları ve öğrenme*, Eğitim Bilimleri Dergisi, 16(3), 45-58.

Özdemir, İ., & Yalçın, A. (2015), *Kelime ilişkilendirme testinin farklı disiplinlerdeki uyarlanabilirliği*, Eğitim ve Bilim Dergisi, 40(181), 193-208.

Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2011), *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, Seçkin Yayıncılık.

ANADOLU'DA BULUNAN MİTOLOJİK KONULU ATTİKA TİPİ LAHİTLER ÜZERİNE GENEL BİR DEĞERLENDİRME

Halil İbrahim Sağdıç
Kütahya Dumlupınar Üniversitesi/Lisansüstü Eğitim Enstitüsü/Arkeoloji Ana Bilim Dalı
hisgdc@gmail.com, ORCID: 0000-0001-6027-9814

Doç. Dr. Figen Çevirici Coşkun
Kütahya Dumlupınar Üniversitesi/ Fen Edebiyat Fakültesi/Arkeoloji Bölümü
figen.coskun@dpu.edu.tr, ORCID: 0000-0003-4203-9125

Özet

Roma İmparatorluk Dönemi yontu sanatının en önemli kollarından birini kabartmalı lahitler oluşturmaktadır. Anadolu'da kabartmalı lahit yontu geleneğinin bilinen en erken örnekleri Geç Arkaik Döneme kadar geriye gitmektedir. Üretimin en yoğun olduğu süreç ise Roma İmparatorluk Döneminin 2. ve 3. yüzyıllarını kapsamaktadır. Bu durum aynı zamanda Roma kültürünün ölü gömme gelenekleriyle de doğrudan ilişkilidir. Roma İmparatorluk Dönemi'nde ölü gömme gelenekleri dönemsel olarak farklılık göstermektedir. Erken İmparatorluk Dönemi'nde yaygın olan kremasyon gömü geleneğinin yerini, MS 2. yüzyılda inhumasyon geleneği almıştır. İnhumasyon gömü türünün sosyal statüye göre çeşitlilik gösterdiği görülmektedir. Zengin ve soylu sınıfın lahit mezarlara, daha alt sınıfa mensup insanların ise basit toprak mezarlara defnedildikleri anlaşılmaktadır. Çeşitli materyallerden üretilen lahitler, imparatorluğun tüm Akdeniz'e hâkim olmasıyla birlikte popülerlik kazanmış ve endüstriyel bir ürün olarak Akdeniz ticaretinde önemli bir konuma sahip olmuştur. Bu çalışmada Roma İmparatorluk sınırlarının geneline mermer ihracatı yapan, aynı zamanda Roma ve Dokimeion ile birlikte üç önemli lahit üretim merkezinden biri olarak kabul edilen Attika'da üretilen ve Attika Tipi Lahit olarak isimlendirilen lahitler içerisinde, buluntu yeri Anadolu olan mitolojik konulu lahitler hakkında genel bir değerlendirme yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Roma İmparatorluk Dönemi, Lahit, Attika, Anadolu, Heykel, Mitoloji.

A GENERAL EVALUATION OF ATTIC-STYLE SARCOPHAGI WITH MYTHOLOGICAL THEMES FOUND IN ANATOLİA

Abstract

One of the most significant branches of sculptural art during the Roman Imperial Period is the production of relief-decorated sarcophagi. In Anatolia, the earliest known examples of this tradition date back to the Late Archaic Period. The most intensive production phase, however, occurred during the 2nd and 3rd centuries CE, coinciding with the Roman Imperial Period. This trend is directly linked to Roman burial customs. Throughout the Roman Imperial Period, burial practices varied over time. While cremation was prevalent during the Early Imperial Period, inhumation became the dominant practice by the 2nd century CE. The form of inhumation burial practices differed according to social status; members of the wealthy and noble classes were interred in elaborate sarcophagi, whereas individuals from lower social strata were buried in simple earthen graves. Sarcophagi, crafted from various materials, gained popularity with the Roman Empire's dominance over the Mediterranean, becoming significant commodities in Mediterranean trade. This study focuses on mythological-themed sarcophagi classified as Attic-type sarcophagi, produced in Attica—a region recognized as one of the three major sarcophagus production centers alongside Rome and Dokimeion. Specifically, it evaluates examples discovered in Anatolia, exploring their cultural and archaeological significance within the broader context of Roman marble exports throughout the imperial territories.

Keywords: Roman Imperial Period, Sarcophagus, Attica, Anatolia, Sculpture, Mythology.

GİRİŞ

Roma cenaze kültüründe MÖ 5. yüzyıldan MS 2. yüzyıla kadar kremasyon geleneği yaygın olsa da az sayıda inhumasyon uygulaması örneği bulunmaktadır. MS 2. yüzyılda inhumasyon gömünün hâkim olduğu ve bu gömü türünün toplumun sosyal sınıflarına göre değişiklik gösterdiği anlaşılmaktadır. Roma toplumunun alt sınıfı için basit toprak mezar geleneği hakimken, zengin ve soylu kişiler için lahit mezar geleneğinin ön plana çıktığı görülmektedir (Akçay, 2017: 130). Ölü gömme geleneklerindeki bu çeşitlilik, inanç ve sosyal statü farklılıklarının bir sonucu olarak açıklanmaktadır (Akçay, 2017: 130; Civelek, 2007: 78).

Roma İmparatorluk Dönemi'nin heykeltıraşlık eserleri arasında önemli bir yere sahip olan figürlü-bezemeli lahitler, mermer, kireç taşı ve lahit yapımına uygun olan yerel taşlar gibi farklı taş türlerinden üretilmişlerdir (Koch, 1977: 390; Mustafa ve Lozoya, 2016: 217). Form açısından dikdörtgen prizma, küvet ve farklı tiplerin görüldüğü tekil örnekler olmak üzere gruplara ayrılmaktadırlar. Teknelerinde görülen bezemeye göre ise tabulalı, yivli, figürlü, girlandlı olmak üzere farklı tipleri bulunmaktadır (Koch-Sichterman, 1982). Bu dönemde Roma atölyesi ile birlikte ticaretin bir parçası olan ve imparatorluk sınırlarının geneline mermer ihracatı yapan Attika ve Dokimeion mermer ocakları, aynı zamanda lahit tedariki sağlayan ana atölyelere dönüşmüştür. Söz konusu atölyelerden 6000 örnekle başı çeken Roma'yı, 1500 örnekle Attika, 400 örnekle Dokimeion atölyesi takip etmektedir. Bu atölyelerin yanı sıra imparatorluğun hemen hemen tüm eyaletlerinde yerel üretim merkezleri de bulunmaktadır. Yerel atölyelerde ihracata yönelik lahit üretimi yapılmaması nedeniyle, bahsi geçen üç atölyeden birinin modeline bağlı kalarak üretimlerini sürdürdükleri anlaşılmaktadır (A.g.e.: 33-34).

Bu çalışmanın asıl konusu olan Attika Tipi Lahitleri, Roma ve Dokimeion örneklerinden ayırt edebilmek için bu üç atölyede üretilen lahitlerin özelliklerine kısaca değinmek yerinde olacaktır. En önemli ayırt edici özellik lahit teknelerinde görülen form ve süsleme özellikleridir.

Roma atölyesinde üretilen lahitlerde, kaide ve teknenin üst pervazı ince düz bir silmeyle sınırlandırılmıştır. Lahdin frizlerinde yer alan süsleme girlandlı, sütunlu, tabulalı, yivli ve figürlü olarak gruplandırılmaktadır. Bu tip lahitlerin karakteristik özelliği; ön uzun yüzde yer alan frizin yüksek kabartma, kısa yüzlerde yer alan frizlerin ise daha alçak kabartma ve arka yüzlerin bezemesiz bırakılmış olmasıdır (Koch, 2001: 27-28). Erken örneklerin kapakları, yan yüzlerde alınlık görünümü veren üçgen silmelerle süslenmiştir. Bu kapaklarda sadece ön yüz yukarıdan aşağıya doğru inen ve çatı görünümü veren silmelerle bezenmiştir. Kapakların köşelerine akroter görünümü veren ve ön yüzü vurgulayan masklar ya da başlar eklenmiştir. Çatı ve kline kapaklar Roma lahitlerinde nadiren görülür (Koch-Sichterman, 1982: 66). Kline kapakları Traianus Dönemi'nde uygulanmaya başlanmıştır (oldukça az sayıda olan bu örneklerin teknesi üzerinde bezeme bulunmaz). MS 180 yılı civarında ve sonrasında ise levha formlu kapaklar kullanılmaya başlanmıştır. Figürlü lahitler üzerinde tasvir edilen konuların çeşitliliği dikkat çekicidir. Bu konular arasında insan yaşamına ilişkin ve mitolojik konulu sahneler çoğunluğu oluşturmaktadır. Lahit teknesi üzerine portreler de işlenebilmektedir (Koch, 2001: 93-125).

Anadolu'nun Phyrgia Bölgesinde yer alan ve Dokimeion (İscehisar) atölyesinde üretilen lahitler, aynı isimle (Dokimeion mermeri) anılan ince kristalli beyaz mermerden üretilmişlerdir (Waelkens, 2019: 542-549; Korkut ve Dirican, 2020: 259). Bu atölyenin lahit üretimi ilk kez MS 2. yüzyılın ilk yarısında girlandlı lahitlerle başlamış ve dönemin siyasi olaylarının etkisiyle MS 260 yılında sona ermiştir (Koch, 2010: 112-114). Süsleme ve stil açısından Dokimeion üretimi lahitler, Roma ve Attika Tipi Lahitlerden kolaylıkla ayırt edilebilir. Bu atölyelerden farklı olarak lahdin dört yüzünde de yüksek kabartmalar ve zengin mimari süslemeler bulunmaktadır. Lahit teknelerinde bezemeler figürlü, Torre Nova, girlandlı ve sütunlu olmak üzere dört gruba ayrılır. Dokimeion atölyesinde üretilen girlandlı lahitlerin uzun kenarlarında üç, kısa kenarlarında ise bir girland kemeri bulunur (Koch, 2001: 165). Figürlü lahitlerde Amazonomakhia, Eros, Herakles ve Dionysos alayının görüldüğü çeşitli mitolojik konular işlenmiştir (A.g.e.: 169; Waelkens, 2019). Erken örneklerde kapaklar çatı şeklindedir. Çatı biçimli kapakların kısa yüzleri palmet biçimli akroterlerle süslenmiştir. Uzun yüzlerdeki antefiksler aslan ya da kadın başlarıyla süslenmiştir. MS 180 civarında diğer atölyelerde görülen kapak değişiklikleri bu merkezde de

uygulanmış ve çatı biçimli kapak yerini kline kapağa bırakmıştır. Kline üzerinde yatan çift dışında kapak üzerinde Eros ya da hayvan figürlerinin bulunması, Dokimeion lahitlerinin karakteristik özelliğidir (Koch, 2009: 122).

Roma İmparatorluk Döneminde Roma'dan sonra en fazla üretim yapan ve bu çalışmanın konusunu oluşturan Attika Tipi Lahitler, Atina'nın kuzeydoğusundaki Pentelikon dağından çıkarılan, yeşil grenli, ince kristalli bir mermerden üretilmişlerdir (*A.g.e.*: 18). Bu lahitlerin erken dönemlerde görülen ostothekler dışında, yetişkin insanlar için üretildiği anlaşılmaktadır (Koch ve Sichtermann, 1982: 369). Roma'da üretilen lahitler sayı bakımından fazla olmasına rağmen imparatorluk sınırları içerisinde tespit edilen Attika Tipi Lahitler daha geniş bir coğrafyaya yayılım göstermiştir. Bu durum Attika Tipi Lahitlerin ihracata yönelik üretildiğini göstermektedir.

Attika Tipi olarak gruplandırılan bu lahitleri diğer iki merkezden ayıran en önemli özellikler, yüksek kaideye sahip olmaları ve dört yüzünde de frizlerin bezemeli olmasıdır. Ön uzun yüz ve kısa yüzlerden biri diğer yüzlere oranla yüksek kabartmaya sahiptir. Diğer yüzlerde ise kabartma yüksekliği alçak, işçiliği ise özensiz bir şekilde bırakılmıştır. Lahit frizlerinde görülen süsleme girlandlı, kline yivli ve figürlü olmak üzere üç gruba ayrılır. Sütunlu ve tabulalı örnekler Attika Tipinde karşımıza çıkmaz. (*A.g.e.*: 369-370). Üretimin ilk evrelerinde ölen kişi için bir ev şeklinde tasarlanmış, kapakları çatı formunda ve kapak üzerinde yaprak şeklinde kiremit bezemeleri bulunmaktadır. MS 2. yüzyılın son dörtlüğünde bu kapakların yerini artık kline kapaklar almıştır. Kline üzerinde genellikle sol tarafa yatar şekilde bir çift betimlenmiştir. Ön planda yer alan kadın figürü elinde bir çelenk tutarken, arka planda betimlenen erkek figür, sağ eliyle kadın figürünün omzuna dokunmakta, sol elinde ise bir parşömen tutmaktadır. Kapaklar üzerinde nadir olsa da kline üzerinde tek figür olabildiği gibi boş bırakılan örnekler de mevcuttur. Attika Tipi Lahitlerin kline kapaklarında, Dokimeion örneklerinde olduğu gibi Eros ya da hayvan figürlerine yer verilmemiştir (Koch, 2009: 119-120).

Erken dönemlerde lahit teknelerinin kaide ve üst pervaz bezemesi, simetrik olarak basit profillerle oluşturulmuştur. MS 150'den itibaren lahit repertuarına figürlü frizlerin eklenmesi, bu figürler için özel olarak bir düzlem oluşturmayı gerekli kılmıştır (A.g.e.: 370). Bu ihtiyacı karşılamak için lahit teknesinin bir parçası olarak düz çıkıntılar ve köşe postamentleri kullanılmaya başlanmıştır. Bu postamentler genellikle Eros tasvirleri, hayvan figürleri ve bitkisel motiflerle süslenmiştir. Lahit kaidesi ile yukarıda bahsedilen çıkıntılar arasındaki geçiş alanını tamamlamak için bitkisel süslemeler dahil olmuştur ve bu süsleme geleneğinin lahit üretiminin geç dönemlerinde de devam ettiği görülmektedir (A.g.e.). MS 160'tan sonra, Klasik Yunan geleneğinden gelen lesbos kymationu, yumurta-ok ve inci-makara dizileri gibi süslemeler lahit teknesinin frizlerini çerçeveleyen pervazlara dahil edilmiştir. MS 200 yılına gelindiğinde pervazlarda görülen süsleme geleneğinde değişim yaşanmış ve klasik motiflerin yerini akanthus dalları almıştır (Ahrens, 2007: 29-42).

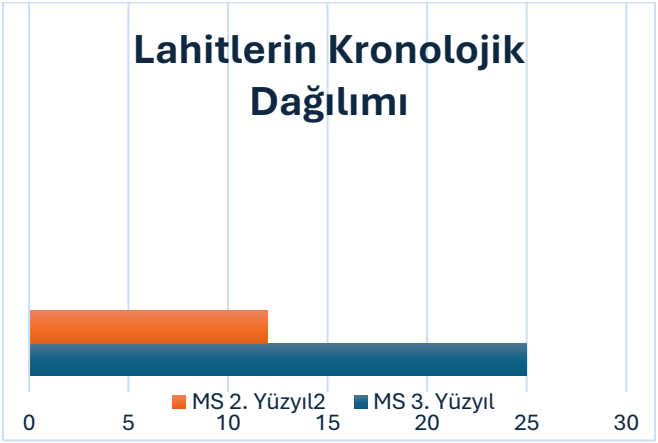
Roma örneklerinin aksine, Attika Tipi figürlü lahitlerde mitolojik konuların ağırlıkta olduğu görülür. Birkaç istisna dışında, insan yaşamı, mevsim ve deniz canlıları tasvirleri ana frizlerde ortadan kalkmıştır (Koch-Sichtermann,1982: 376). Attika figürlü lahitlerinin bir diğer ayırt edici özelliği de tekrardan kaçınılmasıdır, bireysel figürler tek bir frizde birden fazla tasvir edilmemiştir. Roma örneklerinden farklı olarak Attika Tipi Lahitlerde insan yaşamı ve mitolojik konuların işlendiği sahneler bir arada işlenmemiştir. Bu nedenle Attika geleneğindeki lahitlerin frizlerinde portreler dikkat çekici bir şekilde yer almaz (*A.g.e.*: 377; Koch, 2009: 119-120).

MS 140-160 yıllarına tarihlenen örneklerde friz üzerinde görülen kompozisyonlarda figürler sayı bakımından azdır. Bu dönemde figürler arasındaki boşluklar belirgindir ve birkaç istisna dışında işlenen konuların Dionysos ve Eros ile sınırlı kaldığı görülmektedir. MS 170'lerden itibaren kline biçimli kapakların Attika lahit geleneğine dahil olmasıyla, lahit teknesinin köşelerinde karyatidler de yer almaya başlamıştır. Bu değişiklik, friz kompozisyonlarında görülen farklı mitolojik konuların dahil olmasıyla

aynı döneme denk gelmektedir. MS 200 civarına tarihlenen örneklerde sahne içinde yer alan figürlerin sayıca çok artması, belirgin bir şekilde figür şablonlarının üst üste yerleştirilerek işlenmesine neden olmuştur. Vücutlar cepheden, başlar profilden görülecek şekilde işlenmeye başlanmıştır. Figürlerin sahne içinde sıkışması, doğallıktan uzak zorlama kas hareketlerine yol açmıştır. Bu durum özellikle vücut betimlemelerinde dikkate değer proporsiyon bozukluklarının ortaya çıkmasına neden olmuştur. MS 170'lerden itibaren köşe figürleri başlangıçta kline kapaktan dolayı yapısal bir işlev görmektedir. Ancak, MS 3. yüzyıl örneklerinde köşe figürü görevi gören bu figürler giderek işlevini kaybederek friz üzerinde görülen kompozisyonla bütünleşmiştir (Wiegartz, 1977: 386). Bu dönemin sonlarına doğru üretilen lahitlerde, friz kompozisyonlarında tasvir edilen figürlerin sayısında bir azalma görülmektedir (Sağdıç, 2020: 230).

Bu çalışma kapsamında, Anadolu'nun çeşitli müzelerinde bulunan mitolojik konulu otuz yedi lahit/lahit parçasının kayıt altına alındığı tespit edilmiştir. Bu lahitler kronolojik açıdan değerlendirildiğinde, on ikisi MS 2. yüzyıla, yirmi beşi ise MS 3. yüzyıla tarihlendirilmiştir (Grafik 1). Bu lahitlerden on örneği Dionysos[40], altısı Akhilleus[41], altısı Amazonomakhia[42], beşi Hippolytos[43], dördü Eros[44], ikisi Meleagros[45], iki örnek Odysseus[46], biri Bellerophontes-Pegasus[47] ve bir örnek de Kentauros-Lapith mücadelesi[48] konuludur (Grafik 2) (Sağdıç, 2020).

Anadolu'da tespit edilen Attika Tipi Lahitlerde işlenen konu ve karakterlere bakıldığında, Yunan ve Roma mitolojisinde oldukça sevilen ve Attika Tipi Lahit grubuna çok az örnekle dahil edilen Herakles'in bugün bilinen Anadolu örneklerinde karşımıza çıkmadığı görülmektedir. Aynı zamanda Pelops, Orpheus, Endymeion, Persephone gibi mitolojik karakterlerin de imparatorluk sınırları içerisinde tekil örnekler denecek kadar az bir grubu oluşturmakla birlikte Anadolu'daki örnekler arasında yer almadıkları tespit edilmiştir.

Grafik 1

[40] Turak, 2005: Res.130-132; Turak, 2011: Lev. LXVI, Res. 209; *A.g.e:* LEVHA LXVIII, Res.217*; A.g.e*: F. 27, Lev.LXVII, res.215*; A.g.e*: *F. 25, Lev.LXVII, res.213;* Çevirici-Coşkun, 2018: Res. 1; Matz, 1968: Nr. 23 A, Taf. 27. 4; Turak, 2012: Fig. 3; Kintrup, 2017: Nr. 8, 9.

[41] Rogge, 1995: Nr. 1, 9, 13, 14, 18; Kintrup, 2017: Nr. 5.

[42] Robert, 1890: 88, Nr. 74; Kintrup, 2016: 249, No. 112; Kintrup, 2017: Kat.6; A.g.e.: Taf. 26, Abb. 122; Durugönül ve Kaplan, 2010: 150, Res. 1; Turak, 2011: Lev. LXVIII. Res. 218.

[43] Rogge, 1995: Nr. 48, 58, 59; Kitrup, 2017: Nr. 16, 17.

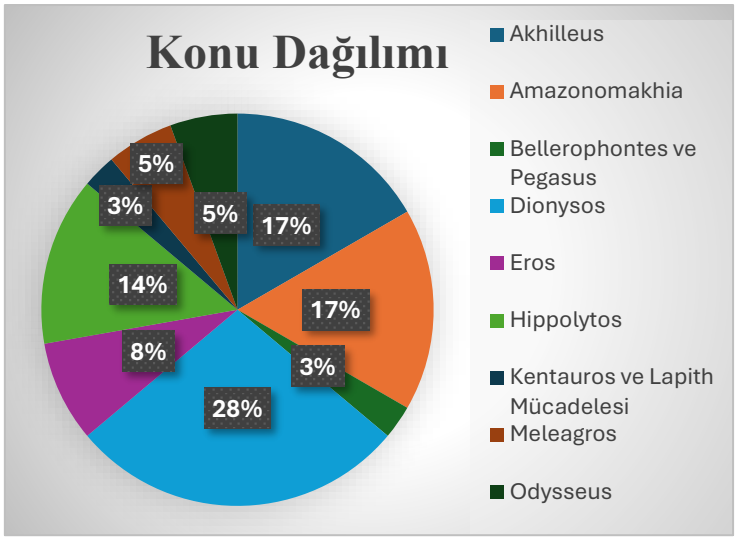
[44] Papagianni, 2016: Nr. 97, Taf. 19. 1-3; Nr. 146, Taf. 12. 1, Nr. 148; Kintrup, 2017: Taf. 46., Abb. 183.

[45] Koch, 1975: Nr. 177. Taf. 138c; A.g.e: Nr. 181, Taf. 135a.

[46] Oakley, 2011: Nr. 47, Taf. 35.2; A.g.e: Nr. 48, Taf. 35.

[47] Oakley, 2011: Nr. 3, Taf. 3. 3

[48] Oakley, 2011: No:36, Taf. 30. 1.

Grafik 2

Buluntu yerleri kesin olarak bilinen örnekleri incelediğimizde, on dördü Pamphylia Bölgesinden (Turak, 2011), dokuzu Ephesos'tan (Kintrup, 2017: Nr. 2, 5, 6, 8, 9, 10, 15, 16, 17), üçü Kilikia Bölgesinden (Durugönül ve Kaplan, 2010: 150, Res. 1; Papagianni, 2016: Nr. 148; Çevirici-Coşkun, 2018: Res. 1), bir örnek de Lykia Bölgesin'de Tlos'tan (Papagianni, 2016: 147, Nr. 97, Taf. 19. 1-3) ele geçmiştir. Bu bağlamda eserlerin dağılımını coğrafi açıdan değerlendirecek olursak, neredeyse tamamının Anadolu'nun kıyı bölgelerinden ele geçtiği dikkat çekmektedir.

Bununla birlikte Anadolu'da ele geçen Attika Tipi Lahitlerin üretildikleri atölyeler konusu tartışmalıdır. Bu lahitlerin imparatorluğun neredeyse tüm eyaletlerine ihracatının yapıldığı bilinmektedir. Ancak aynı zamanda dönemin ekonomik koşulları ve ulaşılabilirliğindeki zorluklar, bu tipteki lahitlerin taklitlerinin yapılmasını da zorunlu kılmıştır. Böyle durumlarda her ne kadar Attika Tipi Lahit modeline bağlı kalınsa bile orijinal ve taklitler arasındaki farklılıklar, pervazlarda yer alan süsleme detayları ve figürlerde görülen sapmalar aracılığıyla ayırt edilebilmektedir (Koch, 2001: 160-162). Bir diğer ve en önemli ayırt edici unsur ise bu lahitlerin yapımında kullanılan mermerlerin türüdür.

Mermer türlerine dikkat çeken çalışmalara birkaç örnekle değinecek olursak, Ephesos'ta bulunan Attika Tipi Lahitlerden alınan numunelerin analizleri sonucunda, bu lahitlerin Ephesos'ta üretildiği ortaya konmuştur (Kintrup, 2017).

Kilikya Bölgesinde bulunan ve Adana Arkeoloji Müzesi'nde korunmakta olan üç lahit parçasının üretim yeri üzerine de öneriler getirilmektedir. Savaş, Dionysos ve Amazon konulu bu lahit parçaları ince kristalli beyaz mermerden yapılmıştır (Durugönül ve Kaplan, 2009: 149-157; Çevirici-Coşkun, 2018: 205-216) Bu eserlerin Pentelikon'dan farklı bir mermer türünden üretilmiş olmalarının yanı sıra figürlerin ikonografisinde görülen sapmalardan hareketle yerel üretim olabilecekleri önerilmektedir.

Sonuç olarak, MS 140-160 tarihleri arasında Anadolu'da görülmeye başlanan Attika Tipi Lahitlerin aynı zamanda talep edildiğinde Anadolulu ustalar tarafından yerel taklitlerinin (tipolojik ve ikonografik açıdan) de yapılabildiği ve bu örneklerin daha ziyade Kilikia Bölgesine kadar Akdeniz kıyı şeridi başta olmak üzere yayılım gösterdiği anlaşılmaktadır.

KAYNAKÇA

AHRENS, S. (2007), Bemerkungen zur Ornamentik früher attischer Sarkophage, *Archäologischer Anzeiger*, 29-42.

AKÇAY, T. (2017), *Yunan ve Roma'da Ölü Kültü*. Ankara: Bilgin Kültür Sanat Yayınları.

CİVELEK, A. (2007), Roma Cenaze Törenleri ve Ölü Gömme Gelenekleri. *Arkeoloji ve Sanat Dergisi*, 124, 71-80.

ÇEVİRİCİ-COŞKUN, F. (2018), Adana Müzesi'nden Attika Tipi Lahit Parçaları. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 57, 205-216.

DURUGÖNÜL, S., KAPLAN, D. (2009), Kilikia'da Bir Amazon Lahdi. *Gephyra*, 6, 149- 157.

RadKINTRUP, C. (2016). *Die attischen Sarkophage. Amazonomachie – Schlacht – Epinausimachie*, ASR 9, 1, 2, Berlin.

KINTRUP, C. (2017), *Attische Sarkophage aus Ephesos*, 16, Ergänzungshefte zu den Jahresheften des Österreichischen Archäologischen Institutes, Wien.

KOCH, G. (1975). *Die mythologischen Sarkophage, Meleager*, ASR 12, 6, Berlin.

KOCH, G. (1977), Sarkophage im römischen Syrien, *Archäologischer Anzeiger*, 388-395.

KOCH, G., SICHTERMANN, H. (1982). *Römische Sarkophage*. HdArch, München.

KOCH, G. (2001), *Roma İmparatorluk Dönemi Lahitleri*. Çev. Z. İlkgelen, İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları.

KOCH, G. (2009). Klinen-Deckel lokaler Sarkophage in Kleinasien. *Adalya*, 12, 117-143.

KORKUT, T., DİRİCAN, M. (2020). Pamphylia ve Phrygia Bölgeleri Roma Dönemi Lahit Üretim Merkezleri ve Atölye Sorunları, *TÜBA-AR*, 27, 257-270.

MUSTAFA, B., LOZOYA, M. (2016). New discovery in Syrian coast: Three garland-sarcophagi, *Zephyrus* 78, 211-220.

OAKLEY, J. H. (2011). *Die attischen Sarkophage, Andere Mythen*, ASR 9, 1, 3, Berlin.

PAPAGIANNI, E. (2016). *Attische Sarkophage mit Eroten und Girlanden*, Sarkophag-Studien, 9, Wiesbaden.

SAĞDIÇ, H. İ., (2020), *Anadolu'da Bulunan Mitolojik Konulu Attika Tipi Lahitler* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Kütahya Dumlupınar Üniversitesi, Kütahya.

TURAK, Ö. (2005), *Pamphylia Bölgesinde Bulunmuş Attika Tipi Lahitler* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Üniversitesi, İstanbul.

TURAK, Ö. (2011), *Roma Dönemi Pamphylia Lahitleri ve Atölye Sorunu* (Yayınlanmamış Doktora Tezi). İstanbul Üniversitesi, İstanbul.

TURAK, Ö. (2012), An Attic-Type Dionysiac Sarcophagus from Perge. *Adalya*, 15, 223-245.

WAELKENS, M. (1982), *Dokimeion. Die Werkstatt der repräsentativen Kleinasiatischen Sarkophage Chronologie und Typologie ihrer Produktion*, Archäologische Forschungen, 11, Berlin.

WAELKENS, M. 2019, The Sarcophagus Workshop of Dokimeion / Dokimeion Lahit Atölyesi, *Anadolu'da Hellenistik ve Roma Dönemlerinde Ölü Gömme Adetleri Uluslararası Sempozyumu*, Aizanoi IV. Özel Sayı (Ed. E. Özer). Ankara: 537-627.

WIEGARTZ, H. (1975), Kaiserzeitliche Reliefsarkophage in der Nikolaoskirche. Myra. Eine lykische Metropole in antiker und byzantinischer Zeit, (Ed. J. Borchhardt, Hrsg.), *IstForsch* 30, 161–251.

WIEGARTZ, H. (1977), Zu Problemen einer Chronologie der attischen Sarkophage. *AA*, 383–388.

THE BUSINESSES PERCEPTION FROM THEIR POINT OF VIEW THAT THE CONSUMERS HAVE ABOUT BUSINESSES IMPLEMENTATION AND ENFORCEMENT OF ETHICS IN DIGITAL MARKETING. CASE STUDY: ALBANIA

Phd. Cand. Çelnik Mujollari
University "Aleksander Moisiu" Durres, Albania, Faculty of Business
celnikmujollari@uamd.edu.al 0009-0005-3824-2536

Prof. Assoc. Dr. Azeta Tartaraj
University "Aleksander Moisiu" Durres, Albania, Faculty of Business
azetatartaraj@yahoo.co.uk 0000-0002-7276-0565

Dr.h.c. Prof. Dr. Ing. Elena Horská
Faculty of Economics and Management, Slovak University of Agriculture in Nitra
elena.horska@gmail.com 0000-0002-4973-9573

Abstract
Digital marketing, not only around the world but as well in Albania, in the last decades has become increasingly very important for businesses. As many scientific research have shown, being ethical increases consumers trust and changes their behavior and perception towards goods and services. This paper explores many elements of ethical practices that businesses in Albania that are enforcing from their point of view that the consumers have about their implementation and enforcement of ethical practices. By analyzing ethical frameworks this paper provides guidelines for businesses to review, improve or change the way of approach to consumers regarding ethics in digital marketing. Implementing and applying ethical practices are not to be underestimated as it builds a long-term benefit for businesses.

Keywords: Digital Marketing ethics, Consumers perception, Ethical Practices.

1. INTRODUCTION

In the rapidly evolving landscape of digital marketing, the perception of ethical practices has become increasingly significant for businesses striving to maintain consumer trust and loyalty. As consumers navigate an array of digital platforms and advertising strategies, their awareness and expectations regarding ethical conduct in marketing have intensified. This shift raises critical questions about how businesses interpret and respond to consumer perceptions of their ethical implementations and enforcement in digital marketing practices.

Digital marketing, characterized by its reliance on data analytics, targeted advertising, and personalized content, presents unique ethical challenges. Issues such as data privacy, transparency, and the responsible use of consumer information are at the forefront of discussions surrounding ethical marketing practices. Consumers are not only aware of these issues but are also becoming vocal advocates for ethical standards, leading businesses to reassess their marketing strategies. Consequently, understanding the perceptions of consumers from the viewpoint of businesses is essential for fostering a responsible digital marketing environment that aligns with consumer expectations.

This research paper aims to explore some elements of digital marketing ethics and conclude the relationship between businesses and consumer perceptions regarding ethical practices in digital marketing. By analyzing how businesses interpret consumer expectations and their own ethical obligations, we seek to uncover the implications of these perceptions on marketing strategies and overall brand reputation. Through a comprehensive examination of existing literature, surveys, and case studies, this study will provide insights into the importance of ethical considerations in digital marketing and the strategic responses businesses can adopt to enhance their credibility and foster consumer trust.

Ultimately, the findings will contribute to a deeper understanding of the critical role that ethics play in shaping successful digital marketing practices in today's consumer-driven marketplace.

2. LITERATURE REVIEW

The importance of ethics in marketing and online marketing has been seen as very important and has received high attention from many researchers around the world. From the literature it has been pointed out that ethics are often not implemented partially or completely. Some of the criticisms against different forms of marketing are:

a. It supports materialism, hedonism and eudemonism; (Brinkmann, J. (2002),
b. Exercising pressure on consumers to purchase products; Hunt, S.D., & Vitell, S.J. (2006),
c. Environmental pollution; Laczniak, G.R., & Murphy, P.E. (2019),
d. It contributes to the depletion of natural resources; Palmer, D., & Hedberg, T. (2013),
e. Price increase due to high production costs, which falls on consumers; Payne, D., & Pressley, M. (2013),
f. Misleads consumers about the quality of the product; Rajan, K.P.S. (2016),
g. Tricks consumers into buying products they don't need; Smith, N.C, & Murphy, P.E. (2012),
h. Promotion with offensive or discriminatory intent; Stoll, M.L. (2002),
i. The high number of intermediaries that increase the price of the product. Tsalikis, J., & Fritzsche, D.J. (2013).

From the literature review, the authors Vikash, V and Kumar, V (2017), Ladhari, R (2015) and Anna Soulsby, Anna Remišová, Thomas Steger (2021), among others, single out some factors that influence consumer perception in ethics in marketing.

1- Gender.

The study shows that the female gender has a lower tendency for unethical choices in products or services compared to the male gender. They have higher expectations from companies that apply ethics in marketing strategies.

It is also noted that age has an impact on the consumer's perception of applied ethics. The study shows that young people have a higher tendency to accept unethical products compared to older people. Lee, J.Y and Jin, C.H (2019).

2- Demographic characteristics.

The demographic factor is the most discussed by many researchers. Arto, L and Taru, L (2016) shows that consumers in urban areas do not show interest in the application of ethics by companies as a result of high incomes which they have achieved by minimizing costs compared to consumers with lower incomes.

Authors Yam B. Limbu, Marco wolf, Dale L. Lunsford in their study (Consumers' perceptions of online ethics and its effects on satisfaction and loyalty) have shown that the factors security, fulfillment of needs, non-fraud and privacy affect satisfaction and consumer loyalty. From their empirical results, it results that security, fulfillment of needs and non-deception have a direct impact on consumer satisfaction, while maintaining privacy has a direct impact on creating loyalty among consumers compared to needs and non-deception, which has a smaller impact.

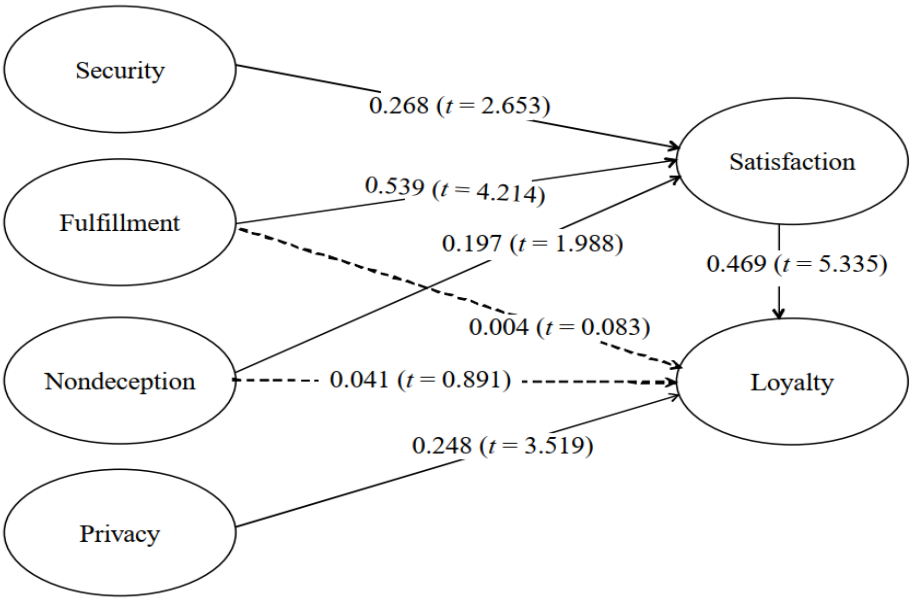

Figure 1. - Yam B. Limbu, Marco Wolf, Dale L. Lunsford - Consumers' perceptions of online ethics and its effects on satisfaction and loyalty

3. RESEARCH PROBLEM

3.1.1 Research Objectives

The primary objective of this paper is to study and analyze the ethical elements of digital marketing from the perspective of businesses and consumers.

Elements:

1- Privacy, 2- Security, 3- Non-deception, 4- Satisfaction, 5- Costumer service, 6- Honesty,
7- Environmental Concern, 8- Corporate Social Responsibility, 9- Ethics Policy

3.1.2 Research Hypotheses

Is the perception of businesses aligned with consumers perception about ethical practices in digital marketing?

H.0 No it is not.

H.1 Yes, it is.

4. METHODOLOGY

4.1. Data Collection

The first group will consist of semi-structured interviews with qualified marketing employees, administrators or partners of the subject. This is a non-probability sampling, where a number of 54 companies are selected from the largest and distributed in several priority sectors in the country, such as telecommunications, insurance, financial institutions, electrical appliances and similar, food trade, clothing trade, as well as that of medicine and dentistry.

The second group are the consumers, where through the quantitative data that will be provided by the questionnaires, we will analyze and study their approach to the implementation of ethics by the subjects

and how it is perceived by them. The selection of the sample are consumers from different provinces such as in the north, central Albania and the south, aiming for a balanced distribution with the population density for both geographical areas and for urban and rural areas. According to the possibility of contact and the acceptability of the interviewed companies, the sample of customers contains customers of the companies through a probabilistic sampling method grouped, with two stages, where in the first stage we will have a selection of companies, and in the second stage a selection of customers from each company.

The statistic results of this paper are provided by the statistic program SPSS.

5. ANALYSIS AND FINDINGS

In the chart below are the correlations between the ethical elements studied in this paper such as Privacy, Security, Non-deception, Satisfaction, Costumer service, Honesty, Environmental Concern, Corporate Social Responsibility and Ethics Policy.

	Environmental Concern	Non-deception	Honesty	Corporate Social Responsibility	Satisfaction	Ethics Policy	Privacy	Costumer service	Security
Environmental Concern		0.4489	0.5580	0.6287	0.4904	0.8037	0.4005	0.7596	0.5821
		(54)	(54)	(54)	(54)	(54)	(54)	(54)	(54)
		0.0007	0.0000	0.0000	0.0002	0.0000	0.0027	0.0000	0.0000
Non-deception	0.4489		0.3728	0.5740	0.4321	0.4176	0.1510	0.4530	0.2695
	(54)		(54)	(54)	(54)	(54)	(54)	(54)	(54)
	0.0007		0.0055	0.0000	0.0011	0.0017	0.2757	0.0006	0.0488
Honesty	0.5580	0.3728		0.5411	0.5509	0.7121	0.5695	0.7024	0.7089
	(54)	(54)		(54)	(54)	(54)	(54)	(54)	(54)
	0.0000	0.0055		0.0000	0.0000	0.0000	0.0000	0.0000	0.0000
Corporate Social Responsibility	0.6287	0.5740	0.5411		0.3502	0.6667	0.3811	0.8108	0.6657
	(54)	(54)	(54)		(54)	(54)	(54)	(54)	(54)
	0.0000	0.0000	0.0000		0.0094	0.0000	0.0045	0.0000	0.0000
Satisfaction	0.4904	0.4321	0.5509	0.3502		0.4065	0.2968	0.5669	0.2717
	(54)	(54)	(54)	(54)		(54)	(54)	(54)	(54)
	0.0002	0.0011	0.0000	0.0094		0.0023	0.0293	0.0000	0.0469
Ethics Policy	0.8037	0.4176	0.7121	0.6667	0.4065		0.6045	0.8142	0.8622
	(54)	(54)	(54)	(54)	(54)		(54)	(54)	(54)
	0.0000	0.0017	0.0000	0.0000	0.0023		0.0000	0.0000	0.0000
Privacy	0.4005	0.1510	0.5695	0.3811	0.2968	0.6045		0.4577	0.6695
	(54)	(54)	(54)	(54)	(54)	(54)		(54)	(54)
	0.0027	0.2757	0.0000	0.0045	0.0293	0.0000		0.0005	0.0000
Costumer service	0.7596	0.4530	0.7024	0.8108	0.5669	0.8142	0.4577		0.7001
	(54)	(54)	(54)	(54)	(54)	(54)	(54)		(54)
	0.0000	0.0006	0.0000	0.0000	0.0000	0.0000	0.0005		0.0000
Security	0.5821	0.2695	0.7089	0.6657	0.2717	0.8622	0.6695	0.7001	
	(54)	(54)	(54)	(54)	(54)	(54)	(54)	(54)	
	0.0000	0.0488	0.0000	0.0000	0.0469	0.0000	0.0000	0.0000	

This table presents correlation values between several variables, with the values indicating the strength and direction of the relationships. It consists of two main parts per cell: the correlation coefficient (in black) and the p-value (in red), based on 54 observations (n = 54).

Key Points:

1. **Correlation Coefficients (Black Values):**
    - These range from -1 to 1.
    - Positive values indicate a positive relationship, meaning as one variable increases, the other tends to increase.
    - Negative values indicate a negative relationship, meaning as one variable increases, the other tends to decrease.
    - The closer the value is to 1 or -1, the stronger the relationship.
    - Values close to 0 suggest no or weak correlation.
2. **P-values (Red Values):**
    - The p-value tests the null hypothesis that there is no relationship between the variables.
    - Typically, a p-value less than 0.05 is considered statistically significant, meaning there's strong evidence against the null hypothesis (the relationship between the variables is significant).
    - In this table, many p-values are in red, with the ones below 0.05 indicating significance.

Interpretation Example:

1. **Environmental Concern vs Ethics Policy:**
    - Correlation Coefficient: 0.8037
    - P-value: 0.0000
    - Interpretation: There is a strong positive correlation between environmental concern and ethics policy, and this relationship is statistically significant ($p < 0.05$).
2. **Non-deception vs Honesty:**
    - Correlation Coefficient: 0.3728
    - P-value: 0.0055
    - Interpretation: There is a moderate positive correlation between non-deception and honesty, with a significant p-value, indicating a significant relationship.
3. **Privacy vs Customer Service:**
    - Correlation Coefficient: 0.4577
    - P-value: 0.0005
    - Interpretation: There is a moderate positive correlation between privacy and customer service, and this relationship is statistically significant.

Strongest and Weakest Correlations:

- **Strongest Positive Correlation:** Customer Service vs Ethics Policy (0.8142), suggesting that organizations with good customer service tend to have strong ethics policies, and this relationship is highly significant ($p = 0.0000$).

- **Weakest Correlation:** Non-deception vs Privacy (0.1510), with a p-value of 0.2757, indicating this relationship is not significant.

A comparison between consumer perception and business evaluation for ethical elements

Ethics elements according to business and consumers

	Businesses	Consumers	Difference	+ in %
Environmental Concern	4.53086	2.69	1.84	68.43
Non-Deception	4.31111	2.69	1.62	60.26
Honesty	4.76543	2.96	1.81	60.99
Corporate Social Responsibility	4.48765	2.76	1.73	62.60
Satisfaction	4.63208	3.12	1.51	48.46
Ethics Policy	4.66049	3.02	1.64	54.32
Privacy	4.52315	2.95	1.57	53.33
Costumer service	4.66049	3.02	1.64	54.32
Security	4.68056	2.96	1.72	58.13
Average	**4.562**	**2.89**	**1.67**	**57.85**

In this survey is used Likert scale where 1 is Strongly disagree and 5 strongly agree

Businesses perception of their ethical practices is on average 4.56. This evaluation from their point of view higher of those of consumers where consumers evaluation is almost in all elements less than 3 and with an average 2.89 which indicates a low perception of ethical practices from businesses.

To summarize, as the findings indicate, the businesses perception of their ethical practices are on average 1.67 times higher or 57.85% more than the consumers perception they have for them.

These findings prove our hypotheses that the perceptions that businesses have about themselves and the perception that consumers have about businesses are not aligned.

6. CONCLUSION

Ethical marketing not only aligns with the evolving expectations of consumers but also provides practical advantages that benefit businesses in both the short and long term. It builds a foundation of trust, enhances brand loyalty, and sustains profitability while positively impacting society.

ALİ İKTİSAT MECLİSİ RAPORLARININ İKTİSADİ ANALİZİ

Dr. Öğr. Üyesi BENGÜ DOĞANGÜN YASA
Kocaeli Üniversitesi, SBF, İKTİSAT
bengu.dogangun@kocaeli.edu.tr

Özet

Ali İktisat Meclisi iktisat politikalarını yönlendirmek ve iktisadi gelişmeyi sağlamak amacıyla 1927 yılında kurulan bir iktisadi danışma kurumudur. Faaliyet gösterdiği 1927-1935 yılları arasında kurum tarafından 13 adet rapor hazırlanmıştır. Çalışmada Ali İktisat Meclisi tarafından hazırlanan raporlar analiz edilmiş, faaliyette bulunduğu dönem boyunca hangi iktisadi sorunlara odaklanıldığı tartışılmıştır. Başbakanlık Cumhuriyet Arşivinde yer alan raporlar içerdikleri konulara göre tasnif edilmiş; Meclis'e ait iktisadi görüşlerin temel nitelikleri ve bu niteliklerin belirleyicisi olan iktisadi perspektif analiz edilmeye çalışılmıştır. Bu bağlamda Meclise ait iktisadi perspektifin dışa açıklık ve özel teşebbüsü önceleyen özellikleriyle liberal niteliklere sahip olduğu görülmektedir. Bu yapı Ali İktisat Meclisi'nin Klasik İktisat Okuluna yakın bir duruş sergilediğini ortaya koymaktadır.

Anahtar Kelimeler: Ali İktisat Meclisi, Ali İktisat Meclisi Raporları, Türkiye İktisat Tarihi

ECONOMIC ANALYSIS OF ALI ECONOMIC COUNCIL REPORTS

Abstract

Ali Economic Council is an economic advisory institution established in 1927 to determine economic policies and enable rapid economic development. The institution prepared 13 reports between 1927 and 1935. The reports prepared by the Ali Economic Council were analyzed in the study, and the economic problems focused on during the period it was active were discussed. The reports in the Prime Ministry Republic Archives were classified according to the subjects they contained; the basic characteristics of the economic views of the Council and the economic perspective that determines these characteristics were analyzed. In this context, it is seen that the economic perspective of the Council has liberal characteristics with its openness to the outside world and its prioritization of private enterprise. This structure reveals that the Ali Economic Council has a stance close to the Classical School of Economics.

Keywords: Ali Economic Council, Ali Economic Council Reports, Turkish Economic History

GİRİŞ

Ali İktisat Meclisi 1927 yılında kurulan bir iktisadi danışma organıdır. Meclisin kuruluş kanunu itibariyle temel görevi; Hükümetin talebi doğrultusunda iktisadi konulardaki kanun ve uygulamalarla ilgili görüş ve öneriler sunmak olarak belirtilmiştir. Meclisin ülkenin ihtiyaçları arasında uyum gözetmesi gereği de kuruluş kanununda ifade edilen görevleri arasındadır (BCA, 30.10.0.0, 27-153-1). Meclis üyelerinin farklı alanlardan özenle seçildiği (BCA, 30.18.1.1, 27.78.6), eğitimleri ve tecrübeleri itibariyle iktisadi bilgilerinin yüksek olduğu anlaşılmaktadır (BCA, 30.18.1.2, 32.74.12).

Meclisin faaliyette bulunduğu 1927-1935 yılları arasında 13 adet rapor hazırlanmıştır. Hazırlanan raporlardan bazılarının kamuoyuyla da paylaşıldığı görülmektedir. Toplantı tutanaklarında meclise katılım gösteren kişilere bakıldığında; milletvekilleri, sınai ve ticari alanda faaliyet gösteren pek çok kamu teşebbüsünün yöneticileri, banka yöneticileri, özel sektörde faaliyet gösteren işadamları, ticaret ve sanayi odası gibi kuruluşlar olduğu görülmektedir. Toplumun iktisadi açıdan her kesiminin temsil edildiği anlaşılmaktadır (BCA, 30.1.0.0, 39.234.4). Bu durum liberal bir iktisadi yapının açık bir örneğini teşkil etmektedir.

Meclis tarafından sanayi ve maden üretimi ile ödemeler dengesi konularına özellikle önem verildiği ve bu konularda özel komisyonlar oluşturulduğu görülmektedir. Özellikle sanayi mevzusunun üzerinde en çok durulan alan olduğu anlaşılmaktadır (BCA, 30.1.0.0, 39-234-4). Ancak sanayileşme, Ali İktisat Meclisi tarafından konu edilen tek alan da olmamıştır (Koraltürk, 1996: 56). Ödemeler dengesi sorunu ve ihracatı artırmaya dönük tedbirler de Meclisin sıklıkla tartıştığı konular arasındadır. Hazırlanan bazı raporların özetler halinde tekrar yayınlandığı görülmektedir. Bunun temel sebebi rapor edilen konunun önemli olması nedeniyle tekrar tartışmaya açılması ya da raporun kamuoyuyla paylaşılmasıdır.

1. Ali İktisat Meclisi Tarafından Hazırlanan Raporlar:

Başbakanlık arşivinde yer alan bilgiler ışığında Meclisin faaliyette bulunduğu 1927-1935 aralığında 13 adet rapor hazırlandığı görülmektedir.

Tablo 1: Meclis Tarafından Hazırlanan Raporlar

1928	Hayat Pahalılığına Dair Tedbirler
1928	Stabilizasyon
1928	Gümrük Siyasetinin Esasları
1929	Ödemeler Dengesi
1930	Türkiye İhracat Ticaretinin İnkişafı Tedbirleri
1931	Buhran Raporu
1931	Dünya Buhranı, Dünyanın İktisadi Hali Hazırı, Dünya Buhranında ve Dünyanın Hali hazırı içinde Türkiye
1932	Milli Gelir
1932	Liman Hizmetlerinin İyileştirilmesi
1932	İhracat Kredisi ve Teşkilat Hakkında Rapor
1933	Türkiye de sanayi Nasıl Teessüf ve İnkişaf Edebilir
1933	Madenlerimizden En İyi Surette İstifade Şekli Nedir
1933	Ödemeler Dengesi

Kaynak: Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi kayıtları esas alınarak düzenlenmiştir.

1928 yılında hazırlanan ‘’Hayat Pahalılığına Dair Tedbirler’’ isimli raporda iktisadi kaynakların etkin biçimde kullanılması için modern üretim metotlarına geçilmesi ve üretim maliyetlerinin uluslararası üretim maliyeti ortalamalarına yaklaşılması gerektiği vurgulanmıştır. İhracat yapabilmek için üretimin ve ambalaj konusunun standardize edilmesi gerektiği belirtilmiştir. Yarı mamul malların işlenerek mamul malı haline getirilmesi ve ihracata konu olmasının önemi ifade edilmiştir. Ziraat kooperatiflerinin işlerlik kazanması gerektiği vurgulanmıştır. Cumhuriyetin önemli siyasalarından biri olan demiryolu konusu da ele alınmıştır. Üretim ve tüketim arasındaki dengenin sağlanmasında nakliyenin öneminden hareketle demiryolları ve gemiciliğin geliştirilmesi, bu sektörlerin teşvik edilmesi önerilmiştir. Nakliye maliyetinin düşürülmesi enflasyonla mücadelede önemli konulardan biri olarak vurgulanmıştır. Raporda en mühim konulardan biri stabilizasyon olarak belirtilmiş; bütçe dengesi, borçların dalgalanması meselesi ve ödemeler dengesi konuları stabilizasyon konusunda öne çıkan hususlar olmuştur. Bu meselelerin çözümünde ilk yapılması gerekenin yerli paranın istikrarının sağlanması olduğu ifade edilerek, bunun için acilen yasal bir düzenleme yapılması ve bir devlet bankası kurulması önerilmiştir. Kuraklık ve doğal afetlerle mücadeleye yönelik tedbirler almak gerekliliğinden bahsedilmiştir. Özellikle gıda fiyatlarının düşürülmesi gerekliliği üzerinde durulmuş, bunun için de istihlak kooperatiflerinin kurulması önerilmiştir. Vergi tahsisini düzenleyerek vergi gelirlerini artırma ve istikrara kavuşturma ihtiyacı ele alınmıştır (BCA, 30.10.0.0, 26.152.5).

‘’Stabilizasyon’’ isimli 1928 tarihli raporda, ödemeler dengesinin önemi ve denkliğinin sağlanması gereğinden bahsedilerek, borçların dalgalanması sorunu ele alınmıştır. Kurda istikrarın sağlanması için TL’nin değerinin az da olsa düşürülmesi, paranın istikrarının korunmasını ve sürdürülmesini sağlayan

bir Merkez Bankası'nın kurulması gereğinden bahsedilmiştir (BCA, 30.10.0.0, 26.152.5). Raporda paranın istikrarı konusu en önemli meselelerden biri olarak vurgulanmıştır.

1928 tarihli ''Gümrük Siyasetinin Esasları'' isimli raporda, üretim artışı potansiyeli olan sektörlerde korumacı gümrük tarifelerine geçmek gerekliliğinin üzerinde durulmuştur. Sınai ürünler, maden ürünleri ve zirai ürünlerde yurt içi ihtiyacı karşılayabilen ya da karşılamaya yakın bir üretim miktarı varsa, bu ürünlerin ithalinde korumacı gümrük tarifeleri uygulanması gerekliliği ifade edilmiştir. Üretimi olmayan ya da yeterli bulunmayan temel ihtiyaçların ise yurtdışından teminine müsaade edilmesi gerektiği savunulmuştur. İnşaat işlerinin hızlıca sonlandırılması ve bu alandaki malzemelerde fiyat yükselişini önlemek için yapı malzemeleri tedarikine serbest ithalat hakkı verilmesi gereğinden bahsedilmiştir. Lüks malların ithalinde yüksek gümrük vergisi uygulanarak bu ürünlerin kullanımının azaltılmaya çalışılması önerilmiştir. Gümrük vergisi oranlarının tespitinin uzmanlık gerektirdiği, bu hususta özenli olunması, tahmin yönteminden kaçınılması gerekliliği ifade edilmiştir (BCA, 30.10.0.0, 26.152.5). Raporda sunulan iktisadi perspektif, koruma gereken üretim alanlarında gümrük tarifesi oranlarının konunun uzmanları tarafından rasyonel biçimde belirlenmesi ve bu hususta makul olunması yönünde olmuştur. Ancak halkın ihtiyaç duyduğu ülke içinde üretilmeyen ürünler açısından, bu malların tüketimini engellememek ve piyasa işleyişini bozmamak adına ithalata sıcak bakıldığı anlaşılmaktadır. Lüks tüketim mallarının bu ilkenin dışında tutulduğu anlaşılmaktadır. Tüm bu bilgiler dışa açık bir yapının sergilendiğini ve Osmanlı iktisadi sisteminin temel özelliklerinden olan provizyonist ilkenin devamının sağlandığını göstermektedir.

1929 yılında ''Ödemeler Dengesi'' isimli raporda 1926 yılından 1929 yılına kadar geçen süre zarfında ihracatın azaldığı ifade edilmiştir. Bu azalışta etkili unsurların tespiti için tüm ihraç kalemlerinin 1926-1929 yılları aralığındaki ihraç değerleri yayınlanmıştır. Hangilerinin azalış ve yükseliş gösterdikleri ve bu durumun nedenlerinden bahsedilmiştir. İlk ele alınan ürünlerden biri olan tütünün önemli bir ihraç malı olduğu ve uluslararası piyasadaki yerinin koruması gereği vurgulanmıştır. Ödemeler bilançosuna etki eden farklı kalemlerin de ele alındığı raporda, yabancılar tarafından yapılan bağışlar, harcamalar, yabancı ülkelerde çalışan memur ve diplomatlara yapılan ödemeler de ele alınmıştır. En önemli harcama kalemi ithalat olarak belirtilmiş ve ithalat detaylıca incelenmiştir. İthalat ve ihracatın karşılaştırılmasıyla başlayan incelemede 1926-1928 yıllarında dengeli biçimde seyreden dış ticaretin, 1929 sonrasında birdenbire bozulduğu ve 109 milyon TL açık oluştuğu ifade edilmiştir. Yeni uygulamaya konulan gümrük tarifesinin ithalatı teşvik ettiği ve ihracattaki azalmanın da bu açığı oluşturduğu aktarılmıştır. Raporda demiryollarının yapımı için yabancı şirketlere ödenen 16 milyon TL'nin ödemeler dengesi içerisinde önemli bir paya sahip olduğu görülmektedir. Osmanlı'dan kalan borçlar da harcama kalemleri içinde yer almıştır. Bu kalem için 13.688.000 TL gibi yüksek bir taksit ödendiği ifade edilmektedir (BCA, 30.10.0.0-26-152-6).

1930 yılında ''Türkiye İhracat Ticaretinin İnkişafı Tedbirleri'' isimli rapor Meclis tarafından hazırlanan en detaylı raporu teşkil etmektedir. Raporda ziraat, sanayi ve madencilik alanlarında üretim ve ihracata arasındaki süreç 4 aşamada ele alınmıştır. İlk aşama üretim aşaması, 2. aşama alım satım aşaması, 3. Aşama nakil ve sevk aşaması, son aşama ise mahreçlerin sürümü (malın üretiminden dış piyasaya çıkışı) olarak belirlenmiştir. Raporda tüm bu aşamalar sektörler nezdinde detaylıca ele alınmıştır. Üretim aşamasında genel olarak üretimin tüm aşamaları ayrı ayrı ele alınarak nasıl artırılacağı tartışılmıştır. Zirai üretimde tohum ve toprağın ıslahından başlanarak ürünün toplanma aşamasına kadar üretimin nasıl artırılabileceği üzerinde durulmuştur. Bu aşamada standardizasyona da önem verilmesi gerektiği ve bu hususun nasıl sağlanacağı tüm ürünler bazında aktarılmıştır. Bu konunun 2. aşama olan alım satım aşaması için de büyük önem arz ettiği ifade edilmiştir. Alım satım aşamasında özellikle rekabetçi bir fiyat belirleme mevzusu da öne çıkarılmıştır. Ayrıca ihracatçılara verilecek kredilerin de önemi vurgulanmıştır. 3. aşamada limanların ıslahı, sigorta sisteminin yaygınlaşması konuları ele alınmıştır. 4.

aşamada ise Türkiye'den ihracat yapan ülkelerin ihracata konu olan mal piyasaları açısından tetkik edilmesi gereği üzerinde durulmuştur. Bu noktada söz konusu ihraç malının dünya piyasasındaki üretimi, ticaret yapılan ülkedeki üretimi, bu ülkelerdeki üretim maliyeti ve piyasa fiyatının analiz edilmesi gereği vurgulanmıştır. Tüm bu hususların uluslararası rekabet açısından pazar payını artırmada hayati öneminden bahsedilmiştir (BCA, 30.1.0.0, 84-528-1).

1932 yılında hazırlanan Milli Gelir isimli raporda milli gelir hesaplama yöntemlerini farklı ülke örneklerinden hareketle incelendiği görülmektedir. Raporda milli gelir içerisinde hangi kalemlerin yer alması gerektiği ve milli gelir toplamına nasıl ulaşılacağı detaylı bir şekilde analiz edilmiştir. Toplam milli gelir, sanayi, tarım gibi sektörler ve kişi başına Milli Gelir detaylarına göre ülke sıralamaları da hesaplanmıştır. Türkiye'nin milli gelirinin tespiti için kabul edilebilecek şema tartışılarak bulunmaya çalışılmıştır. Raporda farklı meclis üyelerinin bu konudaki görüşlerine yer verilmiştir. Milli Gelir hesaplanmasında vergilerin kaydı da önemli tartışma konularından biri olmuştur (BCA, 30.10.0.0, 27-153-3).

1931 yılında 1929 dünya buhranına yönelik 2 farklı raporun hazırlandığı görülmektedir. 1931 yılında düzenlenen ''Buhran'' raporunda, öncelikle 1929 buhranı tarihsel bir bakış açısıyla analiz edilmiştir. Krizi ortaya çıkaran sebepler ve krizin Türkiye ekonomisine nüfuz edişi ele alınmıştır. Sonrasında zirai ürün ihracatçısı olan Türkiye'nin kriz sonrası yaşanılan tarımsal ürünlerdeki fiyat düşüşü sebebiyle zarar gördüğü anlatılmıştır. Sanayicilik-hammaddecilik ikili ekseni çerçevesinde gelişen dünya ekonomisinde, tarımsal alanda dünya üretim mekanizmasının gelişmesi suretiyle, kriz nedeniyle hammadde ihracatçısı ekonomilerin artan biçimde zarar gördüğü ifade edilmiştir. Buhranın etki ettiği ekonomilerde yapılacak temel çözüm devletin ekonomiye müdahale etmesidir. Buhranı takip eden süreçte özellikle içinde bulunulan yıl olan 1931 yılında, buhranın olumsuz tesirlerinin artan biçimde hissedilmeye başlandığı ifade edilmiştir. Bu hususa Türkiye ekonomisinin temel sorunları çerçevesinde bakmak gerekliliği vurgulanmıştır. Bu sorunlar teknolojik yetersizlik, sermaye ve teşebbüs eksikliğidir. Türkiye'nin dünya ekonomisindeki rolünü değiştirmek bir zarurettir. Raporda öncelikli olarak tarımsal üretimin artışına dönük alınması gereken tedbirler ürün bazında ele alınmıştır. Buğday başta olmak üzere fiyat mekanizmasının istikrarını sağlayacak bir teşkilatın kurulması önerilmektedir. Tarımsal ürün stoğunu mümkün kılacak mağaza ve depo gibi yerlerin kurulması gerekmektedir. Bu durum arzı da istikrarlı hale getirecektir. Kara ve demiryollarının yapımı ve iyileştirilmesi nakliye sorunu açısından en önemli mesele olduğu aktarılmıştır. Raporda temel tarımsal ihraç ürünlerinden elde edilen gelirde azalma olduğu ifade dilmiştir. Tarımsal ürünlerle ilgili yurtdışı piyasaların analiz edildiği raporda, ihraç mallarının dış talebini artırma konusunda önerilere yer verilmiştir. 1929 krizinin dünya ticaretinde daralma yarattığı ve bu durumun Türkiye ekonomisine de olumsuz etkileri olduğu ifade edilmiştir. Savaş ve kuraklık sebebiyle ümidini sonraki yıllara bağlamış olan halkın 1929 krizi sebebiyle beklediği toparlanmanın gerçekleşmediği aktarılarak, 1929 krizinin bu etkisi ''zirai buhran'' olarak isimlendirilmiştir. Bu sorunun çözümüne yönelik acil tedbirler alınması önerilmiştir. Önerilerin başında tohum ıslahı ve sulamanın iyileştirmesi, zirai kredi tahsisi gibi çözümlere odaklanılmıştır. Türkiye'nin iklim konusundaki avantajlarına dikkat çekilerek, yurtiçinde tüketimi olan ürünlerin ithal etmek yerine yurtiçinde üretilmesinin gereğinden bahsedilmiş, ihracat artışında standardizasyonun sağlanması ve ihracat ile ilintili vergilerin piyasa şartlarına uygun biçimde düzenlenmesi gereği vurgulanmıştır. Dış ticarette korumacılığın şiddetini günden güne artırdığı ve bu hususta dikkatli olunması gereği ifade edilmiştir. Türkiye'nin millî sanayisini kurma zorunluluğu ve bunu korumacı bir perspektif içinde yapması gerektiği vurgulanmıştır. Sınai alanda hammaddelerin ıslahı ve standardizasyonu, işgücü yetersizliğinin çözümü, sınai tekniğin geliştirilmesi için gelişmiş sınai ülkelerdeki sınai yapıların örnek alınması ve yabancı uzmanlardan istifade edilmesi gereği vurgulanmıştır. Sınai alandaki kredi tahsisi sorunu da öncelik verilmesi gereken konuların başında gelmektedir. Bu hususta Sanayi ve Maadin

Bankası'nın sermayesinin yetersiz olduğundan bahsedilmiştir. Benzer şekilde yürürlükte bulunan Teşvik-i Sanayi Kanunu da yetersiz oluşu sebebiyle eleştirilmektedir. Sınai üretimle ilgili yapılan eleştirilerden biri de değişen talep yapısı karşısında esneklik sağlanamaması dolayısıyla dış piyasanın sınırlı kalışıdır (BCA, 30.10.0.0- 26.152.10).

1931 yılında bu rapor dışında, ''Dünya Buhranı, Dünyanın İktisadi Hali Hazırı, Dünya Buhranında ve Dünyanın Hali hazırı içinde Türkiye'' isimli bir raporun daha hazırlandığı görülmektedir. Çalışmada Türkiye'nin dünya buhranından ihraç ürünlerindeki fiyat düşüşü nedeniyle olumsuz etkilendiği vurgulanmıştır. Krizin hükümetin karşılaştığı zor bir sınav olduğu ifade edilmiştir. Ödemeler dengesi raporlarında açığa neden olduğu konusuna değinilmeyen 1929 krizinin bu raporda açıkların temel sebebi olarak vurgulandığı görülmektedir. Krize karşı yapılan önerilerde devlet müdahalesinin yanı sıra halkın ve özel girişimcilerin de rolü vurgulanmıştır. İsrafla mücadele, yeni sınai tesisleri kurulmasında hem kamunun hem de özel girişimcinin öneminden bahsedilmiştir. Dünya buhranı konusu tarihsel bir bakış açısıyla ele alınmış, bu bağlamda tarihte yaşanan iktisadi dönüşümler anlatılarak, buhran nedeniyle de bir iktisadi değişim sürecinde olunduğu ifade edilmiştir. Kapitalizmin 19. yy ile birlikte sanayi devrimi sonrasında geçerli bir iktisadi sistem olduğu, buhran şartlarında bir sarsıntı yaşadığı ve dönüşüm zorunluluğu doğduğu ifade edilmiştir. Uluslararası ticaretin düşmesi, banka iflasları, kredi hacminin azalması, işsizlik ve yarattığı psikolojik çöküntü üzerinde durularak, tüm bu gelişmelerden hareketle liberalizmin ana vatanı İngiltere de bile devlet müdahalesinin liberalizme üstün geldiği vurgulanmıştır. Türkiye'nin krize sınai mamul ithali yapan, hammadde ihracatçısı bir ülke konumunda yakalandığı ifade edilmiştir. 1929 kriziyle ilgili önceki rapora benzer şekilde ihracatın miktar ve parasal değer olarak azalma kaydettiği ifade edilmiştir. İktisadi gelişme imkânının uluslararası tesirlerle kısıtlandığı ancak gelişim potansiyeli yüksek bir ülke olunduğu aktarılmıştır. Üretim tekniğinin geri olduğu, sermaye ve teşebbüs imkânlarının kısıtlılığı vurgulanarak devletin ekonomi içerisinde aktif bir rol oynaması gerektiği izah edilmiştir. Ancak bu hususta da bütçe imkânlarının sınırlı oluşu aktarılmıştır. Devlet müdahalesinin artırılması önerisinin, dönemsel şartlar göz önünde bulundurularak, pragmatik bir bakış açısıyla ve özel sermayeyi dışlamayan bir perspektif içeresinde verildiği anlaşılmaktadır (BCA, 30.10.0.0, 26.152.9). Raporda devlet müdahalesinin gerekliliğini öne süren iktisadi düşüncenin önde gelen ismi J.M. Keynes'den ve Keynesyen ekonomiden söz edilmediği görülmektedir.

1932 yılında ''İhracat Kredisi ve Teşkilat Hakkında'' isimli bir rapor hazırlanmıştır. Bu raporda ihracatın ödemeler dengesi açısından önemle bir kalem olduğu, dolayısıyla bu tahsis edilecek kredilerin ticaret kredilerinden farklı olarak ele alınması gereği vurgulanmıştır. Mevcut bankaların ihracat faaliyetlerini tam olarak ihmal etmeseler de bu alanda yetersiz oldukları ifade edilmiştir. Bankaların ihraç yapılan firmaların ekonomik durumlarını tetkik etmede zorluk yaşamaları nedeniyle bu alanda kredi vermeyi riskli buldukları aktarılmıştır. Bu konuda bankalara destek olunması gereği, ihracatçıları bir teşkilat altında bulundurmak, ödeme gücü yüksek alıcılar bulunmasını sağlamak, ihracat potansiyeli bulunan üreticinin ihracat yapmasını teşvik etmek gerekliliğinden bahsedilmiştir. İhracat kredisi sağlayan hususi bir kurumun kurulması önerilerek bu sayede uluslararası rekabet açısından avantaj sağlanacağı vurgulanmıştır. Ticareti hariciye teşkilatının boşluklarını doldurmak üzere, İstanbul'da bir dış ticaret ofisi ile bazı yabancı ülkelerde ticaret mümessillikleri kurulduğu ifade edilmiştir. Kurulması planlanan ihracat kredisi bankasının kurum sürecinin planlanmasında İngiltere, Almanya, ABD ve Fransa gibi uluslararası modellerin incelendiği görülmektedir. Risklerin azaltılmasında sigorta sisteminin önemi vurgulanmıştır (BCA, 30.10.0.0, 39-234-1). Meclisin raporlarında değindiği en temel sorunlardan birinin kredi meselesi olduğu anlaşılmaktadır Üretim ve ihracatın artırılmasında bu sorunun halledilmesinin önemli olduğu vurgulanmaktadır. 1932 yılında ayrıca 'liman hizmetlerinin iyileştirilmesi ile ilgili bir rapor da hazırlanmıştır.

1932 yılında ‘’Türkiye’de Sanayi Nasıl Teessüf ve İnkişaf Edebilir?’’ isimli rapor hazırlanmış, 1933 yılında yayınlanmıştır. Raporda ele alınan temel husus sınai üretimin nasıl artırılacağı olmuştur. bu çerçevede teşvik konusu ele alınan konuların başında gelmektedir. Kredi meselesinin çözülmesi gerekliliği vurgulanmıştır. Sınai alanda eğitim verecek kurumlara duyulan ihtiyaç dile getirilmiştir. Devletin sınai alandaki yatırım yapıp yapmaması konusu değerlendirilmiş, yatırım yaptığında bu süreci nasıl yönetmesi gerektiğinden bahsedilmiştir. Raporda sanayileşme sürecinde maddi kaynakların yanı sıra manevi kuvvetin de önemli olduğu vurgulanmış. Maddi kuvvetlerle doğal kaynaklar, manevi kuvvetler kavramıyla da kanunlar kastedilmiştir. Bu hususta teşvik kanunları ile muafiyet meselelerine öncelik verilmiştir (BCA, 30.1.0.0, 39-234-4). Raporda sermaye yokluğu nedeniyle Devletin sınai teşebbüsleri kurabileceği, ancak özel teşebbüs imkanlarının gelişmesiyle kurduğu teşebbüsleri özel kesime devretmesi gerektiği ifade edilmiştir. Bu bağlamda devletin sanayileşme sürecinde oynayacağı rol geçicidir. Devlet ayrıca özel kesimin sınai faaliyetlere katılımını sağlayacak desteği vermelidir. Meclis bu raporda, devleti özel kesime göre daha güçsüz ve yetersiz gibi gösterdiği gerekçesiyle, Vedat Nedim tarafından Kadro Dergisinde yayınlanan 1934 tarihli yazıda eleştirilmektedir (Koraltürk, 1996: 53-55).

Meclis tarafından sıklıkla vurgulanan önemli bir husus, yeraltı zenginliklerinden en verimli biçimde yararlanılmak istenilmesidir. Bu amaç doğrultusunda atılan ilk adımlardan biri 1933 yılı Ocak ayında Ali İktisat Meclisi tarafından ‘Madenlerimizden En İyi Surette İstifade Şekli Nedir?’’ isimli raporun hazırlanmasıdır (Doğangün Yasa, 2019: 1552). Raporda madencilik faaliyetlerine ilişkin tarihsel bir perspektif sunulmakta, madencilik sektörüne ilişkin son dönemlerdeki veriler ışığında sektörel faaliyetlerin değerlendirilmesi yapılmaktadır. Madenlerin hangi alanlarda kullanıldıkları, sahip olunan madenler ve önem dereceleri analiz edilmektedir. Türkiye’nin sahip olduğu maden kaynaklarının zenginliği vurgulanmakta ve her birinin mutlaka verimli biçimde kullanılması gereği ifade edilmektedir. Maden üretiminde çeşitli ülkelerin katlandığı maliyet ve satış fiyatı analiz edilmekte, bu konuda Türkiye’nin bu ülkelere nazaran dezavantajlı konumda olduğu aktarılmaktadır. Bu husus maden üretiminde öncelikle çözülmesi gereken bir sorunu teşkil etmektedir (BCA, 30.1.0.0- 39-234-4).

1933 yılında ‘’Ödemeler Dengesi’’ isimli rapor hazırlanmış, 1935 yılında sunulmuştur. Raporda önceki seneye oranla artan ihracat miktarına rağmen ihracat gelirinde azalma olduğu vurgulanmıştır. 1933 yılı ihracat rakamları 1926 yılına kıyasla değerlendirildiğinde ise hem ihracat miktarında hem de ihracat gelirinde azalma olduğu, özellikle ihracat gelirindeki azalmanın %50 oranlarına ulaştığına dikkat çekilmiştir. Ödemler dengesinin önemli gider kalemlerinden biri olan ithalatta ise hem 1926 hem de 1932 yıllarına göre miktar ve parasal değer anlamında azalma olduğu ifade edilerek, bu azalmanın sebebinin temel tüketim mallarında yaşanan yurtiçi üretim artışı olduğu vurgulanmıştır. Memleket ihtiyaçlarının yurtiçi talebini karşılayacak düzeyde üretiliyor olması hususundan takdirle bahsedilmiştir. Kaçakçılıkla mücadele sorununa da değinilmiş, bu hususta önemli yol kat edildiği aktarılmıştır. Düyun-u Umumiye ’ye ait taksit ödemeleri 1933 itibariyle devam etmektedir. Raporda 1926-1933 yıllarına ait ödemeler dengesi hesaplarına dair tablolara yer verilmiştir. Buna göre ödemeler dengesine ait en büyük açığın 1929 yılında oluştuğu, 1930 yılından itibaren ödemeler dengesi fazlası verildiği görülmektedir. Raporda 1929 krizi ve etkilerine değinilmemiştir (BCA, 30.10.0.0, 27-153-8).

DEĞERLENDİRME

Düzenlenen raporlar incelendiğinde, Ali İktisat Meclisi’nin denk bütçe ilkesine, TL’nin istikrarına, yerli malı üretimine önem veren dışa açık bir politika izlediği anlaşılmaktadır. Mal arzının yüksek olması, sahip olunan kaynakların verimli biçimde değerlendirilerek yurtiçi üretimin artırılması, enflasyonun engellenmeye çalışılması, halkın temel tüketim ihtiyaçlarının piyasada bol ve ucuz olarak bulunmasının sağlanması açısından provizyonist ilkeye yakın bir iktisadi sistemin sürdürülmeye çalışıldığı

görülmektedir. Ayrıca özellikle ödemeler dengesine dönük raporlarda sıklıkla tekrarlanan vergi gelirlerinin artırılması ve adil biçimde toplanması önerileriyle de fiskalist ilkeye bağlılık göze çarpmaktadır. Sahip olunan bu iktisadi perspektif doğrultusunda, bir anlamda Osmanlı iktisadi sisteminin sürekliliğinin de sağlandığı anlaşılmaktadır.

Meclisin tüm bu uygulama ve eğilimleri değerlendirildiğinde, Klasik İktisat ilkelerine yakın bir iktisadi düşünce yapısı izlendiği anlaşılmaktadır. Üretimin artırılması, uluslararası düzlemde rekabet edilebilir bir standardizasyon sağlanması, özel sermayenin teşvik edilmesi, dış ticarete ilişkin vergilerin düzenlenerek dışa açık bir yapının inşa edilmeye çalışılması, Meclis içerisinde toplumun farklı kesimlerini temsil eden üyeler bulunması gibi pek çok uygulama Meclis tarafından liberal bir çizginin takip edildiğini ortaya koymaktadır. Meclisin faaliyette bulunduğu yıllarda ortaya çıkan Büyük Buhranın Türkiye ekonomisi üzerinde yarattığı olumsuz etkilerden hareketle, dönemsel olarak ve pragmatik hedeflerle devlet müdahalesinin artırılması gereği vurgulansa da, özel sermayenin teşviki ve dışa açık uygulamalardan vazgeçilmediği anlaşılmaktadır. Ayrıca dönemde etkisi güçlenen Keynesyen İktisata yönelik herhangi bir referans ve politika önerisi göze çarpmamaktadır.

KAYNAKÇA

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi (BCA), 30.10.0.0, 27-153-8
BCA, 30.10.0.0, 26-152-5
BCA, 30.10.0.0, 26-152-6
BCA, 30.1.0.0, 84-528-1
BCA, 30.10.0.0, 27-153-3
BCA, 30.10.0.0, 26-152-10
BCA, 30.10.0.0, 26-152-9
BCA, 30.10.0.0, 39-234-1
BCA, 30.1.0.0, 39-234-4
BCA, 30.10.0.0, 27-153-1
BCA, 30.18.1.1, 27-78-6
BCA, 30.18.1.2, 32-74-12
Doğangün Yasa, B. (2019). Türkiye İktisat Tarihinde Petrol Politikalarının Gelişimi: Cumhuriyet Döneminden Yeni Kurumsal Sürece. Turkish Studies-Social Sciences, 14(4), 1547-1561.
Koraltürk, Murat, (1996). Âli İktisat Meclisi (1927-1935). Ekonomik Yaklaşım, 7(23), 47-64.

THE BUSINESSES PERCEPTION ON MARKETING ETHICAL PRACTICES IMPLEMENTATION BASED ON ITS LOCATION, ACTIVITY, ORIGIN, STATUS AND PRESENCE OF MARKETING DEPARTMENT

Phd. Cand. Çelnik Mujollari
University "Aleksander Moisiu" Durres, Albania, Faculty of Business
celnikmujollari@uamd.edu.al 0009-0005-3824-2536

Prof. Assoc. Dr. Azeta Tartaraj
University "Aleksander Moisiu" Durres, Albania, Faculty of Business
azetatartaraj@yahoo.co.uk 0000-0002-7276-0565

Dr.h.c. Prof. Dr. Ing. Elena Horská
Faculty of Economics and Management, Slovak University of Agriculture in Nitra
elena.horska@gmail.com 0000-0002-4973-9573

Abstract
This study focuses on understanding how businesses in Albania perceive the importance of ethical practices in their day-to-day operations and decision-making processes. It explores how these perceptions are shaped by several factors such as:

-The cultural context of the business's location, as it impacts how businesses interpret ethics and their responsibility to operate in a morally sound manner.
- Another important element in this study is the presence or absence of dedicated marketing departments or personnel focused on digital marketing.
- Additionally, the nature of business activities conducted by these firms is taken into account. Different industries may have varying ethical expectations and challenges, which can affect how businesses operate.
- The origin of the business owners or shareholders is also examined, as their backgrounds can influence the ethical standards they uphold within their companies.
-The nature of the business activities and the level of digitalization, are also considered in the analysis.
-The status of the business itself—whether it is a small startup or a larger established company—can greatly affect its approach to ethics.
- Finally, the level of digitalization within these companies is considered, as businesses with more advanced technology and online presence may have greater access to resources that encourage ethical practices.

Collectively, these factors provide a comprehensive view of the motivations and barriers that influence the ethical landscape for businesses in Albania.

Keywords: Marketing ethics, Businesses perception, Ethical Practices implementation

1.INTRODUCTION

Ethical marketing emphasizes integrity and responsibility in business practices, influenced by factors like business location, the professionalism of staff, the origins of shareholders, and the nature of activities. These elements shape a company's commitment to transparency, sustainability, and respect for stakeholders.

Business Location

- The geographical location of a business can significantly impact its ethical marketing strategies. Companies situated in regions with strict environmental regulations may adopt more sustainable practices, while those in less regulated areas might face challenges in maintaining ethical standards.
- Local community values and cultural norms also play a crucial role in shaping marketing messages and practices, ensuring they resonate with the target audience.

Having Professional Staff

- A well-trained and professional staff is essential for implementing ethical marketing practices. Employees who understand the importance of ethics in marketing can better communicate the company's values and engage with customers authentically.
- Professionalism fosters a culture of accountability, where team members are encouraged to uphold ethical standards in all marketing efforts, from advertising to customer interactions.

Shareholders Origin

- The origin of shareholders can influence a company's ethical stance. Shareholders with a strong commitment to social responsibility may push for ethical marketing practices that prioritize sustainability and community welfare.
- Diverse shareholder backgrounds can bring various perspectives on ethical issues, leading to more comprehensive and inclusive marketing strategies that consider the interests of all stakeholders.

Activity

- The nature of a company's activities directly affects its ethical marketing approach. Businesses involved in environmentally sensitive industries, such as fashion or food production, must be particularly vigilant about their marketing claims and practices to avoid greenwashing.
- Companies that actively engage in social causes or community development can leverage these activities in their marketing, showcasing their commitment to ethical practices and building trust with consumers.

Status

- A company's status, whether it is a startup or an established corporation, can impact its ethical marketing strategies. Startups may prioritize building a reputation for ethical practices to attract customers, while larger corporations might focus on maintaining their established image.
- The status also influences the resources available for ethical marketing initiatives, with larger companies often having more capacity to invest in sustainable practices and transparency efforts. Conclusion

In summary, ethical marketing is a multifaceted approach shaped by various factors including business location, the professionalism of staff, the origins of shareholders, the nature of activities, and the company's status. By understanding and integrating these elements, businesses can create marketing strategies that not only promote their products or services but also align with ethical principles, fostering trust and loyalty among consumers. This commitment to ethical marketing not only enhances brand reputation but also contributes to a more sustainable and responsible business landscape.

2. MATERIALS AND METHODS

The data collected for this research comes from a specific group that includes individuals who are qualified marketing professionals, administrators, or partners with expertise related to the topic being investigated. The research utilizes the method of non-probability sampling. In this method, 54 companies have been selected from some of the largest organizations in various key sectors within the country. These priority sectors encompass a diverse range of industries. They include telecommunications, which covers businesses that provide communication services; insurance, involving companies that offer risk management solutions; financial institutions, which comprise banks and investment firms; and the electrical appliance sector, focusing on manufacturers and retailers of household and commercial electrical goods. Additionally, the food trade sector, which includes businesses involved in the production and sale of food products, and the clothing trade sector, containing retailers and manufacturers of apparel, are part of the research. Furthermore, the study also addresses the fields of medicine and dentistry, which are critical for health services and patient care. This comprehensive selection provides a rich dataset to understand marketing practices across various industries.

1. Hypotheses:
   Does the perception of businesses on marketing ethical practices changes based on location?
   H.0: Yes
   H.1: No
2. Does the perception of businesses on marketing ethical practices changes based on status?
   H.0: Yes
   H.1: No
3. Does the perception of businesses on marketing ethical practices changes based on having a marketing department?
   H.0: Yes
   H.1: No
4. Does the perception of businesses on marketing ethical practices changes based on having a professional digital marketing staff?
   H.0: Yes
   H.1: No
5. Does the perception of businesses on marketing ethical practices changes based on activity?
   H.0: Yes
   H.1: No
6. Does the perception of businesses on marketing ethical practices changes based on digitalization?
   H.0: Yes
   H.1: No

2.1 Analysis of the variance of ethics according to several factors

- Ethics implementation from businesses based on location

Table 1-ANOVA Table for Mean Ethics by Location

Source	*Sum of Squares*	*Df*	*Mean Square*	*F-Ratio*	*P-Value*
Between groups	0.624269	3	0.20809	0.75	0.5299
Within groups	13.9499	50	0.278998		
Total (Corr.)	14.5742	53			

As from the ANOVA table we conclude that location doesn't have an impact on business perception on implementing ethical practices.

- Ethics implementation from businesses based on status

Table 2-ANOVA Table for Mean Ethics by STATUS

Source	*Sum of Squares*	*Df*	*Mean Square*	*F-Ratio*	*P-Value*
Between groups	0.329748	2	0.164874	0.59	0.5579
Within groups	14.2444	51	0.279302		
Total (Corr.)	14.5742	53			

Furthermore, we determine that the status of a business does not influence its perception regarding the implementation of ethical practices.

- Ethics implementation from businesses based on having marketing department

Table 3-ANOVA Table for Mean Ethics by MARKETING DEPARTMENT

Source	*Sum of Squares*	*Df*	*Mean Square*	*F-Ratio*	*P-Value*
Between groups	0.868468	1	0.868468	3.30	0.0753
Within groups	13.7057	52	0.263571		
Total (Corr.)	14.5742	53			

The data presented in this table indicates that companies with a dedicated marketing department tend to make marginally more informed decisions regarding the implementation of ethical marketing practices.

- Ethics implementation from businesses based on having professional digital marketing staff.

Table 4-ANOVA Table for Mean Ethics by DIGITMARKSTAF

Source	*Sum of Squares*	*Df*	*Mean Square*	*F-Ratio*	*P-Value*
Between groups	0.628031	1	0.628031	2.34	0.1320
Within groups	13.9461	52	0.268195		
Total (Corr.)	14.5742	53			

The Anova results indicate that the presence or absence of a professional digital staff does not significantly influence businesses' perceptions regarding the importance of ethical practices.

- Ethics implementation from businesses based on activity.

Table 5-ANOVA Table for Mean Ethics by Activity

Source	*Sum of Squares*	*Df*	*Mean Square*	*F-Ratio*	*P-Value*
Between groups	3.17456	2	1.58728	7.10	0.0019
Within groups	11.3996	51	0.223522		
Total (Corr.)	14.5742	53			

Again, the Anova results further suggest that the type of business activity does not have a significant impact on the perceptions of businesses concerning the importance of ethical practices.

- Ethics implementation from businesses based on digitalization.

Table 6-ANOVA Table for Mean Ethics by Digitalization

Source	*Sum of Squares*	*Df*	*Mean Square*	*F-Ratio*	*P-Value*
Between groups	0.071068	1	0.071068	0.25	0.6158
Within groups	14.5031	52	0.278906		
Total (Corr.)	14.5742	53			

Additionally, the findings from the Anova results suggest that variations in business digitalization do not play a significant role in shaping businesses' views on the importance of ethical practices.

- 4.7- Ethics implementation from businesses based on owner/shareholders origin.

Table 7-ANOVA Table for Mean Ethics by Origin

Source	*Sum of Squares*	*Df*	*Mean Square*	*F-Ratio*	*P-Value*
Between groups	0.0173707	1	0.0173707	0.06	0.8043
Within groups	14.5568	52	0.279938		
Total (Corr.)	14.5742	53			

Furthermore, the results from the Anova analysis imply that the background of business owners or shareholders does not play a significant role in shaping businesses' views on the significance of ethical practices.

3.RESULTS

The research findings show that several factors, including the business's geographical location, the activities it engages in, its level of digital technology use, the background and experience of its owners or shareholders, and whether or not it has access to professional marketing staff, do not greatly affect how businesses view the importance of ethical practices in marketing. This suggests that regardless of these specific elements, companies generally share a similar understanding of the value of ethics in their marketing strategies. However, the presence of a dedicated marketing department stands out as an important factor. When a business has a full marketing department, there tends to be a stronger commitment to applying ethical standards in their marketing efforts. This indicates that having a specialized team focused on marketing can lead to a more serious approach toward implementing ethical practices.

ILO C190, ÇALIŞMA YAŞAMINDA ŞİDDET VE TACİZİ ORTADAN KALDIRABİLİR Mİ?

Dr. Öğr. Üyesi Neşe YILDIZ
Karabük Üniversitesi, İşletme Fakültesi, Uluslararası Ticaret ve Finansman Bölümü
neseyildiz@karabuk.edu.tr, ORCID: 0000-0002-4247-8163

Özet
Çalışma hayatında şiddet ve taciz konusu, şiddetin nedenleri, sonuçları, şiddete maruz kalanlarda bıraktığı hasar, şiddeti uygulayanların özellikleri gibi pek çok açıdan ele alınmaktadır. İşyerinde şiddet ve taciz, çalışan bireylerden ailelere, işletmelerden toplumun tamamına zarar vermektedir. Şiddet ve tacize maruz kalanların yaşamları, yaşama sevinci, onuru, sağlığı, psikolojisi, iş verimi, iş motivasyonu, işe bağlılığı etkilenmektedir. ILO önderliğinde dünya çapında yapılan araştırma sonuçlarına göre, işyerinde şiddet ve taciz olarak yaygın olarak görülmektedir. ILO, çalışan bireylerin %23'ünün işyerinde fiziksel, psikolojik veya cinsel şiddete ve tacize maruz kaldığını bildirmektedir. Son yıllarda çalışma hayatında şiddet ve taciz konusu ele alınırken, çözüm olarak Uluslararası Çalışma Teşkilatı (ILO)'nın, 100. kuruluş yıldönümü olan 2019 yılında Şiddet ve Tacize İlişkin 190 Sayılı Sözleşmeyi (C190) kabul etmesine büyük bir önem verilmektedir. Bu çalışma, C190'ın muhtevasını ve getirdiği yenilikleri ele almakta ve Sözleşmenin çalışma hayatında şiddet ve tacizin önlenmesine katkı sağlayıp sağlamayacağını sorgulamaktadır. Bu çalışma, C190 ele alınırken konunun toplumsal cinsiyet kavramı etrafında ele alınmasını indirgemeci bir yaklaşım olarak değerlendirmektedir. C190'ın, çalışma yaşamının önemli sorunlarından biri olan çalışma yaşamında şiddet ve tacizin önlenmesine yönelik sosyal taraflarla birlikte önemli arayışlara olanak sağladığını ve Sözleşme'nin merkezine öğretmeyi yerleştirdiğini ileri sürmektedir.

Anahtar Kelimeler: ILO, C190 Sözleşmesi, Çalışma Hayatı, Çalışma Hayatında Şiddet ve Taciz

CAN ILO C190 ELIMINATE VIOLENCE AND HARASSMENT IN WORK LIFE?

Abstract
The issue of violence and harassment in the workplace is examined from various perspectives, including its causes, consequences, the harm it inflicts on victims, and the characteristics of perpetrators. Violence and harassment in the workplace harms everyone from working individuals to families, businesses to the whole of society. The lives, sense of joy, dignity, health, psychological well-being, work performance, motivation, and job commitment of those subjected to violence and harassment are significantly impacted. According to global research led by the International Labour Organization (ILO), violence and harassment in the workplace are widely seen. The ILO reports that 23% of employed individuals have experienced physical, psychological, or sexual violence and harassment at work. In recent years, while addressing the issue of violence and harassment in the world of work, great importance is attached to the adoption of Convention No. 190 on the Violence and Harassment (C190) by the International Labour Organization (ILO) in 2019, the year of its 100th anniversary. This study examines the content and innovations introduced by C190 and questions whether the Convention can contribute to preventing violence and harassment in the workplace.This study evaluates the handling of the issue around the concept of gender as a reductionist approach while addressing C190. It argues that C190 enables important searches together with the social partners towards preventing violence and harassment in working life, which is one of the important problems of working life, and places teaching at the center of the Convention.

Keywords: ILO, C190 Convention, Working Life, Violence and Harassment in Working Life

1. GİRİŞ

Çalışma hayatında şiddet ve taciz konusu birçok yönüyle tartışılmaktadır. Şiddete ve tacize neden olan unsurlar, sonuçları, şiddet ve taciz uygulayanların yapısı, şiddete ve tacize maruz kalanların yaşadıkları, şiddetten ve tacizden korunma, şiddeti ve tacizi ortadan kaldırma ve daha birçok başlık bu kapsamda ele alınmaktadır. İşyerinde şiddet ve taciz durumu gerek çalışanları gerek işverenleri gerek kamu otoritesini ve gerekse örgütlenmenin bulunduğu işyerlerinde sosyal tarafları yakından ilgilendirmekte, bütün taraflara sorunun çözümünde belirli roller ve sorumluluklar düşmektedir.

ILO önderliğinde dünya çapında yapılan araştırma sonuçlarına göre, işyerinde şiddet ve taciz yaygın olarak görülmektedir. Buna göre çalışan bireylerin %23'ü işyerinde fiziksel, psikolojik veya cinsel şiddete ve tacize maruz kalmıştır. Çalışma hayatında şiddet ve tacizin önlenmesine yönelik birçok uluslararası kuruluş dolaylı olarak bünyesinde konuyu ele almıştır. Ancak 2019 yılında ILO'nun yüzüncü Kuruluş yıldönümünde kabul edilen C190 Şiddet ve Taciz Sözleşmesi doğrudan konuya odaklanması itibariyle bir ilki oluşturmaktadır. Kasım 2024 tarihine kadar Sözleşmeyi 45 ülke imzalamış, 36 ülke aynı zamanda Sözleşmeyi yürürlüğe koymuştur. ILO'nun konuyla ilgili, C190'nın yanında bir de 206 No'lu Tavsiye Kararı bulunmaktadır.

Bu çalışma, C190'ın muhtevasını ve getirdiği yenilikleri ele almakta ve Sözleşmenin çalışma hayatında toplumsal cinsiyet kavramı etrafında konuyu ele alınmasını indirgemeci bir yaklaşım olarak değerlendirmektedir. Öte yandan Sözleşmenin çalışma yaşamının önemli sorunlarından biri olan şiddet ve tacizin önlenmesine yönelik sosyal taraflarla birlikte önemli arayışlara olanak sağladığını ve Sözleşme'nin merkezine öğretmeyi yerleştirdiğinin altını çizmektedir. Bu çalışmada öncelikle dünyada çalışma hayatında şiddet ve tacize ilişkin genel durum ele alınmakta, ardından C190'ın kapsamı ve yenilikleri değerlendirilmektedir.

2. METOD

Bu çalışmada nitel araştırma yöntemi kullanılmış, nitel yöntemler arasında yer alan doküman analizi yaklaşımı çalışmanın araştırmanın desenini oluşturmuştur. Doküman analizi yöntemi ile C190 detaylı olarak analiz edilmiştir.

3. ÇALIŞMA HAYATINDA ŞİDDET VE TACİZ'İN DÜNYADA GENEL GÖRÜNÜMÜ

İşyerinde yaşanan şiddet ve taciz, hem şiddet ve tacize maruz kalanları, hem aynı işyerindeki diğer bireyleri yakından ilgilendirmekte, çalışanların motivasyonunu, işe bağlılıklarını, iş performansını ve iş huzurunu zedelemektedir. İşyerindeki şiddet ve taciz bireylerin aile ve sosyal hayatlarını da yakından etkilemektedir.

Uluslararası Çalışma Örgütü, Lloyd's Sicili Vakfı ve Gallup ile birlikte, 2021 Lloyd's Register Foundation Dünya Risk Anketi kapsamında insanların iş yerinde şiddet ve tacize maruz kalma durumları hakkında küresel bir çalışma yürütmüştür. 2021'de 121 ülke ve bölgede 15 yaş ve üstü yaklaşık 125.000 kişiyle, verileri ve sonuçları ulusal olarak temsil edebilmek için olasılığa dayalı rastgele örnekleme kullanılarak araştırma yapılmıştır. Ancak, yayınlanan raporun bulguları yalnızca görüşme sırasında çalışmakta olan 74.364 katılımcıya odaklanmaktadır (ILO, LR Foundation, GALLUP, 2022: 9).

Raporda işyerinde fiziksel, psikolojik ve cinsel şiddet ve tacize ilişkin verilere yer verilmekte ve bu kapsamda, vurma, dizginleme-sınırlandırma (restraining) veya tükürme/hakaret, tehdit, zorbalık veya gözdağı/istenmeyen cinsel temas, yorumlar, resimler, e-postalar, fiziksel, psikolojik ve cinsel şiddet ve tacizin unsurları olarak kabul edilmektedir. Buna göre, istihdam edilen beş kişiden birinden fazlası (neredeyse yüzde 23) işyerinde fiziksel, psikolojik veya cinsel şiddet ve tacize maruz kalmıştır.

Küresel araştırma, sorunun boyutlarını yansıtmakta, utanç, suçluluk veya kurumlara güven eksikliğine işaret ederek, şiddet ve taciz gibi bu tür kabul edilemez davranışların zaman zaman "normal" olarak görüldüğünü ortaya koymaktadır.

Araştırmaya göre, iş yerinde şiddet ve taciz dünya çapında yaygın bir olgudur ve çalışanların beşte birinden fazlası (yüzde 22,8 veya 743 milyon) çalışma hayatları boyunca işyerinde en az bir şiddet ve taciz biçimine maruz kalmıştır. İşyerinde şiddet ve tacize uğrayanların yaklaşık üçte biri (yüzde 31,8)

birden fazla şiddet ve taciz yaşadığını, yüzde 6,3'ü ise çalışma hayatında her üç türde şiddet ve tacizle (fiziksel, psikolojik ve cinsel) karşılaştığını ifade etmiştir.

Psikolojik şiddet ve taciz hem erkekler hem de kadınlar tarafından bildirilen en yaygın şiddet ve taciz biçimini oluşturmaktadır. Dünya genelinde çalışanların %17,9 (583 milyon kişi)'u psikolojik şiddet ve tacize, %8,5 (277 milyon kişi)'i fiziksel şiddet ve tacize, % 6.3 (205 milyon kişi)'ü cinsel şiddet ve tacize uğradığını bildirmiştir.

Psikolojik şiddet ve tacize uğrayan kadınların oranı % 18.6 iken, erkeklerde bu oran % 17.3 olmuştur. Afrika, Amerika, Arap ülkeleri ile Avrupa ve Orta Asya'da kadınlar daha fazla psikolojik şiddet ve tacize uğrarken, Asya-Pasifik ülkelerinde erkekler daha fazla psikolojik şiddet ve tacize uğramaktadır. Düşük- düşük orta gelirli ülkelerle, yüksek gelirli ülkelerde kadınlar, orta-yüksek gelirli ülkelerde erkekler daha fazla psikolojik şiddet ve tacize uğramaktadır.

Fiziksel şiddet ve tacize uğradığını belirten erkeklerin oranı % 9 iken, kadınlarda bu oran % 7.7 olarak gerçekleşmiştir. Diğer bir deyişle, erkekler, fiziksel şiddet ve tacize kadınlardan daha fazla maruz kalmaktadırlar. Fiziksel şiddet ve tacize uğrama noktasında bölgelere ve gelir gruplarına göre farklılıklar da dikkat çekmektedir. Buna göre Afrika, Asya-Pasifik ile Avrupa ve Orta Asya'da erkekler, Amerika ile Arap ülkelerinde kadınlar fiziksel şiddet ve tacize daha fazla maruz kalmaktadır. Düşük ve düşük-orta gelirli ülkelerle, yüksek-orta gelirli ülkelerde erkekler, yüksek gelirli ülkelerde ise kadınlar fiziksel şiddet ve tacize daha fazla maruz kalmaktadır.

Çalışan her on beş kişiden biri (yüzde 6,3 veya 205 milyon kişi) çalışma hayatında iş yerinde cinsel şiddet ve tacize maruz kalmıştır. Kadınlar iş yerinde cinsel şiddet ve tacize daha fazla maruz kalmıştır. Cinsel şiddet ve tacize ilişkin veriler, üç şiddet ve taciz türü arasında açık ara en büyük cinsiyet farkını göstermektedir (kadınlarda yüzde 8,2, erkeklerde yüzde 5,0). Dünyanın her bölgesinde, kadınlar daha fazla cinsel şiddet ve tacize maruz kalmakta, sadece orta-yüksek gelirli ülkelerde erkekler daha fazla cinsel şiddet ve tacize maruz kalmakta, yüksek gelirli ülkelerde ise kadınlar % 15.2, erkekler ise % 5 oranında cinsel şiddet ve tacize maruz kalmaktadır.

İş yerinde şiddet ve taciz yinelenen ve kalıcı bir olgudur. İş yerinde şiddet ve tacize uğrayan beş kişiden üçünden fazlası, bunun başlarına birden çok kez geldiğini ve son olayın son beş yıl içinde gerçekleştiğini söylemiştir.

İş yerinde şiddet ve tacize uğrama riski belirli gruplarda daha ön plana çıkmaktadır. Gençler ve göçmenler ile ücretli ve maaşlı çalışanların işyerinde şiddet ve tacizle karşılaşma olasılığı daha yüksektir ve bu özellikle kadınlar için bu şekildedir. Örneğin, araştırma sonuçları, genç kadınların cinsel şiddet ve tacize uğrama olasılığının genç erkeklere göre iki kat daha fazla olduğunu ve göçmen kadınların cinsel şiddet ve tacizi bildirme olasılığının göçmen olmayan kadınlara göre neredeyse iki kat daha fazla olduğunu göstermiştir.

Araştırma sonuçlarına göre, hayatlarının bir noktasında cinsiyet, engellilik durumu, milliyet/etnisite, ten rengi ve/veya din temelinde ayrımcılığa maruz kalan kişilerin, bu tür bir ayrımcılığa maruz kalmayanlara göre iş yerinde şiddet ve tacize uğrama olasılıkları daha yüksektir. Cinsiyete dayalı ayrımcılığa maruz kalanlar, daha fazla şiddet ve tacize maruz kalmaktadır. Yaşamlarında cinsiyete dayalı ayrımcılığın kurbanı olan her on kişiden yaklaşık beşi şiddet ve tacize maruz kalırken, bu oran, ayrımcılığa uğramayanlarda onda iki şeklindedir.

Bireylerin yaşadıklarını, kişisel şiddet ve taciz deneyimlerini anlatmaları çok kolay görünmemektedir. Mağdurların yalnızca yarısından biraz fazlası (yüzde 54,4) deneyimlerini biriyle paylaşmış ve bu paylaşımı genellikle birden fazla şiddet ve tacize maruz kaldıktan sonra gerçekleştirmiştir. Kadınlar, deneyimlerini paylaşmaya daha yatkındır (kadınlarda %60,7, erkeklerde %50,1). İnsanların diğer resmi olmayan veya resmi kanalları kullanmak yerine arkadaşlarına veya ailelerine söyleme olasılığı daha fazladır. İşyerindeki şiddet ve taciz % 84.9 oranında aile ve arkadaşlar ile, % 70.4 meslektaşlarıyla, % 55.3 patronlar ve supervisor'lar ile, % 16 polis, toplum liderleri ve işgücü denetmenleri ile, % 14.8 sendika temsilcileri ile, % 9.2 sosyal hizmet ve kar amacı gütmeyen kuruluşlarla paylaşılmaktadır.

İnsanların işyerinde kendi şiddet ve taciz deneyimleri hakkında konuşmaktan caydıran en yaygın engel ise özellikle "zaman kaybı (% 55)" ve "itibar korkusu (% 44.5)"dur. Benzer şekilde, işyerinde prosedürlerin net olmaması" (% 43.1), "polise, toplum liderlerine ve işgücü denetimlerine güven

eksikliği" (% 40.8), "işyerinde insanların durumdan haberdar olmasından endişelenme" (% 40.8), "ne yapacağını bilememe" (%38.3) ve "cezalandırılma korkusu" (33.2) da kişileri deneyimlerini paylaşmaktan alıkoymaktadır.

Bölgesel düzeyde bakıldığı zaman, iş yerinde şiddet ve taciz en çok Amerika'da (% 34,3) yaygındır. Bunu Afrika (% 25,7), Avrupa ve Orta Asya (% 25,5), Asya ve Pasifik (% 19,2) ve Arap Devletleri (% 13,6) izlemiştir.

Cinsiyet farklılıklarına bakıldığında, çalışma hayatlarında kadınların şiddet ve tacize maruz kalma olasılığı Amerika'da erkeklere göre % 8,2 puan (kadınlarda 39,0'a erkeklerde % 30,8), Avrupa ve Orta Asya'da (yüzde 8,0 puan) ve Arap Devletlerinde (% 5,9 puan) daha fazladır. Tersine, Asya ve Pasifik'te ve Afrika'da erkeklerin hem çalışma hayatlarında hem de son beş yıl içinde böyle bir deneyim yaşama olasılığı kadınlardan daha yüksek olmuştur (sırasıyla % 3,2 puan ve % 2,2 puan) (ILO, LR Foundation, GALLUP, 2022: 12).

Veriler ayrıca hem çalışma hayatının tamamında hem de son beş yıl içinde şiddet ve tacizin yüksek gelirli ülkelerde, düşük ve alt-orta gelirli ülkelere göre yaygınlığının daha yüksek olduğunu ortaya koymaktadır. Cinsiyet farklılıklarına bakıldığında, yüksek gelirli ülkelerdeki kadınların çalışma hayatları boyunca şiddet ve tacize uğrama olasılığı % 38,7 iken, erkeklerde bu oran % 26,3'tür. Buna karşılık, hem üst-orta gelirli ülkelerde hem de düşük ve alt-orta gelirli ülkelerde, erkekler, çalışma hayatlarında kadınlara göre şiddet ve tacize uğramaktadır (sırasıyla % 5,9 ve % 1,0 puan daha fazla) (ILO, LR Foundation, GALLUP, 2022: 12).

4. C190 SAYILI SÖZLEŞMEDE DÜZENLENEN KONULAR

Bu bölümde ILO C190, sözleşmede ele alındığı şekliyle sözleşmedeki tanım, kapsam, aile içi şiddet, devletin yükümlülükler, sosyal diyalog, şiddet ve tacizin önlenmesi ile iş sağlığı ve güvenliği bakımından ele alınmaktadır.

4.1. Şiddet ve Tacizin Tanımı

Sözleşme, şiddet ve tacizin kapsamlı bir tanımını yapmaktadır. Buna göre, *"tek bir olay veya tekrarlanan, fiziksel, psikolojik, cinsel veya ekonomik zararı amaçlayan, bunlarla sonuçlanan veya sonuçlanması muhtemel olan bir dizi kabul edilemez davranış ve uygulama veya tehditleri ve cinsiyete dayalı şiddet ve tacizi içerir".* Ardından toplumsal cinsiyete dayalı şiddet ve tacizin de tanımını vermektedir: *''cinsiyet veya toplumsal cinsiyetlerinden dolayı kişilere yöneltilen, veya belirli bir cinsiyet veya toplumsal cinsiyetten olan kişileri orantısız şekilde etkileyen şiddet ve taciz anlamına gelir ve cinsel tacizi içerir''* (Md 1).

4.2. Sözleşme Kapsamı

Sözleşmenin en önemli özelliklerinden biri kapsayıcı olmasıdır. Çalışanlar ve iş sözleşmelerinden kaynaklanan statülerine bakılmaksızın çalışan kişiler, stajyer ve çıraklar dahil olmak üzere eğitimdeki kişiler, istihdamı sonlandırılanlar, gönüllüler, iş arayanlar ve iş başvurusunda bulunanlar ve bir işverenin yetkisini, görev veya sorumluluklarını yerine getiren bireyleri de kapsamaktadır. Sözleşme gerek kayıtlı ve kayıt dışı ekonomiyi gerek özel ve kamu sektörünü gerek kentsel ve kırsal alanlar dahil tüm sektörleri kapsamaktadır (Md. 2).

Sözleşme şiddet ve taciz uygulamalarının fiziksel işyerinin ötesine geçtiğini kabul etmektedir. İşçinin ücret aldığı, dinlendiği veya yemek molası verdiği veya hijyenik, yıkanma ve değiştirme tesislerini kullandığı yerlerde; iş ile ilgili geziler veya sosyal aktiviteler sırasında; BT tarafından sağlananlar da dahil olmak üzere iş ile ilgili iletişimler yoluyla; işveren tarafından sağlanan konaklamada; ve hatta işe gidip gelirken "iş sırasında meydana gelen, iş ile bağlantılı veya işten kaynaklanan" uygulamaları da kapsar. Diğer bir deyişle C190, günümüz iş dünyasındaki geniş istihdam düzenlemelerini dikkate almakta, mekân tanımını bir hayli geniş tutmaktadır.

C190, savunmasız grupların şiddete ve tacize daha fazla maruz kalma durumunda olduğunu kabul etmekte ve devletlerin istihdam ve meslekte eşitlik ve ayrımcılık yapılmaması hakkını sağlamasını talep etmektedir (Md. 6).

4.3. C190 ve Aile İçi Şiddet

Sözleşmenin bir diğer özelliği, ev içi şiddete de yer vermesidir. Sözleşme, ev içi şiddetin istihdam, üretkenlik ve sağlık ve güvenlik üzerindeki olumsuz etkilerine dikkat çekerek, bu tür etkileri azaltmak için hükümetlere esnek çalışma düzenlemeleri ve ev içi şiddet mağdurlarına izin gibi standartlar belirlemektedir.

4.4. Devletin Yükümlülükleri ve Sosyal Diyalog

Sözleşme, çalışma dünyasında şiddeti ve tacizi önlemek ve ortadan kaldırmak amacıyla "işyerinde temel hak ve ilkelere saygı gösterme, bunları teşvik etme ve gerçekleştirme" gibi bir dizi devlet yükümlülüğü öngörmektedir. Bunlar, Sözleşmede sağlanan tanıma uygun olarak çalışma dünyasında şiddeti ve tacizi tanımlamak ve yasaklamak için yasalar ve yönetmelikler çıkarmak; bu tür uygulamaları önlemek ve çalışanları etkili bir şekilde korumak için tüm uygun önlemleri almak; ve erişilebilir ölçüde araçlar, rehberlik, eğitim ve öğretim geliştirme ve farkındalık yaratmak şeklindedir.

C190'nın en önemli özelliklerinden biri de her üye devletin, işçi ve işveren örgütleri ile danışarak diğer bir tabirle üçlü sosyal diyalog ile adım atılmasını sözleşmenin odağına yerleştirmiş olmasıdır. Sözleşmeye göre (Md. 4), sorunun önlenmesi ve ortadan kaldırılması için sosyal diyalog yoluyla kapsayıcı, bütünleşik ve toplumsal cinsiyete duyarlı bir yaklaşım tercih edilmelidir. Bu yaklaşımın, bu alanda kapsamlı bir stratejinin kabul edilmesi, uygulama ve izleme mekanizmalarının oluşturulması ve yaptırımlar getirme gibi hususları içerdiği belirtilmektedir. Diğer taraftan sözleşme (Md.9) işveren ve çalışan temsilcileri ile ikili diyaloğa da yer vermekte ve Hükümetlere; işverenlerin, işçi ve temsilcilerine de danışarak, konuyla ilgili bir işyeri politikası benimsemek, tehlikeleri belirlemek ve şiddet ve taciz risklerini değerlendirmek ve bu konularda bilgi ve eğitim sağlamaları için kanun ve düzenlemeler yapma sorumluluğunu vermektedir.

4.5. Şiddet ve Tacizin Önlenmesi

C190, olası çözümler açısından, onaylayan devletleri, işyerinde şiddet ve tacize maruz kalan kişiler için kolay erişimli ve etkili çözümlerden oluşan kapsamlı bir set tasarlamaya zorlamaktadır (2018). Bu çözümlere işyerinin içinde ve dışında, mahkemelerin içinde ve dışında çözüm mekanizmaları oluşturma; mağduriyete veya misillemeye karşı koruma; uygun olduğunda ispat yükünün kaydırılması; etkili teftiş ve soruşturma prosedürleri; yasal, tıbbi ve idari destek önlemleri ve tazminat dahildir.

Sözleşmede, çalışma yaşamında şiddet ve tacizin önlenmesi ile ilgili somut önlemler yer almamakta, yaptırıma yer verilmemektedir. Sözleşmede doğrudan yaptırımlara yer verilmemesine rağmen bilindiği üzere ILO Sözleşmelerinin bir özelliği denetimlerinin yapılmasıdır. Ulusal düzeyde sağlanacak olası çözümlerin ötesinde, ILO tarafından işyerinde şiddet ve tacizin ortadan kaldırılmasına ilişkin kapsamlı kuralların benimsenmiş olması, örgütün ILO Anayasası uyarınca düzenli denetim sistemi ve özel prosedürler gibi kurumsal çözüm yollarının kullanılmasına olanak tanır. ILO'nun düzenli denetim sistemi, üye devletlerin onayladıkları sözleşmeleri uygulamak için alınan önlemlerle ilgili olarak sundukları periyodik raporlara dayanır. Sözleşmelerin ve Tavsiyelerin Uygulanmasında Uzmanlar Komitesi (CEACR) adlı teknik bir organ bu raporları inceler ve ilgili devlete doğrudan talepleri iletebilir, ardından gözlemler gelir ve bunlar nihayetinde CEACR'nin ILO Genel Konferansı'na sunduğu yıllık rapora dahil edilir (ILO, (y.y.)).

4.6. İş Sağlığı ve Güvenliği

C190, çalışma yaşamında şiddet ve taciz ile iş sağlığı ve güvenliği alanında bir bağ kurarak, iş sağlığı ve güvenliği politikalarının şiddet ve taciz bağlamında da ele alınmasına imkân tanımaktadır (Md. 9).

5. DEĞERLENDİRİLME VE SONUÇ

C190, yukarıda tartışıldığı gibi, çalışma hayatının önemli sorunlarından biri olan şiddet ve tacizin önlenmesine yönelik olarak önemli arayışlara imkân vermektedir. C190'nın en önemli özelliklerinden biri öğretmeyi esas alması, odağına öğretmeyi yerleştirmesidir. Öğretmede ise retorik öne çıkmakta ve bir söylem birliği gözlenmektedir. Sözleşme daha çok ilkelerden bahsetmekte, ILO yapısına uygun sosyal diyalog çerçevesinde, sosyal tarafların bir araya gelip çalışma yaşamında şiddet ve tacize yönelik sorunların dile getirilmesi, çözüm yolları bulunması ve bir hedef koyulması üzerinde durmaktadır. Temelde ILO 190 çalışma yaşamında şiddet ve tacizin ortadan kaldırılmasına yönelik, sosyal taraflarla bir "arayış"ı öngörmektedir.

Sözleşme, iş dünyasında şiddet ve tacizin farklı anlamlarda ve şekillerde anlaşılmasını ortadan kaldırılmaktadır. C190, hem ILO hem de Birleşmiş Milletlerin konuya ilişkin tanımdaki eksikliği konusundaki önemli bir düzenleyici boşluğu kapatmaktadır. Çok sayıda ILO standardı, belirli şiddet ve taciz biçimlerine atıfta bulunmaktadır; ancak, bu araçlar bu tür davranışları tanımlamamakta veya sorunun nasıl ele alınacağına dair rehberlik sağlamamaktadır. Bu noktada C190 önemli bir boşluğu kapatmaktadır. ILO C190, neyin kapsandığına (şiddet ve tacizin tanımı), kimin, nerede (işyeri kavramı) ve ne zaman korunduğuna ilişkin genişletilmiş bir anlayışı kapsadığı için çok geniş bir uygulama kapsamına sahiptir (Beqıraj, 2019, s. 1167).

C190 ele alınırken çalışma yaşamında şiddet ve taciz konusunun ağırlıklı olarak kadınlarla ilişkilendirildiği ve toplumsal cinsiyet kavramı etrafında şiddet ve taciz kavramına da yer verildiği görülmektedir. Bu tarz bir yaklaşımın, ILO araştırma sonuçlarında görüldüğü gibi herkesi ilgilendiren şiddet ve taciz gibi bir konuya indirgemeci bir yaklaşım sunmakta olduğu ise ortadadır. Toplumsal cinsiyet etrafında yürütülen tartışmalar bir kenara bırakılacak olursa, sözleşmenin sosyal taraflarla diyalog ekseninde önemli çalışmalara zemin hazırlaması bir hayli değerlidir (Yıldız, 2023, 138).

Sözleşmede, çalışma yaşamında şiddet ve tacizin önlenmesi ile ilgili somut önlemler yer almamakta, doğrudan yaptırıma yer verilmemektedir. Bununla beraber, sosyal diyalog temelinde uzlaşı ile bu alanda yaptırımlar da getirilebileceği düzenlenmektedir. Sorunun çözümü için arayışlar çerçevesinde çözümler ortaya konulması, sorunun gündemde tutulup konuşulması yaklaşımı öne çıkmaktadır. Diğer taraftan imzalanan ILO Sözleşmelerinin denetimi için geçerli olan rutin süreç bu sözleşme için de geçerlidir.

Bütün bu değerlendirmeler ışığında, tek başına bu sözleşmeden çalışma hayatındaki şiddeti ve tacizi önlemesini beklemek çok abartılı bir yaklaşım olacaktır. Ancak, Sözleşmenin, önemli arayışları ve konunun çözümünde sosyal diyaloğu gündeme getirme fırsatı imkânı vermesi memnuniyet vericidir.

KAYNAKÇA

C190 Violence and Harassment Convention, 2019 (No. 190). https://normlex.ilo.org/dyn/normlex/en/f?p=NORMLEXPUB:12100:0::NO::P12100_ILO_CODE:C190

ILO, LR Foundation, GALLUP, 2022 Experiences of violence and harassment at work: A global first survey. https://www.eeoc.gov/sites/default/files/2022-04/Sexual%20Harassment%20Awareness%20Month%202022%20Data%20Highlight.pdf (Erişim Tarihi: 10.11.24)

ILO y.y., Committee of Experts on the Application of Conventions and Recommendations (CEACR), https://www.ilo.org/international-labour-standards/ilo-supervisory-system-regular-supervision/applying-and-promoting-international-labour-standards/committee-experts-application-conventions-and-recommendations-ceacr (Erişim Tarihi: 20.11.24)

BEQIRAJ, J. 2019. Introductory Note To Convention Concerning The Elımınation of Violence and Harassment in The World of Work (Int'l Lab. Org.). *International Legal Materials, 58*(6), 1167–1176. https://www.jstor.org/stable/26871981

YILDIZ N. 2023, ILO C190, Çalışma Yaşamında Şiddet ve Tacizi Ortadan Kaldırılması İçin Bir Çözüm Mü? Meyad Bülten, ISSN No: 2757-6833, Sayı 3

GEORG BASELITZ'İN HEYKELLERİNDE MALZEME, BİÇİM VE ANLAM İLİŞKİSİ

Arş.Gör. Ahmet Aydın Atmaca
Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, Heykel Bölümü
ahmet.atmaca@msgsu.edu.tr, ORCID: 0000-0001-9796-4022

Özet
Bu çalışma, Georg Baselitz'in heykellerini; malzeme, konu ve çağdaş heykel sanatının içindeki konumu bakımından ele almayı amaçlamaktadır. Ressam ve grafik sanatçısı olarak tanınan Georg Baselitz, 1979 yılında Venedik Bienali'nde sergilediği "Bir Heykel için Model" adlı figüratif ahşap heykelinden sonra figüratif ve soyut anlayışlar arasında gidip gelen, ahşap malzemenin kendi olanaklarını, kaba kütleler, geniş keser ve testere izleri ve boşlukları kullanarak ortaya çıkardığı, boyanmış ahşap heykeller yapmaya başlamıştır. Baselitz'in malzemeye olan bu yaklaşımı, zamanla onun çalışmalarının ortak dili haline gelmiş ve çalışmalarının tamamına yayılmıştır. 1979 yılından günümüze kadar devam eden süreçte gitgide boyutları büyüyen ve daha anıtsal bir anlayışa doğru yaklaşan Baselitz'in heykelleri; ayakta duran figürler, figür grupları, soyut figüratif yaklaşımlar ve otoportreler olarak çeşitlenmiştir. Baselitz'in heykelleri, kendi resim ve grafik çalışmalarından izler taşımakla birlikte, Afrika ve Okyanusya sanatından, halk sanatlarından, ekspresyonist sanatçılardan ve çocukluğunun geçtiği savaş sonrası ortamın travmatik yapısından da etkiler yansıtmaktadır. Baselitz sanat tarihinde, kendi imzasına dönmüş, baş aşağı duran figürlerden oluşan resimleriyle tanınmaktadır. 1969 yılında verdiği bir kararla, önceki çalışmalarının, temsili öne çıkaran yapısını aşmak ve bir yandan da Almanya'nın savaş döneminde yaşadığı vahşetin yarattığı duyguyu ortaya koymak için resimlerini ters çevirerek sergilemeye başlayan sanatçı daha sonra bütün resimlerini bu şekilde yapmaya ve sergilemeye başlamıştır. Baselitz'in sanatı; Alman kimliği, Almanya tarihi ve savaşın yarattığı yıkım konuları etrafında şekillenmiş, zaman içerisinde kendine ait bir mitoloji ve ikonografi oluşturmuştur. Baselitz'in, bu bildirinin ana eksenini oluşturan ahşap heykelleri; bu çalışmaların sanatçının sanat yaşamındaki önemi ve 2011 yılında Paris Modern Sanatlar Müzesi'nde açılan "Heykeltıraş Baselitz" başlıklı sergiden örneklerle açıklanacaktır.

Anahtar kelimeler: Georg Baselitz, Ahşap Heykel, Ekspresyonizm, Modern Sanat, Soyut Figüratif

THE RELATIONSHIP BETWEEN MATERIAL, FORM AND MEANING IN GEORG BASELITZ'S SCULPTURES

Abstract
This study aims to examine Georg Baselitz's sculptures in terms of material, subject matter and position in contemporary sculpture. Known as a painter and graphic artist, Georg Baselitz began to make painted wooden sculptures that oscillated between figurative and abstract understandings after his figurative wooden sculpture titled "Model for a Sculpture", which he exhibited at the Venice Biennale in 1979, using the possibilities of the wooden material, rough masses, large adze and saw marks and voids. Baselitz's approach to the material has become the common language of his works over time and has spread to all of his works. Baselitz's sculptures, which have gradually grown in size and approached a more monumental understanding from 1979 to the present, have diversified into standing figures, groups of figures, abstract figurative approaches and self-portraits. While Baselitz's sculptures bear traces of his own painting and graphic works, they also reflect influences from African and Oceanian art, folk art, expressionist artists and the traumatic post-war environment of his childhood. Baselitz is known in art history for his paintings consisting of figures upside down, which have turned into his signature. In 1969, the artist decided to exhibit his paintings upside down in order to overcome the representational structure of his previous works and to reveal the emotion created by Germany's wartime atrocities, and later began to paint and exhibit all his paintings in this way. Baselitz's art has been shaped around the subjects of German identity, German history and the destruction caused by the war, and has developed a mythology and iconography of its own over time. Baselitz's wooden sculptures, which form the main axis of this paper, will be explained with the importance of these works in the artist's artistic life and

examples from the exhibition titled "Baselitz as Sculptor" opened in the Museum of Modern Art in Paris in 2011.

Keywords: Georg Baselitz, Wooden Sculpture, Expressionism, Modern Art, Abstract Figurative

1. GİRİŞ

Georg Baselitz 1979 yılında Venedik Bienali'nde Almanya'yı temsil ettiği sergide "Bir Heykel için Model" (Resim 1) adlı ahşap bir heykelini sergilemiştir. Bu heykel bir eli havada duran kabaca yontulmuş ve boyanmış bir erkek figürüdür ve sanatçının sergilediği ilk heykelidir. Figür ayağa kalkmaya çalışan yarı uzanmış bir insan izlenimi uyandırmaktadır. Figürün genel yapısı, üzerinde kullanılan renkler ve elinin hareketi, sanatçının doğduğu ve bu sergide de temsil ettiği ülke olan Almanya'nın tarihini düşününce, izleyiciye ülkenin karanlık Nazi geçmişine bir gönderme yapıldığı izlenimi vermektedir:

> *"Bu, Georg Baselitz'in 1980 yılında Venedik Bienali'nde sergilenen ilk heykelidir. Sanatçı, ilkel Afrika figürlerinden esinlenmiştir. Kompozisyon, elini kaldırmış kaba saba bir insan figürüdür. Bazı eleştirmenler bu hareketi, heykelde kullanılan kırmızı ve siyah renklerin de etkisiyle bir Nazi selamı olarak değerlendirmiştir. Sanatçı, kendisi bunu hiçbir zaman doğrulamadı; ancak, bu varsayımı reddetmedi ve bu kompozisyonda tam olarak ne söylemek istediğine izleyicinin karar vermesine izin verdi."*

Resim 1: Bir Heykel için Model, 1979

https://thesketchline.com/wp-content/uploads/2020/02/1-107.jpg

Baselitz'in Venedik Bienali için yaptığı bu heykel hakkındaki eleştiriler ve değerlendirmeler sadece heykelin Nazi göndermesi meselesi ile ilgili değildir. Baselitz'in bu denli önemli bir sergide, daha önce sergilerinde göstermediği ve asıl uzmanlık alanı olmayan bir malzeme ve sanat disipliniyle sergiye katılması ve bu kadar büyük bir alanı bu tartışmalı yapıtla doldurması da eleştirilerin odağındaydı. Almanya'da ressamlar tarafından heykel yapılması ve bunların sergilerde görünmeye başlaması Ernst Ludwig Kirchner (1880-1938) gibi Alman ekspresyonist sanatçılara kadar giden ve Almanya'nın ahşap oyma geleneğiyle ilişkilendirilebilecek bir durum olarak düşünülebilir. Ancak özellikle 1980'li yıllarda bu geleneğin yeniden canlandığını ve bu canlanmanın da Baselitz'in öncüsü olduğunu söyleyebileceğimiz bir grup sanatçıyla görünür olduğunu söyleyebiliriz:

> "…Bu durum son yıllarda değişti. Ressamların heykelsi çalışmaları, eskiden olduğundan çok daha büyük ölçüde kamusal tartışmayı belirliyor. Heykel faaliyetlerinin yeniden canlanmasının çıkış noktalarından biri, 1980 yılında Georg Baselitz'in "Bir Heykel için Model" adlı eserinin Venedik Bienali'ndeki Alman Pavyonu'nda çok tartışılan sunumuydu. Ressam Baselitz, Bienal'e yaptığı katkının merkezine anıtsal bir ahşap figür yerleştirdi. Ziyaretçilerin beklentilerinin kasıtlı olarak boşa çıkarılması, bu ahşap figürün hem sanatçılar hem de halk için bir tür işaret haline gelmesi anlamına geliyordu. Bunu izleyen dönemde heykel, ressamlar tarafından yeni bir güncellik ışığında algılandı." (Franzke, 1988:55)

Georg Baselitz 1963 yılında açtığı ve polis tarafından müstehcenlik sebebiyle kapatılıp resimlerine el konulan ilk kişisel sergisinden beri, seyirciyi şoka uğratan, sarsıcı ve provokatif resimler yapmıştır. Bu etkiyi artırmak ve resimlerinin temsili öne çıkaran yapısını aşmak için 1969 yılından itibaren resimlerini baş aşağı şekilde sergilemeye başlamış ve bu tarihten itibaren bütün resimlerini bu şekilde üretmiş ve sergilemiştir. 1969 yılında yaptığı "Elke'nin Portresi I" (Resim 2) adlı resimle başlayan bu baş aşağı resim süreciyle ilgili pek çok farklı yorum yapılsa da aslında sanatçının ifadelerinde, bu girişimin konudan ve temsilden uzaklaşıp resmin kendi sorunlarıyla uğraşma isteği olduğu görülmektedir: "Elke'yi resmetmiyorum. Olsa olsa onu ortadan kaldırmaya çalışıyorum ama genellikle yapamıyorum. İstesem de istemesem de o, zihnimin bir köşesinden sürece dahil oluyor."

Resim 2: Elke'nin Portresi I, 1969

https://gagosian.com/media/images/quarterly/georg-baselitz-pulling-image/k04OaCZsIQlN_600x600.jpg

Baselitz'in bu tavrı onun malzemeyle ilişkisini ve bu ilişkinin yapıtlarının biçim ve anlam ilişkisini nasıl etkilediğini görmek açısından oldukça önemli bir tavırdır. Resimlerinde gördüğümüz natüralist diyebileceğimiz etki, zamanla kalın boya katmanları, geniş renk alanları ve büyük planlar olarak soyutlanmaya başlamış ve sanatçının konuları da Alman kimliği, Alman tarihi ve savaş sonrası ülkesinin durumuyla ilgili olmaya başlamıştır. Sanatçı kendi geçmişine ve Almanya'nın tarihine oldukça önem vermiş ve Nazilerin bir zamanlar dışladığı ekspresyonist sanatçılarla hem biçimsel hem anlamsal bağlantılar kurmuştur. Bu bağlantıyı kurarken de resim sanatını ve grafik sanatları kullandığı kadar heykel sanatının olanaklarından da faydalanmıştır. Yukarıda da bahsedilen Alman sanatında heykelin kullanımının yaygınlaşmasına olan katkısı sadece biçimsel ve malzeme kullanımıyla sınırlı kalmamış, aynı zamanda sanatçıların kendi tarihleriyle yüzleşmelerinin bir yansıması olmuştur:

> "Ancak 1970'lerin sonu ve 1980'lerin başında hem boyanmış hem de yontulmuş figüratif sanata bir dönüş yaşandı. Başlangıçta bu şaşırtıcı görünmüş olabilir, ancak üzerinde düşünüldüğünde bunun nedenleri olduğu görülebilir. Bu dönüşe, heykeltıraşların önünü açan Alman ve İtalyan ressamlar öncülük etti. Georg Baselitz, Markus Lüpertz ve Anselm Kiefer gibi Alman ressamlar,

yakın tarihleriyle ve Nazi rejiminin yirminci yüzyılın başlarındaki Alman Dışavurumcu sanatını nasıl karaladığıyla yüzleştiler. Neo-Ekspresyonist bir tarzda çalışmaya başladılar ve sanatsal atalarına bir tür bağlılık gösterdiler." (Collins, 2010:14)

2. HEYKELTIRAŞ BASELITZ

Baselitz 1979 yılında sergilediği "Bir Heykel için Model" adlı heykelinden sonra ahşap malzemeyi balta, testere ve keserin geniş izlerini gizlemeden ve hatta formun bir parçası olarak kullandığı, boyanmış ahşap heykeller yapmaya başlamıştır. Heykellerinde insan figürünü Afrika ve Okyanusya heykellerinde gördüğümüz tarzda bir stilizasyon ve yaklaşımla ele alan Baselitz, ekspresyonist sanatçılardan da izler taşıyan ve zamanla kendine has bir tarza dönüşen bir heykel dili oluşturmuştur. Sanatçı heykel sanatını ve özellikle de ahşap malzemeyi, heykel sanatında kullanılan diğer malzemelere göre çok daha hızlı sonuç vermesi ve bir tür ilkelliği de içinde barındırması açısından tercih etmiştir: "Aranan sonuca ulaşmak için heykelin resme göre daha kısa bir yol olduğunu düşünüyorum. Çünkü heykel, bazı durumlarda resmin de olabileceği gibi, daha ilkel, kaba, daha az ağırbaşlı." (Bakçay, 2012).

Günümüzde sanatsal üretimini hala sürdüren ve heykel yapmaya devam eden sanatçının heykelleri birçok farklı sergide yer almış ancak 2011 yılında Paris Modern Sanatlar Müzesi'nde açılan "Heykeltıraş Baselitz" başlıklı sergide sanatçının heykelleri anlam ve biçim açısından oldukça geniş bir tarihsel bağlamda ele alınmıştır. Sanatçının resimlerinde görülen enerji yüklü, neredeyse saldırgan tutumu, ahşap heykellerinde hacim kazanmış haliyle ve gerçekten bir tür saldırının sonucunda oluşmuş izlenimi vermektedir. Sanatçının bu yaklaşımı, Ezgi Bakçay'ın sergiyle ilgili e-skop'ta yayınlanan incelemesinde şöyle ele alınmaktadır:

"Sergide ilk göze çarpan, büyük boyutlu ve ana renklerde boyanmış ahşap kütleleri enerjiyle yükleyen yoğun fiziksel çaba. Heykeltıraş ve ağaç, iki gürbüz delikanlı gibi neşeyle saldırıyorlar birbirlerine. Düşmanca ve öfkeli bir kavga değil bu. Daha çok aceleci, arzulu, kuralsız, tehlikeli bir oyun. Heykeltıraş ve ağaç birbirinin gücünü deniyor, her seferinde berabere kalıyorlar. Denklikten haz alarak direniyor ağaç." (Bakçay, 2012)

Baselitz'in ilk heykelinden itibaren alet kullanımı ve malzemeye olan hakimiyetinde oldukça usta olduğu ve ahşabı kendi ifade dünyasının önemli bir unsuru haline getirdiğini gözlemlemek mümkündür. Ahşabın yüzeyinde derin kesikler, alet izleri ve formlardaki hamlık ilk göze çarpan unsurlar olsa da figürün bu kaba formların içerisinde okunabilmesi mümkün olmaktadır. Bu da aslında Baselitz'in ilk heykelinden itibaren heykellerinin ne yönde ilerleyeceğine dair bir fikri ve malzeme konusunda yetkinliği olduğunu göstermektedir. Sanatçı genelde tek parça ağacı yontarak ya da keresteleri birleştirip büyük kütleler oluşturarak ve bu kütlelere müdahalelerde bulunarak formlar arasında bağlantılar kurmuş ve malzeme ile anlam arasında ham biçimlerin yarattığı bu gerilimi kullanarak ilişki kurmuştur:

"…Baselitz 1979'un sonunda başladığı ilk "Bir Heykel için Model"de bile figürü büyük bir tahta bloğundan, daha sonra yaptığı gerçek boyutundan büyük formları ise bir ağaç gövdesinden basit bir şekilde kesip biçmiştir. Böylece formun netliğini korumak için pürüzsüz yüzeylerden vazgeçer. İzleyicinin kıvrımlar beklediği yerlerde keskin kenarlar bırakır. Eğrilikte, figürün içindeki gerilim üzerinde belirleyici bir etki yaratan ani değişiklikler vardır. Ahşap işçiliğine odaklanan bu yaklaşım, anlaşılır bir şekilde biçimsel unsurlara sadece ikincil bir rol atfetmektedir." (Franzke, 1988:55)

Baselitz "İsimsiz (Elini Kaldırmış Figür)" (Resim 3) gibi çalışmalarında daha büyük boyutları denemeye başlamış, figürün daha net algılandığı ve tarz olarak ekspresyonist heykel yaklaşımına daha yakın duran kendi heykel dilinin ilk örneklerini ortaya koymaya başlamıştır. Bu figürde hem el jesti olarak hem de figürün ele alınışı açısından Afrika kabile sanatının izleri görülmekte ancak Baselitz'in çalışmalarında genel olarak görülen ifadelerdeki muğlaklık ve çok anlamlılık burada da gözlenmektedir:

Resim 3: İsimsiz (Bir Eli Havada Figür) 1982-1984
https://www.nationalgalleries.org/art-and-artists/247

> "Bu, Baselitz'in en büyük ve en eski ahşap oymalarından biridir. Heykel yapmaya 1979 yılında başlayan Baselitz, bunları yapmak için motorlu testere ve balta kullanmıştır. Heykelin kaba yüzeyi, Baselitz'in koleksiyonunu yaptığı kabile sanatını anımsatıyor. Kaldırılmış kol, savaşta teslim olma işareti olarak kollarını kaldıran figürlerin Afrika'daki oymalarından türemiştir. Aynı figürün bir çiziminde elinde bayrak vardır. Heykel ayrıca, yirminci yüzyılın başlarında Kirchner gibi dışavurumcu sanatçılar tarafından yeniden canlandırılan uzun Alman ahşap oymacılığı geleneğiyle de ilişkilidir." ("Ohne Titel", 2024)

Baselitz'in özellikle ayakta duran figürlerinde bazı noktalarda ağacın doğal yapısı olduğu haliyle gözlemlenebilmektedir. Bu figürler "topraktan koparılmış gibi" (Baselitz as sculptor, 2011) görülmekte, bu haliyle sanatçının doğayla kurduğu ilişki ve malzeme seçimindeki önemli bir başka nokta da sezilmektedir. Sanatçının "Louise Fuller" (Resim 6) ve "Sarı Şarkı" (Resim 7) gibi heykellerinde de hissedilen bu durum, bu çalışmalarda kaburgayı çağrıştıran büyük halkaların kullanımıyla çok daha güçlü bir ifade kazanmış, sanatçının diğer heykellerinde de gözlemlenebilen yaşam-ölüm arasındaki gerilime de iskelet fragmanlarıyla daha güçlü bir vurgu yapılmıştır. Serpentine Galeri'de 2023 yılında açılan "Georg Baselitz: Heykelleri 2011-2015" adlı sergiyle ilgili yazısında Phoebe Bradford "Sanatçı bizi biçimlerden oluşan ormanında yürümeye ve stüdyodan galeriye uzanan farklı süreçlerini gözlemlemeye davet ediyor." (Bradford, 2023) diyerek heykellerin bir araya geldiklerinde yarattığı orman hissiyatına vurgu yapmaktadır. Orman imgesi aynı zamanda sanatçının çocukluğunun geçtiği ve savaşın yıkımlarının arasında büyüdüğü Saksonya ormanlarını da hatırlatan, sanatçının kendi travmatik geçmişine bir gönderme yapan derinlerde gömülü bir hatıra fragmanı gibidir.

Resim 4: Dresden'li Kadınlar 1989

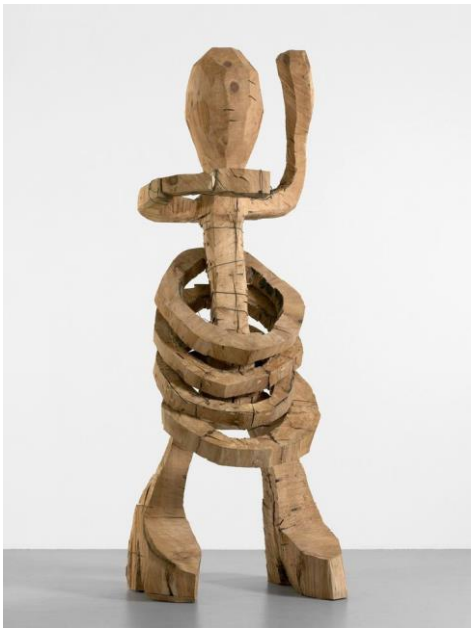
https://img.over-blog.com/500x340/3/70/73/20/expositions-2011/baselitz/article_0510-gui-baselitz.jpg

Baselitz "Dresden'li Kadınlar" adlı grup heykelinde tarihsel bir olaya doğrudan atıf yapmakta, 1945 yılında Dresden kentini yok eden bombalamalarda ölen kadınlar için bir tür saygı duruşunda bulunmaktadır. Bu heykellerde portrelerde derin yarık ve kesikler kullanarak savaşın özellikle kadınlar açısından ne kadar büyük bir dehşet içerdiğini hem ifadelerin sertliği ve keskinliği hem de renk kullanımının çarpıcılığıyla ortaya koymaktadır: "1989 yılında başlayan bu Dresdenli Kadınlar serisi, İkinci Dünya Savaşı'nın sonunu hatırlatıyor. Şubat 1945'te şehirlerinin yıkımının kurbanlarını düşündürecek kadar bireyselleştirilmiş bu anıtsal başlardan on tanesi, hiyeratik duruşları, kesiklerin şiddeti ve renklerinin canlılığıyla görsel tutarlılık sağlayan bir grup oluşturuyor." (Baselitz as Sculptor, 2011)

Resim 5: Yeni Şapkam, 2003

https://img.over-blog.com/395x500/3/70/73/20/expositions-2011/baselitz/mdm_monchsberg_baselitz_meine_neue_mutze_2003.jpg

Resim 6: Louise Fuller 2013

https://files.ocula.com/anzax/Content/Louise-Fuller_720_0.jpg

Resim 7: Sarı Şarkı, 2012-2013

https://d37zoqglehb9o7.cloudfront.net/uploads/2023/08/4.-Yellow-Song_2012-2013-749x1001.jpg

Sanatçının çok daha kişisel izler taşıyan "Yeni Şapkam" (Resim 5) gibi otoportrelerinde, daha çocuksu, oyuncakvari bir tarz ve daha canlı renkler gözlemlenmektedir. Bu neredeyse anıtsal ölçekteki figürde çocukluğa dair neşeyle hatırlanmak istenen anıların izleri yine ahşabın geniş planları, malzeme izleri ve geniş boya alanlarıyla ve çocuklukla heykelin boyutu arasında kurulan kontrastla vurgulanmıştır. Baselitz'in heykellerine bakıldığında çocukluk travmalarının yarattığı duygularla dolu derin bir kişisel hikâye ile geçmişle hem fiziksel hem de zihinsel düzeyde bir mücadelenin izleri bir arada algılanır, öte yandan tam anlamıyla malzemeye ve süreçlere hâkim, oldukça disiplinli bir atölye sanatçısı olduğu görünür:

> "Baselitz bazen saatlerce oturup ahşap heykellerinden birine bakar, sonra kalkıp yeni bir kesik atar ya da başka bir ahşap parçasını keser- ya da alternatif olarak onu yerinde bırakmaya karar verir. Stüdyonun dört duvarı bu süreçte önemli bir rol oynuyor. Baselitz dört duvarın bir mekân oluşturduğunu söyler. Ve bu alandaki nesneler birbirlerine karşılık verirler: Baselitz'in deyimiyle samimi bir sohbet içindedirler. Heykellerinde de tam olarak bunu bulursunuz." (Muthesius, 1990: 32)

3. SONUÇ

Savaş sonrası Alman sanatının en etkili ve önemli figürlerinden Georg Baselitz, 1979 yılından sonra sanatsal pratiğine eklenen ahşap heykel uygulamalarına günümüzde hala devam etmektedir. Almanya'nın köklü ahşap yontu geleneğinden, Afrika ve Okyanusya halk sanatlarından ve Alman ekspresyonist heykel geleneğinden oldukça etkilenmiş ve beslenmiş olan sanatçı, bütün bu etkilenmelerin ardından kendine has, özgün bir biçim ve içerik dili geliştirmiş, resimlerinde kullandığı konuları bambaşka bir sanatsal dil olan ahşap heykelin diline uyarlamış ve kendi ifade olanaklarını yaratmıştır. Sanatçı ahşap malzemeyi; biçim ve anlam ilişkisi bağlamında da oldukça etkili bir şekilde kullanmış, hatta ahşap heykellerini bronza döktürerek başka bir malzemenin olanaklarını dahi ahşabın diliyle bütünleştirmiş ve malzeme seçiminin tesadüfi olmadığını bu tavrıyla da göstermiştir.

Günümüzde çalışmalarına Salzburg, Avusturya ve İtalya'daki atölyelerinde devam eden Baselitz, gitgide dijitalleşen ve insanın elinin izinin azalmaya başladığı günümüz sanat ortamında hala devasa boyutta resim ve anıtsal heykel çalışmalarıyla ve geleneksel malzeme kullanımına devam etmesiyle dikkat çekmekte ve çağdaş sanatçılara ilham olmaya devam etmektedir. Malzeme, süreç ve biçim anlam

ilişkisi bağlamında heykelleri, resimleri ve baskılarıyla savaş sonrası diye adlandırılan ve daha çok İkinci Dünya Savaşı sonrası dünyada, savaşın etkilerini yaşamlarında hep hissetmiş bir kuşağın temsilcisi olan Baselitz, her gün savaşların yaşandığı günümüz dünyasında etkileyici bir sanatçı olarak yaşamakta ve üretmeye devam etmektedir.

KAYNAKÇA

BAKÇAY, E. (2012). Baltayla Tarih Yazmak: "Heykeltıraş Baselitz", e-skop. https://www.e-skop.com/skopbulten/baltayla-tarih-yazmak-heykeltiras-baselitz/508

BRADFORD, P. (2023). "Serpentine Galeri'de Georg Baselitz'in Biçimler Ormanı", Ocula. https://ocula.com/advisory/perspectives/georg-baselitz-serpentine-galleries/

COLLINS, J., (2010). *Sculpture Today*, Çin: Phaidon Press Limited

FRANZKE, A., FAUST, W.M., MAHLOW, D., WIESE, S.v., HONNEF, K., HERZOGENRATH, W., CLAUS, J., SEMBACH, K-J. (1988), *Art Today in the Federal Republic of Germany*, Bonn: Inter Nationes.

MUTHESIUS, A. (1990). *"Georg Baselitz/ Konzeption und Gestaltung",* Köln: B. Taschen.

Ohne Titel [Untitled (Figure with Raised Arm)] (2024, 2 Aralık), https://www.nationalgalleries.org/art-and-artists/247#main-content

THE ROLE AND REQUIREMENTS OF ACADEMIC WRITING AS A MEANS AND METHOD OF COMMUNICATION IN UNIVERSITIES

Dr. Dhurata Turku
University "Aleksandër Xhuvani“ Elbasan, Albania
Faculty of Educational Sciences
Department of Psychology
dhurata.turku@yahoo.com

Abstract
This paper aims to emphasize the importance of academic writing in university studies. The article has theoretically and very concisely addressed the issues of the role and requirements of academic writing as a means and method of university communication, to continue further with the problems and consequences of writing problems. The purpose of the study is to identify and analyze the problems that students encounter regarding academic writing during university studies. The methodology of the study is based on the collection or aggregation of data, to provide answers to the research questions of the study, through the application of two classical research methods: quantitative and qualitative. The quantitative approach of the study was carried out through questionnaires with students, through which data were collected, which were then used as a basis to identify and analyze the problems that students encounter regarding academic writing at university. In this study, a questionnaire with 22 questions was designed and used, focusing on the experiences that students have with academic writing. While the qualitative approach of the study was carried out through semi-structured interviews with the students. The population of this study from which the sample was selected is composed of students of the Faculty of Educational Sciences, of the ″Aleksandër Xhuvani″ University, Elbasan, Albania. The sample consists of 70 students randomly selected from bachelor and master programs for primary and special education teachers. Based on the responses received, a number of problems were identified. Based on the identified problems, their order and ranking were made, and the relevant conclusions and recommendations were drawn.

Keywords: Academic writing, university, student, problem.

INTRODUCTION

Academic writing in universities aims to provide students with basic knowledge of the ways and methods of writing academic papers, equipping them with the necessary tools to successfully cope with all the academic requirements of university studies, so that they learn to express themselves clearly, to organize their thoughts properly, encouraging critical thinking and scientific judgment. Since academic writing requires the use of language that aims for clarity, accuracy, conciseness, neutrality and coherence, it is necessary for it to be clear and accessible, even if the content presented is complex (Costes, 2020). Academic writing also plays a very important role, both in familiarizing students with the types of sources used in research work, and with the paths followed to collect all the necessary material that serves in writing academic papers, and in acquiring methods of analyzing and reading primary and secondary sources, in order to use them as best as possible during and after their studies.

2. MATERIALS AND METHODS

2.1 Academic writing competencies

Unlike other writing styles, academic writing follows a formal and structured logic. It requires clarity, precision, consistency, neutrality, conciseness, but above all, consistent language. It is worth noting that some of the features mentioned belong more to the sphere of specific social conventions of the academic world than to linguistics. (Testa, 2023). Academic writing in general requires the realization of a series of competencies, which we list below: The first competence is linguistic competence. Students often have problems in using the linguistic norms of writing (spelling, correct placement of punctuation marks). We usually see this when we correct students' written assignments.

- The second competence is related to the writing style: scientific texts have specific stylistic characteristics.
- The third competence is rhetorical competence, which implies systematicity in the work and logical argumentation of the drafted text.
- Finally, it is worth mentioning the competence of reading and perceiving. Scientific or academic texts do not serve to entertain or inspire. They are characterized by a critical perception. Validity, logical connection, argumentation and accuracy constitute the main requirements of academic writing. (Escorcia, 2012).

2.2 Writing problems

The greatest benefit of writing is our personal development as human beings. Writing helps us explore and, as a result, expand our ability to think, feel, and perceive. (Kane, 2010) Writing is often complicated for one reason or another. Writing, whether formal or informal, should generally not be considered a chore, but an art that needs to be cultivated (Bell et al., 2023). Constructing an academic document requires good knowledge of academic standards. Academic writing is a process that involves many partial processes, so it is a very complex activity. Often students do not receive information about the specific requirements of writing in their courses, they do not prepare for this activity, the problems are not identified and are not visible to them. Problems that arise most often during the writing process are related to logical thinking and structured argumentation, skills that students should have acquired during their years of study. The totality of the problems that arise turns academic writing into a demotivating process for many students. In particular, writing problems are seen as:

- beginning the writing process, finding and defining a useful/appropriate issue or topic, and presenting personal results regarding the issue addressed.
- difficulties with the perception of scientific literature related to the topic (including terminology)
- problems with motivation for a particular topic
- inability to develop a general idea about the text to be written
- problems with formulation, while a scientific text should preferably be written in concrete language, where all terms are clearly defined, avoiding misunderstandings (Eco, 2005). Academic writing is an expression of logic, which is a product of thinking. It translates knowledge and understanding of concepts into sentences and demonstrates the ability to express higher-level concepts, demonstrating the student's ability to:
- provide evidence to solve problems
- construct arguments and counterarguments
- engage in higher-level thinking
- express opinions based on sound analysis, synthesis, and evaluation of multiple sources (McMillan & Weyers, 2010)

One of the problems that arise after the beginning of the formulation phase is the revision of what has been written. The flow of writing often stalls, fragments of formulation disappear from memory, the formulation process has to be restarted. Thus, formulation becomes a struggle and writers have the feeling that they write too slowly and distrust in their personal writing ability increases. The fear of not being able to express themselves adequately and of being embarrassed by this can also influence this behavior. In general, students express that they have difficulties in drafting a coherent text, i.e. presenting the content of the text flawlessly and in an argumentative manner. These difficulties stem from various causes, starting with insufficient concept formation to formulation difficulties. Lack of knowledge of scientific norms and text models can lead in most cases to coherence problems. Emotional factors also play a significant role in the success of writing. Especially in long academic writings (e.g. course assignments) a positive attitude towards the topic is a fundamental condition for success. Conversely, a set of writing problems can lead to a lack of motivation and a lack of emotional connection to the subject of the paper.

2.3 The consequences of writing problems

Writing problems, as mentioned above, are numerous. They harm the cognitive and intellectual development of students. Writing is not an activity that will simply record something previously thought in writing. Writing has a more decisive function. Individuals who have experience in writing use the writing process to formulate/draft the requirements of the tasks more clearly, to achieve a deep understanding of the content of the written task.

One of the writing problems is also closely related to the way students approach their studies. Having problems in writing, students in most cases postpone their written tasks until the last minute. This often causes panic in them. As a result, personal problems can arise. Obstacles in writing lead to experiences of failure and feelings of incompetence, fear of failure and stress. Based on this, this study aims to identify and analyze the problems that students encounter regarding academic writing during university studies.

The main research questions of the study are:

1. What are the students' experiences with academic writing during their years of university studies?

2. What is the order and ranking of the problems that our students encounter in academic writing?

2.4 Study Methodology

The collection or collection of data, to answer the research questions of the study, was done through the application of two classical methods of research and data collection: quantitative and qualitative. The quantitative approach of the study was carried out through questionnaires with students, through which data were collected, which were then used as a basis to identify and analyze the problems that students encounter, related to academic writing at the university. A questionnaire with 22 questions was designed and used with a focus on the experiences that students have with academic writing. While the qualitative approach of the study was carried out through semi-structured interviews with students. Knowing that the role of the researcher in focus groups is very important, since through it the researcher creates the opportunity for each individual or group to express their opinion (Azemi, B & Bujari,R, 2013). Focus group discussions were organized with 3 groups of students ranging in size from 5 to 15. Several key issues emerged from the literature review, which served as a starting point for designing the interview format.

2.5 Population and Sampling

The population of this study from which the sample was selected is composed of students of the Faculty of Educational Sciences (FES), ″Aleksandër Xhuvani″ University, Elbasan, Albania. The sample consists of 70 students randomly selected from bachelor and master programs for primary and special education teachers. The age of the students ranges from 20 to 25 years. The years of study range from the first to the third year of bachelor and the first and second year of master studies.

2.6 Survey Questions

As mentioned above, considering the numerous problems associated with academic writing, we designed a questionnaire with 22 questions that refer to students' experiences with academic writing. The following table presents the number of students in the respective branches divided by gender:

Table 1. Survey participants

Total of participants	**Gender**	
	Female	**Male**
70	61	9

100%	87%	12%

The results of the first question "Do you have problems with designing a course assignment" are presented in the table below:

Table 2. Course assignment problems

Total of participants	**Problems with course assignment**	
	No	**Yes**
70	11 studentë	59 studentë
100%	18.7%	84 %

As shown in the table, the majority of students, translated into a percentage of 84%, in the Faculty of Educational Sciences have problems with academic writing.

3. RESULTS

The results regarding the survey questions are presented below. Only students who claimed to have problems with academic writing were taken into account.

- 21.9% of students interrupted the drafting of a course assignment; 78.1% of students did not have this experience.
- 67% were disappointed with the results of their efforts, 32% were satisfied with their results. This disappointment certainly affected the motivation of each student.
- 62.7% had the problem of not submitting a course assignment or work on time, 37.2% did not face this problem.
- 51.3% felt the lack of help in drafting a course assignment, 48.7% responded that they had professional help or advice from the subject lecturers.
- When asked whether students draft an initial division of the paper and then revise it again, it was noted that 38.7% answered yes. 61.3% did not have this problem.
- Since emotional factors also significantly affect the writing process, in our questionnaire we were also interested in the self-confidence that students have in relation to completing a task. 63.3% responded that they were afraid of the requirements and did not believe that they would complete them in a timely manner. 36.7% wrote that they have confidence in themselves to achieve the given requirements.
- The phase of conceiving and drafting a task or writing is closely related to the phase of collecting the material or literature necessary to address a certain topic. 58.9% responded that they collect more material than necessary and then have problems with the selection and proper organization of the literature found. 41.1% do not have this problem.
- From the answers to the question of whether there are problems with finding sufficient literature and material, it was noted that 66.1% had such problems; for the remaining 33.8. % there was no such problem.
- An important characteristic of scientific and academic writing is intertextuality. For the realization of intertextuality in a scientific paper, the ability to summarize and process various texts necessary for the topic being addressed is essential. If this is not achieved, then the writing process is seriously damaged. To the question of which students have problems with summarizing scientific literature texts, 64.4% answered "yes" and 35.2% with "no"
- 56.4% of the surveyed students have difficulty with ranking and evaluating the various results of existing literature regarding a certain topic. 43.6% have not been confronted with this problem.
- Another important problem in academic writing is the content of the written text. Normally, the content is not directly related to the writing process but to the specific knowledge of each person

in a certain field. However, no one can write on a certain topic if they have problems with the content. Therefore, another question in the questionnaire refers to the difficulties that students may have with understanding scientific content. 64.3% have problems understanding the content of scientific literature while 35.7% denied such a difficulty.

- In addition to other elements of academic writing, students must master the scientific style of writing. 50.5% have problems with the writing style.
- 41.5% answered that they master this skill well.

4. DISCUSSION

The main purpose of this empirical work is to list and rank the problems that students face in academic writing. Based on the responses received from the questionnaires and organized focus groups, this ranking is presented below:

1. Distrust, fear, timidity of not fulfilling the appropriate requirements in the writing process

2. Problems with collecting and organizing material

3. Disappointment with the results

4. Problems related to writing style

5. Problems related to the processing of scientific literature

6. Problems related to the ranking and evaluation of scientific literature

7. Failure to complete the assignment on time

8. Problems with the content

9. Lack of material/literature

10. Starting the work at the wrong time, confusion

A good part of the students mentioned other problems in the focus group discussions. Among them we can mention:

- problems related to the form of a scientific paper
- problems related to the lack of motivation to write
- problems related to the lack of professional advice or guidance from teachers or students with experience in academic writing.

Of course, we took these data seriously and that is why we are highlighting them in this article. Of course, their treatment requires further work and analysis in this field.

5. CONCLUSION

As can be seen from the above-mentioned issues, we conclude that over 80% of the surveyed students have problems with academic writing.

No differences are observed between the two genders regarding past problems.

In summary, the problems refer to difficulties related to:

- the structure of scientific papers
- finding and processing material and literature
- the scientific content and style of papers
- specific counseling of students, etc.

Based on what we said above, we think that higher education institutions (universities) should work more on counseling students in the field of academic writing, and we suggest that in addition to the course offered in higher education curricula, which provides knowledge of academic writing, there should also be special counseling centers in universities for the transmission of basic skills or competencies of academic writing.

REFERENCES

Escorcia D. 2012. Conceptions de l'ecriture a l'universite: Recherches en didactique, 123-126.

Eco U. 2006. Si shkruhet një punim diplome. Shtëpia Botuese Dituria. 184.

Thomas S. K. 2010. Oxford University Press. Botues Qendra për Arsim Demokratik (CDE), Tiranë,1‑4

McMillan K, Weyers J 2010. How to write Essays & Assignments. Botues Qendra për Arsim Demokratik (CDE), Tiranë,6‑7

Bell E, Bryman A, Kleinknecht 2023. Social Research Methods. Copyright Oxford University press Canada, 202, 366.

Azemi,B, Bujari,R 2013. Bazat e kërkimit në edukim″ Botues Instituti Pedagogjik i Kosovës, Prishtinë, pp 25‑26.

Costes A. 2020. Le style académique: comment le respecter? Available at: https://www.scribbr.fr/elements-linguistiques/style-academique [Access Date: 15.11.24]

BİZANS İKONOGRAFİSİNDE LİTÜRJİK NESNELER: PATENİN SEMBOLİK ANLAMI

Arş. Gör. Çağla Çaylı
Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi/ Edebiyat Fakültesi/ Sanat Tarihi Bölümü
caglacayli@mu.edu.tr, ORCID: 0009-0005-1455-974X

Özet

Bizans sanatı, derin bir ikonografik anlam taşır ve litürjik nesnelerin ikonografideki temsili, dini inançların görsel bir yansımasıdır. Bu bağlamda, paten, Ökarist ritüelinin merkezi bir nesnesi olarak hem işlevsel hem de sembolik bir rol üstlenir. Bu makale, patenin litürjik kullanımını, Bizans sanatındaki ikonografik temsillerini ve bu temsillerin teolojik anlamlarını ele almayı amaçlamaktadır.

Paten (Latince: patina, Grekçe: δίσκος), erken dönem Hristiyanlık ve Bizans litürjisinde Ökarist ayinlerinin vazgeçilmez bir parçasıdır. Genellikle altın, gümüş veya bronz gibi değerli metallerden üretilen bu yassı tabak, ayin sırasında İsa'nın bedenini temsil eden ekmeği taşımak için kullanılır. Bizans ikonografisinde paten, hem fiziksel hem de sembolik olarak Hristiyan teolojisinin önemli bir unsuru olarak yer alır. Patenin yuvarlak formu, sonsuzluğu ve ilahi düzeni ifade ederken, kullanılan değerli materyaller Tanrı'nın yüceliğini vurgular. Sanatta paten, genellikle ikonalar, freskler ve mozaiklerde tasvir edilir. Özellikle İsa Pantokrator, Komünyon Sahneleri ve Melekler ile Litürjik Sunum gibi sahnelerde paten, ayinin merkezindeki kutsal bir nesne olarak öne çıkar. Bu sahnelerde patenin detaylı betimlenişi, dönemin sanatsal üsluplarını ve kilisenin toplum içerisinde ve İmparatorluk yönetimindeki işleyişini yansıtır. Bunun yanı sıra patenin sembolik anlamı oldukça derindir. İsa'nın bedenini taşımasıyla kurtuluşun bir sembolü haline gelir ve ikonografide sadece ekmeğin taşıyıcısı değil, aynı zamanda Tanrı'nın insanlığa olan lütfunun bir göstergesi olarak görülür. Bizans sanatında patenler, estetik açıdan da özenle işlenmiştir.

Bizans dönemi boyunca litürjik nesnelerin görünümlerinde değişimler yapılmış ve patenler de bu estetik dönüşümlerden etkilenmiştir. Üzerlerinde oyma süslemeler, haç motifleri ve dini sahneler yer alarak hem teolojik mesajları zenginleştirmiş hem de sanatsal değerlerini artırmıştır. Bizans sanatında mozaiklerde ve ikonlarda karşımıza çıkan patenler genellikle altın yaldızlı olarak betimlenir ve üzerinde haç ya da diğer dini semboller bulunur. Bu, patenin sadece bir araç değil, aynı zamanda ilahi bir mesaj taşıyıcı olduğunu gösterir. Sanatta patenin temsili, izleyiciyi ayinsel bir deneyime dahil etmeyi amaçlar ve litürjik nesnenin görsel anlatımla ikonografisini dile getirir.

Anahtar Kelimeler: Bizans İkonografisi, Bizans Resim Sanatı, Hıristiyanlık, Litürji

CULTURAL OBJECTS IN BYZANTINE ICONOGRAPHY: THE SYMBOLIC MEANING OF PATEN

Abstract

Byzantine art has a deep iconographic meaning and the representation of liturgical objects in iconography is a visual reflection of religious beliefs. In this context, the paten assumes both a functional and symbolic role as a central object of the Eucharistic ritual. This article aims to explore the liturgical use of the paten, its iconographic representations in Byzantine art, and the theological implications of these representations. The paten (Latin: patina, Greek: δίσκος) is an essential part of the Eucharist in early Christian and Byzantine liturgy. Usually made of precious metals such as gold, silver or bronze, this flat plate is used to carry the bread, representing the body of Christ, during the liturgy. In Byzantine iconography, the paten is an important element of Christian theology, both literally and symbolically. The rounded form of the paten expresses eternity and divine order, while the precious materials used emphasize the glory of God. In art, the paten is often depicted in icons, frescoes and mosaics. Especially in scenes such as Christ Pantocrator, the Communion Scenes and the Liturgical Presentation with the Angels, the paten stands out as a sacred object at the center of the liturgy. In addition, the symbolic meaning of the paten is profound. By carrying the body of Christ, it becomes a symbol of salvation and

is seen in iconography not only as the bearer of bread, but also as a sign of God's grace to humanity. In Byzantine art, patens were also treated with aesthetic care.
Throughout the Byzantine period, there were changes in the appearance of liturgical objects and the patens were also affected by these aesthetic transformations. Carved ornaments, cross motifs and religious scenes enriched the theological messages and increased their artistic value. In Byzantine art, the patens that appear in mosaics and icons are usually depicted in gilded gold and have crosses or other religious symbols on them. This indicates that the paten was not only a tool, but also a carrier of a divine message. The representation of the paten in art aims to involve the viewer in a liturgical experience and expresses the iconography of the liturgical object through visual expression.

Keywords: Byzantine Iconography, Byzantine Painting, Christianity, Liturgy

1. GİRİŞ

Bizans İmparatorluğunda Hıristiyanlığın gelişimi ile birlikte politik ve kültürel anlamda değişimler yaşanmıştır. Değişimler ile beraber I. Konstantinos'tan itibaren giderek bu inanç sistemi güçlenmiştir. İmparatorluk içerisinde kilise, yönetimde söz sahibi olmaya da başlamıştır. Konstantinopolis 4.yy'dan itibaren başlayan yoğun imar faaliyetleriyle beraber hem mimaride hem resim sanatında İmparatorluğu ve diğer coğrafyadaki milletleri uzun süre etkisi altında bırakacak merkez haline gelmiştir. Hıristiyanlığın ilk yıllarında İmparatorlukta inananların bir araya gelerek inançlarının gereğini yerine getirebilmek için mekân arayışına girmişlerdir. Ayinlerin gerçekleştirildiği ilk mekânlar anlamına gelen ''Domus Ecclesia''lar ilk kilise mimarisinin ortaya çıkmasına etken olmuştur. Bu doğrultu zaman içerisinde farklı kilise tipolojilerinin gelişmesine katkı sağlamıştır. Hıristiyanların ilk yıllarda yaşadığı baskılar sebebiyle İmparatorlukta Milano Fermanını yayınlanmasıyla beraber bu sorun ortadan kaldırılmıştır. İnanların ibadet alanına duyduğu ihtiyaç sebebiyle ilk olarak basit formlu kiliseler inşa edildi. İlk dönem bazilika formlu kiliselerin üzeri ahşap örtü sistemiyle kapatılmakta sonrasında örtü sisteminde değişiklikler yaşanmaya başlanmıştır. Kilise içerisinde yer alan bölümler (bema, naos gibi kısımlar) Hıristiyanlığın getirmiş olduğu inanç anlayışıyla şekillenmeye devam ettiği sonraki dönemlerde görülebilmektedir. Bizans İmparatorluğunda halkın okuma-yazma oranı yok denecek kadar az olduğu bilinmektedir. Bu sebeple inananlar kutsal kitapta yer alan olayların, kutsal kişilerin Hıristiyanlık için yapmış olduğu aktarımları anlayabilmek ve Hıristiyanlığın temel dogmalarını öğrenebilmek adına kilise duvarlarında resimler ortaya çıkmaya başlamıştır. Kilise duvarlarında yer alan bu resimler sayesinde cemaatin birbirleri arasında inançlarını yayabilme açısından da kolaylık sağlanmıştır. Bu aracı ile beraber kilisede bemayı naostan ayıran ikonastasis oluşmaya başlamıştır. Mimarinin inanç sistemi ile beraber gelişim göstermesiyle İsa, Meryem, İsa'nın yaşam öyküleri, on iki yortu (bayram), aziz ve azizelerin yaşam öykülerini anlatan sahneler kilise resim programı içerisinde yer almaya başlamıştır (Dirlik 2022, 48). Bizans İmparatorluğunda bu denli resim sanatının, ikonaların yoğun olarak kullanılmasının amacını anlayabilmek adına ilk olarak ikon ve ikona kavramlarının anlamlandırmak gerekmektedir.

Bizans sanatında ikonografi kavramına bakıldığında ilk olarak kelimenin kökeni Yunanca ''eikon/eikein'' kelimelerinden gelen ve anlam olarak resim, tasvir, benzemek, benzetmek anlamlarına da gelmektedir. Temel olarak ortaya çıkışlarına bakıldığında ikonaların Mısır'da Fayyum portrelerinin bu duruma öncülük ettiği düşünülmektedir (Ekici 2013, 27). İkonalar, kutsal kişi, olay ya da bir objenin tasviri olarak da tanımlanabilmektedir. Din için önemli bir olayı/durumu açıklama amacı taşır ve dua etme aracı olarak kullanılır. Daha açık bir ifade ile ikon ya da ikonalar, Hıristiyanlık dini için kutsal olan kitaplarda konu olan olaylar ile birlikte İsa, Meryem, azizler, melekler gibi kutsal kişilerin kutsallığını simgelenmesi olarak da anlamlandırılmaktadır (Küçük ve Arslan 2018, 55). Erken Bizans döneminde üretilen ikonalar, İsa, Meryem, havari ve azizleri anlatmaktaydı. Bu dönemde ikonaların sanatsal tarzını yansıtmaktan ziyade manevi ifade gücünü temsil eden resimler yapılmıştır.

2. İKONA KAVRAMININ ORTAYA ÇIKIŞI

Bizans sanatında ikonaların kilise içerisinde yer almasıyla beraber erken dönemlerden itibaren Liturjik ayinlerin de gelişim göstermeye başladığı görülmüştür. Liturji kelimesinin kökeni Yunanca ''liturgia'' ve ibadet anlamına gelmektedir. Liturjik ayinlerde sembolik olarak ekmek, şarap, yağ, tuz, mum gibi ikona parçaları, altar, vaftiz elbisesi, kilise, vaftizhane gibi yapılar, kutsama, yağlama, elle takdis etme,

dokunma, haç çıkarma, yeme, tören alayı gibi törensel eylemler yer almaktadır. Bu tür eylemlerin ve ayinlerde bu denli fazla uygulamaların olması, belirli bir sıranın takip edilerek ayinlerin gerçekleştirilmesi gibi durumlar Hıristiyanlık inancı için önemli uygulamalardır. Son Akşam Yemeği, Vaftiz gibi olayları sembolize etmeyi vurgulamaktadır. Liturji; imparatorluk liturjisi, doğum liturjusi, vaftiz liturjisi, ölüm liturjisi, Ökarist ayini gibi yapılan ibadet şekline göre farklılık göstermektedir. Liturjide yapılan ibadete göre kullanılan liturjik nesnelerde de değişmektedir (Acara 1998, 184-185).

3. PATEN SEMBOLİZMİN OLUŞMASI

Ayinde kullanılan nesneler arasında yer alan önemli bir liturjik nesnesi olan paten ibadetlerde sık sık kullanıldığı görülmektedir. Paten genellikle ekmek sunumunda kullanılan, İsa'nın bedenini simgeleyen ekmeğin konulduğu kabı niteleyen ve Ökarist törenlerinin bir parçası olarak kullanılan düz bir tabaktır. Bizans döneminde bu obje, liturjik işlevinin ötesinde sanatsal ve ikonografik anlamlar taşırdı. Patenler, genellikle İsa, Meryem veya azizlerin tasvirleriyle süslenmiş ve Bizans sanatının estetik ve dini mesajlarını taşıyan önemli eserler arasında yer almıştır. Bu dönemde patenler, değerli metallerden yapılır ve üzerlerinde hem teolojik hem de sanatsal detaylar yer alırdı. Özellikle Orta Bizans döneminde, ikonaların yasaklandığı İkonoklazma sonrası süreçte, dini objelerin süslemesinde derin sembolik anlamlar ön plana çıkmıştır. Paten üzerindeki sahneler genellikle Hıristiyan teolojisiyle uyumlu bir şekilde düzenlenir ve liturjik bağlamda kullanıldığı bilinir. Paten başka bir kaynağa göre de İsa'nın bedeninin temsil eden ekmeğin konulduğu tepsi ve ölü İsa'yı çarmıhtan indiren Arimathealı Yusuf, onun çivilerini söken Nikodemus'un ellerini temsil ettiği söylenmektedir. Patenlerin şekil olarak genellikle yüksek kenarlı, düz ya da halka kaideli olduğu bilinmektedir (Sokan 2023, 976). Paten nesnesinin ortaya çıkışı katakompların içerisinde yer alan tasvirlerde de izlenebilir. Lucina Katakompunda yer alan duvar resimlerinde görülen ekmek sepeti gibi bir sembolün ilk yıllarda katakomplarda yer alması paten kavramının bu dönemden itibaren oluşmaya başladığının da bir kanıtı olarak görülebilir. 2.-3.yy'a tarihlendirilen Priscilla Katakompunda duvar resminde yer alan sahnede yedi kişinin bir masa etrafında oturdukları ve masanın üzerinde yedikleri yemek tasviri yer almaktadır. Hıristiyanlığın kabul edilmesinden sonra yenilen bu yemekler ekmek ve şarap İsa'nın bedenini ve kanını temsil ettiği düşüncesi hâkim olmuştur.

Görsel 1. Priscilla Katakomp duvar resmi

Suriye Kaper Koraon hazinesinin parçası sayılan Riha ve Stuma hazinelerinde yer alan patenler Erken Bizans döneminin en değerli eserleri arasında sayılmaktadır. Stuma pateni üzerinde yer alan sahnede havarilerden birisinin ekmek diğer havarinin de şarap dağıttığı görülebilmektedir. Bu türden bir sahne aynı zamanda Havariler Komünyonu ile de benzerlik göstermektedir. Komünyon sahnesinin kilisenin kutsal alanlarından biri olan altar ve Kiborium altında gerçekleşmesi, ayinin Hıristiyanlık inancı için önemini de vurgular. Riha pateninde tasvir edilen sahnede Stuma pateninde olduğu gibi iki havarinin ekmek ve şarap dağıttığı resmedilmiştir (Çakmakçı 2016, 168-169).

Görsel 2: Stuma Hazinesinde yer alan Paten

Patenler üzerinde sadece Havarilerin Komünyon sahneleri değil kristogram gibi Hıristiyanlığın ve İsa'yı temsil eden imgeler de yer almaktadır. 6.yy'a tarihlendirilen paten Sion Hazinesinde yer alan patenlerin en büyüğüdür. Patenin ortasında altın kaplama bir kristogram bulunmaktadır. Kristogramun etrafını çevreleyen niello yazıtında ''Bu bizim Bu, bizim en kutsal ve en kutsanmış piskoposumuz Eutychianos döneminde sunulmuştur" yazmaktadır. (Zwirn 2023).

Görsel 3. Paten, 6.yy, Sion Hazinesi

Orta Bizans dönemine gelindiğinde patenler üzerinde yer alan tasvirlerin değiştiği görülür. Bu dönemde genellikle çarmıhta İsa, Meryem gibi kutsal kişilerin tasvirleri yer almaya başlamıştır. 10.yüzyıla tarihlendirilen bir patenin ortasında bir madalyon yer almaktadır. San Marco hazinesinde bulunan paten üzerinde mine tekniğinde değerli taşlar yerleştirilmiştir (Marhews 1997, 30).

Görsel 4. Paten, 10.yüzyıl

Geç Bizans dönemine gelindiğinde paten kullanım işlevi aynı olsa da üzerindeki tasvirlere imparator gibi kişi tasvirleri de eklenmeye başladığı görülmektedir. 14. yüzyıla tarihlendirilen bir diğer paten örneğinde üzerindeki yazıttan anlaşıldığı üzere Vatopedi manastırı'na Thomas Preljubovic tarafından bağışlandığı yazılmıştır (Ruickbie Bosselmann 2021).

Görsel 5. Paten, 14.yy, Vatopedi Manastırı

4. SONUÇ

Bizans İmparatorluğunda Hıristiyanlığın ilk dönemlerinden itibaren başlayarak tasvir sanatının nasıl bir gelişim gösterdiği tespit edilmiştir. Kilisenin imparatorluk içerisinde yer almasıyla beraber şekillenen halk çevresinde bu teolojinin benimsenmesin de ne şekilde yansıdığı aktarılmıştır. Erken Bizans döneminden itibaren okuma-yazma bilmeyen halkın Hıristiyan öğretilerini tasvir sanatıyla kavramaya çalıştığı görülmüştür. Kilisenin içerisine yerleşen resim programıyla beraber ikonografinin temeli atılmıştır. İsa, Meryem gibi kutsal kabul edilen kişilerin ikonografisiyle beraber gerçekleşen ayinler toplumun bir parçası haline gelmiştir. İsa'nın bedeninin temsili olan ekmeğin değerli bir nesneye konulması düşüncesinden hareketle paten kavramı ortaya çıkmıştır. Patenin Erken Bizans döneminden Geç Bizans dönemine kadar olan süreci takip edilmiş ve patenin ayinlerde nasıl kullanıldığını gösterilmesi hedeflenmiştir. Üzerinde yer alan tasvirlerin şekillenmesinin de dönemin sosyo-ekonomik ve politik amaçlarına bağlı kalınarak gerçekleştirildiği görülmüştür.

Ökarist ayinlerinde Hıristiyanlık inancı gereği belirli bir düzen takip edilmekteydi. Her ayin için bu düzen farklılık göstermektedir. İmparatorlar ve kilise için belirli kıyafetler, ellerinde tutmaları gereken belirli nesneler, ayin sırasında söylenmesi beklenen belirli ilahiler/ metinler yer almaktaydı. İncelenen patenler üzerindeki tasvirlerden ayinlerin ne denli önemli olduğu izlenebilmektedir. Daha çok hazinelerin bünyesinde bulunan patenler aynı zamanda bu düzenin nasıl işlemesi gerektiğini de gösteriyordu. Geç Bizans dönemine gelindiğinde paten kavramının ayinlerde kutsal bir simge olmaya devam etmiştir. Fakat sadece kutsal kişilere atfedilmemiş İmparator ve İmparatoriçelerin de kendi adlarına yaptırdıkları görülmektedir. Bu durumda kilise yönetimi ve İmparatorluk arasındaki yönetim sistemini de gözler önüne sermektedir.

KAYNAKÇA

ACARA, M. (1998), Bizans Ortodoks Kilisesinde Liturji ve Liturjik Eserler, *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 15(1), 183-201.

Bosselmann R., A. (2021), Palaeologan Luxury Art in a "Period of Decline": Byzantine Enamel of the Thirteenth and Fourteenth Centuries and Its Potential for Innovation, 20 Kasım 2024 tarihinde https://www.mahmah.ch/voir-et-en-parler/publications/autour-des-metiers-du-luxe-byzance/palaeologan-luxury-art-period adresinden alınmıştır.

ÇAKMAKÇI, Z. (2016), Bizans Dönemi Mekân Aydınlatmasında "İslami Tipte" Cam Kandiller, *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 17(4), 163-180.

DİRLİK, M. (2022), Bizans İmparatorluğu'nda İkonoklazm Hareketi Ve İslam Dininin Etkisi. *Kadim Akademi SBD*, 6(1), 47-59.

KORKMAZ EKİCİ, D. (2013), Fayyum Portreleri, *Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 3(1), 27-36.

KÜÇÜK, M.A., ARSLAN, E. (2018), Ortodoks İkonalarında Bir Ölüm Motifi: "Meryem Ana'nın Ölümü", *Mukaddime*, 9(1), 53-76.

Marhews T.F.'' Relıgıous Organızation and Church Archıtecture'', Helen C. Evans and William D. Wixom (1997), 20-36.

SOYKAN, A.N. (2023), İmparatoriçe Pulcheria ve Bizans Sanatına Yansımaları, *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 23(3), 969-988.

ZWİRN, S. (2023), 20 Kasım 2024 tarihinde https://museum.doaks.org/objects-1/info/27039 adresinden alındı.

TÜRKİYE'NİN BRICS ILE İLİŞKİLERİ: ÇOK KUTUPLU DÜNYA DÜZENİNDE EKONOMİK VE DİPLOMASİDE YENİ ARAYIŞLAR[49]

Gauhar Sugiraliyeva
Sakarya üniversitesi/ İşletme Enstitüsü/ Uluslararası Ticaret (YL)
gauhar.sugiraliyeva@ogr.sakarya.edu.tr, ORCID:0009-0000-3299-9662

Özet
BRİCS, 21. yüzyılın başlarında ekonomik büyüme ve politik iş birliği amacıyla oluşturulmuş olup, üye ülkeler arasında karşılıklı dayanışmayı ve küresel gücün dengelenmesini hedeflemektedir. Bu çalışma, Türkiye'nin BRİCS (Brezilya, Rusya, Hindistan, Çin ve Güney Afrika) ülkeleriyle olan ilişkilerini ekonomik ve diplomatik stratejiler bağlamında analiz etmeyi amaçlamaktadır. Özellikle, çok kutuplu bir dünya düzeni perspektifinde Türkiye'nin BRİCS ile iş birliğini derinleştirme potansiyelini değerlendirmeye odaklanmaktadır. Türkiye'nin BRİCS ile olası iş birliğinin başarılı olabilmesi için stratejik esneklik ve dikkatli bir dış politika yönetimi gerekmektedir. Bu çalışma, Türkiye'nin BRİCS ile ilişkilerinin potansiyelini ve karşılaşabileceği zorlukları değerlendirerek, uluslararası iş birliği stratejilerinin geliştirilmesine katkı sağlamayı amaçlamaktadır. Araştırmanın veri tabanını 24.08.2023-28.10.2024 tarihleri arasında politikacılar, gazeteciler ve bürokratlar ile yapılan Youtube sitesi üzerinden paylaşılan röportajlar oluşturmaktadır. Veriler nitel araştırma tekniklerinden içerik analizi ile analiz edilecektir.

Anahtar Kelimeler: BRİCS, Türkiye, Çok Kutuplu Dünya Düzeni, İçerik Analizi

TURKEY'S RELATIONS WITH BRICS: NEW ECONOMIC AND DIPLOMATIC PURSUITS IN A MULTIPOLAR WORLD ORDER

Abstract
BRICS, established in the early 21st century with the goal of economic growth and political cooperation, aims to promote mutual solidarity among its member countries and balance global power. This study aims to analyze Turkey's relations with BRICS (Brazil, Russia, India, China, and South Africa) in the context of economic and diplomatic strategies. Specifically, it focuses on assessing Turkey's potential to deepen cooperation with BRICS within the framework of a multipolar world order. For successful collaboration between Turkey and BRICS, strategic flexibility and careful management of foreign policy are required. This study intends to contribute to the development of international cooperation strategies by evaluating the potential and challenges that Turkey may face in its relations with BRICS. The research will be based on interviews shared on YouTube between 24.08.2023 and 28.10.2024, involving politicians, journalists, and bureaucrats. The data will be analyzed using content analysis, a qualitative research technique.

Keywords: BRICS, Turkey, Multipolar World Order, Content Analysis

GİRİŞ

21.yüzyılda küreselleşmenin hız kazanması, küresel ekonomik sistemlerde önemli değişimlere yol açmıştır. Bu durum özellikle üretim süreçlerinin dönüşümünde, üretimin organizasyonunda ve dünya genelindeki dağılımında kendini göstermiştir. Bu nedenle, 2008 yılı küresel krizi, bu değişim sürecinin bir katalizörü olmuş ve sürece yeni bir boyut kazandırmıştır.

22.yüzyılın başlarından itibaren, hızlı ekonomik büyüme gerçekleştiren, büyük ölçüde yabancı yatırımlar çeken ve küresel ekonomideki etkilerini artıran bazı ülkeler, farklı kategorilerde sınıflandırılmaya başlanmıştır. Bu ülkeler arasında, düşük üretim maliyetleri, yüksek büyüme oranları ve ucuz iş gücü sayesinde büyük doğrudan yabancı yatırımlar çeken, döviz rezervlerini artıran ve ihracat

[*]Bu araştırma Sakarya Üniversitesi İşletme Enstitüsü Uluslararası Ticaret Anabilim Dalı'nda devam eden yüksek lisans tez çalışmasından türetilmiştir.

hacmini önemli ölçüde yükselten ülkeler öne çıkmaktadır. Ayrıca, bu ülkeler ekonomik krizlere karşı görece daha dirençli olduklarını kanıtlamışlardır.

2001 yılında Goldman Sachs Yönetim Kurulu Başkanı ve ekonomist Jim O'Neill, Brezilya, Rusya, Hindistan ve Çin'den oluşan bu ülkeleri BRIC olarak adlandırmıştır. Bu ülkelerin temel özellikleri arasında yüksek nüfus oranları, zengin doğal kaynakları, milli gelirlerindeki hızlı artış ve geniş iç tüketici pazarları yer almaktadır. Aralık 2010'da Güney Afrika Cumhuriyeti'nin bu gruba katılmasıyla grup, BRICS olarak adlandırılmıştır. Bu ülkeler, sahip oldukları yapısal avantajlarla küresel ekonomik dönüşüm sürecinde önemli bir rol oynamaya devam etmektedir. (Narin ve Kutluay, 2013: 32).

Türkiye ve BRİCS Stratejik işbirliği

BRICS (Brezilya, Rusya, Hindistan, Çin ve Güney Afrika), gelişmekte olan ülkeler arasında ekonomik ve politik işbirliğini güçlendirme amacı taşıyan, çağımızın en önemli uluslararası platformlarından biridir. Grup ilk olarak 2006 yılında St. Petersburg Ekonomik Forumu'nda BRIC adıyla (Güney Afrika'nın dahil edilmediği bir formatta) oluşturulmuştur. Grubun kuruluşundaki temel hedef, gelişmekte olan ülkelerin küresel ekonomideki etkisini artırmak ve tek kutuplu dünya düzenine alternatif bir mekanizma oluşturmaktır. Güney Afrika'nın 2010 yılında katılımıyla, grup BRICS adını almış ve Afrika kıtasını kapsayacak şekilde genişlemiştir. Bu durum, BRICS'in küresel anlamda etki alanını önemli ölçüde artırmış, grup, hem ekonomik hem de politik bir platform olarak çok kutuplu bir dünya düzenine katkı sağlamayı amaçlamıştır (Oğuzlu, 2024).

Günümüzde BRICS ülkeleri, dünya nüfusunun yaklaşık %40'ını ve küresel gayri safi yurt içi hasılanın (GSYİH) %25'ten fazlasını temsil etmektedir. Bu istatistikler, grubun sadece ekonomik değil, aynı zamanda politik gücünün altını çizmektedir. BRICS'in bu gücü, geleneksel uluslararası sistemdeki dengesizliklere alternatif oluşturmayı hedefleyen politikalarını daha anlamlı hale getirmektedir. Örneğin: 2014 yılında kurulan Yeni Kalkınma Bankası (NDB**)**, üye ülkelerin altyapı projelerini finanse etmek ve bağımsız bir ekonomik sistem yaratmak amacıyla oluşturulmuştur. Bu gibi adımlar BRICS'in sadece ekonomik büyümeyi desteklemekle kalmayıp, aynı zamanda finansal bağımsızlık için alternatif yollar sunduğunu göstermektedir (Salim, 2018).

Türkiye, Avrupa ve Asya arasında stratejik bir coğrafi konuma sahip bir ülke olarak, tarih boyunca Doğu ile Batı arasında bir köprü rolü üstlenmiştir. Bu jeopolitik avantaj, Türkiye'yi BRICS için cazip bir ortak haline getirmiştir. Türkiye'nin BRICS ile olan ilişkisi, 2018 yılında Güney Afrika'nın Johannesburg kentinde düzenlenen BRICS Plus formatındaki zirveye katılımıyla resmi bir boyut kazanmıştır. BRICS Plus formatı BRICS üyesi olmayan, ancak gelişmekte olan ülkelerle işbirliğini artırmayı hedefleyen bir mekanizmadır. Bu zirvede Türkiye'yi Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan temsil etmiş ve yaptığı konuşmada Türkiye'nin BRICS ülkeleriyle ilişkilerini geliştirme kararlılığını vurgulamıştır. Erdoğan, BRICS ile derinleşen ilişkilerin sadece ekonomik değil, aynı zamanda diplomatik çıkarlar açısından da büyük önem taşıdığını ifade etmiştir (Erdoğan, 2018). Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın bu açıklamaları, Türkiye'nin çok vektörlü dış politika stratejisini ortaya koymaktadır. BRICS, Türkiye'nin Batı'daki geleneksel müttefikleri (NATO ve Avrupa Birliği) ile Doğu'daki gelişmekte olan ortaklıkları arasında bir denge kurmasına olanak sağlamaktadır. Erdoğan, BRICS'in Türkiye'nin küresel ekonomide ve uluslararası politikada adaletsizlikleri dengeleme girişimleri açısından kritik bir rol oynadığını ifade etmiştir. Ayrıca, Türkiye'nin BRICS ile ilişkileri, uluslararası sistemdeki güç dengesini yeniden şekillendirmeye yönelik bir adım olarak değerlendirilmiştir. (Oğuzlu, 2024).

Çok Kutuplu Dünya Düzenine Doğru Bir Adım

Türkiye'nin 2018 yılında BRICS Plus zirvesine katılımı, tarihi bir dönüm noktası olarak kabul edilmektedir. Bu katılım, Türkiye'nin BRICS ile daha derin bir işbirliği arayışında attığı ilk resmi adımı temsil etmektedir. Zirve Türkiye'ye ticaret, yatırım ve altyapı projelerinde yeni fırsatlar sunarken, aynı zamanda Türkiye'nin çok kutuplu bir dünya düzenine entegrasyon arzusunu da ortaya koymuştur. Özellikle Türkiye'nin Orta Koridor stratejisi BRICS'in lojistik ağlarına ve ticaret yollarına entegre olmasını sağlayarak, Türkiye'nin küresel düzeydeki etkisini artırmıştır (Salim, 2018). Bu strateji, Türkiye'nin BRICS ile ilişkilerinde sadece ekonomik değil, aynı zamanda diplomatik ve stratejik bir temel oluşturmaktadır.

Türkiye ve BRICS arasındaki tarihsel bağlam, çok kutuplu bir dünya düzenine yönelik küresel çabaların bir parçası olarak değerlendirilebilir. Türkiye'nin BRICS ile işbirliği, uluslararası arenada daha adil bir sistemin inşasına katkıda bulunmakta ve Türkiye'nin küresel etkisini artırma hedefiyle uyumlu bir politika izlediğini göstermektedir. Türkiye'nin 2018 yılındaki BRICS Plus zirvesine katılımı, bu sürecin başlangıcını işaret etmekle kalmamış, aynı zamanda Türkiye'nin uluslararası sistemdeki rolünü güçlendirme konusundaki kararlılığını da ortaya koymuştur.

Çok Kutuplu Dünya Düzeni İçin Ekonomik ve Stratejik İşbirliği

Türkiye, uluslararası sistemde yükselen güçlerden biri olma arayışı içinde, bölgesel ve küresel dinamiklere uyum sağlayarak proaktif bir rol üstlenmektedir. Bu çerçevede, Türkiye'nin BRICS ülkeleri ile geniş bir paydada buluşması, siyasi ve ekonomik fırsatların yanı sıra, küresel güç dengelerindeki değişime aktif bir katkı sunma potansiyeli taşımaktadır. BRICS'in ekonomik gücünün yakın gelecekte Batılı ülkelerin toplam ekonomik gücünü geçeceği öngörüsü, Türkiye'nin bu grupla işbirliğini daha da anlamlı kılmaktadır. Türkiye'nin bu oluşuma katılımı, ekonomik çeşitlilik ve alternatif imkanlar yaratmanın ötesinde, orta ölçekli bir bölgesel güç olarak uluslararası sistemde güçlü bir aktör olma yolunda önemli bir kazanım sağlayabilir (TCDB, 2018). Türkiye'nin dış politikasında "eksen kayması" olarak adlandırılabilecek radikal bir değişimden ziyade, gerilim hattındaki sorunlara çözüm arayışı olarak nitelendirilebilecek bir çeşitlilik stratejisi dikkat çekmektedir. Bu strateji, yükselen güçlerle işbirliği yapmayı ve bu işbirliklerinden maksimum fayda sağlamayı hedeflemektedir. Değişen bölgesel dinamiklere hızla uyum sağlayabilen, esnek ve pragmatik bir dış politika anlayışı, Türkiye'nin hem ekonomik hem de siyasi kazanımlar elde etmesine olanak tanımaktadır (Dinç ve Yetim, 2011). BRICS ülkelerinin ekonomik yapıları birbirinden farklılık göstermesine rağmen, bu durum yeni işbirlikleri için farklı alanların önünü açmaktadır. Örneğin, Çin'in ihracat odaklı yapısı, Hindistan'ın bilgi ve iletişim teknolojilerindeki liderliği ve Brezilya, Rusya ile Güney Afrika'nın doğal kaynak zenginliklerine dayalı ekonomileri, heterojen bir yapıyı işaret etse de grup içindeki sinerji potansiyelini artırmaktadır. Bu çeşitlilik, Türkiye için ekonomik ve teknolojik işbirliği fırsatlarının geniş bir yelpazede değerlendirilmesine olanak sağlamaktadır (Dal, 2018). ABD'nin başlattığı ticaret savaşlarının küresel ticaret sistemine etkisi, BRICS ülkelerinin ekonomik olarak birbirine yakınlaşmasına neden olmuş ve işbirliği potansiyelini artırmıştır. Türkiye, bu yeni oluşan ekonomik düzen içinde, BRICS ile ilişkilerini derinleştirerek alternatif finansman ve yatırım kaynaklarına erişim imkanı bulabilir. Özellikle BRICS Kalkınma Bankası gibi alternatif finansal mekanizmaların devreye girmesi, Dünya Bankası ve IMF gibi geleneksel kurumlara olan bağımlılığı azaltmak açısından önemli bir fırsattır. Türkiye'nin 2018 yılında Güney Afrika'da düzenlenen BRICS Zirvesi'ne İslam İşbirliği Teşkilatı dönem başkanı olarak katılımı, bu grupla ilk kurumsal ilişkiyi başlatmış ve ortak zeminlerin keşfi için bir başlangıç olmuştur (TCDB, 2018). BRICS ve Türkiye'nin küresel finans ve ekonomik sisteme yönelik eleştirilerde birleşen tavırları, bu işbirliğini hem siyasi hem de ekonomik açıdan anlamlı kılmaktadır. Uluslararası yönetişim mekanizmalarının reform edilmesi gerektiği yönündeki ortak vurgular, Türkiye ve BRICS arasında stratejik bir sinerji oluşturma potansiyeline sahiptir. Bu işbirliği, yalnızca mevcut düzenin sınırlarını aşmayı değil, aynı zamanda daha adil ve sürdürülebilir bir uluslararası sistem yaratmayı hedeflemektedir (Dal, 2018). Türkiye'nin BRICS ile olan ilişkisi, küresel sistemdeki değişimlere yön veren yeni bir akımın parçası olarak değerlendirilebilir. Bu akım, yalnızca ekonomik çeşitliliği değil, aynı zamanda uluslararası sistemde daha fazla söz sahibi olmayı hedefleyen bir dış politika anlayışını temsil etmektedir. BRICS-Türkiye işbirliği, hem küresel çok kutupluluğu destekleyen hem de karşılıklı fayda sağlayan bir model olarak yükselen güçlerin yeni düzen arayışında önemli bir örnek teşkil etmektedir.

Diplomatik Etkileşim

Türkiye'nin BRICS ile diplomatik etkileşimleri, küresel ölçekte artan çok kutupluluk eğilimine uyum sağlama ve uluslararası sistemde daha etkili bir aktör olma çabasını yansıtmaktadır. Bu etkileşimler, Türkiye'nin dış politikada geleneksel ittifaklarını (NATO ve Avrupa Birliği) korurken, aynı zamanda yeni ve gelişmekte olan ortaklarla işbirliğini çeşitlendirme stratejisinin bir parçasıdır. Türkiye, BRICS'i sadece ekonomik değil, aynı zamanda diplomatik bir platform olarak değerlendirmekte ve bu çerçevede küresel meselelerde daha aktif bir rol üstlenmeyi amaçlamaktadır.

Türkiye'nin dış politika stratejisi, Batı ile Doğu arasında denge kurma üzerine inşa edilmiştir. Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan, Türkiye'nin BRICS ile ilişkilerinin NATO ve Avrupa Birliği

gibi geleneksel müttefiklerle olan yükümlülükleriyle çelişmediğini sık sık vurgulamıştır. Erdoğan, bu dengeyi şu sözlerle ifade etmiştir: "BRICS'e katılma isteği NATO'dan vazgeçme anlamına gelmez" (Erdoğan, 2024). Bu ifade, Türkiye'nin çok vektörlü dış politika anlayışının bir yansımasıdır. BRICS, Türkiye için hem ekonomik hem de diplomatik anlamda bir fırsat sunmakta, Türkiye'nin küresel diplomasiye katkı sağlama kapasitesini artırmaktadır.

Türkiye'nin BRICS ile diplomatik etkileşimlerinde Rusya ve Çin kritik bir rol oynamaktadır. Rusya, enerji işbirliği ve stratejik projeler kapsamında Türkiye'nin BRICS ile yakınlaşmasını destekleyen en önemli aktörlerden biridir. 2024 yılında Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin'in Cumhurbaşkanı Erdoğan'ı BRICS zirvesine davet etmesi, Rusya'nın Türkiye ile olan diplomatik işbirliğini derinleştirme konusundaki ilgisini açıkça ortaya koymaktadır (Putin, 2024). Bu davet, Türkiye'nin BRICS ile daha derin diplomatik ilişkiler kurma çabasının bir göstergesi olarak değerlendirilebilir. Benzer şekilde, Çin de Türkiye'nin BRICS ile olan diplomatik etkileşimlerinde öne çıkan bir aktördür. Kuşak ve Yol Girişimi, Türkiye ile Çin arasındaki diplomatik ilişkilerde önemli bir alan oluşturmaktadır. Türkiye'nin Orta Koridor stratejisi, Çin'in Avrupa ile Asya'yı birbirine bağlama çabalarıyla uyumlu bir şekilde ilerlemekte, bu da iki ülke arasındaki ilişkileri güçlendirmektedir (Oğuzlu, 2024).

Türkiye'nin BRICS ile olan diplomatik ilişkilerinde ilk önemli adım, 2018 yılında Güney Afrika'da düzenlenen BRICS Plus zirvesine katılımıyla atılmıştır. Bu zirve, BRICS üyesi olmayan gelişmekte olan ülkelerle işbirliğini artırmayı hedefleyen bir format sunmaktadır. Zirvede Türkiye'yi Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan temsil etmiş ve yaptığı konuşmada, BRICS'in daha adil bir dünya düzeni oluşturma potansiyeline dikkat çekmiştir (Erdoğan, 2018). Erdoğan'ın bu açıklamaları, Türkiye'nin küresel ölçekte daha aktif bir diplomatik aktör olma hedefini ve BRICS ile ilişkilerini güçlendirme kararlılığını göstermektedir. Türkiye'nin BRICS Plus formatına katılımı, sadece bölgesel değil, aynı zamanda küresel ölçekte işbirliği geliştirme iradesini ortaya koymuştur.

Türkiye'nin 2024 yılında BRICS'e tam üyelik başvurusunu açıklaması, bu diplomatik etkileşimlerin önemli bir dönüm noktası olmuştur. Kremlin Sözcüsü Dmitriy Peskov, Türkiye'nin başvurusunun belirlenen prosedürler çerçevesinde değerlendirileceğini belirtmiştir (Peskov, 2024). Bu adım, Türkiye'nin sadece ekonomik işbirliğini değil, aynı zamanda yeni küresel diplomasi standartlarının oluşturulmasına katılma arzusunu da yansıtmaktadır. Türkiye, BRICS ile işbirliğini derinleştirerek, küresel düzeydeki adaletsizlikleri dengelemeye yönelik bir diplomatik strateji izlemektedir. BRICS ile diplomatik etkileşimler, Türkiye için önemli fırsatlar sunmaktadır. Türkiye, BRICS aracılığıyla iklim değişikliği, enerji güvenliği ve uluslararası güvenlik gibi küresel sorunlara ilişkin tartışmalara daha aktif bir şekilde katılım gösterebilir. Aynı zamanda, Türkiye'nin Batı ve Doğu arasında bir köprü rolü üstlenerek, BRICS içinde arabulucu bir konumda bulunma potansiyeli de bulunmaktadır. Bu, Türkiye'nin uluslararası alandaki diplomatik etkisini artırmak için önemli bir fırsattır.

BRİCS ile ilişkilerde Türkiye için beklentiler ve zorluklar

Türkiye'nin BRICS ile ilişkilerinin derinleştirilmesi, küresel ölçekte ekonomik ve diplomatik etkisini artırmak için önemli bir fırsat sunarken, aynı zamanda dikkatle yönetilmesi gereken bir dizi zorluğu da beraberinde getirmektedir. Bu işbirliği, Türkiye'nin dış ekonomik ilişkilerini çeşitlendirme ve uluslararası nüfuzunu güçlendirme potansiyeli sunarken, geleneksel müttefikleriyle olan ilişkilerde hassas bir denge kurma zorunluluğunu doğurmaktadır. BRICS, Türkiye'ye ekonomik ve jeopolitik bağlamda büyük fırsatlar sunarken, bu işbirliğinin başarısı, stratejik esneklik ve uyum kapasitesine bağlıdır.

BRICS ile işbirliği, Türkiye'nin küresel ekonomik istikrarsızlıklara karşı direnç kazanmasına ve Batı pazarlarına olan bağımlılığını azaltmasına yardımcı olabilir. Özellikle BRICS Yeni Kalkınma Bankası'na (NDB) katılım, Türkiye için büyük ölçekli altyapı projelerine finansman sağlama konusunda etkili bir araç olarak öne çıkmaktadır. Türkiye'nin Orta Koridor Girişimi, liman altyapısının modernizasyonu ve demiryolu ağlarının genişletilmesi gibi projeler, NDB'nin sunduğu uygun finansman olanaklarıyla desteklenebilir (Salim, 2018). Bu tür yatırımlar, Türkiye'nin bölgesel ve küresel ticarette daha etkin bir rol üstlenmesine katkıda bulunabilir. Ayrıca Çin ve Hindistan gibi

ekonomik devlerle ticaretin genişletilmesi, Türkiye'nin ihracat gelirlerini artırabilir ve yeni istihdam olanakları yaratabilir. Bu, ekonomik büyümeye uzun vadeli bir katkı sağlayacaktır.

Enerji işbirliği de BRICS ile ilişkilerin en kritik unsurlarından biridir. Rusya ile geliştirilen Türk Akımı projesi, Türkiye'nin enerji arz güvenliğini sağlamada stratejik bir rol oynarken, Çin ile yenilenebilir enerji alanındaki ortaklıklar, Türkiye'nin sürdürülebilir enerji hedeflerini desteklemektedir. Çinli şirketlerin güneş ve rüzgar enerjisi yatırımları, enerji çeşitliliğini artırarak Türkiye'nin karbon ayak izini azaltmasına yardımcı olmaktadır (Oğuzlu, 2024). Bu işbirlikleri, Türkiye'nin hem enerji güvenliğini artırmasına hem de çevre dostu enerji teknolojilerine geçiş yapmasına olanak sağlamaktadır.

Diplomatik açıdan, BRICS Türkiye'nin uluslararası arenadaki etkisini artırması için önemli bir platform sunmaktadır. Türkiye, BM ve G20 gibi uluslararası kuruluşlardaki konumunu BRICS işbirliğiyle güçlendirebilir. BRICS Plus formatındaki aktif rolü sayesinde Türkiye, Doğu ile Batı arasında bir arabulucu olarak konumunu güçlendirebilir ve uluslararası sistemde çok taraflı bir denge aktörü olarak kabul görme şansını artırabilir (Erdoğan, 2018). Bu durum, Türkiye'nin küresel sorunlara yönelik daha aktif bir diplomasi yürütmesine olanak tanımaktadır.

Ancak BRICS ile ilişkilerin derinleştirilmesi, bazı önemli zorlukları da beraberinde getirmektedir. Türkiye'nin NATO ve Avrupa Birliği gibi geleneksel müttefikleri, BRICS ile artan işbirliğini Batı'dan bir uzaklaşma olarak algılayabilir. Bu durum, Türkiye'nin Batı'dan diplomatik ve ekonomik baskılarla karşı karşıya kalma riskini artırmaktadır. Ancak Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan, Türkiye'nin BRICS ile ilişkilerinin NATO ve AB'ye olan yükümlülükleriyle çelişmediğini ve bu işbirliğinin çok taraflı dış politika stratejisini tamamlayıcı bir unsur olduğunu vurgulamıştır (Erdoğan, 2024). Türkiye'nin bu dengeyi sürdürebilmesi, stratejik esneklik ve özenli bir diplomasi gerektirmektedir.

BRICS içindeki rekabet, Türkiye'nin karşılaşabileceği bir diğer zorluktur. Çin ve Hindistan gibi büyük ekonomiler arasındaki çıkar farklılıkları, BRICS içinde ortak karar alma süreçlerini karmaşıklaştırabilir. Türkiye, bu rekabet ortamında kendi çıkarlarını koruyabilmek için diplomatik müzakerelerde esneklik ve uzlaşma yeteneği sergilemek zorundadır (Peskov, 2024). BRICS üyeleri arasında ekonomik ve siyasi çıkarların örtüşmediği durumlarda, Türkiye'nin pozisyonunu dikkatle belirlemesi gerekmektedir. Bu, zaman zaman karar alma süreçlerini zorlaştırabilir.

Türkiye'nin BRICS ile ilişkilerde karşılaştığı bir diğer zorluk, mali kaynakların sınırlı olmasıdır. Büyük ölçekli altyapı projeleri ve enerji yatırımları gibi BRICS işbirliğini derinleştirmek için gereken yatırımlar, Türkiye'nin mevcut ekonomik koşulları göz önüne alındığında önemli bir mali yük oluşturabilir. Bu nedenle, Türkiye'nin ekonomik kaynaklarını verimli bir şekilde yönetmesi ve bu süreçte ekonomik istikrarını koruması büyük önem taşımaktadır. BRICS ile ilişkilerin derinleştirilmesi Türkiye için ekonomik çeşitlilik, enerji güvenliği ve diplomatik nüfuzun genişletilmesi gibi önemli fırsatlar sunmaktadır. Ancak bu fırsatların hayata geçirilebilmesi, Türkiye'nin geleneksel müttefikleriyle olan ilişkilerini dikkatle yönetmesine ve BRICS içindeki rekabet ortamında stratejik bir pozisyon almasına bağlıdır. BRICS ile işbirliği, Türkiye'nin küresel ölçekte etkisini artırabilecek güçlü bir platform sunarken, dikkatle yönetilmesi gereken karmaşık bir süreçtir. Türkiye'nin bu süreçte başarılı olabilmesi, ekonomik kaynaklarını verimli kullanma ve uluslararası diplomasideki stratejik esnekliğini sürdürme becerisine bağlıdır.

SONUÇ

Türkiye'nin BRICS ile ilişkileri, küresel güç dengelerinin yeniden şekillendiği bir dönemde ekonomik ve diplomatik fırsatlar sunan stratejik bir ortaklık olarak değerlendirilmektedir. Bu çalışma, Türkiye'nin BRICS ile iş birliğini derinleştirmenin, ekonomik çeşitliliği artırma, uluslararası sistemde daha güçlü bir aktör olma ve çok kutuplu dünya düzenine entegrasyon sağlama hedefleriyle uyumlu olduğunu göstermiştir. Türkiye'nin bu süreçteki yaklaşımı, geleneksel müttefiklerle olan ilişkilerini koruyarak yeni ve yükselen güçlerle iş birliğini çeşitlendirme stratejisine dayanmaktadır.

KAYNAKÇA

Narin ve Kutluay, (2013). Değişen Küresel Ekonomik Düzen:BRIC, 3G ve N11 Ülkeleri, Dosya, Ankara Sanayi Odası Yayın Organı, Ocak/Şubat 2013.

https://www.youtube.com/watch?v=GOVxUoM2VlU&embeds_referring_euri=https%3A%2F%2Fchatgpt.com%2F&source_ve_path=OTY3MTQ

https://www.trtworld.com/middle-east/brics-talks-offer-opportunities-for-turkey-business-group-13110544

https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/95938/cumhurbaskani-erdogan-brics-zirvesi-icin-guney-afrika-ya-gitti

Dal, E. (2018), "10. Güney Afrika BRICS Zirvesi, BRICS Plus ve Türkiye" Anadolu Ajansı, 26 Temmuz.

Dinç, C. ve Yetim, M. (2011). Türk Dış Politikasında Eksen Kayması Tartışması, Ortadoğu'ya Açılım, Gazze ve İran Konularına Diplomasi ve Köşe Yazarlarının Bakışı", (Ed.) Erol, M. Türk Dış Politikasında Strateji Arayışları, Barış Kitapevi, Ankara.

T.C. Dışişleri Bakanlığı, (2018). "Türkiye'nin Kalkınma İşbirliği: Genel Özellikleri Ve En Az Gelişmiş Ülkelere Yönelik Yaklaşımı", http://www.mfa.gov.tr/turkiyenin-kalkinma-isbirligi.tr.mfa , (29.07.2018).

https://www.iletisim.gov.tr/turkce/dis_basinda_turkiye/detay/erdogan-bricse-katilma-istegi-natodan-vazgecmek-anlamina-gelmez

https://www.iletisim.gov.tr/turkce/dis_basinda_turkiye/detay/putin-erdogani-brics-zirvesi-icin-ekim-ayinda-rusyaya-bekledigini-soyledi

https://www.perspektif.online/brics-ve-turkiye/

ROMANTİK DÖNEM HEYKEL SANATINDA ALÇI MALZEME VE AUGUSTE RODİN

Arş. Gör. Tolga Yurtözveri
Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi / Güzel Sanatlar Fakültesi / Heykel Bölümü/
tolga.yurtozveri@msgsu.edu.tr, *ORCID: 0000-0002-6352-8529*

Özet
Heykel sanatında kullanılan malzemelerin gerek fiziksel gerekse de kimyasal nitelikleri ölçüsünde oluşmuş kendisine özgü bir dili ve onu bir esere dönüştürecek olan sanatçının duygu ve düşünce dünyasında karşılık bulan çeşitli simgesel anlamları vardır. Dolayısıyla bu dilin ve taşıdığı anlamların özünü anlamak da hiç şüphesiz onlarla hem kavramsal hem de sanatsal düzeyde karşılıklı bir ilişki kurmayı gerektirmektedir. Bu diyalektik süreç içerisinde malzemenin grameriyle kendisine özgü plastik biçim ve içerik dili arasında armonik bir bağ kurmayı başaran sanatçı, -izleyicinin de işin içine katılacağı bu diyalogda- ona nasıl biçimler kazandıracağının ve ona hangi anlamları yükleyebileceğinin bilincine vararak malzemeyi şekillendirmeye başlar. Bir anlamda sanatsal yaratım sürecini dile getiren bu ortak çalışma, kendi iradesine bağlı kalarak belirli bir malzemeye yönlenen sanatçının, doğaya ait gerçek formları duyusal formlara dönüştürerek bu gerçekliğin altında yatan daha tözsel bir hakikatin içkin formunu keşfetmesine olanak sağlar. Bu bildirinin amacı, sanatın kendi edimlerinden doğduğunun bilinciyle, doğaya ait nesnel formları eserlerinde duyusal görünüşlere dönüştürerek dışa vuran Rodin'in, özellikle Romantik dönem heykel sanatında yepyeni bir insan formu oluştururken pragmatik bir biçimde kullanmaya yönlendiği alçı ve kalıp tekniklerinden aldı ilhamı çeşitli örneklerler üzerinden aktarmaya çalışmaktır.

Anahtar Kelimeler: Heykel Sanatı, Alçı Malzeme, Romantik Dönem, Auguste Rodin

PLASTER MATERIAL AND AUGUSTE RODIN IN ROMANTIC PERIOD SCULPTURE ART

Abstract
The materials used in the art of sculpture have their own language, formed in terms of both their physical and chemical qualities, and various symbolic meanings that find correspondence in the emotional and thought world of the artist who will transform it into a work. Therefore, understanding the essence of this language and the meanings it carries undoubtedly requires establishing a mutual relationship with them at both conceptual and artistic levels. In this dialectical process, the artist manages to establish a harmonic bond between the grammar of the material and its unique language of plastic form and content. In this dialogue in which the audience will also participate, the artist begins to shape the material by becoming aware of what forms he can give it and what meanings he can attribute to it. This collaborative work, which in a sense expresses the process of artistic creation, allows the artist, who directs himself to a certain material, adhering to his own will, to transform the real forms of nature into sensory forms and discover the inherent form of a more substantial truth underlying this reality. The purpose of this paper is to try to convey, through various examples, the inspiration that Rodin took from the plaster and mold techniques that he pragmatically used when creating a brand new human form, especially in the Romantic period sculpture art, by transforming objective forms of nature into sensory appearances in his works, with the awareness that art was born from his own actions.

Keywords: Sculpture Art, Plaster Material, Romantic Period, Auguste Rodin

1. GİRİŞ

Alçı, doğada ham halde bulunan alçıtaşı veya kireçtaşı olarak bilinen, kimyasal bileşimini kalsiyum sülfat mineralinin oluşturduğu jips tortul kayacının öğütülerek bir takım ısıl ve kimyevi işlemlerden

geçirmesi sonucu meydana gelen beyaz renkli toz bir maddedir. Yaklaşık olarak kendi ağırlığının dörtte biri ölçüsünde su ile karıştırıldığında kimyasal reaksiyona geçerek önce macun kıvamına gelen ve daha sonra da katılaşan bu madde, tarihte ilk defa Neolitik çağın en eski yerleşim yeri olan Çatalhöyük evlerinin zemin ve duvarlarında sonraki çağlarda da Sümer, Asur, Mısır, Yunan ve Roma uygarlıklarının mimari yapılarında bir inşaat malzemesi olarak kullanılmıştır. Buna karşın tarih öncesi çağlardan antik çağlara kadar hürmet gösterme amacı ile tanrı, tanrıça, yarı-tanrı, firavun ve statü bakımından yüce sayılan çeşitli karakteri tasvir eden heykel sanatında alçı malzeme tercih edilmemiş; onun yerine magmatik ve metamorfik kökenli doğal taşlar, çeşitli ağaçlar, metaller ve pişmiş toprak gibi hava koşullarına karşı koyabilen sağlam ve kalıcı malzemeler kullanılmıştır. Ancak söz konusu çağlarda zamanın ruhu başta olmak üzere insan topluluklarının dünya görüşü, kültürel yaşam biçimi, simgesel dünya tasavvuru, kavramsal düşüncesi, idealize ettikleri güzellik ilkeleri ve ulaştıkları teknoloji seviyeleri ile uyumlandırılarak heykel sanatında özellikle tercih edilen bu *"malzemeler tek başlarına birer edim olmasalar da sembolik ve kültürel olarak ('söylemenin' en genel anlamında) bir söz söylerler"* Yavuz (2021). İşte bu sözüyle, insan zihninin ürünü olan duygu ve düşüncelerin açığa çıkartılmasına büyük bir motivasyon kazandıran en önemli malzemelerin başında kuşkusuz doğal taşlar gelmektedir.

2. MERMERDEN ALÇIYA

Tarih öncesi çağlarda tanrıları ve ruhları içerisinde barındığına inanılan doğal taşlar, ilk insan toplulukların kültürel yaşamında kendisine özel olarak yer açmış ve çeşitli mimari yapıların ve heykel prototiplerinin ana malzemesi olarak kullanılmıştır. Daha gelişmiş uygarlıkların inşa edildiği antik çağlarda da sembolik bir malzeme olma özelliğini sürdürdükleri gibi bu taşlar, bilhassa Mısır ve Yunan kültürlerinin ayrılmaz bir parçası haline gelmiş ve bu uygarlıkların ayrı ayrı tinsel anlamlar ve yepyeni estetik biçimlen kazandırdıkları heykel sanatında son derece özel bir malzemeye dönüşmüştür. Örneğin: Hassas ve kesin ayrıntıların kararlılıkla elde edilmesine olanak tanıyan uygun sertlik derecesi, yontularak oluşturulan iç bükey ve dış bükey yüzeylerde ışık- gölge kontrastını vererek görsel ifadeye derinlik kazandıran saf beyaz rengi, ince taneli kristal yapısı ve yarı saydam yüzey dokusunun yanı sıra üzerine düşen ışığı insan tenine benzer bir biçimde içerisinde kırıp daha sonradan yansıtması gibi çeşitli fiziksel niteliklere sahip olan mermer, ölümsüzlük, kalıcılık, otorite, zenginlik ve zarafet gibi tarihsel süreç içerisinde edindiği çeşitli manevi anlamlarıyla Arkaik dönemden Klasik döneme kadar Yunan ustalara hünerlerini gösterebilecekleri bir yaratım atmosferi sağlamıştır. Bu süreçte ikonik bir malzemeye dönüşen mermer, sahip olduğu gerek maddi nitelikleri gerekse de manevi anlamları ölçüsünde Yunan ustalara büyük bir motivasyon sağlamış ve onların zengin bir estetik biçim ve içerik dili oluşturarak insan figürüne contrapposto, gerçekçi anatomi ve idealize edilmiş güzellik ilkeleriyle hem dinamik bir görünüm hem de ilahi sükûneti çağrıştıran mağrur bir ifade kazandırmalarına aracı olmuştur. Böylece kendilerini hem doğa hem de tin alanında dışa vurabilecekleri bir gerçeklik alanı inşa eden Yunan ustalar, mermer ile çıplak insan vücudu arasında özel bir bağ kuran klasik dönem eserleriyle önce Greko-Romen sonra Judeo-Hristiyan heykel sanatını etkisi altına almış daha sonra da Rönesans içerisinde şekillenen XVI. yüzyıl Maniyerizm ardından XVII. yüzyıl Barok ve XVIII. yüzyıl Neoklasik dönem heykel sanatına son derece köklü bir miras bırakmıştır.

Tarihsel süreç içerisinde temeli Helenistik dönemde Zenon'un Stoacılık ve Epikuros'un Epikürcülük felsefelerine dayanan 16. yüzyıl geç Rönesans hümanizmasının ve 17. yüzyılda gerçekleşen bilim ve sanayi devriminin etkisiyle 18. yüzyıl Batı Avrupa'sında vuku bulan Aydınlanma hareketi, sosyal, siyasal, ekonomik ve kültürel alanlarda karşılığı olan pek çok dramatik dönüşümlerin yaşanmasına yol açtığı gibi özellikle filozofların ortaya attıkları

düşüncelerle de sanatsal yaratım alanını antikitenin esaretinden kurtararak bağımsızlaştırmıştır. Örneğin: İmmanuel Kant, *"Sanatın özerkliği meselesini kuramsallaştırdığı modern bilgi rejimini tanımlarken, sanatı bilimden ve ahlaktan /dinden koparttığı gibi bilim ve ahlak alanında bilgiyi yönlendiren her türlü faydadan, çıkardan, işlevden ve amaçtan arındırmıştır"* Artun (2021). 19. yüzyılda Neoklasisizme karşı bir tepki olarak ortaya çıkan Romantik akıma, düşünsel olduğu kadar hem

özgür sanata hem özgür sanatçıya hem de özgün ve özgür esere zemin hazırlayan Kant'tan sonra sanatın, ancak kendi edimlerinden doğabileceğini ifade eden Hegel'in düşünceleri, bu dönemde sanatçıların, doğaya ait nesnel görüntüleri duyusal formlara dönüştürerek daha tözsel bir gerçeği dışa vuran eserler vermelerine imkân tanıyan bir sanatsal yaratım atmosferi oluşturmuştur. Böylece Klasik sanat anlayışının kristalleşerek patern haline getirdiği tüm kuralların devre dışı kaldığı Romantik dönemde, heykel sanatında tercih edilen malzemeler listesine nihayet giren alçı, özellikle Auguste Rodin eserlerinde bir ifade aracına dönüşmüştür.

2.1. Sanatsal İfadenin Dönüşümü Bağlamında Auguste Rodin ve Alçı Malzeme

19. yüzyılın sonlarında geçiciliği ve devingenliği motto haline getiren Empresyonizm akımından etkilenen Rodin, doğada somut olarak varolan nesnelerin sürekli değişim içinde olduğunun bilinciyle, bu nesnelerin kendisinde uyandırdığı anlık izlenimlerinin peşine düşmüş ve bu kapsamlı araştırmasını deneyimlerken de -herhangi bir malzemeyi yontmak yerine- kilden ve alçıdan yapılmış orijinal modeller üzerinde çalışmıştır. Alçı henüz sıvı haldeyken bu çalışmaları kalıplara dökerek birden fazla kopyasını üreten Rodin'in bu tekniği, onun eseri üzerinde devam ettirdiği çalışmanın bitmeyen sürecine dahil eden bilinçli bir tavır sergilemesini kolaylaştırmıştır. Bir taraftan alçının beyaz rengi, dokusu ve yüzeyine gelen ışığı formu en iyi gösterecek biçimde gezdirmesi gibi fiziksel niteliklerini öte taraftan da bu döküm tekniğinin malzeme üzerinde bıraktığı bitmemişlik hissini çağrıştıran bir takım parmak ve kalıp izlerini kullanarak eserlerine yepyeni bir görünüm kazandıran Rodin, Romantik dönem heykel sanatında çığır açan bir insan figürü yaratarak insan formunu duyusal görünüşlere dönüştürmüştür. Bu sanatsal yaratım sürecinde antik eserlerden de ilham alan Rodin, doğrudan doğruya modelin üzerinden kalıp alma yöntemi olan *"surmoulage"* tekniğini, kendisine özgün bir farkındalık çerçevesinde kullanarak insan figürünün içkin formunu dışa vuran eserler üretmiştir. Örneğin: Fransız devriminin başarısızlığını vurgulamak için 1877'de yaptığı "*Vanquished*" isimli heykelinde, bu alçı kalıp tekniğini uygulayan Rodin, 1898' de bronz malzemeye dönüştürdüğü bu nü çalışmasının adını "*Bronz Çağı*" olarak değiştirmiş ve eleştirmenler tarafından surmoulage tekniği uyguladığı için eseri kopya muamelesi görmüştür. Yapılan bu tenkitler karşısında tek hakiki okul olan doğanın kalıbı alınarak ne kopyalanabilir ne de formüle edilebilir olmadığını antik sanat üzerinden verdiği bir örnekle ifade eden sanatçı, *"Doğadan alınmış bir kalıp ile antik heykeli yan yana koyarak farkı anlayabilirsiniz; hafifçe abartıldığı için çok daha güçlü görünen antik yapıtın yanında, kalıbın zayıf kaldığını göreceksiniz"* Rodin (2017) diyerek tüm bu suçlamaları reddetmiştir.

Tablo 1

Rodin, "*Vanquished*", 1877, Alçı Döküm.	Rodin, "*Bronz Çağı*", 1898, Bronz Döküm.
	
Şekil 1. https://www.meisterdrucke.ie/fine-art-prints/Auguste-Rodin/1196848/The-Age-of-Bronze.html, Erişim Tarihi: 25/10/2024	**Şekil 2**. https://www.meisterdrucke.com.tr/fine-art-baski/Auguste-Rodin/853907/Bronz/ Erişim Tarihi: 22/11/2024%2C-1875-1876.html, Erişim Tarihi: 22/11/2024

Bu anlayışı doğrultusunda, doğada somut olarak varolan nesnelerin gerçek görüntüleri yerine, bu görüntülerin onda bıraktığı anlık izlenimlerinin peşine düşen Rodin, alçı malzeme ile hızlıca çoğalttığı heykellerini yeniden yapılandırmak için parçalara ayırmış ve bu parçalardan oluşan bambaşka soyut kompozisyonlar elde etmiştir. Sözgelimi: Rodin'in, "*Milo Venüsü*", "*Samothrace Zaferi*" ve "*Belvedere Torso*" gibi çeşitli Greko-Romen sanatın eşsiz yapıtlarından esinlenerek soyutladığı bir eser olan "*Yürüyen Adam*" adlı heykeli, her ne kadar dönemin estetik anlayışına uymadığı için eleştirmenlerden sanatçının kasap lakabı almasına neden olsa da bu çalışma, sanatçının "*1890 yılında yaptığı Vaftizci Yahya isimli eserinin bir ön çalışması olarak kabul görmüş hatta Rodin'in bu heykelinin henüz çalışma aşamasındayken aldığı alçı kalıpları tıpkı bir terzi gibi kesip biçerek yeniden bir araya getirdiği daha küçük bir versiyonu da 1900'de Pavillon de l'Alma'da sergilenmiştir*" (https://www.musee-rodin.fr).

Tablo 2

"*Milo Venüsü*" M.Ö. 2. yüzyıl, Mermer	"*Samothrace Zaferi*" M.Ö. 220-190 (Mermer)	"*Belvedere Torso*" M.S. 1. yüzyıl (Mermer)
		
Şekil 3. https://en.wikipedia.org/wiki/Venus_de_Milo, Erişim Tarihi: 25/10/2024	**Şekil 4.** https://ro.wikipedia.org/wiki/Nike_din_Samothrace, Erişim Tarihi: 17 /09/2024	**Şekil 5.** www.musei-vaticani.it/, Erişim Tarihi: 17 /09/2024

Tablo 3

Rodin, "*Yürüyen Adam*" 1877, (Alçı Döküm)	Rodin, *"Vaftizci Yahya"* 1890 (Alçı Döküm)
	
Şekil 6. https://www.musee-rodin.fr/musee/expositions/rodin-giacometti-0, Erişim Tarihi: 14/09/2024	**Şekil 7.** https://skd-online-collection.skd.museum/Details/Index/165832 Erişim Tarihi: 26/11/2024

Tablo 4

Michelangelo, "*Pensieroso*", 1524-31 (Mermer)	Rodin, "*Düşünen Adam*", 1881-1882 (Alçı Döküm)	Rodin, "*Cehennem Kapsı*", 1917 (Alçı Döküm)
		
Şekil 8. https://www.visit-florence-italy.com/italy.html, Erişim Tarihi: 22/11/2024	**Şekil 9.** https://tr.pinterest.com/pin/684899055811381554/, Erişim Tarihi: 13/10/2024	**Şekil 10.** https://www.musee-orsay.fr/en/articles/new-presentation-rodins-gates-hell-214274, Erişim Tarihi: 22/11/2024

Sürekli hareket halinde olan bir denize benzettiği insan vücudunu, o anda nasıl ve ne şekilde görünüyorsa, o gördüğü gerçeği yine o anda ve yine o haliyle betimlemeye çalışan Rodin, Antik Yunanda toplumsal kullanıma açılan uzlaşımsal sanat alanının tüm temel idea, kavram ve estetik ilkelerinden kendisine yeni bir sanat vizyonu oluşturmuş ve Yeni-Platoncu anlayışı benimseyerek insan figürüne ülküsel bir nitelik kazandıran Michelangelo'nun, Maniyerist dönemde yaptığı "*Pensieroso*" isimli çalışmasından ilhan alarak refleksif düşünceyi simgeleyen "*Düşünen Adam*" heykelini yapmıştır. Yine alçı kalıp kullanarak döküm tekniğiyle çoğaltılan bu eser, daha sonradan Dante'nin İlahi Komedyası'na gönderme yapan "*Cehennem Kapsı*" adlı heykelin bir parçası olarak sanatçı tarafından kompozisyona ilave edilmiştir. Böylece Rodin'in farklı zamanlarda üretmiş olduğu diğer alçı çalışmalarıyla bir arada kullandığı "*Öne eğilmiş, düşüncelere dalmış, sanki azap çekiyormuş gibi duran bu güçlü yapılı adam*" (www.musee-rodin) heykeli, yeni bir bağlam çatısı altında yepyeni bir kurgunun parçası olarak hem bambaşka estetik bir biçim hem de apayrı sembolik anlamlar kazanmıştır. Ayrıca Antonio Pollaiuolo'nun ortaya koyduğu "*Herkül ve Antaeus*" isimli çalışmasından türettiği "*Je suis belle*" (ben güzelim) adlı yapıtıyla Romantik dönem heykel sanatına yarı-mitsel bir boyut katan Rodin, çamurdan şekillendirdiği bu eser üzerinde yoğun ışık-gölge alan parçalı formları, modlajı zengin gösterecek gergin dokuyu ortaya çıkaran alçı malzemeyi, kalıp tekniklerini ve onun izlerini kullanarak insan figürüne sembolizmin gücünü taşıyan varoluşsal bir ifade kazandırmıştır.

Tablo 5

Antonio Pollaiuolo, "*Herkül ve Antaeus*", 1475. (Bronz)	Rodin, "*Je suis belle*", 1882. (Alçı Döküm)

	
Şekil 11. https://www.wga.hu/html_m/p/pollaiol/antonio/sculptur/hercul2.html, Erişim Tarihi: 22/11/2024	**Şekil 12.** https://www.musee-rodin.fr/recherche/fonds-patrimoniaux-et-documentaires-du-musee/grandes-acquisitions/je-suis-belle-0, Erişim Tarihi: 22/11/2024

3. SONUÇ

Rodin, Antik Yunan heykel sanatının kristalleştirdiği ve sonraki yüzyıllara da miras olarak devrettiği geleneksel yöntemleri, alçı malzemeden türettiği ve kalıp kullanarak çoğalttığı eserleri kolaj, asamblaj ve montaj gibi teknikler ile harmanlayarak kendisine özgü zengin bir biçim ve içerik dili oluşturmuştur. Bu dil aracılığıyla tıpkı bir metni parçalara ayırarak içindeki çelişkileri ve varsayımları açığa çıkartmaya çalışan yapıbozumcular gibi eseri üzerinde çalışmaya başlayan sanatçı, sadece alçıdan meydana getirdiği insan figürünü ve onu oluşturan tüm öğeleri fragmanlara bölüp ayrıştırmakla kalmamış; bu parçaları yeniden bir araya getirip yepyeni eserler ve bambaşka kompozisyonlar tasarlayarak "*Ekspresyonizm ve Kübizm'de gördüğümüz parçalama hareketinin de yolunu açmıştır*" Walther (2018). Ayrıca Maniyerist dönemde "*Michelangelo'nun beden dili üzerinde yakalamaya çalıştığı non-finito etkisini*" Sandıkçı (2024), Romantik dönem heykel sanatının gündeme yeniden taşıyan sanatçı, bitmemişlik izlenimi vermesi için eserleri üzerinde tanımsız alanlar oluşturarak sanki izleyicinin bu kurgusal gerçekliği kendi imgeleminde tamamlamasını isteyen bir yaklaşım sergilemiştir. Bu itibarla, alçı malzemenin kendisine sunduğu olanakları iradesi aracılığıyla kullanan Auguste Rodin, özgün estetik ideanın ve özgün sanatsal yaratım alanının olumlanarak tekilleştiği modern dönemi etkisi altına almış ve kendilerine kılgısal bir yüklem alanı oluşturan heykeltıraşların pragmatik bir sanat dili inşa ederek insan figürünü öznel bir nesneye dönüştürmelerine imkân tanıyan entelektüel seviyesi son derece yüksek bir yaratıcılık zemini hazırlamıştır.

KAYNAKLAR

ATMACA Ahmet, (2023), Günümüz Heykel Sanatında Varoluşçu Etkiler, T.C. Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Güzel Sanatlar Enstitüsü, Heykel Anasanat Dalı, Heykel Programı, Sanatta Yeterlik Eser Metni, Ed.: Ingo F. Walther, Art of the 20th Century Volume II, 411. (Çev.: Ahmet Aydın Atmaca). syf. 27

ARTUN Ali, (2021), Modernizm Kavramının ve Türkiye'de Modernist Sanatın Doğuşu, İstanbul, İletişim Yayınları

AUGUSTE Rodin, (2017), Düşünce Kıvılcımları, İstanbul, Kırmızı Kedi Yayınevi

SANDIKÇI Ezgi, (2024), Heykel Sanatında Belvedere Torsosu'nun İzleği, *6. Uluslararası Akdeniz Kongresi,* Cilt: (1), syf.356

YAVUZ Emre Ömer, (2021), Heykel Sanatında Malzemelerin Birer Söz Edimi Olarak Kuramsallaştırılmasına Doğru, *Journal of Arts*, Cilt: (4), syf.33

Republique Française Musee Rodin, (*Çoklular, Parçalar, Montajlar*), 2024, 27 Aralık tarihinde https://www.musee-rodin.fr/en/resources/creative-process/multiples-fragments-assemblages adresinden alındı.

ORTAÇAĞ ANADOLU'SUNDA SAÇ VE SAKAL, BİREY VE TOPLUM

Dr. Öğr. Ü. Hüseyin Doğan
Kocaeli Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih
huseyincahiddogan@gmail.com ORCID: 0000-0003-4290-5062

Özet

Ortaçağ'da saç ve sakal sağlıklı olma halini göstermekten ve estetik anlayışlarla ilgili olmaktan daha çok örfî ve dinî anlamlarıyla toplumsal hayatta kendine önemli bir yer edinmişti. Örneğin sakal bırakmak Müslümanlar arasında çoğunlukla erkekliğin bir sembolü sayılmış, sakalsız erkek kadına benzetilmiştir. Kur'an'da bir yerde geçen sakaldan İslâm Peygamberi ve sahabenin uygulamaları temelinde ardıllar tarafından epeyce bahsedilmiş, Müslüman fakihler birbirinden farklı görüşler ileri sürerek uzun süre bu konuyu tartışmıştır. Saç ve sakalın rengi, şekli ve uzunluğu tanımlama, statü gösterme, bilgelik alâmeti, hatta kutsallık ifadelerinde yerini bulmuştur. Önemli kişilerin sakallarının tarifi İslâm tarih yazım geleneğinde kalıplaşmış, kimi zaman Ortaçağ Türkiye'sinde yaşayan Kalenderî dervişlerinde olduğu gibi tümden reddedilip kazınmıştır. Saç, sakal ve kirpiklerin yolunması ceza olarak da uygulanmıştır. Ayrıca kadın güzelliğinin tasvirinde saç önemli bir ifade aracıdır. Saç ve sakala yüklenen anlamlar en iyi şekilde bakımlarının yapılması için önerilen yöntemleri de oldukça çeşitlendirmiştir. Ağarmayı önlemek, beyazlamışsa kararması için boyamak, uzatmak, gürleştirmek ve dökülmeyi engellemek veya tedavi etmek için bitki, hayvan ve minerallerden yararlanılmıştır.

Bu bildiri saç ve sakala yüklenen anlamları Ortaçağ Türkiye'si özelinde incelemeye odaklanmıştır. Toplumsal hayat merkezinden saç ve sakalın ifade ettiği anlamlar ve buradan doğan algılar ele alınarak insan vücudundaki kıl örtüsü kendi içinde bir mukayeseye tabii tutulacaktır. Türkçe yazılan eserler temel kaynak olarak kullanılarak Ortaçağ Türkiye'sinde insan ve toplumun anlaşılması çalışmalarına bir katkı sunulması amaçlanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Kozmetik tarihi, Kozmetoloji, Kıl, Anadolu, Türk uygarlığı.

HAIR AND BEARD IN MEDIEVAL ANATOLIA: INDIVIDUAL IDENTITY AND SOCIAL SYMBOLS

Abstract

In the Middle Ages, hair and beard held significant importance in social life, not just as indicators of health and aesthetic values, but also through their folkloric and religious meanings. For instance, growing a beard was commonly seen as a symbol of masculinity among Muslims, and men without beards were often compared to women. Though the Qur'an mentions the beard in one instance, it became a topic of extensive discussion based on the practices of the Islamic Prophet and his companions, with Muslim scholars offering differing views for a long time. The color, shape, and length of hair and beard were associated with status, wisdom, and even sacredness. The description of the beards of important figures became a standardized part of Islamic historiography, and in some cases, like among the Kalenderî dervishes in medieval Turkey, beards were completely rejected and shaved off. Hair, beard, and eyelash plucking was also used as a form of punishment. Moreover, in the depiction of female beauty, hair played an important role as an expressive tool. The meanings attributed to hair and beard were reflected in the diverse methods proposed for their care. These included methods to prevent graying, dyeing white hair to darken it, lengthening, thickening, and preventing or treating hair loss through the use of plants, animals, and minerals.

This paper focuses on examining the meanings attributed to hair and beard specifically in medieval Turkey. By analyzing the meanings and societal perceptions associated with hair and beard, the human body's hair covering will be compared within itself. Using works written in Turkish as primary sources, the study aims to contribute to understanding the human and societal context of medieval Turkey.

Keywords: History of cosmetics, Cosmetology, Hair, Anatolia, Turkic civilization.

1. GİRİŞ

Canlıların derilerinin çeşitli bölgelerinde farklı biçim ve uzunluklarda, seyrek ya da yoğun hâllerde kıl örtüleri bulunmaktadır. Bunlar güneş ışınları, haşere ısırmaları ve hafif darbelere karşı koruma, soğuk ve sıcak havalarda yalıtım, burun, kulak gibi organlara yabancı maddelerin girmesini engelleme gibi çeşitli işlevlere sahiptir. Bunun yanında kıllar karşı cinsin dikkatini çekmek ya da bir grup içinde kişinin konumunu belirlemek gibi bir dizi sosyal rolü de üstlenmiştir. Örneğin, yele erkek aslanlara özgü bir özelliktir. Koyu renkli ve yoğun bir yele canlılık ve enerji anlamına gelmektedir ve böyle bir yeleye sahip olan aslan, hem dişi aslanların dikkatini çekmede daha avantajlı konumdadır hem de rakip erkeklere gücüne dair bir uyarı işaret taşımaktadır. (West ve Packer, 2002, 1339)

İnsanlarda da kıl örtüsü hem eş tercihinde önemli bir yere sahiptir hem de bir sosyal statü işareti olarak kullanılmıştır. Çünkü kıllar insan vücudunun ayrılmaz bir parçasıdır ancak hem vücuttan taşarak dışarıya doğru büyümesi hem de yukarıda anılan anlamlara sahip olması bakımından sosyal bir değere de kavuşmaktadır. Böylece kıl örtüsü, vücut için ifade ettiği anlamdan daha fazlasını sosyal yaşam için ifade etmektedir. Vücudun bir parçasıdır evet ama aynı zamanda kültürel bir işaret ve sosyal anlamların ifadesi için de bir araçtır. (Turner, 2012, 488; Bartlett, 1990, 43; Hallpike, 1987, 256; Pfluger-Schindlbeck, 2006, 73) Öte yandan insan, diğer canlıların aksine kıl örtüsüne müdahale etme olanağına sahiptir. Kıl örtüsüne aletler kullanarak çeşitli desenler verebilir, değişik biçimlerde stilize edebilir, kokulu ve boyar maddeleri kullanarak onu olduğundan daha cazip hâle getirebilir. Özelikle baştaki kıl örtülerinin gerek görünür olmaları ve gerekse sosyal anlamda bazı rolleri üstlenmiş olmaları nedeniyle bireysellik ya da bir gruba ait olma, statü ve mahremiyet çağrışımlarına sahiptir. Bu çağrışımlar erkek ve kadınlarda farklı biçimlerde özelleşmiştir. Örneğin sakal ve bıyık erkeğin yetişkinliğe geçişinin görünür işaretidir, onu kadından ayırmaktadır ve böylece erkeklikle ilgili çağrışımlarla doludur. (Synnot, 1987, 383; Hekim Bereket, 2013, 55) Ancak bu çağrışımlar bunların bütüncül ve sağlıklı görünmeleri ile doğrudan ilintilidir. Bu nedenle, yukarıda bahsedildiği gibi daha cazip hâle getirme olanağının yanı sıra, bir cezalandırma ya da aşağılama biçimi olarak örneğin saçların kazıtılması ya da sakalların yolunması da kültürel bir ağırlığa sahiptir. (Sijpesteijn, 2018, 4) Bu yüzden kıl, coğrafyanın, kültürün ve dinin değiştiği ölçüde farklı kodlar oluşturmuş sosyal bir tarihe sahiptir. Tarih boyunca iktidar odaklarının, kılların görünürlüğü, biçimi, doğası üzerinden yasalar inşa etmelerinin yanında kalem sahipleri de kıl ve insan ilişkisine değgin yazılı eserler meydana getirmiştir.

Bu çalışma, kozmetik tarihine bir katkı sunması amacıyla, Ortaçağ'da Anadolu'da Türkçe kullanılarak oluşturulmuş eserleri odağına alarak kıl örtüsünün korunması, bakımı ve onarılmasına dair uygulamaları araştırmaktadır.

2. GEREÇ VE YÖNTEM

Bu çalışmanın bulgular bölümünde, coğrafya kapsamı olarak Türkiye, tarih kapsamı olarak on üçüncü ilâ on beşinci yüzyıllar arasındaki dönem ve kaynak olarak da Türkçe yazılmış eserler kullanılmıştır. Adı geçen dönem, çok sayıda bilim dalında ilk defa Türkçe eserlerin kaleme alındığı dönemdir ve bu nedenle Türk uygarlığının tarihsel gelişimini göstermesi bakımından oldukça önemlidir. Çalışmada, Eski Anadolu Türkçesi olarak da bilinen bu dönemde yazılan eserlere başvurularak, Ortaçağ'da saç, sakal, kaş ve kirpik bakımına dair uygulamalara yer verilmiştir.

3. BULGULAR

3.1. Ortaçağ Türk uygarlığında kıl

İslâm inancına göre Allah insanı en güzel biçimde yaratmıştır ve bu nedenle insanın fiziksel özelliklerini değiştirme girişimleri hoş karşılanmamaktadır. Diğer yandan pratikte birtakım müdahalelere izin verildiği görülmektedir. Bu izinler sağlıkla ilgili mücbir hâllerin yanı sıra kişisel bakım gibi daha estetik kaygıları da kapsamaktadır. Örneğin vücudun belirli bir bölgesinin dağlanması gerektiğinde, sağlığa

dair endişeler ilâhî emirlere dair korkulardan daha önce gelmektedir. Yine bir kadında, cinsel kimliğinin sorgulanmasına neden olacak biçimde kalın kaş, bıyık ve sakal çıkmışsa, bunların alınması da izin dâhilindedir. (Kueny, 2020, 251; Hirsch, 2011, 100) Dolasıyla kıl örtüsü özelinde tanrısal biçime müdahale hem sağlıklı yaşama dair önemsemelere hem de kadın erkek ilişkilerinin iyileştirilmesine yönelik bir arka plana sahiptir.

Kadın erkek ilişkilerinin kalitesini artırmaya yönelik kaleme alınan bahnâme türündeki eserlerde kıl örtüsü estetik ve fayda özelliklerine göre dört gruba ayrılmıştır. Saç, kaş ve kirpikler hem estetik hem de faydalı iken koltuk ve kasık kılları iki özellikten de mahrumdur. Sakal sadece estetik iken vücuttaki diğer kıllar sadece faydalıdır. (Şengün, 2017, 544) Hekim Bereket'e göre de kıllar özellikle buharın ciltten çıktığı bölgelerde bulunmaktadır, kirpik hariç tamamı mütemadiyen uzamaktadır ve baş kılları süs içinken diğer bölgelerdeki kıllar yalıtımla ilgilidir. Ayrıca kılların dibindeki delikler temiz havayı alarak kalbe ulaştırmakta ve vücutta toplanmış buharı da dışarı atmaktadır. Yine kılların dibindeki delikler, yakı yapılan çeşitli ilaçların hastalıkların tedavisinde etkili olmasını da sağlamaktadır. (Hekim Bereket, 2013, 41; 74; 90)

Hem estetik hem de faydalı olan saç, kirpik ve kaşlar siyah renkli olmaları ile idealize edilmiştir. Bu durumda ağaran bölgeler boyanmalı ve tekrar ağarmaması için de önlemler alınmalıdır. Her ne kadar kılların boyanması estetikle ilgili bir yaklaşım gibi görünse de kullanılan terkipler itibariyle aynı zamanda tıbbî bir uygulama niteliğine de sahiptir. Örneğin kına Antik Yunan'da saç boyası için kullanılıyordu ancak ayrıca çıban, iltihaplı yaralar, yanıklar üzerindeki iyileştirici etkisine de vurgu yapılıyordu. (Dioscorides, 2005, 67) Benzer biçimde İslâm inancında da kınanın ağarmış saçları boyamak için kullanılması önerildiğinde bu hem estetiği hem de tedaviyi içinde barındırıyordu. (Öztürk, 2012, 88; Kueny, 2020, 268)

3.2. Saç-Sakal Boyama

Uygulamada ağarmış kılların boyanmasının yanı sıra tekrar ağarmasının engellemesi için de çeşitli bitkisel ve hayvansal maddelerden faydalanılmıştır. Ayı ve karga içyağı kılları hem boyamakta hem de tekrar ağarmasını engellemekte, eşek beyni ile zeytinyağı karışımı saçı siyaha boyayıp gürleşmesini sağlamakta, mersin yağı,[50] yaprağı, meyvesi, ayrıca kırlangıç ve deve safrası da saç ve sakalı siyaha boyamakta, helîle[51] türleri balla uygulandığında sakalın ağarmasını durdurmaktadır. (Anonim, 2019, 285; Buçukçu, 2017, 61; Cavlazoğlu, 2009, 97; Bekmez, 2009, 58; Aktürk, 2012, 55)

Saç ve sakalın boyanması için yukarıdakiler gibi basit uygulamaların yanında çok sayıda maddenin dâhil olduğu karmaşık tarifler de mevcuttur. Bu tariflerden üç örneği aşağıya çıkarıyoruz:

1-) Yirmi beş dirhem emlec,[52] yüz dirhem mersin suyu ve iki yüz kırk dirhem su, üç gün boyunca demlenmeye bırakıldıktan sonra üçte biri buharlaşana kadar kaynatılarak süzülmekte, içine yirmi beş dirhem kına, on dirhem mâzû,[53] beş dirhem zâc,[54] üç dirhem arap zamkı[55] eklenerek koyulaşana kadar kaynatılmakta ve saç ile sakala uygulanmaktadır. Bir gün bekledikten sonra saç ve sakal yıkanmaktadır. (Aydın, 2016, 180)

[50] Mersin (*Myrtus communis*) yağı şöyle hazırlanmaktaydı: Mersin yapraklarının dövülerek suyu çıkarılır, ham zeytinyağı ile karıştırılır, kaynayana kadar ateşte tutulur ve üzerindeki yağ kaşıkla toplanır.

[51] Toplamda altı tür helîle (*Terminalia chebula*) biliyoruz. Gerçekte bunlar ayrı birer takson olmayıp, bitkinin meyvesinin hamlıktan olgunlaşma sürecine giden evrelerinin özel isimlerle anılıyor olması ile ilgilidir. Buna göre; meyvenin kimyon tohumu büyüklüğü hali helîlec-i zirâ, arpa tohumu büyüklüğü hali helîlec-i cavî, üzüm tanesi büyüklüğü hali helîlec-i hindî, nihai büyüklüğe gelmiş ama olgunlaşmamış hali helîlec-i çinî, olgunlaşmadan önceki hali helîlec-i asfar ve olgunlaşmış hali de helîlec-i kabulî olarak adlandırılmıştır.

[52] *Phyllanthus emblica*.

[53] Mâzû, *Biorhiza pallida* gibi bazı yaban arısı türlerinin bitkilerin (özellikle mazı meşesi (*Quercus infectoria*)) sürgünlerine bıraktığı yumurtaların bitkinin tepkisine bağlı olarak oluşan yapının adıdır. Antikçağ ve Ortaçağ'da bu yapıların üzerinde oldukları bitkinin meyvesi olduğu düşünülüyordu.

[54] Vitriolum.

[55] *Vachellia seyal* ve *Senegalia senegal*.

2-) Mersin meyvesi, mersin yağı, helîle, emlec, mürr,[56] sabr,[57] mastakî yağı,[58] persiyâvşân,[59] yakılmış kettân,[60] şakâyık yaprağı,[61] mersin yağı ile uygulandığında saç, sakal ve kaşı siyaha boyamaktadır. Birer dirhem fâşira kökü[62] ile köknâr,[63] iki dirhem bûre,[64] mersin yağı ile uygulanırsa saçı güçlendirmekte ve siyaha boyamaktadır. Kavak[65] kabuğu, zeytinyağı ile birlikte uygulanırsa saçı güçlendirmektedir. Eşek toynağı ve geyik boynuzu yakılarak şirlugân yağı[66] ile uygulanırsa saç çıkarmaktadır. Lâden,[67] ayrıca kurutulmuş kertenkelenin zeytinyağı ile uygulanması da saç dökülmesine faydalıdır. Bûre saçları inceltmekte ve dökülen bölgede yeniden saç çıkmasını teşvik etmektedir. Kireç[68] ile zernîhe[69] sabr eklenerek kaynatıldıktan sonra zeytinyağı eklenerek tekrar kaynatılmakta ve su tamamen buharlaşınca saçların döküldüğü bölgeye uygulandığında yeni saç çıkarmaktadır. (Yıldız, 2016, 174-176)

3-) İki dirhem kurutulmuş gelincik ile altmış dirhem cevizin yeşil dış kabuğu yağla dolu bir kavanozun içine konulduktan sonra yaprakların dökülme mevsiminde ceviz ağacının altına ya da gübre içine gömülmekte ve ceviz meyveleri olgunlaşmadan önce çıkartılarak saçlara uygulanmaktadır. Elde edilen siyah renk kusursuz kabul edildiğinden hükümdarlar tarafından talep görmektedir. (İbn Baytâr, 2017, 285; Gümüşatam, 2009, 275; Bekmez, 2009, 57)

3.3. Saç-Sakal Dökülmesi

Saçlar bir hastalığa bağlı olarak dökülebileceği gibi yetersiz beslenme ve kafa derisinin yapısı ile de ilgili olabilmektedir. Bu nedenle saç dökülmesi ile mücadelede uygun gıdalara ağırlık verilerek kilo alınmalı, uyku düzeni sağlanmalı, yemekten sonra ılık su ile banyo yapılmalı, saç dökülen bölgeye mersin yağı ve bâbûnec yağı[70] sürülmelidir. (Demir, 2010, 57) Saç-sakal dökülmesini engellemek yine çok sayıda edviyenin dâhil edildiği terkipler önerilmiştir.

1-) Yüz dirhem bâbûnec ile iki yüz dirhem zeytinyağı kırk gün güneş altında bekletildikten sonra uygulandığında saç ve sakalın dökülmesini engellediği gibi dökülen bölgeleri de onarmaktadır. (Aktaş, 2010, 200)

2-) Onar dirhem kaysûm,[71] persiyavşân, bâbûnec suyla birlikte kaynatılır, süzülür, bir ukıyye ceviz yağı eklenip su buharlaşana kadar tekrar kaynatılır, saç ve sakala uygulanır, kıl çıkmasını sağladığı gibi dökülmesini de engeller. (Yavuz, 2008, 76)

3.4. Saç-Sakal Bakımı

Saç ve sakalın temiz ve canlı tutulmasına yönelik öneriler olmakla birlikte aynı zamanda sağlıklı kalmalarına yönelik koruyucu tedbirleri de içeren uygulamalardır. Bunlar kılların güçlendirilmesi, uzamasının teşvik edilmesi, gürleştirilmesi ve kepeklenmesinin önlenmesini kapsamaktadır. Buna göre zeytinyağı saçları güçlendirmek için, (Aydın, 2016, 162) zeytin yaprağının suyu ise kepek giderici

[56] *Commiphora myrrha*, *Commiphora kua* ve *Commiphora kataf*.
[57] *Aloe vera* ve *Aloe perryi*.
[58] Sakız ağacının (*Pistacia lentiscus*) yaprak ve olgun meyvelerinden elde edilen bir yağ.
[59] *Adiantum capillus-veneris*.
[60] *Linum usitatissimum*.
[61] *Anemone coronaria* ve *Anemone hortensis*.
[62] *Bryonia cretica* subsp. *dioica*.
[63] *Pinus pinea*.
[64] Borax.
[65] *Populus alba*.
[66] Oleum sesami.
[67] Laden (*Cistus ladanifer* ve *Cistus creticus*) kelimesi, günümüzde bitkiler için kullanılmakla birlikte, Ortaçağ'da bitkilerin reçinesinin adıydı.
[68] Calcis viva.
[69] Arsenicum.
[70] Oleum chammomillae.
[71] *Artemisia abrotanum* ve *Artemisia arborescens.*

olarak (Kaya, 2009, 123) tavsiye edilmiştir. İzhîr yağı[72] ve yumurta yağı[73] ise sakalın hızlı büyümesini sağlamak için önerilmiştir. (İbn Baytâr, 2017, 215; 232)

Saç ve sakal uzatmaya yönelik başka bir tarif ise şöyledir: Beşer dirhem defne tohumu[74] ve çörek otu,[75] iki dirhem 'ûd-ı hindî[76] dövülerek iki fincan su eklenir ve suyun yarısı kalana kadar kaynatılır. Ardından beş çekirdek it boncuğu[77] dövülerek suyun içine eklenir, her sabah tarak bu suyu batırılarak saç ve sakal taranır. (Aktürk, 2012, 46)

3.5. Kaş-Kirpik Bakımı

Kaş ve kirpikler de estetik algısında belirgin bir yere sahiptir. Ancak İslâm inancına göre yolunması, düzeltilmesi, kırpılması gibi müdahaleler, diğer kıl örtülerine kıyasla daha olumsuz karşılanmaktadır. Bu kısıtlama, Galen'in kaş ve kirpiklerin, saç ve sakaldan farklı olarak burun benzeri bir doğaya sahip olarak gözün sağlığının korunmasına yönelik tanrısal biçimin nihai hali olduklarına dair görüşleri ile uyumludur. (Hirsch, 2017, 40; Kueny, 2020, 264)

Ortaçağ Türk uygarlığında da kirpik ve kaşlarla ilgili uygulamalar dökülme, kırılma, eğilme gibi durumlara dair önerileri içermektedir ve bunlar gerek içerikleri gerekse uygulanmaları bakımından uzmanlık gerektiren reçetelerdir. Mâzû kirpik diplerini güçlendirme için uygulanmakta, eğilmiş kirpiklere yakılmış sadef[78] ve katran terkibi ile müdahale edilmekte, kirpiklerin döküldüğü bölgeye lacivert, sürme, nardin ve kenevir yağından oluşan bir terkip uygulanmakta, lacivert, asfalt, sürme, sinameki, hurma çekirdeği külü, yakılmış tavşan ya da dağ keçisi gübresi gibi maddeler de yeniden çıkmalarını sağlamaktadır. (Akkiraz Ayhan, 2011, 60; Okun, 2015, 172; Uysal, 2010, 40; Aydın, 2016, 174; 180; Şirvânî, 1999, 177; İbn Baytâr, 2017, 303; Şahin, 1994, 356; Okumuş, 1998, 81) Ayı yağının kaş dökülmesini engellediği de birden fazla kaynakta küçük farklarla geçmektedir. (Kaya, 2009, 112; İbn Baytâr, 2017, 34; Okun, 2015, 190)

3.6. İstenmeyen Kılların Alınması

Kaynaklarda vücuttaki istenmeyen kıllardan kurtulmaya ilişkin öneriler de yer bulmuştur. Bu öneriler büyük ölçüde bulunması zor maddeleri içeren uygulamalardır. Üç örneği buraya alıyoruz:

1-) Sarı zernîh ve şâb[79] üzerine su eklenerek ayrı kaplarda kaynatılmakta, ardından şâbın suyu sarı zernîhin üzerine konularak tekrar kaynatılmakta ve elde edilen karışım banyo esnasında istenmeyen kılların olduğu bölgeye uygulanmaktadır. (Cavlazoğlu, 2009, 98)

2-) Önce istenmeyen kılların olduğu bölge temizlenmekte, ardından bir miktar sönmemiş kireç, keçi kanı ve keçi safrası ile karıştırılarak ilgili bölgeye uygulanmaktadır. (Bekmez, 2009, 69)

3-) Onar dirhem tabâşîr[80] ve isfîdâc,[81] beş dirhem şâbla birlikte dövülerek elendikten sonra bân tohumu[82] suyuyla karıştırılır ve daha önce kılların yolunmuş olduğu bölgeye uygulanır. Uygulamanın birkaç kez tekrarlanması durumunda ilgili bölgede tekrar kıl çıkmayacaktır. (Tabîb İbn-i Şerîf, 2017, 628)

İstenmeyen kılların dökülmesinde bir canlı diğer tüm ilaçların önüne geçmektedir. Bu canlı Türkçede deniz tavşanı[83] adıyla bilinmektedir, canlının Antik Yunan (Dioscorides, 2005, 98) ve Antik Roma'da

[72] Oleum schoenanthi.
[73] Yumurta yağı (Oleum ovarum) şöyle hazırlanmıştır: On adet yumurta haşlandıktan sonra kabuğu soyularak sarı kısmı alınmış, demir bir kaşıkta rengi kömürleşene ve yağı çıkana kadar ateşte tutulmuştur.
[74] Laurus nobilis.
[75] Nigella sativa.
[76] *Aquilaria malaccensis*.
[77] *Lentigo lentiginosus*.
[78] Sadef, bir dizi deniz kabuklusu için kullanılan ortak bir kavramdır, bu türler; *Mytilus edulis*, *Hexaplex trunculus*, *Stramonita haemastoma* ve *Peronaea planata* taksonlarıdır.
[79] Alumen.
[80] *Bambusa bambos*.
[81] Cerussa.
[82] Oleum hyosciami.
[83] *Aplysia depilans*.

(Pliny, 1964, 507) kıl dökücü olduğuna dair ünü, Ortaçağ Türk uygarlığında da yer bulmuştur. (İbn Baytâr, 2017, 35)

4. TARTIŞMA VE SONUÇ

Eski Anadolu Türkçesi döneminde kaleme alınan eserlerde yer alan kozmetikle ilgili hususlar, Ortaçağ İslâm uygarlığının aynı sahadaki uygulamaları ile büyük ölçüde örtüşmektedir. Ortaçağ İslâm uygarlığında da bu sahadaki uygulamalar bir dereceye kadar Yunanca ve Sanskritçe metinlerin Arapçaya tercüme edilmesi ile öğrenilmiştir. Bu durumda kına ve ceviz kabuğu gibi saç boyamada meşhur olmuş maddelerin kullanımlarının Antik Yunanda ve İslam Ortaçağ'ında olduğu gibi Ortaçağ'da Anadolu'daki kullanımlarının benzerliği, son dönemin adı geçen uygarlıklarına ait yazılı kaynakların Ortaçağ'da son derlendiği evre olması bakımından kaçınılmazdır. Benzer biçimde Galen ve Baytâr gibi isimlerin *benzer benzeri tedavi eder* ilkesi kapsamında dile getirdikleri tedavilerin Türkçe kaynaklarda yer bulmuş olması (Çetin, 2016, 169; Doğan, 2022, 52-53) bu isimlerin güvenirliğinin, hiç olmazsa Ortaçağ'ın sonuna kadar devam ettiğine dair bir işarettir.

Ortaçağ'da sevgilinin ya da sevilen kişilerin kılları çoğunlukla ayrıntılı bir biçimde tanımlanmıştır ve bu tanımlar dönem boyunca kılın sosyal değerine dair açık birer kanıt niteliğindedir. Örneğin Hz. Muhammed'in vefat ettiğinde saç ve sakalında beyaz kıl sayısının çok az olduğuna dair rivayet (Seven, 2016, 124) ya da rüyada saç ve sakalın bakımlı, gür ve ağarmamış olduğunun görülmesinin olumlu sonuçlara yorulması (Ahmed-i Dâ'î, 2021, 224-225) bu kapsamdadır.

Saç, sakal, kirpik ve kaşların dönem algısındaki önemi yazılı kayıtlarda kendini göstermiştir. Sağlığın korunmasına dair yazılan eserlerde saç, sakal, kirpik ve kaş bakımına özel bölümler ayrılmış, bu konuda faydalı olduğu bilinen ilaçlar zikredilmiş ve ayrıca tecrübe edilerek sonuç alınmış tarifler de kayda geçirilmiştir. Bunlar ağarmış kılların boyanması, kıl dökülmesine karşı alınacak önlemler, kılların sağlıklı ve temiz tutulmasına yönelik öneriler ve estetik kaygılarla istenmeyen kılların alınmasına dair uygulamaları içermektedir.

KAYNAKLAR

AHMED-İ DÂ'Î (2021), *Tercüme-i Kitâbü't-Tabîr*, haz. İhsan Sabri Çebi, İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları.

AKTAŞ, E. G. (2010), *Abdulvehhāb'ın Müntehab Adlı Tıp Kitabı (İnceleme-Metin-Dizinli Sözlük)*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans tezi, Cumhuriyet Üniversitesi.

AKTÜRK, E. (2012), *Maddetü'l Hayât (İnceleme – Metin – Dizin)*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans tezi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi.

ANONİM (2019), *Tercüme-i Acâ'ibü'l-Mahlûkât ve Garâ'ibü'l-Mevcûdât*, haz. Bekir Sarıkaya, İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları.

AYDIN, Ç. (2016), *Ahî Çelebi Tercemetü'l-Mûcez Fi't-Tıbb (Giriş-İnceleme [Söz Dizimi] -Metin [1b-70a Varakları Arası] -Dizinler)*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans tezi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi.

AKKİRAZ AYHAN, Z. (2011), *Kitâbu Emrâzi'l-'Ayn (İnceleme-Metin-Dizin)*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Cumhuriyet Üniversitesi.

BARTLETT, R. (1990), Symbolic Meanings of Hair in the Middle Ages, *Transactions of the Royal Historical Society*, 4: 43–60.

BEKMEZ, H. (2009), *Kitâb-ı Tıbb-ı Latîf (72b-151b) (İnceleme-Metin-Sözlük)*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans tezi, Selçuk Üniversitesi.

BUÇUKCU, Z. (2017), M*ahmud bin Kadı-i Manyas'ın 'Acebü'l-Üccab Adlı Eserinin Transkripsiyon ve Dizini*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans tezi, Hacettepe Üniversitesi.

CAVLAZOĞLU, A. (2009), *Kitâb-ı Tıbb-ı Latîf (1a-72a) (İnceleme-Metin-Sözlük)*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans tezi, Selçuk Üniversitesi.

ÇETİN, H. A. (2016), *Akşemseddin'in Mâddetü'l-Hayât Adlı Eseri (İnceleme-Metin-Dizin-Tıpkıbasım)*, Yayımlanmamış Doktora tezi, Marmara Üniversitesi.

DEMİR, A. (2010), *Hekim Bereket. Hulasa (1.-50. Sayfalar) (İnceleme-Metin-Sözlük)*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans tezi, Hacettepe Üniversitesi.

DIOSCORIDES (2005), *De Materia Medica*, çev. Lily Y. Beck, New York: Olms-Weidmann.

DOĞAN, H. (2022), Eski Anadolu Türkçesi Metinlerine Göre Bitkilerde İşaret Teorisi, *Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 1, 43: 51-67.

GÜMÜŞATAM, G. (2009), *Hazâ Kitâb u Hükemâ-yı Tertîb-i Mu'âlece Adlı Eser Üzerine Bir Dil İncelemesi (İnceleme-Metin-Dizin-Terimler Sözlüğü)*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans tezi, Ankara Üniversitesi.

HALLPIKE, C. R. (1969), Social Hair, *Man*, 4.2: 256–264.

HEKİM BEREKET (2013), *Tuhfe-i Mübarizi*, haz. Binnur Erdağı Doğuer, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

HIRSCH, H. (2011), Personal Grooming and Outward Appearance in Early Muslim Societies, *Al-Masaq*, 23, 2: 99-116.

HIRSCH, H. (2017), Hair: Practices and Symbolism in Traditional Muslim Societies, *Sociology of Islam* 5, 1: 33-55.

İBN BAYTÂR (2017), *Tercüme-i Câmi'u Müfredâti'l-Edviye ve'l-Eğziye*, haz. Kevser Topkar, vd. Sağlık Bilimleri Üniversitesi Yayınları: İstanbul.

KAYA, E. (2009), *Envâ-ı Emrâz İnceleme-Metin-Dizin*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans tezi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi.

KUENY, K. (2020), Fashioning Health as Beauty: Cosmetic Rulings in Early Islam, *History of Religions* 59.4: 245-271.

MUHAMMED BİN MAHMÛD-I ŞİRVÂNÎ (1999), *Tuhfe-i Murâdî. İnceleme-Metin-Dizin*, haz. Mustafa Argunşah, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

OKUMUŞ, N. (1998), *Muhammed bin Mahmûd Şirvânî'nin (XV. yy) Göz Hastalıklarına Ait "Mürşîd" Adlı Eseri (İnceleme-Metin-Sözlük-İndeks)*, Yayımlanmamış Doktora tezi, Ege Üniversitesi.

OKUN, Z. (2015), *Kitâb-ı Kehhâl-Nâme-i Nûrü'l-'Uyûn (İnceleme-Metin-Dizin-Tıpkıbasım)*, Yayımlanmamış Doktora tezi, Marmara Üniversitesi.

ÖZTÜRK, S. (2012), *Terceme-i Şir'atü'l-İslâm (Metin-Gramatikal Dizin)*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans tezi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi.

PFLUGER-SCHINDLBECK, I. (2006), On the Symbolism of Hair in Islamic Societies: An Analysis of Approaches, *Anthropology of the Middle East* 1, 2: 72-88.

PLINY (1964), *Natural History*, çev. W. H. S. Jones, London: William Heinemann.

SEVEN, S. (2016), *Ferişteoğlu Abdullatif bin Abdulaziz Tirevi'nin Mecâlis İsimli Eserinin Tercümesi Giriş-İnceleme-Metin-Sözlük-Tıpkıbasım*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans tezi, Karabük Üniversitesi.

SIJPESTEIJN, P. M. (2018), Beards, Braids and Moustachios: Exploring the Social Meaning of Hair in the Mediaeval Muslim World, *Al-Masāq* 30, 1: 4–8.

SYNNOT, A. (1987), Shame and Glory: A Sociology of Hair, *The British Journal of Sociology*, 38: 381–413.

ŞAHİN, M. Ü. (1994), M*ü'min bin Mukbil Miftâhü'n-Nûr ve Hazâinü's-Sürûr (Dil Özellikleri-Metin-Söz Dizini)*. Yayımlanmamış Doktora tezi, İnönü Üniversitesi.

ŞENGÜN, M. (2017), *'Alî bin İshâk Müfredât-ı Mükellef (Giriş, Söz Varlığı Üzerine Bir İnceleme, Metin, Sözlük)*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans tezi. Abant İzzet Baysal Üniversitesi.

TABÎB İBN-İ ŞERÎF (2017), *Yâdigâr*, haz. Komisyon, İstanbul: Merkezefendi Geleneksel Tıp Derneği.

TURNER, T. (2012), The Social Skin, *Journal of Ethnographic Theory*, 2: 486–504.

UYSAL, F. F. (2010), *"Mücerrebnâme" Edisyon Kritik İncelemesi ve Dizini*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans tezi, Muğla Üniversitesi.

WEST, P. M. ve PACKER, C. (2002), Sexual Selection, Temperature, and the Lion's Mane, *Science*, 297:1339-1343.

YAVUZ, Y. (2008), *Hekim Hayreddin'in Kitâb-ı Âḳrâbâdîn'i*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans tezi, Selçuk Üniversitesi.

YILDIZ, E. (2016), *Ahî Çelebi Tercemetü'l-Mûcez Fi't-Tıbb (Giriş-İnceleme [Ses ve Şekil Bilgisi] - Metin [70b-141a Varakları Arası] -Dizin)*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans tezi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi.